

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Doktora Tezi

Üniversite Gençliğinin Metropol Kente Uyum
Sağlamada
Stratejileri: İstanbul Örneği

Ali Çağlar Deniz

2502080342

Danışman

Doç. Dr. Yücel Bulut

İstanbul 2013

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Ali Çağlar DENİZ Numarası : 2502080342
Anabilim/Bilim Dalı : Sosyoloji Anabilim Dalı Danışman Öğretim Üyesi : Doç. Dr.
Yücel BULUT
Tez Savunma Tarihi : 14.06.2013 Tez Savunma Saati : 11:00
Tez Başlığı : Üniversite Gençliğinin Metropol Kente Uyum Sağlamada Stratejileri: İstanbul
Örneği

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Doç. Dr. Yücel BULUT		Kabul
2-Yrd. Doç. Dr. Bülent ŞEN		Kabul
3-Yrd. Doç. Dr. Enes KABAKÇI		Kabul
4-Yrd. Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL		Kabul
5-Yrd. Doç. Dr. Özgür SARI		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Hasan ALACACIOĞLU		
2- Doç. Dr. Köksal ALVER		

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN METROPOL KENTE UYUM SAĞLAMADA STRATEJİLERİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

ALİ ÇAĞLAR DENİZ

ÖZ

Bu çalışma nitel ve nicel araştırma metotları bir arada kullanılarak, üniversite eğitimi almak için metropol kente gelen metropoldışı öğrencilerin, metropol kent ve üniversitenin kendilerine uyguladığı stratejilerine karşı uyum sağlama taktiklerini belirleyip, bu taktikleri açıklamayı amaçlamaktadır. Metropoldışı üniversite öğrencileri metropolleşme süreçlerinde, metropole dair değer yargıları ve davranış biçimleri ile taşradan getirdikleri değer yargıları ve davranış biçimleri arasında değiş-tokuşlar yapmakta, melez değer yargıları ve davranış biçimleri üretmekte ve bazı mekan ve zamanlarda her üç değer yargısı ve davranış biçimi arasında seçimler yapmaktadırlar.

Araştırma çerçevesinde metropoldışı öğrencilerin demografik yapıları göz önüne alınarak; metropoldışı öğrencilerin metropole gelmeden önceki beklentileri, metropole geldikten sonra yaşadıkları karşılaşmalar ve burada ürettikleri varolabilme taktikleri, metropol kentte yaşamının ötesinde metropol kente erişebilmeye dair ürettikleri taktikler, etnik kimlikler, din, tüketim ve cinsellik üzerinden yeniden kurdukları ilişki türleri; hayat tarzı bağlamında ayrıştıkları yarı görünür kabileleri çerçevesinde incelenmiştir.

Araştırma sonucunda, metropole gelen metropoldışı öğrencilerin yeterli oryantasyon desteğinden mahrum kalmalarına rağmen, burada geçirdikleri süre içerisinde çeşitli taktikler çerçevesinde metropolleştikleri, yani kendilerini memleketlerinden ziyade metropole ait olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Metropolleşme süresince, metropoldışı öğrencilerin etnik kimlik, din, tüketim ve cinselliğe dair fikir ve davranışlarını metropol kent standartlarında yeniden örgütledikleri görülmüştür.

UNIVERSITY YOUTH' ADJUSTMENT STRATEGIES to METROPOL CITY: ISTANBUL as a SAMPLE

ALİ ÇAĞLAR DENİZ

ABSTRACT

This study aims to identify the adjustment tactics of non-metropolitan students who come to metropolitan city for university education in response to strategies implemented by metropolitan city and university and explain these tactics by using a combination of qualitative and quantitative research methods. Non-metropolitan university youth in their metropolitanization process interchange among the values belonged to metropolitan city and their hometowns and produce hybrid standard of judgments and behavior patterns, and make a selection among each of the three value judgments and behavior patterns.

Within the framework of research by taking into account the non-metropolitan university youth' demographic structure, non-metropolitan students' previous expectations before and after coming to the metropolitan city and the tactics that they produce including the aim of reaching to metropolitan city, ethnic identities, religion, consumption and the behavioral pattern built on sexuality are examined with regard to semi-visible peer tribes, they separate in the context of life styles.

The study concludes that despite insufficient orientation, those who come to metropolitan city develop new tactics for adjustment and see themselves belonged to metropolitan city rather than their own hometowns. In the process of metroplitization, non-metropolitan students reconstruct their ideas and behaviors based on ethnic identity, religion, consumption and sexuality.

ÖNSÖZ

Şair Halil Cibran, ‘Çocuklar sizin çocuklarınız değil/ Onlar kendi yolunu izleyen Hayat’ın oğulları ve kızları’ demektedir. Gençlik, tam da çocukların kendi yolunu izlemeye başladıkları döneme denk gelmektedir. Ergenliğin hemen ardından kendi ayaklarının üzerine durana kadar her insan gençlik dönemini yaşamakta ve bu dönemde hayatın kendisine sunduğu pek çok yeniliğe uyum sağlamaktadır. Metropoldışı üniversite gençliği, gençlik kesimi içerisinde çok sınırlandırılmış bir dilimde yer alsa da, çevrelerine çok geniş etkileri bulunmaktadır. Tezimizi yazarken, üniversite öğrencilerinin uyum sağlama süreciyle ilgili yeterli akademik çalışmanın olmaması bir güçlük teşkil etmiştir. Başta üniversite yöneticileri ve çalışanları olmak üzere, kent yöneticileri ve halkının da üniversite öğrencilerinin yaşadıkları uyum sürecini destekleyici tedbirler almasını ve uyum süreci eksikliğini daha fazla akademik çalışmanın yapılmasını dilemekteyiz.

Çalışmamın danışmanlığını yürüten kıymetli hocam Doç. Dr. Yücel Bulut’a yapıcı tavrı, anlayışı, sabrı ve öğrettikleri konusunda müteşekkirim. Tez İzleme Kurulu’ndaki diğer hocalarım Yrd. Doç. Dr. Bülent Şen ve Yrd. Doç. Dr. Enes Kabakçı’ya da yol göstericilikleri, ilgileri ve ihtimamları için ayrıca müteşekkirim.

Çalışmamın özellikle nicel kısmını kotarmama yardımcı olan Prof. Ronet Bacchman ile nitel kısmın yazımında desteklerini esirgemeyen ve tecrübelerini her vakit paylaşan Doç. Dr. Özgür Sarı’ya ve çalışmamın her aşamasında görüş ve tavsiyelerine başvurduğum Fatih Muslu ve Uğur Binici’ye şükranlarımı sunuyorum.

Tezimin bitirilmesi için araştırma ve sarfiyat desteği aldığım 8162 no’lu araştırma projesi ile İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi ile çalışmamın yurtiçinde eksik kalan literatür kısmını tamamlamak adına Doktora Yurtdışı Araştırma Bursu ile Amerika Birleşik Devletleri’ne gitmemi sağlayan Yüksek Öğrenim Kurumu’nun ve ABD’de kaldığım müddet içerisinde danışmanlığımı yapan Prof. Karen F. Parker’ın bu çalışmaya katkılarını da anmadan geçmem mümkün değildir.

Tezimin nicel ve nitel yönünü beraber kotardığımız örneklem içi ve dışı olarak görüştüğüm 85 kişinin her birine ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Sabırla sorularımı dinleyip içtenlikle cevaplamasalardı, elinizdeki bu çalışma ortaya çıkmayacaktı.

Beni akademisyen olarak görmeyi çok isteyen ve fakat ömrü buna vefa etmeyen sevgili Babam Ramazan Deniz'e, maddi manevi desteklerini her zaman arkamda hissettiğim, cesaretlendirilmeye ihtiyacımın olduğu her dem bunu gönüllerinden gelerek yapan kıymetli Annem Nermin Deniz ve kardeşlerim Mehmet Harun, Ahmet Yaşar ve Zeynep Özlem'e hayatımda oldukları için minnettar olduğumu söylemek istiyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	20
1.1- Araştırmanın Problemi.....	20
1.2-Araştırmanın Yöntemi	22
1.3-Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	24
1.4- Araştırmanın İnceleme Odakları	30
II. BÖLÜM: KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE	33
2.1- Genç ve Gençlik	33
2.2- Gençlikle İlgili Temel Yaklaşımlar	40
2.2.1- Çeşitli Sosyal Disiplinlerin Gençlik Yaklaşımları.....	41
2.2.2- Gençliğe İlişkin Sosyolojik Teori ve Yaklaşımlar	44
2.3- Gençlik Tipleri ve Üniversite Gençliği.....	51
2.3.1- Gençlik İçin Oluşturulan Bazı Sosyolojik Tipoloji ve Tasnifler.....	53
2.3.2- Gençlik Üzerine Türkiye’de Yapılmış Bazı Çalışmalar	60
2.3.3- Üniversite Gençliğinin Uyum Sağlama Süreci Üzerine Yapılmış Bazı Çalışmalar.....	65
2.4- Yerleşim Birimleri: Taşra, Şehir /Kent, Metropol	80
2.5- Sembolik Etkileşimcilik.....	89
2.6- Etnometodoloji.....	93
2.7- Gündelik Hayat.....	98
2.8- Özneleşme ve Nesneleşme	105
2.9- Stratejiler ve Taktikler.....	111
2.10-Tampon Mekanizmalar.....	119
2.11- Performanslar, İzlenimler, Takımlar, Bölgeler	124
2.12- Habitus, Alan, Sermaye, Sınıf.....	132
III. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARI ve YORUMLAR.....	146

A- Metropoldışı Öğrencilerin Sosyo-Demografik Niteliklerinin Anket Verilerine Göre Değerlendirilmesi	146
B-Mülakat Formundan Derlenen Nitel Verilerin Değerlendirilmesi.....	156
1-Metropol Kent Ortamıyla Karşılaşma.....	156
1.1-Keşfedilerek Benimsenen Kent Olarak Metropol	163
1.2-Metropol Kentin Sembol Mekanlarıyla Kurulan İlişki.....	167
1.3-Türkiye'nin Merkezi Olarak İstanbul.....	169
1.4-Metropoldışı Öğrencilerde Çaylak Miti	170
1.5-Metropoldışı Öğrencilerde Çaylak Anti-miti	177
1.6-Metropoldışı Öğrencilerde Çaylak Kehaneti	185
2.1- Üniversitenin Öğrenci İle İlgili Birimleri Kurulan İlişkiler.....	197
2.2- Siyasal ve Eylemsel Hareketlilik.....	204
3.1- Hayat Tarzlarının Ürettiği Yarı Şeffaf Akran Kabileler.....	218
3.2- Dini Kanallar: Dini Cemaatlerin Üniversite İçi Halleri	221
3.3- İdeolojik Kanallar: Üniversite İçi Siyasi Örgütlenmeler.....	230
3.4- Barınak Kanalları Olarak Yurtlar	235
3.4.1- Devlet Yurdunda Kalmak.....	236
3.4.2- Üniversite Yurdunda Kalmak	240
3.5- Bir Kanal Olarak Kabuğuna Çekilmek	245
4-İstanbul'da Yaşamak; İstanbul'a Erişmek	251
4.1- Hızlı Olma ve Pratik Düşünme.....	252
4.2- Memlekette Hissedilen Metropollülük	253
4.3- İnançsal ve İdeolojik Keskinleşme.....	255
4.4- Kafadengi Bir Çevre Edinmek	259
4.5- Anormalitenin Normalleşmesi.....	261
4.6- Kalabalık: Metropol Yabancılığı.....	263
4.7- Kültürel Yenilikler ve Kültürel Değişimler	266
4.8- Bir Keşmekeş Olarak Trafik	274
4.9- Para Ekonomisinin Kalbi Olarak Metropol.....	275
4.10- Memleketten İstanbul'a Taşınan Sevda	278
4.11- Metropollü Arkadaş ve Metropolden Sevgili Edinme	280
4.12- Memleketten Geriye Kalan Son Şey: Şive	283

5-Etnik Kimliklerle Kurulan İlişkiler	287
5.1- Kürt Kimliği	288
5.2- Zaza Kimliği	302
5.3- Arap Kimliği.....	304
5.4- Rumdilli Karadenizli Müslüman ve Laz Kimlikleri.....	306
6-Dinle Kurulan İlişkiler	308
6.1- Bireysel Dindarlık	308
6.2- Cemaat Dindarlığı	320
6.3- Dine Karşı İlgisizlik.....	328
7-Tüketim Alışkanlıkları	334
7.1- Giyim-Kuşam Alışkanlıkları	336
7.2- İletişim-Bilişim Alışkanlıkları	342
7.3- Kültürel Tüketim Alışkanlıkları.....	346
7.4- Metropolleşen Taşra.....	360
8-Cinsellik Üzerinden Kurulan İlişkiler	363
8.1- Kadın-Erkek İlişkilerine Bakıştaki Değişimler	364
8.2- LGBT Bireylere Bakıştaki Değişimler	370
SONUÇ	383
KAYNAKÇA.....	406
EKLER	424
Ek-1: Derinlemesine Görüşme Listesi.....	424
Ek 2: Örneklem Dışı Görüşülen Kişiler	431
Ek 2.1: Metropolü Öğrenciler.....	431
Ek 2.2: Metropoldışı Öğrenciler	432
Ek 3: Nicel Verilere Dair Tablolar	433
Ek 4: Nicel Bilgi Anket Formu.....	447
Ek 5: Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu	449
ÖZGEÇMİŞ.....	454

TABLÖLAR

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Araştırma Yöntemleri	23
Tablo 2: İstanbul'daki Devlet Üniversiteleri.....	26
Tablo 3: İstanbul'daki Vakıf Üniversiteleri	28
Tablo 4: Abadan'ın Gençlik Tipolojileri.....	54
Tablo 5: Doğan'ın Gençlik Tipolojileri	55
Tablo 6: Armağan'ın Gençlik Tipolojileri	56
Tablo 7: Zeylan'ın Gençlik Tipolojileri	57
Tablo 8: Nüfusa Göre Yerleşim Birimleri	85
Tablo 9: Foucault'ya Göre İnsanı Özneye Dönüştüren Nesneleştirme Modları.....	106
Tablo 10: Foucault'ya Göre İktidar Analizi İçin Bazı Noktalar	109
Tablo 11: Foucault, Bourdieu ve De Certeau'nun Strateji Anlayışları.....	118
Tablo 12: De Certeau'ya Göre Stratejinin Taktiğe Evrilmesi.....	118
Tablo 13: Örneklemdeki Öğrencilerin Cinsiyeti.....	433
Tablo 14: Örneklemdeki Öğrencilerin Yaşı	433
Tablo 15: Örneklemdeki Öğrencilerin Doğduğu Yer	434
Tablo 16: Bitirilen Lise Türü	434
Tablo 17: Tiryakilik ve Bağımlılık	435
Tablo 18: Annenin Doğduğu Yer.....	435
Tablo 19: Annenin Eğitim Durumu	436
Tablo 20: Annenin Mesleği.....	436
Tablo 21: Babanın Doğduğu Yer	437
Tablo 22: Babanın Eğitim Durumu.....	437
Tablo 23: Babanın Mesleği	438
Tablo 24: Aile Türü.....	438
Tablo 25: Ailenin Yaşadığı Yer	439
Tablo 26: Ailenin Maddi Durumu	439
Tablo 27: Metropoldışı Öğrencilerin Kardeş Sayısı	440
Tablo 28: Metropoldışı Öğrencilerin Okudukları Üniversiteler	441
Tablo 29: Metropoldışı Öğrencilerin Okudukları Bilim Dalları	441
Tablo 30: Metropoldışı Öğrencilerin Okudukları Sınıflar	442
Tablo 31: Okunan Bölümlerin Tercih Sırası.....	442
Tablo 32: Metropoldışı Öğrencilerin Aldıkları Eğitimden Memnuniyet Düzeyleri	443
Tablo 33: İstanbul'da Aylık Olarak Harcanan Miktar	443
Tablo 34: Mezuniyet Sonrası Yaşanılması Düşünülen Yer	444
Tablo 35: Mezuniyet Sonrası İş Bulma Umudu.....	444
Tablo 36: Mezuniyet Sonrası için İş Bulma Güvencesi.....	445
Tablo 37: Muhtemel İş Bulma Süresi	445
Tablo 38: Lisansüstü Eğitime Devam Etmeyi Düşünenler	446
Tablo 39: Lisansüstü Eğitim İsteme Nedenleri	446

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADD: Atatürkçü Düşünce Derneği

A. e. : Adı geçen eser

AGD: Anadolu Gençlik Derneği

AKP ve Ak Parti: Adalet ve Kalkınma Partisi

AÜ: Ankara Üniversitesi

BDP: Barış ve Demokrasi Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

BSV: Bilim-Sanat Vakfı

BÜ: Boğaziçi Üniversitesi

BÜKAK: Boğaziçi Üniversitesi Kadın Araştırmaları Kulübü

çev.: Çeviren

DKAB: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü

DTP: Demokratik Toplum Partisi

ed. : Editör

EMEP: Emek Partisi

FÜ: Fatih Üniversitesi

Getem: Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Eğitim ve Teknoloji Merkezi

haz.: Hazırlayan

İBÜ: İstanbul Bilgi Üniversitesi

İHH: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı

İSMEK: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları

İŞİT: İstanbul Üniversitesi Şiir Topluluğu

İÜ: İstanbul Üniversitesi

İYC: İlim Yayma Cemiyeti

Kagem: İstanbul Üniversitesi Kariyer Geliştirme Merkezi

KPSS: Kamu Personeli Seçme Sınavı

KYK: Kredi Yurtlar Kurumu

LBGT: Lezbiyen, Biseksüel, Gay, Transgender

MÖ: Milattan Önce

ODTÜ: Ortadoğu Teknik Üniversitesi

ÖSS: Öğrenci Seçme Sınavı

Özgür-Der:Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği

PKK: Partiya Karkeren Kürdistan; Kürdistan İşçi Partisi

PDR: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü

s. : Sayfa

SBK: Sosyal Bilimler Kulübü

SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü

SğBE: Sağlık Bilimleri Enstitüsü

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TGB: Türkiye Gençlik Birliği

TKP: Türkiye Komünist Partisi

TM: Türkçe- Matematik; Eşit Ağırlık

TOG: Toplum Gönüllüleri Vakfı

TÖMER: Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO: The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

Üni: Üniversite

YGA: Young Guru Academy

yy.: Yer yok

GİRİŞ

Gençlik, her insanın çocuklukla yetişkinlik arasında belirli bir süre içinde bulunduğu, yeniliğe açık, eylemselliğe duyarlı, kişinin aile ve akraba çevresinden ziyade akran gruplarınca sosyalleştiği, hayatı anlama ve kendiliğine anlam kazandırma süreçlerinin yoğun yaşandığı, doğası gereği geçici ama devredilebilir bir dönemdir.

Modern öncesi toplumlarda bir hayat dönemi olarak gençliğe pek rastlanmamaktadır. Batı toplumlarında çocukluk döneminin resim sanatında yer alması 14. yüzyıla, gençliğin bir insan hayatı dönemi olarak ortaya çıkışı ise 16. yy.'ın sonlarına tarihlenmektedir. Benzer bir durum Doğu toplumlarında da mevcuttur. Mesela fikhın hakim hukuk kodu olarak uygulandığı İslam toplumlarında insan hayatı doğurganlığa geçişe/ergenliğe girişe göre düzenlenmiştir. Buna göre bir insan ya çocuktur, ya da akıl-baliğ yani kendi kararlarını verebilecek sorumluluğa sahip bir yetişkindir. Gençliğin bir insan hayatı dönemi olarak keşfi ve kabulü, eğitim hayatının uzamasıyla doğru orantılı olarak, yetişkinliğe geçişin de uzamasıyla belirmiştir. Buna göre çocukların artık çocuk sayılamadığı, ama yetişkinlik rollerinin gereklerini de yerine getirmek adına kendilerinden beklenen bilgi, beceri ve sertifikasyon sistemlerine geçiş için bir hazırlanma dönemi söz konusudur. İşte bu dönem, modern anlamına yakın bir şekilde gençliğe tekabül etmektedir.

Gençler, modern zamanlarda gençlik döneminde yetişkinlik rollerine hazırlanmaktadırlar, ama gençlik sadece bir hazırlanma aşaması değildir. Genç insanın gençliğine dair ve gençliğinden dolayı talepleri ve sorunları vardır. Bu talep ve sorunlar, toplum içerisinde gençliğin devredilen doğası gereği toplumda yeni

yüzlerle ama yine ‘*gençliğe dair ve gençlikten dolayı*’ halini muhafaza ederek sürmektedir. Her kuşak kendini bir önceki kuşaktan farklı kılmamanın bir yolunu bulmaya çalışmaktadır. Kuşakların kendi farklılıkları temelinde kendilerini ifade süreçleri aynı zamanda ‘*genç olmaları*’ ile çakışmaktadır. Sosyalleşme sürecinde genç, sadece toplum tarafından ‘istendik’ davranış, tutum ve tavırları değil; toplumca ‘istenmedik’ olarak ilan edilen yahut öyle damgalanan ama akran gruplarında yer almak için bu grupların dikte ettiği davranış, tavır ve tutumları yeniden üretmektedir.

Gençliğe dair akademik ilgi, önce kriminoloji çerçevesinde başlamıştır. Özellikle gençlik altkültür örnekleri çoğunlukla kriminal boyutları yüzünden ilk bilimsel gençlik incelemelerin nesneleri olmuştur. Günümüzde ise gençlik sosyolojisi, gençlerin kendi aralarında ördükleri ve toplumun diğer kesimleri ile kurdukları ilişkiler ve gençlik dönemi ile de ele alınmayı gerektiren eğitim, işsizlik, göç vs. gibi birçok toplumsal olayla alakası yüzünden genel sosyoloji içerisinde ayrı bir uzmanlık alanı olarak ele alınmayı hak etmektedir.

Üniversite gençliği, diğer tüm gençlik gruplarından, üyelerinin entelektüel birikimi ve gençlik halinin eğitimin uzamasına paralel olarak zorunlu bir şekilde uzamış olması ile ayrılır. Bir ülkenin üniversite gençliğini anlamak için yapılan/yapılacak çalışmalar, o ülkenin fikirsel ve davranışsal değişim çizgilerini tespit etmeye çalışmak bağlamında önem arz etmektedir.

Araştırmamız şu ana kadar sosyolojik boyutuyla nadiren ele alınmış bir konunun, uyum sağlama taktik ve stratejilerinin üniversite gençleri nezdinde metropol kente karşı/metropol kentin içinde nasıl gerçekleştiğini nicel bir teknik olarak demografik bilgileri toplamak için yapılacak bir anketin yanı sıra, etnografik, etkileşimci ve etnometodolojik bir yöntemle, kısacası nitel bir metotla ele almaya çalışacaktır. Bu yöntem sahaya uygulanırken derinlemesine mülakat, odak grup, katılımcı gözlem ve söylem analizi tekniklerine başvurulacaktır. Bu bağlamda çalışmamız, gündelik hayat teorisinden de sıklıkla beslenecektir.

Elinizdeki araştırmanın ilk bölümünde çalışmaya dair genel bilgilere yer verilecektir. Araştırmanın problemi, yöntemi, örnekleme, evreni ve araştırmaya dair temel varsayımlar bu bölümde ele alınacaktır.

Çalışma boyunca, üniversite okumak için İstanbul'a gelen öğrenciler metropoldışı öğrenciler olarak nitelendirilecektir. Bu noktada metropol kente uyum sağlama sürecini bir tür metropolleşme olarak okumak da mümkündür. Metropoldışı öğrenciler, metropol kente uyum sağladıkça metropolleşmekte yani metropollü gibi davranıp tutumlar geliştirmeye başlamakta, metropolleştikçe ömürlerinin kalan kısmını memleketlerinde –tez içerisinde sıklıkla taşra olarak da anılacaktır- geçirmeye karşı isteksiz hale gelmektedirler.

Metropoldışı öğrenciler, metropole geldikleri andan itibaren aslında her genç gibi kendi benzerlerini arama, onlarla birlikte deneyimler yaşama ihtiyacı içindedirler. Bu durum gençlerin kampüste yarı şeffaf akran kabileler halini almalarına sebep olur. Buradaki kabile kavramı, Bauman'ın kabile kavramsallaştırmasından mülhemdir. Yarı şeffaf akran kabilelerin mensupları, kendi aralarında yahut bir diğer kabile mensuplarıyla iletişime geçtikleri ölçüde birbirilerini tanıma, anlama ve önceden yadırgadıkları pek çok konuya kayıtsız kalma yahut bunları özümseme davranışı geliştirmektedirler. Çünkü toplumsal özne, pratik eylemlerini betimlerken aynı zamanda toplumsal eylemi de inşa etmektedir. Dolayısıyla kendini ait hissettiği/gördüğü grup veya kurumun özel diline de hakim olmaya başlayan toplumsal özne, gündelik toplumsal pratiklerini bu grup veya kurumun rutinleri üzerine bina etmektedir. Artık, bu rutinlere uyum sağlayacak şekilde işlemlerin, metotların, etkinliklerin vs. bilgisine sahiptir.

Araştırmamız, İstanbul kentindeki üç üniversite üzerinden kotalanacaktır. Bu üniversitelerin üç farklı pedagojik ve kültürel geleneği temsil ettiği öngörülmektedir. Astin'in ortaya attığı üzere hoca merkezli eğitim –ders-konu teorisi- İstanbul Üniversitesi'nde, hem fiziksel kaynaklar hem de insan kaynakları açısından zengin bir donanımla desteklenen eğitim faaliyetini -kaynak teorisi- Boğaziçi

Üniversitesi'nde, seçmeli derslere ağırlık vererek müfredatın içeriği ile öğrenci bireyin ihtiyaçlarını en iyi şekilde uyuşturan öğretim yöntemleri –bireyselleştirilmiş teori- İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde verilmektedir. Bu durumun temel sebepleri adı geçen kurumların tarihi ve hedef kitleleri ile kurumsal amaçlarında da ortaya çıkmaktadır. İstanbul Üniversitesi, Türkiye'nin en eski devlet üniversitesi olarak kısa zamanda çok şey öğretme iddiasındaki bilgi aktarmacılığı geleneğini sürdürmektedir. Kökenlerini Amerikan misyoner koleji olan Robert Kolej'den alan Boğaziçi Üniversitesi küresel ağırları güçlü dünya piyasalarına Batılı standartlarda yetişmiş yerli çalışanlar üretmekte ya da Batı üniversitelerinde eğitimlerini sürdürecektir öğrenciler için bir tür hazırlık okulu faaliyeti göstermekte ve bu yüzden de pek çok kaynak için cazibe merkezi konuma gelmektedir. İstanbul Bilgi Üniversitesi ise piyasa koşullarında daha fazla para kazanmaya odaklanan bir kurum olarak şirketleşmiş üniversite refleksi ile öğrenci memnuniyetini diğer iki üniversiteden daha çok önemsemektedir.

Araştırma boyunca iki farklı örneklem grubu üzerinden araştırmanın varsayımları belirtilen metot dahilinde denenmiştir. Bunlardan ilki metropoldışı lisans öğrencilerinden oluşan ve toplamda 65 kişiden müteşekkil, çalışmanın asıl verilerinin elde edildiği gruptur. Bu sayıya nitel çalışmaların genel mantığı çerçevesinde ulaşılmıştır. 40 kişiyle yapılan mülakat görüşmesi, odak grup çalışması, katılımlı gözlem ve söylem çözümlemesinin ardından farklı verilere daha az ulaşılmış, bir anlamda veriler kendini tekrar etmeye başlamıştır. Bu noktada, danışman hocanın da rehberliğiyle, verilerin kendini tekrar ettiği kişi sayısının yarısı kadar -20- kişi ile görüşülmeye devam edilmiş ve verilerin kendini tekrarlaması ve yeni veriye ulaşamaması ile araştırmanın sorularına verilen cevapların yeterli doygunluğa ulaşıldığı düşünülmüştür. Bu düşünceden emin olmak için beş kişilik bir görüşme serisi daha gerçekleştirilmiştir. Sonunda, 65 kişilik bir örneklem grubunun örneklem evrenini genel sonuçlar çıkarmak üzere temsil ettiği kanaatine varılmıştır. 25 kişilik diğer grup ise, metropoldışı lisans öğrencilerin akranları ve sınıf arkadaşları olan metropollü öğrenciler, mezun olup çalışan, yüksek lisans eğitimine devam eden ya da

üniversiteyi lisans düzeyindeyken bırakan metropoldışı öğrenciler ile örneklem dışı üniversitelerde lisans eğitimlerine devam eden metropoldışı öğrencilerden meydana gelmektedir. İkinci örneklem grubu, birinci örneklem grubundan elde edilen bilgilerin sınanmasına ve metropoldışı öğrencilerin lisans dönemindeyken geliştirdikleri fakat bu dönemde daha az farkında oldukları veya metropollü akranlarının daha çok dikkatini çeken bazı uyum sağlama taktik ve stratejilerinin açığa çıkarılmasında önemli bilgilerin elde edilmesini sağlamıştır. Araştırma 15 adet hipotezin sınanması bağlamında yürütülmüş, çalışma boyunca pek çok varsayım doğrulanırken bazı varsayımların sahadan elde edilen bilgilerle geçersizleştiğine tanık olunmuştur. Çalışmanın ilgili bölümlerinde saha araştırmasının geçersiz kıldığı varsayımlar ifade edilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümü çalışma esnasında gerek duyulan çeşitli kavramların teorik açıklanmasına yer verilmiştir. Genç, gençlik, gençlikle ilgili sosyal disiplinlerin ve sosyolojinin yaklaşımları, gençlik için oluşturulan tipolojiler, üniversite gençliği, gençlik üzerine yurtiçi ve yurtdışında yapılan çalışmalar, taşra-kent-metropol kavramları, gündelik hayat, özneleşme-nesneleşme, stratejiler-taktikler, tampon mekanizmalar, dramaturjik yaklaşım, habitus-alan-sermaye gibi kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Gencin kim olduğuna dair tartışmalar uzun bir süredir, geniş kesimlerce yapılırsa da gelinen noktada 15-30 hatta bazı durumlarda 15-35 yaş arası genç sayılmaktadır. Tabi ki bu yaş dönemindeki insanların bazıları okumayıp çalışma hayatına atılmış, kimileri ise evlenerek kendi ailelerinin yükünü sırtlanmışlardır. Bu durumdaki kişilerin tanım gereği tam olarak genç sayılamayacağı aşikardır. Hemen her sosyal disiplin ve sosyolojik teori, gençliğe kendi toplum görüşleri içerisinden bakarak, gençliğe bazen birbiriyle uyuşan bazen birbiriyle zıt ama her biri farklı bir yönüne işaret eden farklı yaklaşımları var etmiştir. Gençlik tipleştirmeleri, araştırmacıların kendilerinden önceki bilgi birikimi ve sahada karşılaştıklarını birleştirerek ortaya koyduğu kategorilerdir. 1960'lı yıllardan itibaren başlayan gençlik kategorizasyonları, 2000'li yıllarda da devam etmektedir. Her araştırmacı, yöneldiği gençlik kesimine göre farklı

kategoriler belirleyebilmektedir. Bazen aynı zaman diliminde, birden fazla araştırmacı farklı gençlik kesimlerinden elde ettiği bilgilerle farklı kategoriler oluşturabilmektedir.

Türkiye’de üniversite gençliği üzerine yapılan çalışmalar, 1960’lı yıllarda başlamış, 1970’li yıllarda öğrenci hareketlerinin gençliğe dönük uyandırdığı merak ile devam etmiştir. 1980 Darbesi ile gençliğe karşı akademik ilgi kesintiye uğrasa da, Birleşmiş Milletler’in (BM) 1985 yılını Uluslararası Gençlik Yılı ilanı ile bu yöndeki araştırmalar yeniden hayat bulmuş ve 2000’li yıllarda gençlik araştırmaları enstitüler bazında araştırma konusu olmaya başlamıştır. Üniversite gençliğine dair yurtdışında yapılan çalışmalar, ABD ve Kanada gibi üniversite eğitiminin yarıda bırakılma oranının yüksek olduğu ülkelerde bu tür sorunlu alanlara yönelmiştir. Ayrıca üniversite gençliğinin okumak için geldikleri yeni ortamlara uyum sağlama süreçleri ve azınlık öğrenci araştırmalarını konu edinen çalışmalar da bu minvalde anılabilir.

Mekan, insanın üretim alanlarından biridir. Medeniyet kavramı hem Batı hem de Doğu kültürlerinde şehir/kent kelimesinden türetilmiştir. 442 nolu Köy Kanunu 20.000’den fazla nüfusa sahip yerleşim birimlerini şehir olarak nitelemektedir. Beşeri Coğrafya her ne kadar metropoliten kent bir milyon kişi ile on milyon kişi arasında nüfusun yaşadığı yerleşim birimleri olarak kabul etse de, araştırmamız boyunca on milyonu aşan nüfusa sahip ve bulundukları ülkenin ekonomik ve siyasi anlamda merkezi sayılabilecek şehirler metropol kent sayılmaktadır. Çalışma içerisinde tek metropol kent tabiriyle İstanbul şehri kastedilmektedir.

Metropol kentler, çoklu kimlikleri içinde barındırarak tekil kimliklerini kaybederek, yeni bir metropolleşme kültürünü üretmişlerdir. Metropol kentler pek çok açıdan, özellikle eğitim ve ekonomik anlamda, cazibe merkezi olduğu için göç olgusuyla her an karşı karşıya kalan ve kendisine yeni katılanları kendi üyesi yapan metropolleşme stratejilerine sahip yerleşim birimleridir. Bu durumu 1903 yılı gibi erken bir dönemde ortaya koymaya çalışan Simmel’e göre para ekonomisinin kalbi

olan metropol kentte yaşayanlar, kalpleriyle değil beyinleriyle tepki vermektedir. Ona göre metropollü taşralıya kıyasla özgür, özgür olduğu oranda da yalnızdır.

Gündelik hayat tartışmaları, kapitalizm/modernizmin ürettiği toplumun nasıl işlediğini ortaya koyma ekseninde 2. Dünya Savaşı'ndan sonra başlamış ve bu minvalde devam etmektedir. Gündelik hayat kapitalizm/modernizmin ürettiği bir yaşam tarzıdır ve bu bağlamda günlük hayatın ya da üslubun yerine geçmiştir. Henri Lefebvre gündelik hayat ile modernliğin birbirini sağladığını ifade etmektedir. Harry Harootunian'a göre gündelik hayat kapitalizmin mekanıdır ve eşitsiz bir kalkınma figürü yaratabilme kapasitesine sahiptir. Hatta yarattığı bu eşitsizliği maskelemek için melezliği yani arayerdeliği de gündelik hayat üretmektedir. Lefebvre programlanmış gündelik hayat perspektifiyle, modern kapitalist kentli yaşam tarzının kendi tüketim kültürünü ürettiğini, gündeliğin nasıl politik olarak işlevselleştirildiğini ifade etmiştir. Böylece toplumlar kapitalizm/modernizmle paralel olarak yaşanan gündelik hayat, son tahlilde küreselleşme/Amerikanlaşmaya eklenmektedir. Ona göre, gündelik hayat bunu kentsel bir çerçevede gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Bireyleri özneleştirilen bir iktidar şeklini ayırt eden Michel Foucault'ya göre bu iktidar şekli; kişiyi sınıflandıran, onu kişiliğiyle işaretleyen, onu kimliğine bağlayan, başkalarının ve onun kendisinde kabul edeceği hakikat kanununu ona dayatan ve tüm bunları yaparak gündelik hayata kendini doğrudan uygulamaktadır. Ona göre, insanı özneye dönüştüren nesneleştirme modları vardır. Bir insanın kendini bir özneye dönüştürmesi de adı geçen nesneleştirme modlarından biridir. Metropolde üniversiteye yeni başlayan metropoldışı öğrenciler, kendilerini bir üniversite öğrencisine ya da bir metropol kentlisine dönüştürme sürecine girmektedir. Çünkü, bu öğrenciler kendileri ile metropol kentli ve üniversiteli kimliğine sahip olmuş öğrenciler arasındaki bölücü pratiklerin de farkındadır. Kendilerini özneleştirme sürecinde bu bölücü pratikleri aşma veya kendi lehlerine bu pratikleri içselleştirme kaygısında olabilirler. Üniversite ve metropolün metropoldışı öğrenciye uyguladığı iktidar şekli, onu işaretlemekte ve ona yeni bir kimlik dayatmaktadır. Öğrencinin

gündelik hayatını hedef alarak, onu kontrol ve bağımlılık yoluyla kendine tabi kılarken kendi kimliğine de bağlanmasına da sebep olmaktadır.

Strateji kavramı Foucault'ya göre, iktidar ilişkilerini oyuna sokan mekanizmalardır. Strateji, ona göre yüzleşme stratejileri ve mücadele stratejileri olarak ikiye ayrılmaktadır. İktidar ilişkisi mücadele stratejisini, özne ise yüzleşme stratejisini kullanmaktadır. Pierre Bourdieu, Foucault'nun mücadele stratejisi dediği strateji biçimine, tahakküm stratejisi demektedir. Tahakküm eden eyleyici, bilinçli ya da bilinçsiz olarak çatışmalı sosyal alanı yeniden üretirken tahakküm stratejisini kullanmaktadır. Bourdieu'ye göre, zaten sosyologun görevi bilimsel çalışma yaparken tahakküm stratejilerini de ifşa etmektir. Foucault'ya göre, yüzleşme stratejisinin iktidar ilişkisi haline geldiği durumlar var olabilir. Ona göre, yüzleşme stratejisinin amacı iktidar ilişkisi olmak, iktidar ilişkisinin amacı ise kazanan strateji olabilmektir. Michel de Certeau'ya göre ise iktidar ilişkisi ile öznenin etkileşime girdiği alan olan gündelik hayatın daha az eşitlikçidir. Ayşe Sabuktay'a göre De Certeau'nun Foucault'nun iktidar kuramının ihmal ettiği alanla ilgilenmektedir. Foucault iktidarın nasıl üretildiği ile ilgilenirken, De Certeau iktidarın nasıl tüketildiğini çözümlemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda onun strateji ve taktik kavramına yakından bakılmalıdır. De Certeau'ya göre strateji, bir istek öznesi ile bir erk öznesinin belli bir çevreyle yalıtılmasıyla oluşan güç ilişkilerinin ölçülüp tartışılmasıdır. Bu alan, ilişkilere, belirgin bir biçimde dıştan bakılabilecek bir idareyi mümkün kılan, bu idarenin zeminini oluşturan alandır. Politik, ekonomik ya da bilimsel akılcılık bu stratejik model üzerine kurulur. De Certeau, stratejilere kıyasla bir mülkiyetin var olmamasıyla nitelenen hesaplı eylemlere taktik demektedir. Taktik mekan olarak sadece ötekinin mekanını kullanır. Bu mekansızlık ona hareketlilik de sağlar. Özel konjonktürlerin, belli bir mülkiyete sahip erkin gözetiminde açtığı çatlakları, son derece hassas ve özenli bir biçimde kullanması gerekir. İşte bu çatlaklar, taktiklerin kaçak avlandığı yerlerdir. Sürprizlerini buralarda kurnazca yaratır. Sonuç olarak taktik, zayıfın sanatıdır. Bourdieu'nün pratik strateji kavramı, bir yönüyle De Certeau'nun taktik kavramına benzemektedir. Bourdieu, insanların

kullandıkları pratik stratejileri, bu stratejilerin onların, başkaları kadar kendilerine de, yaptıkları açıklamalarla ilişkilerini ortaya koymaya çalışmaktadır. İnsanlar kendi çıkarları peşinde koşarken yine de seçmedikleri ve hatta farkında bile olmayabilecekleri nesnel kalıpların yeniden-üretimine katkıda bulunabilmektedirler.

Mübeccel Belik Kıray 1962 yılında Ereğli'deki ağır sanayi hamlesinin bölgeyi nasıl etkilediğini ve bölgenin yerlileri ile iş imkanları için bölgeye göç edenlerin yeni toplumsal şartlara hangi süreçler içerisinde uyum sağladıklarını araştırarak tampon mekanizmalar kavramını ortaya atmıştır. Bu kavramla, sosyal değişimin bunalımsız olmasını sağlayan, çözülmenin önüne geçen ve her iki sosyal yapıya da ait olmayan bu yeni beliren kurumlar, ilişkiler, değerler ve fonksiyonları ifade etmeye çalışmıştır. Tampon mekanizmalar kavramı, Harootunian'ın arayerdelik kavramsallaştırmasıyla benzeşen yönleri sahiptir, ama amaçsal olarak aralarında farklar vardır. Arayerdelik, mevcut eşitsizlikleri maskeleymeye çalışan mekanizmaları ifade etmeye çalışırken, tampon mekanizmalar eşitsizlikleri aşmaya yönelik üretilen çözümler bütünü olarak değerlendirilebilir.

Gündelik hayatta toplumsal etkileşimin nasıl uygulamaya sokulduğuna dair bütünlüklü teorilerden biri de Erving Goffman'a aittir. Dramaturji adını verdiği teorisinde Goffman, benliğin gündelik hayatta kendini nasıl sunduğunu teatral öge ve kavramlar üzerinden anlatmaya çalışmaktadır. Kişinin (oyuncunun/ icracının) toplum içindeki davranışlarını performans olarak nitelemektedir. Oyuncunun performansı boyunca niyetli veya farkında olmadan kullandığı ifade ekipmanına vitrin/ önsahne denilebilir. Performansın icra edildiği mekana ve icra için lüzumlu teşrifata set olarak değerlendirilir. Bir aktör kurulu bir toplumsal rolü oynarken, genellikle o rol için çoktan kurulmuş olan özel bir vitrin bulmakta ve oyununu bu vitrinin çerçevesine göre oynamaktadır. Kişi bir kez bir rolü oynamaya başlayınca artık o rolün toplumsal karşılıklarını yerine getirme yükümlülüğünü de sırtlanmış demektir. Oyuncu/icracı, icra ettiği performansın gerçekte kendini yansıttığını göstermek durumunda kalmaktadır. Oyunlar genellikle bir kadro halinde sunulmaktadır. Meslektaşlar takım arkadaşlarının yaptığı gibi aynı zaman ve mekanda, aynı belirli seyirci önünde

birlikte katılım göstermeyen fakat aynı rutini aynı seyirci türüne sunan kişiler olarak tanımlanabilir. Performanslara dair meşruluk ve gayrimeşruluk algıları toplumsal gruplar tarafından zaman içerisinde üretilmekte ve yeniden üretilmektedir ve bu algılar zaman içerisinde yer değiştirebilmektedir. Performanslar sergilendiği bir bölgeleri vardır ve hemen her bölge izleyicilerden kaçırılanların depolandığı arka bölgelere, kulislere sahiptir.

Sosyal gerçekliği ele geçirilmesi, inşa edilmesi ve betimlenmesi gerekli bir mekan olarak gören Bourdieu'ye göre, sosyal bilim kendi uygun nesnelerini inşa etmek için gerçekliğe ters düşme veya basitçe ampirik bir geçersizlikle karşılaşma pahasına, sağduyusal ön-inşalardan yani bizzat görüldüğü şekliyle gerçeklikten/ gündeliklikten kopmak zorundadır. O, toplumsal gerçekliği görünüşte uzlaşmaz olan iki okumaya, yani görünmez ilişki yapılarını ortaya çıkarmaya çalışan yapısalcı ve bireylerin sağduyusal algılarını araştıran inşacı bir okumaya maruz bırakmaktadır. Bunun için habitus, sermaye ve alan kavramlarını geliştirmiştir. Habitus insanların algıladığı, değerlendirdiği ve içinde hareket ettiği dünya aracılığıyla oluşan kalıcı ve aktarılabilen eğilimler sistemini anlatmaktadır. Yani habitus, esasen yapılaşmış doğaçlamayı mümkün kılan somut duyarlılıklardır. Habitus aynı zamanda bireyin sosyal seyrinin ve konumunun ürünüdür. Dolayısıyla, sosyal aidiyet kazanımlarını yapılandırmakta ve sınıf habitusu üretmektedir. Daha önce kazanılmış yatkınlıklar, daha sonra yeni yatkınlıklar kazanmayı şartlandırmaktadır. Her yeni kazanım, yeni ve beklenmedik durumlara bağlı gerekliliklere uygun olarak katılmayı, uymayı sürdüren tek bir habitus biçimindeki bütüne entegre olmaktadır. Ona göre, eğitimde başarı sosyal köken ile doğrudan orantılıdır; öğrenci ne kadar yüksek bir sınıftan geliyorsa, okulda aktarılanları o kadar kolay öğrenmektedir. En yüksek oranda öğrenme şevkine orta sınıflarda rastlanmaktadır. Çünkü kurumsallaşmış eğitim, en gerçekçi yükselme imkanını bu sınıfa tanımaktadır. Gelişmiş toplumlardaki insanlar sanat, bilim, din, ekonomi, siyaset gibi farklı hayat alanları, kendilerine ait kurallar, düzenlilikler ve otorite biçimlerine sahip farklı mikro evrenler/ alanlar oluşturma eğilimindedir. Habitus kavramı ile alan kavramı arasın derinbir ilişkisi vardır.

Yapılaşmış bir uzay olarak ‘alan’ habitusu yapılandırma eğilimindeyken, habitus da alana ilişkin algıyı yapılandırma eğilimindedir. Edinilmiş habitus sistemleri, toplumda işgal ettikleri konumlarına, özel sermaye donanımlarına bağlıdır. Çalışmalarında ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türlerini birbirinden ayıran Bourdieu için sermaye, kişinin belirli bir toplumsal alana katılımını ve bu alan içinde rekabetin getirdiği özel kazançlara ulaşmasını mümkün kılan belirli bir toplumsal arenada mevcut etkili bir kaynaktır. Bu bağlamda toplumsal sınıflar, toplumsal uzayda paylaşılan konum içinde ve tüketim alanında gerçekleşen paylaşılan eğilimler bağlamında ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü bölümde araştırma bulguları ortaya konulacak ve bu veriler önceki bölümlerin ışığında yorumlanacaktır. İki ayrı bölümden oluşan bu bölümde, araştırmanın nicel ve nitel bölümleri ele alınacaktır. Nicel datanın işlendiği bölümde örneklem grubunu oluşturan 65 metropoldışı öğrencinin verileri ele alınırken, nitel verilerin ele alındığı bölümde örneklemin haricinde örneklem dışı olarak görüşülen 25 kişinin de görüşlerine başvurularak 90 kişilik bir veri bankasından faydalanılacaktır. Örneklem dahilindeki metropoldışı öğrencilere verilen demografik yapı anket formu dahilinde öğrencilerin kendilerine, ailelerine, eğitim durumlarına ve mezuniyet sonrası fikirlerine dair bilgiler nicel olarak derlenmiştir. Nicel formun çözümlenmesi SPSS 20 programı ile gerçekleştirilmiştir. Nicel formdan elde edilen bilgiler beş ayrı bölümde incelenmiştir. Bu bölümlerde öğrenciye, ebeveyne, aileye, eğitim durumuna ve mezuniyet sonrasına dair veriler ele alınmıştır. Öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, doğum yer, bitirdikleri lise türü ve tiryakilik-bağımlılık durumları, öğrenciye dair nicel veriler başlığı altında derlenerek yorumlanmıştır. Ebeveyne dair nicel veriler kısmında, anne ve babanın doğum yerleri, eğitim durumları ve meslekleri ele alınarak, birbirleriyle ve diğer nicel ve nitel verilerle karşılaştırmalı olarak işlenecektir. Ailelere dair nicel bilgilerden öğrencilerin hangi tür aileye sahip oldukları, ailelerin nerede yaşadığı, maddi durumları ve kardeş sayılarına dair bilgiler toplanarak, nitel araştırmadan elde edilen bilgiler eşliğinde yorumlanacaktır. Eğitim durumuna dair bölümde, öğrencilerin okudukları üniversite, bilim dalları, sınıfları,

okudukları bölümü tercih sıraları, eğitimden memnuniyet düzeyleri ve metropol kentte geçinebilmek için harcadıkları para miktarlarına dair veriler ortaya konarak yorumlanmıştır. Mezuniyet sonrasına dair sorular kapsamında öğrencilere mezuniyet sonrası yaşamayı düşündükleri yer, iş bulma umutları ve güvenceleri, muhtemel iş bulma süreleri, yüksek lisans yapmayı düşünüp düşünmedikleri ve eğer düşünüyorlarsa neden yüksek lisans yapmak istedikleri sorulmuştur.

Üçüncü bölümün ikinci kısmında ise nitel verilerin değerlendirilmesine geçilmiştir. Bu bölümün temeli, mülakat sorularına verilen cevaplardır. Sekiz alt bölüm halinde öğrencilerin metropol kent ve buradaki üniversite ortamlarıyla karşılaşmaları, metropol kentte varolabilme taktikleri, metropol kente nasıl erişme yolları, metropol kentte kurdukları ilişkiler sürecinde etnik, dini, tüketim ve cinsellik algılarında meydana gelen değişimler ele alınmıştır.

Nitel bölümün ilk altbölümünde metropoldışı öğrencilerin metropol kente tutunabilmek için geliştirdikleri taktikler ele alınacaktır. Metropoldışı öğrenciler; sosyal kökenleri, irtibatta oldukları ideolojik ya da dini gruplar, metropollü ya da metropolleşmiş arkadaş veya akrabalarının varlığı yahut yokluğuna göre metropol kent ortamında çeşitli taktikler geliştirerek metropolleşmektedirler. Metropolleşmek, metropoldışı öğrencilerin bir süreç dahilinde metropole uyum sağlaması ve hatta bu sürecin öğrencinin kendini metropollü hissetmeye başlamasını içermektedir.

İstanbul’u gezmek diğer bir tabirle metropol kenti keşfederek ele geçirmek, pek çok metropoldışı öğrencinin metropolleşme sürecindeki ortak aktivitelerindendir. Metropoldışı öğrenciler, İstanbul’a dair ön-imgelemelerini bazı sembol mekanlar üzerinden kurgulamaktadırlar. Bu kurgulama, bazen televizyon, filmler gibi kitlesel etkileşim araçlarından, bazen de daha önceden yapılan bir gezide biriktirilen hatıralara dayanmaktadır. İstanbul’un Türkiye için merkezi rolü ve önemi, örneklemedeki öğrencilerin sıkça vurguladıkları bir niteliktir.

Liseden mezun olan öğrencilerin üniversite hayatına dair gerçekçi olmayan ve hayli olumlu beklentileri, George G. Stern tarafından çaylak miti olarak ifade

edilmiştir. Çaylak öğrenciler -üniversite birinci sınıfa başlayan öğrenciler- üniversite ortamını bekledikleri gibi bulamamaktadırlar. Stern'in formüle ettiği çaylak miti, İstanbul şehrinde üniversite okumaya gelen bazı öğrenciler açısından doğru olsa da, bazı öğrenciler için tam tersi bir süreç işlemektedir. İstanbul'a üniversite okumaya gelen pek çok metropoldışı öğrenci aslında, suç oranı yüksek, kalabalık ve trafiği keşmekeş içerisindeki bir şehre geldiğini düşünerek bu kente gelmektedirler. İstanbul'a dair olumsuz imajların kaynağı genelde medyadır. Olumsuz imajlarla geldiği kentte edindiği olumlu izlenimler öğrenciyi kente bağlayan bir sebepler zinciri meydana getirmektedir. Bu duruma Stern'in formülasyonundan mülhem olarak çaylak anti-miti denilebilir. Bir de bu iki durum arasında, memleketlerinde İstanbul'la ilgili edindikleri beklentilerin tam karşılığını bulduklarını söyleyen öğrenciler vardır. Bu durum da araştırma içerisinde çaylak kehaneti olarak nitelenmektedir. Çaylak kehaneti, öğrencinin metropol kentteki deneyimlerinde kente dair beklentilerinin kendini gerçekleştiren bir kehanet gibi belirmesidir.

Nitel bölümün ikinci altbölümü metropoldışı öğrencilerin metropol üniversiteleri ile karşılaşma deneyimlerine ayrılmıştır. Örneklem dahilindeki üniversitelere ulaşım ve erişim imkanları, kentin merkezi yerlerine yakınlıkları, yerleşke içi aktivite ve dinlenme mekanlarının varlığı öğrenciler tarafından avantaj olarak görülmektedir. Bazı öğrenciler okuldaki derslerin işleniş şekli ve muhtevanın ile karar alma mekanizmalarında etkin olamamaktan şikayetçidir. Üniversitelerde yer alan öğrenci temsilciği müessesesinin bu noktada daha demokratik ve temsiliyet gücü yüksek bir şekilde düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler genel olarak oryantasyon programlarının yetersizliği ile kendileriyle ilgilenmesi gereken personelin ilgisizliğini dile getirmektedirler. Sağlık, kariyer, engelli birimleri bazı birimler bu genellemenin dışında kalmaktadır.

Örneklem dahilindeki öğrencilerin ebeveynleri, 12 Eylül 1980 darbesine şahit olan kuşaktan gelmektedir. 1980 darbesinin ardından gençlik arasında olağanlaştığı düşünülen apolitikleşme, o dönemde aktif olan hem solcu hem de sağcı ailelerce çocuklarına aktarılmaya çalışılmıştır. Fakat ailelerce yapılan nasihatler, metropol

kent ortamında öğrenciler tarafından pek dinlenilmemiştir. Metropol kentteki üniversite öğrencileri –en azından bir kısmı itibariyle-, apolitik olmak bir yana politik tavır ve duruşlarını hayatlarının merkezi haline getirmişlerdir. Metropol kentin üniversiteleri, pek çok siyasal tavırdan öğrenciye ev sahipliği yapmaktadır. Mülakatlardan elde edilen bilgilere göre, BÜ ve İÜ’de sol gruplar, İBÜ’de ise liberaller siyasi açıdan daha baskın durumdadır. Üniversite ortamında siyasal bilinç ve siyasal eylemlilik birbirini desteklemektedir. Kantin ve kafeteryada satılan ürünlerin fiyatları üzerinden gerçekleştirilen eylemlilikler dahi, metropoldışı öğrencilerin aidiyet duyacakları gruplara üye olmalarında önemli bir basamak taşı olmaktadır.

Nitel bölümün üçüncü altbölümünde metropol kentte varolabilme kanalları ele alınacaktır. Metropoldışı öğrenciler metropol kente ve üniversiteye uyum sağlamak için, oluşmuş bulunan veya kendilerinin oluşturduğu çeşitli ‘kanal’ları kullanmaktadırlar. Öğrenciler bu kanalları kullanırken, bu kanallar da öğrencileri belirler, dönüştürür, böler, birleştirir, kısacası, metropolleştirir. Bu kanallar bazen çeşitli cemaatler, ideolojik ve siyasi oluşumlar gibi kurumsallaşmış yapılar, bazen özel veya devlet yurtları, bazen çeşitli hobi kulübü ve sivil toplum kuruluşları, bazen de çeşitli benzerliklerin bir araya getirdiği ve kendiliğinden ortaya çıkan dar bir çevreye sığınarak yani kabuklarına çekilerek belirlemektedir. Böylece metropoldışı üniversite öğrencileri hayat tarzları bağlamında belirlenip ayrıışmaktadır. Hayat tarzları; gelir düzeyi, tüketim alışkanlıkları, sosyal ve kültürel sermaye, sembolik dile hakimiyet ve hatta kabile diline –ideolojik, dini söylem biçimlere– aşinalıkla kristalize olmaktadır. Bu bağlamda fiziksel engellilik durumu dahi bir bölünme türü olarak karşımıza çıkabilmekte ve aslında her bölünme düzeyi bir başka bölünme düzeyinde daha kalın sosyal duvarlarla birbirinden yalıtılmaktadır. Bu durumu üniversite öğrencilerinin yarı şeffaf akran kabileleler haline gelmesi olarak ifade etmek mümkündür. Bu kabileler –Bauman’ın kullandığı anlamda- yarı şeffaftır çünkü her bir kabile mensubu kendi kabilesine mensup olanlar kadar, diğer kabile mensuplarını da kıyafet ve müzik seçimi, kelime dağarcığı ve gündelik hayattaki

beden kullanımları vb. vasıtalarla ayırt etmektedir. Aynı zamanda her bir kabile aynı zaman ve uzamı paylaşan üniversite öğrencilerinden meydana geldiğinden akrandırlar.

Nitel bölümün dördüncü altbölümünde İstanbul'da yaşamanın İstanbul'a erişmekle eşdeğer olmadığı, bazen metropol kent içerisinde ve oradaki gündelikliğe teğet bir yaşama biçiminin de varolabildiğine vurgu yapılmaktadır. Fakat yine de, metropol kent içine aldığı unsurları kendileştirmektedir. Bu bağlamda metropoldışı öğrenciler, metropolleşme süreçleri içerisinde farkına vardıkları bazı süreçlere değinmektedir. Bu süreçler, daha hızlı ve pratik düşünmeye başlamaları, memlekete döndüklerinde kendilerini metropol kente ait hissetmeleri, inançsal ve ideolojik anlamda keskinleşmeleri, metropol kentte kafadengi bir çevreye ihtiyaç duymaları, metropol kentte avantajlı hale gelebilmek için anormaliteyi işlerliğe sokmaları, birbirine yabancılaşmış, birbirinden korkan, birbirine karşı duyarsız metropol insanı arasında yabancılık duygusunu deneyimlemeleri, metropollü akranlarında karşılaştırıldıklarında çoğu kez kültürel yeniliklere uyum sağlama istekleri, bir keşmekeş haline dönen trafikle başa çıkabilme çabaları, para ekonomisinin kalbi haline gelen metropol kentte insanlara olan güvenlerini kaybettiklerini ifade etmeleri, memleketten getirip metropol kentte yürütmeye çalıştıkları ya da burada yeni kurdukları gönül ilişkileri, metropollü arkadaş edinme çabaları, metropole taşıdıkları taşralılıkları olarak bazen sempati toplayan bazen bir stigma işlevi gören şiveleri olarak ele alınmıştır.

Nitel bölümün beşinci altbölümünde metropoldışı öğrencilerin etnik kimlikleriyle metropol ortamında yeniden kurdukları ilişkiler ele alınmıştır. Metropol kentte, metropoldışı öğrenciler karşı karşıya kaldıkları yalnızlık ve kimsesizlik ölçüsünde kendi kimliklerini yeniden düşünmekte, tasarlamakta ve kurmaktadır. Bu bağlamda bazı kimlikler sivrilmekte bazıları ise törpülenmektedir. Kürtlük ve Zazalık metropol kentte bir kimlik kabulü olarak sivrilirken, Araplık, Lazlık ve Rumdilli Müslüman Karadenizlilik etnisiteleri törpülenmekte ve Türk kimliği içerisinde erimektedir.

Nitel bölümün altıncı altbölümünde metropol kentte, metropoldışı öğrencilerin dinle kurdukları ilişkiler ele alınmıştır. Öğrencilerle yapılan mülakatlardan elde edilen sonuçlara göre, metropoldışı öğrencilerin dinle kurdukları ilişkiler bireysel dindarlık, cemaat dindarlığı ve dine karşı ilgisizlik başlıkları altında incelenmiştir. Ailelerinden miras aldıkları inanç, inanış ve öğretileri modern hayatla bağdaştırabilecek din adamlarından mahrum bırakılan Alevi kökenli öğrencilerin dini bağlarının zayıfladığı tespit edilmiştir.

Nitel bölümün yedinci altbölümünde metropoldışı öğrencilerin metropol kentte değişen tüketim alışkanlıklarına ayrılmıştır. Tüketim ürünlerinin bol ve çeşitli olması, metropoldışı öğrencilerin yeni tatlar tatmasına, yeni ürünler denemesine ve tüketim alışkanlıklarında değişiklikler yapmasına sebep olmaktadır. Öğrencilerin yaşam biçimleri ayrımında yarı şeffaf akran kabilelere ayrılmış olması, tüketim alışkanlıklarını ait oldukları kabilelere göre belirlemektedir. Bu değişiklikler giyim-kuşam, iletişim-bilişim ve kültürel tüketim alışkanlıkları başlıkları altında incelenmiştir. Metropoldışı öğrenciler, yeni kültürel ajanların ortaya çıkışıyla –dizi ve reklamların her evden izlenir hale gelmesi, yeni üniversitelerin açılması, medya ve akran etkileşimi vasıtasıyla tüketimi özendirilen ürünlere ulaşılacak mağazaların çoğalması vs.- taşranın da tüketim alışkanlıkları bağlamında metropolleştğini belirtmektedirler. Metropoldışı üniversiteli gençler, markalı ürünler yanında çakma ürünlere de rağbet göstermektedir. Metropoldışı öğrenciler internet üzerinden sosyalleşme imkanları devşirmektedir. İnternete erişim imkanlarının, kalınan yerle – mesela bazı cemaat ev ve yurtlarında internet erişimi yasaklanmıştır- ve maddi güçle doğrudan irtibatlı olduğu görülmektedir. Benzer bir durum telefon gibi haberleşme imkanları için de geçerlidir. Metropoldışı öğrenciler, memleketlerinde daha önce bulamadıkları ölçüde bol ve –çoğu zaman- ucuz bu faaliyetlere mümkün olduğunca katılmaya çalışmaktadırlar. Özellikle herhangi bir dini ya da ideolojik gruba ilgili olmayan öğrencilerin, gönüllülük ve hobi faaliyetleri kadar, sanatsal ve bilimsel faaliyetlere de önem verdikleri görülmektedir. Bu durumun temel sebebi, kendilerine ayıracak daha fazla zamana sahip olmalarıdır. Ayrıca bir dini ya da ideolojik gruba

üye olanlar da, kendi görüşleri doğrultusunda bir seçmece içerisinde sanatsal ve bilimsel faaliyetleri takip etmekte veya bu tür faaliyetleri bizzat kendileri üretmektedirler. Metropoldışı öğrencilerden bazıları ise, maddi imkansızlık, zaman yokluğu ya da bedensel engellilik gibi sebeplerden ötürü kültürel faaliyetlere katılamamaktadırlar. Metropoldışı öğrenciler alışveriş yaparken daha az para harcamak üzere bazı taktikler geliştirmişlerdir. Bankamatikten parayı mümkün olduğu kadar geç çekmek, sinema filmlerini sinema yerine internetten takip etmek, yeni bir ürün alırken fiyatını birden fazla yere sormak veya indirim vaktini beklemek bu taktikler arasında zikredilebilir.

Nitel bölümün sekizinci altbölümünde metropoldışı öğrencilerin metropolleşme sürecinde cinsellik üzerinden kurdukları ilişkiler irdelenmiştir. Mülakatlar sonucunda elde edilen verilere göre, cinselliğe dair bakıştaki değişimler metropolleşmenin önemli sonuçları arasındadır. Mülakat kapsamında hem kadın-erkek ilişkilerine hem de LGBT bireylere bakış ve bu bakıştaki değişimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Genel itibariyle metropolde okumaya gelen üniversite öğrencilerinin metropolde geçirdikleri yıllara paralel oranda, cinsellik üzerinden kurulan ilişkilere taşrada edindiklerinden ‘daha geniş’ ve ‘daha anlayışlı’ bakmaya başladıkları tespit edilmiştir. Metropol kentte üniversite okumaya başlayan metropoldışı öğrencilerin partner bulma ihtiyacı kültürel olarak belirlenmektedir. Metropolde üniversite okuyan bir gencin sevgilisinin olmaması, başta öğrencilerin ailelerine inandırıcı gelmemektedir. Örneklem içerisinde yer alan gençlerin cinsellik üzerinden gelişen ilişkiler hakkındaki genel tutumu özgürlükçü olarak nitelenebilir. Metropoldışı üniversite öğrencileri, üniversite öğrencilerinin flörtlerinde kadın tarafının daha kırılgan olduğunu ve dini nikah gibi bazı uygulamaların özellikle kadını mağdur ettiğini düşünmektedir. Metropoldışı öğrenciler, cinselliğin özgürce yaşanması gerektiğini ifade etmekle beraber, bu konudaki aleniyetten ise rahatsızlık duymaktadırlar. Özellikle dini sembol taşıyan kadınların cinselliğini aleni bir şekilde yaşaması hoş karşılanmamaktadır. Ağırlıklı olarak din eğitimi veren bazı fakülte ve bölümlerde cinsel ayrımcılık mekansal olarak bedenleşmiştir. Mesela, İÜ’nün

İlahiyat Fakültesinin tamamı ile Eğitim Fakültesine bağlı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerinde eğitim ve dinlenmeye ayrılmış kamusal mekanlar -sınıflar, amfiler, kantinler vs.-, cinsiyet bazında ikiye ayrılarak haremlik ve selamlık olarak kullanılmaktadır. Bu duruma istisna teşkil edebilecek De Certeau’cu anlamdaki ‘kullanım’lar, üniversite hocaları tarafından direkt olarak ‘düzeltilmekte’dir. Bu fakülte ve bölümlerde okuyan kız öğrenciler bu tür bir mekansal ayrışmaya yaklaşımı ihtiyatlıyken, cinsiyet bazında ayrımcılığın doğal ve dini olduğunu öne süren bazı erkek öğrenciler üniversite mekanlarında süren bu keskin ayrışmayı dahi eksik bir uygulama olarak gördüklerini ifade etmektedirler.

Nitel bölümün sekizinci altbölümünün ikinci kısmında metropol kentin metropoldışı öğrencilere daha önce karşılaşmadıkları sosyal gruplarla karşılaşma imkanı verdiğinden bahisle LGBT bireylere bakıştaki değişimlere odaklanılmıştır. Metropoldışı öğrenciler ilk kez karşılaştıkları toplumsal gruplardan bahsederken, en fazla zikrettikleri toplumsal grup LGBT bireyler olmaktadır. Bu karşılaşma kent mekanlarında veya üniversite içerisinde olabilmektedir. Üniversite öğrencileri çetrefilli teorik tartışmaların olduğu alanlarda bilgi edinemedikleri durumlarda, hayatın realitesi içerisinde bilgi devşirmeye çalışmaktadırlar. Birinci sınıfa başlayan pek çok öğrencinin olumsuz ifadelerle nitelediği eşcinsellik olgusuna, diğer sınıflarda okuyan öğrencilerin yaklaşımı daha hoşgörülüdür. Bu durumun bir sebebi metropol kentte eşcinsellerin kendi örgütlenmeleri ve kurumlarıyla –dernekler, kafeler, barlar vs.- varolmaları ise, diğer sebebi örneklemdeki öğrencilerin okuduğu üniversitelerde eşcinsel örgütlenmelerin yer almasıdır. Metropoldışı gençlerin metropolleşme sürecinde farklı cinsel yönelimlere sahip kişilerle deneyimledikleri mekan kesişimleri bu gençleri daha kapsayıcı bir söyleme sevk etmektedir. LGBT örgütlerinin anti-kapitalist söylem ve eylemlere katılımları, sosyalist dünya görüşünden insanların onlara dair daha ılımlı fikirler serdetmesine sebep olmaktadır. Sosyalist grup ve partilerin LGBT dostu söylemleri LGBT bireylerle aralarında geçirgen bir sosyal tabaka oluşturmaktadır. Fakat LGBT örgütlerinin bu geçirgen tabakanın etkisiyle yükselttikleri sosyalist söylemleri bazı eşcinsel bireylerin bu

örgütlerde örgütlenmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Bazı metropoldışı LGBT bireyler, özellikle siyasilerin açıklamaları dolayısıyla ayrımcılığa uğradıklarını düşündüklerini belirtmektedirler.

I. BÖLÜM

1.1- Araştırmanın Problemi

Araştırmamızın problemi, çalışma boyunca metropol kent olarak kabul edilen İstanbul'a okumak için gelen üniversite öğrencilerinin uyum sağlama stratejilerini tespiti yöneliktir. Bu stratejilerin, gençlerin sosyal ve kültürel sermayelerine göre değişip değişmediği, ideolojik veya dini gruplara üye olunmasıyla farklılaşıp farklılaşmadığı, etnisite yahut cinsel yönelim değişkenlerine göre ayrımlaşp ayrımlaşmadığı gibi konular örneklem çerçevesinde belirlenmeye çalışılacaktır.

Üniversiteye girişin sınavla yapıldığı Türkiye'de, her yıl on binlerce genç insan ülkenin bir yanından öbür yanına kazandıkları/puanlarının yettiği bölümlere doğru gitmekte, dolayısıyla yer değiştirmektedirler. Ülke içerisinde bir tür iç göç sayılabilecek şekildeki bu yer değiştirme, beraberinde gençler için birçok sorunu ve fırsatı da getirmektedir.

Özellikle doğup büyüdükları sosyo-kültürel ortamdan farklı bir çevreye 'taşınan' gençler farklı sosyallik biçimleriyle karşılaşmaktadır. Bu karşılaşma kimi hallerde bir tür kültürel şok, kimi durumlarda ise bir kültürlenme olarak tanımlanabilir. Üniversite okumak için bulundukları yerleşim yerlerinden farklı yerleşim birimlerine giden öğrenciler, coğrafi yer değiştirmeye paralel olarak sosyo-kültürel farklılaşma yaşamaktadırlar. Yani kendi jeo-sosyalliklerinden farklı bir jeo-sosyalliğe geçmekte ve bu yeni jeo-sosyalliğe uyum sağlama sürecine girmektedirler. Yaşadıkları yerlerden daha büyük ve daha karmaşık yerleşim yerlerine -özellikle metropol kente- üniversite okumak için gelen gençlerin yeni sosyo-kültürel ortamlarına uyum sağlamak için ne tür taktikler geliştirdikleri konusu önemine karşılık gelecek bir akademik ilgi bulamamıştır.

Metropoldeki bir üniversitede okumaya hak kazanıncaya kadar başka bir strateji alanının (taşra ya da kent) öznesi olan öğrenciler, metropole geldikleri andan itibaren yeni ve iç içe geçmiş başka iktidar alanlarının (metropol, üniversite, cemaatler, örgütler, hemşehri ya da öğrenci grupları, vs.) işlerliğe koyduğu çeşitli stratejileriyle nesneleşmeye maruz kalmaktadırlar. Taşra ya da kentlerden metropole giden öğrencilerin hem üniversiteye hem de kültürel ve sosyal anlamda görece daha renkli ve zengin metropol hayatına eklemlenebilmek için ne tür taktikler geliştirdiklerinin ortaya konulması bu araştırmanın sorununu oluşturmaktadır. Metropolün gündelik hayatının stratejilerine karşı kendine yer açmaya çalışan taşralı ve kentli üniversite gençlerinin bu stratejileri nasıl *‘eğip бүktüğünü’*, bu stratejilerin *‘sağlayacağı’* fırsatları nasıl değerlendirerek kendi taktiklerini oluşturduğunu anlamak; onların üniversiteye ve metropol hayatına adaptasyonu *‘nasıl’* ve *‘hangi vasıtalarla’* sağladığını açığa çıkaracaktır.

Üniversiteye geçiş, onlu yaşlarının sonunu yaşayan her genç için aslında beklentiler ve karşılaşmalar ile dolu bir süreci içermektedir. Bu anlamda üniversite öğrencilerinin özellikle hazırlık sınıfı ve birinci sınıf öğrencilerinin üniversiteye uyumu, dünyanın çeşitli yerlerinde yüksek lisans ve doktora tezlerine konu olmuştur. Ülkemizde de, öğrencilerin uyum sürecinde karşılaştıkları çeşitli durumlar ve uyum düzeyleri, daha ziyade psikoloji ve sağlık bilimleri zaviyesinden ele alınmıştır.¹ Fakat metropoldışı yerleşim yerlerinden gelen öğrencilerin metropol kente ve bu kentteki devlet veya vakıf üniversitelerine uyum sağlama sürecinde geliştirdikleri taktiklerini sosyolojik anlamda ele alan bu araştırma, bu konulardaki akademik çalışmalara önemli bir katkı yapma iddiasındadır.

¹Bkz.: 2.3.3. Üniversite Gençliğinin Uyum Sağlama Süreci Üzerine Yapılmış Bazı Çalışmalar; Ayrıca: Yüksek Öğretim Merkezi Ulusal Tez Merkezi, <http://tez2.yok.gov.tr/> , (Çevrimiçi), 12.10.2011.

1.2-Araştırmanın Yöntemi

Gençlik, hemen her sosyolojik teorinin gündemine giren bir araştırma alanı olmuştur. Çatışmacı teori, Sembolik etkileşimci teori ve Yapısal-fonksiyonalist teorinin² gençlik görüşleri bu bağlamda önemli örneklerdir.

Çatışmacı teori, gencin karşı karşıya kaldığı normlarla iç dünyası arasındaki gerilimi önemsemektedir. Bugünün gençleri teknolojik ve kültürel değişimlerin büyük bir hızla yaşandığı bir zaman ve toplumun çocuklarıdır. Geleneksel değerler ile evrensel değerlerin kimi yerde ayrılaşması ya da aileleri ile akranlarının kendilerinden beklentilerinin farklılaşması ile lisans eğitiminin toplumsal ederinin düşmesi, mezuniyet sonrası iş ve gelecek kaygısı gibi sebepler yüzünden ciddi bir çatışma ortamını kendi akran gruplarında ve toplum içinde salınan bedenlerinde yaşamaktadırlar.

Yapısal-fonksiyonalist teori, gençlik kültürü kavramına vurgu yapmaktadır. Gençlik kültürünü, gençlerin kendi sorunlarına getirdikleri çözümler, geliştirdikleri etkinlik ve değerler olarak gören bu teori, gençlerin yaş-almışlarla aralarında ve kendi aleyhlerine olan eşitsiz şartların kuşak çatışmasına zemin hazırladığını söylemektedir. Gençler toplumsal rol, kimlik ve statülerini üretirken akran gruplarının daha fazla etkisindedirler. Bu yüzden gençleri anlamak için, gençlik kültürünü anlamak önemlidir.

Sembolik etkileşimci teori, gencin 'kendilik' kavramını oluştururken kültürden ve toplumdan beslendiğini ama kişilerarası farklı ilişkiler türlerini deneyimledikçe kendini bir şekilde bağlı hissettiği toplumun kültürel inanç, değer ve normlarını bir etkileşim halinde öğrendiğini söylemektedir.

Gençleri ve gençlik kültürünü anlayabilmek adına; katılımlı gözlem, derinlemesine mülakat, içerik ve söylem analizi ile odak-grup teknikleri önemli veriler elde etmeyi

² Esra Burcu, "Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma", **Sosyoloji Araştırmaları Derneği**, c.1, sayı: 1-2, Ankara, 1998, 122-130.

mümkün kılmaktadır. Yapısal olarak içeriğin incelenmesine yönelik olan araştırma yöntemleri, çalışmayı sembolik etkileşimci ve etnometodolojik bir araştırma haline getirmektedir. Bu yüzden çalışmamız boyunca her iki yöntem de kullanılacaktır. Böylesi bir araştırmayı, kısaca şöyle tablolandırmak mümkündür.

Yöntem	Veri Toplama Tekniği	Odaklanan Sorular
Sembolik Etkileşimcilik	- Literatür araştırması - Katılımlı gözlem - Derinlemesine mülakat - Odak grup görüşmeleri - İçerik ve söylem analizi	-Grubun içerisinde yer alan bireyler, gruba aidiyetlerini hangi sembolleri kullanarak ve bu sembollere hangi anlamları yükleyerek göstermektedirler? -Belirli bir gruba ait olan birey, diğer gruba ait olan bireylere bu aidiyetini hangi sembollerle anlatmaktadır? -Semboller, grubun üyeleri arasında nasıl bir ortak dil yaratmakta ve diğer gruplarla aralarına nasıl bir sınır ya da sınırlar çizmektedir?
Etnometodoloji	- Literatür araştırması - Katılımlı Gözlem - Derinlemesine mülakat - Odak grup görüşmeleri - İçerik ve söylem analizi	- Bireylerin gündelik eylemleri anlamak ve gerçekleştirmek için yani iletişim kurarken, kararlar alırken, akıl yürütürken hangi metotlara başvurmaktadırlar? - Belirli bir grup içerisinde yer alan bireyler, etraflarındaki dünyayı anlamak için gündelik hayatları içerisinde yer alan bağlama gönderimli ifadeleri ve diğer pratik eylemleri nasıl anlamlandırmaktadırlar? - Toplumsal gerçeklik ya da toplumsal düzen, ortam içinde bulunan insanlarca o ortama nasıl mal edilmektedir?

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Nitel Araştırma Yöntemleri

Çalışmamızla alakalı literatür tarandıktan sonra, örneklem dahilindeki üniversite gençliğinin demografik özellikleri ve ekonomik durumları niceliksel bir teknik olan anket yöntemiyle belirlenmeye çalışılacaktır. Örneklem dahilindeki üniversite

gençliğinin kültürel özellikleri, bir üniversite gençlik kültürünün olup olmadığı, varsa bu kültürün temel dayanak ve kaynaklarının neler olduğu, üniversite öğrencilerinin gündelik yaşamlarını sürdürürken neleri dikkate alıp hangi referans noktalarını veya referans gruplarını takip ettikleri, kendi aralarında geliştirdikleri bir sembolik dilin var olup olmadığı, varsa hangi sembollere hangi anlamlar yüklendiği, üniversite gençliğinin aynı sembollere aynı anlamlar verip vermediği ise derinlemesine mülakat, odak grup, katılımlı gözlem ile içerik ve söylem analizi ile yani niteliksel yöntemle tespate çalışılacaktır. Çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesinde ayrı başlıklar halinde ele alınacak olan sembolik etkileşimcilik ve etnometodoloji kuramlarının birey ve toplum görüşü bu noktada belirleyici olacaktır. Özellikle taşra ve kentlerden metropole gelen üniversite öğrencilerinin girdikleri yeni sosyo-kültürel ortama/ jeo-sosyalliğe uyum sağlamaya çalışırken geliştirdikleri taktiklerin nasıl ortaya çıkıp nasıl işlediği, metropol kentin ve üniversitenin stratejik dispozitiflerine karşı ne derecede direndikleri veya bunları ne derece içermiledikleri araştırmaya konu edilecektir.

1.3-Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmada, araştırma evreni olarak İstanbul’da bulunan devlet ve vakıf üniversitelerinde okuyan, sosyal bilimler ve fen bilimleri alanlarında öğrenim gören lisans öğrencileri seçilmiştir. İstanbul’da bulunan devlet üniversitelerinden İstanbul Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi ile vakıf üniversitelerinden Bilgi Üniversitesi, örneklem evreni olarak seçilmiştir. Bu seçimin temel nedeni; üç ayrı geleneksel pedagojik ve kültürel teoriye örnek olabilecekleri varsayımıdır. Bu üç ayrı pedagojik ve kültürel eğilim; ders-konu teorisi, kaynak teorisi ve bireyselleştirilmiş teoridir.³ Çalışma boyunca, bu üç ayrı pedagojik teorinin sadece eğitsel olarak değil kültürel olarak da farklı ortamlar ürettiği varsayılacaktır.

³ Alexander W. Astin, “Student Involvement: A Developmental Theory for Higher Education”, *Journal of College Student Development*, c. 40, sayı: 5, September/ October 1999, s. 518- 521.

Alexander W. Astin, ders-konu teorisi olarak adlandırdığı görüşün üniversite hocaları arasında popüler olduğunu iddia etmektedir. Bu teoriye göre; öğrenciler derslere girerek, okuma ödevlerini yaparak ve kütüphanede çalışarak öğrenmektedirler. Bu teorinin en ciddi zaafı, öğrenciye öğrenme sürecinde pasif bir rol vermesidir.⁴ Bu tarz bir öğretim anlayışının İstanbul Üniversitesi'nde yaygın olduğunu varsaymaktayız.

Astin, kaynak teorisi adını verdiği ikinci yaklaşımın üniversite yöneticisi ve politika yapıcıları arasında popüler olduğunu belirtmektedir. Fiziki tesisler (laboratuvarlar, kütüphaneler vs.), insan kaynakları (iyi eğitilmiş akademik kadro, danışmanlar ve destek personeli) ve mali kaynaklar (maddi yardım, bağışlar, okuldışı araştırma fonları) olarak anlaşılabilecek kaynakların bir mekanda bir araya getirilmesinin öğrencinin öğrenim ve gelişimini sağlayacağını öne sürmektedir. Bu yüzden 'yüksek-kaliteli' hocalar (kalite bu bağlamda öncelikli olarak akademik olarak üretkenliği ve ulusal çapta görünürlüğü ifade eder) ve yüksek başarılı öğrenciler kuruma kazandırılmaya çalışılmaktadır. Kaynak teorisinin geniş çaplı kabul görmesi, paradoksal olarak tüm yüksek eğitim camiasının ulaşabileceği toplam kaynağın azalmasına sebep olacaktır.⁵ Boğaziçi Üniversitesi, varsayımımıza göre kaynak teorisinin önemli bir temsilcisidir.

Astin, pek çok gelişim ve öğrenim psikoloğu arasında bireyselleştirilmiş teorinin favori haline geldiğini söylemektedir. Bu teori, müfredatın içeriği ile öğrenci bireyin ihtiyaçlarıyla en iyi şekilde uyuşan öğretim yöntemlerini tanımlamaya girişmektedir. Seçmeli derslere önem vermektedir. Öğrenci için danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ile bağımsız çalışmanın önemine vurgu yapmaktadır. Bu teorinin en görünür kısıtı, uygulamasının oldukça pahalı olmasıdır.⁶ Bireyselleştirilmiş eğitim teorisi, ülkemizde özellikle vakıf üniversitelerinin (halk arasındaki adıyla özel üniversiteler) açılmasıyla kendine uygulama alanı bulabilmiştir. Bu anlamda Bilgi Üniversitesi'nin bu pedagojik teoriye uygun bir eğitim anlayışı olduğu varsayılmaktadır.

⁴ Astin, A. e., s. 520.

⁵ Astin, A. e., s. 521.

⁶ Astin, A. e., s. 521.

Araştırma boyunca metropol kent olarak ifade edilecek olan İstanbul kenti, hem Türkiye'nin en büyük şehri hem de üniversite eğitiminin en yoğun olduğu ilidir. İstanbul'da 2010 yılı itibariyle 9 tane devlet üniversitesi, 31 tane vakıf üniversitesi olmak üzere toplam üniversite sayısı 40'a ulaşmış durumdaydı. Ayrıca İstanbul, vakıf meslek okulları ile askeri ve polislik eğitimi veren çeşitli yüksek eğitim kurumlarına da ev sahipliği yapmaktadır. İstanbul sadece iş imkanlarıyla değil, eğitim ve kültür hayatının zenginliği ve çeşitliliği ile de pekçok üniversite genci için bir cazibe odağı haline gelmektedir. İstanbul'daki devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin 2010- 2011 eğitim-öğretim yılı itibariyle önlisans, lisans ve lisansüstü (yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık) eğitimi dağılımına göre sayıları şu şekildedir: ⁷

ÜNİVERSİTE	ÖNLİSANS	LİSANS	LİSANSÜSTÜ	TOPLAM
Boğaziçi Üni.	881	8118	2711	11710
Galatasaray Üni.	5942	10754	331	17027
İstanbul Üni.	10477	45423	13771	69671
İstanbul Teknik Üni.	-	18124	6628	24752
Marmara Üni.	7441	37462	12856	57759
Medeniyet Üni.	-	-	-	-
M. Sinan Güzel San. Üni.	163	4895	1006	6064
Türk- Alman Üni.	-	-	-	-
Yıldız Teknik Üni.	2206	18667	1623	22496
Toplam	27110	143443	38926	209479

Tablo 2: İstanbul'daki Devlet Üniversiteleri

Listeden de görüleceği üzere, örneklem olarak alınan İstanbul Üniversitesi ile Boğaziçi Üniversitesi'nin toplam lisans öğrenci sayısı; 53541 olup, İstanbul ilindeki tüm devlet üniversiteleri lisans öğrencilerinin % 37,3'üne denk gelmektedirler. Örneklem dahilindeki üniversitelerden İstanbul Üniversitesi Türkiye'nin en eski ve en fazla öğrenciye sahip üniversitesidir. Kentteki ve hatta tüm ülkedeki akademik hayatın çekirdeği oluşturan İstanbul Üniversitesi, kuruluş tarihi olarak 1453 yılını

⁷**Devlet Üniversiteleri Öğrenci Sayıları**; <http://yogm.meb.gov.tr/devletogrenci.htm> , (Çevrimiçi), 23.06.2011.

kabul etmektedir. 1900 yılında Sultan II. Abdülhamid'in iradesiyle klasik medrese tarzının dışında eğitim veren bir yükseköğretim kurumu olarak Darülfunun-u Şahane adıyla açılmıştır. Darülfunun, 1933 yılında İstanbul Üniversitesi adını almıştır. Boğaziçi Üniversitesi ise Amerikan Robert Kolejinden devraldığı farklı eğitim kültürü hasebiyle öne çıkmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi bir devlet üniversitesi olarak İstanbul Üniversitesi ile aynı yasal statüye tabi olmasına rağmen, eğitim dilinin İngilizce olması, mezunlarının çeşitli dernekler yoluyla irtibatının sağlanması, sportif ve kültürel imkanlarının çokluğu nedeniyle devlet üniversiteleri arasında farklı bir yeri işgal etmektedir.

İstanbul'daki vakıf üniversitelerinin ise 2010-2011 eğitim-öğretim yılı itibariyle önlisans, lisans ve lisansüstü (yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık) eğitimi öğrenci sayıları şu şekildedir:

ÜNİVERSİTE	ÖNLİSANS	LİSANS	LİSANSÜSTÜ	TOPLAM
Acıbadem Üni.	156	203	-	356
BahçeşehirÜni.	1260	6514	2081	9855
Beykent Üni.	3399	5265	1767	10431
Bezm-i Alem Vakıf Üni.	-	-	-	-
Doğuş Üni.	1224	3086	214	4524
Fatih Üni.	2781	6207	891	9879
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üni.	-	-	-	-
Gedik Üni.	-	-	-	-
Haliç Üni.	-	3601	557	4158
Işık Üni.	-	2197	223	2420
İst. 29 Mayıs Üni.	-	-	-	-
İst. Arel Üni.	4108	1129	60	5297
İst. Aydın Üni.	7633	2979	437	11049
İst. Bilgi Üni.	574	7165	2657	10396
İst. Bilim Üni.	1030	351	37	1418
İst. Kemerburgaz Üni.	-	-	-	-
İst. Kültür Üni.	827	5345	625	6797
İst. Medipol Üni.	-	-	-	-
İst. Sabahattin Zaim Üni.	-	-	-	-

İst. Şehir Üni.	-	-	-	-
İst. Ticaret Üni.	1149	3888	412	5449
Kadir Has Üni.	867	3401	620	4888
Koç Üni.	103	3589	538	4230
Maltepe Üni.	1083	4675	1618	7376
Okan Üni.	1895	3140	361	5396
Özyeğin Üni.	33	369	6	408
Piri Reis Üni.	-	140	-	140
Sabancı Üni.	-	3008	684	3692
Süleyman Şah Üni.	-	-	-	-
Yeditepe Üni.	59	13926	3037	17022
Yeni Yüzyıl Üni.	-	-	-	-
Toplam	28181	80178	16825	125184

Tablo 3: İstanbul'daki Vakıf Üniversiteleri

Örneklem olarak alınan İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin toplam lisans öğrenci sayısı 7165 olup, İstanbul ilindeki tüm vakıf üniversiteleri lisans öğrencilerinin % 8,9'una denk gelmektedirler. İstanbul Bilgi Üniversitesi, kampüslerinin Avrupa yakasında şehrin merkezi yerlerinde bulunmasından ötürü metropoldışı öğrencilerin üniversite ve kent kültürüne en fazla maruz kalacakları üniversitelerden biri olacakları varsayımıyla örneklem evreni olarak seçilmiştir.

Araştırma kapsamında 2010-2011 ve 2011-2012 eğitim-öğretim yıllarında İstanbul Üniversitesi (İÜ), Boğaziçi Üniversitesi (BÜ) ve İstanbul Bilgi Üniversitesi (İBÜ)'nde okuyan metropoldışı lisans öğrencilerinden oluşan 65 kişilik bir örneklem grubu esas alınmıştır. Örneklemdeki metropoldışı öğrencilerin 32 tanesi yani %49,2'si İÜ'de, 17 tanesi yani %26,2'si ise İBÜ'de, 16 tanesi yani %24,6'sı ise BÜ'de okumaktadır. Örneklemi oluşturan denek sayısına, nitel araştırma yöntemleri perspektifinde ulaşılmıştır. Bu noktada, öğrencilerle yapılan mülakatlardan elde edilen veriler kendini tekrar edene kadar mülakat farklı öğrenciler üzerinde uygulanmaya devam edilmiştir. İlk 40 öğrenciyle yapılan mülakat sonrasında veriler kendini tekrar etmeye başlasa da, ihtiyat payı olarak bu sayının yarısı kadar kişiyle - 20 kişi- daha görüşülmüştür. Yeni yapılan görüşmelerde yeni bilgilere hemen hiç

ulaşılmamış olsa da beş kişilik bir öğrenci grubu daha mülakata dahil edilmiştir. Böylece mülakat sonuçlarının temsil gücü, güvenilirliği ve geçerliliği artırılmaya çalışılmıştır. Örneklemin oluşturulması aşamasında, üniversitelerde etkinliğiyle bilinen dini ve ideolojik gruplardan öğrencilere ulaşılmaya çalışıldığı kadar, rastgele ve kartopu yöntemiyle de kampüs içindeki öğrencilerle görüşülmüştür. Örneklem seçiminde erkek-kadın değişkeni, okunan sınıf ve bölümler ile geline memleketler arasında bir denge gözetilmeye çalışılmıştır. Örneklem grubundaki öğrencilerle hem mülakat yapılmış hem de kendilerine anket uygulanmıştır. Böylelikle araştırmanın nicel ve nitel yönleri kotarılmaya çalışılmıştır. Metropoldışı öğrencilerin metropol kentle ilk karşılaşma anılarını canlı tuttukları Hazırlık sınıfı ve 1. sınıfta okuyanlar, örnekleme %55,3 oranıyla çoğunluğu oluşturmaktadır. BÜ ve İBÜ'nün her bölümünde Hazırlık sınıfını okumak zorunludur. İÜ'de ise bazı bölümlerinde Hazırlık sınıfı bulunmaktadır. Örneklem dahilinde üç üniversitenin Hazırlık öğrencileri de vardır. 2. ve 3. sınıftaki öğrenciler, lisans eğitiminin ara dönemine denk gelmektedir ve örneklem dahilinde % 29,2 oranında temsil edilmektedirler. Bu dönemdeki öğrencilerin ilk gruptaki öğrencilere göre daha fazla metropolleştikleri gözlenmiştir. 4. sınıf pek çok lisans eğitiminin son yılı olsa da, Tıp Fakültesi gibi bazı alanlarda orta döneme tekabül etmektedir. 4. Sınıfların her iki kategorisi de örnekleme kapsamıştır. Nitel görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, 4. sınıf büyük ölçüde metropolleşilen sınıfa tekabül etmektedir. Nitel çalışma esnasında, 40 kişilik örneklem grubundan sonra sonuçlar kendini tekrar etse de, bu rakamın yarısından fazla miktarda öğrenciyle görüşülmeye devam edilmiştir. 65 kişilik metropoldışı öğrenci örneklem grubuyla toplamda, 4660 dakika yani 77 saat 40 dakika mülakat yapılmıştır.

Ayrıca bu üniversitelerde okuyan metropollü öğrenciler, metropol kent dahilindeki diğer üniversitelerde okuyan metropollü ve metropoldışı öğrenciler, okulu bırakan öğrenciler, lisansüstü eğitime devam eden öğrenciler ve mezunlardan oluşan 25 kişilik bir örneklem dışı grupta da mülakat yapılmıştır. Ulaşılan bilgiler, çalışmanın kuramsal kısmıyla sosyolojik bir bütünlük arz etmesine özen gösterilecek şekilde

işlenmiştir. Örneklem dışı mülakat grubuyla toplamda, 931 dakika yani 15 saat 31 dakika mülakat yapılmıştır.

65 kişilik metropoldışı örneklem grubunun haricinde 25 kişilik ikinci bir grupta mülakat yapılmasının temel sebebi, lisans eğitime devam eden metropollü öğrencilerden metropoldışı akranlarına dair gözlemlerini almak ve metropoldışı olup mezun olan ya da okulu bırakan öğrencilerin de deneyimlerini öğrenmek olmuştur. Araştırma kapsamında 90 kişiyle yapılan görüşmelerin toplam süresi, 5591 dakika yani 93 saat 11 dakika olmuştur. Bu mülakatların kayıtları çözümlenerek öncelikle veriler elde edilmiş, daha sonra bu veriler tezin teorik bölümünde ele alınan temel kavramlar eşliğinde açıklanmaya çalışılmıştır.

1.4- Araştırmanın İnceleme Odakları

- 1) Metropoldışı öğrencilerin metropol şehre ve üniversite ortamına uyum sağlama süreçleri değişik ölçülerde sıkıntılar ve sürprizler barındırır. Bu yüzden metropoldışı öğrenciler, metropolleşme süreçleri içerisinde kendilerine benzer özellikleri olan diğer öğrenciler ile bir araya gelme ve beraber vakit geçirme eğilimindedirler.
- 2) Metropoldışı öğrencilerin okumak için metropoldeki üniversiteleri seçmeleri bir iç göç şekli olarak görülebilir. Dolayısıyla göçün yaratacağı kültürel şok, kültürel uzaklık, sosyal karmaşa, uyum sağlama zorunluluğu vb. deneyimleri metropoldışı öğrenciler de yaşayabilir.
- 3) Metropoldışı öğrenciler, metropol kent ve üniversite ortamının ürettiği stratejilere karşı kendi aidiyet ve alışkanlıklarından hemen kopamazlar. Bu yüzden bu stratejilerin içinde yer alacak şekilde, tampon eylemler üretebilirler. Tampon eylemler, çoğunlukla hem bireysel olarak hem de kendileriyle aynı habitusa sahip diğer öğrencilerle ortaya konulabilir.

- 4) Metropoldışı gençlerin metropollü akranlarıyla aralarında sosyal ve kültürel farklılıklar olabilir. Bu noktada taşralı öğrenciler, kendi sosyal ve kültürel çeşitliliklerini artırmanın gayretiyle çeşitli yöntem arayışlarına girebilirler.
- 5) Metropoldışı öğrenciler, strateji üreten iktidar odaklarının kendilerini dönüştürme taleplerine doğrudan bir eyleme girmeksizin de direnç gösterebilirler.
- 6) Metropoldışı gençlerin zihin dünyasında klasik ve sosyal medya araçlarının da etkisiyle bir metropol şehir imgesi yaratılmaktadır. Bu imgenin gerçeğe tam anlamıyla intibak etmediği durumlar bulunmaktadır.
- 7) Tüketim kültürü, geleneksel tüketim kalıplarının işlevselci doğasının ve modern bir yaşam algısının sonucu olarak bir gösterge biçimine bürünmesiyle ortaya çıkmaktadır. Metropoldışı üniversite gençliğinin tüketim kalıplarının metropoldeki tüketim kültürü çerçevesinde bir dönüşüme uğradığı, modern hayatın nimetlerinden daha fazla istifade etmeye çalıştıkları söylenebilir. Taşralı öğrenciler metropolleştikçe tüketim kültürüne angaje olmaktadır.
- 8) Eğitim, toplumun kendini yeniden üretme aracıdır. Bu bağlamda, toplumdaki sosyal eşitsizlik ve dezavantajların eğitim sayesinde normalleştirilmesi ve sürdürülmesi mümkün olduğu gibi, eğitimin sosyal statü yükselticisi olarak işlediği durumlar da vardır. Üniversite eğitimi özelinde, metropoldışı öğrencilerin sosyal ve kültürel köken temelinde bazı alanlarda kısıtlandığı söylenebilir.
- 9) Metropoldışı gençlerin ekonomik imkanları, dini algılayış şekilleri, cinsiyet kimliklerine yaklaşım tarzları ve serbest zamanları değerlendirme faaliyetleri, sosyo-kültürel profillerini etkileyen önemli etkenlerdir. Metropoldışı gençlerin gündelik yaşam tecrübeleri, kendilerine benzer ya da kendilerinden farklı imgelerini oluşturan önemli bir belirteci oluşturabilir.

- 10) Metropoldışı öğrenciler memleketlerinden getirdikleri özelliklerinden daha çok, metropol kentte barındıkları grupların baskın özelliklerine uyum sağlamış durumdadırlar. Mesela, dini cemaatte kalan Kürt bir öğrencinin etnik aidiyetinden önce dini aidiyete vurgu yapması beklenmektedir.
- 11) Metropoldışı öğrencilerin üniversiteye uyum sağlama sürecinde ürettikleri taktikler, metropolde akranlarınca alaya almaktan benzerini yapmaya kadar çok çeşitli tepkiler alabilmektedir.
- 12) Üniversiteli gençlerin farklı kültürel ve sosyal kökenlerden gelmeleri ve değişik fikir ve inanç grupları içerisinde yer almaları, onları birbirine karşı yarı şeffaf akran kabileler haline getirmektedir. Üniversite gençleri hayat tarzları, giyim-kuşamları, sözcük ve beden kullanımları, tüketim alışkanlıkları, cinselliğe dair görüşleri, dinsel tutumları sayesinde kendilerini ve ötekilerini tanımlayarak kabileleşebilmektedirler.
- 13) Metropoldışı üniversiteli gençler zihin dünyalarında, hem kendileri hem de ötekiler için ideal tipler yaratmaktadırlar. Bu ideal tiplerin açığa çıkarılması, üniversiteli gençlerin metropol kent ve üniversiteye alışma süreçlerine dair de ipuçları verebilecektir.
- 14) Metropol kentte metropolleşen metropoldışı öğrencilerin memleketlerine karşı aidiyet duyguları zayıflayabilir. Hayatlarının geri kalanını metropol kentte geçirmeyi isteyebilirler.
- 15) Taşra (metropoldışının mekanı) yaygınlaşan iletişim kanalları, açılan yeni üniversiteler, metropolde okuyan metropoldışı öğrencilerin kendi hemşehrileriyle etkileşmesi vs. gibi nedenlerle, önceleri sadece metropolde görülen hayat tarzlarına ev sahipliği yapmaya başlamış olabilir.

II. BÖLÜM: KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, çalışma esnasında gerek duyulan çeşitli kavramların teorik açıklanmasına yer verilmiştir. Bölüm içerisinde; genç, gençlik, gençlikle ilgili yaklaşımlar, gençlik için oluşturulan tipolojiler, üniversite gençliği, gençlik üzerine yurtiçi ve yurtdışında yapılan çalışmalar, taşra-kent-metropol kavramları, gündelik hayat, özneleşme-nesneleşme, stratejiler-taktikler, tampon mekanizmalar, dramaturjik yaklaşım, habitus-alan-sermaye-sınıf gibi kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1- Genç ve Gençlik

Gençlik, günümüzde her insanın yaşadığı bir dönemi işaretlemektedir. Genç olma durumu bireyler için geçici olsa da, gençlik toplum için kalıcıdır. Yetişkinliğe geçiş sürecini tamamlayan her şahıs, gençlik bayrağını çocukluktan yeni çıkan bireylere devretmektedir.

Gençliğin bir kavram olarak ortaya çıkışı nispeten yenidir. Ortaçağ boyunca Batı dünyasında gençlik kavramına yer verilmemiş, çocukluk dönemi yetişkinliğin bir ön hali olarak görülmüştür. Ortaçağ dünyasında 11. yy.'dan 13. yy.'a kadar çocuk tasavvuru dahi küçük yetişkinler olarak tasvir edilmektedir. O dönemde, Ortaçağ

sanatı çocukluğu ve onu nasıl çizmeye girişeceğini bilmemektedir. Bunun sebebi Ortaçağ dünyasında çocukluğa yer olmamasıdır. 11. ila 13. yüzyıllar arasında çizilen çocuk tasvirleri küçük boyutlarda, kaslı yetişkinler, sadece boylarıyla ufak olan birer erkektir. Sanatta çocuk bedeninin kabulünün reddine eski medeniyetlerde de rastlanmaktadır. MÖ 9. yy.'dan kalan bir Sardunya Pleata'sında, bir anne iri cüsseli oğlunun bedenini kollarında tutmaktadır. Benzer eserlere Eski Yunan döneminde de rastlanmaktadır. Şüphesiz bu durum bu eserleri bırakan insanların zihinlerinde çocukluğun çok çabuk unutulmuş ve unutulduğu ölçüde çabucak geçen bir geçiş dönemi olduğunu göstermektedir. 13. yy. civarında günümüz çocukluk anlayışına uygun birkaç tasvir varsa da, bu tür tasvirler 14. yy.'da daha yaygın hale gelmiştir.⁸ Benzer bir duruma İslam medeniyetinde de rastlanmaktadır. Müslüman fıkına göre insan hayatı, çocukluk ve sorumluluk çağı olmak üzere iki devrede mütalaa edilmektedir. Bu iki devre arasındaki sınır, kişinin baliğ yani doğurganlık özelliklerine fiziken haiz olması, bugünkü ifadesiyle ergen olmasıdır. Görüldüğü üzere, yetişkinlik çağı ile çocukluk çağı arasındaki fark insanlarca pre-modern dönemde kabul edilmişse de, gençlik çağının kabulü eğitim süresinin uzamasıyla ilintili olarak modern dönemlerde gerçekleşmiştir.

Avrupa'da 16. yy.'ın sonlarına doğru okul eğitimleri biten 17-18 yaşındaki soylu ve alt tabakadan çocuklar, skolastik ve askeri düzenlemelerden ilham alan Akademilere gitmeye başlamışlardır. Akademide geçen bu dönem okul-çocukluğu hayatı ile yetişkinlik hayatının arasındadır. Bu durum gençliğin kabulünün başlangıcıdır.⁹ Böylece gençlik kişinin çocukluktan çıkarak, yetişkin normlarında bir hayata geçene kadar geçirdiği zamana verilen isim olmuştur.

Peki bir insan çocukluktan ne zaman çıkmaktadır? Kişi bedensel olarak üremeye müsait, zihinsel olarak kendi düşüncelerini oluşturacak ve savunacak yaşa geldiğinde o kişiye çocuk denilemez. Nitekim genç kelimesi, Türk Dil Kurumu'nca ihtiyar

⁸Philippe Aries, **Centuries of Childhood: A Social History of Family Life**, çev. Robert Baldick, New York, Jonathan Cape Lmt., 1962, s. 33-35.

⁹Aries, A. e., s. 205-206.

karşıtı, yaşı ilerlemiş olarak tanımlanmaktadır.¹⁰ Aynı yerde kelimeye, bitki ve hayvan için gelişmesini tamamlamış olan anlamı verilirken, insan için kullanıldığında zihin bakımından gelişmemiş olan, toy anlamı da verilmiştir. Gençlikteki özelliklerini koruyan, dinç anlamı verilen sözcük, mecazi olarak yeni gelişmekte olan, kısa bir geçmişi olan anlamı da taşımaktadır. Burada ilginç olan, kelimenin bitki ve hayvan için kullanımında ‘*gelişmesini tamamlamış*’ anlamına gelirken, insan için kullanımında ‘*zihin bakımından gelişmemiş olan*’ diye tanımlanmasıdır.

Gençlik ise; genç olma durumu, insan hayatının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi, genç insanların bütünü ve mecazi olarak da genç bir kimsenin tutumu, toyluk, deneyimsizlik olarak tarif edilmiştir.¹¹ Belirtildiği üzere, hayatının çocukluk sonrasından olgunluk dönemine kadarki dönemini yaşayan insanlara genç denir. Genç insan, benlik kavramını geliştirmeye çalışmaktadır.

“Genç kendine yakışan bir kimlik aramaktadır. Kendisini sürekli tartmakta, değerlendirmekte, eleştirmektedir. Kendisini ana, babasından ve başkalarından ayıran özelliklerini öne çıkarmakta, benliğini yeni baştan düzenlemeye uğraşmaktadır.”¹²

Genç insanlarla ilgili değerlendirmelerin özünde kendini aramaya ilişkin çabalarının sonuçlarının anlaşılma çabası yatmaktadır. Bu tür değerlendirmelerin tarihi çok eskilere gitmektedir. Bunların en eskilerinden biri Eski Yunan Filozoflarından ve MÖ 322’de ölen Aristoteles’e aittir:

“Gençlerin istekleri, pek çoktur ve bunları hemen eyleme dönüştürmek isterler. Bedensel isteklerine karşı koyamaz, özellikle cinsel isteklerine yenilirler. Çok değişkendirler. İstekleri geçicidir, hasta bir insanın açlığı ve susuzluğu gibi birden parlar, birden söner. Tutkuludurlar, huysuz ve öfkeli dirler. Kendilerini içtepilerine kaptırır, tutkularının kölesi olurlar. İsteklerinin önüne dikilen en küçük engelle bile katlanamazlar. Onura ve başarıya paradan çok değer

¹⁰ Büyük Türkçe Sözlük, **Genç Maddesi**, Türk Dil Kurumu, (Çevrimiçi), <http://tdkterim.gov.tr/bts/> , 20.02.2011.

¹¹ Büyük Türkçe Sözlük, **Gençlik Maddesi**, (Çevrimiçi), <http://tdkterim.gov.tr/bts/> , 20.02.2011.

¹² Atalay Yörükoğlu, **Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar**, İstanbul, Özgür Yayınları, 2007, s.105

verirler; çünkü paraya gereksinimleri olmamıştır. Eli açık ve iyilikseverdirler, çünkü kötülükleri tanımamışlardır. Çabuk güvenir, çabuk bağlanırlar; çünkü aldatılmamışlardır. Yüksek amaçları ve hayalleri vardır; çünkü daha yaşamın sillesini yememişler, şartların sınırlayıcı etkisini öğrenmemişlerdir. Gençler yanılınca çok yanılırlar. Sevgide de, nefrette de aşırıya kaçarlar. Her şeyi bildiklerini sanır, onun için yanlışlarında sonuna dek direnirler.”¹³

Aristoteles’in gençlik çağı hakkındaki anlatımlarına eklenebilecek şeylerden biri, bugünkü gençlerin artık paraya da ihtiyaç duyar hale gelmeleri olabilir. Küreselleşen kapitalizm, özgün günlük hayatları gündelik hayat standartlarına dönüştürürken gençleri de ekonomik bir hedef haline getirmiştir. Artık onların da üniversite okuyorsa barınmak, modayı takip etmek, cep telefonu ya da bilgisayar gibi iletişim araçlarını elde etmek, okul kantininden alışveriş yapmak, tatil yapmak ya da arkadaşlarıyla ‘takılmak’ için gerçekleştirdiği aktiviteler için paraya ihtiyacı vardır.

Ayşe Saktanber’e göre,¹⁴ Türk kültüründe yetişkinlerin gençlik hakkında yürüttükleri hoşgörölü söyleme rağmen, gençler ya sorumsuzluk, aylaklık ve hatta aptalca zevk düşkünlüğü ile bağlantılandırılmaktadır. Ya da onlara ülkeyi ve milleti kurtarmak gibi kahramanlık temaları etrafında kurulmuş ve geleceğin yetişkinleri olarak hem kendileri hem de anne babaları için düzgün bir gelecek yaratmak gibi teorik de olsa aslen ağır sorumluluklar yüklenmektedir. Her şeyden önemlisi, gençliğin ‘aklı havada’lığı Türk kültüründe kabul görmüş bir olgu olduğu için, gelip geçici saçma umutları ve arzuları ile bu dönemin mümkün olduğunca çabuk atlatılması gerektiği düşünülmektedir.

Gençliği meydana getirenler gençler olduğuna göre, gencin kim olduğu sorusu önem kazanmaktadır. Gençliğe ilişkin tanımlar arasında yaş ile ilgili olanları öne çıkmaktadır. Bu bağlamda yapılan yayınlarda, gençliği tanımlamak için verilen yaş sınırları değişmektedir. Birleşmiş Milletler (BM)’nin Ekonomik ve Sosyal İşler

¹³Yörükoğlu, A.e., s.19-20.

¹⁴ Ayşe Saktanber, “Türkiye’nin İslamcı Gençliği”, **Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat**, 2. bs., haz.: Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber, İstanbul, Metis Yayınları, 2005, s. 261.

Departmanı, Gençlik-Bağlantılı Çalışmanın Gerekçesi¹⁵ adlı belgesine göre gençlik, 15-24 yaş arasındaki insanlar olarak tanımlamıştır. Bu belgeye göre, tüm dünyada 1 milyar 200 milyon genç vardır. Dünya üzerinde genç insanların oranı daha önce hiç bu kadar yüksek olmamıştır ve 2050 yılına kadar bu seviyelerde kalması beklenmektedir. Bazı yayınlarda ise gençliğin üst sınırı 25 yaş seviyesine yükseltilmektedir. Mesela Ahmet Taner Kışlalı, uluslararası bir belgeye atfen şunları söylemektedir:

“UNESCO’nun bir yayınına göre gençlik için şu tanımlar önerilmektedir: Genç, öğrenim yapan ve hayatını kazanmak için çalışmayan, kendisine ait bir konutu bulunmayan kişidir. Genç, büyük bir hayal gücüne sahip, cesaretin çekingenliğine, macera isteğinin rahata üstün geldiği insandır. Gençlik, 15-25 yaş arasındakilerden meydana gelen bir yaş grubudur.”¹⁶

Kimlerin genç sayılabileceğine dair yaygın bilgi, çoğu zaman kültürel algılarla sıkı sıkıya ilişkilidir. Mübeccel B. Kıray (1923-2007), 1962 yılında Ereğli kasabasında yaptığı araştırmasında verdiği şu bilgilerle Anadolu’da o günlere dair gençlik imgesini ortaya koymaktadır.

“İlkokulu bitiren 12-13 yaşındaki çocuklarla, sanat okulunu bitiren 15-16 yaşındakiler bir harçlık alarak (babalarının iş yerinde) yardıma başlarlar. Askere gidene kadar bu böyle devam eder. Bir anlamda bu dönemde daha tam yetişkin değillerdir. Kendi gençlik grupları içinde ve dükkanda yalnız iş davranışlarını değil, bütün yetişkin davranışlarını öğrenirler.”¹⁷

1960’lı yıllarda Anadolu’da genç imajı ilkokul ya da sanat okulundan mezun olan ve henüz askerliğini bitirmemiş kişileri kapsamaktadır. Yani o dönemde gençlik 12 ila 22 yaşları arasında sürmektedir. Avrupa Birliği (AB) Youth In Action (Gençlik Eylemde) programlarından yararlanabilme yaşını 15-28, bazı eylemler için 13-30, olarak belirlemiştir. Yani bu yaş aralıklarını genç olarak nitelendirmiştir.¹⁸ Türkiye

¹⁵ **Rationale for Youth-Related Work**, (Çevrimiçi), <http://www.un.org/esa/socdev/unyin/agenda.htm>, 20.02.2011.

¹⁶ Ahmet Taner Kışlalı, **Öğrenci Ayaklanmaları**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1974, s.15.

¹⁷ Mübeccel B. Kıray, **Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası**, 3. bs., İstanbul, Bağlam Yayınları, 2000, s. 169.

¹⁸ **Youth In Action Programme**, (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/youth/youth-in-action-programme/doc74_en.htm, 21.02.2011.

İstatistik Kurumu (TÜİK) de, 15-24 yaş grubundaki nüfusu genç nüfus olarak tanımlamıştır.¹⁹ Vehbi Bayhan gençlerle ilgili araştırmasında, Türkiye'nin 1990 yılı nüfus sayımına göre %20'sinin genç kategorisinde olduğunu söylemektedir.²⁰ 2010 yılında da gençliğin toplam nüfustaki oranı aynı düzeydedir. TÜİK verilerine göre²¹, toplam nüfusu 72.561.312 olan Türkiye'de 12.514.737 kişi 15-24 yaş arasındadır.

Genç kavramının, dolayısıyla gençliğin, böylesine biyolojik ölçütlerle nitelendirilmesine karşı çıkan akademisyenler de vardır. Onlar gençliği bir hareket tarzı, bir hayat stili olarak görmekte ve gençlik kavramının ontolojik boyutuna vurgu yapmaktadırlar. Mesela üniversite gençliğinin sosyo-kültürel profilini çıkarmaya çalışan Erdinç Yazıcı, gençliğin simgesel bir anlamı da ifade ettiğini belirtmiştir.

“Gençlik bugün artık geçici bir biyolojik ve toplumsal tanım olmaktan çıkmış, sembolik bir tanım olmuştur. Artık bir kimse sadece yaşı sebebiyle değil, gençliğe uygun geçiciliğin ve değişkenliğin kültürel niteliklerini benimsediği için de gençtir. Gençlik hali, yaygın ve sivil hareketlerin seslendirilme/gündeme taşınabilme biçimi olmuştur.”²²

Keza, Max Weber bu konuda şunları demektedir:

“Şeytan yaşlıdır ve onu anlamak için yaşlanmak gerekir, cümlesini kronolojik yaş biçiminde anlamak doğru olmaz. Nüfus cüzdanında yazılı bir tarih yüzünden hiçbir zaman bir tartışmayı kaybettiğim olmadı, ama birinin yirmi yaşında benim de elliyi aşkın olma olgusunu da asla kendi başına hayran olunacak bir başarı olarak düşünmedim. Yaş belirleyici değildir; belirleyici olan, yaşamın gerçeklerine deneyimli bir acımasızlıkla bakabilmek, bu gerçekleri göğüsleyebilmek ve onlarla kendi içimizde boy ölçüşebilmektir. Olgun bir insan –yaşlı olsun, genç olsun- eylemlerinin farkındadır ve bu sorumluluğu gerçekten yüreğinde ve ruhunda

¹⁹ **Hanehalkı İşgücü İstatistikleri-2009**, (Çevrimiçi), www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=25 , s. 20, 20.02.2011.

²⁰ Vehbi Bayhan, **Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 207.

²¹ **İstatistiklerle Türkiye-2010**, (Çevrimiçi), www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=5 , s.12, 20.02.2011.

²² Erdinç Yazıcı, vd., **Türk Üniversite Gençliği Araştırması**, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları, 2003, s.25.

duymaktadır- işte bu çok duygulandırıcı bir şeydir. Böyle bir kişi sorumluluk ahlakıyla hareket eder.”²³

Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi araştırmacılarından Yörük Kurtaran da, ‘Sadece yaş odaklı bir gençlik tanımının yapısı itibarıyla eksik olacağını, 30 yaşındaki biri ile 29 yaşındaki birinin sırf yaş farkı dolayısıyla genç olup olamama durumlarının bir sorun olarak karşımıza çıktığını’ belirtmiştir.²⁴ Kurtaran’ın 30 yaşındaki insanın genç sayılıp sayılmayacağına ilişkin sorusunun ardındaki temel sebep, makalesini yazdığı dönemde genç insan yaş sınırının 29 ile kayıtlı olmasıdır. Hayata hazırlık döneminin uzamasına mukabil, genç insan yaşı da ileriye doğru çekilmektedir. Bu noktada son olarak İtalya örneği verilebilir. Silvia Volpi’nin dile getirdiği üzere; ‘İtalya’da, aslında gençlik terimi genelde daha geniş ve daha belirsiz bir referansla kullanılıyor. Gençlik daha çok 15 ile 35 yaş arasındakileri tanımlıyor.’²⁵ Volpi bu durumu resmi eğitimin sonu, iş hayatının başlaması veya aile sahibi olma gibi hayatın muhtelif aşamalarına geldiklerinde genç insanların geçmişe göre daha yaşlı olmaları ile açıklıyor. Bu yüzden gençlik daha uzun sürmektedir.²⁶ Türkiye’de de üniversite hayatı, askerlik, işyerlerine deneyimli çalışan aranması gibi sebeplerden dolayı gençlik uzamaktadır. Anılan nedenlerden ötürü genç birey, kendi parasını kazanmayı, ayrı bir eve çıkmayı ve evlenmeyi ertelemek zorunda kalarak ebeveyninden bağımsız bir hayat kurmayı yani yetişkinliğe geçişi geciktirmektedir. Gençliğin bu şekilde uzatılması üniversite mezunları için olduğu kadar, sanayi sitesinde işçi olarak çalışacak birey için de geçerlidir. Bu çalışmada, lisans döneminde okuyan 18-26 yaş arasındaki üniversite gençliği konu edinilecektir. Bu noktada, gençlere ve gençliğe ilişkin yapılan araştırmalarda geliştirilen çeşitli sosyolojik yaklaşımlara değinilecektir.

²³ Max Weber, **Sosyoloji Yazıları**, çev. Taha Parla, 4. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s.196-197.

²⁴ Yörük Kurtaran, “Gençler İçin Bir Sosyal Politika Önerisi: Nasıl Bir Gençlik Çalışması”, **Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Raporu**, İstanbul, Teksir, 2007, s. 123-124.

²⁵ Silvia Volpi, “İtalyan Gençliği: Bazı Bilgiler”, **Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Raporu**, İstanbul, Teksir, 2007, s. 19.

²⁶ Volpi, A. e., s. 18.

2.2- Gençlikle İlgili Temel Yaklaşımlar

Gençlik sosyolojisi çalışmalarının başlangıcı İkinci Dünya Savaşından sonraki yıllara tarihlenebilir. Gençlik çalışmalarının asıl hareket noktası o dönem gençliğinin toplumun yapısını kriminal olarak tehdit edecek şekilde kendi içinden çıkardığı çeşitli karşı ve alt kültürler olmuştur. Gençlik ekonomik ve kültürel olarak ailelerinden ve içine doğdukları sosyal çevreden bağımsızlaştıkça, toplum tarafından bir tehdit ve kınama nesnesi olarak görülmeye başlanmıştır.

“İkinci Dünya Savaşından sonra özellikle genç erkeklerin ailelerinden kültürel ve ekonomik bağımsızlıklarını kazandıkları süreç içerisinde gençler toplum için bir sorun olarak ele alınmaya başladı. Akademik ‘gençlik’ çalışmaları ABD ve İngiltere’de, ayrı bir sosyal kategori olarak 1950’ler ve 1960’lar boyunca kurulmuş oldu. Gençlik kültürü ile ilgili akademik araştırmaların tarihçesi, çalışan sınıfın ergenleri toplu halde kınamasını yansıtır ve pekiştirir. Ergenlere yönelik akademik ilgi, suç bilimi içinde, Batı toplumlarının kentlerinin sokaklarında genç insanların yarattığı sıkıntılara ilişkin ahlaki paniğin artmasıyla doğdu. Böylece gençlik grupları içinde yapılan araştırmalar, çocuk suçluluğu ile ilgili kaygı ve çalışan sınıf, göçmenler, suçlular gibi toplumdaki diğer sözde ‘kınanmış’ ve ‘güçsüz’ gruplarla bağlantılı olarak işaretlenmiştir.”²⁷

Aslında gençlik altkültür örneklerinin hepsinin kriminal özelliklerinin bulunması zorunlu değildir. Saktanber’in de belirttiği üzere,²⁸ hemen her toplumun gençliği ekonomik ya da siyasal muhtelif kültürel formlar yaratmakta; yeni görünüş, davranış ve dil tarzları üretmektedir. Yeni iletişim, ifade ve temsil yolları geliştirmekte ve en önemlisi bunları kendi günlük yaşamında uygulamaya geçirmektedir. Üstelik gençler kamu kurumları ve çarşılar, çeşitli binalar ve çevreleri gibi yaşam alanlarını ve kent görünümünün genel çerçevesini stratejik olarak belirleyen güçlü azınlığın ana kültürüne karşı direniş ritüelleri geliştirmektedirler. Gençler, aynı zamanda, bir toplumun hem entelektüel yaşamının hem de genel olarak popüler kültürünün genişlemesine katkıda bulunabilirler. Kültürel formlar ile ürünlerin sadece tüketicisi

²⁷ Tracey Skelton ve Gill Valentin, **Cool Places: Geographies of Youth Cultures**, London, Routledge, 1998, s. 10.

²⁸ Saktanber, A. e., s. 261.

olmakla kalmayıp üreticisi durumunda da oldukları için kendi altkültür formlarını geliştirebilirler.

Toplum üzerine bir şeyler söyleyen hemen her teori bir şekilde gençlik konusuna da değinmiştir. Ama bazı bakış açıları gençliğe özel bir önem atfederek onunla ilgili ayrı bir konu başlığı açmıştır. Toplum teorileri içindeki bu ayrı konu başlıkları, gençlik sosyolojisi teorileri olarak nitelenebilir. Aşağıda önce sosyolojiyle yakından ilintili çeşitli disiplinlerin gençliğe yaklaşımları, sonra da gençliğe dair sosyolojik teori ve yaklaşımlar incelenecektir.

2.2.1- Çeşitli Sosyal Disiplinlerin Gençlik Yaklaşımları

Gençlik üzerine birkaç farklı sosyolojik yaklaşım tespit edilebilir. Bunlardan kimisi pür sosyolojik teorilerken, kimisi sosyolojiyle yakın ilintili teori ve yaklaşımlardır. Literatüre bakıldığında çeşitli sosyal disiplinlerin gençlik teorilerini sınıflandırmaya girişen bazı çalışmalar tespit edilmiştir. Buna göre Esra Burcu, sosyal psikolojik teori, sosyal öğrenme teorisi, kültürlerarası yaklaşımı, Furnham ve Stacey sosyal bilişsel teoriyi, Skelton ve Valentin ise etnografik yaklaşımı ele almaktadır.

Sosyal Psikolojik Teori, gençlik dönemini sosyal bir perspektiften ele almaktadır. Bu dönemi gencin ne çocuk ne yetişkin olduğu fakat her ikisi arasında yer aldığı ‘marjinal’ bir dönem kabul etmektedirler. Bu teori, genci geçiş dönemindeki bir geç-çocuk ya da ön-yetişkin olarak görmektedir. Genç, toplumun kendisine vereceği görevlere ve toplumda yükleneceği rollere alışma dönemindedir. Topluma katılma sürecinde genç, kendi bireyselliğiyle ilgili kararlar vermek durumunda kalmaktadır. Her yaşantı, yaşamı etkilemeye bu dönemde de devam etmektedir. Bu yaklaşımda, gençlik öyle bir yaşam periyodudur ki, bu dönemde toplum tarafından gence atfedilen fonksiyonların henüz genç tarafından yerine getirilmediği, gencin yetişkin statülerine, rollerine ve fonksiyonlarına tam olarak uyum göstermediği görülmektedir. Bu dönem, gencin bir yetişkin gibi sosyal, eğitimsel, mesleksel,

cinsel, ideolojik kararlarını vererek mensup olduğu topluma ve kültüre uyum göstermesine kadar geçen süredir.²⁹

Sosyal   renme Teorisi'ne göre, gençlik dönemi devam eden öğrenme sürecinin bir parçasıdır ki, bu dönem fertlerin değişen şartlara veya göreli dengeye tepki olarak ortaya çıkan öğrenme sürecinin bir kendi cinslerine ait davranışları aynı cinsten ebeveynleri taklit ederek öğrenirler. Ayrıca kitle-iletişim araçlarında izledikleri kişileri de taklit edip rol model olarak benimseyebilirler. Geçmişteki tecrübeler ve mevcut şartlar insanın davranışının belirleyicisidir.³⁰ Sosyal   renme Teorisi, gençlik dönemini yaşama uyum dönemi olarak görmesi bakımından, sosyal psikolojik teoriyle benze mektedir. Taklit ve  zde imin topluma uyum sürecinin en önemli iki aracı olduğunu ifade etmektedir.

Sosyal Bilişsel Teori, gençlerin diğer insanlar ile onların fikirlerini, duygularını, niyetlerini, toplumsal davranışlarını ve yaşadığı toplumu anlamayı öğrenmesi ve kavramsallaştırma süreciyle ilgilenmektedir. Bu süreç aynı zamanda gencin davranışıyla da ilgilidir. Bu bağlamda sosyal dünya bilgisiyle fiziksel dünya bilgisinin aynı zamanda kazanılıp kazanılmadı ını sorgulanmıştır. Fizik dünyanın bilgisi baskın bir şekilde gerçek ve objektiftir. Keşif, seyahat, ilk elden deneyim, gözlem, öğrenme ve deneme-yanılma yoluyla edinilmektedir. Sosyal dünyanın bilgisi ise daha geli ig zeldir. Sosyal, ekonomik ve kültürel tanımlar, beklentiler ve isteklerle belirlenmektedir. Genç insanlar bazı toplumsal bilgileri anne-baba ve   retmen gibi yetişkinlerden doğrudan talimatlarla veya çoğunlukla kendilerinden birkaç ya  daha büyük olanların davranışlarını izleyerek ve uygun ya da uygun olmayan davranışlara karşı tasdik ya da ayıplamayı deneyimleyerek öğrenmektedir. Genç insanın bu bağlamda topluma bakışı genellikle eksik, kusurlu ve parçalıdır.³¹ Sosyal bilişsel teoriye göre genç, sosyal dünyanın bilgisini fizik dünyanın bilgisinden daha g   öğrenmektedir. Sosyal dünyanın bilgisi gencin toplum algısını

²⁹ Burcu, A. e., s.116- 118.

³⁰ Burcu, A. e., 118- 119.

³¹ Adrian Furnham ve Barrie Stacey, **Young People's Understanding of Society**, London, Routledge, 1991, s. 2-3.

da oluşturduğundan, genç insan topluma dair mükemmel ve bütünlüklü bir bakış ortaya koyamamaktadır.

Antropolojik bir yaklaşım olan kültürlerarası yaklaşım, her toplumda var olan gençlere içinde bulundukları topluma göre farklı anlamların atfedildiğini ifade etmektedir. Bu yaklaşım gençlik dönemine girme ve bu dönemin sona ermesine ilişkin geçiş törenleri toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bu törenler, ergene toplumdaki rolünü öğretmekte, genci yetişkinlerin haklarına uyumlu kılmakta, toplum tarafından kendisine ayrılan yeri almaya hazırlamaktadır. Kültürlerarası yaklaşımda, gençlerin her toplumda, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik özelliklerine göre farklı özellikler sergilediği bu duruma bağlı olarak gençlerin de yaşantı biçiminde de değişiklikler olduğu kabul edilmektedir.³² Kültürlerarası yaklaşım, her toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik özelliklerinin o toplumların gençlerini de farklılaştırdığını tespit etmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda geçiş törenlerinin -toplumdan topluma değişiklik gösterse de- genci toplumun bireyi haline getiren rolüne vurgu yapmaktadır.

1970’li yıllarda gençlik kültürü üzerine çalışan İngiliz araştırmacıların deneysel çalışmalarından ilham alarak geliştirdikleri ve antropoloji kökenli bir başka yaklaşım olan etnografik yaklaşım şöyle özetlenebilir:

“Etnografik araştırma, katılımcı gözlemin antropolojik ve sosyolojik metodlarından yararlandı. Metin analizleri; göstergebilim, edebi kuram, yapısalcı antropolojinin kullandığı eleştirel analiz tekniklerinden faydalandı. Araştırmanın hem etnografik hem de metinsel formları, belirli kuramsal çerçeveler tarafından belirlendi. Gramsci’nin teorik kavramsallaştırmaları ve hegemonya nosyonu etnografik araştırmaların içinde gençliğin sosyal durumunu anlatmak için kullanıldı. Levi-Strauss’un brikolaj kavramı, Barthe’in mitler nosyonu gençliğin elbise ve süslenmesi ile gençlerin motosiklet, çizgi roman/dergiler, dil gibi insan yapımı şeyleri kullanmalarının metinsel çözümlemesinde kullanıldı.”³³

Gençliğe dair her bir teori ve yaklaşım, araştırmacıyı gençliğin farklı bir vechesiyle yüzleştirmektedir. Gençleri bir ön-yetişkin olarak bocalayan, öğrenmekte olan ve

³² Burcu, A. e., s. 110- 111.

³³ Skelton ve Valentin, A. e., s.13.

kendiliği hakkındaki kararları bir an önce vermesi gereken kişiler olarak sosyal psikolojik teorinin dair bakış açısı nispeten karamsardır. Sosyal öğrenme teorisinin gençleri ebeveyn ve kitle-iletişim kahramanlarını taklit ederek sosyal rollerini öğrenen kişiler olarak nitelendirmesi, gençlerin kendi eylem ve davranışlarında oluşturdıkları/ oluşturabilme ihtimali olan alt kültürleri görmezden gelmeyi gerektirmektedir. Antropologların daha sık kullandığı bir yaklaşım olan kültürlerarası yaklaşım, her toplumun farklı kültürel dokusunun, sosyal, ekonomik ve politik özelliklerinin farklı gençlikler yarattığını ifade etmektedir. Gençlik çalışmalarında toplum kültürünün geçiş töreni gibi bazı geleneklerle gençliği ne yönde oluşturduğu/etkilediği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Etnografik araştırma gençlere dair bilgileri katılımcı gözlem, metin analizi, göstergebilim, edebi kuram, eleştirel analiz teknikleri ile elde etmeye çalışırken, gençlerin gündelik hayatlarına dair bilgiyi kotarmayı başarmada önemli kazanımlar elde etmektedir.

2.2.2- Gençliğe İlişkin Sosyolojik Teori ve Yaklaşımlar

Gençliği anlamaya ve anlatmaya dair pek çok sosyolojik teori ortaya konulmuştur. Çeşitli sosyolojik teoriler, gençliğe dair birbirinden farklı söylemsel ve pratik zeminler üretmiştir. Bu sosyolojik teorilerden çatışmacı, sembolik etkileşimci ve yapısal-işlevselci gençlik teorileri ile etiketleme kuramı aşağıda incelenmeye çalışılacaktır. Adı geçen teorilerin esas olarak gençliğe dair fikirler bağlamında geliştirilmediğini, toplumun bütününe yönelik bir iddiaya sahip olduklarını fakat toplumun bütünü bağlamında gençliğe dair de bir yaklaşım geliştirdiklerini ifade etmek gerekmektedir.

Yapısal-işlevselci teoriye göre gençlik, toplumdaki mevcut yetişkin rollerini kazanmada bir geçiş dönemidir. Gençler yetişkinlerden daha düşük statü ve güce sahip oldukları için, üzerlerine getirilen her türlü sınırlama, nesiller arası anlaşmazlığa yol açmakta ve toplumsal bütünleşmedeki noksanlık, gençliği

yabancılaşma ve isyana itmektedir. Gencin toplumla uyuşamamasının nedeni kuşağa dair zevklerin, tarzların dolayısıyla değerlerin ve normların çatışmasıdır. Toplumsal rol, kimlik ve statülerin üretiminde akran gruplarının fonksiyonu önemlidir. Gençlik, içinde yaşadığı toplumun bir parçası olduğundan, toplumsal yapıda meydana gelen değişimler gençliği de etkilemektedir. Kuşaklararası çatışmanın temel sebebi toplumsal rol ayrımı için önemli bir farklılaşma etmeni olan yaştır. Gençlerin problemlerine getirdikleri pratik çözümler, geliştirdikleri aktiviteler ve değerler, gençlik kültürünü oluşturmaktadır. Gençlik kültürü, endişe ve belirsizlikle sonuçlanan baskı ve gerilimleri ortadan kaldıracı bir fonksiyona yani ‘problem çözme’ fonksiyonuna sahiptir.³⁴ Mesela, Durkheim’a göre eğitim, çocuğa (dolayısıyla eğitimine devam ettiği sürece gence) kendi başına ulaşamayacağı görüş, düşünüş ve davranış şekillerini empoze eden sürekli bir çabadan oluşmaktadır.³⁵ Durkheim’a göre okullarda disiplin gereklidir. Eğitim insanlara öz-disiplini öğretmelidir, bir toplum düzenli bir halde kalacaksa eğitim asıl gerekli olan temeldir.³⁶ Eğitimin işlevi, toplumu korumak, kendisinde eksik olan normatif ve bilişsel çerçeveleri insana sağlayarak onu toplumsallaştırmak ve insanileştirmektedir.³⁷ Durkheim, dönemimin eğitim sisteminde ahlak öğretiminin gerektiği kadar yapılmadığını düşünmektedir.³⁸ Durkheim’a göre gençlerin erken yaşta yetişkin rolüne soyunması, onları anomik bir duruma sokmaktadır. Mesela, genç yaşta evlenen karı kocaların intihara eğilimleri ve ölüm oranları, evlenmemiş yaşlılarından daha yüksektir. Ölüm oranları aynı yaştaki erkek ve kadınlardan önemli oranda daha fazladır.³⁹ Buna göre Durkheim’ın gençliği toplumsallaşması ve insanileşmesi gereken geçiş dönemindeki bir birey olarak gördüğü ve vaktinden önce yetişkinlik rollerine büründüğünde anomik bir durumun içinde olacağını ifade ettiği

³⁴ Burcu, A. e., 125- 130.

³⁵ Emile Durkheim, *Rules of Sociological Methods*, ter. W. D. Halls, New York, The Free Press, 1982, s. 53.

³⁶ David Blackledge ve Barry Hunt, *Sociological Interpretation of Education*, Sydney, Croom Helm, 1985, s. 7.

³⁷ Blackledge ve Hunt, A. e., s. 15.

³⁸ Emile Durkheim, *Sociology and Philosophy*, ter. D. F. Pocock, New York, Routledge, 2010, s. 18.

³⁹ Emile Durkheim, *Suicide: A Study in Sociology*, ter. John A. Spaulding ve George Simpson, London, Routledge, 2005, s. 134 ve 138.

iddia edilebilir. Parsons'ın gençlik görüşünde ise, sosyalleştirme-toplumsallaşma, emniyet sübabı gibi kavramlar önemli roller oynamaktadır. Sosyalleştirme, bireylerin ait oldukları toplumun üyesi olmalarını sağlayan ve bu statüyü sürdürmeleri için gereken işlemlerin karmaşık bir bütünüdür. Sosyalleştirme gençlerle yetişkinler arasında tutarlı yakın ilişkilere dayanır. Bu nedenle toplumlarda akrabalık sistemlerinin işleme zorunludur. Akrabalık, yetişkinlerin cinsel ilişkileri, ebeveynlerle ilgili statüler, gençlerin statüleri ve sosyalleştirme işleminin düzenlemelerini içerirler.⁴⁰ Toplum yeni üyelerine aile ve okul vasıtasıyla grup normlarını, kültürel örüntüleri ve bunlara bağlı beklentiler ile yaptırımları nakletmektedir. Toplumun görevi bu nakille beraber, nakledilen norm ve örüntülere uygun yaşanıp yaşanmadığını kontrol etmeyi de içermektedir. Bu, sapma yaratıcı faktörlerin de denetlenmesi anlamına gelmektedir. Nitekim sistem işleyişi sırasında yeterli ödülleri sağlayamadığı takdirde, sapma olasılığı da artacaktır. Yani toplumsallaşma, bireyin ihtiyaçlarının tatminini topluma bağlayarak onu toplumsal yaptırımlara karşı hassaslaştırmaktır. Toplumun dengesinin korunması buna bağlıdır.⁴¹ Parsons'a göre, sadece bir yaş meselesi olmayıp aynı zamanda bir gençlerin yetişkinlerle ilişkilerinde üretilen gerilimlerin güçlü işaretlerini gösteren⁴² gençlik kültürünün belirgin müsamahakar bir yönü de vardır. Bu müsamahakar yön, gençleri durumlarının gerilimlerini yükseltebilecek yetişkin disiplinlerinden tarafta durmalarını sağlamaya çalışmakta ve toplumsal sistemin emniyet sübabı olarak işlev görmektedir.⁴³ Gençlerin potansiyel enerjilerini toplumun denetiminde boşaltılmasını sağlayarak tehlikeli birikimleri ortadan kaldıran bu tür güvenlik sübabı mekanizmaların temel mantığı, sapma potansiyellerini hoşgörülebilir faaliyetlere kanallize edilerek yapıyı değiştirebilecek sonuçlar doğurmasını önlemektir.⁴⁴ Diğer bir işlevselci sosyolog olan Robert K. Merton, gençlerin toplumsallaşmasında

⁴⁰ Ayşe Canoğlu, "Talcott Parsons'ın Amerikan Sosyolojisine Katkıları", İstanbul, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989, s. 97-98.

⁴¹ Alev Erkilet, **Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları: Sorokin, Parsons, Dahrendorf, Merton**, Ankara, Hece Yayınları, 2007, s. 126.

⁴² Talcott Parsons, **Essays in Sociological Theory**, Illinois, The Free Press, 1964, s. 93.

⁴³ Talcott Parsons, **The Social System**, London, Routledge, 1991, s. 206.

⁴⁴ Erkilet, A. e., s. 129.

ailelerin önemine dikkat çekmektedir. Ona göre kültürel standartların nesiller arasında aktarılması sırasında en büyük rol ailelerindir.⁴⁵ Genel olarak yapısal-işlevselci teori, kuşaklararası ilişkilerde yaş faktörü nedeniyle çatışmanın doğal olduğunu, gencin sosyalleşmesinde esas görevin yetişkinlerde olduğunu söylemektedir. Aynı zamanda genç birey, akran grubuyla beraber etkinlikleri ve değer dünyasıyla toplumun genelinden özelleşmiş bir kültürü, gençlik kültürünü de oluşturmaktadır. Çünkü toplumsal rol ayırımının önemli bir faktörü olan yaş, gençleri sınırlamalarla karşılaştırmaktadır. Bu yüzden gençler, kuşaklararası çatışma, yabancılaşma ve isyanı deneyimleyebilmektedirler. Gençlik kültürü gence yaş almışlar eliyle uygulanan baskı ve gerilim problemlerini çözebilecek ya da bu gerilimlere rağmen toplumun dengesini yetişkinlerin lehine koruyabilen bir mekanizmayı yürürlüğe sokacak bir işleve sahip olabilir.

Çatışmacı teori, hızlı değişimlerin yaşandığı toplumlarda, gencin yetişkin rolleri edinmesinin giderek zorlaştığını ifade etmektedir. Yüksek derecede gelişmiş, ayrılmış ve değişen bir sosyal sistemde gencin yetişkin olmasını sağlayacak koşullar daha da zorlaşmakta, teknolojik ve kültürel değişimle birlikte ortaya çıkan yeni normlar ve değerler genci birbirine uymayan, çatışan değerlerle karşılaştırmaktadır. Hızla değişen toplumda, toplumun karşı karşıya kaldığı problemlere paralel olarak gençlerin bazı sorunlarla karşı karşıya kaldığı ve bu durumun da gençler ve yetişkinler arasında çatışma doğurduğu kabul edilmektedir. Gencin ekonomik, eğitim, güven hissedememe, amacını belirleyememe gibi sorunları onların çeşitli sapkın davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır.⁴⁶Çatışmacı gelenekten beslenen Frankfurt okulunun önemli temsilcilerinden Herbert Marcuse (1898-1979), gençliği benzer sosyo-kültürel şartlarda yetişmiş oldukları için homojen bir kitle olarak görmektedir. Neo-marksist bir sosyal bilimci olan Pierre Bourdieu (1930-2002) farklı sosyal, ekonomik ve kültürel sermayelere sahip gençliklerin bulunduğunu ve eşitsizliğin yeniden üretildiği mekanizmalar yüzünden aynı kuşağa mensup gençlerin birbirlerinden çok farklı dünyalarda yaşadığını ifade etmiştir.

⁴⁵ Erkilet, A. e., s. 204.

⁴⁶ Burcu, A. e., 122- 123.

François Dubet, çatışmacı ve işlevselci geleneklerin çoklu katmanlardan oluşan toplumsal dünya ile bağdaşmadığını ifade ederek bunların yerine aktörlerin deneyimleri üzerine bir sosyolojiyi teklif etmektedir.⁴⁷ Bu yönüyle gençlik görüşü aşağıda incelenecek olan etkileşimci ekolden sayılabilecek Dubet ise gençlik konusunda adeta orta yolu bularak, farklı sosyo-ekonomik kökenlerden gelmelerinin gençler arasında ayrımlar var etse de, aynı zaman ve zeminde doğup büyümeleri sebebiyle gençler arasında çeşitli ortak noktaların da var olduğunu belirtmektedir.

“Gençliğe dair biyolojik olarak adlandırabilecek bir yaklaşım geliştiren Herbert Marcuse’ye göre gençlik belirli bir kültür ve çıkarlar çerçevesinde homojen bir yarı-sınıftır. Özellikle hızlı dönüşüm gösteren ülkelerde ortak tarihsel ve kültürel deneyimler yaşayan gençler, bir önceki kuşaktan farklı biçimler altında güçlü aidiyetler geliştirebilir ve özerk aktör konumuna gelebilir. Gençlikle ilgili olarak sosyo-ekonomik bir yaklaşım geliştiren Pierre Bourdieu’ye göre gençlik sadece bir ‘kelimedir’. Birbiriyle fazla ilişkisi olmayan ‘gençlikler’ söz konusudur. Bu yaklaşıma göre gençlik kavramı tek seslilik adına kurgulanan bir manipölasyondur, çünkü gençlik içinde de eşitsizliğin yeniden üretildiği mekanizmalar mevcuttur. François Dubet ise yukarıdaki iki görüşü bir araya getirerek daha dinamik ve gerçekçi bir görüş geliştirmiştir. Her genç kuşağın, bir önceki kuşaktan farklı özellikler gösterdiğini, ancak bu farklı özellikler toplumsal, sosyo-ekonomik kategorilerle bağlantılı olarak geliştiğini varsaymak daha anlamlı olabilir.”⁴⁸

Demet Lüküslü, gençlikle alakalı bu üç görüşü şöyle açıklamaktadır:

“Gençlik sosyolojisinin önemli isimlerinden Herbert Marcuse, ’68 kuşağına yol göstericiliği yapmış yazılarında gençliğin aynı dönemde doğup büyümüş olmalarından dolayı kendi içinde homojen bir kitle olduğunu ve iş hayatının içinde “zincirlenmiş” bulunan yetişkinlerin aksine devrimin sisteme zincirlenmemiş kategorilerden olan gençlik tarafından gerçekleştirileceğini savunur. Pierre Bourdieu ise gençliğin sosyo-ekonomik açıdan homojen bir kitle olmadığını, burjuva (öğrenci) gençliği ile işçi gençliği arasında kapanmaz farklar olduğunu, iki farklı dünyada yaşadıklarını savunur. Gençlik sosyolojisinde üçüncü farklı görüşü ise François Dubet, önceki iki görüşün sentezini yaparak savunur. François Dubet’ye göre her ne kadar farklı sosyo-ekonomik gruplara ait gençler arasında farklar olsa da aynı dönemde, aynı ülkede,

⁴⁷ Kevin McDonald, **Subjectivity and Social Experience: Identity Action and Youth Experience**, Cambridge, Cambridge University Press, 1999, s. 9.

⁴⁸ Ferhat Kentel, “Türkiye’de Genç Olmak: Konformizm ya da Siyasetin Yeniden İnşası”, **Birikim Dergisi**, C.196, İstanbul, Birikim Yayıncılık, Ağustos- 2005, s. 13.

aynı konjonktür içinde doğup büyümüş olmaktan ötürü gençler arasında bazı ortak noktalar bulunur.”⁴⁹

Çatışmacı teori, toplumla genç arasındaki etkileşime önem vermektedir. Toplumun hızlı değiştiğine vurgu yapan teori, gencin yetişkin sayılmasına sebep olacak şartları sağlamasının zorlaştığını belirtmektedir. Gencin yüz yüze kaldığı sorunlar, yaş almışlarla arasında problemlere ve çatışmalara sebep olmaktadır. Bu sorunlar gençte sapma davranışlarına da neden olabilmektedir. Çatışmacı teori gencin toplum içinde zorlaşan kendine yer bulma çabalarına işaret ederken, teknolojik ve kültürel değişimin getirdiği yeni değer ve normların genci çatışan değerlerle baş başa bıraktığını ifade etmektedir. Gencin sapma davranışları göstermesinin asıl nedeni ekonomik, eğitim, güvensizlik ve amaçsızlık sorunudur. Çalışma boyunca çatışmacı teorinin gençliğe dair bakış açısı, gündelik hayat teorisi çerçevesinde Lefebvre ve Harootunian’ın görüşleri, Foucault’nun özneleşme ve nesneleşme kavramları, De Certeau’nun strateji ve taktik kavramları, Bourdieu’nün habitus, alan, sermaye ve sınıf kavramları etrafında incelenecektir.

Sembolik etkileşimci teori gençliğin belirli bir dili öğrenme kapasitesini vurgulamaktadır. İhtiyaçlar ve güdülerin yer aldığı biyolojik bir organizma olan insan, sosyal olarak yapılaşmış gruplar içinde yer alarak, o grup içinde büyüyüp ondan bir şeyler öğrenmekte, grup içinde çeşitli rolleri oynayarak grupla ve toplumla bütünleşmektedir. Etkileşim içinde kültürel inançları, değerleri ve normları öğrenmektedir. Bu teori özellikle gencin kişilik gelişimi ile ilgilenmiştir. Kişilik gelişiminde kendilik kavramı üzerinde durmuşlardır. Kişiliğin gelişiminde kültürün ve toplumun rolü önemsenmiştir. Buna göre, farklı durumlarda etkileşim halinde bulunan insanların giderek kişilerarası farklı ilişki tipleri geliştirirler.⁵⁰ Sembolik etkileşimci teori, sosyalleşmenin gencin davranış ve duygu gelişimindeki payını çok önemsemiştir. Sosyal etkileşim, gencin yetişkin haline gelme sürecinde maruz kaldığı en önemli mekanizmadır. İnsanların birbirleriyle olan gündelik ilişkilerinde

⁴⁹Demet Lüküslü, **Türkiye’de Gençlik Miti**, İstanbul, İletişim, 2009, s. 186.

⁵⁰ Burcu, A. c., 123- 124.

sürekli yaratılan birçok gerçek vardır. Etiketler veya tanımlar gözlemcilerden bağımsız açıklamalar veya tasvirler değildir, birey ve diğerleri arasında etkileşim sonucu oluşan ürünlerdir. Etkileşimci analizde üzerinde durulan diğer önemli nokta da etiketlemenin doğurduğu sonuçlardır. Özellikle sosyal kimlik ve öz kavramı üzerindeki etkileri konusunda etkileşimciler, etiketin gençlerin toplumdaki rolleri ve imajlarının başlıca yönünü oluşturduğu görüşünü savunmaktadırlar.⁵¹ Sembolik etkileşimcilerin geliştirdiği bir kuram olan etiketleme kuramında, gençlerin eylemleri bir toplumsal ürün gibi değerlendirilmektedir. Toplumdaki yaş almışlar belirli etiket kalıp ve yargılar oluşturur, gençler ise eylemlerini buna göre düzenlemektedir. Etkileşimci gelenekten sayılabilecek Dubet'nin, gençlerin farklı sosyo-ekonomik kökenlerden gelseler de aynı kuşağa mensup gençlerin aynı zamanı ve mekanı paylaşmaları yüzünden kendi aralarında çeşitli ortaklıkları var ettiklerini düşündüğü ifade edilmiştir. Blumer, deneysel sosyal dünyayı, insanın güncel grup hayatı olarak tanımlamaktadır. Bu dünya insanların bireysel ve kolektif olarak deneyimledikleri ve yaptıkları şeylerden oluşmaktadır. Gündelik deneyimin dünyası olan deneysel sosyal dünyanın araştırılması, bize bir gençlik çetesinin ya da bir ülkenin gençlerinin sosyal gerçekliğini verebilir.⁵² Sembolik etkileşim teorisine göre genç; kültürel inanç, değer ve normları sosyal etkileşim içinde öğrenmektedir. Gençler eylemlerini toplumdaki kalıp yargılar ve etiketleri dikkate alarak ortaya koymaktadırlar. Çalışma boyunca etkileşimci teorinin gençlik anlayışına Mead ve Blumer'in sembolik etkileşim kuramı, Garfinkel ve Schutz'un etnometodolojik yaklaşımları ve Goffman'ın dramaturji kuramı çerçevesinde yer verilmiştir.

⁵¹ Vildan Akan, "Gençliğin Değerlendirilmesinde Yeni Sosyolojik Bir Yaklaşım", **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, c. 4, sayı: Güz-1, Ankara, Sosyoloji Derneği Yayınları, 2001, s. 7.

⁵² Herbert Blumer, **Symbolic Interactionism: Perspective and Method**, California, University of California Press, 1986, s. 35.

2.3- Gençlik Tipleri ve Üniversite Gençliği

Gençlik için belirlenmiş kesin bir yaş sınırı üzerinde anlaşma sağlanmamıştır. Fakat ister 15- 24 veya 25 yaş aralığı olarak ister 13-30 veya 15-35 yaş arası olarak tanımlansın gençlik homojen bir yapıya sahip değildir. Aslında “gençlik”ten ziyade “gençlik”lerden söz etmek lazımdır. Etnik kökene, inanca, ideolojiye, eğitim düzeyine, iş hayatına göre çok sayıda gençlik tipleri ortaya konulabilir. Toplumsal hayata katılımın niteliği yönünden gençliği, çalışan gençlik ve okuyan gençlik iki ana gruba ayırabiliriz. Tabi ki hem çalışıp hem okuyan, ya da hem okuyup hem çalışan – bireyin kendini hangi faaliyetine daha yakın hissetmesine göre- gençler de vardır. Çalışmamızın konusunu okuyan gençlik içerisinde yer alan üniversite gençliği oluşturmaktadır. Üniversite gençliği, kabaca lisans dönemi üniversite gençliği ve lisansüstü üniversite gençliği olarak iki bölüme ayrılabilir. Çalışmamızda sayısal çoğunluğu da göz önüne alınarak metropol kente okumaya gelen lisans dönemi üniversite gençliğinin sosyo-kültürel profili ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Tezin ilerleyen bölümlerinde üniversite gençliği denildiğinde, aksine bir kayıt yoksa lisans dönemi üniversite gençliği kastedilecektir.

Üniversite gençliği, gençlik evreninin başta eğitim olmak üzere çeşitli faktörler sebebiyle özelleşmiş bir parçasıdır. Bu faktörleri; farklı bir şehre okumak için gitmek, geçimini burs-kredi ya da harçlıkla sürdürmeye çalışmak, kol kuvvetinden ziyade beyin gücüyle hayatını kazanmayı amaç edinmek, felsefi-kültürel-sanatsal faaliyetlere çalışan yaşlıtlarına göre daha duyarlı olmak olarak sıralanabilir. Vehbi Bayhan üniversite gençliğini şöyle tanımlamaya çalışmaktadır:

“Üniversite gençliği; 18-24 yaş grubunu oluşturan, formel eğitim-öğretimin son evresinde öğrenim gören, araştırmacı ve sorgulayıcı, dolayısıyla bilimsel zihniyet kazanan, kendilerine has bir gençlik kültürü oluşturan, toplumun önderleri olacak gençlik kesimidir.”⁵³

⁵³ Bayhan, A. c., s. 241.

Erdinç Yazıcı üniversite gençliğini diğer gençlik tiplerinden ayıran yönü şöyle ifade etmektedir:

“Bir toplumda üniversite gençliği, toplumun sosyo-kültürel yapısının en dinamik, en yeni ve gelecek unsurlarını sergiler. Türkiye’de üniversite gençliği, gençlik piramidinin tepesinde küçük bir azınlığı teşkil etmektedir. Türkiye’de yüksek öğretimde okullaşma oranı açıköğretim fakültesi dahil %17’dir. Üniversite gençliğini diğer gençlik gruplarından ayıran en önemli özellik, onların geleceğin bilgili yönetici ve karar verici adayları olmalarıdır.”⁵⁴

Yazıcı üniversite gençliğini toplumlarının müstakbel yönetici ve karar vericileri olarak nitelendirerek, onları gençlik piramidinin tepesindeki küçük ama etkili bir azınlığı oluşturduğunu ifade etmektedir. Üniversite gençliğini diğer gençlerden farklılaştıran üniversite eğitiminin etkilerine dair pek çok çalışma yapılmıştır. Mesela 2004 yılında İstanbul’da yaşayan 18-25 yaş arası ve her eğitim düzeyinden 100 genç üzerinde yapılan bir araştırmanın sonucuna göre; gençlerin eğitim seviyesi yükseldikçe, hayattan memnuniyet, kendini özgür ve eşit hissetme oranları da yükselmekte; kendilerini orta ve ortanın altında gelir düzeyine mensup hissetme oranları ise düşmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe gençler arasında hayat başarısı ile zeka arasında bağ kuranların oranı artmaktadır. Yüksek eğitim görmüş gençler arasında işsizlik diğer tüm eğitim düzeylerine göre daha yaygın olmasına rağmen, gelecekte gelir beklentisine dair iyimserlik ve eğitim hayatının sonunda iş bulma umudu, eğitim düzeyiyle doğru orantılı olarak artmaktadır.⁵⁵ Yükseköğretim insanlara memnuniyet, özgüven ve iyimserlik sağlayan bir özbinç yaratmaktadır.

⁵⁴ Yazıcı, A. e., s. 13.

⁵⁵ Gülten Kazgan, **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s.187-199.

2.3.1- Gençlik İçin Oluşturulan Bazı Sosyolojik Tipoloji ve Tasnifler

Dünyada 2. Dünya Savaşının akabinde hız kazanan gençlik çalışmaları, Türkiye’de de 1960’lı yıllar itibariyle sosyal bilimcilerin gündemine girmiştir. Bu çalışmalardan bazıları bir gençlik tipolojisi oluşturmaya çalışan çalışmalar olmuştur. Tespit edebildiğimiz ilk gençlik tipolojisi çalışması Nermin Abadan’a aittir. Abadan, 1961 yılında üç farklı fakülte öğrenci profilinden yola çıkarak üç farklı üniversite gençliği tipi ortaya koymaya çalışmıştır.⁵⁶

‘Müstakbel İdareci- Önder Tip’ ya da Yaratıcı, Ülkücü Dinamik Tip	Ankara Üniversitesi (AÜ) Siyasal Bilimler Fakültesi (Mülkiye)	Milli ve siyasi problemlere önderlik tanırırlar, amme olaylarının siyasi yönleriyle ileri derecede ilgilenirler. Fikir kalıpları Türk düşünce sisteminden kaynak almakla beraber Batı dillerinden hiç değilse birini kendisine mal etmiş oldukları cihetle onu kullanabilir. Genel kültür seviyeleri bakımından entelektüel kategoriye mensupturlar, Atatürk devrimlerini benimsemişlerdir. Batı uygarlığına ulaşmanın lüzumunu sentezci bir görüşle savunurlar, çalışma alanlarını büyük bir ihtimal ile devlet hizmeti ve amme sektöründe görürler.
‘Mesleğe Bağlı Tip’ ya da ‘Gelenekçi, Tatbikatçı, Statik Tip	AÜ Hukuk Fakültesi	Bu tipe dahil olanlar mesleki formasyonu ön planda tutarlar. Geçiş halinde bulunan bir toplumun problemlerini gelenekçi değer hükümleri yardımıyla çözmeye çalışırlar, amme meselelerini rasyonel düşünce ile değil, daha çok kitle haberleşme vasıtalarının telkin ettikleri yorumculara uygun tahlil ederler. Batı dil hazinesini lise seviyesinden ileri götürmemişlerdir, Atatürk devrimlerini ancak şeklen benimserler. İstikbalde karar vermeğe bağlılık, sorumluluk dolu mevkilerden çok alışma ve tecrübe ile elde edilen emin bir mesleği düşünürler. Çoğunlukla yeni gelişmeğe başlayan yüz bin nüfuslu Anadolu şehirlerinden gelişirler ve kademe kademe ilerlemeğe sağlayan bir sosyal yükselişi gaye edinirler.

⁵⁶ Nermin Abadan, **Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri: Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği Üzerine Bir Araştırma**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1961, 123-124.

Başarılı, maddeci, manager tip ya da Dışarı Yönelmiş Tip	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)	Bu tipi temsil edenler, sosyal ilimler alanında öğretim görmekle beraber ekonomik ve teknik problemlere öncelik tanırırlar, faal siyasetle ilgisizdirler, özel hayatlarına yüksek derecede endüstrileşmiş toplumlara has standart ve değer hükümlerini uygular, fikir kalıplarıyla kanaatlerini öğretim gördükleri Anglo-Amerikan fikir hazinesinden olduğu gibi aktarırlar. Atatürk devrimlerini Batı uygarlığın tabii sonuçları olarak bilerek veya bilmeyerek benimserler, üniversite tahsilinden sonra kazanç sağlayan işlere değer verirler ve işadamlarına üstün prestij atfederler. Hemen hemen istisnasız orta sınıfın üst tabakasına mensup ailelerin çocukları bulunurlar ve istikbalde sürekli gayretler gerektiren bir karyerden pek, tatmin edici karşılığı sağlayan bir ‘iş’ (job) tercih etmeye mütemayildirler.

Tablo 4: Abadan’ın Gençlik Tipolojileri

Abadan’ın üçlü tasnifi üniversite gençliğinin Kemalist, muhafazakar ve liberal veçhelerini 1960’lı yıllarda tespit etmesiyle önemlidir. Gençlik içindeki farklı siyasi çizgilerin gençlik tipolojisini belirleyen etkisi günümüzde de görülebilmektedir. Abadan’ın üç farklı sosyal, ekonomik ve kültürel sermayeye sahip olarak konumlandığı ve aynı şehirde okumalarına rağmen fakülte ve üniversiteler bazında ayrışan üç farklı üniversite gençliği tipolojisi, çalışmamızın örneklemini temellendirmek için kullandığımız Astin’in teorileriyle benzerlik göstermektedir. Abadan’ın tipolojileri, ilerleyen yıllarda farklı gençlik tipolojileri için örnek olmuştur.

İsmail Doğan, gençlik kesimlerini sorun merkezli bir yaklaşımla sınıflandırmaya çalışmıştır. Doğan’ın gençlik tasnifinin başlıkları ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle ilgili tasnifleri andırmaktadır; Eğitim sürecinde olan gençler, Eğitim süreci dışında bulunan gençler, Durumu önem arz eden gençler, Yurtdışı gençliği.

“Türkiye’de gençlik sorunlarının ait olunan sosyal çevrelere göre dağılım gösterdiği söylenebilir. Bu çerçevede ait olunan kesim ne olursa olsun Türk gençliği ekonomik, istihdam, eğitim, sağlık, barınma, beslenme, boş zaman etkinlikleriyle ortaya çıkan sorunlar olmak üzere

çeşitli geleneksel sorunlarla karşı karşıyadır. Türkiye’de gençlik sorunları arasındaki derece ve nitelik farklılıkları aynı zamanda gençlik kesimlerini birbirinden farklılaştıran kıstaslardır.”⁵⁷

Doğan’ın gençlik tasnifi şu şekilde tablolastırılabilir:

1) Eğitim sürecinde bulunan- öğrenci gençlik a-Orta öğretim gençliği b-Yüksek öğretim gençliği
2) Durumu özellik arz eden gençlik a-Bedenen ve zihnen özürlü gençlik b-Suçlu-hükümlü, tutuklu gençlik
3) Örgün eğitim dışında bulunan- okul dışı gençlik a-Çalışan gençlik b-Kırsal alan (Köy ve Kasaba) gençliği c-İşsiz gençlik d-Asker ve askerliğini yapmakta olan gençlik e-Gecekondu gençliği f-Çeşitli isimler altında ortaya çıkan ‘alt kültür’ler
4) Yurtdışı gençliği a-İkinci kuşak gençlik b-Yurtdışından dönen gençlik

Tablo 5: Doğan’ın Gençlik Tipolojileri

Doğan’a göre gençlik sorunları arasındaki nitelik ve derece farkı, gençlik kesimlerini birbirinden ayırmaktadır. Doğan’ın ayrı bir başlık altında ele aldığı yükseköğretim gençliği bu çalışmanın da ana konusunu oluşturan gençlik kesimidir.

Günümüz gençliğinin yeni oluşan değerler sistemine göre gösterdikleri özellik ve davranış örüntülerini temel alarak sınıflandırma yaptığını ifade eden İbrahim Armağan altı kategori elde etmiştir:

⁵⁷ İsmail Doğan, “Gençlik ve Gençlik Sorunları”, **Türk Aile Ansiklopedisi**, c. 2, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, s. 569.

<i>1-Kaderci Gençlik:</i> Geleneksel değerler sisteminin ve inançların etkisiyle, feodal aile bağlarına uyan gençliktir. Özellikle kırsal yörenin dışı tam açılmamış, dış dünya ile zayıf bağları olan gençliğidir.
<i>2-İsyankar Gençlik:</i> Bilgisi ve iletişim araçlarının etkisiyle yaşadığı toplumsal ortamı beğenmeyen, değişimden yana olan, adeta ailenin, sistemin ve çevrenin statükoculuğuna başkaldıran bir gençliktir. Özellikle gecekondü gençliği, yaşadığı kentteki kültürel çelişkileri, haksızlıkları ve eşitsizlikleri gördükçe, hem ailenin hem de sistemin değerlerine isyan etmektedir.
<i>3-Uysal Gençlik:</i> 12 Eylül 1980 süreciyle başlayan eğitim sistemi ve depolitizasyon uygulamalarıyla sistemin birer dişlisi haline gelmiş olan gençliktir. Ortalama ve ortalamanın üstünde olanaklara sahip olan bu gençlik için önemli olan, daha rahat yaşam sürdürmek için paraya sahip olmaktır. Sistemin arzu ettiği, fazla irdelemeyen, tepki göstermeyen ve sistemle bütünleşmiş apolitik gençlik kesimidir.
<i>4-Toplumcu Gençlik:</i> Ortalamanın üstünde bir eğitim düzeyine sahip olan, okuyan, çoğunlukla kırsal kesimden, dar gelirli ailelerden gelen bu gençlik, sınıf atlamış veya atlamakta olan bir gençliktir. Düzenin eşitsizliklerinin, haksızlıklarının bilincinde olan bu gençler, dış dünyayı daha iyi algıladıklarından, demokratik değişim ve çağdaş gelişimden yanadır.
<i>5-Gözü Dışarıda Gençlik:</i> Yurt dışına göçmek arzusu içinde olan bu gençlik kesimi, özellikle Avrupa Birliği ülkelerine gidebilmek için yasal ve yasa dışı yolları denemekten çekinmemektedir. Siyasi gerekçeler gösterilerek iltica eden bu gençlerin göç nedenleri temelde tümüyle ekonomik ve sosyaldır. Bu kesim daha çok işsiz ve dar gelirli, kırsal kesim gençliğidir.
<i>6-Kaybolmuş Gençlik:</i> Köyden kente göçün oluşturduğu olumsuz ortam, kültürel çatışmalar, ekonomik sıkıntılar, aile yapısındaki çözümler, eğitimsizlik gibi nedenlerle, özellikle büyük kentlerimizde adeta sokağa terk edilmiş bir gençlik kesimidir. Suç oranı, madde bağımlılığı ve çeteleşme oranı yüksektir. Gelecekleri olmayan bu gençler adeta günlük yaşamakta, kendilerini dışlayan ve sahip çıkmayan toplumu suçlamaktadır.⁵⁸

Tablo 6: Armağan'ın Gençlik Tipolojileri

Armağan, isyankar gençliği idealleştirirken uysal gençlik diye tanımladığı sisteme uyum sağlamış gençleri ise apolitik oldukları gerekçesiyle eleştirmektedir. Armağan, gençlik sorunlarının çözümü için, demokratik ve bilimsel eğitimi çare olarak sunmaktadır.

⁵⁸İbrahim Armağan, **Gençlik Gözüyle Gençlik- 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği**, İstanbul, Kırkısıraklılar Vakfı Yayını, 2004, s. 311- 315.

Umut Sarp Zeylan'ın derlediği ve eğitilmiş İstanbul gençliği üzerine yapılan çalışma 15-24 yaş grubundan 1014 genç üzerinde yapılmıştır.⁵⁹ Bu çalışma, eğitilmiş İstanbul gençliğini düşünsel/ duygusal tutum ve yaşam biçimi bazında beş gruba ayırmıştır:

1- <i>Duyarsız Dışlanmışlar</i> (%23): Dünyevi meselelere ve yakın çevresine duyarlı değil, kuşak çatışması yaşayan/dışlanmış, başarı odaklı değil, gamsız, ümitsiz, yeniliğe kapalı.
2- <i>Liberaller</i> (%13): Dine fazla bağlı değil, liberal, güvensiz değil, statü merakı yok, dışlanmış değil, risk alabilen, değişime/ yeniliğe açık, dünyaya ve yakın çevresine duyarlı.
3- <i>Uçarı Maceracılar</i> (%19): Maceracı, güvensiz ve hafif maço, kontrollü değil, diplomat değil, gamsız.
4- <i>Karamsar Muhafazakarlar</i> (%20): Karamsar/ umutsuz, değişime/ yeniliğe kapalı, dünyevi meselelere ve yakın çevreye duyarlı/ gamsız değil, maceracı değil, risk almayan, statü meraklısı.
5- <i>Yenilikçi Gelenekçiler</i> (%26): Değişime/ yeniliğe açık, kontrollü, karamsar değil, dine bağlı, diplomat, başarı odaklı, maceracı değil. ⁶⁰

Tablo 7: Zeylan'ın Gençlik Tipolojileri

Zeylan ve arkadaşları -görüldüğü üzere- tasniflerini yaparken, yeniliğe/ değişime açıklık/kapalılık, çevrelere duyarlı olup/olmama, dine bağlılık, karamsar olup/olmama gibi değişkenleri kullanmışlardır.

Ortanın üstü ve üst gelir grubundan eğitilmiş gençleri nitelemek için her on yılda bir farklı bir kavram geliştirilmektedir. Bu bağlamda on yıllık zaman diliminin bir kuşağa tekabül ettiği iddia edilebilir. Nermin Abadan'ın ODTÜ'lü öğrenciler için geliştirdiği Manager tipe dahil ettiği gençlik grubunun yıllar içinde bazı farklılıklarla yaşamaya devam ettiği görülmektedir. 1980'li yılların neo-liberal politikalarına uyum sağlayan gençlere dünya çapında “yuppie” denmiştir. Yuppie, Young Urban Professionals (genç şehirli profesyoneller) ya da Young Upwardly-mobile

⁵⁹ Umut Sarp Ceylan, vd., **Eğitimin ‘Değer’i ve Gençlik: Eğitilmiş İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 5

⁶⁰ Ceylan, A.e., s.31- 32.

Professional (Yüksek sosyal tabakadan gelen genç uzman) kelimelerinin kısaltmasıdır. Bu tabirle, ‘80’lerden sonra yetişen, neoliberal politikalardan etkilenmiş, İngilizce eğitim veren üniversiteleri ve işletme, uluslararası ilişkiler, ekonomi gibi bölümleri okumak için seçen, iş tercihini özel bir şirkette yönetici olmaktan yana koyan⁶¹ gençler ifade edilmiştir. Türkçe’de yuppielik üzerine ilk ve tek kitabı kaleme alan Hayri Kozanoğlu, yuppieleri şu sözlerle nitelemektedir:

‘Yuppielikte sınıf atlama anahtar kelime. Reagan, Thatcher ve Özal sınıf atlama süreçlerini kendileri de yaşamış liderler olarak bu dönemde ülkelerini dönüştürüyorlardı. Vahşi kapitalizmin dayattığı temel nitelikler, saldırganlık, acımasızlık, aşırı hırslılık ve kurnazlıktı. Yerli yuppieler çoğunlukla üniversitelerin iyi lisan bilen mezunlarıydı. Önce ihracat, sonra bankacılık, finans, halkla ilişkiler alanlarında yoğunlaştılar. Çalışkanlık, iş bitiricilik, konsantrasyon bakımından oldukça iyi bir ortalama tutturdıkları söylenebilir. Kadın-erkek ilişkileri, yabancı kültürlerle bakış, eşcinsellik, din gibi konularda geleneksel sağ akımlara göre daha esnek bir yeni sağ akım olarak kabul edilebilirler.’⁶²

Yuppielik neoliberal politikaların imkanları kendi çıkarlarına tahvil eden, liberalizmi bir dünya görüşü olarak kabul eden apolitik bir gençliğe tekabül etmektedir. 1990’lı yılların kuşağını tanımlamak için ise “tikky /tiki” kavramı kullanılmıştır. Bu kavram Tikky kalem markasından ilham alınarak geliştirilmiştir. Gençler arasında tedavülde olan kavram Demet Lüküslü’nün çalışmasıyla literatüre girmiştir:

“Tıpkı yuppie teriminin ‘80li yıllara ve ‘80 gençliğine damgasını vurması gibi ‘90’larda başka bir terim –bu sefer gençlerin kendileri tarafından türetilen bir kelime – ‘80 sonrası gençliğin en azından bir bölümünü anlatmak için kullanılır hale geldi: ‘Tiki’. Tiki, dış görünüşe her şeyden çok önem veren, marka giymeye meraklı, tüketim toplumunun ‘pasif’ bir izleyicisi, hatta ‘köle’sidir adeta. Bu kelime, anti-tikiler yani kendilerini tikilerden farklı gençlik kesimi tarafından icat edilmiştir, negatif anlam taşır, kimse kendini tiki olarak tanımlamaz ama yine de ‘90 gençliğinin –hatta tüm 1980 sonrası gençliğinin- imajı bellidir: Tikilik. Türk toplumunun

⁶¹ Lüküslü, A. e., s. 122-124.

⁶² Hayri Kozanoğlu, **Yuppieler ve Bizim Kuşak**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1993, s.10-12.

tüketim toplumuyla tanıştığı bir dönemin gençleri olan bu kuşak ister istemez tüketim toplumuyla özdeşleştirilir.”⁶³

Hem yuppie hem de tiki gençlerin öne çıkan en önemli özellikleri, eğitim düzeyleri nispeten yüksek ve bireysel farklılıklarını lüks tüketime ulaşma üzerine kurmuş olmalarıdır. Lüks tüketimi görünür ve sürdürülebilir kıldıkça kendilerini gerçekleştirdikleri sanısına kapılmaktadırlar. Dolayısıyla yuppie ve tikky kelimeleri bir gençlik kavramı haline getirildiğinde, gizil bir eleştiri potansiyelini de taşımaktadır. 2000’li yılların gençliği için ise cool takılmak önemsenen bir durum olmuştur. Gizil bir eleştiri maksadı olmaksızın gençlerin cool kavramıyla kurdukları ilişkiyi irdeleyen çalışmalar yapılmıştır. Arus Yumul’un İstanbul’un roman mahallelerinden biri olan Kuştepe’de yaşayan gençlerin mahallelerinde bulunan Bilgi Üniversitesi öğrencilerini nasıl algıladıklarını konu alan araştırması⁶⁴ ve tarafımızdan yapılan cool gençlik⁶⁵ çalışması göz önüne alındığında, cool gençliğin Nermin Abadan’ın 1960’larda tespit ettiği başarılı-maddeci genç tipinin evrilmiş bir hali olduğu söylenebilir. Başarılı-maddeci tip 1980’lerde yuppie, 1990’larda tikky olarak karşımıza çıkmıştır. Tabi ki her isimlendirme beraberinde farklılıkları da getirmektedir. 2010 yılında üniversite okuyan gençler, cool kavramını bir gençlik sıfatı olarak ortaokul-lise yıllarında duymuşlardır. Bu anlamda kavram tikky kavramından daha yeni bir tipolojiyi adlandırmak için elverişlidir. Kavram, Amerikan kültür ürünleri ile gündelik hayatımıza girmiş ve yayılmıştır.

Özellikle orta-ortanın üstü ve yüksek gelir grubundaki eğitilmiş gençler için ‘cool takılmak’ hayata karşı heyecansız olmayı, kelimenin İngilizcedeki anlamına uygun bir şekilde ne sıcak ne soğuk aksine serin bir yaşama tekabül etmektedir. Cool takılan birinin kendi yaştaşına verdiği ilk mesaj ‘rahat’ ve ‘havalı’ olduğudur. Gençlerin özellikle eğitilmiş ve orta sınıf gençliğinin –ki bir yönüyle üniversite

⁶³ Lüküslü, A.e., s. 124-125.

⁶⁴ Arus Yumul, “Kuştepe Gençliği ve Bilgi Üniversitesi Öğrencileri: Sınıfsal/Bedensel Karşılaştırmalar”, **İstanbul Gençliği- Gençlik Değerleri Araştırması 2004**, Der: Gülten Kazgan, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. bs., 2007, s. 243- 247.

⁶⁵ A. Çağlar Deniz, “Eğitilmiş Gençliği Anlamada Yeni Bir Tipoloji Önerisi: Cool Gençlik”, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c.V, sayı:2, 2012, s. 115-139.

gençliği profiliyle uyuşmaktadır- cool gençlik kavramıyla kurduğu bu üçlü ilişki şekli, onları anlamak adına önem arz etmektedir. Tabii ki, tüm öğrenciler cool olduklarını savunmamaktadırlar. Bazıları maddi ve kültürel yoksunluklarından dolayı kendilerini cool olarak tanımlayamamakta, bazıları ise kavramı basit bir Batı taklitçiliği olduğu gerekçesiyle yok saymaktadır. Kendilerini cool olarak niteleyen gençlere göre, cool demek burnu havada demek değildir. Kendilerini cool görmelerinin birçok sebebi vardır. Kimseye yalakalık yapmadıklarını, bir mekanda otururken karşı cinsi süzmediklerini, hayatı önemsemeyen bir tavırları olduğunu söylerler. Bu gençler kendilerini ukala, sessiz, göz önünde ve dağınık olarak tanımlarlar. Buradaki ukala olmayı, bilgi, yetenek ve kapasite konusunda kendine çok güvenmeye bağlamaktadırlar. Kıyafetler de önemli bir parametredir. Çünkü cool genç, tarzını oluşturmuş gençtir. Farklı aksesuarlarla kıyafetini tamamlayabilmek, değişik tasarımları bir araya getirebilmek ya da modaya uygun giyinebilmek kendini cool görmek için bir nedendir. Konuşmanın verdiği cool imajının kendisine yeterli görenler de vardır. Muhabbeti özellikle karşı cinsle muhabbeti iyi olmak ve üniversitede ‘ortamlara akabilmek’ cool gencin özellikleri arasında sayılmaktadır. Havalı olmanın yanı sıra ağırbaşlı olabilmek de önemlidir. Cool kişi sadece diplomalı değildir aynı zamanda kitap okumakta, dahası okuduğunu anlamaya çalışmaktadır. Kendine ait bir evi ya da arabası olması yüzünden diğer arkadaşları ona gıptayla bakmaktadır. Görüldüğü üzere, cool kavramı 2000’li yılların gençlik tipolojisinde kendine bir yer edinmiştir.

2.3.2- Gençlik Üzerine Türkiye’de Yapılmış Bazı Çalışmalar

Dünyada yapılan çalışmalara paralel olarak, Türkiye’de de üniversite öğrencilerinin sosyo-kültürel durumlarını değişik açılardan belirlemek üzere bazı araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların kimisi sadece bir üniversiteyi baz alarak tüm üniversite gençliği üzerine söz söylemeye çalışmıştır. Kimisi ise farklı üniversitelerde eğitim alan öğrenciler arasında karşılaştırma yaparak spesifik bir konuyu tartışmıştır.

Bazıları ise, ulaşabildikleri kadar çok üniversiteye ulaşarak mümkün olan en çok sayıda kişi üzerinde açık ya da kapalı uçlu anketler uygulamıştır. Aslında sadece Türkiye’de değil dünyada da gençlerin toplumsal yaşamı nasıl algıladıklarına dair pek az çalışma yapılmıştır. Furnham ve Stacey konuyla ilgili şunları söylemektedir:

“Gençlerin fiziksel dünyanın işleyişini anlamaları üzerine yapılagelen büyük miktardaki araştırmalarla karşılaştıracak olursak, onların sosyal dünyayı nasıl anladıklarına dair araştırmalar hayli azdır. Antropoloji, iktisat, psikoloji, psikiyatri ve sosyoloji disiplinlerinden çok sayıda araştırmacı, gençlerin siyaset, ekonomi ve hukuk anlayışından ziyade aritmetik, geometri, fiziği nasıl anladıklarıyla daha ilgilidir.”⁶⁶

1950–2000’li yıllar arasında dünya çapında yapılan gençlik araştırmalarıyla ilgili genel bir değerlendirme yapan Skelton ve Valentin, bu araştırmalarda gençliğe kendini ifade fırsatının çok fazla verilmediğini söylemektedirler.

“1950 ve 60’lı yıllardan beri gençlik kültürü araştırmalarına rağmen, gençlik kaçınılmaz olarak ‘sapkın ve erkek’ olarak ele alınmaktan kurtulamamıştır. Gençlerin hayatlarının genç merkezli tanımları büyük ölçüde eksik kalmıştır. Onların hayatları üzerinden yürütülen araştırmalar, genç insanlara henüz söz söyleme hakkı tanımamıştır. Son kırk yıldır gençlik kültürü araştırmalarının tarihçesi, genç insanlar hakkında verdiği bilgiden daha çoğunu akademik araştırma siyaseti hakkında bilgi vermektedir. Ancak bu durum gelecekte yapılacak gençlik kültürü çalışmaları için kaçınılmaz bir durum değildir. Kültürel çalışmaların tanımının yeniden değerlendirilmesine; teori ve metodolojiyle, akademik araştırmacılarla bu araştırmacıların gençlik konuları arasındaki eşitsiz güç ilişkileriyle, sahne alan sosyal değişmelerle (İngiltere’de 1980’lerde Thatcherizm gibi), popüler kültürün küreselleşmesinin trendleri ile yerel kültür uygulamalarının kesişiminin idrak edilmesiyle bağlantılı problemler sebep olmaktadır.”⁶⁷

Skelton ve Valentin’in eleştirisinin temel nedenini, gençlere kendilerini anlatmak için fırsat verilmemesi olsa da, araştırmaların teori ve metodolojisinden bilimsel araştırmalarda da hissedilen uzman-müşteri ilişkisine, sosyal ve siyasal değişimlerden küresel kültürle yerel kültür arasındaki çelişkilere uzanan çeşitli problemler de vurgulanmıştır.

⁶⁶ Furnham ve Stacey, A. e., s. 1.

⁶⁷ Skelton ve Valentin, A. e., s.22.

Üniversite gençliği üzerine yapılan çalışmalar, 1960'lı yıllarda başlamış, 1970'li yıllarda öğrenci hareketlerinin gençliğe dönük uyandırdığı merak ile devam etmiştir. 1980 Darbesi gençliğe karşı akademik ilgi hız kesmişse de, Birleşmiş Milletler'in (BM) 1985 yılını Uluslararası Gençlik yılı ilanıya, bu tarihten itibaren bu yöndeki araştırmalar yeniden hayat bulmuştur. 2000'li yıllarda ise gençlik araştırmaları, bu araştırmalara özgü enstitülerde bir çalışma birimi haline gelmiştir.

Türkiye'de üniversite öğrencileri üzerine yapılan ilk akademik çalışma Nermin Abadan'ın **Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri** (Ankara, 1961)'dir. Nermin Abadan üniversite gençliğinin ilk kez müstakil olarak ele aldığı bu eserinde, Ankara Üniversitesi (AÜ) Siyasal Bilimler Fakültesi, AÜ Hukuk Fakültesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) öğrencilerinin serbest zaman etkinliklerini ele almıştır. Araştırmasından yola çıkarak bir de üçlü tipolojiye eserinde yer vermiştir. Abadan'ın hazırladığı bu üçlü tipoloji, üniversite gençliğini anlamaya çalışanlara hala yol göstermektedir. Bu çalışma esnasında üç farklı pedagojik ve kültürel eğilimi temsil ettiği düşünülerek örneklem olarak seçilen İstanbul Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi öğrencilerinin ele alınışı ile Abadan'ın oluşturduğu üçlü tipoloji çalışmasının temelde aynı varsayım zemininden hareket etmektedir.

Öğrenci hareketlerinin 1970'li yıllarda artmasıyla üniversite gençliğine yönelik akademik ilgi de artmıştır. Bunun bir sonucu olarak Antropoloji bölümünden Nephane Saran'ın **Üniversite Gençliği: Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ile Öğrenci Hareketlerinin Teorik ve Deneysel Seviyede Açıklanması** (İstanbul, 1975) adlı eseri ortaya çıkmıştır. Nephane Saran bu eserinde eseri yazdığı dönemdeki, öğrenci olaylarını incelemeye çalışmıştır. Vehbi Bayhan, **Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma** (Ankara, 1984) adlı eserinde anomi ve yabancılaşma kavramlarını üniversite öğrencileri nezdinde incelemektedir. İnönü Üniversitesi'nde 450 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen bu araştırma, spesifik araştırmalara bir örnektir. Araştırma BM'nin Uluslararası Gençlik Yılı ilan ettiği 1985 yılı öncesinde yayınlanması dikkat çekicidir. Erdinç Yazıcı, gençlik araştırmalarıyla dikkati çeken sosyologlardan

biridir. Üniversite gençliği üzerine ilk çalışması olan **Üniversite Gençliği 2001: Üniversite Gençliğinin Sosyo-Kültürel Profili Üzerine Bir Alan Araştırması Gazi Üniversitesi Örneği** (Ankara, 2001) Gazi Üniversitesinde okuyan öğrenciler üzerinde üniversite kültürünün ne ölçüde yaratıldığını incelemeyi amaçlayan bir araştırmadır. Erdinç Yazıcı Gazi Üniversitesi üzerine yaptığı çalışmanın ardından Türkiye’deki tüm üniversiteler üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. **Türk Üniversite Gençliği Araştırması- Üniversite Gençliğinin Sosyo-Kültürel Profili** (Ankara, 2003) isimli ikinci çalışması Gazi Üniversitesi sponsorluğunda gerçekleştirilen ulusal çaplı bir araştırmadır. Bu araştırma çerçevesinde 2002 yılında Türkiye’nin 58 üniversitesinde okuyan 37.680 öğrenci üzerinden üniversite gençliğinin sosyo-kültürel profili çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma kapsam bakımından Türkiye’de bir ildir.

Yazıcı’nın Türkiye geneli üniversite gençliğiyle aynı yıl yapılan diğer bir araştırma ise Aydın’daki üniversite gençleri üzerine yapılmıştır. Hacer Tarlak ve arkadaşlarının hazırladığı **Adnan Menderes Üniversitesi Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Profili ve Psiko-Sosyal Sorunları** (Aydın, 2003) isimli çalışmanın benzeri aslında birçok üniversitede de yapılmıştır. Bu eser de örneklemin alındığı üniversite bünyesindeki öğrencilerin demografik ve sosyal profillerini ortaya koyarak, mevcut sorunlara muhtemel çözümler getirmeye çalışmaktadır. Bu tür eserler Vehbi Bayhan’ın çalışmasında olduğu gibi, üniversite gençliğini bazen tek bir açıdan derinlemesine ele alabilmektedir. Mesela, Mehmet Ali Kirman’ın **Din ve Sekülerleşme: Üniversite Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma** (Adana, 2005) adlı çalışması, sosyo-kültürel alan araştırmasından ziyade daha spesifik bir konuyu, üniversite gençliğinin seküler tutum ve davranışlarını incelemektedir. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi ile Kocaeli Üniversitesi evrenlerinde çalışılarak oluşturulan araştırma, 348 anket formu üzerinden kotarılmıştır. Evren Ergeç ve arkadaşlarının hazırladığı **Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Raporu** (İstanbul, 2007) isimli çalışma, kimlik politikaları, örgütlenme, sosyal politika, sosyal dışlanma ve gençlik ilişkisini ele alan makalelerin yanı sıra, üniversite

gençliğinin sağlık ve barınma hakları ile ilgili araştırmaları kapsamaktadır. N. Ekrem Düzen'in yönetiminde Toplum Gönüllüleri Vakfı tarafından **Üniversite Gençliğinin İhtiyaçlarının Araştırılması: 2009** (İstanbul, 2009) isimli eseri diğer çalışmalardan farklı bir teknikle hazırlanmıştır. Bu çalışma, 2009 yılı içinde 'gençliğin gerçek ihtiyaçlarını onların ağzından dinlemek' amacıyla açık uçlu bir İnternet anketi, 43 ildeki 59 üniversiteden 818'i kadın 1068'i erkek toplam 1886 genç üzerinde uygulanmıştır. Düzen çalışmasının sonunda, gençlere sunulan imkanların yetersiz olduğunu ama asıl sorunun mevcut imkan ve kaynakların verimli kullanılmayarak gençlerin ihtiyacına göre düzenlenmemesi ve gençlerin üniversite karar alma mekanizmalarının dışında bırakılmaları olduğunu belirtmektedir.

Üniversite gençliği üzerine yapılan çalışmaların haricinde genel olarak gençlik üzerine yapılan çalışmalara da değinmek gerekir. Gençliğin durumunu sosyalist bir bakış açısıyla ele alan **Dünya'da ve Türkiye'de Gençlik** (İstanbul, 1979)'i Fulya Gürses ve Hasan Basri Gürses telif etmiştir. Kitabın özellikle Öğrenci Gençlik/Eğitim ve Gençlik kısmı çalışmamız açısından önemlidir. İbrahim Armağan'ın 2004 yılında yayımladığı **Gençlik Gözüyle Gençlik: 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği** adlı eseri, müellifin uzun soluklu araştırmalarını bir araya getirdiği için önemlidir. 1979-2004 yılları arası niteliksel ve niceliksel araştırmaların sonuçlarının toparlandığı eserin ikinci bölümünde gençlerle gerçekleştirilen görüşmeler ortaya konmuştur. Yazar son tahlilde gençliğin değerler sisteminde bir değişme olduğunu tespit ederek bu değişimin sosyolojik nedenlerini anlamaya çalışmaktadır. Gülten Kazgan'ın **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004** (İstanbul, 2006) adlı çalışmasının veri kaynağını, çalışan ve okuyan gençliğe uygulanan 1000 adet anket oluşturmuştur. Deneklerin dinsel, milliyetçi radikalizm ile diğer siyasal eğilimleri, ekonomi konularına bakışları, tercihleri ve beklentileri, cinsiyet ve toplumsal değerlere yaklaşımı, hayattan memnuniyet dereceleri ile Türkiye'nin geleceğine bakışları vb. gibi konular hakkındaki görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu görüşleri ile eğitim faktörü arasındaki korelasyon ayrıca incelenmiştir. Demet Lüküslü'nün gençlere yönelik depolitizasyon süreçlerini ve

gençlerin apolitizmini incelediği **Türkiye’de Gençlik Miti: 1980 Sonrası Türkiye Gençliği** (İstanbul, 2009) çalışması gençlerin siyasal eğilim(sizlik)leri ile ilgili önemli bir eserdir. Ulus-devletlerin gençliği bir mit olarak inşa ettiğini savunan yazar, 1980 sonrası gençliğinin apolitize edilmesinin bu miti yıktığını iddia eder. Lüküslü, apolitizmin de bir tür siyasi duruş olduğu iddiasındadır. Umut Sarp Zeylan’ın editörlüğünde hazırlanan **Eğitimin Değeri ve Gençlik: Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası** (İstanbul, 2007) isimli eser, eğitimli gençliğe yeni bir kategorizasyon önerisi getirmektedir. 2010 yılında dünyada genç nüfus oranı en yüksek ülkenin Türkiye olacağını iddia eden çalışma, 15-24 yaş arası gençlerin örgün eğitim görmekte olan ve yüksek eğitime devam etme eğiliminde olan yani lise mezunu ve dershaneye giden 1014 öğrenciyle yüz yüze görüşülerek oluşturulmuştur. Kitaba göre, eğitimli İstanbul gençliği; Liberaller, Duyarsız Dışlanmışlar, Yenilikçi Gelenekçiler, Karamsar Muhafazakarlar ve Uçarı Maceracılar şeklinde beş ayrı grupta anlamlı bir dağılım oluşturmaktadır.

2.3.3- Üniversite Gençliğinin Uyum Sağlama Süreci Üzerine Yapılmış Bazı Çalışmalar

Özellikle ABD ve Kanada’da yükseköğretim esnasında okunan bölümü yahut okulu bırakma ve bir daha okula geri dönmeme oranlarının yüksek olması yüzünden, birinci sınıf (çaylak) öğrencilerin üniversiteye uyum sağlaması pek çok araştırmaya konu olmuştur. Üniversite öğrencilerinin uyum sağlama süreciyle ilgili olarak Türkiye’de yapılan akademik çalışmalar ise genel itibarıyla üniversiteli öğrencilerin jeo-sosyallik durumları, uyum düzeyleri, uyum sorunları, sosyal destek alabilme durumları ve uyum sorunlarına çözüm önerileri gibi konulara hasredilmiştir. Sovyetler Birliği’nin dağılmasını müteakiben, ülkeleriyle yapılan anlaşmalar gereği Türkiye’ye üniversite okumak için yoğun bir şekilde gelen Orta Asyalı öğrenciler

başta olmak üzere ülkemizde okuyan uluslararası öğrencilerin uyum düzey ve süreçleri de araştırmalara konu olmuştur.

Üniversite öğrencilerinin üniversite ve üniversite çevresine uyum sağlama sürecinin doğup büyüdükları memleketleri ile ilişkilendirilme çalışmaları, uyum sağlamanın jeo-sosyalliği olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirmeye dair çoğu yurtdışında olmak üzere çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Michael Charles Murphy, **The Adjustment of Rural High School Students to a Large, Urban Universities: The Identification of Stressors and Coping Behaviors** (Taşralı Lise Öğrencilerinin Büyük, Kent Üniversitelerine Uyum Sağlaması: Stres Etkenleri ve Başa Çıkma Davranışlarının Tanımlanması) adıyla 1984’de Texas Üniversitesi’ne sunduğu doktora tezinde, taşralı öğrencilerin akademik başarısının kentli öğrencilere göre daha düşük olduğunu söylemektedir. Murphy çalışmasının en büyük hedefinin, ilk olarak üniversite çevresindeki stres etkenlerini tanımlamak ve stres etkenlerinin taşralı öğrencilerce kentli öğrencilerden farklı olarak deneyimlenip deneyimlenmediğini araştırmak olduğunu söylemektedir. İkinci olarak ise öğrencilerin başa çıkma davranışlarının taşralı ve kentli öğrencilerce ve taşralı ‘okula devam edenler’le okulu ‘okulu bırakanlar’ arasındaki farklılık arz edip etmediğine bakacağını ifade etmektedir. Murphy; taşralı öğrencilerin, özellikle üniversite çok büyük bir kent üniversitesinde iseler, gerçekten de üniversiteye uyum sağlamada kentli sınıf arkadaşlarından daha fazla sorunla karşılaşabileceklerini belirtmektedir. Funda Ayhan 2005 yılında Ege Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak kabul edilen **Ege Üniversitesi Öğrencilerinin Üniversiteye Uyum Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi** çalışmasını, 1044 öğrenci üzerinde gerçekleştirmiştir. Ayhan, öğrencilerin üniversite ortamına uyum, akademik uyum ve genel uyum düzeyleri, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yeri ve şu an kaldıkları yere göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunduğunu iddia etmektedir. 2008 yılında La Verne Üniversitesi’nde doktora tezi olarak kabul edilen **A Descriptive Study of Freshmen Adjustment to College at The University of Alaska** (Alaska Üniversitesi’nde Çaylak Öğrencilerin Üniversiteye Uyum Sağlamasının Betimsel

Araştırması) bu çalışma, Alaska Üniversitesi'ne devam eden öğrencilerin üniversiteye uyum sağlama sürecini anlamaya çalışmıştır. Schultz bunun için öğrencileri; kampüs içinde yaşayanlar, kampüs dışında yaşayanlar, taşralı öğrenciler, kentli öğrenciler şeklinde ayırarak, bunlar arasında karşılaştırmalar yapmıştır. Schultz bu araştırmasında kampüste kalan öğrencilerin sosyal ilişkilerde daha başarılı oldukları halde, kampüs dışında yaşayanların akademik olarak daha başarılı olduklarını ifade etmektedir. Yine Schultz'a göre, taşradan gelen öğrenciler kentli arkadaşlarına göre üniversiteye uyum sağlamada daha az başarılıdır. Paula Brown-Weinstock'ın, Syracuse Üniversitesi'nde 2009 yılında kabul edilen **Adjustment and Persistence of Students From an Urban Environment to a Rural Community College** (Kentli bir Çevreden Taşra Üniversitesine Giden Öğrencilerin Uyum Sağlama ve Devamlılığı) adlı doktora tezinde ABD'de her güz döneminde üniversiteye giren iki milyon gençten beş yüz bininin okullarını bitirmeden başka bir üniversiteye geçtiklerini, bir milyonunun ise okuldan ayrılıp bir daha yüksek eğitime dönmediği ifade edilmektedir. Brown-Weinstock, ekolojik teorilerden söz açarak öğrencilerle kampüs çevresi arasındaki ilişkiden ve bu ilişkinin onların üniversiteye uyum sağlamasına etkisinden bahsetmektedir. Daha önce yapılan ve taşralı öğrencilerin üniversiteye uyum sağlamalarının bazı yönlerini ele alan çalışmaları inceleyerek, bunları kendi çalışması için tersten yordayıcılar olarak kullanmıştır. Ona göre; pek çok öğrenci uyum sağlamak için; sık ulaşım imkanına erişebilmek için arabası olan insanlarla arkadaş olmak veya hemşehri öğrenciler arası sosyal destek sistemi geliştirmek gibi çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Pek çok öğrenci aynı zamanda spor, öğrenci konseyi gibi kampüs içi aktivitelere dahil olmaktadır. Bu etkinlikler insanlarla tanışmak, yaşadıkları sıkıntıdan bir çıkış sağlamak, çeşitli eğlence biçimlerine erişebilmek gibi bazı amaçlara hizmet etmektedir. Genelde, öğrenciler yaşadıkları engellere rağmen bu engelleri aşma yolları bulmak için stratejiler geliştirmektedirler. Bu stratejilere bir örnek olarak şunları söylemektedir: Yerel gençlerle ilişkileri geliştirmek uyum sağlama sürecini 'hızlandırmaya' ve geçiş süreçlerini onlara benzeyen birinden öğrenme fırsatı sağlayarak daha sakin yapmalarına yardım edecektir.

Üniversite öğrencilerinin üniversiteye ve okumaya geldikleri yeni sosyal çevreye uyum sürecini araştıran bazı çalışmalar, uyum düzeyi kavramı perspektifinden ortaya konmuştur. 1989 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak kabul edilen **Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Bazı Değişkenlerin Uyum Düzeylerine Etkisi** araştırmasında Suzan Bilgen, üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin kişisel, sosyal ve genel uyum düzeylerine etkisi incelemiştir. Anabilim dallarının, sınıf düzeylerinin, cinsiyetin öğrencilerin kişisel, sosyal, genel uyum ve yalnızlık düzeylerine etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Hacettepe Üniversitesi'nde okuyan birinci ve dördüncü sınıflarda öğrenim gören 90'ı kız, 106'sı erkek olmak üzere toplam 196 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada, öğrencilerin yalnızlık düzeyi yükseldikçe kişisel, sosyal ve genel uyum düzeylerinin düştüklerini ortaya koymuştur. Aile eğitiminin ve eğitim kurumlarındaki psikolojik danışma ve rehberlik örgütlerinin önemi vurgulanmıştır. Ramazan Arı'ya ait **Üniversite Öğrencilerinin Baskın Ben Durumları ile Bazı Özlük Niteliklerinin, Ben Durumlarına, Atılganlık ve Uyum Düzeylerine Etkisi** adlı doktora tezi, 1989 yılında Hacettepe Üniversitesi'ne sunulmuştur. Araştırma örneklemini, Selçuk Üniversitesi'nde okuyan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Örneklemdeki toplam öğrenci sayısı 397'dir. Baskın Doğal Çocuk Ben Durumuna sahip öğrencilerin örneklemin en uyumsuz, Baskın Yetişkin Ben Durumuna sahip öğrencilerin örneklemin en uyumlu grubu olduğu belirtilmiştir. Makbule Kalı Soyer'in **Üniversite Öğrencilerinin Sosyal İçedönüklük ve Dışadönüklük Kişilik Özelliğinin Uyum Düzeylerine Etkisi** adlı yüksek lisans çalışması, 1992 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde okuyan 221 öğrenci üzerinde yapılmıştır. "Karışık" kişilik özelliği gösteren öğrencilerin Genel, Sosyal ve Kişisel Uyum düzeyleri, "Sosyal İçedönüklere" göre daha yüksek, "Sosyal Dışadönüklere" göre ise daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırma bulguları Sosyal Dışadönük öğrencilerin "Genel, Sosyal ve Kişisel Uyum" düzeylerinin, Sosyal İçedönüklere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. 1997 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde kabul edilen ve Aynur Bozkurt tarafından yazılan **Cinsiyetleri, Fakülteleri ve Uyum Düzeyleri Farklı Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin**

Empatik Eğilim Düzeyleri adlı yüksek lisans tezinde uyum düzeyi farklılığı öğrenciler arasında ayırt edici bir etken olarak kullanılmıştır. Aynı yıl aynı üniversitede kabul edilen ve Seçil Çiftçi tarafından kaleme alınan **Sigara İçen ve İçmeyen Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Uyum Düzeyleri** adlı bir başka yüksek lisans tezinde ise; sigara içen öğrencilerin sosyal ilişki düzeyleri sigara içmeyen öğrencilere oranla daha yüksek bulunmuştur. Sigara içmeyen öğrencilerin sosyal norm düzeylerinin, sigara içen öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

Üniversite ve üniversiteye uyum sağlama sürecinin öğrenciye sağlanan sosyal destekle ilişkisi, çeşitli araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Mesela, 1996 yılında Hacettepe Üniversitesi'nce yüksek lisans tezi olarak kabul edilen **Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Destek, Negatif Yaşam Olayları, Öfkenin İfade Edilme Biçimi ile Kendini Suçlamanın Fiziksel Sağlık ve Sosyal Uyumla Olan İlişkilerinin İncelenmesi** adlı araştırmayı Ayşegül Güngör yapmıştır. Güngör uyum süreçlerinden sosyal uyum üzerinde durarak, sosyal destek ve öfkenin ifade edilme biçiminin sosyal uyumu yordayıcı değişkenler olduğu bulmuştur. Fiziksel sağlık ile sosyal uyum arasında bir ilişkinin bulunduğu saptamıştır. Sosyal destek ile üniversiteye uyum arasında bağ kuran çalışmalara yurtdışında da yer verilmiştir. Mesela Krista Martin'in 1996 yılında **Social Support, Campus Involvement and The Adjustment to University**(Sosyal Destek, Kampüse Katılım ve Üniversiteye Uyum Sağlama) adıyla Wilfrid Laurier Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak kabul edilen çalışmasına göre, öğrencilerin yeni buldukları bağımsızlıkları süresince, tanıdık insan ve çevrelerinin kaybını yaşamaktadırlar. Öğrenciler bilinmeyen bir bölgeye doğru maceraya çıktıklarında, arkadaş ve aileleriyle kurdukları aşına ve rahat ilişkileri arkalarında bırakmaktadırlar. Liselerinde popüler olan öğrenciler şimdi kalabalıkla yüz yüzedir ve geçmiş sosyal konumlarının sağladığı güvenlik olmaksızın arkadaş edinmek ve yeni romantik ilişkiler geliştirmek onlar için daha zor olmaktadır. Martin, birinci sınıf öğrencilerinin üniversiteye uyum sağlamalarının sosyal destek ve kampus etkinliklerine katılımı ile gerçekleşeceğini söylemektedir.

Marvin Yaffe'nin 1997 yılında York Üniversitesi'nde doktora tezi olarak kabul edilen **First-Year University Students' Adjustment to University Life as a Function of Relationships with Parents** (Anne-Babayla İlişkinin Bir Fonksiyonu Olarak Birinci Sınıf Öğrencilerinin Üniversiteye Uyum Sağlaması) adlı çalışması, başlığından da anlaşılacağı üzere öğrencilerin anne-babalarıyla ilişkisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Yaffe, 1072 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında anne-babayla ilişkinin üniversiteye adaptasyonda hem sosyo-duygusal hem de akademik yönden yardımcı olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmanın bizim çalışmamız açısından önemi, taşradan gelen öğrencilerin genelde aile çevrelerinden uzak kalmak zorunda olmaları, memleketlerine ulaşım imkan ve ücretlerinin meşakkatli ve pahalı olmasını tespitidir. Bu anlamda taşralı öğrenciler, metropollü sınıf arkadaşlarına göre dezavantajlı durumdadır. Kerri Ritchie'nin New Brunswick Üniversitesi'ne 2003 yılında sunduğu doktora tezi olan **Factors Affecting the Transition to University** (Üniversiteye Geçiş Etki Eden Faktörler) adlı çalışmasında, anne babaya bağlılık ve akran desteği üniversiteye uyum sağlamada önemli bir faktör olarak gösterilmektedir. Ritchie, üniversiteye uyum sağlama sürecini; duygusal uyum sağlama, sosyal uyum sağlama, akademik uyum sağlama alt dallarına ayırarak incelemeyi yeğlemiştir. Diane E. Garvey, 2007 yılında Capella Üniversitesi'nde kabul edilen **Student Adjustment: The Freshman Dilemma** (Öğrencinin Uyum Sağlaması: Çaylak İkilemi) adlı doktora tezine çaylak araştırmalarına neden önem verildiğini söyleyerek başlamaktadır. Ona göre, üniversite öğrencilerin üniversitelerde tutulması çabaları, son yıllarda önemli bir dikkat ve güç kazanmıştır. Üniversitedeki birinci sınıf öğrencilerini okulda tutmayı amaçlayan strateji ve programlar geliştirilerek öğrenciler üniversitedeki günlük hayatın içine daha çok çekilmeye çalışılmaktadır. Garvey çalışmasının gerekçesini akranları, öğretim üyeleri ve üniversitesine uyum sağlayıp, bağlanan bir öğrencinin, bu bağlantılara sahip olmayan öğrencilere göre okulu bitirip diplomasını alma şansı çok daha büyüktür prensibine dayandırmaktadır. Shoshana Katz tarafından 2008 yılında Wayne State Üniversitesi'ne sunulan **Individual and Environmental Factors Associated with College Adjustment** (Üniversiteye Uyum Sağlamayla İlgili Kişisel ve Çevresel

Etkenler) adlı doktora tezi, uyum sağlamaya ilişkin çevresel etkenleri tezinin temellerinden biri haline getirmiştir. Katz; çevresel etkenleri, sosyal destek ve üniversite çevresi olarak ele almaktadır. Miraç Neslihan Akhunlar'ın **Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Uyum Süreçleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi** adlı çalışması, Türkiye'de bağlanma stilleri ile üniversiteye uyum düzeyi arasındaki ilişkiyi araştıran ikinci araştırmadır. Akhunlar'ın çalışması 2010 yılında Maltepe Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir. Araştırmaya katılan 566'sı kız, 467'si erkek toplam 1033 öğrenci Uşak Üniversitesi'ne devam etmektedir. Örneklem lisans dönemi öğrencilerinin her sınıfından rastgele yöntemiyle oluşturulmuştur. Güvenli bağlanma stili olan öğrencilerin korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanan öğrencilerden daha yüksek genel uyumları bulunmaktadır. Bununla birlikte 23 yaş ve üzerindeki öğrencilerin 18-22 yaş arasındaki öğrencilere göre genel uyumları daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, ilişkide karşı cinse çok fazla güvenen öğrencilerin hiç güvenmeyen öğrencilerden daha yüksek genel uyumları olduğu bulunmuştur. Genel uyumu en yüksek gerçekleştiren kişilerin ise güvenli bağlanma stili olan öğrenciler olduğu görülmüştür. 2010 yılında yüksek lisans tezi olarak kabul edilen diğer bir çalışma Seda Sevinç'in Mersin Üniversitesi'ne sunduğu **Mersin Üniversitesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik, Sosyal, Kişisel ve Kurumsal Uyumlarını Olumsuz Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi** adlı tezidir. 25 kişilik bir örneklemle çalışılan araştırmada şu bulgulara erişilmiştir: Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin akademik, sosyal, kişisel-duygusal ve kurumsal uyumlarını olumsuz etkileyen çeşitli faktörlerin olduğu ortaya konulmuştur. Akademik uyum açısından, öğretim elemanlarıyla ilişkiler, öğretim elemanlarının mesleki nitelikleri, öğretim süreci ve kişisel faktörler öğrenciler tarafından sıklıkla belirtilmektedir. Sosyal uyum açısından ise arkadaş ilişkileri, sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere katılamama ve boş zaman etkinlikleri üniversiteye uyumu olumsuz etkileyen faktörler olarak ortaya konulmuştur. Bununla birlikte, çekingenlik, hata yapma ve eleştirilme kaygısı, yalnızlık, dış kontrol odaklılık ve ev özlemi gibi kişisel faktörler ile üniversiteye yönelik beklentiler ve tercih nedenleri, öğrencilerin kişisel-duygusal uyumlarını olumsuz etkileyen faktörler

olarak tanımlanırken, kurumsal aidiyet ve kurumsal kimlik geliştirememenin ise öğrencilerin kurumsal uyumlarını olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin yaşadıkları uyum sorunları karşısında daha çok aktif olmayan ya da kaçınmaya yönelik baş etme stratejileri kullandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Sevinç, öğrencilerin üniversiteye uyum sürecindeki baş etme yöntemlerini; kaçma-kaçınma teması çerçevesinde ortamdan uzaklaşma, durumu kabullenme ya da hayal kurma olarak sıralamaktadır.

Üniversiteye uyum sağlama sürecini, uyum sorunları bağlamında ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Mesela ulaşabildiğimiz kaynaklar itibariyle üniversite gençliğinin uyum süreçlerine dair çalışmalardan ilki olan **I. Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu** adlı sempozyum, 22-24 Kasım 1989 tarihinde Bilkent Üniversitesi'nde yapılmıştır. Bilkent Üniversitesi'nin Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi'nin düzenlediği sempozyum, üniversiteye uyum sürecini adından da anlaşıldığı üzere bir sorun seti olarak ele almıştır. Üç gün boyunca üç ayrı panelde 25 serbest bildiri sunulan⁶⁸ sempozyumda, o döneme kadarki uyum konusunda çalışanların medikal modelin de etkisiyle patolojik davranışlara odaklaştığı⁶⁹ belirtilmiştir. Sempozyumda üniversite gençlerinin uyum sağlaması gereken değişiklikler; akademik, benlik/kimlik gelişimi, yalnızlık/yurtlarda kalma, kişilerarası ilişkiler⁷⁰ çerçevesinde ele alınmıştır. Ahmet Alpan hazırlanan 1992 yılında Cumhuriyet Üniversitesi'nce kabul edilen **Cumhuriyet Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Öğrencilerinde Çevreye ve Üniversiteye Uyum Sorunları** adlı tez bunlardan biridir. Alpan, Cumhuriyet Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi öğrencilerinin psikolojik danışma ve rehberlik birimlerine en fazla uyum konusunda müracaat ettikleri için bu konuyu seçtiğini söylemektedir. Öğrencilerin bu birimlere müracaat etmesinin temel sebebi uyum sorunlarıdır. Araştırma için hazırlanan anket 180 öğrenciye uygulanmıştır, bu öğrencilerden 105 tanesi Cumhuriyet Üniversitesinden ve 75 tanesi Erciyes Üniversitesi

⁶⁸ Nesrin H. Şahin; vd., **I. Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu**, Ankara, 1989, s. V.

⁶⁹ Şahin, "Açılış Konuşması", **A. e.**, s.3.

⁷⁰ Şahin, "Açılış Konuşması", **A. e.**, s.5.

öğrencilerinden rastgele seçilmiş öğrencilerdir. Alpan tezinde, birçoğu farklı bölge ve şehirden gelen öğrencilerin üniversiteye girene kadar ailelerinden ayrılmak istediklerini belirtmektedir. Öğrencilerin istekleri gerçekleştiğinde kendilerini yalnız, aile desteğinden yoksun olduğunu görmekteirler. Kendi yaşantıları hakkındaki kararları kendileri vermek zorundadırlar. Bütçelerini gelirlerine göre ayarlamak zorundadırlar. Gerek arkadaşlarıyla, gerek yöre halkıyla ilişkilerini kendileri düzenlemektedirler. Verdikleri kararların sorumluluğunu taşımak zorundadırlar. Üniversiteden ve yaşadıkları şehirden edindikleri arkadaşlarıyla sürdürecekt oldukları ilişkileri tek başlarına yürütmek zorundadırlar. Bu yeni yaşantılarında bütün bu problemlerin çözülmesi oldukça zorlayıcı olmaktadır. Dolayısıyla uyum diye adlandırdığımız bu problemi zaman içinde en iyi şekilde çözmek zorundadırlar. Gerek çevreye, gerek okula uyumlarını en iyi şekilde gerçekleştirmek zorundadırlar. Öğrencilerin birçoğu bu sorunu zaman içerisinde çözebilmekte diğer kişilerle sağlıklı ilişkiler kurabilmektedirler ve dolayısıyla kendi sağlıklı kişiliklerini oluşturabilmektedirler. 1996 yılında Ferda Gül Köseli tarafından yazılan **Fırat Üniversitesi Öğrencilerinde Uyum Sorunları** aynı üniversitede yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir. Köseli tezinin başlığından da anlaşılacağı üzere uyum sürecini, uyum sorunları olarak ele almıştır. Nagihan Oğuz 1999 yılında Uludağ Üniversitesi'nce kabul edilen **Üniversite Öğrencilerinde Bilişsel Çarpıtmalar ve Uyum Sorunları** adlı yüksek lisans tezinde uyum sorunlarını ele almıştır. Kişisel uyum, sosyal uyum ve genel uyumun ölçüldüğü çalışma, Uludağ Üniversitesi'nde okuyan 557 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Bu öğrencilerden 87'sinin kişisel uyum, 64'ünün sosyal uyum ve 62'sinin ise genel uyum sorunları yaşamakta olduğu ifade edilmektedir. Ayşe Hilal Batı, 2000 yılında Ege Üniversitesi'nde kabul edilen **Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Birinci ve Altıncı Sınıf Öğrencilerinde Sağlık ve Uyum Düzeyi Değerlendirmesi** adlı doktora tezinde, tüm öğrencilerde uyum sorunlarına neden olan bazı değişkenler belirlemiştir. Bunları; cinsiyet, aile tipi, anne-baba eğitimi, İzmir'de yaşama süresi, kişisel ekonomik durum algısı, etnik köken, hastalık varlığı, bedensel eksiklik ya da normal dışı durum, genel sağlık algısı, sigara-alkol kullanımı, cinsel ilişki deneyimi varlığı, sosyal etkinlikler,

fakülteden hoşnutluk ve meslekte yeterlilik inancı olarak saymaktadır. Birinci sınıf öğrencilerinin uyum sorunlarının daha belirgin olduğunu, uyum bozukluğu etkenlerinin oranının ise altıncı sınıf öğrencilerinde daha fazla olduğunu ifade etmektedir. 2002 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak kabul edilen **Üniversite Öğrencilerinde Uyuma Dönük Başaçıkma Davranışları, Depresyon ve Psikolojik Belirtiler** adlı çalışmasında Osman Çakır, birinci sınıf üniversite öğrencileri ile ikinci sınıf üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtiler açısından belirti düzeyleri incelendiğinde ikinci sınıf öğrencilerin psikolojik belirti puanlarının yükseldiği görüldüğünü söylemektedir. Ona göre, biyokimyasal kaçış, duygusal kaçma ve dış yardım arama birinci sınıfların sıklıkla başvurdukları başaçıkma tarzları arasında yer alırken ikinci sınıf öğrencilerinde duygusal kaçma ve dış yardım arama başaçıkma davranışlarının sıklıkla kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, cinsiyet bağlamında depresyon, psikolojik belirtiler ve başaçıkma tutumlarının farklılaşma gösterdiği görülmüştür. Desen Yalın, 2007 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak kabul edilen **First Year College Adjustment: The Role of Coping, Ego-Resiliency, Optimism and Gender** (Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Uyumları: Psikolojik Sağlık, Başa Çıkma, İyimserlik ve Cinsiyetin Rolü) adlı çalışmasını, 173'ü kız 247'si erkek olmak üzere toplam 420 öğrenci üzerinde gerçekleştirmiştir. Çalışmanın sonunda; üniversiteye uyum konusunda kız öğrencilerde psikolojik sağlık, iyimserlik ve sosyal yardım arama ve çaresizlik/kendini suçlayıcı başa çıkmanın; erkeklerde ise psikolojik sağlık, problem çözme becerileri, sosyal yardım arama, kaderci/kendini suçlayıcı başa çıkma yollarının yordayıcı değişkenler olduğu iddia edilmiştir. Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde 2009 yılında Doktora tezi olarak kabul edilen **Resilience/Vulnerability Factors as Predictors of Turkish University Students' Adjustment to College** (Türk Üniversite Öğrencilerinin Uyumlarını Etkileyen Yatkinlıklar ve Koruyucu Faktörler) adlı çalışma Özge Orbay tarafından yazılmıştır. Orbay bu çalışmada; nörotizme (bir insanın devamlı olarak olumsuz duygusal durumlara eğilimli olması) sahip öğrencilerin başa çıkma yöntemi olarak çaresizliği

benimsediklerini söylemektedir. Nörotisizmin, taşradan metropol kente okumak için gelen öğrencilerde bulunma ihtimalinin yüksek olduğu tahmin edilebilir.

Uluslararası öğrencilerin üniversitelere uyum sürecini ele alan çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Türkiye’de yapılan bu tür çalışmaların çoğunda örneklem olarak Orta Asya’dan gelen öğrenciler seçilmektedir. Mesela Uludağ Üniversitesi’nde kabul edilen **Orta Asya Cumhuriyetleri’nden Gelen Uludağ Üniversitesi’nde Öğrenim Gören Öğrencilerin Uyum Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler** adlı yüksek lisans çalışması Sibel Azmaz’a aittir. Azmaz’ın araştırmasının evrenini 1991-1992 yıllarında Orta Asya Cumhuriyetleri’nden (Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Moldavya, Karaçay) gelen Türkiye Cumhuriyeti’ne gelen, bir yıl boyunca Ankara Üniversitesi TÖMER Bursa Şubesi’nde Türkçe öğrenen 1993-1994 döneminde, Uludağ Üniversitesi’nin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 242 adet öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin kişisel, sosyal ve genel uyum düzeylerinin, "Annenin Eğitim Durumu" etmeni açısından incelenmesi sonucunda, eğitim durumu üniversite ve üniversite üstü olan annelerin çocuklarının uyumlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer bir durum babanın eğitim durumu etmeni açısından da tespit edilmiştir. 1995 yılında Hacettepe Üniversitesi’nde kabul edilen **Orta Asya Türk Cumhuriyetleri’nden Gelen Üniversiteli Öğrencilerin Uyum Süreçleri Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Araştırma** adlı yüksek lisans çalışması Gamze Torun’a aittir. 1992-1993 öğretim yılından itibaren Orta Asya Türk Cumhuriyetleri’nden (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan) ülkemize üniversite eğitimi almak üzere öğrencilerin tezin yazıldığı döneme kadar geçen süre içinde Türk toplumu ile etkileşiminden doğan uyum ve kültürel değişme süreci yaşadıkları düşüncesinden yola çıkılmıştır. Bu çalışmada sosyal antropologların sıkça kullandıkları doğa tarihi (natural history) yöntemi esas alınmıştır. Bu yöntemle dayanarak katılarak gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca standartlaştırılmış görüşme formundan görüşmeler sırasında yararlanılmıştır. Örneklem grubunda 110 kız ve 169 erkek öğrenci olmak üzere toplam 279 kişi yer almıştır. Araştırma, bu öğrencilerin kaldıkları Yüksek Öğrenim

Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağı Ankara ve Kırşehir illerinde yer alan toplam on bir yurtta gerçekleştirilmiştir. Alanda kalınan sürede elde edilen bulgular ise şöyle özetlenebilir: Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nde yaşanan sosyo-kültürel değişme, Gorbaçov döneminin "Açıklık" politikasının sonucunda, her cumhuriyetin bağımsızlığını ilan etmesi ile ortaya çıkmıştır. Türkiye bağımsızlıklarını ilk tanıyan ülke olarak iki ülke arasında imzalanan protokoller gereğı üniversitelerinin kapılarını 1992-1993 öğrenim yılından itibaren Orta Asyalı öğrencilere açmıştır. Yeni bir kültüre katılımın ardından öğrencilerin, giyim, beslenme, sağlık, din ile ilgili tutum ve davranışlarında değişme eğiliminin olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin farklı bir pencereden dünyaya özgürce bakmaya başlamaları, dünya ve Türkiye tarihini öğrenmeleri ile beraber dünya görüşleri konusunda da değişmeler yaşamakta oldukları söylenebilir. 2003 yılında, Ortadoğı Teknik Üniversitesi'nde doktora tezi olarak kabul edilen **Cross-Cultural Differences in Coping Strategies as The Predictors of University Adjustment of Turkish and U.S. Students** (Türk ve Amerikan Öğrencilerinin Üniversiteye Uyumlarını Yordayan Başa çıkma Stratejilerindeki Kültürlerarası Farklılıklar) adlı çalışmasını Mana Ece Tuna'ya aittir. Bu çalışma, üniversiteye yeni başlayan toplam 1143 (695 Türk, 448 Amerikalı) öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Tuna, bazı başa çıkma stratejilerini; aktif başa çıkma, planlama, duygusal sosyal destek arama, davranışsal uzaklaşma, dikkatini başka yöne yöneltme, olumlu yönde yeniden yorumlama, reddetme, din, madde kullanımı ve mizahı tezinde veri elde etmek için öğrenciler açısından sınamıştır. Tuna saydığı bu stratejilerin bazıları temelinde kültürlerarası farklılıklar bulunduğunu belirtmiştir. Didar Annaberdiyev ise aynı yıl içinde Ege Üniversitesinde yüksek lisans tezi olarak kabul edilen, **Türkiye'de Eğitim Gören Türk Cumhuriyetleri ve Türk Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Yardım Arama Tutumları, Psikolojik İhtiyaçları ve Psikolojik Uyumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi** adlı çalışmasında ise Türk öğrencilerinin Türk Cumhuriyetleri öğrencilerine göre psikolojik ihtiyaçlarının daha fazla olduğu söylemektedir. Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrencilerin psikolojik uyumlarının ise Türk öğrencilere göre daha iyi olduğunu ifade etmektedir. Bu sonucun kendi kültürel başka bir kültürel çevreye

giren Türki Cumhuriyetler öğrencileri için beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir.2009 yılında ODTÜ tarafından kabul edilen bir diğer doktora tezi olan Zeynep Eda Sun Selişik'in kaleme aldığı **College Adjustment: A Study on English Prep School Students Studying in Northern Cyprus** (Kuzey Kıbrıs'ta Okuyan İngilizce Hazırlık Okulu Öğrencilerinin Üniversiteye Uyumu Üzerine bir Çalışma) adlı araştırma ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde okuyan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğrencilerin uyumuna ilişkindir. Katılımcıların tamamının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğu bu çalışma, bu yönüyle coğrafi mekan değişikliklerinin uyum süreciyle ilişkisi bakımından önemli bilgiler sağlamaktadır. İki aylık araştırmanın ilk ayağına Türkiye Cumhuriyeti uyruklu 14 İngilizce Hazırlık Okulu öğrencisi, ikinci ayağına ise yine Türkiye Cumhuriyeti uyruklu 186 İngilizce Hazırlık Okulu öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerin üniversiteye uyum süreci ve yaşantıları yani karşılaşılan güçlükler, baş etme yöntemleri, destek kaynakları, kazanımları vs. üç aşamada (3 ay, 6 ay, 9 ay) gerçekleştirilen üç ölçümle araştırılmıştır. Ayrıca cinsiyet, akademik başarı, öğrenci topluluklarına üyelik, algılanan stres, benlik değeri, üniversiteye uyumda kendine yeterlilik ve kültürel uzaklığın üniversiteye uyum üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Çalışmanın sonunda; öğrencilerin üniversitedeki ilk yıl içinde çeşitli zorluklar yaşadığını ve bu zorluklarla baş etmede sıklıkla aktif başa çıkma yöntemlerini kullandıklarını göstermiştir. Aile ve arkadaşlar, öğrencilerin, ilk yıllarında en önemli destek kaynakları olarak görülmektedir. Ayrıca, öğrenciler üniversitedeki ilk senelerinin kendilerine olumlu kişisel özellikler edinmede yardımcı olduğunu ve destekleyici sosyal çevrelerinin ve daha önceki yaşantılarının uyumlarını kolaylaştırdığını belirtmiştir. 2010 yılında yüksek lisans tezi olarak Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nce kabul edilen **College Adjustment of International Students: The Role of Gender, Acculturative Stress, Coping Skills, Cultural Distance, and Perceived Social Support** (Uluslararası Öğrencilerin Üniversite Uyum: Cinsiyet, Kültürleşme Stresi, Başa Çıkma Becerileri, Kültürel Uzaklık ve Algılanan Sosyal Desteğin Rolü) adlı çalışma, Fatma Nihal Otlu tarafından kaleme alınmıştır. Bu araştırmaya göre kültürleşme stresi, olumlu başa çıkma becerileri ve kültürel uzaklığın uluslararası öğrencilerin

üniversite uyumunu açıklamada anlamlı yordayıcı değişkenler iken; cinsiyet, olumsuz başa çıkma becerileri, pasif başa çıkma becerileri ve algılanan sosyal desteğin ise anlamlı yordayıcı değişkenler değildir. Wisam Al-Dabbagh, Wilfrid Larurier Üniversitesi'ne 2010 yılında sunduğu **University Expectation and Subsequent Adjustment in Visible Minority Students** (Görünür Azınlık Öğrencilerin Üniversite Beklentileri ve Müteakip Uyum Sağlama Süreci) adlı yüksek lisans tezinde Kanada çapında altı kampüsten 2913 öğrenci üzerinde çalışmıştır. Görünür azınlık öğrencilerin, çoğunluk öğrencilere göre daha az akademik beklenti içinde olduğunu söylemektedir. Al-Dabbagh, kampüs dışında yaşayan öğrencilerin sadece akademik anlamda değil sosyal olarak da kampüs içinde yaşayanlara göre daha yüksek oranda akademik zorluk yaşadıklarını söylemektedir. Al-Dabbagh'ın görünür azınlık terimi özelde Siyahi ve Hispanik öğrencileri, genelde ise tüm beyaz olmayanları kapsamaktadır. Al-Dabbagh'ın çalışmasından yola çıkarak üniversite okumak için büyükşehire gelen taşralı öğrencilerin, aslında giyim tarzı, konuşma şekli, alışkanlıkları, hassasiyetleri, beğenileri vs. bağlamında bir tür görünmez azınlık oluşturduğunu ve görünür azınlık için söylenebilecek bazı öngörülerin taşralı öğrenciler için de doğru olabileceği söylenebilir.

Uyum sağlama sorunlarına nasıl çözüm bulunacağına dair çalışmalar, çeşitli araştırmalara konu olmuştur. 1997 yılında F. Gül Akbalık, Ankara Üniversitesi'nde kabul edilen **Bilgilendirme ve Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Üniversiteye Uyumları Üzerine Etkisi** adlı doktora teziyle, üniversitenin uyum sağlama adına sunduğu hizmetlerin öğrencilere ne derece katkı sağladığını bulmaya çalışmıştır. 2003 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde kabul edilen diğer bir yüksek lisans tezi **The Effect and Therapeutic Factors Involved in Short-Term Semi-Structured Support Group Intervention for Enhancing Adjustment of Freshman in Transition to University** (Kısa Süreli Yarı Yapılandırılmış Destek Grubunun Üniversiteye Yeni Başlayan Öğrencilerin Üniversiteye Uyumlarını Kolaylaştırıcı Etkisi ve Grup Sürecindeki İyileştirici Etkenler) Naci Serhat Türktan tarafından yazılmıştır. Türktan, 8 haftalık kısa süreli

yan yapılandırılmış destek grubu oturumundan önce ve sonra Üniversiteye Uyum Ölçeği (Student Adaptation to College Questionnaire- SACQ) uygulanmıştır. Destek gruplarına katılmış olmanın genel olarak üniversiteye uyuma ve üniversiteye uyumun farklı boyutlarına yani akademik uyum, sosyal uyum, kişisel- duygusal uyum, üniversiteye bağlılığa olumlu etkisi olduğu bulunmuştur. Bu tür araştırmalara yurtdışında da rastlanmaktadır. Mesela Patricia Gale Harrist Hill'in Texas A&M Üniversitesi'ne 2006 yılında doktora tezi olarak sunduğu **First-Year Students' Adjustment to a University: The Role of E-Mentoring** (Birinci Sınıf Öğrencilerinin Üniversiteye Uyum Sağlaması: E-Danışmanlığın Rolü) adlı çalışması bunlardan biridir. Hill, araştırmasının birinci sınıf öğrencilerine psiko-sosyal uyum sağlama, kişisel gelişim ve akademik başarılarına yardım etmek için düzenlenen ve üniversite tarafından sağlanan E-danışmanlık hizmetinin faydalarını keşfetmeye odaklanmış olduğunu belirtmektedir. Bu konudaki diğer bir örnek ise; Thanh-Thanh Tieu 2008 yılında Wilfrid Laurier Üniversitesi'ne sunduğu **The Effects of a Transition to University Intervention Program on Adjustment and Identity Development** (Uyum Sağlama ve Kişilik Gelişimi Transition to University Müdahale Programının Etkileri) adlı doktora tezidir. Tieu tezinde kısaca T2U olarak adlandırılan Transition to University programının öğrenciler üzerindeki etkisini ele almıştır. Bruce Oppenheimer'ın 1984'te geliştirdiği Küçük Grup Müdahale Programına benzer şekilde tasarlanan bu program, Ağustos 2006'da Queens Üniversitesi, Wilfrid Laurier Üniversitesi, York Üniversitesi'nden 148 öğrenci üzerinde kendi rızaları dahilinde uygulanmıştır. Araştırmacı, T2U programının üniversiteye uyum sürecinde genel olarak olumlu etkileri olduğu saptandığını söylemektedir. Benzer bir çalışma Arzu Altunay tarafından **Hemşirelik Öğrencilerinin Üniversiteye Uyumunda Problem Çözmeye Dayalı Psikoeğitim Programının Etkinliğinin Değerlendirilmesi** adıyla yapılmıştır. Hacettepe Üniversitesi bu çalışmayı 2010 yılında Doktora tezi olarak kabul etmiştir. Altunay araştırmasını, problem çözmeye dayalı psikoeğitim programının hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin üniversiteye uyum ve problem çözme becerilerini algılamalarındaki değişimi değerlendirmek amacı ile tek gruplu ön test-son test

desenli müdahale araştırması olarak yapmıştır. Aynı yıl Muğla Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak kabul edilen **Halk Oyunlarında Düzenli Katılımın Üniversite Öğrencilerinin Depresyon ve Uyum Düzeylerine Etkisinin Araştırılması** çalışmasında Sıdika Kocatürk, halk oyunları egzersiz programı üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerine olumlu etki ederken, uyum düzeyi ve egzersiz programına katılım arasında herhangi bir ilişki olmadığını ifade etmektedir.

Yukarıda üniversiteye uyum süreciyle ilgili olarak on bir tanesi yurtdışında yazılmış olan kırk bir adet tez çalışması özetlenmeye çalışılmıştır. Yurtiçindeki üniversitelerce lisansüstü eğitim tezi olarak kabul edilen otuz adet çalışmanın ikisi Sağlık Bilimleri Enstitülerine, geri kalan yirmi sekiz tanesi ise Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulmuştur. Yurtdışındaki çalışmaların üniversite öğrencilerinin uyum sürecini, öğrencilerin jeo-sosyallikleri olarak ifade edilebilecek memleketleri ve üniversite okumaya geldikleri yerlerin toplumsallaşmalarına etkileri, etnisitelerinin uyum sağlama sürecine etkileri, kampüs hayatına katılımları, aileleriyle ilişkileri ve akran desteği gibi sosyal destek sistemleri ile internet ve bilgisayar yardımıyla erişilen e-destek programları çerçevesinde ele aldığı görülmektedir. Yurtiçindeki çalışmalar ise, yukarıda da belirtildiği üzere öğrencilerin jeo-sosyallik durumlarını, yerli ve uluslararası öğrencilerin uyum süreçlerini, uyum düzeylerini ve uyum sorunlarını, sosyal destek alabilme durumları ile uyum sorunlarına getirilebilecek çözüm önerilerini ele almaktadır. Öğrencilerin bu sorunlarla başa çıkma stratejileri, boş zaman etkinlikleri ve zararlı alışkanlıklara bağımlılıkları ile üniversitelerin öğrencilere sunduğu psikolojik danışmanlık ve psikoeğitim programları ile beraber incelenmeye çalışılmıştır.

2.4- Yerleşim Birimleri: Taşra, Şehir /Kent, Metropol

İnsanların toplu halde yaşamalarının sonucu olarak, bir arada yaşama mekanları üretilmiştir. Mekanın üretilmiş olduğunu iddia etmenin mantıklı olduğunu savunan Henri Lefebvre, mekanın fiziki, zihinsel ve sosyal 'alanlar'ı arasındaki teorik birliği

keşfedecek veya inşa edecek bir birlik teorisine ihtiyaç duymuştur. İlgilendiği mekanın mantıksal-epistemolojik olduğunu yani toplumsal pratiğin mekanı olduğunu ifade etmektedir. O mekan projeler, sunumlar, semboller ve ütopyalar gibi tahayyül/imgelem üretimlerini içeren duyulara ait fenomenlerle işgal edilen mekandır.⁷¹ Lefebvre'e göre mekan üretimi süreci; mekansal pratik, mekanın temsilleri ve temsili mekanlar ile mümkündür. Ona göre bir toplumun mekânsal pratiği toplumun mekanını gizler ve onu deşifre ederek açığa çıkar. Neo-kapitalizm altındaki mekânsal pratik, günlük gerçeklik (günlük rutin) ile şehir gerçekliği (iş, 'özel' hayat ve serbest zaman için ayrılan mekanları birbirine bağlayan yollar ve ağlar) arasında yakın bir ilişki vücuda getirmektedir. Lefebvre, mekanın temsillerini, bilimsel bir yatkınlıkla belirli bir tür sanatçı olarak, yaşanmış ve algılanmış olanı tasavvur edilenle beraber tanımlayan bilim adamlarının, şehir planlamacılarının, teknokratların, sosyal mühendislerin mekanı yani kavramsallaştırılmış mekan olarak açıklamaktadır. Temsili mekanlar ise, kendisiyle ilgili imaj ve semboller yoluyla doğrudan 'yaşamış olan' mekan, dolayısıyla 'sakinleri'nin ve 'kullanıcıları'nın mekanıdır.⁷² Mekânsal pratik, mekanın temsilleri ve temsili mekanlar, kendi nitelik ve özelliklerine, söz konusu toplum veya üretim moduna ve tarihsel döneme göre çeşitli yollarla mekanın üretimine katkı sağladıklarını iddia etmek mantıklıdır.⁷³ Mekanın temsilleri (tasarlanan mekan), temsilin mekanı (yaşanan mekan) ve mekânsal pratikler (anlamlandırılan mekan) arasındaki diyalektik ilişkiler, mekanı hem 'yukarıdan' hem de 'aşağıdan' üretilen bir ürün yapmaktadır.⁷⁴ Mekanın ne denli insan ürünü bir şey olduğuna dair bu görüşlerin ardından, araştırma boyunca kullanılacak mekan bölümlmelerine girişilebilir.

Bir arada yaşama mekanları; köy, kasaba, kent, metropol, megakent vs. olarak sınıflandırılabilir. İnsanların köy ve kasaba türü yerleşimlerinin şehir türüne doğru

⁷¹ Henri Lefebvre, **The Production of Space**, çev. Donald Nicholson-Smith, Oxford, Blackwell, 1991, s. 12.

⁷² Lefebvre, **A.e.**, s. 38- 39.

⁷³ Lefebvre, **A.e.**, s. 46.

⁷⁴ Ali Ekber Doğan, "Mekan Üretimi ve Gündelik Hayatın Birikim ve Emek Süreçleriyle İlişisine Kayseri'den Bakmak", **Praksis**, c. 16, Güz 2007, s. 99.

evrilmesi, onlara uygarlığın yolunu da açmış gibi gözükmektedir. ‘Batı dillerinde civitas’tan (kent) türeme civilis(z)ation kelimesi uygarlığı ifade etmektedir. Aynı zihinsel iklim Arapçada da vardır ve bu dilin medine’si (kent), medeniyet kelimesine can vermiştir. Demek ki, insanlığın bizim temasta olduğumuz iki büyük kitlesi, uygarlığı her şeyden önce kentsel bir olgu olarak görmektedir.’⁷⁵ Peki, şehri kırsaldan (taşra) ayırmak için hangi kriteri kullanmak gerekir? Ya da bir köy nasıl, neden ve ne zaman ‘şehir’leşir? Benzer sorular kentle metropol ayrımı için de sorulabilir?

İnsanların bir arada yaşama mekanlarını sınıflandırma kriteri olarak nüfus unsuru ön plana çıkmıştır. Nitekim 1924 yılında kabul edilen 442 no’lu Köy Kanunu’nun 1. maddesinde; ‘Nüfusu iki binden aşağı yurlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur. Ve Belediye Kanununa tabidir.’⁷⁶ denilmektedir. Şehir nüfusu limiti olarak kanunen yirmi bin kişilik bir nüfus tespit edilmişse de, on bin kişilik bir nüfus taşırayı kent yapacak faaliyetlerin ortaya çıkması için yeterli görülmektedir.⁷⁷ Ayrıca çalışan nüfusun yarısından fazlasının tarım dışı sektörlerde çalıştığı grup yerleşmeleri de kent sayılmalıdır.⁷⁸

Birçok açıdan tanımlanabilecek olan kent, tarihsel ve toplumsal çıkış noktası olarak kendi kendini yöneten ve bir arada oturan bir topluluğun işgal ettiği ve bu işgalden ötürü iskan ettiği, buna bağlı olarak örgütlediği mekanı işaretlemektedir. Her kent bir ‘res publica’ yani kamusal nesnedir. Kamusalılık ise, kentdaşların kendi mahremiyetlerinin dışında ve ötesinde, bir corpus oluşturmalarının ve böylece hemşehri olmanın bilincini ürettikleri ortaklık mekanlarının varlığını zorunlu kılmaktadır.⁷⁹ Modern sanayi toplumlarında şehirler, sanayi, toplama-dağıtma ve

⁷⁵ Mehmet Ali Kılıçbay, **Şehirler ve Kentler**, Ankara, İmge Kitabevi, 2. bs., 2000, s. 14.

⁷⁶ **Köy Kanunu**, (Çevrimiçi), <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/368.html> , 15.09.2011.

⁷⁷ Hayati Doğanay, **Türkiye Beşeri Coğrafyası**, İstanbul, MEB Yayınları, 1997, s. 429.

⁷⁸ Doğanay, **A.e.**, s. 424.

⁷⁹ Kılıçbay, **A. e.**, s. 41.

mali-idari merkez fonksiyonuna sahiptir. Buhar, elektrik ve içten patlarlı motor gibi organik olmayan enerjinin sanayi ve tarımsal üretime, ulaşım ve haberleşmeye uygulanması, olağanüstü nüfus birikimi, büyük bir artık-üretimi ve geniş çapta ve etkili bir şekilde örgütlenme olanağını yaratmıştır.⁸⁰ Şehir yoğunlaşmış, tarımsal olmayan insan yerleşmesidir. Şehirler, aralarında idari, dini, ticari, sınai, toptancılık ve perakendecilik, ulaşım ve iletişim, eğlence, eğitim ve korunma hizmetleri de olan çok çeşitli hizmetler sunmaktadırlar. Herhangi bir şehrin hizmetlerine ihtiyaç duyan ve kendisine çektiği bölge onun ‘hinterland’ıdır.⁸¹ Şehirlerde toplanmış ve sadece şehir dahilindeki sahayı değil, onun çevresindeki az veya çok geniş sahayı etkisi altında bulunduran hizmetler çok çeşitlidir.

Kentler her şeyden önce en üst düzeyde işbölümünün mekanıdırlar. Kent, genişlemesinin ölçüsünde işbölümünde giderek daha çok belirleyici koşullar ve hacmi dolayısıyla büyük oranda bölünmüş bir hizmet çeşitliliği soğurabilen bir çevre önermektedir. Bireylerin yoğunlaşması ve müşteriler için mücadele etmesi, aynı zamanda bireyi, bir başkasının çabucak, yerini alamayacağı bir işlev konusunda uzmanlaşmaya zorlamaktadır. Kent yaşamının, yaşamak için doğayla yapılan mücadeleyi, doğa tarafından değil de, kazanmak için diğer insanlar tarafından sağlanan insanlar arası bir mücadeleye dönüştürdüğü belirgindir. Çünkü uzmanlaşma, yalnızca kazanmak için yapılan rekabetten değil, satıcının yemlenmiş - tüketimi üretilmiş- müşterinin yeni ve farklı ihtiyaçlarını karşılayacak şeyleri araştırmak zorunda olduğu yönündeki belirleyici olgudan da kaynaklanmaktadır. Henüz tükenmemiş bir gelir kaynağı ve hemencecik ikame edilemeyecek bir işlev bulmak için kişinin hizmetlerini uzmanlaştırması gereklidir. Bu süreç farklılığı, incelmeyi ve toplumun ihtiyaçlarının zenginleştirilmesini teşvik eder ki bunun, bu toplum içinde, kişisel farklılıklara yol açacağı aşikardır. Bütün bunlar, kentin, hacmiyle orantılı olarak ortaya çıkmasına neden olduğu zihinsel ve ruhsal

⁸⁰ Kıray, A.e., s. 16.

⁸¹ Erol Tümertekin ve Nazmiye Özgüç, **Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan**, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2002, s. 417.

bireyselleşmeye geçişini biçimlendirmektedir.⁸² Şehirlerdeki fonksiyonlar esas itibariyle üç büyük grupta - iktisadi, idari ve siyasi, kültürel- toplanabilir. Şüphesiz bu üç büyük fonksiyon grubu içinde en önemlisi, iktisadi fonksiyonlardır. Şehirlerin nüfus sahalarının genişliği, şehir dahilinde büyük nüfus kitlelerinin barınması, çevredeki irili ufaklı yerleşmelerle şehrin yakın ilişkiler kurabilmesi ve münasebetlerini devam ettirmesi, kısaca şehir halkının kazancı ve böylece şehrin hayatietini idame ettirebilmesi, büyük ölçüde şehrin iktisadi bakımdan arz ettiği elverişli şartlara bağlıdır.⁸³ Görüldüğü üzere şehir (kent) belli bir sayının üzerindeki insan grubunun yerleştiği, ekonomisi tarımsal üretimden bağımsızlaşmış, dini, ticari, kültürel, eğlence, dinlence ve ulaşım amaçlı kamusal mekanlara sahip bir arada yaşama mekanı olarak tanımlanabilir.

Şehirleşme kendine has bir yaşam biçimini de beraberinde getirmiştir ki bazı araştırmacılar buna gündeliklik yahut gündelik hayat demektedir. Mesela Harry Harootunian, gündelik hayatın neden kentlere ihtiyaç duyduğunu izah ettiği analizinde şunları söyler:

“Modernlikte, sınılaşme dönemi ve kitle toplumunun kurulması süresince, tarihin mekanı şehirlerdi, genişleyen sanayi bölgeleriydi ve gündelik olan dediğimiz de bunların deneyimiydi. Bu yüzden çağdaş sahneyi, bugünün şimdisini oluşturan yer artık taşra değil, kentlerdir. Bu sahne, hem gündeliğin deneyimini biçimlendiren yeri hem de bu deneyimin yaşandığı, sahnelendirildiği yeri sağlayan ortamdır, ve bu sahnede yaşananlar, taşrada, köylerde ve hatta kırsal ekonomi politiğin çevrelediği şu modern öncesi kentlerde yaşanan hatırlanması zor günlük hayattan epey farklıdır. Gündelikliğin modernliği sokaklardır, binalardır, yeni kurumlar ve sürekli harekettir, kamusal ile özel arasındaki büyük ve küçük olayları benzer bir şekilde dışa vuran kesintisiz ilişkidir. Ve şehirlerdir gündeliğin kendi tarihini yazdığı yerler.”⁸⁴

Harootunian’ın açıklamalarından da görüldüğü üzere, gündelik hayat kentin ve kentleşmenin deneyimidir. Bu kavramın açılanması, ‘artık dışarıya diye bir yer’e

⁸² Georg Simmel, “Metropol ve Zihinsel Yaşam”, çev. Bahar Öcal Düzgören, **Cogito**, sayı 8, Yaz-1996, 6. bs., 2012, s. 87- 88.

⁸³ Süha Göney, **Şehir Coğrafyası**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 3. bs., 1995, s. 164.

⁸⁴ Harry Harootunian, **Tarihin Huzursuzluğu: Modernlik, Kültürel Pratik ve Gündelik Hayat Sorunu**, çev. Mehmet Evren Dinçer, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, 2006, s. 24-25.

sahip olamayan kent yaşamının bireyi ve toplumu, kentin içine doğru nasıl kapattığını anlatabilir.

Günümüzde şehirleşme, klasik kent uzamının aşmaktadır. Metropol kentlerin hatta megakentlerin ortaya çıkışı, şehirlerin nasıl olup da bu tür mekanlara evrildiğini anlamayı gerektirmektedir. Beşeri coğrafya kıstaslarına göre on bin kişilik nüfus, kentleşmenin temeli sayıldığında nüfusla beraber artan ölçüde kent farklılaşmaları şu şekilde gösterilebilir:⁸⁵

10 000 kişi- 100 000 kişi	Küçük kent
100 001 kişi- 1 000 000 kişi	Büyük kent
1 000 001 kişi- 10 000 000 kişi	Metropolitan Kent
10 000 001 kişi ve üstü	Megakent

Tablo 8: Nüfusa Göre Yerleşim Birimleri

Nüfusa dayalı tasnife göre metropoliten kent olarak tasnif edilen yerleşim birimleri, işlev yönünden metropol kent sayılmayabilir. Metropol kentler bulundukları ülkenin başat kenti haline gelmedikleri sürece metropol kent işlevi görememektedirler:

“İçinde bulunduğu ülkenin, başat kentini, ekonomik ve siyasi anlamlarda merkezi denebilecek bir noktasını ifade eden metropol terimi, aynı zamanda o ülkenin uluslararası bağlantılarının da düğüm noktasını çağırır. Metropolitan alan/bölge, yüksek nüfusa (ve kimi zaman da yüksek nüfus yoğunluğuna yani kilometrekare başına düşen nüfusa) sahip büyük bir kenti merkez alan, birbiriyle bağlantılı, sıralı kentlerin ve kente bağlı oluşumların bütünü de ifade eder.”⁸⁶

Tablo 8’e göre, Türkiye’nin İstanbul şehri tek megakenti olsa da, Aytar’dan alıntılanan metropol tanımlamasına göre İstanbul şehrinin Türkiye’nin yegane metropol kenti olduğu iddia edilebilir. İstanbul kenti, hem metropol kent nüfus şartını sağlayan hem de ülkenin ticari, ekonomik, siyasi, bilimsel vs. gibi alanlarında başat kenti işlevini gören tek metropol kentidir. Çünkü 12 milyon 573 bin 836 kişilik

⁸⁵ Doğanay, A.e., s. 431 .

⁸⁶ Volkan Aytar, **Metropol**, İstanbul, L&M Yayınları, 2005, s. 13.

nüfusuyla kilometrekareye 2400 kişi düşen bir yoğunluğa sahip olan İstanbul şehrinin ülke bütçesine katkısı yüzde 40 seviyesindedir.⁸⁷ Aslında İstanbul, kurulduğu günden beri hep –iktisadi, siyasi ve kültürel olarak- merkezi önemde bir şehir olagelmıştır. ‘Taşı toprağı altın’dan bir kent olarak bilinmiştir. Onun bu cazibe merkezi olma özelliğı, tarih boyunca hep kalabalık bir nüfusu barındırmasını da beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet’in kuruluşuyla birlikte, Osmanlı İmparatorluğunun başkenti olması hasebiyle, yeni rejimin Osmanlı’ya duyduğu tepkiden İstanbul da nasibini almış, devletin temel yatırımları Ankara’ya kaymıştır. İstanbul, hemen her alanda ikinci planda bırakılarak, bir anlamda dışlanmıştır. Ancak tarihselliğı ve zenginliğı nedeniyle İstanbul, II. Dünya Savaşı arifesinde ve özellikle de sonrasında, yeni sanayi yatırımlarını kendisine çekerek iktisadi ve kültürel açılardan Türkiye’nin en önemli şehri olma konumuna hızla yeniden yükselmiştir. 1950’lerden itibaren İstanbul’un bu konumu artan bir şekilde pekişti ve yerleşik bir hal almıştır.⁸⁸ İstanbul şehri Türkiye’nin uluslararası bağlantılar ve ekonomik anlamda merkezi sayılmaktadır. Kentin ekonomisine ve iş yaşamına kısaca bakılacak olursa, bugün İstanbul’un Türkiye Gayri Safi Milli Hasılası’ndaki payı yaklaşık yüzde 23 düzeyindedir. İstanbul’un her yıl devlet bütçesine katkısı yüzde 40, buna karşılık devlet harcamalarından aldığı pay yüzde 7-8 dolayındadır. Özel bankaların hepsinin genel müdürlükleri ve Türkiye’deki toplam banka şubelerinin yüzde 21’i İstanbul’da bulunmaktadır. İstanbul hem iç hem de dış ticarete merkezi bir öneme sahiptir. İstanbul’da ticaret sektöründe yaratılan katma değer, il toplam katma değerinin yüzde 26,5’ine ulaşmaktadır. Ticaret, sanayiden sonra İstanbul’un en önemli sektörü durumundadır. Türkiye genelinde ticaret sektöründe yaratılan katma değerinin yüzde 27’si İstanbul’a aittir. İstanbul, aynı zamanda Türkiye’nin en önemli ihracat ve ithalat kapısı konumundadır. İstanbul’un ihracatı Türkiye toplam ihracatının yüzde 46’sını, İstanbul’un ithalatı ise Türkiye’nin toplam ithalatının yüzde 40’ını oluşturmaktadır. İstanbul, turizmin merkezi olması açısından ve özellikle de

⁸⁷ **Sayılarla İstanbul**, http://www.ibb.gov.tr/sites/ks/tr-TR/0-Istanbul-Tanitim/konum/Pages/Sayılarla_Istanbul.aspx , (Çevrimiçi), 16.11.2011.

⁸⁸ Nail Yılmaz ve Yücel Bulut, **Kent Yoksulluğı ve Gecekond**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2009, s. 10.

kongre turizmi açısında büyük bir şansa sahip bulunmaktadır. Otel kapasitesinin dörtte biri beş yıldızlı otel, beşte birine yakını da dört yıldızlı oteldir. İstanbul, ülke hava taşımacılığının da merkezi durumundadır. Atatürk Havalimanı'nın yanı sıra Anadolu yakasında da Pendik Sabiha Gökçen Havaalanı da İstanbul'a hizmet vermektedir. Türkiye'de sayıları 153 olan müzelerin 14'ü İstanbul'dadır. Türkiye müzelerinde bulunan 2 milyon 400 bin eserin yüzde 34'ü İstanbul müzelerinde sergilenmektedir. Şehirde son yıllarda sanayinin yerini yönetim merkezleri ile finans, turizm, hizmet ve bankacılık gibi sektörler almaktadır. Coğrafi konumu itibariyle İstanbul'da günün ilk dört mesai saati Asya ülkeleriyle, diğer dört mesai saati Avrupa ülkeleriyle çakışmaktadır. Bu da İstanbul'a doğal bir finansal merkez olma konumu getirmektedir.⁸⁹ Ayrıca İstanbul şehrinin ülke siyasetinde ağırlığı, hem nüfusu hem de ülkeye ekonomik girdisi göz önüne alındığında diğer tüm şehirlerden daha baskındır. Aslında, nüfus kriteri açısından bakıldığında megakent olarak da vasıflandırılabilir olan İstanbul şehrinin; nüfus, kültür ve üretim ilişkileri, ulaşım, ticaret, siyaset, vs. bağlamında Türkiye'nin tek metropol kentidir.

Metropol kentler, küresel çapta çoklu kimliklerle bölünmüşlükleri içinde tekliğini kaybeden kentler olmaktadır. Bu bağlamda İstanbul'un kimlikler ve tüketim üzerinden çoğullaşması hakkında şunlar⁹⁰ söylenebilmektedir; bir metropol olarak İstanbul'da, yerleşmiş toplumsal oluşumlar ve kültürel kimliklerin çokluğu ve çeşitliliği ile küresel tüketim olgusunun giderek genişleyen etkisi altında değişen çizgileri İstanbul'u tek bir varlık olarak anlamayı ve yorumlamayı güçleştirir. Dünyanın diğer yerlerindeki büyük metropoller gibi İstanbul'da da küresel tüketimin genişleyen ağlarına entegrasyon mevcut kültürel uçurumları daha keskin hale getirmiş ve kutuplaşmalar yaratmıştır. Ancak, en azından İstanbul söz konusu olduğunda, kentin kültürel haritasının sakinleri açısından tutarlılığını yitirdiği ya da kentte yaşayanların ortak bir gerçeklik hissini kaybettiği söylenemez. Tam tersine,

⁸⁹ **İstanbul'un Tanıtımı: Ekonomi**, (Çevrimiçi), <http://www.ibb.gov.tr/sites/ks/tr-TR/0-Istanbul-Tanitim/konum/Pages/Ekonomi.aspx> , 16.11.2011.

⁹⁰ Ayşe Öncü, "1990'larda Küresel Tüketim, Cinselliğin Sergilenmesi ve İstanbul'un Yeniden Biçimlenmesi", **Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat**, 2. bs., haz. Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber, İstanbul, Metis Yayınları, 2005, s. 199.

süregiden değişimlerin karmaşıklığından doğan çelişkiler, bir kent anlatısının tanıdık hatları aracılığıyla karşılanır ve düzene sokulmaktadır.

Harvey'e göre, günümüzün metropolü insani anlamda varolmanın imkansız olduğu bir yer değilse bile, gerek sanatsal gerek yaşamsal anlamda yoksullaşmanın mekanıdır.⁹¹ Simmel'e göre, binlerce bireysel değişkeni bulunan metropol tipi insan, köklerinden koparacak dışsal çevresinin akımlarından ve aykırılıklarından kendisini koruyacak bir organ geliştirerek, yüreği yerine beyniyle tepki vermektedir. Bu sayede, yükseltilmiş bir kavrayış, zihinsel ayrıcalık kazanmaktadır. Bu durumda da metropol yaşantısı, metropol insanında, yükseltilmiş bir kavrayışı ve aklın üstünlüğünü ön plana çıkartmış olmaktadır. Metropol fenomenine yönelik tepkime, duyarlılığı en az olan ve kişiliğin derinliklerinden oldukça uzak bulunan o organa aktarılmıştır. Bu nedenle akıl, metropol yaşamının baskıcı gücüne karşı öznel yaşamı korur görünmektedir ve akıl, pek çok yöne doğru dallanıp budaklanmakta ve sayısız soyut fenomenle bütünleşmektedir.⁹² Metropol insanı, bugün küçük kent insanını kuşatan hırçınlık ve önyargıyla kıyaslandığında, manevi ve ince bir anlamda 'özgür'dür. Çünkü karşılıklı ihtiyatlılık ile farksızlık ve geniş çevrelerin entelektüel yaşam koşulları, bağımsızlığa yaptıkları etki bağlamında, birey tarafından asla, büyük kentin en kalın kalabalığı kadar güçlü bir biçimde hissedilmemiştir. Bunun nedeni, uzamın bedensel yakınlığının ve darlığının, zihinsel uzaklığı aslında çok daha görünür kılmasıdır. Kişinin belli koşullar çerçevesinde kendisini, metropol kalabalığı içinde hissettiği kadar yalnız hissettiği başka bir yer olmaması, açıktır ki, yalnızca bu özgürlüğün öteki yüzüdür. Çünkü burada, insanın özgürlüğünün başka yerlerde olduğu gibi duygusal yaşamına konfor olarak yansıtılması hiçbir şekilde gerekli değildir.⁹³ Duygusal ve yaşamsal yoksullaşmanın mekanı olan metropolde yaşayan insan, rasyonalitenin insanıdır. Metropol insanı, hayatını yüreğiyle değil aklıyla değerlendirmektedir. Metropolü, taşralıyla karşılaştırıldığında özgür; özgür olduğu kadar da yalnızdır.

⁹¹ David Harvey, **Umut Mekanları**, 2. bs., çev. Zeynep Gambetti, İstanbul, Metis Yayınları, 2011, s. 23.

⁹² Simmel, **A.e.**, s. 84.

⁹³ Simmel, **A.e.**, s.86-87.

2.5- Sembolik Etkileşimcilik

Psikolojik gelenekten doğan bir Amerikan sosyoloji ekolü olan ‘Sembolik Etkileşimcilik’⁹⁴, George Herbert Mead (1863-1931)’in görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur.⁹⁵ Sembolik etkileşimcilik zengin ayrıntı ve kapsamda empirik analizlere meraklı, sapkın grupların ‘yeraltı dünyaları’na ilişkin özel ilgi gösteren bir gelenek yaratmıştır. Etiketleme teorisi, etnometodoloji, fenomenoloji ve dramaturji gibi birçok filiz vermiş; sosyalleşme, rol oynama ve toplumsal bilginin doğasıyla ilgili tartışmalara önemli katkılarda bulunmuştur.⁹⁶ Mead’ın perspektifine sembolik etkileşimcilik ismi, öğrencisi ve izleyicisi Herbert Blumer (1900-1987) tarafından verilmiştir. Klasik davranışçı ekolün insan davranışlarının oluşma mekanizması için benimsediği –aynı zamanda hayvan davranışları için de bir açıklama olarak sunulan- koşullu tepkiler teorisini reddetmek için Mead, kendi yaklaşımını ‘sosyal davranışçılık’ olarak nitelemiştir.⁹⁷ Mead, ferdi ben ile sosyal beni (I, me) ayırmaktadır. Yani kişinin gerçek ‘iç’ benliğini kamu önündeki benlikten, insanların diğerlerinin yanındayken sergiledikleri toplumsal imajdan ayırır. Ona göre, her bireyin kendine özel arzuları ve ihtiyaçları vardır, ancak insanlar, başkalarının kendileri hakkımızda neler düşündüklerini tasavvur edebildikleri için, tamamen bencilce davranmazlar. Bu yüzden iç ben ile dış ben arasında sürekli bir mücadele vardır ve bu mücadele özdenetimi yani kendini sınırlama gerekliliğinin ortadan kalktığı durumlarda bile, zihindeki, bedeni yönlendirme ve kontrol altında tutma aracının temelini oluşturur. Ancak sürekli karşılaşılan diğer herkesin, özellikle kişisel olarak tanınmayan çoğu kişinin beklentilerini doğru olarak tahmin etmek imkansızdır. Bu yüzden, insanlar genellemeler yapar, ‘genelleştirilmiş diğeri’nin yani

⁹⁴ Paul Rock, **The Making of Symbolic Interactionism**, New Jersey, Rowman and Littlefield, 1979, s.12.

⁹⁵ Martin Slatery, **Sosyolojide Temel Fikirler**, haz. Ümit Tatlıcan; Gülhan Demiriz, 2. bs., İstanbul, Sentez Yayıncılık, 2008, s.331.

⁹⁶ Slatery, **A.e.**, s.337.

⁹⁷ Derek Layder, **Sosyal Teoriye Giriş**, çev. Ümit Tatlıcan, 2. bs., İstanbul, Küre Yayınları, 2010, s.79.

diğer insanların haklarında neler düşüneceğine dair bir imge geliştirirler.⁹⁸ Ben kavramına dair etkileşimci model zihin, beden ve toplum arasındaki ilişkiye dair sınırlı ama kullanışlı bir tanım sunmaktadır. Bu tanım, zihni şekillendiren gözlenebilir ve müşterek süreçlere atıf yapmaktadır.⁹⁹ Mead'in iç benlik (ferdi ben), dış benlik (sosyal ben) ve özdenetim diyalektiği, Freud'un id, ego, süperego diyalektiğini hatırlatmaktadır. Mead'in 'genelleştirilmiş diğeri' kavramının tamamlayıcısı olarak, Charles Horton Cooley'in 'ayna benlik' kavramı da göz önünde tutulmalıdır.

Sembolik etkileşimcilik; insanların 'sembolik iletişim' aracılığıyla gündelik yaşantılarında nasıl etkileştiklerine, düzen ve anlamı nasıl yarattıklarına yani gündelik dünyaya odaklanır. Klasik sosyologların kullandıkları bilimsel yaklaşımı reddeden bu sosyolojik perspektif, toplumu *içerden* analiz eder ve belirli bir durum veya yaşam biçimiyle ilgili, insanları güdüleyen temel faktörleri görmeye çalışır.¹⁰⁰ Blumer toplumsallık içindeki bireyin yani aktörün içinde bulunduğu durumun ve eylemin ışığında anlamları seçtiğini, kontrol ettiğini, askıya aldığını, yeniden gruplandığını ve dönüştürdüğünü iddia eder.¹⁰¹ Bütün insani etkinlikler, başkalarının yaptıkları ışığında insanların sürekli olarak yapmaları gerekene uyum sağlama çalışmalarının sonucu olarak anlaşılabilir.¹⁰² Yani birey toplumsallığın içinde sürekli yeni anlamlar üretmek ve bu anlamlara sürekli uyum göstermek durumundadır. Mesela metropoldeki bir üniversiteye yeni başlayan bir metropoldışı genç, diğer öğrencilerle -hem metropoldışı hem de metropollü- etkileşerek gündelik yaşamın düzenini ve anlamını yaratmak durumundadır. Bu yaratma aşaması, metropolleşme ve üniversite öğrencisi olma durumları dahilinde seçilen, kontrol edilen, bazen ihmal edilip bazen gözden geçirilen ve en nihayetinde dönüştürülen bir anlamlar setine mukabildir.

⁹⁸ Slattey, A.e., s.335.

⁹⁹ Rock, A.e.,s. 147.

¹⁰⁰ Slattey, A.e., s.334.

¹⁰¹ Poloma, A.e., s.225.

¹⁰² Howard S. Becker; Michal M. McCall, **Symbolic Interaction and Cultural Studies**, Chicago, The University of Chicago Press, 1990, s. 3.

Blumer'e göre sembolik etkileşim yaklaşımı, insan toplumunu yaşantıya dahil olan kişiler olarak görmektedir. Bu yaşantı, katılımcılarının karşı karşıya kaldıkları pek çok durumda eylem çizgileri geliştirdikleri daimi bir etkinlik sürecidir. Katılımcılar kendi gelişmiş eylemlerini bir başkasına uygun hale getirmek zorunda kaldıkları geniş bir etkileşim sürecine kendilerini kaptırmışlardır. Bu etkileşim süreci, diğer insanlara neler yapacaklarına dair göstergeler ortaya koymak ve başkalarının ortaya konan göstergeleri yorumlamaktan oluşmaktadır. Onlar nesneler dünyalarında yaşamakta ve bu nesnelerin anlamı kendi yönelimleri ve eylemlerince yönlendirilmektedir. Nesneleri, nesne olarak kendileri de dahil bir başkası ile etkileşimleri içerisinde şekle bürünmüş, sürdürülmüş, zayıflatılmış ve dönüşmüştür.¹⁰³ Yani ona göre sembolik etkileşimcilik üç temel önermeye dayanır: 1-İnsanlar şeylere karşı, şeylerin kendilerine ifade ettiği anlamlara göre tavır alırlar. 2- Bu anlamlar, 'birinin muhataplarıyla olan etkileşimi'nden çıkarsanır. 3- Bu anlamlar yorumsal bir süreçte değişime uğrar.¹⁰⁴ Bu temel önermeleri, metropole ve üniversiteye alışma sürecindeki bir öğrenci için düşünecek olursak ortaya şöyle bir tablo çıkabilir: Metropoldışı öğrenci metropolleşme sürecinde metropollülerle özellikle de metropollü akranlarıyla etkileşimleri esnasında, daha önce kendilerine anlamlı gelmeyen 'şeyler'i anlamlandırmaya başlar. Metropoldışı öğrenci, bu anlamlandırma sürecine kendi yorum yeteneğini katmak durumundadır. Dolayısıyla, metropollü akranına göre şeylere karşı edindiği mevzi, çoğu kez metropollü akranından farklılık gösterebilir.

Blumer, sembolik etkileşimin yöntemsel yönelimini şu şekilde açıklamaktadır: Sembolik etkileşim insan gruplarının hayatı ve insan davranışlarının bilimsel incelemesine gerçekçi, pratik bir yaklaşımdır. Deneysel dünya, bu gibi grupların hayatı ve davranışlarının doğal dünyasıdır. Sorunlarını bu doğal dünyaya hasretmekte, araştırmalarını burada yürütmekte ve yorumlarını bu doğaya özgü çalışmalarından devşirmektedir. Dini tarikat davranışını çalışmak istediğinde, güncel

¹⁰³ Blumer, A.e., s. 20-21.

¹⁰⁴ Margaret M. Poloma, **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, çev. Hayriye Erbaş, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1993, s.224.

dini tarikatlara gidecek ve hayatlarını devam ettirirken onları dikkatli bir şekilde gözlemleyecektir. Sosyal hareketleri çalışmak istediğinde, güncel hareketlerin taşıyıcıları, tarihi ve yaşam deneyimlerini dikkatlice takip edecektir. Ergenler arasında uyuşturucu kullanımını araştırmak istediğinde, bu ergenlerin güncel hayatına bu gibi kullanımları gözlemlemek ve çözümlemek için başvuracaktır. Bunları yaparken, ilgisine ilişkin diğer araçlara da benzer önemi verecektir. Sembolik etkileşimin metodolojik duruşu, bu yüzden, deneysel sosyal dünyanın doğrudan incelenmesidir.¹⁰⁵ Sembolik etkileşimciler, bilgiyi bir durumdan ziyade aktif bir süreç olarak tasvir etmektedirler.¹⁰⁶ Onlara göre, süreç sadece bir kelime değildir. Süreç, bir kerede değil de aşama aşama gelişen sosyal etkinliklerde ısrarın bir başka ifadesidir. Bu gelişim, birbiri ardına atılan adımlarca yaratılan yeni şartlar altında etkinliğe dahil kişileri ve organizasyonları, son kertede başka bir adımla pazarlık etmeye zorlamaktadır. Hiçbir şey olmak zorunda değildir. Hiçbir şey tam anlamıyla karara bağlanmış değildir. Her gelişen etkinliğin bütün adımlarında, her bir şey başka türlü de gelişebilirdi. Bir olaydaki kişisel yahut kolektif aktörlere verilen imkan ve kısıtlılıklar dengesi, pek çoğunu aynı şeyleri yapmaya yönlendirecektir. İhtimal, insanların rastgele davranması anlamına gelmez, fakat onların şaşırtıcı ve alışılmadık şekillerde davranabileceklerini onaylamaktadır. Sembolik etkileşimciler, Blumer'in ısrar ettiği gibi, insanların yapacağı şeyleri kültür ya da sosyal yapının belirlediğini iddia eden tüm görüşleri ıslah edici olarak sürecin aşamalarını vurgulamaktadır.¹⁰⁷ Sembolik etkileşim yaklaşımının araştırma dünyası, araştırma nesnesinin güncel ve gündelik dünyasıdır ve bu dünyaya dair bilgi de hayatın kendisi kadar aktif bir süreç içerisinde ortaya çıkmaktadır.

Sembolik etkileşim yaklaşımının araştırma alanı ile ilgili bir başka tartışma konusu onun hayatın hangi süreçlerine dair bilgi sağlayabileceğidir. Mesela Prus bu konuda şunları söylemektedir: Etkileşimcilik bazen (pozitivist/yapısalcı eleştirmenler tarafından) öznel bir sosyal bilim yahut mikro seviyede sosyoloji olarak tasvir

¹⁰⁵ Blumer, A.e., s. 47.

¹⁰⁶ Rock, A.e., s. 8.

¹⁰⁷ Becker; Call, A.e., s. 6.

edilmektedir, fakat bu iki imaj da oldukça hatalıdır. Sembolik etkileşimcilik her yönüyle öznelarasıdır. Dilin gelişimi ve süregelen sembolik değiş tokuşu insan özünün (ve insanın varoluş kavgasının) temeli olarak tasavvur etmektedir. İnsanların bir başkasıyla etkileşim içine girdiklerinde gerçekliğe dair (çoklu) dünyagörüşleri ya da tanımlamalar geliştirdikleri ve farkındalıklarının belirli hedeflerini etkinliklerine dahil etmeye giriştikleri görülmektedir. Cemaat, ben kavramı, düşünömsellik, sembolik gerçekler, insanlar arası değiş tokuş ve kolektif davranış kavramları etkileşimciliğin temelleri ve çatışma, işbirliği ve uzlaşma süreçleridir. Aynı şekilde, etkileşimcilik yerleşik tanımlar ve değiş tokuşlar üzerine bina edilir ve titiz bir şekilde insanın yaşanmış deneyimi ve süregelen eylem üretiminde yer alan araştırmanın peşinden koşmayı ısrarla belirtirken; moda, medya, sosyal sorunlar, sanayileşme, ekonomik gelişme, kanun ve politika oluşturulması ve diğer siyasi süreçler gibi daha kitlesel konularla da pekala uğraşabilmektedir.¹⁰⁸ Görüldüğü üzere bazı araştırmacılar, sembolik etkileşimcilik yaklaşımının mikro sosyoloji olarak ‘etiketlenmesi’nden rahatsız olarak, bu yaklaşımın klasik sosyolojik yaklaşımların uğraştığı her araştırma alanıyla ilgili bilgi sağlayabilme potansiyeline sahip olduğunu belirtmektedirler.

2.6- Etnometodoloji

Talcott Parsons (1902-1979)’ın öğrencisi Harold Garfinkel (1917-2011)’in 1960’lardaki çalışmalarına dayanan etnometodoloji, Alfred Schutz (1899-1959)’un fenomenolojik çalışmalarından beslenen sosyolojik bir perspektiftir.¹⁰⁹ Etnometodoloji, bireylerin gündelik eylemleri anlamak ve gerçekleştirmek için kullandıkları metotların, yani iletişim kurarken, kararlar alırken, akıl yürütürken

¹⁰⁸ Robert Prus, **Symbolic Interaction and Ethnographic Research: Intersubjectivity and the Study of Human Lived Experience**, Albany, State University of New York Press, 1996, s. 22

¹⁰⁹ Layder, A.e., s. 112; Slattery, A.e., s. 223.

başvurdukları metotların araştırılmasıdır.¹¹⁰ Diğer bir deyişle, insanların etraflarındaki dünyayı anlamak için kullandıkları metotlardır.¹¹¹ Garfinkel, etnometodoloji kavramını gündelik hayatın örgütlü sanatsal pratiklerinin tesadüfen devam eden başarıları gibi bağlama gönderimli ifadelerin ve diğer pratik eylemlerin rasyonel özelliklerinin incelenmesi anlamında kullanmıştır.¹¹² Ona göre etnometodolojik bir araştırma, sıradan toplumun maddi esaslar içerisindeki asli durumunu ve üyelerinin sıradan hayatları içerisinde beraberce yerel ve düşünsel olarak hesaplanabilir düzenliliğe dair insicam, ikna gücü, çözümleme, tutarlılık, düzen, anlam, gerekçe, metotlar üretmek ve sergilemek için eylemlerinde nasıl ahenk içinde hareket ettiğini detaylı bir şekilde göstermelidir.¹¹³ Yani toplumsal araştırma yöntemi olarak toplumun inşa edicilerine başvurulmalıdır. Bu noktada metropol kente uyum sürecinin nasıl işlediğine dair verilerin birincil kaynağı, etnometodolojik yaklaşım çerçevesinde, bu süreci yaşayan metropoldışı öğrencilerin yaşantıları ve bu tecrübeye dair ifadeleridir.

Etnometodoloji, klasik sosyolojik anlayışı eleştirmektedir. Etnometodologlara göre toplumsal düzenin veya toplumsal gerçekliğin kendi başına bir gerçekliği yoktur. Toplumsal düzen, ortam içinde bulunan insanlarca o ortama mal edilmektedir.¹¹⁴ Garfinkel'e göre, sosyologlar, pratik söylemin bağlama-gönderimli özelliklerini düzeltmeye çalışmışlardır.¹¹⁵ Oysaki bu özellikleri, oluşturdukları söylemin kullanımları sayesinde inşa etmektedirler.¹¹⁶ Ona göre mesela klasik sosyolojik araştırmalar mesleklerin –cerrahlık yahut jazz müzisyenliği gibi- getirdiği gelir, oluşturduğu sosyal ağlar ve rol ilişkilerini eksiksiz ve detaylı olarak betimlemeye çalışırken, insanların neden cerrahlık yahut müzisyenliği icra ettikleri konusunda yani bu meslekleri ilk planda önemli kılan hususlar hakkında büyük ölçüde sessiz

¹¹⁰ Alain Coulon, **Etnometodoloji**, çev. Ümit Tathıcan, Küre Yayınları, 2010, s. 28; Layder, **A.e.**, s. 112.

¹¹¹ Slattey, **A.e.**, s. 223.

¹¹² Harold Garfinkel, **Studies in Ethnomethodology**, New Jersey, Prentice Hall, 1967, s. 11.

¹¹³ Harold Garfinkel, "Respecification", **Ethnomethodology and the Human Sciences**, ed. Graham Button, Cambridge, Cambridge University Press, 1991, s. 17.

¹¹⁴ Poloma, **A.e.**, s. 224; Layder, **A.e.**, s. 113; Coulon, **A.e.**, s. 28.

¹¹⁵ Coulon, **A.e.**, s. 29; Poloma, **A.e.**, s. 246.

¹¹⁶ Coulon, **A.e.**, s. 32.

kalmaktadır.¹¹⁷ Etnometodoloji, aktörlerin kurallara göre davrandıklarını veri olarak almak yerine, onların bu kuralları “uygularken kullandıkları” metotları ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Bu yüzden, aktörlerin karşılıklı ilişkilerinde bilgileri sağduyusal bir tutum içinde nasıl ürettiklerini, müzakare ettiklerini ve dili bir kaynak olarak nasıl kullandıklarını, özetle, içinde yaşayabilecekleri “makul” bir dünyayı nasıl inşa ettiklerini gözlemek önemlidir.¹¹⁸ Bu bağlamda, De Certeau’nun sistemin stratejisine karşın kullanıcıların geliştirdikleri taktikleri bir araştırma alanı haline getirmesi¹¹⁹ etnometodolojik yöntemin kullanılmasına bir örnek olarak verilebilir. Bu bağlamda metropoldışı öğrencilerin, hazır buldukları metropol kent ve üniversite ortamını tüketirken, kendilerini dönüştürdüklerini var sayılabilecektir. Öğrencilerin metropol kente uyum sağlama esnasında kendilerini dönüştürme süreci, tükettikleri mekan ve uygulamak durumunda kaldıkları kuralları kendilerine dönüştürme sürecini tetiklemektedir. Bu noktada uyum sağlama sürecinin kendini dönüştürme-kendine dönüştürme ve uyum sağlama şeklinde bir diyalektiği içerdiği söylenebilir.

Garfinkel, etnometodolojiyi öznel ifadelerin ve gündelik yaşamın pratik eylemlerinin incelenmesi olarak görmektedir. Dikkatini ‘pratik eylemin rasyonel açıklanabilirliği’ üzerine yoğunlaştıran bu yaklaşım; 1- nesnel ve öznel ifadeler arasındaki ayrımı, 2- pratik eylemin düşünümselliği (reflexivity) ve 3- eylemlerin gündelik yaşam bağlamında (context) çözümlenebilirliğini içerir. Öznel ifadeler, olayları günlük yaşam alanı içine yerleştirmede hizmet eden ve çoğunlukla daha muğlak olan göstergelerdir.¹²⁰ Refleksivite (düşünümsellik), bir toplumsal çerçeveyi hem betimleyen hem de inşa eden pratikleri ifade etmektedir. Toplumsal eylem, bu özellik sayesinde, üretilmesinin koşullarını içerir ve onu kabul edilebilir türden bir eylem olarak gözlenebilir kılmaktadır. Gündelik etkinliklerin akışı içinde, konuşmalar ve kullanılan sözcükler aracılığıyla; anlam, düzen ve yapılan şeyin rasyonelitesi -farkına varılmadan- inşa edilmektedir. Dolayısıyla toplumsal dünyaya

¹¹⁷ John Heritage, **Garfinkel and Ethnomethodology**, Cambridge, Polity Press, 1984, s. 298.

¹¹⁸ Coulon, A.e., s. 29.

¹¹⁹ Bkz: Michel de Certeau, **Gündelik Hayatın Keşfi – I: Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları**, çev. Lale Arslan Özcan, Ankara, Dost Yayınları, 2009.

¹²⁰ Poloma, A.e., s. 244- 245.

ilişkin betimlemeler, söylendikleri anda betimledikleri şeyin kurucu unsuru haline gelmektedirler.¹²¹ Eylemlerin gündelik yaşam bağlamında çözümlenebilirliği, eylem ya da konuşmanın bağlamsal özellikleriyle ilgilidir. Kimin, neyi, hangi koşullar altında yaptığı konusunda ve insanların söyleme ve yapma biçimleri hakkında bilgi sahibi olmadan bir eylem veya konuşmanın anlamının bilindiği iddia edilemez. Bu duruma anlamın bağlama-gönderimli doğası denmektedir.¹²² Çalışma boyunca mülakat yapılan öğrencilerin öznel değerlendirmelerinden nesnel süreçlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu noktada gündelik hayata dair ifadelerin bağlama gönderimli ve refleksif olduğu ilkeleri göz önünde tutulmuştur. Nesnel ifadelerin gündelik hayatta öznel ifadelerden daha az kullanılmasına karşın daha açık seçik olması, öznel ifadelerin muğlaklığının bağlama-gönderimli ve refleksif olarak tahlil edilmesini gerekli kılmaktadır.

Etnometodolojinin temel kavramlarından biri de ‘üye olmak’ tır. Üye olmak; bir gruba, bir kuruma katılmaktır, dolayısıyla ortak kurumsal dile daha fazla hakimiyeti gerektirmektedir. Üyeler bir kez katıldıktan sonra, ne yaptıklarını düşünmek zorunda değillerdir. Davranışlarının zımni koşullarını bilir ve gündelik toplumsal pratiklerin dokusuna yayılmış rutinleri benimserler. Bu nedenle kişi kendi kültürüne yabancı değildir ve bu yüzden bir yabancının davranışları ve soruları ona tuhaf gelebilir. Bir üye etrafındaki dünyaya anlam kazandıracak uyum sağlayıcı araçları icat etmesini sağlayan bütün bir işlemler, metotlar, etkinlikler ve teknik-bilgi topluluğunun bilgisine sahip bir kişidir.¹²³ Çalışma boyunca da görüldüğü üzere, metropoldışı üniversite öğrencileri etnik kimlikleri, dini aidiyetleri, ideolojik kabulleri, cinsel yönelimleri, hemşehri gruplaşmaları –bazen bunlardan sadece birisi, bazen aynı anda veya farklı zamanlarda birkaçı- üzerinden üye olmaktadır.

Etnometodolojik araştırmalar, aynı etkinlikleri tüm pratik amaçlar için görülebilir-rasyonel-bildirilebilir yani sıradan gündelik etkinliklerin organizasyonları olarak ‘hesaplanabilir’ yapmak için üyelerin metodları olarak gündelik aktiviteleri

¹²¹Coulon, A.e., s. 36.

¹²²Layder, A.e., s. 114-115.

¹²³Coulon, A.e., s.40 - 41.

araştırmaktadır.¹²⁴ Garfinkel'e göre, gündelik hayatın ve toplumsal düzenin uygun araştırma odağını sağduyu bilgisi ve insanların kendilerinin ve başkalarının eylemlerini anlamak için başvurdukları söze dökülmemiş 'kurallar' ve kabuller oluşturur.¹²⁵ Alfred Schultz'e göre gündelik yaşam, başkalarıyla etkileşim içinde paylaşılan bir öznelerarası alandır. Bu öznelerarası dünya, gündelik yaşamın içinde sıklıkla tekrarlanan gerçekliği de kapsayan çok yönlü gerçekliklerden oluşur.¹²⁶ Gündelik hayat tutumunu düzenleyen beklentiler, pratik gündelik organizasyonun kurumsallaşmış genel anlayışlarına ve toplumun 'içerden' görüldüğü haliyle işleyişlerine dayalıdır. Bu beklentileri tadil etmek, toplumların üyelerinin gerçek çevrelerini de dolayısıyla değiştirmelidir. Böylesi tadilatlar gerçek nesnelerin algılanan çevresini, gerçek nesnelerin başka bir çevresine dönüştürmektedir.¹²⁷ Bu yüzden Garfinkel, gündelik toplumsal ortamlardaki normal ve düzenli rutinleri ve onların temelini oluşturan gerçekliği sorgulanmayan ve büyük ölçüde gizli kabulleri açığa çıkartabilmek için öğrencilerine ihlal deneyleri yaptırmıştır. Böylece toplumda karışıklık ve şaşkınlık yaratarak gündelik hayatın temelini oluşturan sağduyusal kabuller ve ilkeler açığa çıkartılmaya çalışılmıştır. Doğal akışı içinde kendiliğinden gerçekleşen konuşmalar kadar, derinlemesine görüşmelerdeki bazı konuşmaların analizleri de temel etnometodolojik araştırma alanlarından biri haline gelmiştir.¹²⁸ Görülen o ki, insanların toplumsal eylemi anlamak için kullandıkları sağduyusal bilgi, söze dökülmemiş kurallar ve kabulleri açığa çıkarmak adına sadece ihlal deneyleri değil gündelik konuşmalar ve derinlemesine mülakat analizleri de işlevseldir. Bu yöntemlerle, gündelik hayat denilen öznelerarası dünyanın çok yönlü ve katmanlı toplumsal gerçeklikleri keşfedilebilir.

¹²⁴Garfinkel (1967), **A. e.**, s. VII.

¹²⁵Layder, **A.e.**, s.113.

¹²⁶ Poloma, **A.e.**, s.243.

¹²⁷ Harold Garfinkel, "Studies of the Routine Grounds of Everyday Activities", **Studies in Social Interaction**, ed. David Sudnow, New York, The Free Press, 1972, s.29.

¹²⁸Layder, **A.e.**, s.113-115.

2.7- Gündelik Hayat

Gündelik hayat mikro sosyolojinin önemli araştırma alanlarından biridir. Gündelik hayatın incelenmesiyle hem sınırların hem de sınır ihlallerinin, hem iktidar pratiklerinin yerleşikliğinin hem de dönüşümünün görülebileceğini iddia eden Ferhat Kentel ve arkadaşları,¹²⁹ kavramın düşünörlere göre kazandığı anlamları aynı yerde şöyle özetlemektedir:

“Pierre Bourdieu, Michel Foucault, Giorgio Agamben ve özellikle Michel De Certeau gibi düşünörlerin değişik şekillerde kavramsallaştırdıkları “gündelik hayat” kavramı araştırmamıza önemli bir açılım sağlıyor. Bu düşünörlere bir araştırma alanı olarak gündelik hayatın değişik yanlarına dikkat çekiyorlar. Bourdieu için gündelik hayat, öznelğin nesnellğini anlamaya, yani mekansal-uzamsal-bedensel olarak şekillenen bir hayat biçiminde, nesnel olarak şekillenen “alanın” sınırlarını görmeye imkân veren bir kavram. Foucault ise gündelik hayat içindeki öznelliklerin kuruluşuna bakarken gündelik hayatın bizzat kendisinin denetlenmesi ve öz-denetiminde iktidar söylemlerinin üreticiliğine odaklanıyor. İktidar söylemlerinin kurduğu ve kurulduğu bir alan olarak gündelik hayata vurgu yapan Bourdieu ve Foucault’dan farklı olarak, De Certeau gündelik hayat pratiklerinin söylemleri aşan, ihlal eden ve zamanı-uzamı dönüştüren pratiklerine bakarak gündelik hayatın bir diğer yanına, yani farklılıkların ve değişimlerin alanı olarak gündelik hayata bakıyor. Agamben ise günümüz dünyasında çıplak gündelik hayat ile politik hayat arasındaki sınırların bulanıklaşmasıyla çıplak gündelik hayatın politik düzen içinde iktidarın hem kaçınılmaz nesnesi olduğunu hem de yeni öznelere ortaya çıkardığını tartışıyor.”

Özellikle 2. Dünya Savaşından sonra kimi araştırmacılar, kapitalizm/ modernizmin ürettiği toplumu anlayabilmek, sanayi devrimi sonrası toplumunun nasıl işlediğini kavrayabilmek için gözlerini gündelik hayata çevirmişlerdir.

“Gündelik hayatın apaçık bir şekilde kurumsallaştırılması İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, Henri Lefebvre’in kendi kritiğini formüle etmesiyle; Gaston Bachelard’ın ‘ev’in merkeziliği ve birliği tanımlamalarını mekanın poetikasına bir örnek olarak sunmasıyla; Edgar Morin’in çatışmalı modernleşme alanıyla; Michel De Certeau’nun Morin’in söz ettiği alanı bir mekana dönüştürmesiyle ve toplumsal tarihin makrokozmetik iddialarından tatmin olmayan (bu noktada

¹²⁹ Ferhat Kentel; vd. , **Algılar ve Zihniyet Yapıları; Milletin Bölünmez Bütönlüğü; Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler)**, İstanbul, TESEV Yayınları, 2007, s. 11.

Heidegger tarafından üretilmiş olumsuz eşleştirmelerden ve Nazi dönemiyle özdeşleştirilen yaşanmış varoluştan bahsetmeye gerek yok) Alf Lüdtke gibi Alman emek tarihçilerinin işçinin ve işyerinin deneyimine dönmesiyle gerçekleşmiştir.”¹³⁰

Gündelik hayat, üstteki alıntılarda da görüleceği üzere pek çok düşünürün üzerine kafa yorduğu bir kavram olmuştur. Bu bağlamda, gündelik hayatın birbirine çeşitli uzaklık ve yakınlıkta tarif denemeleri de üretilmiştir:

“Bütün sıradanlığı içinde gündelik hayat, tekrarlardan oluşur: işteki ve iş dışındaki tavırlar, mekanik hareketler (ellerin ve vücudun hareketleri, aynı zamanda parçaların ve tertibatların hareketleri, rotasyon veya gidiş-gelişler), saatler, günler, haftalar, aylar, yıllar; çizgisel tekrarlar ve döngüsel tekrarlar, doğal zaman, akılcı zaman, vs.”¹³¹

“Bir toplumun özünde bulunan toplumsal ilişkiler bir yıkım tarafından parçalanana kadar ayakta kalırlar; ancak bu süreç içinde hareketsiz, edilgen değildirler. Karmaşık bir hareketlilik içinde yeniden üretilirler. Bu hareket; kavram olarak çifte bir anlam taşıyan, hatta çeşitli farklı anlamları belirten; böylece şeyler ve insan üzerindeki edimleri, doğa üzerindeki tahakkümü ve doğanın ‘insan’ tarafından / ‘insana’ göre uyarlanması, *praxis*’i ve *poiesis*’i kapsayan bu *üretim* toplumun devlet, bilim, ‘kültür’ gibi üst tabakalarında yaşanmaz. *Praxis*’in akılcı çekirdeği, gerçek merkezi gündelik hayattır.”¹³²

Gündelik hayat Lefebvre tarafından, toplumsallığın kendini bir tekerrür halinde yeniden üretmesi olarak görülmektedir. Harootunian ise gündelik hayatı, kapitalizmin dünya çapında yaygınlaşmasının yaşam koşullarını benzerleştirmesi eğilimi ve buna paralel yaşanan gerçekliğin deneyimi olarak anlamaktadır. Her iki düşünür, gündelik hayatın kapitalizm/modernizme paralel geliştiğini ifade ederler:

“Gündeliklik, modernlikle kapitalizm deneyimini paylaşan bir kültürel form oluşturur ve dolayısıyla onunla eşzamanlıdır. Modernlik burada yeni olarak temsil edilmektedir ve gündeliklik süreçsel (duracional) şimdi olarak görülmektedir, tamamlanmamıştır ancak “iki

¹³⁰ Harootunian, A. e., s.80.

¹³¹ Henri Lefebvre, **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, çev. Işın Gürbüz, 2. bs., İstanbul, Metis Yayınları, 2007, s.29

¹³² Lefebvre, A. e., s. 42-43.

tekrar kipinin keşişiminde konumlanmıştır: doğaya hakim olan döngüsel (cyclical) ile ‘akılcı’ olarak bilinen süreçlere hakim olan çizgiselin keşişim yerinde.”¹³³

“Gündelik hayat her yerde ve hiçbir yerdedir. Gündelik olan birbirine karışmış haldeki gerilemeler ve ilerlemelerle doğar. Düşüncenin gündelik hayatı yakalamayı istediği andan itibaren, gündelik hayat bilinçaltına kaçmaz; çöker. Bununla birlikte her yerden gösterilir: reklam, mutluluk, daha doğrusu tatmin teknikleri, örgütlü topluluklar ve örgütlenmeler. Bilinçaltı, kendi yasalarını (yapılarını da diyebiliriz) bilmeyen bilincin kendisidir. Bu anlamda, gündelik hayat modernliğin bilinçaltı ve bilinçsizliğidir.”¹³⁴

Gündelik hayat kapitalizm/modernizme koşut olarak deneyim sahasına çıktıysa, sanayi devriminden önce insanlar ve topluluklar tarafından paylaşılan yaşanmışlık neydi? Harootunian bu soruya cevap olarak gündelik hayat öncesi günlük hayat’ın yaşandığını, Lefebvre ise üslup’un var olduğunu söyler. Gündelik hayatın laik, tarihsel ve zamansal¹³⁵ olduğunu ifade eden Harootunian, böylece modernlik öncesi günlük hayatın dinsel ve tarihdışı kimliğine vurgu yapar. Lefebvre ise üslup olarak adlandırdığı, gündelik hayat öncesi toplumlarda, en ufak detayları, davranışları, sözleri, aletleri, alışılmış nesneleri belirlediğini ifade eder. Üslubun içsel şiirine karşılık gündelik hayat nostaljiktir.¹³⁶ Lefebvre’in gündelik hayatı modernlikle ilişkilendirdiğinden bahsedilmişti. Lefebvre bu ilişkiyi şöyle açıklamaktadır:

“Gündelik hayat mütevazı ve sağlamdır, doğal olandır, kısımları ve parçaları belirli bir zaman kullanımı içinde, kuşkuyla meydan vermeyecek bir biçimde birbirlerine bağlanan şeydir. Gündelik hayat, tarih taşımaz. Görünüşte göstergesizdir; kişiyi meşgul eder ve uğraştırır, yine de söylenmeye gerek duymaz; zaman kullanımında gizli olan etiktir, kullanılan bu zamanın dekorunun estetiğidir. O, modernlikle birleşen şeydir. Modernlik kelimesinden, yeni olanın ve yeniliğin işaretini taşıyan şeyi anlamak gerekir: Parlaklıktır, paradokstur, teknik veya dünyevilik tarafından damgalanmış olandır. Gözüpektir (öyle görünür), geçicidir, kendini ilan eden ve kendini alkışlatan maceradır. Modern denilen dünyanın sunduğu dışa dönük gösterilerde ve bu dünyanın kendisini yine kendisine sunduğu gösteride güçlkle ayırt

¹³³ Harootunian, A. e., s.68.

¹³⁴ Lefebvre, A. e., s.132.

¹³⁵ Harootunian, A. e., s.68.

¹³⁶ Lefebvre, A. e., s.40-41.

edilebilen sanattır ve estetikdir. Gündeliklik ve modernlik, karşılıklı olarak birbirini belirtir ve gizler, meşrulaştırır ve telafi eder.”¹³⁷

Lefebvre’e göre, gündelik hayat ile modernlik birbirlerini sağlamaktadırlar. Gündelik hayat görünüşte göstergesiz olsa da, aslında modernliğin en önemli göstergesidir. Harootunian gündelik hayatın mekanı olarak kapitalizmin mekanını işaretlerken aslında Lefebvre’den çok da farklı bir şey söylememektedir. Bir Doğulu olarak, Lefebvre’den farklı bir şekilde, gündelik hayatın eşitsiz kalkınma figürü üretme özelliğine özellikle vurgu yapmaktadır.

“Gündelik hayatın mekanı, bize küresel ile yerel arasındaki ilişkiyle, kapitalizmin yayıldığı her yerde yeniden ürettiği ritim ile rutinleri ve onları birleştiren yaşanmış veya yerel ve olumsal (contingent) deneyimler arasındaki ilişkiyi tartışmamıza izin verir.”¹³⁸

“Gündelik hayatın kalbinde yatan, kapitalizmin ürettiği ve toplumlara değişik uğraklarda ve değişik yoğunlukta giren eşitsiz bir kalkınma figürüdür. Müteakiben üretilen farklılaşan zamansal formlar ve kültürel mekanlar ile farklılaşan üretim tarzları ve güçlerinin bir arada varolmalarıdır.”¹³⁹

Peki gündelik hayatın ürettiği bu eşitsizliğe nasıl katlanılmaktadır? Gündelik hayat sadece eşitsizliği değil aynı zamanda eşitsizlikleri maskeleyen melezliği yani ‘arayerdelik’i de yaratmaktadır. Gündelik hayat ürettiği melezliklerle,¹⁴⁰ maskeleydiği eşitsizlik deneyimleri arasında bir tür barış sağlamaktadır:

¹³⁷ Lefebvre, A. e., s. 36.

¹³⁸ Harootunian, A. e., s.69.

¹³⁹ Harootunian, A. e., s. 71.

¹⁴⁰ Gündelik hayatın ürettiği melezlikler her zaman olumsuzlukları maskelemek için kullanılmaz. Melezlikler kimi zaman gecikmiş kalkınmanın bir telafi mekanizması olarak işlerliğe sokulmaktadır. Bu noktada Mübeccel Belik Kıray’ın 1962 yılında Demir-Çelik Sanayi Tesisi’nin Ereğli kasabasında meydana getirdiği sosyal değişimi ele alan eserinde ortaya attığı tampon mekanizma kavramı dikkati çekmektedir (Kıray; A.e., s.169). Kıray’ın, değişimin bunalımsız olmasını sağlayan, çözülmenin önüne geçen ve eski ve yeni sosyal yapıya da ait olmayan, yeni beliren kurumlar, ilişkiler, değerler ve fonksiyonlar olarak ifade ettiği tampon mekanizmalar aşağıda daha ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Tampon mekanizma kavramı, Robert Fiske’in göçebe öznellik kavramıyla büyük oranda benzeşmektedir. Fiske’e göre, insanlar hayli detaylı ve karmaşık bir sosyal yapı içinde günlük hayatın sorunlarını aşabilmek için göçebe öznellikler geliştirmek zorundadırlar (Robert Fisk; **Understanding Popular Culture**, 2.bsm, Londra ve New York, Routledge, 1990, s.22). Göçebe öznellik, toplumsal failin çeşitli özne konumları arasında hareket etme tahayyülüdür, yeni bir konuma ulaştığında arkada bıraktığı izleri asla silemez onun yerine ya o izleri temel yapar ya da onlara dokunmadan üzerlerine inşa eder (Fisk, A.e., s. 172). Böylece Kıray’ın da dediği gibi, nispi bir denge halinde kalmayı

“Gündelik hayat, sanayi kapitalizminin ortaya çıkması ve yayılmasına ve yine kapitalizmin, oluşturulduğu her yerde benzer koşullar oluşturma eğilimine işaret eden, yaşanmış gerçekliğin deneyimine karşılık gelmektedir. Gündelik hayatları farklı kılan daha yıpratıcı ve yıkıcı eşitsizlikleri maskeleyen melezliğin gerçekleşmesi yani ‘arayerdelik’, melezleştirilen öğelerin karışımını gizliyor ve böylece hem sömürgeleştirilmiş hem de sömürgeleştirilmemiş gündeliklerin eşitsizlik deneyimleri arasındaki pürüzleri giderme işlevi görüyor.”¹⁴¹

Lefebvre programlanmış gündelik hayat perspektifiyle, modern kapitalist kentli yaşam tarzının kendi tüketim kültürünü nasıl ürettiğini, gündeliğin nasıl politik olarak işlevselleştirildiğini şu şekilde anlatmaktadır:

“Politik güçler ve toplumsal biçimler gündelik olanı sağlamlaştırmaya, yapılandırmaya, *işlevselleştirmeye* yöneliyorlar. Toplumsal alanın diğer düzeyleri (sosyolojik katmanlar içinde çok yüksekte işleyen devlet hariç), artık sadece gündelik hayata bağlı olarak varlıklarını sürdürüyor. Yapıların önemi ve faydaları, gündelik hayatı ‘yapılandırma’ kapasitelerine göre ölçülüyor. Son yılların en önemli olayı, (biraz değişime uğramış, ancak öz itibarıyla korunan) kapitalist üretim ve mülkiyet ilişkilerinin hakim olduğu bu toplumda, sanayileşmenin yarattığı bir sonuçtur: kendisine uygun bir *kentsel çerçeve* içindeki programlanmış bir *gündelik hayat*. Toplumun sibernetikleşmesinin, yerleşim alanının düzenlenmesinin, etkili aygıtların kurulması, kentsel bir hayatın uygun bir modele göre (karar mercileri, iktidarın hizmetindeki dolaşım ve haberleşme) yeniden oluşturulması gibi bir yolla kendini göstermesi olasıdır.”¹⁴²

Gündelik hayatın dolayısıyla insanın ve toplumun programlandığını iddia eden Lefebvre, bu durumu televizyon ile örneklendirmektedir:

“Küçük ekranın (McLuhan’a göre bu ekranın ilettiği mesajlardan çok ekranın kendisinin) şenlendirdiği evinizde, yuvanızdasınız ve sizinle ilgileniliyor. Size, nasıl hep daha iyi yaşanacağı söyleniyor: ne yemek ve içmek gerektiği, ne giymek gerektiği ve evinizi neyle döşemek gerektiği, nasıl ikamet etmek gerektiği. Ve işte programlandınız. Döngüler sürüp gider: gösterilerin tüketimi, tüketimin gösterisi, tüketimin gösterisinin tüketimi ve tüketimin göstergeleri.”¹⁴³

başarmaktadır. Tampon mekanizma kavramının açıklanmasına çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıca yer verilecektir.

¹⁴¹ Harootunian, A. e., s. 67.

¹⁴² Lefebvre, A. e., s. 78.

¹⁴³ Lefebvre, A. e., s. 122.

Lefebvre, gündelik hayatın eleştirel çözümlemesinin ideolojileri açığa çıkaracağını¹⁴⁴ iddia etmektedir. Kapitalizm/modernizme koşut olarak yaşanan gündelik hayat, son tahlilde Küreselleşme/ Amerikanlaşma'ya doğru yol almaktadır. Gündelik hayatın programlanması, Pazar ekonomisinin dünya çapında örgütlenmesinin bir ajanı olarak kullanılabilir. Modernizmin ürettiği bu süreci hayra yoranlar da bulunmaktadır. Mesela Marshall Berman; 'Kimliklerimizi tüm dünyaya yayan gündelik hayatın –giysilerimizin, ev eşyalarımızın, kitaplarımızın, müziğimizin, düşünce ve düşlemlerimizin- uluslararasılaşmasını bize esin veren bir güç'¹⁴⁵ olarak nitelendirmektedir. Berman'ın kendini modernist olarak tanımlaması ve bir Amerikan olması 'gündelik hayat' pratiklerine ilişkin değerlendirmelerinin, Harootunian ve Lefebvre'den farklı olmasına sebep olmuş olabilir. Bu noktada, Pierre Bourdieu'nun gündelikliğe ilişkin görüşleri yorumlayıcı sosyolojik çalışmalara bir itiraz mahiyetinde ele alınabilir. Bourdieu'ya göre sosyal bilim kendi uygun nesnelerini inşa etmek için, gerçekliğe ters düşme veya basitçe ampirik bir geçersizlikle karşılaşma pahasına, sağduyusal ön-inşalardan, yani bizzat dışarıdan görüldüğü biçimiyle gerçeklikten kopmak zorundadır. Sağduyusal ön-inşalar kavramını gündelik hayatın araştırmacıya sağladığı bilgiler olarak ele almak mümkündür, çünkü Bourdieu sözlerine şöyle devam eder:

“Gündelik kabulleri bilimsel tanımlara dönüştürerek sağduyusal ve gündelik söylemin inşalarını basitçe doğrulayan araştırmalar, özellikle bilimsel disiplinin daha yüzeysel kurallarına kesin olarak uyduklarında, her zaman bilimsel topluluk ve onların izleyicileri tarafından onaylanma şansına sahiptirler. Halbuki, yanlış-apaçıklıktan ve –bilimsel sağduyu (sense common savant) dahil- sağduyusal inşaların görünüşteki tarafsızlığından kopan bir araştırma, her zaman keyfi bir dayatmanın veya ideolojik önyargıların sonucu olarak görünme ve bilinçli olarak bu önyargıları doğrulayacak veriler üretmekle (ki bunu bütün bilimsel inşalar yapar) suçlanma tehlikesi altındadır.”¹⁴⁶

¹⁴⁴ Lefebvre, A. e., s. 39; Harootunian, A. e., s.83.

¹⁴⁵ Marshall Berman, **Katı Olan Herşey Buharlaşıyor**, 12. bs., çev. Bülent Peker; Ümit Altuğ, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 58.

¹⁴⁶ Pierre Bourdieu, “Vive La Crise!: Sosyal Bilimde Heterodoksi İçin”, Çev. Ümit Tatlıcan, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Der. Güney Çeğin, vd., 2. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 49.

Bourdieu'ya göre insanların gündelik hayata katılımları, onlara birçok pratik bilgi sağlamaktadır. Ancak bu katılım onların ve diğer insanların yaptıkları şeylerin çoğunu yanlış-tanımlarını gerektirir. Yanlış-tanıma basitçe bir hata değildir; gerçekte pratik katılım tarzında her tanıma yanlış tanımadır. Bunun nedeni, kesinlikle, nesnel olamamaları ve kendi ilişkileri dışına çıkamamaları, muhtemel bütün açılardan bakamamalarıdır. Diğer insanların bildikleri yanları ve pratik eylemleri hakkındaki düşünceleri ve ayrıca katılımcıları oldukları oyunları etkileyen koşullar önemlidir.¹⁴⁷ Gündelik açıklamalar her zaman içlerinde farklı türde ideolojik çalışmalar barındıran çarpıtmalar ve yanlış-tanımlar içerir.¹⁴⁸ O yüzden sosyal olguları ele geçirmek için öncelikle gündelik hayatın bilinen, kabul gören anlayışlarından kopmak gerekmektedir.¹⁴⁹ Bourdieu'ya göre insanlara hayatlarını idame ettirmeleri için gerekli olan pratik bilgileri sağlayan gündelik hayat, aynı zamanda ideolojik çarpıtma ve yanlış-tanımları da içermektedir. Bu bağlamda sosyal bilimcinin gündelik hayatla arasına mesafe koyması gerekmektedir.

Bourdieu'nün gündelikle ilişkilendirdiği diğer bir kavram doxa'dır. Doxa, alanın temel önkabullerine tartışmasız, düşünmeden, safça, kendiliğinden itaat sağlayan, hissedilen gerçekliktir. Doxa'ya itiraz etmek mümkün değildir, çünkü doxa muhtemel bir itirazdan bile önce gelir. İnsanlar yaşayabilmek ve bir şeyi kabul edebilmek için, doxanın sunduğu bir eylem ve farkındalık yönelimine sahip olmak zorundadır. Ancak doxa bu yüzden yanlış-tanımayı, kısmi ve çarpıtılmış bir anlayışı ima etmektedir. Mesela dünyanın düz olduğu düşüncesi Avrupalıların yüzyıllarca doxası olarak devam etmiştir. Başka türlü düşünmek bilimsel akılcılığın deliliğin kanıtı sayılmıştır.¹⁵⁰ Yani Bourdieu'ya göre sosyal analiz yapmak isteyen bir araştırmacı gündelik söyleme çok fazla kulak asmamalıdır. Çünkü gündeliklik, inşa süreci gereği doxalarla, yanlış-tanımlarla, kısmi ve çarpıtılmış anlayışlarla malüldür. Doxanın öncelediği yanlış-tanımların oluşturduğu sağduyusal bilgileri aşamayan bir

¹⁴⁷ Craig Calhoun, "Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları", çev. Güney Çeğin, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 100.

¹⁴⁸ Calhoun, A. e., s. 88.

¹⁴⁹ Calhoun, A. e., s. 103.

¹⁵⁰ Calhoun, A. e., s. 101.

araştırma, gerçekte toplumda neler olup bittiğini ortaya koyamaz yani sosyal olguyu ele geçiremez.

Lefebvre'in programlanan gündelik hayata uyum sağlama/ zorlanma ilişkisiyle ilgili olarak söyledikleri, Foucault'nun özneleşme, nesneleşme ve stratejiler ya da De Certeau'nun stratejiler ve taktikler hakkındaki fikirlerini tartışmaya giriş niteliği taşımaktadır.

“Uyarlanmalar ve zorlamalar arasında çelişkili ve karmaşık ilişkiler vardır. Kim *uyum sağlamışsa*, zorlamaların baskısından kurtulmuş demektir; fakat ne kadar gerekli olsa da, ‘doğal’ belirlenimciliklere teknik olarak egemen olma yeterli değildir. Biraz kaba bir biçimde, ne kadar çok zorlama (ve örgütlenmiş, düzenlenmiş zorlamalar) varsa, o kadar az uyum sağlama olduğu söylenebilir. Bu mantıksal bir tersinme değil, diyalektik bir çatışmadır. Uyum sağlama, zorlamaları yakalar, dönüştürür, yapıt haline getirir.”¹⁵¹

Nitekim Foucault da, iktidar'ın yalnızca özgür özneler üzerinde ve yalnızca onlar özgür olduğu sürece uygulanabileceğini¹⁵² belirtmiştir.

2.8- Özneleşme ve Nesneleşme

Foucault, kişiyi sınıflandıran, onu kişiliğiyle işaretleyen, onu kimliğine bağlayan, başkalarının ve onun kendisinde kabul edeceği hakikat kanununu ona dayatan ve tüm bunları yaparak gündelik hayata kendini doğrudan uygulayan bir iktidar şekli¹⁵³ ayırt etmektedir. Bu iktidar şekli, bireyleri özne (subject) yapmaktadır. ‘Özne’ kelimesinin, kontrol ve bağımlılık yoluyla başka birine tabi ve kendi kimliğine bir vicdan ve öz-bilgi yoluyla bağlanmış olmak üzere iki anlamı vardır. Her iki anlam da iktidarın boyun eğdiren ve tabi kılan türünü akla getirmektedir.

¹⁵¹ Lefebvre, A. e., s. 101.

¹⁵² Michel Foucault, **The Subject and Power**, Critical Inquiry, c.8, sayı:4 (Yaz, 1982), Chicago, The University of Chicago Press, 1982, s. 790.

¹⁵³ Foucault, A. e., s. 781.

İnsanları özneye dönüştüren üç ayrı nesneleştirme modu olduğunu ileri süren Foucault, bunları şu şekilde sıralar:

1- Kendilerine bilim statüsü vermek için çabalayan inceleme modları;	Mesela konuşan özne, genel gramer, filoloji ya da dilbiliminde; üretken özne, emek harcayan özne iktisat ve servet analizinde; sırf yaşıyor olma durumu doğa tarihi veya biyolojide nesneleşir.
2- Özne kendi içinde veya başkalarından ‘bölücü pratikler’de bölünme sürecinde nesneleşir.	Mesela deli ile akıllı, hasta ile sağlıklı ya da suçlu ile ‘iyi çocuklar’ gibi.
3-Bir insan kendini bir özneye dönüştürür.	Mesela, cinsellik alanı ele alınırsa, insanlar kendilerini ‘cinsellik’ özneleri olarak nasıl kabul ettiklerini gösteren cinsellik kaynağı.

Tablo 9: Foucault’ya Göre İnsanı Özneye Dönüştüren Nesneleştirme Modları¹⁵⁴

Foucault’nun insanın kendini özneye dönüştürme süreci olarak son nesneleştirme türü, metropolde üniversiteye yeni başlayan metropoldışı öğrencilerin kendilerini bir üniversite öğrencisine ya da bir metropol kentlisine dönüştürme sürecini de açıklayabilmektedir. Çünkü, bu öğrenciler kendileri ile metropol kentli ve üniversiteli kimliğine sahip olmuş öğrenciler arasındaki bölücü pratiklerin de farkındadır. Kendilerini özneleştirme sürecinde bu bölücü pratikleri aşma veya kendi lehlerine bu pratikleri içselleştirme kaygısında olabilirler. Bu pratikler, bazen bizzat metropol veya üniversite yönetimi tarafından yazılı bir mod olarak verilmektedir. Tüm bu süreçlerde metropoldışı lise öğrencisi metropollü bir üniversite öğrencisi öznesi haline evrilerek nesneleşmektedir. Üniversite ve metropolün metropoldışı öğrenciye uyguladığı iktidar şekli, onu işaretlemekte ve ona yeni bir kimlik dayatmaktadır. Öğrencinin gündelik hayatını hedef alarak, onu kontrol ve bağımlılık yoluyla kendine tabi kılarken kendi kimliğine de bağlanmasına da sebep olmaktadır.

¹⁵⁴ Foucault, A. e., s.777 -778.

Jürgen Habermas’a göre, haklılaştırım sisteminin modernleşme sürecinde iletişimsel ussal anlamında haklılaştırım üretebilmesi için usçu iletişimsel eylem süreçleriyle desteklenmesi gerekir. Bu süreçlerin gerçekleşmesi, sezgisel bilgi bağlamının ussallaştırılması yani, a) yapısal ögelerin (kültür, kurumsal düzen ve kişilik) farklılaşması b) biçim ve içeriğin birbirinden ayrılması c) simgesel yeniden üretimin usçu diyalog niteliği kazanması gerekmektedir.¹⁵⁵ Bireyler, iletişimsel eylem sürecinde kişiliklerini değiştirmekte ya da kuşaklar arasında bir dönüşüm gerçekleştirmektedir. Haklılaştırım için öncelikle özgür düşünce ve eşit koşullarda tartışma olanaklarının gelişmesi gerekmektedir. Ancak bu durumda sosyal değişimin yönü ve haklılığı konusunda pazarlık (çatışma) yerine usçu diyalogla toplumsal uzlaşma mümkündür.¹⁵⁶

Foucault, Habermas’ın yapısal ögeler farklılaşması’nı nesnel kapasiteler, biçim ve içeriğin birbirinden ayrılması’nı iletişim ilişkileri ve simgesel yeniden üretimin usçu nitelik kazanmasını da iktidar ilişkileri olarak yeniden kavramsallaştırmaktadır. Foucault’ya göre,¹⁵⁷ iktidar ilişkileri, iletişim ilişkileri ve nesnel kapasiteler birbirine karıştırılmamalıdır. Bu üç farklı alan sorunu olduğu manasına gelmemektedir. Gerçekte her zaman bir diğeriyle çakışan, bir diğeri karşılıklı olarak destekleyen, çift taraflı araçlar olarak bir diğeri sonuna kadar kullanan üç tip ilişki sorunu vardır. Tabii ki bu üç ilişki tipinin arasındaki eşgüdüm, ne tekbiçimli ne de süreklidir. Onun yerine bu karşılıklı ilişkilerin kendilerinin kurduğu belirli bir modele göre çeşitli formlar, çeşitli yerler, çeşitli şartlar ve ortamlar vardır. Fakat aynı zamanda yeteneklerin ayarlanması, iletişim kaynakları ve iktidar ilişkilerinin teşkil ettiği düzenlenmiş ve uyarlanmış ‘bloklar’ da vardır. Mesela bir eğitim kurumu ele alındığında; mekanının düzeni, kurum içi yaşamı yöneten titiz düzenlemeler, orada düzenlenen çeşitli etkinlikler, kendi işlevi iyi tanımlanmış karakteri ile orada yaşayan veya birbiriyle tanışan/buluşan insanlar, bütün bunlar bir kapasite- iletişim-iktidar

¹⁵⁵ Jürgen Habermas, **Theorie des kommunikativen Handels**, c.2, Frankfurt, 1985, s. 219-212; zkr. Erhan Atiker, **Bireyselleşme ve Toplumsal Farklılaşma**, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1995, s. 93.

¹⁵⁶ Atiker, A. e., s. 94.

¹⁵⁷ Foucault, A. e., s. 787.

bloğu oluşturdıkları görülmektedir. Orada yeteneklerin veya davranış tiplerinin edinilmesi ve çıraklık yoluyla öğrenilmesini garantileyen etkinlik, tüm düzenlenmiş iletişimlerin (dersler, sorular ve cevaplar, emirler/düzenler, teşvik/tembih/tavsiye, itaatın kodlanmış göstergeleri, her kişi ve bilgi seviyelerinin ‘değer’ine dair farklılaşma işaretleri) yoluyla ve bir dizi iktidar süreçleri (kapatma, gözetleme, ödül ve cezalandırma ile hiyerarşi piramidi) yoluyla geliştirilmektedir.

Foucault, bir kapasite-iletişim-iktidar bloğu olarak nitelendirdiği eğitim kurumunu –mesela üniversite- düzenlenmiş iletişim, iktidar süreçleri ve yeteneklerin hem bilgi hem de usta-çırak ilişkisi yoluyla öğrenildiği bir kurum olarak görmektedir. Bir blok olarak eğitim kurumu/üniversite özellikle metropol şehirde ve pek çok durumda şehirle beraber, metropol dışı öğrencileri metropollü üniversite öğrencisi öznesi olarak nesneleştirirken onunla bir tür iktidar ilişkisi kurmaktadır. Peki bu iktidar ilişkisi nasıl ve nerede incelenebilir? Foucault, iktidar ilişkilerinin nerede incelenebileceğine dair şunları söylemektedir:¹⁵⁸ Özenle tanımlanmış bir kurum; çeşitlenmiş, yoğunlaşmış, bir düzen konmuş, etkinliklerinin en yüksek noktasına başarıyla gelmiş iktidar ilişkilerini izlemek için ayrıcalıklı bir nokta oluşturmaktadır.

Özenle tanımlanmış/sınırları belirlenmiş bir kurumun iktidar ilişkilerinin analizi için ayrıcalıklı bir yer oluşturduğunu ifade eden Foucault’ya göre bu çözümleme için somut olarak kurulmuş olan belli bazı noktalar da gerekmektedir:

¹⁵⁸ Foucault, **A. e.**, s. 791.

<i>1-Farklılaştırma sistemi</i>	ki ötekilerin hareketleri üzerinde birinin eylemesine izin verir. Farklılaştırmalar kanun veya statü ve ayrıcalığın gelenekleri; zenginlik ve malların temellüküyle ortaya çıkan ekonomik farklar, üretim sürecindeki değişiklikler, dilbilimsel veya kültürel farklar, teknik bilgi ve ustalıktaki farklar vb. tarafından belirlenmektedir. Her iktidar ilişkisi aynı anda hem şartları hem de sonuçları olarak farklılaştırmaları işleme koymaktadır.
<i>2- Amaç tipleri</i>	ki ötekilerin hareketleri üzerinde eylemek isteyenler takip etmektedirler. Ayrıcalıkların sürdürülmesi, karların biriktirilmesi, statüye dayalı otoriteyi işleme sokmak, bir memuriyet ya da mesleğin yerine getirilmesi.
<i>3-İktidar ilişkilerini meydana getirmenin araçları</i>	İktidarın silah tehdidi, sözün etkisi, ekonomik eşitsizlik, az ya da çok karmaşık kontrol araçları, arşivli ya da arşivsiz gözetleme sistemleriyle olup olmadığına göre; aşık, sabit veya değişken olan veya olmayan kurallara göre, tüm bu şeylere teknolojik araçlarla veya onlarsız işlerlik kazandırmaya göre.
<i>4-Kurumsallaşma Biçimleri</i>	Bunlar geleneksel eğilimleri, yasal yapıları, moda ya da tüketimle ilgili fenomenleri (aile kurumunda görüleceği üzere) birbirine karıştırabilir. Onlar ayrıca özel konumlarıyla, kendi düzenlemeleri, özenle belirlenmiş ve işleyişinde görece özerkliği olan hiyerarşik yapılarıyla (okul kurumları ya da askeri kurumlar gibi) kendi üzerine kapalı bir cihaz biçimine girebilir.
<i>5-Rasyonelleşme Dereceleri</i>	İktidar ilişkilerinin eylem olarak ihtimaller alanına dahil etmek, araçların (instruments) etkinliğini ve sonuçların kesinliğiyle (iktidarın icrasında iş gören daha büyük ya da daha küçük teknolojik incelikler) ya da yine muhtemel maliyet oranıyla (bu işleme giren araçların ekonomik bedeli ya da karşılaşılan direniş tarafından oluşturulan tepki açısından maliyet olabilir) ilgili olarak daha fazla ya da daha az ayrıntılara inebilir. İktidarın icrası ne çıplak bir gerçek, bir kurumsal haktır; ne de direnen ya da parçalanmış bir yapıdır. O ayrıntılara inmektedir, dönüşmektedir, organize olmaktadır; mevcut duruma az çok uyum sağlamış süreçlerle kendini donatmaktadır.

Tablo 10: Foucault'ya Göre İktidar Analizi İçin Bazı Noktalar¹⁵⁹

¹⁵⁹Foucault, A. e., s.792

İktidarın uygulaması basitçe kişisel veya kamusal ortaklar arasındaki bir ilişki değildir, ötekileri ayarlayan belirli eylemlerde öngörülen bir yoldur. İktidar, kalıcı yapılara yaslanan imkanların bambaşka bir alanına entegre olmuş olsa bile, tabii ki sadece harekete konduğunda var olur.¹⁶⁰ Somut olmayan özelliğinden ötürü genelde iktidar ilişkilerinin, özelde ise metropoldışı üniversite öğrencisinin üzerinde icra edilen iktidar ilişkilerinin incelenmesi için; yasal, ekonomik, kültürel, bilgi-beceri alanında ortaya çıkan farklılaştırma sisteminin nasıl işlediği, bu alandaki farklılaştırmaların sonucu olarak öğrencilerin hareketleri üzerinde iş görmek üzere ortaya çıkan ayrıcalıkların sürdürülmesinin nasıl sağlandığı, statüye dayalı otoritenin işlemlerini sağlayan amaç tiplerini, söylem, eşitsizlik, gözetleme gibi iktidar ilişkilerini meydana getiren dispozitiflerin deşifresi, hiyerarşik yapısıyla kendi üzerine kapalı bir aparat haline gelen üniversite kurumunun düzenlemelerinin özerkliğinin nasıl düzenlendiği ve son olarak ayrıntılara inen, dönüşen, organize olan, mevcut duruma uyum sağlayan süreçlerle kendini donatan iktidarın rasyonelleşme dereceleri ele alınmalıdır.

Bourdieu¹⁶¹ katılımcı nesneleştirilmenin toplumsal eylemin özünü yakalamak için şart olduğunu belirtmektedir. Ona göre sadece araştırma nesnesinin nesneleştirilmesi sosyal analiz için yetmez, araştırmacının bakışının betimlediği dünyada da nesneleştirilmesi gerekmektedir. Sosyal analiz, sadece yapıların istatistikî nesneleştirilmelerini aktörlerin birincil deneyimleri ve temsilleri hakkındaki yorumcu açıklamalarla birleştirmekten daha fazlasını yani katılımcı nesneleştirmeyi gerektirmektedir.

¹⁶⁰ Foucault, A. e., s. 788.

¹⁶¹ Bourdieu, A. e., s. 49.

2.9- Stratejiler ve Taktikler

Gündelik hayat edebiyatında önemli bir yer tutan strateji kavramı Foucault için, iktidar ilişkilerini oyuna sokan mekanizmalardır. O, stratejiyi yüzleşme stratejileri ve mücadele stratejileri olarak ikiye ayırmaktadır. İktidar ilişkisi mücadele stratejisini, özne ise yüzleşme stratejisini kullanmaktadır. Bourdieu, Foucault'nun mücadele stratejisi olarak ifade ettiği strateji biçimini, tahakküm stratejisi olarak nitelemektedir. Tahakküm eden eyleyici, bilinçli ya da bilinçsiz olarak çatışmalı sosyal alanı yeniden üretirken bu stratejiyi kullanmaktadır. Hatta Bourdieu'ya göre sosyologun görevi bilimsel çalışma yaparken tahakküm stratejilerini de ifşa etmektir.¹⁶² Strateji pratik duyuşun ve her bir sosyal oyunun özgül ürünüdür. İyi oyuncu, oyunun istekleri ve gerektirdikleri noktasında ne yapılması gerektiğini bilendir. Oyun içinde, çokça değişen durumlara uyum sağlamak için sürekli yenilik ve yaratıcılık yapmak gerekmektedir. Bu sadece, mekanik bir bağlılıkla oyunun açıkça belirtilmiş, kodlanmış kurallarına uymakla gerçekleştirilemez. Oyun içinde meşruluk, bir yandan oyunun kurallarına bağlı olduğunu gösterir gibi yaparak, bir yandan da kendi çıkarını gözeterek elde edilebilir.¹⁶³ Ona göre stratejiler, bilinçli stratejik varlıklar olarak bireyler olmadan da işleyebilir. Bunun nedeni, bir yanda bireylerin oldukları kişiler haline gelmeleri ve öte yandan toplumsal kurumların bu eylem, değerlendirme ve anlama yönelimlerini aşılama gücünde olmasıdır.¹⁶⁴ Bourdieu aynı yerde, bu tür kolektif aşılama girişiminin sonucunun habitus olduğunu iddia etmektedir. Bourdieu strateji kavramını genellikle alan kavramıyla yan yana kullanmıştır. Ona göre, alandaki baskın gruplar –ki bunlar alana erken katılmaları ve alanı tanımaları dolayısıyla daha çok sermaye biriktirmişlerdir- savunmacı reflekslere sahiptir. Alandaki hakimiyetlerini sağlayan ilkeleri korumak için mücadeleye girmektedirler. Baskın gruplara göre dünyanın güncel hali zaten olması

¹⁶² Ahmet Zeki Ünal, “Rahatsız Eden Bir Adamın Bilimi, Sosyoloji”, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 179.

¹⁶³ Ali Kaya, “Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı”, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 403.

¹⁶⁴ Calhoun, A. e., s. 105.

gereken haldir. Hegel'in tabiriyle, gerçek rasyoneldir, rasyonel olan da gerçektir. Alana yeni girenler ise, baskın grupların alanda yeniden-üretimlerini sağlayan doxa'yı sarsmak için yeni stratejiler geliştirirler. Alandaki statülerini devam ettirmek isteyen baskın gruplar koruma stratejisi uygular. Muhtemel bir değişim bu grupların sermayenin tanımı, dağıtımı ve yeniden-üretimi konularındaki egemenliklerini kaybetmesine yol açabilir. Bu yüzden mevcut durumun devam etmesi gerekir. Alana yeni girenlerce benimsenen strateji ise takiptir. Bunlar, hakim konumlar elde etmek için uygun fırsatlar kollarlar. Takip stratejisi, heterodoks heyecanlarla alana yeni girenlerin nasıl da hakim alanın cazibesine kapılarak bilinçli ya da bilinçsiz olarak ortodoks söyleme kayabileceğinin bir göstergesidir.¹⁶⁵Foucault ise strateji kavramını bazı rezervler koyarak, kazandıran çözümleri seçmek olarak nitelemektedir.¹⁶⁶ Foucault'ya göre, yüzleşme stratejisinin iktidar ilişkisi haline geldiği durumlar da var olabilir. Bunlardan her biri diğeri için kalıcı bir sınır ve bir tersine çevirme noktası oluşturmaktadır:

“Ötekilerin muhtemel hareketleri üzerinde eylem modları oluşturduğu sürece iktidar ilişkilerine uygun olarak bir stratejiden söz edilebilir. İktidar ilişkilerini oyuna sokan mekanizmalar strateji olarak yorumlanabilir. Fakat en önemlisi, belli ki, iktidar ilişkileri ile yüzleşme stratejileri arasındaki ilişkidir. Zira iktidar ilişkilerinin merkezinde ve onların varoluşunun kalıcı bir şartı olarak baş kaldırma ve belirli temel bir özgürlük prensiplerinin üzerine kurulu belirli bir inat varsa, o halde iktidar ilişkisi kaçış veya muhtemel kurtuluş araçları olmaksızın yoktur. Her iktidar ilişkisi, iki gücün birleştirilmiş olmadığı, özgün doğalarını kaybetmedikleri ve sonuç olarak birbirine karışmadıkları bir zeminde, en azından bıkuvve (in potentia / potansiyel olarak), bir mücadele stratejisi içerir. Her biri diğeri için kalıcı bir sınır, muhtemel bir tersine çevirme noktası oluşturur. Bir yüzleşme stratejisi, uzlaşmazlık tepkilerinin serbest oyunu, durağan mekanizmalarla yer değiştirdiğinde vadesine erişir, nihai anına (ve iki hasımdan birinin zaferine) ulaşır. Böylesi mekanizmalar yoluyla bir taraf oldukça sabit bir tavır ve makul bir kesinlikle, ötekilerin davranışını yönlendirebilir. Denilebilir ki, her yüzleşme stratejisi bir iktidar ilişkisi olmanın rüyasını görür ve her iktidar ilişkisi, kendi gelişme çizgisini takip eder ve kendisiyle doğrudan yüzleşme meydana gelirse, kazanan strateji haline gelme fikrine sıcak bakar. Gerçekte, iktidar ilişkisi ile mücadele stratejisi arasında karşılıklı çekim, daimi bir bağ

¹⁶⁵ Kaya, A. e., s. 401.

¹⁶⁶ Foucault, A. e., s. 793.

ve daimi bir tersine çevirme vardır. Her an iktidar ilişkisi iki hasım arasında bir yüzleşmeye dönüşebilir. Eşit derecede, toplumdaki hasımlar arası ilişki her an, iktidar mekanizmasının işleme sokulmasına yer açabilir.”¹⁶⁷

Bourdieu’nun stratejilere daha yapısal bir çerçeve çizmesine rağmen Foucault stratejilerde daha ilişkiyel bir boyut düşünmektedir. Foucault’ya göre, yüzleşme stratejisinin amacı iktidar ilişkisi olmak, iktidar ilişkisinin amacı ise kazanan strateji olabilmektir. Foucault, bunları yazarken iktidar ile özne arasında belli belirsiz bir ‘eşitlik’ düşünüyor gibidir. Ama Michel de Certeau gündelik hayatın daha az eşitlikçi olduğunu düşünmektedir. De Certeau’nun ilgilendiği alan, Foucault’nun iktidar kuramının ihmal ettiği alandır. Onun bakış açısı, Foucault’nun anlatmış olduğu ‘iktidarın mikrofiziği’ne, nasıl ince disipline edici prosedürlerle işlediğine, bir anlamda nasıl üretildiğine ilişkin değil, iktidarın nasıl ‘tüketildiğine’, yani ‘antidisiplin’ ağına ilişkindir.¹⁶⁸ O, gündelik hayatı bitmez bilmeyen bir stratejiler ve bu stratejilerde ‘yeşeren’ taktikler olarak betimlemektedir. De Certeau stratejiden kastını şu şekilde açıklamaktadır:

“Strateji’den kasıt, bir istek öznesi ile bir erk öznesinin belli bir ‘çevre’yle yalıtılmasıyla oluşan güç ilişkilerinin ölçölüp tartılmasıdır. Strateji uygulaması, herşeyden önce belirli bir *aidiyet* olarak çerçevesi çizilen bir alanın varlığını gerektirir. Bu alan, ilişkilere, belirgin bir biçimde dıştan bakılabilecek bir idareyi mümkün kılan, bu idarenin zeminini oluşturan alandır. Politik, ekonomik ya da bilimsel akılcılık bu stratejik model üzerine kurulur.”¹⁶⁹

De Certeau’nun strateji kavramı, erk sahibinin kendine ait olduğu sınırları belirli bir çevrede gerçekleştiren hakimiyetini kurma ve devam ettirme faaliyetleri bütünüdür. Bu faaliyetlerin bütünü, De Certeau’nun da belirttiği gibi, rasyonel bir temelde kurulmuştur ve bu yanıyladır modern. Peki stratejinin ilişkiler ağındaki insanlar nasıl davranmaktadır? De Certeau’ya göre çeşitli taktikler geliştirmektedirler:

¹⁶⁷ Foucault, A. e., s. 794.

¹⁶⁸ Ayşegül Sabuktay, “Kızılay’da Gündelik Hayat ve Yönetim”, **Mülkiye Dergisi**, c. 32, sayı: 261, 2008, s.163. Ayrıca bkz. : De Certeau, A.e., s. 47- 48.

¹⁶⁹ De Certeau, A. e., s.54.

“Stratejilere kıyasla bir mülkiyetin var olmamasıyla nitelenen hesaplı eylemlere *taktik* adını veriyorum. Taktik mekan olarak sadece ötekinin mekanını kullanır. Geri çekilme, öngörme ve kendini toparlama konumunda, kendisine mesafeli durmak için kullanabileceği bir yöntem yoktur. Düşman tarafından denetlenen uzam içinde gerçekleşen bir harekettir. Dolayısıyla taktik, ne bütüncül bir projeye sahip olabilir ne de rakibini, görünür, nesnelleştirilebilir ve ayrı bir uzamda toparlamak imkanına sahiptir. Hamle üstüne hamle yapar. ‘Fırsatları’ değerlendirir, ve bunlara bağlıdır. Kazançlarını depolayabileceği, mülklerini çoğaltacağı, ve çıkışları öngörebileceği bir üsse sahip değildir. Kazandıklarını saklayamaz. Bu ‘mekansızlık’ ona hareketlilik de sağlar. Ancak bu hareketlilik, bir anın ona sunduğu olasılıkları kuşbakışı kavrayabilmek için, zamanın iniş çıkışlarını uysallıkla karşılayan bir hareketliliktir. Özel konjonktürlerin, belli bir mülkiyete sahip erkin gözetiminde açtığı çatlakları, son derece hassas ve özenli bir biçimde kullanması gerekir. İşte bu çatlaklar kaçak avlandığı yerlerdir. Buralarda yaratır sürprizlerini. En beklenmedik yerde ortaya çıkıverme olanağına sahiptir. Kısacası kurnazlıktır. Sonuç olarak taktik, zayıfın sanatıdır.”¹⁷⁰

Tam da burada Bourdieu’nun pratik strateji kavramı hatırlanmalıdır. Pratik strateji, bir yönüyle De Certeau’nun taktik kavramına benzemektedir. Bourdieu, insanların kullandıkları pratik stratejileri, bu stratejilerin onların, başkaları kadar kendilerine de, yaptıkları açıklamalarla ilişkilerini ortaya koymaya çalışmaktadır. İnsanların kendi çıkarları peşinde koşarken yine de seçmedikleri ve hatta farkında bile olmayabilecekleri nesnel kalıpların yeniden-üretimine nasıl katkıda bulunduklarını açıklamak¹⁷¹, Bourdieu’nun önem verdiği bir noktadır. Tabii ki, De Certeau’nun yorumlayıcı sosyolojisi taktik kavramını üretirken, Bourdieu’nun üretken yapısalcı sosyolojisinin değinmediği pek çok noktaya da değinmiştir. Erkin strateji bağlamında dayattığı bilgi ve sistemler, zayıfın kendini yeniden konumlandığı ve stratejik mekanın içinde işleyen bir tür kurnazlıklar sanatına yol açar:

“Dayatılan sistemleri kullanma tarzı, oldubittiyle ilgili tarihsel kanuna ve bunun meşrulaştırılmış dogmalarına karşı bir direniştir. Başkaları tarafından düzenin uygulaması, bu düzenin uzamını bölümlere ayırmakta ya da en azından bu düzenin uzamında bir oyun kurmaktadır. Bu oyunlar, aralarında eşitsizlik olan güçler arasındaki manevraları ve ütopyaya ilişkin göndermeleri mümkün kılmaktadır. Başkaları tarafından kurumsallaştırılan bir uzamda

¹⁷⁰ De Certeau, A.e., s. 114.

¹⁷¹ Calhoun, A. e., s. 88.

oyun oynamanın yolu, kimi grupların ince, inatçı ve dirençli etkinliklerinden geçmektedir. Bu gruplar, kendilerine ait bir şey olmamasından dolayı, başkaları tarafından kurulmuş güç ve temsil ağında başlarının çaresine bakmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla “birlikte/aracılığıyla yapmak” gerekmektedir. Çarpışanların bu stratejileri, darbe sanatından, zorlayıcı bir uzamın kurallarını kendi lehine döndürmekten alınan zevkten oluşur.”¹⁷²

De Certeau taktiklerin kendine özellikle teknokratik stratejileri mekan olarak seçtiğini vurgular. Taktikler, stratejilerin parçalayıp dayatmalar yapabildikleri uzamları manipüle ederek stratejilerin uğraşını boşa çıkarır. Ona göre stratejilerin eylem, uygulama ve üretim tarzları; ‘kullanım’ taktikleri içinde başkalaşmaktadır:

“Taktikler, soyut modellere uygun yerler yaratmayı amaçlayan teknokratik (ve yazısal) *stratejilerden* daha iyi bir biçimde konumlandırılamazlar. Bu ikisini birbirinden ayıran, söz konusu uzamlarda kullandıkları *operasyon türleridir*. Bu uzamlar, stratejilerin üretebildikleri, birimlere ayırabildikleri ve dayatmalar gerçekleştirebildikleri uzamlardır; taktikler aynı uzamları kullanır, manipüle eder ve yolundan döndürürler. Bu nedenle bu operasyon şemalarını özelleştirmek gerekir. Edebiyatta nasıl yazı tarzını ya da “biçimini” ayırt edebiliyorsak “eylem, uygulama ve üretim tarzlarını” da ayırt edebiliriz: Yürümenin, okumanın, üretmenin, konuşmanın vb. tarzları. Bu eylem tarzları, bunları ilk seviyede tutan ve kontrol altında bulunduran (örneğin fabrika sistemi gibi) belli bir alan içinde yer alırlar. Ancak bu sisteme ya da alana, ilk seviyenin içine sızan ikinci bir seviye oluşturacak (işten çıkmadan olduğu gibi) ve farklı kurallara uyacak biçimde nüfuz ederler. *Kullanım* olarak da nitelendirebilecek bu ‘eylem, uygulama ve üretme tarzları’ farklı ama içiçe geçmiş işlevleri katmanlandırarak oyunlarını kurarlar.”¹⁷³

De Certeau, bu fikirlerine bir örnek olarak Paris’te yaşayan bir Mağriplinin “kullanım taktikler”ini irdelemektedir:

“Örneğin Paris’teki ya da Robuaix’deki bir Mağripli, doğduğu Kabiliye’ye özgü ‘oturma’ tarzını (bir evde ya da dil içinde oturma), ona HLM’i (Fransa’da genelde göçmenlerin oturduğu ucuz toplu konutlar, ç.n.) ya da Fransızca’yı dayatan sistemin *içine* sokar. Ona belli bir mekan ya da dili zorlayan düzende, bu düzeni *kullanma tarzına* uygun bir oyun uzamı yaratır. Yaşamayı gereken ve ona kanunla dayatılan yerin sınırlarından çıkmadan, bu yer içinde *çoğul* ve yaratıcı olmayı başarır. İki arada olma sanatını icra ederek, bulunduğu durumdan, daha

¹⁷² De Certeau, A.e., s. 88.

¹⁷³ De Certeau, A.e., s. 104.

önceden öngörülemezlik yaralar sağlamayı bilir. Bu kullanım operasyonları –daha doğrusu yeniden kullanım operasyonları- kültürlenme görüngüleri yayıldıkça çoğalır. Kültürlemeden kasıt, mekan tanımından hareket etmek yerine, transit geçiş usulleri ya da ‘yöntemleri’ tanımından hareket eden yer değişimidir. Bu operasyonlar, oldukça eski bir sanat olan ‘olanla idare etmek’ sanatıyla örtüşürler aslında. Ben bu operasyonlara ‘*kullanımlar*’ adını verdim.”¹⁷⁴

Aslında De Certeau’ya göre; ‘gerçek düzen, çabucak değişeceği yanılsamasına kapılmadan, “halkın”, kendi özel amaçlarına uygun olarak manipüle ettiği taktikler düzenidir.’¹⁷⁵ Çünkü kullanımlar; ‘dayatılan bilgi ve sistemler(i), bunların üreticisi olmayan uygulayıcıların manipüle ettikleri nesnelere dönüş(tür)mektedir.’¹⁷⁶ Aslında De Certeau, Foucault’ya ait olan ‘öznelerin kullandıkları yüzleşme stratejilerinin zaman içerisinde iktidar ilişkisi olabilme kapasitelerine’ farklı kavramlarla tekrar vurgu yapmaktadır. De Certeau, taktik üretimine evrimci bir açıdan şöyle yaklaşmaktadır:

“Günlük yaşamımızda pek çok alışkanlık, tutum ve uygulama (okumak, konuşmak, dolaşmak, pazara gitmek ya da yemek yapmak vb.) taktik türündendir. Ve ‘eylem, uygulama ve üretim tarzlarının’ büyük bir bölümü de taktiktir: ‘Zayıf olanın’, ‘güçlü olana’ (erk sahipleri, hastalık, şiddet ya da bir düzenin uyguladığı şiddet vb.) karşı başarıları, dolap, oyun ve dümen çevirme sanatı, ‘avcılara’ özel hileler, tuzaklar, el çabukluğu, çokbiçimli simülasyonlar (öykünmeler), mücadeleci oldukları kadar şairane, sevinçli, neşeli bulgular, hepsi taktiktir. Bu operasyonel performanslar, çok eskilere dayanan bir bilgiyi gerektirir. Yunanlılar, buna métis adını veriyorlardı. Ancak bu bilgi çok daha eski çağlara, karanlık çağlara, bitkilerin ve ya da balıkların sayısız kurnazlıklarının ve simülasyonlarının kurgulandığı zamanlara. Okyanusların diplerinden, megakentlerin sokaklarına uzanan taktikler, bir sürekliliğe ve kalıcılığa sahipler. Taktikler bize, aklın günlük mücadelelerden ve bu mücadelelere eklemlenen zevklerden ayrı düşünülemeyeceğini gösterirler. Oysa stratejiler, ait olunan bir mekan ya da bir kurum aracılığıyla korunan ve onları bu biçimde destekleyen erkle ilişkilerini, nesnel hesaplamalar ardına saklarlar.”¹⁷⁷

Ferhat Kentel ve arkadaşlarının kendi çalışmalarında De Certeau’nun bakış açısıyla verdikleri, kent- uzman-köylü örneği konuyu daha anlaşılır kılmaktadır.

¹⁷⁴ De Certeau, A.e., s. 105.

¹⁷⁵ De Certeau, A.e., s. 100.

¹⁷⁶ De Certeau, A.e., s. 107.

¹⁷⁷ De Certeau, A.e., s. 55.

“Örneğin bir kavram olarak kent, uyulması gereken bir stratejidir; köyden kopup gelenlerin uymaları beklenen bir kültür, trafik ışıkları, yeşil alanlar, ticaret ve konut alanlarıdır. Bir strateji olarak kenti uzmanlar planlar; ama yayalar o kenti kullanırlar: yürürken taktiklerini devreye sokarlar; kestirmeye saparlar, sağa sola bakınırlar, dururlar, yeniden yürürler. Onlar uzmanların planladıkları kentle kuşatılmışlardır; onun içinde varolurlar ama onların akıllarında kurdukları kent, kentin sokakları, parklar ve bahçeler başka şekillerde tezahür eder. Onlar, gündelik taktikleriyle yürüdükleri sokakları değiştirirler; başka anlamlar katarlar; farkında olmadan kenti yeniden kurarlar. Ve stratejiler her zaman taktiklerin bu köstebek performansı karşısında öncelemek, kendini ve kuşattıklarını yeniden tanımlamak zorunda kalırlar. Sonuç olarak, taktikler bir bakıma kurnazlıktır; güçlülere karşı ‘zayıfın sanatı’dır; stratejileri bozar ve çarpıtırlar.”¹⁷⁸

Bourdieu, koruma ve yıkma stratejilerini dile getirirken habitusun pratiği içerden biçimlendirmesi gibi, bir alanın da eylem ve yapıyı dışarıdan yapılandırıldığını belirtmektedir. Bireye benimseyebileceği, her biri kendine özel kazançlar, bedeller ve muhtemel potansiyellere sahip olası bir tavırlar ve hareketler çeşitliliği sunmaktadır. Alan içindeki konumları, aktörleri özel davranış kalıplarına yöneltmektedir. Alan içindeki egemen konumları işgal edenler mevcut sermaye dağılımını koruma stratejilerini sürdürmek eğilimindeyken, tabi konumdakiler yıkma stratejileri geliştirmeye yatkındır.¹⁷⁹

Bu bağlamda Foucault, Bourdieu ve De Certeau’nun strateji anlayışlarını ve bu stratejilerin uygulayıcılarını şu şekilde tablolastırmak mümkündür:

¹⁷⁸ Kentel; vd., A. e., s. 18-19.

¹⁷⁹ Loic Wacquant, “Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi”, çev. Ümit Tatlıcan, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 64.

Foucault	Bourdieu	De Certeau
Mücadele Stratejisi (İktidar İlişkisi)	Tahakküm Stratejisi /Koruma Stratejileri (Başat ya da Üst Sınıf)	Strateji (Erk Öznesi- Güçlü Olan)
Yüzleşme Stratejisi (Özne)	Takip Stratejileri /Yıkma Stratejileri (Küçük Burjuvazi ve Halk Sınıfı),	Taktik (İstek öznesi- Zayıf Olan)
Görece Eşit	Kısmen Eşit	Tamamen Eşitsiz

Tablo 11: Foucault, Bourdieu ve De Certeau'nun Strateji Anlayışları

De Certeau'nun stratejinin nasıl taktiğe evrildiğine ilişkin görüşleri de şu şekilde tablolaştırılabilir:

Strateji 	Kullanım (Eylem, Uygulama, Üretme Tarzları) ve Olanla İdare Etme Sanatı ile İki Arada Olma Sanatı	 Taktik

Tablo 12: De Certeau'ya Göre Stratejinin Taktiğe Evrilmesi

Metropoldışı öğrencilerin, metropol üniversite öğrencisi olma yolunda geliştirdikleri taktikler; metropol ve üniversite ortamının kendilerini sunduğu/dayattığı strateji zemininde ortaya çıkacaktır. Metropoldışı öğrencilerin, metropol kentli arkadaşlarına göre farklı jeo-sosyalliğe sahip oldukları öne sürülebilir. Bu farklı jeo-sosyallik, Foucault'nun kavramsallaştırdığı 'bölücü pratikler' temelinde ele alınacaktır. Metropodışı öğrencinin kendi jeo-sosyalliğine uygun olarak ortaya koyduğu eylem, uygulama ve üretme tarzları ile kendilerine sunulan/dayatılan metropol-üniversite stratejisini eğip bükerek, değiştirerek, farklı anlamlar katarak taktiğe çevirirken kendilerine iki sanat da yardımcı olmaktadır; olanla idare etme sanatı ve iki arada olma sanatı. Metropoldışı öğrenciler, çaylak mitiyle geldikleri metropolde işlerin hayal ettikleri gibi gitmediğini gördüklerinde olanla idare etmeye başlamaktadırlar. Harootunian'ın daha evvel bahsettiği gibi arayerdelik ya da De Certeau'nun kullandığı şekliyle iki arada olma sanatı, gündelik hayatın zayıf olanlar –burada metropoldışı öğrencilere tekabül etmektedir- için ürettiği eşitsizlikleri maskeleye ve hatta aşma imkanı oluşturabilmektedir.

2.10-Tampon Mekanizmalar

Mübeccel Belik Kıray, Ereğli kasabasının demir-çelik sanayi tesislerinin yapımı aşamasında gözlemlediği sosyal değişmeyi betimleyen eserinde şöyle demektedir: “Haberleşme araçlarındaki değişmeler, insanların sosyal dünyasında temel değişikliklere sebep olmuş, yepyeni görüşler getirmiş, günlük hayatın temposunu hızlandırmış, birçok önemli yeni sosyal uyumlar (adjustment) gerektirmiştir.”¹⁸⁰ Ona göre Ereğliler iş aramak üzere kasabalarına 100-200 kişilik gruplar halinde gelen ve özellikle parklarda, kahvelerde bekleyen kararsız ve çok kere umutsuz yabancılarla ilişki kurmak durumundadırlar. Bu hal kasabanın hiç alışık olmadığı bir durumdur ve kasabalıları tedirgin etmektedir.¹⁸¹ Kıray’a göre, değişme halindeki toplumlar bölük-pörçük, düzensiz toplumlar değildir. Bunların değişmemiş, değişmekte olan ve değişmiş bulunan yönleri gene bir tutarlılık ve ilişkiler düzeni halinde kendini göstermektedir. Bu bakımdan araştırmacıya düşen ödev, bu düzeni hem bir yapı farklılığı hem de bir derecelenme halinde ifade edebilmek ve sosyal oluşumları izlemektir.¹⁸² Kıray’ın çalışması için kullandığı toplum kavramı topluluk olarak da okunabilir. Buna göre metropolle karşılaşan ve metropole uyum sağlamaya çalışan üniversite öğrencileri, memleketlerinde kazandıkları toplumsallıklarının değişmemiş, değişmekte olan ve değişmiş yönlerini aynı anda deneyimleyebilirler. Fakat bu durum onları düzensizleşmiş, serkeş ve bir topluluk olarak görmeyi gerektirmemektedir.

Mübeccel B. Kıray, sosyal yapıyı bu yapıyı meydana getiren sosyal kurumların, insan ilişkilerinin ve bunların karşılıklı etkileşmelerinden doğan sosyal değerlerin birbirlerini karşılıklı olarak etkiledikleri bir bütün olarak değerlendirmektedir. Bu anlamda sosyal yapıya yaptığı vurguya rağmen, yapı-fail ikiliğinde uzlaşmacı bir tavrı olduğu söylenebilir. Kıray’a göre¹⁸³, bir bütün olarak sosyal yapı, her zaman

¹⁸⁰ Kıray, A.e., s. 208.

¹⁸¹ Kıray, A.e., s. 228.

¹⁸² Kıray, A.e., s. 18.

¹⁸³ Kıray, A. e., s. 19.

aynı olmayan bir hız ve tempoyla değişmektedir. Bu yapıyı meydana getiren öğelerin birbirlerine bağlı ve bağımlı oluşları da değişimin rastgele olmamasına, alternatiflerin sınırlı kalmasına sebep olmaktadır. Böyle karşılıklı ilişkiler bütünü halinde oluş, aynı zamanda, sosyal yapının bir tarafının değişip diğer yönlerinin değişmeden kalmasına izin vermemektedir. Değişik derecelerde de olsa sosyal yapı dediğimiz fonksiyonel bütünün her cephesi belirli yönlerde değişikliğe uğramaktadır. Değişme, sosyal yapının her tarafında zincirleme reaksiyonlar şeklinde kendini göstermektedir. Onun için her toplum, daima değişme halinde olmakla beraber, birbirine bağlı ve bağımlı kurumların, ilişkilerin ve değerlerin her zaman denge halinde kaldığı bir sistemdir. Değişme oluşumunda kurumların ya da değerlerin bir bütün içerisinde göreceli yerleri, fonksiyonları ve bu fonksiyonların bütünün konfigürasyonları belirleme rolü ve önemi değişmektedir. Bu bakımdan iç değişme oluşumları her zaman denge koruma mekanizmaları halinde belirmektedir.

Kıray'a göre sosyal değişimin alternatiflerini sınırlayan ve onu belirli bir düzene sokan şey, sosyal yapıyı meydana getiren öğelerin birbirine bağlı ve bağımlı olmasıdır. Bu bağlı ve bağımlı yapı, sosyal değişmeyi sosyal yapının tüm öğelerine belli derecelerde şamil kılmaktadır. Yine bu bağlı ve bağımlı yapı, toplumun/topluluğun değişirken bile denge halinde kalması için çeşitli mekanizmaların belirmesine yol açmaktadır. Yeniden yorumlama ve tampon mekanizma şeklinde beliren bu denge koruma mekanizmaları, toplumun/topluluğun yavaş ve orta hızda değişmesi sırasında ortaya çıkmaktadır. Kıray bu mekanizmaları şöyle anlatmaktadır;¹⁸⁴ değişimin çok yavaş olduğu zamanlarda, sık sık eski düzene has kurum ve değerlerin yeni yapı içerisinde ya da yeni düzenin kurum ve değerlerinin eski yapı çerçevesinde anlamlar, fonksiyonlar kazandığı, yoruma uğradığı görülmektedir. Göreceli olarak daha hızlı ve daha kapsamlı değişme hallerinde, her iki temel yapıda da görünmeyen, fakat oluşum içerisinde beliren ve bütünleşmeyi sağlayan kurumlar ve ilişkiler ortaya çıkar ya da eski kurumlar yeni fonksiyonlar kazanmaktadır. Bu hal, sosyal yapının her kurum, ilişkisi ya da bunlarla

¹⁸⁴ Kıray, A.e., s. 20.

ilgili değerlerin hepsinin aynı anda ve aynı hızda değişip, aynı süre içerisinde yeni bir yapı haline gelmemesinden doğmaktadır. Değişmenin bunalımsız olmasını sağlayan, özölmenin önüne geçen ve her iki sosyal yapıya da ait olmayan bu yeni beliren kurumlar, ilişkiler, değerler ve fonksiyonlar, tampon mekanizmalar terimi ile ifade edilebilir. Bu tampon mekanizmalar sayesinde, sosyal yapının çeşitli yönleri birbiri ile bağlanmakta, fonksiyonel bütünün parçası olmayan taraflar kaybolmaktadır. Bu şekilde toplumun orta hızda bir değişme oluşumunda da görel bir denge halinde kalması olanağı bulunmaktadır. Kıray aynı yerde, değişmenin çok hızlı yaşandığı yerlerde ise, yeniden yorumlama ya da tampon mekanizmaların oluşması için yeterli süre olmadığından panikten ihtilale pek çok sosyal hareketin meydana gelebileceğini belirtmektedir. Kıray, ihtilal kelimesiyle sosyal hareketler sonrası ortaya çıkan devrimleri ifade etmektedir. Devrim kelimesini ise bugün ihtilal kelimesinin kullanıldığı manada, yani askeri darbeleri nitelemek için kullanmıştır.¹⁸⁵ Yukarıda, gündelik hayatın ürettiği melezliğe bir örnek olarak anılan tampon mekanizmalar kavramı ne çok yavaş ne de çok hızlı geleşen sosyal değişme süreçlerinin ürünlerini ifade etmek için ortaya atılmıştır. Sosyal yapıyı; sosyal kurumların, insan ilişkilerinin ve bunların karşılıklı etkileşmelerinden doğan sosyal değerlerin birbirlerini karşılıklı olarak etkiledikleri bir bütün olarak gören Kıray, bu bütünün her zaman aynı olmayan bir hız ve tempoyla değiştiğini ve bu yüzden sosyal değişmenin rastgele olmadığını, alternatiflerin sınırlı kaldığı ifade etmektedir. Çünkü sosyal yapıyı meydana getiren öğeler, birbirlerine bağlı ve bağımlıdır. Sosyal yapının her tarafında zincirleme reaksiyonlar şeklinde beliren toplumsal değişim esnasında birbirine bağlı ve bağımlı kurumların, ilişkilerin ve değerlerin denge halinde kalması için denge koruma mekanizmaları belirlemektedir. Kıray, toplumsal değişimin çok yavaş geliştiğinde yeni düzenin kurum ve değerlerinin eski yapı çerçevesinde yeniden yorumlanma (reinterpretaiton) mekanizmasıyla, çok hızlı değiştiğinde ise devrim (ihtilal) mekanizmasıyla toplumda karşılık bulduğunu iddia etmektedir. Tampon mekanizmalar ise gelişimin nispeten hızlı yaşandığı toplumlarda tampon kişiler, tampon kurumlar ve hatta tampon mekanlar halinde belirlemektedir. Tampon

¹⁸⁵ Kıray, A.e., s. 193, 213.

mekanizmalar göreceli değişim hızının toplumda yaratabileceği buhrana karşı, eski ve yeni toplumsal yapı arasında bütünleşmeyi sağlayan, görünür olmayan kurumlar ve ilişkilerin ortaya çıkması veya eski kurumların yeni fonksiyonlar kazanması şeklinde belirlemektedir. Bu yönüyle tampon mekanizmalar bir tür melezliği ifade etmektedir. Orta hızda gelişen toplumsal değişim esnasında göreceli bir denge halini sosyal yapının çeşitli yönlerini birbirine bağlayarak sağlayan tampon mekanizmalar, çözülme ve bunalımı önleyerek toplumu bölük pörçük veya düzensiz olmaktan korumaktadır. Tampon mekanizmalar, son tahlilde, değişimin bunalımsız olmasını sağlayan, çözülmenin önüne geçen ve her iki sosyal yapıya da ait olmayan, yeni beliren kurumlar, ilişkiler, değerler ve fonksiyonlar olarak ifade edilmektedir.

Kıray kendi çalışması çerçevesinde Ereğli'deki bazı kahvehaneleri tampon kurumlar arasında saymaktadır. Çünkü kasabadaki belirli kahvehanelere, belirli köylerin kadını ve erkeği uğramaktadır. Her köylü bu kahvehanelere malını emanetçiye bırakır gibi bırakabilmekte, başkalarına oralarda randevu vermekte, kahveciye akıl danışmakta ve işlerinin takibini yüklemekte, hatta siparişler ısmarlamaktadır. Yoğunluğu artan köy-kasaba ilişkilerinde kahvehaneler yeni ve değişik fonksiyonlar kazanmışlardır. Gelişmiş şehirlerde çeşitli kurumların göreceği işleri üzerine alan kahveler, Ereğli'de şehirleşme oluşumu içerisinde gerginliği azaltan, ilişkileri kolaylaştıran, hızlı ve verimli haberleşmeyi sağlayan bir tampon kurum haline gelmiştir. Kıray, kahvehanelerin bu rollerinin geçici olduğunu ve tam sanayileşmiş şehirlere has kurumlar kurulup işlemeye başlayana kadar tampon kurum ve mekanizma olarak iş göreceğini söylemektedir.¹⁸⁶ Kıray, bir tampon kurum olarak kahvehane örneğini verdikten sonra tampon fonksiyon olarak da anne örneğini vermektedir. Anne, iki arada baba ile çocuğunu idare etmek durumundadır. Yani iki kuşak arasındaki değer ve düşünce farklılığında arabulucu annedir. Anne çocuğun çıkışlarını babaya usulü ile anlatarak, babanın baskılarını çocuğa uygun şekilde naklederek dengeyi kurar. Özetle, değişmekte olan kasabada iki kuşak arasındaki görüş ayrılığı, babanın otoritesi korunarak, çocukların istekleri anne tarafından makul

¹⁸⁶ Kıray, A.e., s. 53.

görülen hadde indirilerek, buhranlara ve çatışmalara yer bırakmadan halledilir. Burada ve diğer konulardaki baba-çocuk ilişkilerinde, babanın kaybolan otoritesi anneye birçok yeni görevler yüklemiştir. Bu konuda anne terimin tam anlamıyla tampon rolünü oynamaktadır. Aile ilişkilerinin değişmesinde en büyük düzenleyici, denge bulucu ve değişmeyi yavaşlatıcı fonksiyonu anne üzerine almıştır.¹⁸⁷

Kıray, kendi araştırma konusunu oluşturan ve Ereğli bölgesinin 1960'lı yıllardaki değişimini ele alan eserinde, Ereğli ve Ereğlilerin o gün içinde bulundukları seri tempolu, sonucunu göremedikleri değişmeyi betimlemektedir.¹⁸⁸ Bu değişme, her gün yeni olaylar ve yeni insanlarla karşılaşmayı, her gün yeni ve alışılmadık davranış tarzları ve ilişki düzeylerini gerekli kılmaktadır. Üstelik bütün bu oluşumlar için Ereğlilerin fikri alınmamakta ve onlara bu konuyla ilgili bir izah verilmemektedir. Yani Ereğli, kömüre dayalı ekonomiden ağır sanayiye dayalı bir ekonomiye geçiş yaparken ve aynı vakitte kentleşirken, Ereğlilerden sadece bu duruma uyum sağlamaları beklenmektedir. Bu anlamda Ereğli'deki orta hızlı sosyal değişmeyi anlamlandırmak için Kıray'ın ortaya attığı tampon mekanizmalar kavramı, pekala üniversite öğrencilerinin metropolleşirken karşılaştıkları bazı ilişki düzeylerini de anlamlandırmak için kullanılabilir. Fakat metropol kentin ortamında üniversite öğrencileri, sadece orta halli bir değişimi deneyimlememektedirler, aynı anda hem yavaş hem de hızlı değişimlere adaptasyon sağlamak durumunda kalmaktadırlar. Bu bağlamda yeniden yorumlama ve isyan mekanizmalarını da metropolleşen üniversite gençleri için denge koruyucu mekanizmalar olarak değerlendirilebilmek mümkündür. Çünkü onlar sosyal değişimin en keskin türlerinden birine maruz kalmaktadırlar ve bu değişim özne varlığına değişik hızlarda aynı anda etki etmektedir.

¹⁸⁷ Kıray, A.e., s. 154.

¹⁸⁸ Kıray, A.e., s. 30.

2.11- Performanslar, İzlenimler, Takımlar, Bölgeler

Gündelik hayatta toplumsal etkileşimin nasıl gerçekleştiğini tiyatrodan aldığı kavramlarla dile getirmeye çalışan Erving Goffman (1922- 1982); dramaturji kuramını, performans, vitrin, oyuncu, seyirci, sahne, sahne arkası, takım gibi kavramlar üzerinden işletmektedir. Sembolik etkileşimcilik teorisinin etkisinde oluşturduğu kuramını, 1956 yılında yazdığı ‘Benliğin Gündelik Hayattaki Sunumu’¹⁸⁹ adlı eserinde ortaya koymuştur. Dramaturji kuramı Anglo-Amerikan toplumunun seküler gündelik performanslarını incelemek üzere geliştirilmiştir.¹⁹⁰ Goffman’a göre toplum, belirli toplumsal karakteristiklere sahip herhangi bir bireyin, bu duruma uygun bir paralellik içinde, diğerlerinden kendisine değer vermelerini ve davranışlarının buna göre olmasını beklemesinin ahlaki hakkı olduğu temeli üzerine organize olmuştur.¹⁹¹ Burada önemli diğer bir nokta, bireyin iddia ettiği gibi toplumsal karakteristiklere gerçekten sahip olmasıdır. Goffman’a göre, kişiler toplumda tiyatrodaki oyuncunun sergilediğine benzer şekilde sürekli olarak performanslar sergilemektedir. O, kişinin ortaya koyduğu performansa gönülden inanabileceğini veya bu performansa karşı oldukça alaycı bir tavır geliştirebileceğini ileri sürmektedir.¹⁹² Goffman, kişinin (oyuncunun/ icracının) toplum içindeki davranışlarını performans olarak nitelemektedir. Performansa karşı içtenlik ve alaycılık bazen aynı kişide, zamana ve şartlara göre yer değiştirebilir. Goffman inanç-inkar döngüsü dediği bu duruma iki örnek de vermektedir: Başlangıçta ‘fiziki cezalandırmadan kaçındığı için’ ordunun kurallarına uyan acemi asker, daha sonraları ‘kurumu ayıplanmasın’ ya da ‘subaylar ve diğer askerler ona saygı göstereyin’ diye bu kurallara uyan biri haline gelebilir. Halka dini bir huşu veren mesleklerin çömezleri genelde tersi yönde bir döngüyü takip ederler.¹⁹³ Goffman’ın

¹⁸⁹ Türkçeye ‘Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu’ adıyla çevrilmiştir. Bkz: Erving Goffman, **Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu**, çev. Barış Cezzar, İstanbul, Metis Yayınları, 2009.

¹⁹⁰ Erving Goffman, **The Presentation of Self in Everyday Life**, Edinburgh, University of Edinburgh Social Science Research Center, 1956, s. 36.

¹⁹¹ Goffman, A. e., s. 6.

¹⁹² Goffman, A. e., s. 10.

¹⁹³ Goffman, A. e., s. 12.

aykırı eylemden vazgeçmek veya onu gizlemek zorunda kalacaktır.¹⁹⁸ Metropoldışı öğrenci, metropolde yaşayan bir üniversiteli rolünü icra ederken bu durum tanımına uygun olan bir uyum gerçekleştirmektedir. Bir role uyum sağlamak, o rolü standartlar dahilinde deneyimlemek olarak da anlaşılabilir.

Bir performans icra edilirken oyuncu/icracı; zevklerini, ekonomik durumunu ve seyircilerin edinmesi gereken faaliyet görünümü ile uygunsuz olan karlı bir faaliyet formunu seyircilerden gizleyebilir.¹⁹⁹ Oyuncular/icracılar genelde icra ettikleri rol için ideal güdü ve niteliklere sahip oldukları izlenimini güçlendirmeye ve bu rolü elde etmek için gururlarını kıran davranışlara, hakaretlere, aşağılanmalara katlanmak ve üstü kapalı anlaşmalar yapmak zorunda kalmadıklarını göstermeye çalışmaktadırlar. Bu ideal izlenimleri güçlendirmek için bir tür eğitim söylemi geliştirilmektedir. Böylece sendikalar, üniversiteler, ticari örgütler ve diğer ehliyet verici kurumlar, kısmen tekellerini sürdürebilmek kısmen de ehliyetli uygulayıcıları diğer insanlardan ayırmak için, uygulayıcılara gizemli bir eğitim alanı ve sürecini masetmelerini zorunlu kılar.²⁰⁰ Metropoldışı öğrenciler, metropole tutunmak için çeşitli dini ve ideolojik gruplarda yer almaktadırlar. Bu gruplarda yer alışı düşünsel ve inançsal kökenleri olduğu kadar, metropolde bir yuva edinmek, okumak için gerekli burs imkanına kavuşmak, grup içinde belirli bir çevre edinmek gibi bazı çıkarları tatmin ettiği de açıktır. Bu bağlamda metropoldışı öğrencinin üye performansının kendisine maliyetini seyircilerden saklaması da anlaşılır olmaktadır. Öte yandan üniversite gibi diploma veren bir kurum, eğitim alanı ve sürecinin zorunluluğuyla hem kendisi hem de öğrencileri için bir ayırım noktası geliştirmektedir. Bu ayırım noktasında, ehliyetlendirme kurumu olarak kendi ayrıcalığını pekiştirmekte, ehliyet/diploma verdiği öğrencilerini ise eğitim gördükleri alana dair ayrıcalıklı hale getirmektedir.

Kişisel vitrindeki değişiklikler, bir yıl yanlış temsil olarak görülürken sadece birkaç yıl sonra dekoratif olarak görülebilir. Mesela ağarmış saçların boyanarak kapatılması

¹⁹⁸ Goffman, A. e., s. 26.

¹⁹⁹ Goffman, A. e., s. 27.

²⁰⁰ Goffman, A. e., s. 29.

yakın zamanda kabul edilebilir hale gelmiştir. Ancak toplumun bazı kesimleri bu durumun hala uygun olmadığını düşünmektedir.²⁰¹ Toplumdaki bazı seyircilerce meşru olduğu düşünülen bazı faaliyetler, diğer seyirciler tarafından dolandırıcılık olarak görülmektedir.²⁰² Meşruluk ve gayrimeşruluk algıları toplumsal gruplar tarafından zaman içerisinde üretilmekte ve yeniden üretilmektedir. Mesela kadınların eşit vatandaşlık hakkı, Kürtlerin etnik kimliğinin kabulü, eşcinselliğin anayasal güvenceye alınması gibi konular, toplumsal meşruiyetini bulan veya bulma yolunda olan siyasal konulardandır. Üniversite hayatı, içinde barındırdığı kültürel ve fikrîsel güçle gençlerin bu tür konulardaki fikirlerinin dönüşümüne sebep olabilir. Üniversite gençleri arasında yayılan fikirler zamanla toplumun diğer kesimlerinde de meşruiyet bulabilmektedir.

Performansın genel bazı karakteristikleri şunlardır: İş ve görevlere yönelik faaliyetler iletişime yönelik faaliyetlere dönüşmeye eğilimlidir. Rutinin sunulduğu vitrin/önsahne, muhtemelen öteki ve farklı rutinler için de uygundur. Yani büyük ihtimalle özellikle bir rutine uygun değildir. İşleyen bir konsensüsü sürdürebilmek için yeterli öz-kontrol sarf edilmelidir. İdealleştirilmiş bir izlenim, bazı gerçeklerin vurgulanması ve diğerlerinin saklanmasıyla sunulmaktadır. İfade tutarlılığı, oyuncunun/icracının seyircinin garanti altına alındığını düşündüğü performansın açıklanmış amacından ziyade daha küçük ahenksizliklere karşı korumaya daha çok dikkat göstermesiyle sürdürülebilir. Performansın tüm bu genel karakteristikleri bireyin üzerinde oynayan ve faaliyetlerini performanslara çeviren etkileşim sınırlamaları olarak görülebilir.²⁰³ Oyuncu/icracı, en önemli rollerinin o an oynadıkları rolleri olduğuna ve kendilerinde olduğu iddia edilen ya da kendilerine atfedilen davranışların en temel ve karakteristik davranışları olduğu izlenimi vermeye, bu izlenimle çelişmemeye çalışmaktadırlar.²⁰⁴ Performans izleniminin sürekliliği, performansın vermeye çalıştığı mesajın sürekliliğiyle ilgilidir. Bu noktada oyuncu/icracı, icra ettiği performansın gerçekte kendini yansıttığını göstermek

²⁰¹ Goffman, A. e., s. 40.

²⁰² Goffman, A. e., s. 42.

²⁰³ Goffman, A. e., s. 43.

²⁰⁴ Goffman, A. e., s. 83.

durumunda kalmaktadır. Goffman'ın etkileşim sınırlamaları olarak ifade ettiği bu durum, özellikle uyum sağlama sürecinde gün yüzüne çıkmaktadır. Kişi, uyum sağlamaya çalıştığı performansı icra ederken, genelde kendini o role angaje etmiş olmaktadır. Ayrıca bu rolle çelişen noktaların saklanması ve bu role uyan çizgilerin belirginleştirilmesi, seyircinin role inanması, oyuncu/icracının ise rolü içselleştirmesi bakımından önem arz etmektedir.

Performans, oyuncunun/icracının karakteristiğini değil sunulan görevin özelliklerini ifade etmeye yaramaktadır. Belirli bir katılımcı tarafından yansıtılan durumun tanımı, birden fazla katılımcının yakın işbirliğiyle teşvik edilen ve sürdürülen projeksiyonun ayrılmaz bir parçasıdır.²⁰⁵ Tek bir performansın sunumunda işbirliği yapan oyuncular/icracılar grubu takım olarak tanımlanmaktadır.²⁰⁶ Birkaç farklı statü derecesinin hüküm sürdüğü geniş sosyal kurumlarda, herhangi bir etkileşim süresince, pek çok farklı statüden katılımcıların geçici olarak iki takım halinde gruplaşmaları beklenmektedir.²⁰⁷ Meslektaşlar (colleagues), takım arkadaşlarının (team-mates) yaptığı gibi aynı zaman ve mekanda, aynı belirli seyirci önünde birlikte katılım göstermeyen fakat aynı rutini aynı seyirci türüne sunan kişiler olarak tanımlanabilir. Meslektaşlar, söylenildiği gibi, aynı kaderi paylaşmaktadırlar. Aynı tür performansı ortaya koyageldikleri için, her biri diğerinin yaşadığı zorlukları ve bakış açılarını bilir ve dilleri ne olursa olsun aynı toplumsal dili konuşur hale gelmektedirler. Başkalarının önünde sürdürülen sahnenin kendi aralarında sürdürülmesi gerekmez, gevşemek mümkün hale gelmektedir.²⁰⁸ Takımlar, Goffman'ın dramaturjik yaklaşımının önemli etkenlerindendir. Takım, aynı performansı, aynı seyirci önünde icra eden oyuncu/icracıların tümüne denir. Meslektaş ise aynı tür performansı, benzer seyirciler önünde sunan oyuncu/icracı grubudur. Üniversiteye uyum konusunda birbirinden enlemsel ve boylamsal olarak farklı çeşitli takımların ve meslektaş gruplarının vardır. Üniversite gençliğini bir meslektaş grubu, metropolleşen üniversite gençliğini ise bir takım olarak

²⁰⁵ Goffman, A. e., s. 47.

²⁰⁶ Goffman, A. e., s. 50.

²⁰⁷ Goffman, A. e., s. 57.

²⁰⁸ Goffman, A. e., s. 102.

değerlendirmek mümkündür. Araştırmanın konusu olan metropoldışı öğrenciler bir takım olarak ele alınabileceği gibi, bu grubun içinde de birbirinden farklı etnik, mezhepsel, ideolojik, dini gruplar da ayrı ayrı takımlar olarak ele alınabilir. Dolayısıyla araştırmacı, kendini bu noktada katmanlı bir çözümleme karşısında bulmaktadır. Bu bağlamda metropoldışı üniversite gençliğinin metropolleşme sürecini araştırırken, Dubet'nin gençliğe bakışına benzer bir şekilde aynı yaş ve ülkede ve konjonktürde doğup büyüdükları için ortak noktalara sahip, ama farklı sosyal, ekonomik ve kültürel sermayelerinden ötürü birbirlerinden farklılaşmış bir kitleyle karşılaşmaktadır. Bauman'ın yeni kabile kavramsallaştırmasından ilhamla, çalışma içerisinde yarı şeffaf akran kabileler adını verdiğimiz bu takımlar ve bu takımların birbirleriyle kurdukları –aşağıda açıklanacağı üzere- resmi ve gayri resmi iletişim kanalları araştırma sürecimizin merkezinde olacaktır.

Metropol ortamı/seti baz alındığında metropollü öğrenciler takımının metropoldışı öğrenciler takımına göre pek çok konuda daha avantajlı olduğu iddia edilebilir. Çünkü metropoldışı öğrencilerin uyum sağlama sürecinde gireceği etkileşimlerin yönlendirici boyutunu metropollü öğrenciler oluşturacaktır. Goffman bu konuda şunları söylemektedir: Pek çok önemli sosyal durumda, etkileşimin meydana geldiği toplumsal ortam/set takımlardan sadece biri tarafından derlenip yönetilmektedir. Bu takım gösteriye diğer takıma göre daha yakından katkıda bulunmaktadır. Dükkanındaki müşteri, bürodaki müvekkil, ev sahibinin evindeki bir grup misafir; bu kişiler de bir performans ortaya koymakta ve bir vitrin sürdürmektedirler ama faaliyet gösterdikleri ortam/set doğrudan kontrollerinin dışındadır, huzuruna geldikleri kişilerce sergilenen sunumun ayrılmaz bir parçası olmaktadır. Böylesi vakalarda, seti/ortamı kontrol eden takımı oyuncu/icracı takım, diğer takımı ise seyirciler olarak adlandırmak uygundur. Aynı şekilde, etkileşime en fazla aktiviteyi katan, etkileşimin içinde daha çarpıcı rol oynayan, her iki takımın etkileşimsel diyaloglarında takip edeceği hızı ve yönü belirleyen takımı oyuncu/icracı olarak etiketlemek kullanışlı olacaktır. Setin/ortamın kontrolü sıklıkla etkileşim sırasında bir avantaj olarak görülmektedir. Dar anlamda, bu kontrol takımın seyircinin edinebileceği bilgiyi

belirlemek için stratejik cihazları tanımlamasına imkan vermektedir.²⁰⁹ Eğer üniversite ortamı/seti tek belirleyici olarak ele alınırsa, uyum sağlama sürecinde bu defa iki ayrı belirgin takımdan söz edilecektir. Bu takımlar metropol kökenli ve metropolleşmiş öğrencilerin oluşturduğu metropollü öğrenciler ile metropoldışı öğrencilerden meydana gelmektedir. Metropollü öğrencilerin metropol setine/ortamına hakimiyeti veya burayı kontrolleri, metropoldışı öğrencileri seyirci ve bir anlamda tabi konuma indirgemektedir. Goffman, takımlar arası iletişimlerde tabi konumda olan takımın, hakim takıma karşı geliştirdiği bir taktik olarak gizli tahkiri önemsemektedir. Ona göre, takımlar arası gizli tahkir, gizli övgüden daha yaygın görünmektedir. Bunun sebebi belki de böylesi bir tahkirin mevcut olmayanların aleyhine olarak birbirlerine karşı saygı göstererek ve seyirciyle yüzyüze olan davranışlarda uysal bir tavır sergilemek zorunda kalmanın meydana getirdiği öz-saygı kaybını telafi ederek takım dayanışmasının sürdürülmesine hizmet etmesidir.²¹⁰ Etkileşime geçen iki takım daha eşit ilişkiler kurmaya başladıklarında ise takımın daha önce kendi arasında işleyen kanal, iki takım arasında işlemeye başlamaktadır. Goffman bu konuda şunları söylemektedir; iki takım güvenli toplumsal etkileşimin bir garantisi olarak resmi olarak işleyen bir mutabakat kurduklarında, takımların birbirlerine yönelttikleri gayri resmi bir iletişim kanalı genellikle tespit edilebilir. Bu gayri resmi iletişim; ima, şiveyi taklit, yerinde espriler, anlamlı duraklamalar, örtülü tüyolar, amaçlı şakalar, manidar sezinlemeler ve pek çok başka işaretle ortaya konulmaktadır.²¹¹ Bu kanal, takımların etkileşimleri boyunca iletişimlerinde önemli görevler yüklenmektedir. Bu görevlerden en önemlisi birbirlerini tanımalarını mümkün kılmalarıdır. İletişim kanalı hem sembolik hem de söylemsel ifadelerle kurulmaktadır. Goffman'a göre, ifadenin rolü benlik izlenimlerini taşımaktır. Toplumsal hayatın ifade bileşeni, başkaları tarafından verilen ya da alınan izlenimlerin kaynağıdır. İzlenim, açık olmayan gerçekler hakkında bilgi kaynağı olarak ve izlenimi alanların izlenim verenin eylemlerinin tüm sonuçlarını beklemeksizin tepkilerine rehberlik edebilecek bir araç olarak kabul

²⁰⁹ Goffman, A. e., s. 58-59.

²¹⁰ Goffman, A. e., s. 109.

²¹¹ Goffman, A. e., s. 121.

edilmiştir.²¹² Tüm sosyal etkileşimlerin altında yatan, temel bir diyalektiğin olduğu görülmektedir. Birey ötekilerin huzuruna girdiğinde, durumun gerçeklerini keşfetmek isteyecektir. Düzene ait tam bilgi nadiren mümkündür, yokluğunda ise, birey tahmin araçları olarak ipuçları, tahliller, işaretler, anlamlı jestler, statü sembolleri vs. gibi ikameleri kullanma eğilimindedir. Kısaca, birey ilgilendiği gerçekliği o anda algılayamadığı için, onun yerine görüşlere güvenmek zorundadır. Paradoksal olarak, kişinin ilgilendiği gerçeklik ne kadar çok algılanamazsa, dikkatini o kadar çok görüşlere yoğunlaştırmalıdır.²¹³ Görüleceği üzere takımlar arası söylemsel ve sembolik iletişim, birbirleri hakkındaki gerçekliğe erişmelerini sağlamaktadır. Bu kuralı üniversite öğrencilerinin uyumuna uygulanırsa, tabi konumda olan metropoldışı öğrencilerin, metropolü öğrencilerle geliştirdikleri iletişim ve girdikleri etkileşim müddetince metropolleşmenin durum tanımına muttali oldukları ve bu bilgi sayesinde kendilerini de metropolleştirerek tabi durumlarından sıyrıldıkları iddia edilebilmektedir.

Gündelik hayatta oyuncunun kendisini net bir yalan söylemiş olma pozisyonuna sokmadan hemen hemen her tür yanlış izlenimi kasıtlı olarak yaratması genellikle mümkündür. İma, stratejik belirsizlik, vahim ihmaller gibi iletişim teknikleri yanlış-bilgilendiricinin teknik olarak hiç yalan söylemeden yalanlardan faydalanmasını sağlamaktadır.²¹⁴ Gündelik hayat insanların kendilerini sembollerle, alışkanlık kazanmış davranışlarıyla, önem verdikleri veya vermedikleri konulardaki tavırlarıyla açığa vurdukları bir alandır. Goffman'ın ifade ettiği gibi, oyuncular/icracılar yanlış bilgilendirme kastıyla yalan söylemeden yalanlara başvurabilirler. Çoğu zaman ortama yeni giren kişiler, yanlış-bilgilendiricilerin de etkisiyle, ortamın gerçekliğinin tüm bilgisine vakıf olamadıklarından, gerçekliğin ikameleri olan tahmin araçlarından faydalanır. İletişimin gerçekliğine dair bilgi kıtlığı, gerçekliğin sembolik ifadelerini sayılabilecek ikameleri daha önemli hale getirmektedir. Üniversite okumak için

²¹² Goffman, A. e., s. 160.

²¹³ Goffman, A. e., s. 160- 161.

²¹⁴ Goffman, A. e., s. 41.

metropole gelen metropoldışı öğrencinin de bu bağlamda uyum sağlama sürecinin özellikle ilk dönemlerinde sembolik iletişime daha fazla önem verdiği öngörülebilir.

Bölge, algıya yönelik engellerle bir dereceye kadar sınırlandırılmış herhangi bir mekan olarak tanımlanabilir.²¹⁵ Arka bölge ya da kulis, verili performansa ilişkin, özellikle ve tabi olarak çelişen ve performans tarafından üretilen izlenimin mekanı olarak tanımlanabilir. Bu tür mekanların elbette ki pek çok işlevi vardır. Bir performansın kendi ötesinde bir şey ifade etme kapasitesinin zahmet ve titizlikle üretildiği yer burasıdır. Yanılsamaların ve izlenimlerin açıkça inşa edildiği yer burasıdır. Tören ekipmanları buradadır.²¹⁶ Oyuncu/ icracının performansını ortaya koyarken performansıyla çelişen noktaları sakladığı daha önce belirtilmiştir. Oyuncu/ icracının bahsi geçen çelişkileri hem ürettiği hem de sakladığı yere Goffman arka bölge demektedir. Kendi yerel bölgelerinden metropol bölgesine gelen öğrenciler, uyum sağlama sürecinde pek çok yanılsama, ikirciklik, yanlış anlama, adaptasyon süreci gibi pek çok izlenim ve deneyimi yaşayabilmektedirler. Goffman'ın arka bölge diye tabir ettiği ve bu izlenim ve deneyimlerin depolandığı alanın ne ölçüde bastırıldığı ve nasıl nüksettiği sorulmaya değer sorulardır. Metropolde bir ölçüde metropolleşen öğrenciler kendi yerellerine döndüklerinde –gerek memleketlerine fiziken dönmek, gerekse metropolde hemşehrileriyle karşılaşmak suretiyle- kendilerini metropolleştiren tavır, tutum ve davranışları ne ölçüde devam ettirmektedirler ya da ne ölçüde bir kenara atmaktadırlar gibi sorulara araştırmanın imkan verdiği ölçüde cevaplar bulunmaya çalışılacaktır.

2.12- Habitus, Alan, Sermaye, Sınıf

Pierre Bourdieu, sosyal bilimin görünüşte çelişkili iki perspektifi arasında yani sosyal fizik (nesnelcilik) ile toplumsal fenomenoloji (öznelcilik) arasında gidip

²¹⁵ Goffman, A. e., s. 66.

²¹⁶ Goffman, A. e., s. 68.

geldiğini belirtmektedir.²¹⁷ Bu karşılıklı toplumsal aktörlerin deneyimlerinin analizi ile bu deneyimi mümkün kılan nesnel yapıların analizini birleştiren bir modeli ortaya koyarak aşmaya çalışmaktadır.²¹⁸ Bourdieu bu modeli ortaya koymaya çalışırken, habitus, alan, sermaye, sınıf gibi kavramları kullanmaktadır. Modelini ortaya koyarken habitus kavramını geliştiren Bourdieu, alan, sermaye ve sınıf kavramlarının içini klasik anlamlarından farklı olarak doldurmaktadır.

Bourdieu'ye göre, sosyal bilim kendi uygun nesnelerini inşa etmek için gerçekliğe ters düşme veya basitçe ampirik bir geçersizlikle karşılaşma pahasına, sağduyusal ön-inşalardan yani bizzat görüldüğü şekliyle gerçeklikten/ gündeliklikten kopmak zorundadır.²¹⁹ Ona göre sosyal gerçeklik, ele geçirilmeli, inşa edilmeli ve betimlenmelidir.²²⁰ Toplumsal yapılar ve zihinsel yapılar ikili bir karşılıklı inşa ve mütakabiliyet ilişkisi içerisindedir. O, toplumsal gerçekliği görünüşte uzlaşmaz olan iki okumaya, yani 1- görünmez ilişki yapılarını ortaya çıkarmaya çalışan yapısalci ve 2- bireylerin sağduyusal algılarını araştıran inşacı bir okumaya maruz bırakmaktadır. Bunun için habitus, sermaye ve alan kavramlarını geliştirmiştir. Habitus insanların algıladığı, değerlendirdiği ve içinde hareket ettiği dünya aracılığıyla oluşan kalıcı ve aktarılabilen eğilimler sistemini anlatmaktadır. Bu bilinçsiz şemalar, sürekli özel toplumsal koşullar ve koşullanmalara maruz kalınarak, dışsal kısıtlamalar ve imkanlar içselleştirilerek kazanılmaktadır.²²¹ Görüleceği üzere, Bourdieu işe yapısalci/işlevselci ve yorumsamacı sosyolojileri birleştirmeyi deneyerek başlamıştır. Bu bağlamda hem yapısalci kökenlere sahip, hem de inşacı özellikleri barındıran habitus kavramına büyük önem verir. Habitus kavramı, Bourdieu sosyolojisinin temel taşlarından biridir.

²¹⁷ Bourdieu, A. e., s. 44.

²¹⁸ Bourdieu, A. e., s. 45.

²¹⁹ Bourdieu, A. e., s. 39.

²²⁰ Wacquant, A. e., s. 59.

²²¹ Wacquant, A. e., s. 61.

Habitus terimi esasen yapılaşmış doğaçlamayı mümkün kılan somut duyarlılık anlamına gelmektedir.²²² Sosyal hayatı bir oyuna benzeten Bourdieu, habitusu bir oyundaki her oyuncunun bir sonraki hareketi, bir sonraki oyunu, bir sonraki vuruşu sezme kapasitesi olarak tanımlamaktadır.²²³ Bir sosyal durum ya da etkileşimi anlamak için aktörlerin hangi oyunu oynadıklarını sormak gerekmektedir. İnsanları oyuna bağlayan şey, oyunun getireceği ödüllere sahip olma arzularıdır. Fakat oyunları, oyuncular icat etmezler. Onlar tarihin, toplumsal mücadelelerin ve daha önceki doğaçlamaların ve aşk yapmanın, aile kurmanın, çocuk yetiştirmenin doğru yolunu söyleme kapasitesine sahip güçlü aktörlerin dayatmalarının ürünleridir.²²⁴ Habitus, bireylerin varoluşsal objektif koşulları olgusundan hareketle içselleştirdikleri ve bilincinde olmadıkları algı, düşünüş ve eylem ilkeleri (şemaları) olarak işlev gören kalıcı yatkınlıklar sistemidir. Yatkınlıklar; algılama, hissetme, yapma ve düşünme eğilimleri, tutumlarıdır. Habitus aynı zamanda bireyin sosyal seyrinin ve konumunun ürünüdür. Dolayısıyla, sosyal aidiyet kazanımlarını yapılandırmakta ve sınıf habitusu üretmektedir. Daha önce kazanılmış yatkınlıklar, daha sonra yeni yatkınlıklar kazanmayı şartlandırmaktadır. Her yeni kazanım, yeni ve beklenmedik durumlara bağlı gerekliliklere uygun olarak katılmayı, uymayı sürdüren tek bir habitus biçimindeki bütüne entegre olmaktadır. Habitus her zaman yeniden yapılandırmayı içeren bir yapıdır. Bu habitusun bütünüyle katılaşmadığını gösteren, bizim geçmiş ve şimdiki tecrübelerimizin ürünüdür. Böylece habitus, objektif yapılar ile bireysel tutumlar arasında bir arabulucu olmaktadır.²²⁵ Bu anlamda habitusun bireye karşılaştığı yeni bir sosyal durum karşısında ne yapabileceği hakkında fikir veren, önceki yaşantıların ve sınıfsal konumunun kesişiminde üretilen ve yeniden-üretilen yatkınlıkları olduğu söylenebilir. Kişi habitusu sayesinde, yeni durumlara nasıl uyum sağlayacağını çıkarsamakta ve ayrıca bu yeni durum onun habitusunda yeni yatkınlıklara yol açmaktadır. Kısacası uyum

²²² Craig Calhoun, “Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları”, çev. Güney Çeğin, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 103.

²²³ Calhoun, A. e., s. 79.

²²⁴ Calhoun, A. e., s. 81.

²²⁵ Ünal, A. e., s. 175- 176.

sağlama sürecinde kişi ve grup habitusu, önemli bir gösterge ve belirteç haline gelmektedir.

Üniversite gençliği hakkında bir araştırmaya girişmek için öncelikle üniversite gençliğinin davranışlarının anlaşılmasına çalışılması gerekmektedir. Üniversite gençliği konusunda çeşitli araştırmalar yapan Yazıcı, ‘üniversiteli bir gencin, davranışlarının anlaşılabilmesi için taşıdığı sosyo-kültürel arka planın da anlaşılması gerekir’²²⁶ demektedir. Üniversite gençliğinin sosyo-kültürel arka planından bahis, akla Pierre Bourdieu’nün sosyal köken ve eğitim kariyeri arasında aracı işlevi gören habitus kavramını getirmektedir. Bourdieu’ye göre,²²⁷ habitus bireyin sosyal kökeni, bulunduğu sosyal konum ve eğitim kariyeri arasındaki ilişkilerin kesiştiği noktadır. Okul sadece eğitim-öğretim sağlayan değil aynı zamanda belli bazı habitusları yeğlediği için sosyal açıdan aynı anda hem homojenleştirici, hem de eleyici ve ayrıştırıcıdır. Doğumuyla beraber bir çocuk kendini sosyal uzamın belli bir yerinde ve bu yere denk düşen ekonomik ve kültürel sermayenin mirasçısı olarak bulmaktadır. Eğitimde başarı sosyal köken ile doğrudan orantılıdır; öğrenci ne kadar yüksek bir sınıftan geliyorsa, okulda aktarılanları o kadar kolay öğrenmektedir. En yüksek oranda öğrenme şevkine orta sınıflarda rastlanmaktadır. Çünkü kurumsallaşmış eğitim, en gerçekçi yükselme imkanını bu sınıfa tanımaktadır. Üniversiteye giren öğrenciler ve sosyal konumları arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal kökene dayalı keskin ve büyük farklar kadar, kuşaklar boyunca yüksek oranda değişmezlik de görülmektedir. Seçilen dallar ve sosyal köken arasındaki ilişkiye bakıldığında, eğitime yakın ve eğitime uzak ortamlardan gelen öğrencilerin hem seçim çeşitliliği, hem de seçilen dalların özellikleriyle ilintili farklar görülmektedir. Avantajlı sınıflardan gelen öğrencilerin meslek seçiminde özel ilgi alanları etkin faktör iken, dezavantajlı kesimlerden gelen öğrenciler öğretmenlik ya da tıp gibi geleneksel olarak kabul gören ve nispeten iyi para getiren dallara ekonomik

²²⁶ Erdinç Yazıcı, vd., **Üniversite Gençliği 2001 Araştırması**, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları, 2001, s. 2.

²²⁷ Beril İdemen, “Sosyal Köken, Habitus ve Eğitim: Pierre Bourdieu’nün Yeniden-Üretim Kavramı”, **Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları**, der: Nurhan Yentürk, vd. , İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, 425- 443.

sebeplerle eğilmektedir. Çünkü ekonomik sermayesi yüksek öğrenciler, yaşamları boyunca gerçeklik ilkesinden ziyade zevk ilkesine göre yaşama olanağına sahip olmaktadır. Öğrencilerin üniversite dışı yaşamlarındaki kültürel tüketim alışkanlıklarında gözlemlenebilir farkların, yani öğrencilerin sanat ya da kültür alanındaki bilgileri, ilgileri, bu alanda harcadıkları zaman ve yoğunluğun temel belirleyicisi de sosyal kökendir. Avantajlı kesimlerden gelen ailelerde kültüre nasıl yaklaşılabileceği, sosyalizasyon boyunca ve açıkça eğitim malzemesi olmadan da, deyim yerindeyse ‘bir yandan’ öğrenilmektedir. Oysa dezavantajlı sınıflardan gelen çocuklar için egemen kültürel alana giden tek yol okuldan geçmektedir. Bu sayede sosyal konumları nedeniyle sahip oldukları dezavantajın bir kısmını telafi edebilseler de, çoğunlukla ‘okulsu’ bir klasik yapıtlar ve homojen kültür birikimi edinirler ve geliştirdikleri zevkler, daha yüksek konumdan gelen öğrencilere göre çok daha dar sınırlar içinde kalmaktadır. Üniversite eğitime karşı tutumda da öğrencilerin sosyal kökenlerinin etkisine rastlanılmaktadır. Avantajlı kesimlerden gelen öğrencilerin, doğal saydıkları kültürel zevk ve pratiklerindeki çeşitlilik ve onlara ödev olarak dayatılan okuma ve çalışmalara karşı duydukları küçümseme yüzünden üniversite kapsamındaki çalışmaları daha az yoğundur. Kendi yetenekleri konusunda kuşku duymadıklarından yetenek ideolojisini daha sık savunmaktadırlar. Dezavantajlı sınıflardan gelen öğrenciler ise, üniversitenin belirlediği kurallara ve standartlara çok daha sıkıca ve titizce uymaktadırlar. Görüldüğü üzere Bourdieu, eğitimin toplumu yeniden-üretme mekanizmasının kültürel ve ekonomik sermayeden beslenen habitus üzerinden mümkün olduğunu söylerken, üniversite eğitiminin de bu işleyiştan azade olmadığını ifade etmektedir. Bourdieu’nun bu fikirlerinin Michel Foucault tarafından da paylaşıldığını belirtmekte fayda vardır. Foucault, Noam Chomsky ile 1971 yılında Columbia Üniversitesi’nde yaptıkları bir tartışmada, üniversite ve eğitim sisteminin iktidarın bir uygulama alanı olduğuna dair şu tespitlerde bulunmuştur:

“Siyasi iktidarın kendisiyle hiçbir ortak bağı yokmuş, bağımsızmış gibi görünen ama gerçekte öyle olmayan bazı kurumlar aracılığıyla kendini icra ettiğini düşünüyorum. Hepimiz bu üniversitenin ve tüm eğitim sisteminin, bilgi dağıtımını yapması gerektiğini biliriz. Ama yine biliyoruz ki, bu eğitim sistemi iktidarı belirli bir sosyal sınıfın elinde tutmasını sağlamakta,

diğer sınıfların ise iktidara erişimini engellemektedir. Örneğin psikiyatri ve psikiyatrların bilgisi de insanlığı geliştirmek içindir. Psikiyatri aynı zamanda belirli bir sosyal gruba siyasi iktidarı uygulamanın bir yoludur. Adalet de böyledir. Bana öyle görünüyor ki, bizimki gibi bir toplumun hali hazırdaki siyasi görevi, hem tarafsız hem de bağımsız görünen kurumların işleyişini eleştirmektir. Her zaman o kurumların aracılığıyla kendini belli belirsiz icra eden siyasi şiddetin bir aracı olarak bu kurumları maskelerini düşürecek şekilde eleştirmek ve onlara bu şekilde saldırmakla bu kurumlara karşı mücadele edilebilir.²²⁸

Görüldüğü üzere Foucault adalet, tıp gibi eğitim kurumlarının toplum üzerindeki iktidarı/sistemi yeniden üreten mekanizmalar ortaya koyduğunu belirtmektedir. Bu noktada eğitim sisteminin toplumun yeniden üretim aracı olduğunu fakat bu durumun değiştirilemez olmadığını savunmaktadır.

Bourdieu, davranışın temel kaynağının bizzat toplumun sağlayabileceği itibar arzusu olduğuna inanmaktadır. Birey, sadece bir isim, bir yer, bir görev sağlandığında, böylece, bir grup veya kurum içinde varoluşun olumsuzluğu, sonluluğu ve nihai saçmalığından kurtulmayı umabilir. İnsanlar bunu diğerlerinin yargısına teslim olarak, temel belirsizlik ve emniyetsizlik, ancak aynı zamanda çelişkiler, belirsizliklerden uzaklık, emniyetlilik, kendini adama ilkesine boyun eğerek sağlayabilirler. Toplumsal varoluş böylece bir farklılık anlamına gelir ve farklılık hiyerarşiyi içermektedir.²²⁹ Aktörler, tesadüfen davranmaktan ziyade yapılabilecek tek şeyi yapmaktadırlar. Onlar, kendi toplumsal dünyalarının doğal zorunluluklarının pratikte farkında oldukları için, içinde yer aldıkları koşullara sürekli maruz kalmanın ürünü olan bir pratik duygusuna göre –sezgileriyle- hareket etmektedirler.²³⁰ Bourdieu’de habitus edinilen/öğrenilen pratikler aracılığıyla yapı tarafından üretilen ve yeniden-üretilen hem de kendi kendini üreten yapıları üreten ve yeniden-üreten bir aracı/operatördür.

Bourdieu’ya benzer şekilde Giddens da yapılaşma teorisini ortaya atarken yapı-fail ikiliğini ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

²²⁸ **Noam Chomsky vs. Michel Foucault,**

<http://www.youtube.com/watch?v=kawGakdNoT0&feature=share> , Çevrimiçi, 15.11.2011.

²²⁹ Waquant, **A. e.**,s. 58.

²³⁰ Bourdieu, **A. e.**,s. 47.

“Yapılaşma teorisi, nesnelcilik ve öznelcilik düalizminin bir ikilik –yapının ikiliği– olarak yeniden kavramlaştırılması gerektiği öncülünden hareket eder. Dile dönüşün önemi kabul edilse bile, o bir hermeneutik veya yorumcu sosyoloji biçimi değildir. Toplumun birey öznelerin yarattığı olmadığı kabul edilirken, bu teori yapısalcı bir sosyoloji anlayışı olmaktan da uzaktır. Sosyal sistemlerin yapısal özellikleri sadece toplumsal davranış biçimleri zamanda ve mekânda sürekli olarak yeniden-üretildiklerinde varolur.²³¹ Bireylerin yaptıkları şeyler ve onları niçin yaptıkları hakkında bildikleri –failler *olarak* bilgi sahibi olmaları– büyük ölçüde pratik bilinç içinde gerçekleşir. Pratik bilinç aktörlerin, doğrudan sözlü olarak ifade edemedikleri, toplumsal ortamlarda nasıl ‘yer alacakları’ hakkında zımnen bildikleri her şeyi içerir. Rutin (alışkanlıkla yapılan her şey), gündelik toplumsal etkinliğin temel bir unsurudur. ‘Gündelik’ terimi, kesinlikle, toplumsal hayatın zaman ve mekânda genişleyen rutinleşmiş karakterini öz olarak anlatır. Gün be gün benzer şekilde yapılan etkinliklerin tekrarlanırlığı toplumsal hayatın tekrara dayalı doğası olarak adlandırdığım olgunun maddî temelini oluşturur. (“Tekrara dayalı doğası” sözüyle, toplumsal etkinliğin yapılaşmış özelliklerinin –yapının ikiliği sayesinde– kendilerini yaratan asıl kaynakları sürekli olarak yeniden-yaratmasını anlatıyorum.) Rutinleşme bir güven veya varlığını güvende hissetme duygusunun toplumsal hayattaki gündelik etkinlikler içinde sürdürüldüğü psikolojik mekanizmalar açısından hayatî önemdedir.²³² Yapılaşma teorisinde, ‘yapı’ toplumsal yeniden-üretimde tekrar tekrar dâhil olan kurallar ve kaynaklar olarak alınır; sosyal sistemlerin kurumsallaşmış özellikleri, ilişkilerin zamanda ve mekân olarak sabitlik (istikrar) kazanması anlamında yapısal özelliklere sahiptir. ‘Yapı’, soyut düzeyde, kuralların iki boyutu –normatif unsurlar ve anlam kodları– olarak yeniden kavramlaştırılabilir. Ayrıca, iki tür kaynak vardır: insan bireylerin etkinliklerinin koordinasyonundan kaynaklanan otorite kaynakları ve maddî ürünler veya maddî dünyanın boyutlarının kontrolüyle ilgili tahsis kaynakları. Eylemin sonuçları bakımından niyetli olmayan şeyin doğru tespiti, empirik olarak sadece eylemin niyetli yanları ortaya konulduğunda mümkün olabilir.”²³³

Yapı-fail ikiliğine son vermek için yola çıkan Bourdieu ve Giddens’in, benzer sorunlara yakın sayılabilecek çözümler bulması şaşırtıcı değildir. Giddens’in yapı kavramı -habitusa benzer şekilde- donuk bir şey değil, aksine sürekli dinamik bir yapılaşma halindedir. Nesnel şartların kişinin anlam dünyasıyla girdiği etkileşim sürecinde yapılaşan yapı, niyet edilmiş edimlerin niyetlenilmemiş sonuçlarını getirebilmektedir. Bu noktada uyum sağlama sürecinin belirsiz ucu açığa çıkmaktadır. Kişi yeni sosyal olay ve olgulara uyum sağlarken niyetli bir eyleme girişmiş olur, ancak bu eylemin kişiye ve uyum sağlayacağı toplumsallığa getireceği sonuçlar baştan belirlenmemektedir. Müphemlik, uyum sağlama sürecine tam da bu noktada dahil olmaktadır.

²³¹ Anthony Giddens, ‘Introduction’, **The Constitution of Society**, University of California Press, 1984, çev. Ümit Tatlıcan, Yayınlanmamış Çeviri, t.y., s. 4.

²³² Giddens, **A.e.**, s.5.

²³³ Giddens, **A.e.**, s.9.

Habitusun alan kavramıyla derinlemesine bir ilişkisi bulunmaktadır. Yapılaşmış bir uzay olarak ‘alan’ habitusu yapılandırma eğilimindeyken, habitus da alana ilişkin algıyı yapılandırma eğilimindedir.²³⁴ Gelişmiş toplumlardaki insanlar sanat, bilim, din, ekonomi, siyaset gibi farklı hayat alanları, kendilerine ait kurallar, düzenlilikler ve otorite biçimlerine sahip farklı mikro evrenler/alanlar oluşturma eğilimindedir. Bir alan aktörler ve kurumların mevcut sermaye dağılımını korumaya veya değiştirmeye çalıştıkları –sözgelimi, bilimsel alanda kurumların, disiplinlerin, teorilerin, yöntemlerin, konuların ve dergilerin kademelenmesinde kendini gösteren- bir mücadele arenasıdır. O içinde kimlik ve hiyerarşinin temellerinin sürekli tartışma konusu olduğu bir savaş alanıdır.²³⁵ Bir alanın iç iletişim formlarına vakıf olanlar o alana dair çalışmaları anlayabilirler. Sıradan insanlar, belli bir alanın iç iletişim formlarına vakıf olmak için ya ilgili alana katılmalı veya bu alana dair bilgilerini artırmalıdır.²³⁶ Her alan kendine özel oyun kuralları ve ödüllere sahiptir. Aslında alanlar farklı oyunlar içerseler de, onlar arasında dönüştürmeler yapmak mümkündür. Aileler maddi sahipliğin (ekonomik sermaye) yanı sıra, çocuklarını yetiştirme ve evliliklerini planlama biçimleriyle bağlantı ağlarını (sosyal sermaye) genişletebilir ve prestijlerini (kültürel sermaye) arttırabilirler.²³⁷ Habitus çözümlemeleri ancak bir alan söz konusu olduğunda geçerli olabilmektedir. Çünkü alan içindeki hakim ve tabi sınıfların mücadelesi habitusu biçimlendirir, habitus ise alana ilişkin algıyı yapılandırmaktadır. Bu noktada, metropol kente üniversite okumak için gelen öğrencilerin habituslarının üniversite ve metropol alanlarını nasıl algıladığını tespit etmek önemlidir. Metropoldışı öğrenciler metropolleşirken üniversite ve metropol kent alanları yeniden biçimlenmektedir.

Geçmiş etkiler ve mevcut uyaran arasında dolayımlanan habitus, aynı anda kendini üreten toplumsal güçlere göre yapılanmakta ve onları da yapılandırmaktadır. İnsanların edindikleri habitus sistemleri, toplumda işgal ettikleri konumlarına, özel sermaye donanımlarına bağlıdır. Bourdieu için sermaye, kişinin belirli bir toplumsal

²³⁴ Bourdieu, A. e., s. 48.

²³⁵ Wacquant, A. e., s. 63.

²³⁶ Calhoun, A. e., s. 110.

²³⁷ Calhoun, A. e., s. 106.

alana katılımını ve bu alan içinde rekabetin getirdiği özel kazançlara ulaşmasını mümkün kılan belirli bir toplumsal arenada mevcut etkili bir kaynaktır. Maddi ve parasal değerler olarak ekonomik sermaye; nadir-kıt sembolik mallar, beceriler ve unvanlar olarak kültürel sermaye; bir gruba üyelikten kazanılan sosyal sermayeye ek olarak aslında insanların sermaye olarak algılamadıkları sembolik sermaye olmak üzere dört tür sermaye biçimi vardır. Sembolik sermaye, üst sınıf üyelerinin bahsettikleri zaman ve paraya yüklenen hayırseverliğe, diğer insanların ahlaki nitelikler atfetmesinde ortaya çıkan sermaye türüdür.²³⁸ Bourdieu'ya göre toplumsal konumlar uzayı örtüşen iki farklılaşma ilkesine yani ekonomik sermaye ve kültürel sermayeye göre organize olmaktadır.²³⁹ Bireyler ve aileler, sürekli olarak, toplumsal uzaydaki konumlarını bir sermaye türünün bir başkasına dönüştürülmesini veya aktarılmasını içeren yeniden-dönüştürme stratejileriyle sürdürmeye veya geliştirmeye çalışmaktadırlar.²⁴⁰ Sermaye kavramı habitus ve alan kavramlarıyla beraber anlaşılabilir. Sermayeyi toplumsal bir kaynak olarak ele alan Bourdieu, ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermayenin birbirine dönüşebildiğini ileri sürmektedir. Ama bu dönüşüm farklı alanlara katılım halinde olabilmektedir. Özellikle ekonomik ve kültürel sermaye toplumsal sınıfların ayırıcı sermayelerini oluşturmaktadır. Okumak için metropol kentteki üniversiteye gelen öğrenciler, kültürel sermayelerini geliştirmek durumunda kalabilirler. Metropol kente ve üniversiteye katılım kişilerin sermayelerini gözden geçirmelerini ve yeni bir sermaye organizasyonuna gitmelerine sebep olabilir.

Ekonomik sermayeye sahip olmayan kişi ve grupların, kültürel sermayeden de paylarına uygun olanın yani kolay ulaşılabilen ve kitlelerin tüketimine açık olan 'beğeni'lerin düşmesi beklenmektedir. Ancak ekonomik sermayeye sahip olanların doğrudan ve hemen kültürel sermayeyi ele geçirmeleri söz konusu değildir. Ekonomik sermayenin temininde ilerleme kaydedildikçe, beğeniler ve kültürel tüketim tercihlerinde bir değişim yaşansa da bu değişim aynı hızda olmamaktadır. Bu

²³⁸ Wacquant, A. e.,s. 62.

²³⁹ Wacquant, A. e.,s. 66.

²⁴⁰ Wacquant, A. e.,s. 67.

eşzamansızlık arada tabii ki sınıfların veya toplumsal sınıfların veya toplumsal kategorilerin lümpen versiyonlarının ortaya çıkmasına da yol açmaktadır.²⁴¹ Lümpen versiyonlar toplumda sonradan görme olarak da adlandırılan duruma tekabül etmektedir. Bourdieu'ye göre, yüksek kültürel sermayeye sahip olanların düşük bir ekonomik gelirle statülerini daha ucuz ama daha seçkin yollarla dışa vurmaları söz konusu olabilir. Normalde daha seçkinlerin kullanımına açık bazı kültürel tüketim unsurlarının bir seçkinlik ifadesi olduğu, herkes tarafından fark edildiğinde bu unsurlar moda haline gelebilir. Bu durumda söz konusu eser seçkinliğin bir ifadesi olma vasfını yitirecektir. Bir ayırım unsuru olarak haz nesnesi, başkalarından yeterince ayırt etmiyorsa zaten haz verme vasfını da kaybetmektedir.²⁴² Ekonomik sermaye ve kültürel sermaye her zaman eşzamanlı olarak bir arada olmayabilir. Bu tür durumlarda ya sonradan görmelik olarak adlandırılan kültürel sermaye nesnelere içeriksiz biçimde sahip olma isteği belirlemektedir. Ya da kültürel sermayeyi yeterince seçkin bir şekilde dışlaştıran ve fakat nispeten daha ucuz nesnelere sahip olunmaktadır. Bir kültürel sermaye nesnesi, avam tarafından da bir seçkinlik imgesi olarak kullanılmaya başlandığında gözden düşer, çünkü artık kendisinden beklenen 'ayırım hazzı' nı verememektedir.

Bourdieu, Batı'nın savaş sonrası zengin toplumlarında kültürel sermayenin hayat fırsatlarının temel belirleyicisi olmaya başladığını ve eşitsiz kültürel sermaye dağılımının bireysel yetenek ve akademik meritokrasi kisvesi altında toplumsal hiyerarşiyi korumaya yardımcı olduğunu düşünmektedir.²⁴³ Mesela, bilimlerin piyasa şartlarındaki geçerlilikleri de büyük ölçüde sosyal hayatta belirlenen hiyerarşiye bağlıdır. Bu hiyerarşi akademik dünyada, sosyal hayattakine müteakıl bir biçimde yeniden üretilmektedir. Fizik, mühendislik ve tıp bilimlerinin her zaman sosyal bilimlere nazaran büyük üstünlüğü olacaktır. Çünkü sosyal bilimlerin toplumda hiçbir doğrudan pazarı yoktur.²⁴⁴ Görüldüğü üzere, salt üniversite eğitimi dahi sosyal

²⁴¹ Yasin Aktay, "Pierre Bourdieu ve Bir Maxwell Cini Olarak Okul", **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 478.

²⁴² Aktay, A. e., s. 480.

²⁴³ Wacquant, A. e., s. 55.

²⁴⁴ Aktay, A. e., s. 486.

hayatın sermaye hiyerarşisinden azade değildir. Kültürel sermayeyi payanda olarak yedekte tutan piyasa ekonomisi, hangi dalın iş yapıp yapmayacağını belirleyerek, hem bu dalları hem de bu dallarla uğraşan insanları bir hiyerarşik düzene sokmaktadır.

Sosyal aidiyet insanların kazanımlarını yapılandırır, sınıf ve habitusu üretir. Farklı sosyal koşullarda bulunan özneler farklı yatkinlıklar kazanmaktadırlar. Daha önce kazanılmış yatkinlıklar daha sonra yeni yatkinlıklar kazanmayı şartlandırmaktadır. Her yeni kazanım, yeni ve beklenmedik durumlara bağlı gerekliliklere uygun olarak katılmayı, uymayı sürdüren tek bir habitus biçimindeki bütüne entegre olmaktadır. Objektif yapılar ile bireysel tutumlar arasında bir arabulucu olarak yer alan habitus, her zaman yeniden yapılandırmayı içeren bir yapıdır.²⁴⁵ Yani sınıflar, toplumsal uzayda paylaşılan konum içinde ve tüketim alanında gerçekleşen paylaşılan eğilimler bağlamında ortaya çıkmaktadır.²⁴⁶ Bourdieu, toplumun farklı sınıfsal tabakalarının estetik hazları alımlama düzeyinde kendini gösteren bir ayrımın var olduğunu iddia etmektedir. Değişik hazlar arasından kendi sınıfsal aidiyetlerini veya farklarını ortaya koyan tercihler, aile içinde veya belli sınıfsal çevreler içinde öğrenilerek sonraki nesillere aktarılmaktadır.²⁴⁷ Sınıfı Marksist anlamından uzaklaştıran Bourdieu, sosyal aidiyet kazanımlarının sınıfı ürettiğini vurgulamaktadır. Sosyal aidiyet, toplumsal koşullara bağlı olduğundan; kişi farklı toplumsal koşullarda farklı sosyal aidiyetlere uyum sağlamak zorunda kalabilmektedir. Bu noktada yeni kazanımlar ayrı bir habitus şeklinde biçimlenmez, eski habitusa eklenmektedir. Bu bağlamda, sosyal hayatın herhangi bir alanına uyum sağlama tecrübesinin diğer alanlara da transfer edilebileceği iddia edilebilir.

İnsanlar eylemler geliştirirken kendilerini içinde buldukları ve önceki deneyimlerini biçimlendiren sosyal ve kültürel yapılara tepkiler vermektedirler. Gerçekte sadece bu deneyimlerden bir şeyler öğrendikleri için böyle davranabilirler. Ancak öğrendiklerinin çoğu mevcut kültürel pratiklere nasıl etkili bir biçimde uyum

²⁴⁵ Ünal, A. e., s. 176.

²⁴⁶ Wacquant, A. e., s. 68.

²⁴⁷ Aktay, A. e., s. 477.

sağlayacaklarıyla ilgilidir. Onları sadece dış sınırlar kısıtlamaz, yapabileceklerini düşündükleri şeylerin sınırlarını içselleştirerek kendilerini kısıtlamaktadırlar. Bu sınırları basitçe ifade etmemektedirler. Bunun nedeni sınırların içlerinde derinlerde yer alması değil, aynı zamanda oyunun nasıl oynanması gerektiği konusundaki düşüncelerinin bir parçası olmasıdır. Diğer bir deyişle, o sınırlar oyuncuların oyunu iyi oynamalarını, fiilen eylemler geliştirmelerini ve oyunun ödülleriyle bağlılıklarını sürdürmelerini mümkün kılan bilgilerin bir parçasıdır.²⁴⁸ Jeffrey Alexander, toplumsal eylemin oluşumunda, yorum ve strateji belirleme düzeylerinin aynı anda etkili olduğunu ifade etmiştir. Yorum da tipleştirme ve icat olarak iki düzlemde mütessekkildir. Zira insanlar, bir taraftan önceki örneklerle göre davranırken diğer taraftan şekillendirme imkanına sahiptir. İnsanlar eylemleri anlarlar, çünkü onları daha önceden tanıdıkları belirli bir olgunun işareti olarak tipolojik bir biçimde kavramaktadırlar. Her yeni tecrübeyi daha önce var olan tecrübe hazinelerine eklemektedirler. Tip, insanlara bir olguyu bağlamsal özelliklerine gitmeden, çabuk ve net olarak kavrama imkanı sağlamaktadır. Böylece gündelik hayattaki birçok olay örgüsü anlaşılır hale gelmektedir.²⁴⁹ Bourdieu ve Alexander, insanların yeni durum ve ortamlara uyum sağlamak için eski durum ve ortam kalıplarını yeniden değerlendirdikleri hususunda ittifak halindedirler. Bourdieu’da içsel bir mana taşıyan sınır kavramı, Alexander’ın dışsallığıyla öne çıkan tip kavramıyla beraber düşünüldüğünde, insanların yeni süreçlere nasıl uyum sağladıkları biraz daha anlaşılır olmaktadır. Buna göre insanlar, hem kendilerine hem de dış dünyaya sınırlar çizerek bir anlamda tipler üreterek eski durum ve ortamlarını uyum sağlayacakları süreçlere tercüme etmektedirler.

İnsan etkinliği bir sözel bilinç ve bilinçsiz beceriler karışımını gerektirmektedir. Karmaşık toplumsal işler hakkında kurallar vardır. Ancak kurallar gerçekte olanları yeterince açıklamamaktadırlar. Kurallar hikayenin sadece bir parçasıdır. Kurallar neyin arzulanır olduğunun tartışıldığı zamanlarda önem kazanmaktadır. Pratik

²⁴⁸ Calhoun, A. e., s. 82.

²⁴⁹ Rudolf Richter, **Sosyolojik Paradigmalar**, çev. Necmeddin Doğan, İstanbul, Küre Yayınları, 2012, s.121.

etkinlikleri, insanları bu kuralların dışına çıkararak, sürekli koşullara ayak uydurmaya zorlamaktadır. Aynı zamanda insanlar kurallardan yararlanarak mutluluk, ekonomik başarı, ebeveynlerin onayı gibi konularda potansiyel yargılarda bulunmaktadır.²⁵⁰ Anthony Giddens pratik bilincin önemini, belirli bir karşılaşmada yer alabilme yahut nasıl ‘yapacağını bilme’ olarak ‘karşılıklı bilgi’den söz ederken, özellikle vurgulamaktadır. Aslında pratik bilinç, yani nasıl yapılması gerektiğini bildiğimiz fakat çoğunlukla ‘niçin’ini açıklayamadığımız bilgiler; zaman içinde toplumdan farklı sosyalleşmelerle öğrendiğimiz, eğilimlerimiz ve yönelimlerimizi belirleyen, bize kimliğimizi kazandıran, hatta farklı durumlarda geliştirebileceğimiz stratejilerde etkili olan habitusu andırmaktadır. Habitus gibi pratik bilgi de kişinin mevcut birikimlerine dayanan ancak farklı koşullara oldukça farklı biçimlerde adapte olmamıza yardımcı olan bir pratik ve pratik donanımdır. Ancak Bourdieu, habitus kavramını sermaye terimini de içerecek şekilde kullanmıştır. Bu yönüyle habitus, Giddens’in sözel bilinç kavramını da kapsayan bir alanda kullanılmaktadır.²⁵¹ Bourdieu’ya göre, insanların davranış biçimleri nesnel yapılara ilişkin deneyimleriyle geliştirdikleri pratik eğilimlerinin sonucudur. Bu nedenle, çoğu eylem yapıları yeniden-üretim eğilimindedir ve toplumsal kurumlardaki değişim nispeten tedricidir.²⁵² Pratik etkinlikler toplumsal işlerin kurallarının dışına çıkarak, yeni toplumsal şartlara uyum sağlamaktadırlar. Uyum sağlama sürecini mümkün kılan bilince pratik bilinç de denebilmektedir. İnsanlar, pratik etkinliklerini geliştirirken, içinde bulundukları ve tecrübelerine şekil veren sosyal ve kültürel yapılar istikametinde hareket etmektedirler. Dolayısıyla, insanlar yeni bir sosyal ortama uyum sağlarken pratik etkinlikleri vasıtasıyla eski sosyal ortamlarıyla yaşadıkları diyalektik bir sürece girmektedirler. Bu süreç, melez yaşantıların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

²⁵⁰ Calhoun, A. e.,s. 94.

²⁵¹ Ümit Tatlıcan ve Güney Çeğin: “Bourdieu ve Giddens: Habitus ve Yapının İkiliği”, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 363.

²⁵² Calhoun, A. e.,s. 98.

Bourdieu'nun eğitim ve ulus-devlet arasında kurduğu ilişki bahse değerlidir. Ona göre, ulus-devletlerin tabiatı gereği eğitim, birçok açıdan standartları belirlenmiş bir tipin seri üretimi için özenle tasarlanmıştır. Tekçi bir eğitim anlayışı, ulus-devletlerin eşitlik idealini gerçekleştirebilecek en önemli strateji olarak benimsenmiştir. Tekçiliğin, standartlaştırıcı istemi, aynı zamanda son derece ataerkil olan iktidar refleksiyle örtüşmektedir.²⁵³ Aynı kalitede eğitim alanların veya aynı müfredatı alanların hepsi aynı tepkiyi vermemekte ve gerek müfredatın içeriğine gerekse eğitim pratiğinin kendisine bazı öğrencilerin daha kolay uyum sağlayabilmeleri gibi nedenlerle eğitim sistemi bazı eşitsizlikler üretebilmektedir.²⁵⁴ Öğretmenler köken olarak hakim sınıflardan gelmeseler bile, taşıdıkları ve öğrencilere aktardıkları bilgi ve kültür yine hakim sınıfın dilini kullandığı için, bu dili anlama konusunda hakim sınıftan gelen öğrencilerin daha büyük avantajları vardır. Yani aynı sınıf ortamında eğitim görseler bile, farklı sınıfsal-kültürel sermayelere sahip öğrencilerin verilen eğitimden aynı şeyi alma ihtimalleri daha işin başında yok gibidir.²⁵⁵ Daha fazla kaynağa yani sermayeye sahip olanlar, paylaşılan değerleri daha fazla gerçekleştirebilirler. Basit bir örnek verilecek olursa, yıldız atletler lisedeki en çekici ve en popüler kızlarla buluşabilirler. Lise kültürünün işleyişini kavramak için öğrencilerin neyi cazip gördüklerini anlamak gerekmektedir. Görülecek olan şey, basitçe bir kurallar sistemi değil, kaynaklar, pratik eğilimler ve stratejiler sistemidir.²⁵⁶ Bu bağlamda, eğitim toplumdaki eşitsiz ilişkilerin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Daha fazla toplumsal kaynağa -sosyal, kültürel, ekonomik ve sembolik sermayeye- sahip olmak, eğitim ve okul sürecinde daha başarılı olmayı gerektirmektedir. Çünkü eğitim, sermaye birikimi sağlamış baskın sınıfların değerlerini topluma yaymaktadır.

²⁵³ Aktay, A. e., s. 474.

²⁵⁴ Aktay, A. e., s. 475.

²⁵⁵ Aktay, A. e., s. 483.

²⁵⁶ Calhoun, A. e., s. 96.

III. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARI ve YORUMLAR

Bu bölümde araştırma bulguları ortaya konulacak ve bu veriler önceki bölümlerin ışığında yorumlanacaktır. İki ayrı bölümden oluşan bu bölümde, araştırmanın nicel ve nitel bölümleri ele alınacaktır. Nicel datanın işlendiği bölümde örneklem grubunu oluşturan 65 metropoldışı öğrencinin verileri ele alınırken, nitel verilerin ele alındığı bölümde örneklem grubunun yanısıra örneklem dışı olarak görüşülen 25 kişinin görüşlerine de ihtiyaç halinde başvurulacaktır. Böylece araştırmanın bulguları yorumlanırken 90 kişilik bir veri bankasından faydalanılacaktır.

A- Metropoldışı Öğrencilerin Sosyo-Demografik Niteliklerinin Anket Verilerine Göre Değerlendirilmesi

Örneklem dahilindeki metropoldışı öğrencilere mülakatın yanısıra birer demografik yapı anket formu uygulanmıştır. Bu form dahilinde öğrencilere, ailelerine, eğitim durumlarına ve mezuniyet sonrası fikirlerine dair nicel bilgiler derlenmiştir. Nicel formun çözümlenmesi SPSS 20 programı ile gerçekleştirilmiştir. Formun çözümlenmesinin ardından, elde edilen bilgiler birbirleriyle ve nitel araştırmadan elde edilen bilgilerle karşılaştırılarak ya da birleştirilerek

yorumlanmıştır. Elde edilen verilere dair tablolar çalışmanın ekler kısmında “Nicel Verilere Dair Grafikler” başlığı altında toplanacaktır.

Nicel anket formunun sonuçları, öğrenciye dair nicel veriler, ebeveyne dair nicel veriler, aileye dair nicel veriler, eğitim durumuna dair nicel veriler ve mezuniyet sonrasına dair verilerden müteşekkildir. Örneklem seçiminde erkek-kadın değişkeni, okunan sınıf ve bölümler ile geline memleketler arasında bir denge gözetilmeye çalışılmıştır. Okunan bilim dalları arasında eşit bir örneklem oluşturulmaya çalışılsa da, araştırma boyunca karşılaşılan bazı sebepler yüzünden bu mümkün olamamıştır. Mesela, sayısal bilimlerde okuyan öğrenciler, araştırmanın nitel olmasından dolayı mesafeli yaklaşmışlardır. Bu öğrenciler, anket türü bir araştırmanın kendileri için daha kolay olduğunu ifade etmişlerdir. Bu yüzden, sosyal bilimlerde okuyan öğrenci sayısı sayısal bilimlerde okuyanların neredeyse üç katı kadar olmuştur. Bu sonucun bir başka nedeni ise, eşit ağırlık puanıyla öğrenci alan İktisat, Hukuk, Psikoloji, Sosyoloji vs. gibi bölümlerin de sosyal bilimler arasında sayılmasıdır. Örneklemenin oluşturulması aşamasında, üniversitelerde etkinliğiyle bilinen dini ve ideolojik gruplardan öğrencilere ulaşılmaya çalışıldığı kadar, rastgele ve kartopu yöntemiyle de kampüs içindeki öğrencilerle de görüşülmüştür.

Metropoldışı örneklemın kadın-erkek dağılımı %58,5’e %41,5’tir (bkz. Tablo 13). Örneklemın ağırlıklı yaş aralığı 17-23 yaşları arasındadır. Bu yaş aralığı, üniversite lisans eğitimi dönemi olarak kabul edilebilir (bkz. Tablo 14). 27 ve üstü yaş grubundaki öğrenciler, eğitimlerine çeşitli nedenlerle –bedensel engellilik, başörtüsü yasağı vb.- ara vermek zorunda kalmışlardır. Örneklemdeki metropoldışı öğrencilerin %49,2’si İstanbul Üniversitesi’nde, %24,6’sı Boğaziçi Üniversitesi’nde, %26,2’si ise İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde okumaktadır (bkz. Tablo 28). Metropoldışı öğrencilerin metropol kentle ilk karşılaştıkları dönem olan Hazırlık sınıfında ve 1. sınıfta okuyanlar, örneklemde %55,3 oranıyla çoğunluğu oluşturmaktadır (bkz. Tablo 30). Boğaziçi Üniversitesi ve İ. Bilgi Üniversitesi’nin her bölümünde Hazırlık okumak zorunludur. İstanbul Üniversitesi’nde ise bazı bölümlerinde Hazırlık sınıfı bulunmaktadır. Örneklem dahilinde üç üniversitenin

Hazırlık öğrencileri de vardır. 2. ve 3. sınıftaki öğrenciler, lisans eğitiminin ara dönemine denk gelmektedir ve örneklem dahilinde % 29, 2 oranında temsil edilmektedirler. 4. sınıf pek çok lisans eğitiminin son yılı olsa da, Tıp Fakültesi gibi bazı alanlarda orta döneme tekabül etmektedir. 4. Sınıfların her iki kategorisi de örneklemde kapsanmıştır. Örneklemin üçte biri okudukları bölümü ilk altı tercihi arasına yazmıştır. Türkiye’de üniversiteye giriş sistemi sınavla olmasına karşın, örneklemin büyük çoğunluğunun istedikleri bölümlere girebildikleri görülmektedir (bkz. Tablo 31). Örneklemdaki öğrencilerin 3/4’ü okudukları bölümden memnun ve çok memnun görünmektedir (bkz. Tablo 32). Okudukları bölümden az memnun olan ve hiç memnun olmayan öğrenci oranı ise, örneklem dahilinde %21,5 oranındadır.

Örneklem dahilinde İstanbul’a üniversite okumaya gelen öğrencilerin içerisinde en kalabalık grubu %41,5 ile şehirlerde doğanlar, en tenha grubu ise %10.8 ile büyükşehirlerde²⁵⁷ doğanlar teşkil etmektedir (bkz. Tablo 15). Türkiye’nin diğer büyükşehirlerinde doğan ve büyüyen öğrencilerin, İstanbul’a dair medya kanalıyla pompalanan bir çaylak anti-miti geliştirmeleri, bu öğrencilerin üniversite okumak için İstanbul’a gelmektense kendi şehirlerindeki üniversiteleri tercih etmelerinin sebebi olarak yordanabilir. Bu öğrenciler, zaten büyükşehirde yaşadıklarını düşündükleri için, alıştıkları konforlu ortamı bırakıp İstanbul’da bir maceraya atılmayı istememiş olabilirler. Taşra sayılabilecek küçük şehir, ilçe, köy ve kasabalarda doğan ve büyüyen öğrenciler ise, İstanbul’un kendilerine sağlayacağı metropol imkanlarını gözeterek kente gelmektedirler. Bulundukları yerlerde en iyi ders başarısı gösteren öğrenciler, İstanbul’da kalabalık, trafik, suç oranları gibi unsurlarından çekinseler de, özgürlük ve bireyselliklerini daha yoğun yaşayacaklarını düşünmektedirler.

Örneklem grubundaki öğrencilerin çoğunluğu Anadolu ve Anadolu Öğretmen Lisesi mezunları (%50,8) oluşturmaktadır (bkz. Tablo 16). Ardından düz lise

²⁵⁷ Araştırmanın yapıldığı dönemde Türkiye’de 16 adet büyükşehir bulunmaktaydı. Bu şehirlerin isimleri şunlardır: Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Mersin, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya, Sakarya, Samsun.

mezunları (%26,2) oranında örnekleme temsil edilmektedir. Nitel verilerden elde edilen verilere göre üniversite giriş sisteminin mesleğe yönelik eğitim veren liseler arasında bir ayırım mekanizması işlettiği sonucuna ulaşılmıştır. Mesela, İmam- Hatip ve Anadolu İmam-Hatip Lisesi mezunları yıllar boyu katı bir şekilde uygulanan katsayı engeli yüzünden, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği ile İlahiyat Fakültesi dışındaki bölümlerde okuyamamaktadırlar. Fakat mesleğe yönelik eğitim veren bir lise olmasına rağmen Askeri Lise mezunları böyle bir engelle karşılaşmamaktadır. Hatta Askeri Liseler Fen Ağırlıklı Lise statüsünde değerlendirilerek, sistemden en çok fayda sağlamaları sağlanmıştır. Mesela, Harp Okulu'na uyum sağlayamayan Askeri Lise mezunları yeniden sınava girdiklerinde katsayı uygulaması sayesinde istedikleri bölüme kolayca girebilmektedirler.

Araştırmanın sonuçlarından biri de, metropoldışı öğrencilerin tiryakilik ve bağımlılık durumlarının örneklem dahilinde tespiti (bkz. Tablo 17). Bu bağlamda öğrencilerin %43,1'i herhangi bir tiryakilik veya bağımlılık durumlarının olmadığını ifade etmişlerdir. %16,9'u sigara ve nargile gibi tütün ürünlerinin tiryakisi olduğunu, %15,4'ü alkol aldığını söylemektedir. Alkol alanların hemen hepsi 'sosyal içici' olduklarını belirtmeyi ihmal etmemektedir. Örneklem dahilindeki bir kişi esrar kullandığını ifade etmiştir. %23,1 oranındaki öğrenci hem sigara hem de içki tükettiğini açıklamıştır. Buna göre örneklemin %56,9'u tiryakilik ve bağımlılık yapıcı madde kullanmaktadır. Sigara, nargile ve içki tüketimi üniversite öğrencilerinin sosyalleşmesini sağlayan bir faktör olarak da işlev görmektedir. Ailesinden, sevgilisinden, arkadaş çevresinden uzakta yaşamak durumunda kalan metropoldışı öğrencilerin, '*efkar dağıtmak*' ve '*çevre edinmek*' amacıyla bu tür maddeler eşliğinde muhabbet ettikleri ve pek çok kez bu maddeleri kullanmayı alışkanlık haline getirdikleri görülmektedir. Nitel görüşme verilerine göre, sigara, nargile ve içki kullanımı ilk olarak üniversitede değil de, ortaokul ve lise yıllarında başlamaktadır.

Metropolde okumaya gelen üniversite öğrencilerin annelerinin beşte dördü, örgün öğretim kurumlarında eğitim almıştır (bkz. Tablo 19). Örgün eğitim kurumlarında eğitim alan annelerin, çocuklarını metropol kente okumaya göndermek hususunda daha gönüllü oldukları ileri sürülebilir. Çocuklarını metropol kente okumaya gönderen kadınların yarıya yakın bir kısmı, evlatlarının sınıflandırmasına göre ev hanımıdır (bkz. Tablo 20). Ev hanımı kavramı, Türkiye şartlarında çoğu kez anne rolüne sahip aile içi ücretsiz kadın işçi anlamında kullanılmaktadır. Yaptığı işe karşılık emeğinin ederini alamayan kadın da ev kadını sayılmaktadır. Bu durumun bir örneği olarak, metropoldışı öğrencilerin %13,8'i, babalarının çiftçilikle uğraştığını belirtmelerine rağmen, aynı öğrenciler annelerinin ev kadını olduğunu ifade etmektedirler. Halbuki çiftçilik, özellikle Türkiye şartlarında ailece icra edilen bir iş koludur. Evlatları tarafından ev hanımı olarak ifade edilen kadınlardan kaçının, gerçekte aile ekonomisine çiftçilik, nakışçılık, örgücülük, gündelikçilik, terzilik, el sanatları vs. gibi yollarla doğrudan katkıda bulunup bulunmadığı ayrı bir araştırma konusu olabilir.

Metropoldışı öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumlarına bakıldığında, (bkz. Tablo 19 ve Tablo 22). babanın ümmi (okumaz yazmaz) olma oranı (%4,6), annenin ümmi olma oranından (%12,3) yaklaşık üç kat daha azdır. Erkeklerin okuma yazma bilmeyenlerinin, bu eksikliklerini askerlik görevini ifa ederken açılan kurslarda gidermeleri bu durumun etkin bir sebebi olabilir. Ayrıca metropoldışı öğrencilerin ebeveynleri, ağırlıklı olarak kırsal bölgelerde doğmuştur. Bu bölgelerde kız çocuklarının okula gönderilme oranı geleneksel olarak düşüktür. Yükseköğretim konusunda ise, babanın eğitim düzeyi, annenin eğitim düzeyinden hem lisans (%32,3'e %16,9) hem de yüksek lisans (%9,2'ye % 4,6) seviyesinde iki kattır. Birinci ve ikinci öğretim kademelerinden mezun anne oranı, baba oranından öndedir. Yani metropoldışı öğrencilerin annelerine yükseköğretim şansı pek sunulmamıştır. Bu durumun bir sebebi, taşrada kız çocuklarının eğitiminin erkek çocuklarındaki kadar önemslenmemiş olmasıysa, diğeri kadınların evlilik yaşının erkeklere oranla daha erken olmasından dolayı, büyük sorumlulukları erken yüklenmeleridir. Nitel

görüşmelerde karşılaştığımız bir husus olarak, kız öğrencilerden bazıları, anneleri üniversite okuyamadığı için üniversite okuduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla üniversite eğitimi özellikle kadınlar arasında telafi edici bir işlev de görmektedir. Örneklem dahilinde öğrencilerin babalarının annelerine göre daha tahsilli olduğu söylenebilir.

İşçi baba oranı (%8,1), işçi anne oranından (%3,1) yaklaşık üç kat daha fazladır (bkz. Tablo 20 ve Tablo 23). Baba mesleğinde en büyük pay %30,6 ile esnaflık, ardından %27,4 ile memurluktur. Bu durumdan hareketle, İstanbul'a üniversite okumaya gelen gençlerin babalarının çoğunlukla orta ve üstü gelir düzeyine sahip olduğu iddia edilebilir. Zaten öğrencilerin çoğu da, aşağıda da görüleceği üzere ailelerin maddi durumlarını orta halli olarak ifade etmektedirler. Emekli baba oranı (%19,4), emekli anne oranının (%9,2) iki katından fazladır. Bu durum annenin iş hayatında daha az yer alması ve genellikle babadan daha genç olmasıyla açıklanabilir. Esnaf ve çiftçi kategorileri erkeklerde %30,6 ve %14,5 olarak temsil edilirken, kadınlar evlatları tarafından bu kategoride değerlendirilmemiştir. Metropoldışı öğrencilerin babalarının, annelerine göre iş hayatının içinde daha aktif olarak yer aldıkları söylenebilir. Özellikle çiftçilik yapan ailelerde kadın emeğinin maskelendiği çalışma kapsamında ortaya çıkmaktadır. Çiftçilik yapan ailelerin çocukları, babalarını çiftçi olarak nitelerken, annelerini ev hanımı olarak değerlendirmektedir. Oysa Türkiye şartlarında çiftçilik, tüm ailenin katılımıyla icra edilmektedir.

Örneklemin yaklaşık %72,3'ü yani yaklaşık olarak üçte ikisi çekirdek bir aileye sahiptir (bkz. Tablo 24). Örneklem dahilindeki metropoldışı üniversite öğrencilerinin yaklaşık beşte biri, aile büyükleriyle beraber yaşamaktadır. Bu durum örneklemdeki gençlerin sağlam bir aile yapısına sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Ebeveynlerinden birini vefat sebebiyle kaybeden bir öğrenci vardır. Örneklemin %7,7'sinin ise ebeveyni ise boşanarak ayrılmıştır. Nitel görüşmeler esnasında pek çok öğrenci, ailesini özlediğini ve onlardan uzak olmanın kendileri için zor olduğunu

belirtmiştir. Bu durum da, öğrencilerin her şekilde aileleriyle güçlü bağlar içinde olduklarını göstermektedir.

Ebeveyn ve öğrencilerin doğum yerleri ile ailelerin yaşadığı yer ile ilgili verilere bakıldığında, metropoldışı öğrencilerin ailelerinin en az iki nesildir süren bir göçle karşı karşıya oldukları görülmektedir (bkz. Tablo 15, Tablo 18, Tablo 21 ve Tablo 25) . Buna göre, köy veya kasabada doğan baba oranı %52,3 ve anne oranı %49,2 iken, buralarda doğan metropoldışı öğrenci oranı %16,6'dır. Ailesi, halen köy veya kasabada yaşayan öğrenci oranı ise %13,8'e düşmüştür. İlçe merkezinde doğan baba oranı %21,5; anne oranı %26,2 iken öğrenci oranı %30,8'dir. Ailesi ilçe merkezinde yaşayan öğrenci oranı ise, %38,5'tir. Benzer bir durum şehirlerdeki doğum ve yaşayış oranlarında da kendini göstermektedir. Şehir merkezinde doğan anne ve baba oranı %16,9; öğrenci oranı ise %41,5'tir. Ailesi halen şehirde yaşayan öğrenci oranı ise %35,4'tür. Köylerden ilçe merkezlerine, ilçe merkezlerinden ise şehirlere doğru göç bu rakamlarda bariz şekilde açığa çıkmaktadır. Şehirlerde doğan öğrenci oranı ile ailesi şehirde yaşayan öğrenci oranı arasındaki kayıp ise muhtemelen büyükşehir göç etmiştir. Büyükşehirde doğan baba oranı %9,2; anne oranı %7,7 iken, öğrenci oranı %10,8'dir. Ailesi büyükşehirde yaşayan öğrenci oranı ise, %12,3'tür. Bu verilerden hareketle, metropol kente okumaya gelen öğrencilerin aile geçmişlerinde yer alan kentlileşme ya da kente doğru göç çizgisi doğrultusunda hareket ettikleri söylenebilir. Bu rakamları tamamlayıcı bir bilgi olarak, birazdan verilecek başka bir oran da hatırlamak gerekir. Mezuniyetten sonra hayatını metropol kentte geçirmek isteyen öğrenci oranı %64,6 iken, %20 oranında öğrenci ise yurtdışına gitmek istemektedir (bkz. Tablo 34). Mezuniyet sonrası memleketine dönmeyi düşünen metropoldışı öğrenci oranı sadece %15,4'tür. Tüm bu veriler göz önüne alındığında, metropoldışı öğrencilerin zaten göç halinde olan ailelerin çocukları olduğu ve kendilerinin de çoğunluk itibarıyla doğdukları ya da yaşadıkları yerlerden, İstanbul ve yurtdışına göç etmek niyetinde oldukları sonucu çıkarılabilir. Nitel araştırma esnasında öğrencilerin bu eğiliminin sebeplerine ulaşmaya çalışılmıştır. Mesela, mezuniyetten sonra İstanbul'da yaşamak isteyen metropoldışı öğrencilerden bazıları,

bu isteklerinin sebebini İstanbul'daki “*imkanlar*”ın fazla olmasıyla açıklamaktadırlar. Bu imkanlar, iş bulma olanakları ve sosyal hayatın çeşitlenmişliğine ilişkindir.

Örnekleme dahil öğrencilerin aileleri, anne ve babalarının meslekleriyle doğru orantılı olarak çoğunluk itibariyle orta halli ve ortanın üstü gelir grubundandır (bkz. Tablo 26). Öğrencilere ailelerinin ekonomik olarak sınıflandırılmasına dair soru yöneltilirken çeşitli gelir aralıkları rakamlar halinde özellikle belirtilmemiştir. Çünkü az önce de belirtildiği üzere, metropoldışı öğrencilerin aileleri çoğunlukla kırsal kökenlidir. Kırsal kökenli aileler, kente yerleşse de taşrayla bağlantılarını değişik dayanışma ağlarıyla sürdürmektedir. Öğrenciler de ailelerinin kırsal kökenleriyle irtibatlarını kesmediği de nitel görüşmeler esnasında belirtmişlerdir. Türkiye şartlarında, özellikle kırsal kökenli ailelerin maddi durumunun sadece eve giren maaş veya aylık başka bir gelirle ölçülmesi sağlıklı neticeler vermeyecektir. Taşradan özellikle tarım ürünleri ve geleneksel yiyecekler, kentte yaşayan kır kökenli ailelerin evine düşük bedelli ya da bedelsiz olarak sıklıkta girmektedir. Bu yüzden, etnometodolojik bir yöntem dahilinde kişilerin aile durumlarını kendilerinin belirlemesini istemenin, gerçeğe daha yakın bir sonuç vereceği düşünülmüştür.

Metropoldışı öğrenciler, %30,8 oranında iki kardeş, %26,2 oranında üç kardeş ve %18,5 oranında beş kardeştirler (bkz. Tablo 27). Altı ve üstü kardeşi olan öğrencilerin kardeş sayıları çok olmasına rağmen, aileye giren toplam gelirleri azdır. Bu yüzden ya bir dini ya da ideolojik bir gruba yakın durmaya çalışmakta ya da part-time iş imkanı aramaktadırlar. Böylece metropoldeki ihtiyaçlarını asgari harcama yaparak ya da ailelerinden para gelmesine gerek kalmadan gidermeye çalışmaktadırlar.

İstanbul'da geçinebilmek için aylık olarak harcanan miktar rakamları (bkz. Tablo 33) nitel verilerle beraber değerlendirildiğinde ilginç bir tabloyla karşılaşılmaktadır. Örneklem dahilinde aylık olarak 250 liranın altındaki bir parayla geçinmeye çalışan öğrenciler, dini cemaatlere ait yurt ve evlerde kaldıklarına şahit olunmuştur.

Ailelerinden ekonomik anlamda hemen hiç destek alamayan bu öğrenciler dar gelirli ailelerin çocuklarıdır ve yeterince burs imkanına sahip olamamaktadırlar. Bu öğrenciler, metropoldeki giderlerini karşılamak için ya ek işlerde çalışmak ya da belirli gruplara yanaşmak zorunda kalmaktadırlar. Dini cemaatlerde kalmanın tek motivi ekonomik sebepler olmasa da, metropol ortamında en düşük düzeyde gelire sahip olan öğrencilerin barınma ihtiyacını bu cemaatler içerisinde gidermeye çalıştıkları gözlenmiştir. 251-500 lira ile geçinmek durumunda kalan öğrenciler ise, ya dini cemaatlere ait ev veya yurtlarda ya da devlet yurtlarında kalmak durumundadırlar. Bu gruptaki öğrenciler, ailesinden çok az destek görebilmektedirler. 501-750 lira arasında aylık harcama yapabilen gençlerin bazıları arkadaşlarıyla eve çıkabilmekte, bazıları ise cemaat evinde kalmaktadır. Ama serbest zaman faaliyetlerini dahi mümkün olduğunca ücretsiz veya ucuz aktivitelerle değerlendirmektedirler. Aylık olarak 1001-1500 lira arasında para harcayabilen gençlerin bir kısmı bu imkana burslarla ulaşabilse de, genelde çoğu varlıklı ailelerin çocuklarıdır. Bu ve üstü miktarlarda harcama yapabilen öğrencilerin çoğu, İBÜ’de okumaktadır. İBÜ ve muadili üniversiteler kağıt üzerinde vakıf üniversitesi olarak bilinse de, öğrenciler ve halk tarafından özel üniversite olarak nitelendirilmektedir. Buralarda okumak gerçekten de masraflı bir iştir. Mesela 2011-2012 yılı için üniversiteye öğrenciler Hazırlık programı için 24.500 TL, Lisans programları için 18.000 TL’yi senelik olarak ödemektedirler. Görüşülen on yedi İBÜ öğrencisinden, sadece beş tanesi tam bursludur. Geri kalanı eğitime, eğitim ücretinin tamamını ya da bir kısmını karşılayarak devam etmektedir.

Metropoldışı öğrenciler, mezuniyet sonrası iş bulma konusunda umutludur. İş bulacakları konusunda umutlu gençlerin oranı örneklem dahilinde %95,4’tür (bkz. Tablo 35). İş bulma endişesi öğrencilerin bazen bölüm değiştirmeyi düşünmelerine sebep olabilmektedir. Metropoldışı öğrencilerin çoğu, mezuniyet sonrası iş bulmak için kendilerine ve eğitimlerine güvenmektedir (bkz. Tablo 36). Örneklem %9,2’si çevresine güvendiğini belirtirken, %18,5’i herhangi bir güvencesi olmadığını, sadece umudunun olduğunu ifade etmektedir. Nitel görüşme verilerine göre, iş bulmak için

çevresine güvendiğini söyleyen öğrencilerin cevabı aslında farklı katmanları içerdği açığa çıkmıştır. Öğrenciler, çevre kavramını aileleri ya da mensubu oldukları dini cemaat olarak anlayabilmektedirler. Mesela bunlardan biri babasının işini devralmayı düşünürken, bir diğeri kaldığı cemaatin kendisine hakimlik sınavı mülakatlarında yardımcı olacağını ifade etmektedir. İş bulma umudu %95 oranında olan metropoldışı öğrencilerin %47,7'si işlerini mezuniyetlerinin hemen akabinde bulma umudu taşımaktadırlar (bkz. Tablo 37). Türkiye’de iş bulma konusunda özel sektörün deneyimi, devlet sektörünün ise Kamu Personeli Seçme Sınavı’nı (KPSS) şart koşması bu durumun sebebi sayılabilir. Öğrencilerin mezuniyetleri sonrasında ne kadar sürede iş bulacaklarına dair tahminleri, mezuniyet sonrası hayatlarını nerede geçireceklerine ilişkin kararlarını etkilemektedir. Nitel görüşmelerden elde edilen verilere göre metropoldışı öğrenciler genel olarak metropol kent ortamında daha hızlı sürede iş bulacaklarını düşünmektedirler.

Metropoldışı öğrenci örnekleminin %69,2’si yüksek lisans yapmayı düşünmektedir (bkz. Tablo 38). Lisans dönemini İstanbul’da geçiren öğrenciler, nitel görüşmelerden elde edilen verilere göre yüksek lisansı İstanbul’da mezuniyet sonrası geçirecekleri vakti meşrulaştıran bir eylem olarak görmektedirler. Böylece ailelerinden memlekete dönmeleri yönündeki çağrılara bir süre daha olumsuz cevap verebileceklerini düşünmektedirler. Bu süreyi, İstanbul’da kendilerine bir hayat kurmak için değerlendireceklerini ifade etmektedirler. Metropoldışı öğrencilerin yaklaşık yarısı (%47,7) lisans eğitimini aldıkları bölümde yüksek lisans yapmak istemektedirler (bkz. Tablo 39). Bu durumun bir sebebi lisans eğitiminde alınan bilgi ve becerilerin iş hayatında karşılaşılabilecek sorunları çözmeye yetmeyeceği düşüncesiye, diğeri sadece %15,4’ü mezuniyet sonrası memleketine dönmeyi düşünen öğrencilerin (bkz. Tablo 34) yüksek lisans süresi içerisinde ideallerine uygun şartlarda bir hayatı kendilerine hazırlama fikirleri olabilir.

B-Mülakat Formundan Derlenen Nitel Verilerin Değerlendirilmesi

Bu bölümde mülakat kayıtlarından elde edilen veriler ışığında, metropoldışı öğrencilerin metropol kentle karşılaşmaları, metropol kentteki üniversite ortamıyla karşılaşmaları, metropol kentte varolabilme taktikleri, metropol kente erişebilme deneyimleri, metropol kentte kaldıkları süre içerisinde etnik kimlikler, din, tüketim alışkanlıkları ve cinsellikle yeniden kurdukları ilişkiler ele alınacaktır.

1-Metropol Kent Ortamıyla Karşılaşma

Metropol kent pek çok metropoldışı üniversite öğrencisi için ilk elde hayranlık, korku, imkansızlık, imkan, aileden ve eski arkadaşlardan ayrılık, yeni arkadaşlarla beraber olma vs. duygu ve eylemlerinin bazen birkaçının bazen hepsinin aynı anda bir arada bulunma mekanıdır. Metropoldışı öğrenciler, metropol kente ilk geldiklerinde, “kabuğuna çekilme”den “iyiden iyiye dağıtma”ya kadar farklı tepkiler geliştirmektedirler. Bu tepkilerin gelişim sürecinde, öğrencilerin sosyal kökeni, irtibatla oldukları ideolojik ya da dini gruplar, metropollü ya da metropolleşmiş arkadaş veya akrabalarının varlığı yahut yokluğu önemli rol oynamaktadır. Metropol kentin iklimi dahi, metropoldışı öğrenciler için zorlayıcı olabilmektedir. Mesela, İÜ’den Halim İstanbul’un havasının üniversiteye ilk başladığı dönemde kendisini etkilediğini hatırlamaktadır.

“İstanbul’un nemli havası beni çok etkilemişti. Resmen boğuluyor gibiydim. Terliyorum, duş alıyorum, biraz vakit geçince gene terliyorum. Alışana kadar böyle dedi bana arkadaşlar.”
(Halim, İÜ, Veterinerlik, 4)

Metropol kent, herkesi farklı bir maske ile karşılayan bir mekandır. Metropolle ait mekanların çoklu yüzü kişinin önceki bilgileri, buna bağlı beklentileri, tercih ettiği hayat tarzına göre tezahür etmektedir. Metropoldışı öğrenciler, İstanbul’un birbirinden çok farklı taraflarını şöyle ifade etmektedirler:

“İstanbul’u kimi evliyalar şehri olarak görüp, çok manevi bir şehir olarak betimlerken; bir diğeri gece hayatına yoğunlaşıp kendini eğlenceye vurabilir.”(Seda, BÜ, Psikoloji, 1)

“İstanbul dini anlamda iki zıtlığı bir arada barındırıyor. Dünyada İslamiyet’i en iyi yaşayacağın yer, Haremeyn’den sonra belki İstanbul. Ama bunun yanında pisliği de en güzel yaşayabileceğin yer Las Vegas’tan ya da Kıbrıs’tan sonra gene İstanbul. İki zıt kutbun bir arada bulunduğu yer. Mesela ben, solcuların mitinginin eksik olmadığı Kadıköy’deki Osmanbey Camisinde, normal vakit namazları Cuma namazı gibi kılınıyor. Akın akın geliyor insanlar.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

İÜ’den Ahmet’e göre, İstanbul’un çokyüzlü ortamı metropoldışı öğrencilere olmak istedikleri kişi olabilme imkanı vermektedir:

“İstanbul’da insanlar imkanları doğrultusunda, olmak istediği her şey olabilir, girmek istediği her kılığa girebilir. İnsanlar girdiği ortama göre şekillenir.” (Ahmet, İÜ, Bilgi-Belge Yönetimi, 2)

İÜ’den Zahit ise, İstanbul’un çokyüzlü ortamı içerisinde, başka hayat tarzlarıyla bir arada yaşadığını “şaşıarak” görmesine rağmen, “kendi habitusuna uygun bir seçimi” nasıl yapabildiğini şöyle ifade etmektedir:

“Gerek Ağrı, gerekse Bayburt’taki insanlar bayağı dindardı. Zaten Bayburt’ta İmam-Hatip Lisesi’nin yurdunda kalıyordum. Dini müeyyidelerini yerine getirmeye çalışan insanların arasında büyüdüm. İnsanların giyimıyla, düşünceleriyle bu kadar farklı olmalarına şaşırdım. Ama ben burda hayatımı dinime göre uyarlamaya çalıştım. Aksine mahal vermedim.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Metropol kentle karşılaşma süreci, uyum sağlama sürecinin ‘yanlışlarını, doğrularını, bırakılan ve takip edilen taktiklerin icra edilmesini’ içermektedir. Metropolleşmek, metropoldışı öğrencilerin bir süreç dahilinde metropole uyum sağlaması ve hatta bu sürecin öğrencinin kendini metropollü hissetmeye başlamasını içermektedir. İÜ’den Derya, kendi geçmiş yaşantısının da etkisiyle ‘içki, arkadaş ve müzik’ kanallarıyla kendini metropolleştirmiştir. Derya ise, İstanbul’la karşılaşma anını ve sonrasını şöyle anlatmaktadır:

“İstanbul’a gelince daha da özgür olduğum için bir süre kendi varoluşumu dışarıda aradım. Bir süre bunun deyim yerindeyse suyunu çıkardım. Aslında bunları aile ortamında da zaten yapabiliyordum. Ben ailemle oturup da içki içebiliyordum yani. Daha sonrasında yaptığım şeyin çok mantıksız olduğunu fark edip kendim vazgeçtim. Şu an isteğim dışında alkol kullanmıyorum. Kullanmıyorum, bu çok katı bir şey değil elbette dışarı çıktığım zaman içiyorum ama çok bir şey değil yani. Aşırı bir şekilde işte sarhoş olacak kadar ya da kendini evine götüremeyecek şekilde olmadım hiçbir zaman. Çok iyi arkadaşlıklar da edindim fakat ilginçtir ki çok iyi arkadaşlıklar edindiğim insanların genelde kökenleri doğuya dayandı. Bu çok ilginçtir. Çünkü ben Doğu insanının sıcak olduğuna ve samimi olduğuna inanırım Batı insanındansa. Ben Adana’dayken -Adana’daki gençlerin pek çoğu gibi- rock dinlerdim. Ben de rock, blues dinliyordum piyano çaldığımdan ötürü klasik müzik de dinliyordum mecburen. Buraya gelince, kendimi bazen Serdar Ortaç dinlerken bile bulabiliyorum yani. Okuduğum kitaplar da değişti. Eskiden daha fazla kafamı yoracak kitaplar okuyordum fakat burada kafamı yoracağım daha fazla şeyler olduğu için kitaplara gerek kalmıyor.” (Derya, İBÜ, Hukuk, 3)

Derya, dini ve ideolojik gruplarla en az temas sağlayarak, kendi sosyal çevresini kendisi inşa ederek metropolleşen bir öğrencidir. Üniversite ortamındaki gruplaşmalarla, en az temas eden öğrencilerden biri de İÜ’den Ufuk’tur. Ufuk, İstanbul’a ilk geldiğinde şehre dair karmaşık duyguları bir arada hissetmiştir. Buradaki hayat tarzına alışmak Ufuk için zorlayıcı bir sürece tekabül etmiştir. Alışmış olduğu çevreden uzaklaşmak, yeni çevreye uyum sağlama sürecini uzatmıştır. İlk zamanlarda arkadaş edinme sorunları yaşayan Ufuk, zaman içerisinde metropol yaşamın kendisine sunduğu “kimseye hesap verme zorunsuzluğu”nun da yardımıyla uyum sağlama sürecini tamamladığını düşünmektedir.

“İstanbul’a gelirken her şeyi bulabileceğim güzel bir şehir, hem de televizyonlardan şiddet ve suç olaylarını gördüğümüz korkunç ve karışık bir şehre gidiyor olduğumu düşünüyordum. Buraya geldiğimde otogarda indim. Aksaray’a gitmek için Esenler’den metroya bindim. İstasyondaki araçların kapılarının farklı semtlere açılıyor olması açıkçası beni korkutmuştu. Yanlış yöne binmişim, hemen aracı değiştirip Aksaray’a öyle geldim. Ben beş yüz kişilik bir köyde doğdum büyüdüm. İstanbul’da insanlarla iletişim konusunda kendimi geliştirdiğime inanıyorum. İlk geldiğimde baya çekingendim. Lokantaya gittiğimde, elimi kaldırıp garsonu çağırmak güç bir işti benim için. Şimdi öyle değil, ona alıştım. Geceleri, Taksim’de bir diskoda garsonluk yapıyorum aynı zamanda. Çevrem genişliyor bir şekilde. İlk geldiğimde, çok dar bir çevrem vardı. Okulun bahçesine ilk girdiğimde insanların birbiriyle konuştuklarını gördüm.

Kimse benimle konuşmuyordu. Okula gidip geliyordum, derslere yarım saat katılıp çıkıyordum. Çünkü hiç arkadaşım yoktu. İnsanlara sokulmaya korkuyordum. Sonra tabi zamanla değişti bu durum. İnsan tanımadığı çevrede daha rahat davranıyor. Kimseye hesap verecek bir durumu yokmuş gibi hissediyor. Bu da beni çekingenlikten atılganlığa doğru götürdü. Şu anda kendimi İstanbul’da doğup büyüyenlerden daha atılgan görüyorum.” (Ufuk, İÜ, Matematik, 1)

Metropol kent ortamı, özellikle kadın öğrenciler için kentin gündelik yaşamı içerisinde bazı mahrumiyetlere sebep olabilmektedir. Bu durumu hem uluslararası öğrenciler hem de yerli öğrenciler vurgulamaktadır. Mesela, BÜ’de okuyan ABD’li Carmen²⁵⁸, kent içerisinde araba sürmekten çekinirken, İÜ’de okuyan Moğolistanlı Solongo taciz olaylarına maruz kaldıklarını anlatmaktadırlar. Solongo’nun şikayetini İÜ’den Elif de paylaşmaktadır. Carmen, İstanbul’a gelmeden önce bu şehre dair bilgisinin sınırlı olduğunu, ailesinin kendisini dikkatli olması konusunda uyardığını ama artık kendisinin de, ailesinin de İstanbul’u sevdiğini anlatmaktadır.

“İstanbul hakkında tek bildiğim çok tarihi bir şehir olduğuydu. Bir belgeselde gördüğüm kadarıyla çağdaş bir şehirdi de. Çok kalabalık ve yoğun bir şehir ama burayı sevdim. İstanbul’da trafiğe alışamadım. Karşıdan karşıya geçmek için yarım saat beklediğimi bilirim. Trafikten korktuğumdan araba sürmeye yeltenmiyorum. Ailem ben buraya gelirken, biraz korkmuşlardı ama ailem de beni ziyarete geldiler. Onlar da çok beğendiler.” (Carmen, BÜ, Türk Dili ve Edebiyatı, Bilimsel Hazırlık)

Solongo ise, Türkiye ve İstanbul’la karşılaşmasını ve kendisini şaşırtan şeyleri şöyle anlatmaktadır:

“İstanbul’dan önce, Samsun’a TÖMER’de Türkçe öğrenmeye gittim. Daha önce görmediğim için, kapalı kadınlar bana çok ilginç geldi. Samsun’da daha çok kapalı kadın vardı. İstanbul’da hava çok sıcak ve ben çok kapalı giyinmek istemiyorum ama o zaman da rahatsız ediyorlar. Ama erkekler biraz kötü ya. Yolda yürürken laf atıyorlar.” (Solongo, İÜ, Moleküler Biyoloji ve Genetik, 2)

²⁵⁸Metropol kentte okuyan uluslararası öğrencilerin deneyim ve izlenimlerinin de çalışmaya yansıtılması adına, örneklem kapsamında Moğolistan, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Türkmenistan’dan birer adet olmak üzere üç lisans düzeyinde eğitim gören öğrenci ve örneklem dışı olarak ABD’li bir yüksek lisans öğrencisi, toplamda dört adet yabancı uyruklu öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir.

İÜ’den Elif de, Solongo gibi İstanbul’da taciz olaylarıyla karşılaştığını ve bu şehrin kendisinden aldığı en önemli şeyin insanlara güven duygusu olduğunu söylemektedir:

“İstanbul benden insanlara güveni aldı. Eskiden esnafa güvenirdim. Babam bana akşam eve geç kaldığında esnafın olduğu yerden git derdi, ama burda esnafın olmadığı insanların olduğu yerlerden gitmeye çalışıyorum. Turistik bölge olduğu için bir bayanı rahatsız edebilecek her şeyi yapıyorlar. Vezneciler kız yurdundan kalıyorum. Yurtta dört kişilik odada kalıyorum. Aramızda yaş farkı var ama aradaki saygıyı kaybetmiyoruz. Beraber çıkıp geziyoruz. En azından onlarla aram iyi.” (Elif, İÜ, Maliye, 1)

Üniversite ve yurdunun bulunduğu Beyazıt bölgesindeki esnafın tavrından bunalan Elif, yurttaki arkadaşlarıyla kurduğu ilişkilerle kendini teselli etmektedir.

BÜ’de yüksek lisans yapan ve örneklem dışı olarak görüşülen ABD’li James, İstanbul’a gelmeden önce Türkiye ve Türk kültürü hakkında fazla bilgisinin olmadığını ifade etmektedir:

“Buraya gelmeden önce İstanbul hakkında çok fazla fikrim ya da beklentim yoktu. Eski ve tarihi bir şehir olduğunu düşünüyordum. Türk kültürü ve Türkiye hakkında da çok fazla fikrim yoktu. Babam Türkiye’yi ‘Geceyarısı Ekspresi’ filminden tanıyordu ve buraya geleceğimde dolayı endişeliydi. Babam bana ‘sakın tutuklanma’ dedi. Üvey annem daha eğitimsizdir. Ortadoğu’nun çok tehlikeli ve teröristlerle dolu olduğunu sanıyordu. O benim için babamdan daha endişeliydi. Sonra düğünüm için İstanbul’a geldiler ve burayı çok beğendiler.” (James, BÜ, Tarih, Yüksek Lisans)

James’ın ailesinin Türkiye ve İstanbul hakkındaki görüşleri, vatandaşı Carmen’in ailesi gibi kendisini ziyaret ettikten sonra değişmiştir.

Örneklemdeki engelli bireylerle yapılan mülakatlar sonucunda metropol kentin engelliliğin dezavantajlarını azaltıcı etkisi görülmüştür. Engellilik metropol kent ortamında üzerinden daha kolay gelinebilecek bir soruna dönüşmektedir. Yine de, engelli bireylerin aileleri evlatlarının kendilerinden uzak bir şehre gitmesi sebebiyle belli ölçüde “bir endişe hali” yaşamaktadır. BÜ’den Fatma, engelli bir öğrenci olarak

İstanbul'u kazandığında ailesinin bu durumdan hoşnut olmadığını hatta kendisi adına korktuklarını söylemektedir:

“İstanbul'u kazanmam ailemi nerdeyse üzdü. Özellikle babam, görme engelli olduğum için çok korktu. BÜ'de bölüm kazanacak kadar yüksek puan almamamı istemişti, nerdeyse. Babam benim başıma bir şey geldiğinde olabilecek tek çözümü kendisinin üretebileceğini düşünüyordu. Ben, baba çok çalıştım, bu bölümü hakkımla kazandım dediğimde bir şey de söyleyemiyordu. Kuzenim daha önce İstanbul Üniversitesi Kimya Mühendisliği'ni kazanmıştı. Bölümü sevmediği ve ailesinin yanında olmak istediği için İstanbul'dan ayrılmıştı. Bu da olumsuz bir örnekti, ailem için. Ama kuzenim, ben ilkokulda da yatılı olarak engelliler okulunda okuduğum için benim İstanbul'a alılabileceğimi aileme söylüyordu.”(Fatma, BÜ, Tarih, 1)

Metropoldışı öğrencilerin bazılarının İstanbul'a geldiklerinde ‘dağıttıkları’ tespit edilmiştir. BÜ'den Aycan, İstanbul'a ilk geldiği vakitlerde ailesinin kendisine verdiği tüm tavsiyelerin tersini yaptığını, artık eğlenmekten yorgun düştüğünü söylemektedir.

“İlk geldiğim zamanlarda, tozutmuştum biraz. Ailem buraya gelirken bana, sigaraya başlama, çok içki içme, uyuşturucuya bulaşma, çok gezme, derslerine çalış gibi tavsiyeler verdiler. Bunların hiçbirini tutmadım, uyuşturucuyu bile denedim yani. İstanbul'a ilk geldiğim zamanlarda, haftanın yedi günü İstiklal'deydik. Artık İstiklal'den bıkmıştık.” (Aycan, BÜ, İktisat, Hazırlık)

Aycan'ın bu tavrı sergilemesinde ailesinin yaşadığı yerde karşılaştığı yoksunlukların da etkisi olabilir. Bursalı Aycan'ın doktor olan ebeveyni, sakin ve denize yakın olduğu için yıllar önce Mudanya tarafında bir siteye taşınmıştır. Aycan bu sitede geçen yılları boyunca kendi yaşıtında sadece bir arkadaşının olduğunu, onunla da siyasal tutum nedeniyle ayrı düştüklerini belirtmektedir. Üniversiteyi kazandıktan sonra, kendi akranı pek çok gençle hem okulda eğitim görmeye hem de yurttan yaşamaya başlayan Aycan, bu dönem içerisinde kendini eğlenceye vurmuştur. BÜ'den Çiğdem de, İstanbul'a ilk geldiği zamanlar dağıttığını söylemektedir. Fakat Çiğdem'in bu halden çıkması biraz zamanını almıştır.

“Ailem de yanımda olmadığı için istediğim şekilde gezip dolaşabildim. Yurtta kaldım burda. Canım istediği zaman çantamı alıp çıkıyorum, özgür olduğumu hissettim burda. Gecelere aktık falan. Geceler de gündüzler de doldu. Mesela artık namus kavramını babamın bana öğrettiği şekilde değerlendirmiyorum. Ders çalışmaya vakit bulamadım. Üç dönemdir aynı dersleri alıyorum ve hala ders çalışmıyorum. Burada koskocaman bir sosyal dünya varmış. Sabaha kadar dışarda geçirebiliyorum. Tamamen eğlenceye ve gezmeye verdim kendimi. Üç günlük, iki haftalık ilişkilerim oldu, saçma sapandı hepsi de. Aslında kadın olarak özgür değiliz, yaşadığın şeyleri kız arkadaşlarına anlattığında dedikodunu yapabiliyorlar. Bir şeyler yaşadığın erkekler bile yaşadığınız şeyleri orda burda anlatıp adını çıkartabiliyorlar. Erkekler ise her konuda özgür yani. Kadın olarak İstanbul’da özgür falan değiliz. Artık akıllandığımı düşünüyorum. Bu dönem birkaç dersi geçicem, işler düzeliyor yani yavaş yavaş.”(Çiğdem, BÜ, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 1)

İstanbul’a ilk gelinen dönemlerde aile baskısının hissedilmemesi, tamamen yeni bir arkadaş ortamına girilmesi, eğlence sektörünün çeşitli olması ve sabaha kadar işlemesi gibi nedenlerle öğrencilerin kendilerini ‘dağıttıkları’ bir zaman dilimi de seçilebilmektedir. Fakat bu dönemi, gerek sınav zamanlarının hızla gelmesi, gerekse ‘*iyiden iyiye dağıtma*’nın maddi ve fizyolojik külfeti sebebiyle bir süre sonra ‘*toparlanma dönemi*’ takip etmektedir.

BÜ’den Hebun üniversite eğitimi için İstanbul’u tercih etme sebebi, ailesinden ayrı yaşamayı istemesidir. Hebun, ailesinin her ne kadar özgürlükçü olsa da, aile içerisinde ister istemez bir baskıya maruz kaldığını ifade etmektedir. Ona göre, İstanbul’un metropoldışı öğrenciye özgürlük veren tarafı çok kültürlülüğe açık metropol bir kent olmasının yanı sıra gençlerin burada yabancı olarak hissetmeleridir. İstanbul’da da kendine göre bir mahalle kültürü ya da mahalle baskısı mekanizmaları işlemektedir ama dışarıdan gelen kişinin sorumlu olduğu insanlar ortada olmadığı için bu kişiyi buradaki kültür ya da mekanizma bağlamamaktadır. İÜ’den Taner, Hebun’un sözlerine benzer bir şekilde, üniversite öğrencilerinin kendilerini İstanbul’da özgür hissetmelerinin temel sebebinin, İstanbul’daki insanların çoğunun başka yerlerden gelmesi ve birbirlerine yabancı olması olduğunu düşünmektedir.

1.1-Keşfedilerek Benimsenen Kent Olarak Metropol

İstanbul’u keşfetmek, pek çok metropoldışı öğrenciyi metropolleştiren ana aktivitedir. Metropoldışı öğrenciler için metropol kent ‘keşfedilmesi’, keşfedilerek ‘ele geçirilmesi’ gereken bir mekan olma özelliği göstermektedir:

“Yaşadığım şehri ben on beş dakikada turlayabilirdim. İstanbul’un tahayyülü kolay değildi o yüzden benim için. Çok büyük, kalabalık, insanda korku oluyor. Kaçış aynı zamanda, yeni bir ortama gidiş. İnsan bi yaştan sonra ailesinden uzak kalmak ve İstanbul gibi bir şehirle yüzleşip kendini bulmak istiyor. İstanbul’a ilk geldiğimde bir yarattığı –İstanbul’u- tanıma merakı içindeydim. Fantastik edebiyattaki ejderhalar gibiydi, onu görmek istersin falan. Sonradan normalleşir o. Mesela şu anda rutinim İstanbul. Beş yıldır buradayım, artık memleketime döndüğümde orası bana garip geliyor. Kız arkadaşımın İstanbul’lu olması da, beni bu şehre bağlayan bir şey.” (Serkan, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, 4)

Metropoldışı öğrenciler, İstanbul’u keşfettikçe -De Certeau’nun deyimiyle söylenecek olursa- *metropol kentin mekanlarında/mekanlarını seyrederek onları telaffuz ettikçe*²⁵⁹, şehre uyum sağlamaya da başlamaktadır. De Certeau’ya göre, yaya kent sisteminde yürüme edimini gerçekleştirdikçe üç işlevi yerine getirmektedir: “Yaya tarafından topografik sistemin *benimsenmesi* işlemi (bir konuşmacı dili nasıl özümüyor ve benimsiyorsa), mekanın uzamsal olarak *gerçekleştirilmesi* (nasıl söz edimi dilin sessel olarak gerçekleştirilmesiyse), farklı konumlar arasında *ilişki* kurulmasını gerektirir.”²⁶⁰ Metropoldışı öğrenciler, metropol kentte vakit geçirdikleri süre içerisinde kenti keşfederek içselleştirmekte ve kentle başlarda sıkıntılı bir ilişki kurmuş olsalar da zaman içerisinde kente dair bir aidiyet geliştirmektedir.

İÜ’den Yasin, küçük şehirden büyükşehire geldiği için çok sıkıntılı bir süreç geçirdiğini, önce alışamadığını, para yetiştiremediğini belirtmektedir. Yasin, şehirde geçirdiği zaman içerisinde metropollülerin davranış kalıplarını benimsemeye çalışmıştır:

²⁵⁹ Ömür Harmanşah, “Mekansal Hikayeler: Kentin Kalbine Bir Yürüyüş”, **Mimarlık Dergisi**, sayı: 274, Ankara, 1997, s. 23-24.

²⁶⁰ De Certeau, A. e., s. 193.

“İstanbul’a geldiğimde çok sıkıntı çekmem sanıyordum, ama üç ayda hayatı öğrendim diyebiliyorum. Artık parayı nasıl harcayacağımı, nasıl idare edeceğimi öğrendim. Tutumlu bir insan değildim, buraya gelince parayı nerde nasıl harcamam gerektiğini öğrendim. İstanbul’un getirisi çok yani. Burada yaşamak hakikaten zormuş. İstanbul’a geldikten sonra konuşmamdan tutun da yürüyüş tarzıma kadar pek çok değişiklik yaşadım. Mesela insanlar burada, sağına soluna bakmadan hedefi neyse oraya doğru direkt yürüyor, artık ben de böyle yürür oldum. Ailemle bile İstanbul şivesiyle konuşuyorum artık.” (Yasin, İÜ, Coğrafya, 1)

Metropol kentin metropoldışı öğrencilerin beden kullanımını belirlediğine dair bir diğer veriyi ise İBÜ’den Neriman anlatmaktadır:

“Metropol kentte seçeneklerin çok olması beni bu şehre bağladı. Artık kendimi buraya ait hissediyorum. İstedğim an istediğim şeye ulaşmak benim için büyük bir doyum noktası. Mesela memleketime gittiğimde artık, sokakta yürürken bile benim İstanbul’dan oraya geldiğimi anlıyorlar.” (Neriman, İBÜ, Sosyoloji, 3)

Yasin, üniversite okumak için geldiği İstanbul’da ailesiyle olan ilişkilerini bir kez daha gözden geçirmek zorunda kalmıştır. İstanbul’a geldikten sonra ailesinin maddi desteğinden mahrum kalan Yasin, artık ailesine güvenemediğini belirtmektedir. Bu durum Yasin’in İstanbul’la bağlarını güçlendirmiştir.

“Bizim orda aile çocuğa bir yere kadar bakıyor. Bunu ben de yaşadım. Üniversite okuyup bi yerlere gelebilirim kendi ayaklarımın üstünde durabilmiş olacağım. Kimseye yük olmadan isteklerimi karşılama imkanım olacak. İnsanlar seni küçük göremiyor, bilgine ve tecrübene saygı duyuyorlar. Ben üniversite okumaya gelince, ailem muhtemelen gitti de kurtulduk demiştir. Kendi başlarına kalmamdan korkuyorlardı. Aileme artık pek güvenemiyorum. Maddi yönden beni çok yalnız bıraktılar. Babam beni çalışmam için zorladı. Hatta para kazanmaya başladığımı öğrenince benden para bile istediler. İstanbul’a ilk geldiğimde ailemin bana gönderdiği toplam miktar aylık 150 liraydı. Bu miktarda ay geçtikçe düşme oldu. Ben de bi kafede çalışmaya başladım.” (Yasin, İÜ, Coğrafya, 1)

İstanbul’a geldiğinden beri üniversitenin yurtlarında kalan BÜ’den Başak, lise yıllarında öğretmenlerinin tavsiyelerinin aksine İstanbul’da değil de Ankara’da okumak istemiştir. Kalabalık ve karmaşık olarak tahayyül ettiği İstanbul’dan o zamanlar “deli gibi korkmakta”dır. Kendisine İstanbul’da okuması gerektiğini söyleyen öğretmenlerine “Hiç mi haberleri izlemiyorsunuz, günde en aşağı beş, on

tane olay oluyor” demiştir. Fakat geçen süre içerisinde İstanbul’a uyum sağlayan Başak, “iyi ki Ankara’ya gitmemişim” demektedir. Başak, İstanbul’a gelmeden önce çaylak anti-miti tutumu geliştirmiştir. Çaylak anti-mitinin oluşumunda medya – yukarıda da belirtildiği üzere- önemli bir rol yüklenmektedir. Metropol kente dair medyada görünen şiddetin gerçek boyutlarından çok daha fazla olduğu, Başak’ın ifadeleri içinde de açığa çıkmaktadır. Başak İstanbul’da bulunuşunun üçüncü yılında başka bir şehirde yaşamayı düşünemediğini ifade etmektedir. Başak’ı İstanbul’a bağlayan en önemli aktivitesi, metropol kenti gezmesi yani metropol kentin içinde seyretmesi olmuştur. De Certeau’nun şu sözleri²⁶¹ Başak’ın şahsında vücut bulmuş gibidir: “Yürümek, mekandan yoksun olmaktır. Yok olmanın ve kendi aidiyetinin peşinde olmanın belirsiz operasyonudur. Kenti çoğaltan ve bir araya getiren amaçsız gezinti, kenti, mekandan yoksun olmanın büyük toplumsal deneyimine dönüştürür.” Gerçekten de Başak, metropol kentte gezinerek kendi aidiyetinin toplumsal deneyimini gerçekleştirmiştir.

De Certeau, yürüme eylemini ve kişinin uzamla kurduğu ilişkide bu eylemin önemini şöyle belirtmektedir: “Yürüyen kişi, uzamın her göstergesini farklı bir şeye dönüştürür. Her ne kadar bir taraftan mevcut düzenin belirlediği olasılıklardan (sadece buradan gider ama şuradan gidemez) sadece birkaçını etkin kılarsa da, öte taraftan olasılıkların (örneğin kestirme yollar ve öngörülemeyen dönüşler yaratarak) ve yasakların (örneğin meşru hatta zorunlu kabul edilen bazı yolları kendisine yasaklasa da) sayısını çoğaltır. Dolayısıyla, yürüyen kişi seçen, seçim yapan kişidir.”²⁶² Böylece metropol kenti/ kentte seyreden metropoldışı öğrenci, aslında kendi metropolünü de ‘seçmekte’dir. Tarihi mirası, doğal güzelliği ve etkinlik/eglençe mekanlarının bol ve ucuz olması, metropoldışı öğrencileri hangi görüş veya yaşam tarzına sahip olurlarsa olsunlar cezbetmektedir. İstanbul içinde/içini seyrettikçe dile gelen, dile geldikçe içselleştirilen, uyum sağlanan bir kenttir.

²⁶¹ De Certeau, A. e., s.200-201.

²⁶² De Certeau, A. e., s. 194.

İÜ'den Hale, üniversitede geçirdiği üç yıl boyunca üç ayrı yerde kalmıştır. Hale, bir zamanlar dini bir grubun içerisinde yer almış ama sonrasında ideolojik olmayan sebeplerle oradan ayrılmıştır. Önce cemaat evinde kalan Hale, ardından arkadaşıyla eve çıkmış daha sonra da Devlet yurdunda kalmaya başlamıştır. Hale, bu kadar sık yer değiştirmek zorunda kalmasını, arkadaşlık ilişkilerinde yaşadığı sıkıntılara bağlamaktadır. İstanbul Üniversitesi'ni bünyesinde en eski psikoloji bölümünü barındırdığı için tercih ettiğini söyleyen Hale, mezuniyetten sonra memleketine dönüp hizmet etme düşüncesiyle İstanbul'u tercih etmiştir. Fakat lisansüstü eğitim imkanları ve memleketinde insanların psikoloğa gitme alışkanlıklarının bulunmaması sebebiyle İstanbul'da kalma eğilimindedir. Hale Bingöl'e ancak üniversitede psikoloji bölümü açılırsa gidebileceğini ifade etmektedir. İstanbul'da üniversite kazandığı dönemde memleketinde bıraktığı erkek arkadaşı, Hale için memlekete gitmenin neredeyse tek motivi olmuştur. O dönemde erkek arkadaşının üniversiteye kazanamaması yüzünden çok üzülen Hale, İstanbul'u gezerek sevdiğini anlatmaktadır. Hale, geçen zaman içinde erkek arkadaşından ayrılmıştır. Hale, metropol kente memleketine dönme düşüncesiyle gelen öğrencilerden biridir. Fakat geçen süre içerisinde, hem memleketinde bıraktığı sevgilisinden ayrılmış olması, hem de memleketinde iş ve lisansüstü eğitim imkanlarının kısıtlılığı, onu İstanbul'da kalmaya ikna etmiştir. Hale, İstanbul'u keşfederek benimsediğini ifade etmektedir.

1.2-Metropol Kentin Sembol Mekanlarıyla Kurulan İlişki

Metropoldışı öğrenciler, İstanbul'a dair ön-imgelemelerini bazı sembol mekanlar üzerinden oluşturulmaktadır. Sembol mekanlar üzerinden gerçekleştirilen İstanbul tahayyülleri, bazen televizyon dizileri yahut sinema filmleri gibi kitlesel etkileşim araçlarıyla, bazen de daha önceden yapılan bir gezide biriktirilen hatıralarla vücuda getirilmektedir. İstanbul'un sembol mekanları Taksim Meydanı, İstiklal Caddesi, Cihangir, Beyazıt Meydanı, Eminönü, Fatih, Sulukule, Çarşamba, Üsküdar veya Kadıköy olabilmektedir. Mesela, İÜ'den Ufuk, Taksim Meydanı'nın kendisini nasıl ve niçin etkilediğini şöyle anlatmaktadır:

“Taksim beni çok etkilemişti. İstanbul'un bir merkezi olabileceğini düşünmüyordum. Ama Taksim, İstanbul'un merkezi ve çok ilginç bir noktada. İki sokak aşağısı Tarlabası, pislik sayılacak şeylerin merkezi. İki sokak yukarısı sanatçıların, kültürün merkezi; Cihangir. Mesela ben Karagümrük'te oturuyorum, İki sokak yan tarafımız Sulukule, köşe başlarında hap falan satıyorlar. Diğer tarafımızda da hacılar, hocalar var, namaz falan kılıyorlar. (Çarşamba semti ve İsmailağa cemaatini kastediyor, AÇD) İyi şeyler yaptıklarını düşünüyorum.” (Ufuk, İÜ, Matematik, 1)

İBÜ'de Hazırlık okuyan Hakan, üniversite okumak için İstanbul kentini imkanlarının memleketindekilerden geniş olduğunu düşündüğü için tercih etmiştir. İstanbul'a dair ilk izlenimi, “hayranlığa varan bir şaşkınlık”tır. İstanbul'un sembol mekanlarından İstiklal Caddesini ilk gördüğündeki duygularını şöyle ifade etmektedir:

“İstiklal Caddesi'ne çok şaşırmıştım ben. Bayağı uzun bir cadde ve sürekli insan var, sürekli insan potansiyeli. Çok fazla yani, çok ilginç. Ben ilk gördüğümde mesela; dedim Antalya'da hiç insan yokmuş yani dedim. Çünkü ben en kalabalık ortamları da gördüm Antalya'da. Öyle bir kalabalık yoktu yani orada. Bir de hani geniş alanda o kadar bi kalabalık olması ilginç. Çok şaşırmıştım.” (Hakan, İBÜ, Sinema-Televizyon, Hazırlık)

İÜ'den Meral, bölümünün Beyazıt'ta bulunmasından oldukça memnun durumdadır. Daha önce ağabeyi İstanbul'da üniversite okuyan Meral'in ablası da burada öğretmenlik yapmaktadır. Üçü beraber Beşiktaş'ta bir evde kalmaktadırlar. Liseyi okurken İstanbul'u gezmeye gelen Meral, o zamanlardan beri İstanbul'u

dünyanın başkenti olarak görmektedir. Meral'in dediğine göre ağabeyi, yaz dönemlerinde pek fazla aktivite seçeneği bulunmayan İskenderun'a dönmek için uzun yıllardır ailesine yaz okuluna kaldığını söylemektedir. Ağabeyinin bu tutumu ve İstanbul'a dair övgü dolu sözleri Meral'in İstanbul'da okuma isteğini kamçılamaştır. İstanbul'da üniversite kazanıp okumaya geldiğinde, insan kalabalıkları onun için başlarda heyecan verici olsa da zamanla sıkıcı hale gelmiştir. Otobüse ya da tramvaya binmeye çalışmak, tıklım tıklım olmalarından ötürü zor olsa da, zamanla alışılan bir şeydir. Meral, İstanbul'daki kalabalıkların ayrılmaz özelliği olan telaştan hoşlanmaktadır. İstiklal Caddesi'nde durup insanları izlemek çok hoşuna gitmektedir. Bu cadde, Meral'in zihninde özgürlüğün ete kemiğe bürünmüş hali gibidir.

“İktisat bölümünde okumasaydım İstanbul'da hayatım çok daha güzel olabilirdi. Bölümü sevmiyorum, büt'lere (bütünlemelere, AÇD) kalıyorum. O güzel havalarda ve arkadaşlarım tatildeyken, ders çalışmak istemiyorum. İstanbul'da tamamen gezmek için yaşamalıyım yani. Mezuniyetten sonra, İstanbul'da yaşamak istiyorum. İnşallah buradan gitmem. Hani buradan başka bir yere gidersem çok sıkılacağımı düşünüyorum. Eski düz, monoton hayatıma geri dönecekmişim gibi geliyor. Yani en güzel yıllarım burada geçecek, öyle düşünüyorum. (Meral, İÜ, İktisat, 1)

İÜ'den Emin, İstanbul'un mekanlarıyla kurduğu ilişkinin kendisini nasıl sağalttığını şöyle ifade etmektedir.

“İstanbul benim hep merak ettiğim şehirdi. Lise son sınıfta bir geziyle buraya geldik, dört-beş günlük bir gezide buraya aşık oldum. İstanbul'a gelmeden önce eğitimin en iyisinin burda olduğunu, hayatın en güzelinin de en çirkefinin de burda olduğunu düşünüyordum. Beklediğim gibi de buldum. Canım sıkıldığında, ya Sultanahmet'in karşısında ya da Üsküdar'a inip Kız Kulesi'nin karşısında otururum, canımın sıkıntısı geçer.”(Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

Metropoldışı öğrencilerin metropol kentin sembol mekanlarıyla kurdukları ilişkiler, diğer pek çok faktörler birlikte, onların metropol kente uyum sürecine genel olarak katkı sağlamaktadır.

1.3-Türkiye'nin Merkezi Olarak İstanbul

Metropoldışı öğrencilerin İstanbul'u tercih nedenlerinden birinin de Türkiye için bu kentin merkezi özellikleridir. Metropol kavramı açıklanırken, İstanbul'un merkezi rolüne ve önemine dikkat çekilmiştir. Mesela Boğaziçi Üniversitesi'nde okuyan Ozan'ın ailesi Ankara'da oturmaktadır. İstanbul'a askeri lise okumak için gelen Ozan, Hava Harp Okulu'nda geçirdiği bir yılın ardından askeriyeden ayrılmıştır. Ozan, İstanbul'a gelmeden önce şehrin kendisine güzel şeyler çağrıştırdığını, her şeyi içinde barındıran güzel bir şehir olarak İstanbul'u tahayyül ettiğini belirtmektedir. Ozan hayal ettiği gibi bir şehir bulmuştur, geldiği ilk günden beri bu şehri çok sevmiştir. Ozan, ilk geldiği günlerden itibaren İstanbul için, “*Şehrimi buldum*” demektedir. Askeri liseyi de burada okuduğu için İstanbul'a uyum sağlamak için fazla zorlanmayan Ozan, sivil üniversite hayatını, kendi ifadesine göre, bir *aktivist* olarak geçirmektedir. Ozan, Toplum Gönüllüleri Vakfı, Bilim Sanat Vakfı, İstanbul Gençlik Meclisi, Eğitim Gönüllüleri gibi çok tanınan sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine aktif katılım göstermektedir. Ozan'ın aktif olarak görev aldığı daha az tanınan sivil toplum kuruluşları da vardır. Ozan buralarda da kitap toplama kampanyası ya da önleyici sağlık projeleri gibi toplumsal etkinliklerde görev almaktadır. Ozan, okuduğu üniversitenin İstanbul'da olmasının kendine kattığı şeyler konusunda şunları söylemektedir:

“Çok büyük anlam ifade ediyor gerçekten. Çünkü mesela Ankara'da olsam bu imkanlara, bu vizyona sahip olamazdım, gerçekten yani. Çünkü İstanbul, Türkiye'de bilginin üretildiği yer. İstanbul 'da üretilen bilgi dağıtılıyor yani. Ankara'da da yeni yeni belki biraz böyle şeyler olmaya başladı veya İzmir'de veya küçük şehirlerde ama gerçekten Türkiye'nin kullandığı bir çok bilgiyi şu an –ilmi, kültürel manada- bir çok bilgiyi ve deneyimi İstanbul üretiyor aslında. İstanbul üretilip, dağıtıyor. Bunun kaynağında olmak çok büyük bir avantaj hakikaten.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

İstanbul'un, Türkiye için merkezi konumunu dile getiren başka öğrenciler de olmuştur. Bunlardan birisi de İÜ İlahiyat Fakültesi'nde okuyan Semra'dır. Semra, İstanbul'un Türkiye için merkeziliğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Tarih, ilim, moda vs. hepsi aslında bu şehirde toplanıp buradan dağılıyorlar. İstanbul biraz Türkiye’nin kalbi gibi diyebiliriz yani birçok anlamda. Hele ki eğitim anlamında diyebilirim, bu cümleyi çok rahat kurabilirim.” (Semra, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

Metropoldışı öğrenciler, İstanbul’un bir metropol kent olarak merkezi rolünün ve öneminin farkındadırlar. Bu kentin avantajlarını kullanma noktasında gayret içerisindeyler. İstanbul’un kültürel ve ekonomik anlamda üretici ve dağıtıcı vasfı, metropoldışı gençlerin metropol kentin ilk elde farkına vardıkları özellikleri arasındadır.

1.4-Metropoldışı Öğrencilerde Çaylak Miti

Metropoldışı öğrencilerin metropol kente gelmeden önce bu kente dair tahayyüllerinin gerçekleşme durumuna göre, üç farklı süreç birbirinden ayrılabilir. Bunlar; çaylak miti, çaylak anti-miti ve çaylak kehaneti olarak adlandırılabilir. Çaylak miti (freshman myth), 1966 yılında George G. Stern’in ünlü makalesinde ifade ettiği şekliyle, liseden mezun olan öğrencilerin üniversite hayatına dair gerçekçi olmayan ve hayli olumlu beklentilerini²⁶³ ifade eden bir kavramdır. Çaylak miti, liseden mezun olan öğrencilerin üniversite hayatıyla ilgili gerçekçi olmayan ve yüksek oranda olumlu beklentilerini ifade eden bir terimdir. Kavram, yurtdışında özellikle üniversite öğrencilerinin uyum sağlama (adjustment) ve okulu bırakma (dropping out) araştırmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Çaylak öğrenciler - üniversite birinci sınıfa başlayan öğrenciler- üniversite ortamını bekledikleri gibi bulamamaktadırlar. Öğrenciler, kentteki deneyimlerinin büyük çoğundan şikayetçi olmaktadır. Bu durumda üniversiteye terk etmeye değin değişik tepkiler geliştirirler. Stern’in formüle ettiği çaylak miti, İstanbul şehrinde üniversite okumaya gelen bazı öğrenciler açısından doğru olsa da, bazı öğrenciler için tam tersi bir süreç işlemektedir. İstanbul’a üniversite okumaya gelen pek çok metropoldışı öğrenci

²⁶³ George G. Stern, “Myth and Reality in the American College”, **American Association of University Professors (AAUP) Bulletin**, c. 52, sayı: 4 (Aralık, 1966), s. 408-414.

aslında, suç oranı yüksek, kalabalık ve trafiği keşmekeş içerisindeki bir şehirle karşılaşacaklarını düşünerek bu kente gelmektedirler. İstanbul'a dair olumsuz imajların kaynağı genelde medyadır. Pek çok genç, kendine İstanbul'a dair geliştirdiği yüksek oranda olumsuz imajların ötesinde bir İstanbul bulmaktadır. Olumsuz imajlarla geldiği kentte edindiği olumlu izlenimler öğrenciyi kente bağlayan bir sebepler zinciri meydana getirmektedir. Bu duruma Stern'in formülasyonundan mülhem olarak çaylak anti-miti denilebilir. Bir de bu iki durum arasında, memleketlerinde İstanbul'la ilgili edindikleri beklentilerin tam karşılığını bulduklarını söyleyen öğrenciler vardır. Bu durum da araştırma içerisinde çaylak kehaneti olarak nitelenmektedir. Çaylak kehaneti, öğrencinin metropol kentteki deneyimlerinde kente dair beklentilerinin kendini gerçekleştiren bir kehanet gibi belirmesidir.

İstanbul, pek çok metropoldışı öğrenci için özgürlük, bağımsızlık ve bireyselliklerini geliştirebilecekleri bir şehirdir. İstanbul'daki üniversiteler, bu yüzden üniversite tercihlerinde üst sıralardadır. Nitekim, araştırmanın örneklem grubunda bulunan metropoldışı öğrencilerin %75,8'i, okudukları bölümleri ilk altı seçenekten biri olarak tercih etmişlerdir (bkz. Tablo 31). Yani tercih formlarındaki ilk çeyreğe yazdıkları bölüm ve üniversitelerinden birinde okumaktadırlar. Bu durumun önemli sebeplerinden biri metropoldışı gençlerin memleketlerindeyken İstanbul'a duydukları hayranlıktır. Mesela İBÜ'de Hazırlık okuyan Musa, İstanbul'a gelmeden önce, *'İstanbul sevdasıyla yanıp tutuştuğunu'* söylemektedir. Musa, İstanbul'a geldikten sonra, memleket ve sıra hasreti sebebiyle bayağı zor günler geçirmiştir. Musa, hasrete zamanla *alıştığını* anlatmaktadır.

İÜ'den Hayrettin İstanbul'a bir masal şehrine gider gibi hülyalara dalarak geldiğini belirtmektedir. Fakat bu kentte karşılaştıkları ve yaşadıkları onu başka birisi haline dönüştürmüştür. Hayrettin, aşağıda ayrı bir bölüm olarak anlatılacak olan çaylak miti tutumuna tipik bir örnek teşkil etmektedir. Hayrettin, İstanbul'un kendisine neler kattığı ve kendisine neleri aldığını şu sözlerle dile getirmiştir.

“Yeni kültürler gördüm, değişik insanlar gördüm. Yani bir başka yerde -mesela Nevşehir’de, Tokat’ta, ne bileyim Urfa gibi başka bir yerde- okusaydım bu kadar bir imkan olmazdı. Bir de İstanbul, Türkiye’nin merkezi konumunda olduğu için, Türkiye’ye genel bir bakış sağlıyor. Türkiye’deki tüm insanları, tüm halkları, tüm dilleri her şeyi burada görebiliyorsun. Hatta tüm Türkiye’dekini boş ver, tüm dünyadaki şeyler var yani, diller, kültürler, insanlar. Ama bölümden dolayı, azmim biraz köreldi. Şimdi bölüm dersleri falan. Normalde lisedeyken aşırı bir böyle kitap okumalar, işte aşırı bir araştırma hevesi falan vardı. İşte kaymakam olayım, insanlara yardım edeyim, hatta böyle kuruluşlara falan gireyim böyle. İstanbul da bunun için büyük bir vesile olur falan diyordum. Sonra buraya geldim. Zamanla kurumdan (dini cemaatten, AÇD) falan çıktım. Bazı sorunlar falan oldu işte.İçinde beş senem geçti. Hizmet derdik aslında. Abiler falan böyle bayağı bir içli dışlı olmuştuk yani.”(Hayrettin, İÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 2)

Hayrettin, İstanbul’un çok kültürlü ortamından ciddi ölçüde etkilenmiştir. Ona göre, İstanbul’da yaşamak, onun Türkiye ve dünyaya dair bakışını genişletmiştir. Fakat okuduğu bölümü umduğu gibi bulamaması azmini kıran bir faktör olmuştur. İdealist tavrından epey uzaklaştığını düşünen Hayrettin, lise yıllarından beri içinde bulunduğu cemaatten de ayrılmak durumunda kalmıştır. Hayrettin ilerleyen bölümlerde görüleceği üzere ideolojik nedenlerle ayrıldığı cemaate ve oradaki arkadaşlarına karşı özlem duymaktadır. Hayrettin’in uzun yıllar kendini üzerinden tanımladığı cemaatten çıkmak durumunda kalması, İstanbul’da barınma ve yiyecek gibi sorunlarına kendi başına çözümler getirmesini de gerektirmiştir. Hayrettin üniversiteye yeniden başlama şansı olsaydı, bölümünü değiştirmek isteyeceğini söylemektedir:

“Şöyle yani başlamazdım; önce bir bölümümde değişiklik yapardım. Çünkü beni bayağı bir sıkıttı yani, beklediğim şey değil. Yani çünkü ideallerimin önüne bir set çekti böyle. Bir de iktisat. İktisat şeye ilk başta bir böyle ilgim falan da yoktu yani böyle bir çalışmak. O dersleri böyle sınavına çalışmak, dersi dinlemek falan böyle bir eziyet gibi geliyordu. Çünkü ben gelmişim öyle biraz böyle edebi, biraz böyle tarih, biraz siyasi böyle havayı seven. O havayı solumayı seven bir kişiliğim var. Bunların dışında böyle iktisat tarzı bir şey, ekonomi tarzı bir şeyler görünce, biraz geri tepki diyebilirim yani.”(Hayrettin, İÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 2)

İBÜ'den Neriman da, üniversiteye yeniden başlama şansı olsaydı, okuduğu bölümünü değiştirmek ve kendi evinde hep tek başına kalmak isteyeceğini belirtmektedir:

“Yeniden istanbul’a gelseydim, sosyolojiyi seçmezdim ve ilk yıl beraber kaldığım arkadaşlarımla aynı evde kalmazdım. Şu anki gibi tek başıma eve çıkardım.”(Neriman, İBÜ, Sosyoloji, 3)

Neriman’ın aksine, pek çok metropoldışı üniversiteli genç kendilerine yeniden üniversiteye başlama şansı verilse Sosyoloji bölümünü seçeceklerini söylemektedir. BÜ’de Bilgisayar Öğretmenliği okuyan Faruk, aynı üniversitede İktisat okuyan Aycan, İÜ’de Maliye okuyan Elif ve aynı üniversitede Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği okuyan Nejla bu öğrenciler arasındadır.

İBÜ’den Derya, lise yıllarında konser piyanisti olmak istemiştir fakat konservatuarın ilk etabını geçtikten sonra, ailesi sonraki etaplara girmesini engellemiştir. Derya, ailesinin müzikle ilgili –kendisine rağmen- aldıkları bu kararını haklı görüyor. Çünkü Türkiye’de popüler olmayan müziğin takdir edilmediğini düşünmüyor. Derya iş yaşamını yeterince desteklenip teşvik edilmeyen bir sanat dalına, bağlamayı ve buradan para kazanmayı ummayı mantıklı bulmamaktadır. Derya, hukuk bölümünü maddi sebeplerle seçtiğini açıkça söylemektedir. Fakat mezun olmasına bir yıl kalmış olmasına rağmen, hukukçuluk yapıp yapmamak konusunda hala kararsızdır. Ama içinde konservatuar bir ukde olarak kalmıştır. Yeniden üniversiteye başlama şansı olsaydı bunu konservatuardan yana kullanmak isteyeceğini belirtmektedir.

Metropol kentin ‘*daha erişilebilir*’ bir kent olduğunu düşünerek, üniversite okumak için burayı tercih eden bedensel engelli Taner, gerek şehre gerek üniversiteye erişebilmek konusunda hayal kırıklığına uğradığını belirtmektedir:

“İstanbul’a gelmeden önce buradaki mimari yapının, özellikle üniversitedeki mimari yapının bir engelli açısından çok daha ulaşılır, erişilir olduğunu düşünüyordum. Ortopedik engelliyim, tekerlekli sandalyedeyim. Buraya gelip, çevreyi ve binayı gördüğümde bir an geri dönmeyi düşündüm. Hayal kırıklığına uğradığımı söyleyebilirim. İnsanlar beklediğim davranışları sergilemiyorlar. Metrobüse bile binerken itiş kakış arasında kalıyorum. İnsanlar birbirlerini

yor, binmek için. Metrobüse binmek için Zeytinburnu durağında iki buçuk saat beklediğimi hatırlıyorum, iki buçuk saat. Metrobüs iki yıldır faaliyette ve son durak bizim burda, Avcılar'da olmasına rağmen bir engelli için hala ulaşılmaz. Yeni çalışmalarda da engelliler düşünülüyor. Verdiğimiz dilekçeler sonucu ancak bir rampa yaptırabiliyoruz ya da asansöre yeni bir şey ilave ediyorlar. Aynı şey üniversite için de geçerli. Buraya geldiğim ilk sene asansör çalışmıyordu, amfilere erişemiyordum. İlk sene Analitik Kimya dersine dört hafta katılamadım, sebebi ise engelliler için yapılan kapının arkasına dizilen karolardı. O kapıyı dört haftada ancak açtırabildim. Organik Kimya dersine çıkmak için dört kişi tarafından yukarı kaldırıldım, aşağıya indirildim. Ders dördüncü kattaydı. Üç kata çıkan asansör, dördüncü kata çıkmıyordu. Asansör bu sene yapıldı, hocaya birşey soracağım zaman sormadım. Kime diyeceksin, gelin dördünüz beni yukarı çıkarın merdivenlerden diye.” (Taner, Kimya Mühendisliği, İÜ, 4)

Taner, kendisinin yapısal bir engelle karşılaştığını gören arkadaşlarının, bu duruma kızdıklarını ve o an için kendisine karşılaştığı engeli aşmasında yardım ettiklerini, ama hiçbirinin bu yapısal sorunun giderilmesi için ilgili yerlere dilekçe yazdığını, mail attığını vs. gibi aktif bir şekilde çabaladığına şahit olmadığını ifade etmektedir.

Ayşe, ailesine rağmen olaysız ve güvenli olarak gördüğünü ifade ettiği İstanbul'da okumayı istemiştir. Romanlardan tanıdığı etkileyici şehre, özellikle Boğaziçi'ne hayran olarak gelmiştir. İstanbul'a gelirken *'gününü gün edeceğini düşleyen'* Ayşe, İBÜ'de hazırlık okumanın da etkisiyle evden okula okuldan eve bir hayat sürmektedir. Arkadaş ortamını çeşitlendiremeyen Ayşe, hemşehrileriyle beraber tuttuğu evde kalmaktadır. Ayşe'nin lise hayatına göre daha asosyal bir hayat sürmesinin en büyük iki sebebinden biri, derslerin vaktinin büyük kısmını işgal etmesi, ikincisi ise ailesinin İstanbul'a dair kendisine söyledikleridir. Ailesi ona İstanbul'un *'yaşanacak şehir olmadığını'* söylemiştir ve bazen bu şehirdeki herkes ona *'sapık'* gibi gelebilmektedir. Bir tür çaylak mitinin hayal kırıklığını yaşayan Ayşe, şehre ve insanlarına güvensizliği yüzünden kulüp etkinliklerine bile katılamamaktadır. Ayşe, hayranlık duyarak geldiği metropol kentte, *kaybolarak var olma sanatını* uygulamaktadır.

İstanbul kentinde her semtin kendi çapında bir merkezi olsa da, kent hayatının aktığı yer genellikle Suriçi ve Beyoğlu bölgesidir. Okunan kampüsün Suriçi ve Beyoğlu bölgesine uzaklığı, metropoldışı öğrencilerin için bir tür çaylak miti kompozisyonu oluşturabilmektedir. İÜ’den Jiyan’ın bu konudaki sözleri şu şekildedir:

“İstanbul’un her tarafının televizyonlardan gördüğümüz gibi olduğunu sanıyordum. Fakat gelince böyle bir düzen olmadığını gördüm. Mesela bizim kampüsün olduğu Avcılar, bir İstiklal Caddesi veya Beyazıt Meydanı değil. Gidiyoruz yine oralara da, metrobüs var, metro var ama; İstanbul’un dışında kalmışız gibi diyorum. İstanbul’a yeniden gelecek olsam, okulun hangi kampüste olduğuna bakardım. Çünkü ben İstanbul üniversitesi diye geldim ama Avcılar’da okuyorum, merkeze uzak yani. Uzun süredir ailemden, yakın arkadaşlarımdan ayrı kaldım. Burda okuyan liseden arkadaşlarım var, ama onların yanına pek gidemiyorum. Mesela bi tanesi, okulu bırakmayı düşünüyor. Pek uyum sağlayamadım ya ben buraya.”(Jiyan, İÜ, İşletme, 1)

İÜ’den Abdüssamet de Jiyan’la benzer deneyimleri paylaşmaktadır:

“Eskişehir’de Anadolu Lisesini okudum. Orada da Süleyman Efendi cemaatinin yurdunda kaldığım için, üst dönemlerden İstanbul’u ve diğer illeri kazanan mezunlar gelip bize üniversite hayatını anlatıyorlardı. Bize anlattıklarından şunları hatırlıyorum. İnsanın gelişimine ve çöküşüne açık bir yer olarak anlatırlardı. Burada Belediyenin kursları (İSMEK, vs., AÇD) bile çok büyük imkan. Bizim köylüler, İstanbul’a çalışmaya giderlerdi. Döndüklerinde hal-hareketlerinde, giyim-kuşamlarında değişiklikler göz çarpardı. İstanbul, ütöpik bir şehir gibi geliyordu. Gelmeden önce burada her şeyin mükemmel olduğunu, hiçbir sorunla karşılaşmayacağımı düşünmüştüm. Ama geldiğinde başta trafik, iklim gibi pek çok sorunla karşılaştım. Bir de okulumun bulunduğu Avcılar, İstanbul’un merkezine uzak. Allah’tan metrobüs var da biraz rahatlıyoruz. Metrobüs olmasa hiç çekilmez burası.” (Abdüssamet, İÜ, Makine Mühendisliği, 1)

Metropoldışı öğrencilerin metropol kente dair hayal kırıklıkları, bazen toplu ulaşım ya da aşırı gürültü gibi metropol kente ait öğeler olurken, bazen de Hazırlık ya da bölüm dersleri –İÜ’den Hayrettin’in durumunda olduğu gibi- gençlerde çaylak miti etkisi oluşturmaktadır. Büyük umutlarla geldiği İstanbul’da, toplu ulaşım araçlarına alışamayan Ceyda -İBÜ’de Hazırlık okumaktadır- bu araçlarda insanların ‘çok yakın

temas halinde' bulunduklarını ve bu durumun kendisini korkuttuğunu ifade etmektedir. İstanbul'u beraber kazandığı hemşehrilerinden üç ay gibi kısa bir sürede büyük ölçüde kopan Ceyda, yurttaki arkadaşlarıyla sürekli gezdiğini söylemektedir. Kenti gezmek, Ceyda için de İstanbul'a uyum sağlamanın en önemli taktiği halindedir. Hazırlık sınıfının lise hayatından farksız olduğunu, bu yüzden okulda sıkıldığını anlatan Ceyda'nın, bölüm derslerini okumaya başlayınca bu durumun değişeceğine dair umudu vardır. İBÜ'de Hazırlık okuyan Feyza da, Hazırlık sınıfının umduğu gibi çıkmadığını ifade etmektedir. Ona göre, 'Hazırlık okumak, Lise 5. Sınıfa gitmek' gibidir. Toplu ulaşım araçlarının kalabalık olması yüzünden 'kafasına ağrı dolduğunu' söyleyen Murtaza –İBÜ'de Hazırlık öğrencisi-, bu araçlarda kendisini rahat hissetmemekte, yolculuk esnasında kitap okuyamadığı için vaktinin boşa geçtiğini düşünmektedir. Kalabalık, İstanbul'u keşfetmek için kenti gezmesine de engel olmaktadır. Uluslararası bir öğrenci olan Murtaza, Azerilerden Somalilere pek çok uluslararası arkadaş edindiğini söylemektedir. Metropoldışı öğrenciler, büyük umutlarla geldikleri İstanbul'da şehir içi ulaşım gibi hiç ummadıkları sorunlar hayal kırıklıkları yaşayabilmektedirler. Ceyda'nın lise arkadaşları yerine aynı okula gittiği yurt arkadaşlarıyla samimileşmesi ya da Murtaza'nın arkadaş çevresinde uluslararası öğrencilerin fazla olması, metropoldışı öğrencilerin, metropolde benzerlerini bulma çabasına birer örnektir.

İBÜ'den Hakan, İstanbul'a "çok güzel bir öğrencilik hayatı yaşamak" üzere gelmiştir. Hakan'ın memleketinden tanıştığı İstanbullu arkadaşları, Anadolu yakasında ikamet etmekte ve oradaki üniversitelerde okumaktadırlar. Okulu ve yurdu Avrupa yakasında olan Hakan, bu yüzden arkadaşlarıyla sadece hafta sonları görüşebilmektedir. Hakan, İstanbul'a ilk gelişini takip eden yirmi gün boyunca bu arkadaşlarının evinde kalmıştır. Hakan, metropollü arkadaşlara sahip olduğu için, her ne kadar Antalya'daki arkadaş ortamını burada oluşturamadığını düşünse de, kendisini pek çok metropoldışı öğrenciye göre daha şanslı görmektedir. Hakan'ın en önemli sorunu, İstanbul'da teklifsiz bir dost edinememesidir. Bir keresinde bankamatik kartını kaybettiğini ve kimseden para isteyemediğini anlatan Hakan, aslında üniversite yurdunda kalmasından ötürü nispeten geniş bir çevreye de sahiptir. İstanbul'daki mesafeler

arası uzaklık ve bu uzaklığı aşabilme sorunu Hakan'ı kendi ifadesiyle '*bunaltmakta*'dır. İstanbul'u gezerek keşfetmek, Hakan'ın da uyguladığı bir taktiktir. Bir gittiği semte ikinci kere gitmektense, farklı bir semti –Taksim, Ortaköy, Bebek, Beşiktaş, Florya- *dile getirmekte/keşfetmektedir*. Hakan, İstanbul'da olmaktan memnun olmadığını söylemektedir:

“Burada olmaktan memnun değilim çünkü ne bileyim, sevdiğim bir sürü insandan uzağım. Aile olmayınca bazı şeyler ters gidiyormuş, İstanbul'a gelince öğrendim bunu. Çoğu zaman Antalya'da olduğun zaman olanaklar çok daha fazla diye düşünüyorum. Tabii ki İstanbul'un olanağı daha fazla ama sonuçta olanağı bilene olanak fazladır.” (Hakan, İBÜ, Sinema-Televizyon, Hazırlık)

Hakan, okuldaki yorucu ders programının stresini, öğle araları kantinde arkadaşlarıyla, özellikle İstanbullu arkadaşlarıyla, batak oynayarak akşamları ise takılacakları mekanlara giderek hafifletmeye çalışmaktadır. Arkadaşlarıyla oyun oynayarak, beraber gezerek, mekanlarda takılarak sürekli iletişim halinde olan Hakan'ın onlarla iyi bir dostluk gerçekleştirememesinin –mesela borç isteyecek kadar samimi olamamak gibi- başat nedeni onlardan gereken saygıyı göremediğini düşünmesidir. Metropoldışı öğrenciler, memleketlerinde bıraktıkları pek çok şey gibi arkadaşlık ilişkilerinin de özlemmektedirler. Metropol kentin kendine özgü arkadaşlık örüntüleri ve samimiyet göstergeleri, metropoldışı gençleri tatmin etmemektedir.

1.5-Metropoldışı Öğrencilerde Çaylak Anti-miti

Metropoldışı öğrencilerin bir kısmı, metropol kentte gerçekte olduğundan daha fazla saldırganlık, ahlaksızlık, aldırılmazlık vs. olduğunu ve kendi başlarına bunlarla kolay baş edemeyeceklerini düşünmektedirler. Çaylak anti-miti olarak adlandırılabilir bu durum, İstanbul'la karşılaşmayı müteakip birkaç ay içerisinde yerini bir tür İstanbul bağımlılığına bırakmaktadır. İBÜ'den Emre, metropol fobisi olarak nitelenebilecek İstanbul tahayyülünü ve sonrasını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Televizyonlarda, artık İstanbul yani, bir cehenneme çevirmişlerdi İstanbul'u. İşte korktuk böyle, acep ölür müyüz kalır mıyız? Çevre tehlikeli falan ama geldik işte biz de. Başta korktuk,

işte otobüse nasıl bineceğiz falan, hiçbir şey bilmiyoruz. Neyse yavaş yavaş alıştık. Bir şey yokmuş, yani tehlike falan yok.” (Emre, Şanlıurfa, İBÜ, Hazırlık)

İstanbul’da üniversite kazanan metropoldışı öğrencilerin önemli bir kısmında görülen ve bir tür fobi olarak nitelenebilecek bu davranış, medyanın İstanbul’a dair anlatılarında şiddet ögesinin olduğundan fazla gösterilmesine bağlanabilir. Medyanın toplumdaki şiddeti var olandan fazla gösterdiği araştırmalarca da desteklenen bir bilgidir.²⁶⁴ Mesela BÜ’den Erdal, İstanbul’la alakalı negatif düşüncelerinin medyanın etkisiyle oluştuğunu belirtmektedir. Ablasının daha önce bu şehirde okuması da, Erdal’ın bu şehre pek olumlu beklentilerle gelmemesine sebep olmuştur. Erdal bunlara rağmen alanındaki en iyi eğitimin burada verildiğini düşünerek İstanbul’a gelmiştir:

“Haberlerin verdiği karmaşık bir İstanbul imajı vardı. Bu kentte suçun ve yoksulluğun varlığını haberlerden öğreniyorsun. Bunun yanı sıra ablamın Marmara Üniversitesinde okumasının etkisiyle biraz bu şehri görmüştüm. Çok pozitif düşüncelerim yoktu, çünkü ablamın çok iyi deneyimleri yoktu burda. Ama en iyi eğitimi burda alacağımı düşündüğüm için buradayım. İktisat eğitiminin ehlinin burası olduğunu düşündüm. Ailem memur olduğundan ötürü, Ankara’yı veya İzmir’i kazanmamı daha çok istiyorlardı. İstanbul herkesin aradığını bulabileceği, sıkıntıları da olan ama kişinin bu sıkıntılardan uzak durmayı becerdiği ölçüde eğleneceği bir şehir.”(Erdal, BÜ, İktisat, 1)

Erdal’ın ablası da daha önce İstanbul’da okumuştur. Erdal, ablasıyla İstanbul deneyimlerinin yüz seksen derece farklı olduğunu söylemektedir. Erdal ablasının tecrübelerinin yararlandığını, onu hatalarından ders aldığı için kendisinin daha şanslı olduğunu ifade etmektedir.

“Babam, ‘bana okulunun adamı ol’ demişti. Bana zarar verecek yerlere set koymayı bildim. Ablam benim kadar şanslı değildi. Ablam kendisini burada dağıtmıştı, ben dağıtmadım mesela. İnsanlara karşı arkadaşlık kurarken ne ölçüde samimi olmam gerektiğini anlattı bana. O daha çok arkadaş çevresi ve eğlence ortamına nasıl girmesi gerektiği konusunda sıkıntı çekti.

²⁶⁴ Hasan Hüseyin Taylan; “Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı: 26, 2011, s. 361.

Damdan düşer gibi bırakılmıştı buraya, kendi yolunu bulmaya çalıştı. İstanbul'un girdabı içine seni çekebiliyor.” (Erdal, BÜ, İktisat, 1)

Erdal'ın ablasının yaşadıkları, İstanbul üniversitelerinin genel itibariyle güçlü bir oryantasyon geleneğine sahip olmadığı tezini desteklemektedir. Oryantasyon geleneği güçlü olmayan üniversiteler, öğrencilerine yaşamaya başladıkları kente ve üniversite ortamına uyum sürecinde yeterli danışma ve yönlendirme hizmeti de sunamamaktadır.

İBÜ'de Hazırlık okuyan Feyza, İstanbul'a gelirken adaptasyon sorunu çekmeyeceğini düşündüğünü fakat kentin kalabalık ve birbirine karşı kayıtsızlığına çok şaşırdığını ifade etmektedir. Ona göre, “metrobüse tüm Ankara aynı anda binse ancak bu kadar kalabalık” olur. Fakat insanların ihtiyacı olanlara yer vermemesini ya da sırada bekleme kültürünün yaygın olmayışını da garipsemektedir. İstanbul'u bohem ve kozmopolit olarak niteleyen Feyza, insanların yarışarak yaşadığı bu kentte, yarışa ayak uydurmak zorunda kaldığını belirtmektedir. Feyza'nın sınıf arkadaşı Ayşe, hemşehrileriyle aynı evde kalmaktadır. İstanbul'a dair memleketinde duyduğu şeylerden ötürü, kapkaçtan çok korkmakta, kentteki herkesin ona sapık gibi geldiğini ifade etmektedir. Bir keresinde Taksim'de yürümeye çalışırken kafası yukarda yürüyemediğini, çok insan olduğu için başının döndüğünü ve önünü görmemek pahasına kafasını eğerek yürüdüğünü anlatmaktadır. İBÜ'den bir diğer Hazırlık öğrencisi Ceren, toplu taşıma araçlarından, *'insanların çok yakın temas halinde olmaları'* yüzünden korkmaktadır. Görüldüğü üzere Feyza, İstanbul'a kolay alışacağını düşünerek bu şehre gelmiştir. Sınıf arkadaşı Ayşe ise ailesi ve medya tarafından korkutulmuş bir öğrencidir. Fakat ikisi de İstanbul'un kalabalığından ve bu kalabalığın birbirine yabancılığından endişelenmektedir. İÜ'den Ayşen, tercih döneminin başında puanı yetmediği için İstanbul'daki bir üniversiteyi tercih listesine yazmayı düşünmediğini, çünkü o dönemde bu şehirden *'korktuğunu'* söylemiştir. Ayşen daha önce birkaç kez geldiği İstanbul'a dair düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

“En baş korkutuyordu çünkü etrafımdaki herkes İstanbul’a olumsuz bakıyordu. Özellikle burada oturanlar bana diyordu, yok şu hırsızlık oluyor, şöyle oluyor. Hep kötü yönleriyle gösteriyorlardı. İlk zamanlar korkmuştum ama sonradan alışıyorsun.” (Ayşen, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

Ayşen’in İstanbul’a gelmeden önce metropol kente dair olumsuz fikirleri sadece medyadan değil arkadaş ve tanıdık çevresinin bu şehre dair anlatımlarından kaynaklanmaktadır. Ayşen’in sınıf arkadaşı Semra ise İstanbul’a üniversite okumak için gelmeden önce bu şehre defalarca gelmiş gitmiştir. Fakat gerek medyadan, gerekse çevresinden duydukları kendisinde bir tereddüt oluşturmuştur.

“İstanbul, arada okul gezileriyle olsun, işte arkadaşım la olsun gelip kaldığım, bildiğim bir şehirdi. Ama bir yandan da korkuyordum. Hem şehrin büyük olması, hem genelde burada işte haberlerde duyuyoruz bir sürü olay oluyor. Onun için bir tereddütle geldim. Gelme sebebim zaten okuldan değildi. En yakın arkadaşımın burada olmasıydı. Şu anda onla aynı evde kalıyoruz.” (Semra, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

Semra’nın İstanbul’a üniversite okumak için gelmesinin sebebi, en yakın arkadaşının bu şehirde okumasıdır. Semra’nın İstanbul’a gelirken hedefi öğretmen olmakken, üniversite ortamına girdikten sonra okuduğu fakültede akademisyen olmayı istemeye başlamıştır. Yani Semra, başlarda korktuğu bir şehir olan İstanbul’a alışmakla kalmamış, burada kendi kariyeri açısından daha yüksek hedefler belirlemiştir. Semra, İstanbul’da okumanın insanın ufkunu açtığını, burada okuyan pek çok arkadaşının yurtdışı deneyimine de sahip olduğunu ifade etmektedir. Semra ile aynı okulda okuyan Emin de, üniversite okumaya başladıktan sonra hedeflerinin değiştiğini söylemektedir.

“İlahiyata başlarken amacım imam olabilmektir. Ama sonra dört seneyi vakfedip de, 25 yıl boyunca hiçbir ilerleme şansımın olmadığı bir mesleği yapmak istemediğimi fark ettim. Okuldaki musiki hocasıyla tanıştım. Ney ve bendir dersleri alıyorum, okul bittikten sonra musiki alanında okulda kalmak istiyorum. Daha büyük hedeflerim oldu, yani.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

Emin, İstanbul'daki eğitsel ortamın çeşitliliği içinde yeteneklerini geliştirmiş ve kendisine hayata dair daha büyük hedefler koymuştur. İÜ'den Semra, İstanbul'da üniversite okumayı '*kabuğundan çıkmak*' olarak görmektedir:

“Bulunduğun kabuktan dışarı çıkıyorsun bir defa. Memleketimde görüştüğüm insan sayısı işte yılda 2-3 insan falan artarken, burada öyle olmuyor. Hiç tanımadığım insanlar, farklı karakterler ve bir sürü bilgi, her konuda.”(Semra, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

Ayşen ise sınıf arkadaşının sözlerine katkıda bulunurken, yeni insanlarla karşılaşmanın ve kendisiyle aynı hayat tarzına sahip insanlarla beraber yaşamamanın bir tür metropolleşme yolu olduğunu vurgulamaktadır.

“İstanbul'da, birçok insanla hatta her çeşit insanla karşılaşmam olgunlaştırıyor yani beni. Kendim gibi insanlarla aynı ortamı paylaşmayı seviyorum. Yani resmen memlekette ayrı bir ailen var, burada ayrı bir aile var yani. İki yer senin oluyor, sanki iki memlekette yaşıyorsun gibi bir şey.” (Ayşen, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

İÜ'den Ragıp, İstanbul'a dair korkusunu medyaya bağlamaktadır. Benzer korkuların farklı şehirler için de geçerli olduğunu söyleyen Ragıp, İstanbul'un kendisini korkutan suç ve günah tarafından ziyade, dini yönü ağır basan bir İstanbul'la karşılaştığını ifade etmektedir.

“Şu anda Diyarbakır'a gitmediği halde Diyarbakır'dan korkan epey insan var. Ben de, İstanbul'a gelmeden önce televizyonların gösterdiği İstanbul'dan korkmuştum. İstanbul suç ve günah şehri gibi sunuluyordu. Disko ve bar görüntüleri beni ürkütmüştü. Geline kafamdaki İstanbul'dan çok farklı bir şehirle karşılaştım. Dini kesimde yer aldığım için dini yönü ağır basan bir İstanbul buldum. İstanbul'a geldikten sonra yurtdışına falan açıldım mesela. Dil öğrenmek için Mısır'a gittim.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

BÜ'den Şermin, İstanbul'a gelmeden önce İstanbul'u bombalama ve kapkaç gibi olumsuz olaylarla beraber düşündüğünü ifade etmektedir.

Buraya gelmeden önce, kapkaççıların, bombacıların falan sokaklarında cirit attığı bir İstanbul düşünüyordum. Zaten tercihlerimde bir tane İstanbul vardı. Çekiniyordum. Fakat gelince alıştım buraya. Hisarüstü, Beşiktaş, Taksim civarında geziyorum. Kendime böyle bir üçgen oluşturdum. Fatih'te burs aldığım bir yer var, iki haftada bir konferansları var, zorunlu olarak

oraya da gidiyorum. Serbest zamanlarında dışarıya çıkıp, çay içiyorum arkadaşlarımla. Seviyorum yani İstanbul'u. (Şermin, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 3)

Metropoldışı öğrencilerin metropol kente uyum sağlama süresinin uzunluğu konusunda görüşülen öğrencilerce farklı rakamlar verilmiştir. İÜ'den Figen, İstanbul'a bir ayda alıştığını ifade etmektedir:

“İstanbul beni gelmeden önce korkutan bir şehirdi. Alışmam diye korkuyordum. Belki İzmir'e gitseydim iki ayda alışırdım, buraya bir ayda alıştım. İstanbul'u sevdim ama henüz tam keşfedemedim. İlk geldiğimde, yurt çıkmamıştı bana akrabamda kaldım bir müddet. Otobüsten metrobüse aktarma yapıyordum. Sabahın sekiz buçuğunda o trafik ve kalabalık çekilir gibi değildi. Oksijensiz ortamda yolculuk etmek beni biraz gerdi.” (Figen, İÜ, Çevre Mühendisliği, 1)

Figen gelmeden önce '*korktuğu*' bir şehir olan İstanbul'a bir ayda alıştığını belirtmektedir. İstanbul'a alışma süresi konusunda farklı sınıf ve bölümlerden öğrenciler de aynı süreyi dile getirmektedir. İÜ'den Ahmet de İstanbul'a bir ayda alıştığını ifade etmektedir.

“Buraya geldiğimde, bir ayda alıştım. İstanbul'a şu anda aşığım yani, burdan ayrılmamaya karar verdim. Okul da iyi, ortam da güzel. Okuduğum bölüm, iş bulma açısından İstanbul Üniversitesinin en iyi bölümlerinden biri. Yılda iki yüz mezun veriyor, on bin açık var şu anda.” (Ahmet, İÜ, Bilgi-Belge Yönetimi, 2)

İÜ'den Mahmut, ilk geldiğinde uyum sorunu yaşasa da İstanbul'a bir ayda alıştığını söylemektedir.

“On altı binlik bir ilçeden on altı milyonluk bir şehre geldim. İlk başta biraz entegre sorunu yaşadım. Çok kalabalık, her şeyde sıra var, ama fakat bir ay sonunda hayatın normal akışına alıştım. Lisedeyken hocalarımız üniversiteyi büyük bir şehirde özellikle İstanbul'da okumamız gerektiğini söylemişlerdi. Bunun sebebi olarak da, İstanbul'un aynı zamanda imkanlar şehri olduğunu söylemişlerdi.”(Mahmut, İÜ, Tarih, 2)

Örneklem dışı görüşülen öğrencilerden İstanbul Ticaret Üniversitesinden Alper de, metropoldışı arkadaşlarının İstanbul'a yaklaşık bir ay içerisinde alıştığını ifade etmektedir. Metropol kente alışma süreciyle ilgili diğer metropollü öğrencilerden

farklı rakamlar da edinilmiştir. Mesela, Fatih Üniversitesi'nden (FÜ) Esra, üniversite yurtlarında kalan kız öğrencilerin iki yıl müddetinde İstanbul'a ancak uyum sağladığını müşahade etmiştir. İÜ'den Hasan ise bu konuda şu gözlemlerini aktarmaktadır:

“Tanıdıklarımın edindiğim gözlemlediğim kadarıyla ağır işleyen bir süreç zarfında İstanbul'a ayak sağlıyorlar. Özellikle ailesinden hiç ayrı kalmamış olanlar için durum biraz sıkıntılı olabiliyor. Arkadaşların kişiliklerinin de buna etkisinin olduğunu söyleyebilirim. İçine kapanık olanların uyum sağlaması, aktif sosyal olanlara nazaran daha yavaş seyreliyor. En büyük sıkıntı ise, maddiyat ve trafik. Söylemeseler de maddi anlamda sıkıntı çektiklerini anlayabiliyorsunuz bu eksikliği de part time olarak çalışarak kapatmaya çalışanlarda olabiliyor.” (Hasan, İÜ, Tarih, 2)

İstanbul Kültür Üniversitesinde okuyan metropollü öğrenci Aykan ise metropoldışı arkadaşlarının İstanbul'a iki, üç ay zarfında alıştıklarını ifade etmektedir:

“Bu öğrenciler ilk günlerde 'yaban ellerdeyiz' tiribindeydiler. Daha sonra kozmopolite alıştılar. Özellikle kızlar; yeni bir ortam ve arkadaşları, en önemlisi AVM'leri görerek büyük şehrin eğlencesine kapıldılar. Adapte oldular ama kolay değildi, en az iki, üç ay sürdü. Okuldaki en yakın arkadaşım Antalyalı ondan biliyorum. İstanbul'un AVM'lerinden sinemalarından kafelerinden hoşlanıyorlar.” (Aykan, İstanbul Kültür Üniversitesi, Hukuk, 2)

İstanbul'a üniversiteye okumaya gelmeden önce, medyanın yönlendirmesiyle bu kentten '*korktuğunu*' söyleyen Ragıp da, Mahmut gibi öğretmenlerinin teşvikiyle İstanbul'da üniversiteyi okumayı tercih etmiştir:

“Dersane hocalarım bana, Anadolu'da birinci öğretim okumaktansa İstanbul'da ikinci öğretim oku diyerek, burada olmama vesile oldular. Buradaki hocaların Anadolu'daki muadil bölümlerinin hocalarına göre daha kaliteli olduğunu düşünüyorum. Hemen her hoca dersinde kendi yazdığı kitabı okutuyor. Bilgiye asıl kaynağından erişiyoruz. Hafta sonları da hocaların farklı derneklerinde özel kursları oluyor, onlara da katılıyorum. Bu da benim ufkumu açıyor.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

BÜ İktisat öğrencisi Aycan, İstanbul'u arkadaşlarının etkisiyle ve başlarda istemeden tercih ettiğini belirtmektedir:

“İstanbul’da okumayı başlarda kalabalığı ve trafiğini göz önüne alarak istememiştim. Ankara daha düzenli bir şehir olarak bana daha cazip geliyordu. Lise sona geldiğimde arkadaşlarımın hemen hepsi İstanbul’u yazıcaz deyince, ben acaba yanlış mı düşünüyorum dedim. Sonra ben de tercihlerimin başlarına İstanbul’daki bölümleri yazdım. Buraya geldikten sonra, İstanbul’u ve ortamını çok sevdim.”(Aycan, BÜ, İktisat, Hazırlık)

BÜ’den Nihal de, İstanbul’u arkadaşlarının yönlendirmesiyle tercih etmiştir.

“Lisedeyken bir kez İstanbul’a gelmiştim. Ben hep sakin bir yerde yaşadığım için trafiği ve gürültüsüyle İstanbul bana hiç sevimli gelmemişti. Çok yakın arkadaşım Marmara Üniversitesinde okuyordu. O bana ‘bak ben geldim, sıra sende’ diyordu. Hayallerimizi hatırlattı, ben de buraya geldim. İstanbul, bana bazen kazık attı. Özellikle arkadaşlar konusunda kötü deneyimler edindim. Bunlardan ders çıkardım, bunu da kendim için artıya çevirdim.”(Nihal, BÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 1)

İBÜ’ den Çağdaş, liseden arkadaşlarıyla tuttuğu evde kalmaktadır. Üniversiteyi İstanbul’da okuyan ağabeyine öykünerek İstanbul’da okumayı isteyen Çağdaş, o günlerde İstanbul’u *‘yollarında kaybolacağı kocaman bir şehir’* olarak tahayyül etmektedir. Yani İstanbul’un büyüklüğü ve karmaşıklığı onu ürkütmüştür. Ama gelip burada yaşamaya başlayınca, onun deyişiyle, şehir ona *‘küçülmüş’* tür. İstanbul’a ilk geldiğinde Rumeli Hisarı manzarası, Çağdaş’a hiç de gerçek gibi gelmemiştir. O anı “Kendimi bir film platosundaymışım gibi hissettim” diye betimlemektedir. Hiçbir tanıdığı olmadan geldiği İstanbul’da, bir dini cemaatin yurt ve evlerinde kalan ağabeyi, sosyal açıdan geniş bir çevreye sahip olmuştur. Oysa Çağdaş, yeni bir çevre edinmeyi, kente ya da üniversiteye karışmayı reddeden bir duruş sergilemiştir. Bu noktada BÜ’den Erdal’ın deneyimlerinin zıddı bir örnek oluşturmaktadır. Çağdaş, liseden arkadaşlarının da İstanbul’daki çeşitli üniversiteleri kazanmasını sevinçle karşılamıştır. O zaman, “Her hafta sonu farklı bir yeri gezeriz, hatta çevre şehirleri bile dolaşırız” dediklerini hatırlamaktadır. Ama İstanbul’a gelince, ekonomik sebepler bu planlarını suya düşürmüştür. En büyük hobisi olan halı saha maçlarına bile İstanbul’da memleketlerine kıyasla daha az gitmelerinin sebebi ekonomik durumlarıdır. Temel ekonomik gayeleri, olabildiğince az harcayarak olabildiğince çok hayatta kalmak olarak belirlemektedir. Bu durumda tanıyamadığı şehre karşı

mesafeli durmak ona daha korunaklı gelmiştir. Çaylak anti-miti genelde kente gelişi müteakip birkaç ay içerisinde, metropol kente hayranlığa dönüşmektedir. Çağdaş ve arkadaşları gibi bazı metropoldışı öğrenciler, maddi sebepler yüzünden metropol kenti benimsemeye ilişkin uzun süreli direnç geliştirebilmektedirler. Bu noktada, öğrencilerin ekonomik durumlarının göz önüne alınarak İstanbul’u keşif turlarının yerel yönetimler ya da üniversite birimlerince organize edilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Metropoldışı öğrencilerden bazıları, İstanbul’a gelmeden önce bu şehirden korktuklarını ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, İstanbul’a geldikten kısa bir süre sonra korku ve endişelerinden sıyrılarak, *şehre karışmaya* başlamışlardır. Şehrin uzamında salındıkça, daha önce *gözlerinde büyüttükleri metropol kentin küçüldüğünü*, yani bu kentin elde edilebilir olduğunu fark etmişlerdir. Bu öğrenciler kent hakkında olumlu tecrübeler edinmeye başlamışlardır. Bu durum çaylak anti-miti olarak kavramsallaştırılabilir. Böylece çaylak anti-miti, metropol kente dair medya ve tanıdıklar vasıtasıyla geliştirilen düşük beklentilerden daha doyurucu deneyimler edinilmesi olarak tanımlanabilir.

1.6-Metropoldışı Öğrencilerde Çaylak Kehaneti

Metropoldışı öğrencilerin beklentilerinin altında gelişen metropol kent tecrübelerini George G. Stern’e referansla çaylak miti kapsamında değerlendirilmiştir. Metropol kente dair medya ve tanıdıklar vasıtasıyla geliştirilen düşük beklentilerden daha doyurucu deneyimler edinilmesine ise çaylak anti-miti denilmiştir. Şimdi ise, metropoldışı öğrencilerin metropol kente dair beklentilerine mutabık deneyimler geliştirilmesi ele alınmaktadır. Bu tür deneyimlere çaylak kehaneti denilebilir. Mesela, İBÜ’den Derya, İstanbul’a gelmeden önce *‘hayatın zor ve pahalı olduğu bir şehir’* beklediğini ve beklentisi gibi bir şehir bulduğunu söylemektedir. Derya, emekli olan anne-babasının memlekette harcadıkları para

kadar bir meblağı, İstanbul’da her ay tek başına tükettiğini belirtmektedir. İstanbul, Derya’ya göre çok maddiyatçıdır. Adana’da tüm insanların anlayışlı, yardımsever ve iyi niyetli olduklarını düşünene Derya’nın bu fikirleri, İstanbul’a gelince değişmiştir. O yüzden İstanbul’un kendisinden aldığı en büyük şeyin, insanlara güven duygusu olduğunu söylemektedir.

“İstanbul’un insanlara güvenimi, saf halimi bozduğunu düşünüyorum. Çünkü benim için Adana’dayken para hiçbir zaman önemli olmamıştı. Ailenin yanında yaşadığın için paranın neler yaptırabileceğine dair çok fazla fikrim yoktu. Yani para olmadığı zaman da yaşanabileceğini düşünüyordum ama fakat İstanbul’un bana öğrettiği en büyük şey para olmadan yaşanamayacağıdır. Bu yüzden hayatımı, ideolojimi ve ideallerimi buna göre şekillendirmem gerektiğini fark ettim. İstanbul’la ilgili en büyük problemim budur. Yani hayatın temelini paranın oluşturduğunu bu kadar erken fark etmek istemezdim.” (Derya, İBÜ, Hukuk, 3)

Derya, olumsuz duygularla geldiği metropol kentte olumsuz olaylar yaşamıştır. Dolayısıyla yaşadıklarını ne çaylak miti, ne de çaylak anti-miti kapsamında değerlendirmek mümkündür. Derya’nın yaşadıkları, adeta kendini gerçekleştiren bir kehanet gibidir. Dolayısıyla, Derya’nın beklentileriyle tam uyuşan yaşadıklarına dair durumu, diğer kavramsallaştırmaları da göz önüne alınarak, çaylak kehaneti olarak nitelendirilebilir. BÜ’den Fatma, görme engelli bir öğrenci olarak İstanbul’da umduğunu bulduğunu belirtmektedir:

“İstanbul’da umduğumu buldum. Ben bir görme engelli olarak hayatımı bunun üzerine kuruyorum. Memleketimde engelli olduğum için ailemin –korumacı bir yaklaşımla- kontrolü altında bulunuyordum. Buraya gelirken kendi hayatımın kontrolünü kendi ellerime almayı istiyordum, böyle de oldu. İstanbul bir engelli için daha erişilebilir bir şehir. Sizin pek önemsemediğiniz, sesli ışıklar ya da otobüslerde durakların söylenmesi bile bizim için çok önemli. Sesli betimlemeli tiyatro ve filmlere gittim, çok güzeldi. Geldiğim şehir de büyükşehir olmasına rağmen, orda böyle şeyler yok.” (Fatma, BÜ, Tarih, 1)

İBÜ’den Müge, İstanbul’u beklediği gibi bulsa da, yeni çevresine alışmakta zorluk çekmiştir:

“En zoru ilk yıldır. Ailemden tamamen ayrılmak çok zordu. Gerçi lisedeyken kolejın yurdunda kalıyordum aslında ama yemek yapmayı falan bilmiyordum. Gelir gelmez evde kalmaya başladığım için, başka insanlarla yaşamak çok zordu. Kaç kez bavulu toplayıp gitmeyi düşündüm. İstanbul’u beklediğim gibi buldum. Gezebileceğim, eğlenebileceğim güzel bir yerdi İstanbul. Kalabalığına biraz zor alıştım. Ben kolejde okuduğum için, okuldan mezun olup İstanbul’da okul kazanan öğrenciler gelip neler yaşadıklarını bize anlatırlardı. Hep güzel taraflarını anlatırlardı, üniversitenin ve İstanbul’un.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

İÜ’den Elif, İstanbul’u umduğu gibi bulmuş ve kısa sürede bu şehre alışmıştır:

“İstanbul’dan mezun öğretmenlerimiz burayı bize çok övüyorlardı. Buradaki faaliyetlerin çokluğundan bahsediyorlardı. Öğrenci okuyacaksa, büyükşehirde okumalı diyorlardı. Üniversite hayatını ancak İstanbul’da yaşayacağımızı söylerlerdi. Ailelerimiz de yanımızda olmadığı için daha özgürüz burda. İstanbul’da imkanlar var ama herkes bu imkanlara erişemiyor. Buraya çok alıştım, sanırım burdan gidemiycem. Buraya geldikten sonra, kariyerimle ilgili bazı fikirlerim değişti. Mesela, çift anadal yapmayı düşünüyordum ama bölümü görünce burayı bitirsem kafi demeye başladım. Kırsal kesimde yaşayanların tek hobisi ders çalışmak, sınava çalışmak. Bize üniversiteyi kazanmak dayatıldı. Üniversiteye giren bir şekilde bitirir dendi, hiç de öyle değil. Ben burda vize döneminde çalıştığım kadar çalışsaydım herhalde şu anda burda olmazdım.”(Elif, İÜ, Maliye, 1)

BÜ’den Çiğdem de Meral gibi ailesinden bireylerin, kuzenlerinin etkisinde kalarak İstanbul’da okumayı tercih etmiştir. Fakat Çiğdem, buraya geldikten sonra kuzenleri tarafından yalnızlığa itilmiştir.

“İstanbul’da okuyan kuzenlerim vardı. Çok farklı bir hayatlarının olduğunu anlayabiliyordum ama bana hiçbir şey anlatmıyorlardı. Fakat memlekete geldiklerinde ilk günden itibaren sıkıldıklarını görebiliyordum. Tercihlerimi de beraber yaptık. Ama İstanbul’a geldikten sonra benle bir kez bile görüşmediler. Bir kere buluşacaktık Beşiktaş’ta, ben gittim ama onlar gene gelmediler. Boğaziçi’ni kazanmamı kıskandılar çünkü. Burada okuyacak başarıyı göstermemi kaldıramadılar bence.”(Çiğdem, BÜ, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 1)

BÜ’den Cansu da, aile bireylerinin İstanbul’da okumalarından etkilenecek burayı seçmiştir. Abisi ve ablası İstanbul’da öğrenci olan Cansu, istediği vakit onlarla görüşebilmenin kendisine büyük bir destek olduğunu ifade etmektedir.

“Benim abim ve ablam da burada okuduğu için İstanbul hakkında kötü fikirlerim yoktu. Canım sıkıldığında abimi ya da ablamı arayabiliyorum, yüz yüze görüşebiliyoruz bu büyük bir destek benim için.”(Cansu, BÜ, Psikoloji, 1)

İBÜ Hazırlık sınıfında okuyan Remzi, İstanbul’a gelirken çok güzel deneyimler yaşayacağını düşünen Remzi, askeri liseden mezundur. Dolayısıyla, metropol kente alışmanın ötesinde sivil öğrenci hayatına da alışmaya çalışmaktadır. Bazı tavır ve davranışları yurttaki arkadaşları arasında espri ve şaka konusu olmaktadır. Mesela, askeri lisede edindiği disiplin gereği her sabah yatağını yapan Remzi’nin arkadaşları onun yatağını bozmaktadırlar. Remzi her akşam yatağını bozulmuş bulsa da, her sabah düzenlemekten vazgeçmemektedir. Remzi, İstanbul’da insanların *‘yorulsalar da yaşamasını bildiklerini’* belirtmektedir. Remzi beklediği gibi bir İstanbul bulmuştur. Remzi, serbest vakitlerinde spora gitmektedir. Müzik ve tiyatroya da zaman ayırmaya çalışan Remzi, İzmir’de geçen askeri lise ve Ankara’daki Harp Okulu deneyimlerinin ardından İstanbul’da geçen yılını, üniversiteye gelmeden önceki beklentilerine uygun bir şekilde *‘hayatının en güzel yılı’* olarak nitelemektedir.

Çaylak miti, anti-miti ve kehaneti, üniversite okumaya gelen öğrencilerin geliştirebileceği üç tutumdur. İstanbul’a gelen metropoldışı öğrencilerde bu üç tutumun da var olduğu tespit edilmiştir. Çaylak miti genel itibariyle İstanbul ile alakalı birinci elden bilgi alan öğrencilerin, çaylak anti-miti İstanbul ile bilgilerini medya ve ikincil kaynaklardan edinen öğrencilerin geliştirdiği tutumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul’a uyum sağlama sürecinin daha önce ciddi biçimde ele alınmamış olması, öğrencilerin memleketlerinden gelirken aşırı korku veya umutlarla bu kente gelmelerine sebep olmaktadır. Çaylak kehaneti de kendi içerisinde olumlu ve olumsuz kehanet olarak ayrılabilir. İstanbul’a dair klişeler yahut İstanbul’da daha önce kısa süreli bulunmuş olmak, bu tutumu geliştiren bir tetikleyici olabilmektedir. Kimi zaman aynı öğrencinin İstanbul’a dair deneyimi, birkaç farklı tutuma ait örnekleri aynı anda içerebilmektedir.

2-Metropol Üniversite Ortamıyla Karşılaşma

Metropoldışı öğrencilerin metropol kent ortamından hemen sonra karşılaştıkları ortam, kentteki üniversite ortamıdır. Metropol kentteki üniversite ortamı, metropol kent ortamından bazı yönleriyle özelleşmiştir. Akademi kültürünün hakim olduğu üniversite ortamı, metropoldışı öğrencilerin karşılaşmaktan öte içine karışmaları icap eden bir mekana tekabül etmektedir.

Metropoldışı öğrenciler, okudukları üniversitelere dair genelde pozitif düşünceler beslemektedirler. Örneklemin yer aldığı üç üniversiteye ait on yerleşke de, metropol kentin merkezi yerlerinde bulunmaktadır.²⁶⁵ Ulaşım ve erişim imkanları, kentin merkezi yerlerine yakınlık hatta bu yerlerde bulunma, yerleşke içi aktivite ve dinlenme mekanlarının varlığı öğrenciler tarafından avantaj olarak görülmektedir.

BÜ'den Ozan için üniversite; 'kendisi gibi düşünen insanlarla beraber olmamı sağlayan bir yer, potansiyeline yakın gördüğü ve bilgiye ulaşmaya çalışan insanları bulabileceği bir ortam'dır. Ozan ailesinin ise üniversite kavramına daha çok statü ve maaş kaygısıyla yaklaştığını ifade etmektedir. Bu durum kendisiyle ailesi arasında bir çatışma alanı yaratmaktadır. İÜ'den Zahit de, üniversite okumasının, ailesine göre, 'devlete sırtına dayamasının aracı' olduğunu söylemektedir.

Lisedeyken İstanbul'da üniversite okuyan arkadaşlarını gördüğünde onlara "imrendiğini" belirten İÜ'den Ayşen, üniversite hocalarını lisedekilere göre çok daha "karizmatik" bulmaktadır. Üniversite hocalarının en az iki dili çok iyi bilmeleri, birden çok kitap telif etmiş olmaları ve konuştukları zaman pek çok bilgiyi sohbetle katabilmeleri onlara öykünmesine sebep olmaktadır.

İÜ'den Abdüssamet, televizyonda gördüğü üniversite ortamıyla gerçeğinin birbiriyle pek uyuşmadığını söylemektedir:

²⁶⁵ İstanbul Üniversitesi'ne ait Beyazıt, Süleymaniye, Laleli, Çapa ve Avcılar yerleşkeleri; Boğaziçi Üniversitesi'ne ait Kuzey ve Güney kampüsleri, Bilgi Üniversitesi'ne ait Kuştepe, Dolapdere ve Santral kampüsleri.

“Televizyonlarda üniversite ortamını gösterirken hem amfileri gösteriyorlar, normal sınıfları görünce şaşırdım. Bir de bizim üniversite eski bir üniversite, binaları sınıfları eski. Farklı bölümlerle gördüğümüz ortak dersleri sadece amfide görüyoruz.”(Abdüssamet, İÜ, Makine Mühendisliği, 1)

İÜ’den Figen üniversiteye başladığında karşı karşıya kaldığı yeni sorumluluklar yüzünden, ergenlikten çıktığını düşündüğünü söylemektedir:

“Üniversiteye girince ergenlik çağından gerçekten çıkıyorsunuz. Artık ailenin sırtından geçinemiyorsun, kendi ayaklarının altında durman gerekiyor. Ben hep çocuk gibiydim, birkaç ay içinde olgunlaştığımı hissediyorum. Bir şeyleri yargılarken artık önce düşünüyorum.”(Figen, İÜ, Çevre Mühendisliği, 1)

İÜ’den Hayrettin, üniversiteye başlamanın kendisini tembelleştirdiğini ve ideallerinden uzaklaştırdığını düşünmektedir. İsteyerek geldiği bölümde istediği ortamı bulamaması ve metropol kentin cazibesi, onu kendine hep yeni hedefler koyan ve bu hedeflere ulaşmak için sağlığı pahasına uğraş veren idealist öğrenci tipinden uzaklaştırmıştır.

“Lisede oturup günde on saatten fazla ders çalıştım. Yani böyle başım ağrıdığı halde kalkmıyordum. Yani sonuçta bu kaymakamlık bölümünü kazanacağım diye bir ideal koyduğum için. Ama işte buraya geldikten sonra hani ÖSS’nin de stresi var. İşte ÖSS’den kurtulmuşum, yani artık o ÖSS kitaplarını görmeyeceğim falan diye düşüncesinden biraz rahatlama oldu. Biraz da bölüm sıkı, biraz da gezeyim falan derken şehrin cazibesi insanı derslerden de koparıyor. Normal ideallerden de koparıyor. Lisedeki idealistliğim sürseydi, ben şu an Türkiye’de değil de, herhalde yurtdışında falan olurdum bir şekilde. Çünkü bir yerden sonra özellikle Mardin-Dargeçit’ten adımımı attığım, yani Denizli’ye gittiğim günden beri artık gittiğim her yer bana sıkıcı gelmeye başladı. Bunun daha ötesini görmem lazım gibi hedefler falan koyuyordum.” (Hayrettin, İÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 2)

İÜ’den Emin, kendi okuduğu fakültenin akademik özgürlük anlayışının üniversitenin diğer bölümlerine göre daha farklı olduğunu ve bir öğrencinin sınav notunun sadece sınava göre verilmeyebildiğini şöyle ifade etmektedir:

“İlahiyatın ortamıyla üniversite ortamı farklı biraz aslında. Bizim burda özgürlük hocaya göre değişiyor. Üniversitede fikrini beyan ederken, geçme notunu da düşüneceksin. Yani hocanın

sana alacağı tavrı da düşüneceksin. Mesela ben, sünneti kabul etmeyen bir hocayla tartıştığım için dersten bırakıldım. Ben onla tartışırken, o adımı alıyor, sınav kağıtlarını okurken de ona göre not veriyor.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

İÜ’den Salih, İstanbul’da ikinci kez sınava girerek okumaya başlamıştır. Salih’in İstanbul ve Anadolu üniversiteleri arasında, kendi deneyimlerine dayanarak, yaptığı karşılaştırma ilgi çekicidir:

“Ben Trabzon’da üniversitede okudum bir yıl. Hayatım okul ve ev arasında geçiyordu. Tek etkinliğim ders çalışmaktı, konferans, seminer araştırıyordum bulamıyordum. Okulun da yaz etkinliğinden başka bir aktivitesi yoktu. Ama İstanbul’a geldiğimde ilk sene seminerlerle, konferanslarla o kadar yoğun geçirdim ki, bir yılın sonunda İstanbul’un bana Trabzon’daki üniversitenin iki yılda katamadığı şeyleri kattığını fark ettim. Liseden arkadaşlarım da vardı burda, buraya adapte olmamda onların beni yönlendirmelerinin de faydasını gördüm. Özellikle bizim bölümdeki pek çok öğrenci, İstanbul’a ikinci bir üniversite okumak için gelmektedir. Anadolu’da üniversite kazanan birisi, beklentisinin altında bir ortamla karşılaştığında ikinci bir üniversite okumak üzere sınava girip İstanbul’a gelmeye çalışmaktadır.” (Salim, İÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 2)

İstanbul Üniversitesi’nden önce Kocaeli Üniversitesi’nde okuyan Alpay, bu iki devlet üniversitesi arasında çeşitli farkların olduğunu vurgulamaktadır:

“İstanbul Üniversitesi biraz daha kolay Kocaeli Üniversitesine göre. Tabii diğer İstanbul’daki üniversiteleri bilmiyorum ama İstanbul Üniversitesi biraz daha rahat bir üniversite. Sonuçta en önemlisi yoklama yok İstanbul’da, bu üniversitede. O yüzden insanlar okula gelmiyor, ben de gelmiyorum. Biraz daha serbest. Ben de okula gelmiyorum ki böyle olması çok daha normal. İnsanları lisedeki gibi zorla okula getirmektense, isteyenlerin okula gelmesi çok daha güzel. Sorumluluğunu bilen insanlar gerçekten okula gelmeli. Ben de böyle düşünüyorum, ben de bunu destekliyorum. Hani o yüzden de böyle daha mantıklı.” (Alpay, İÜ, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı,2)

Alpay, daha önce okuduğu üniversitedeki yoklama uygulaması mantıksız bulunmaktadır. Alpay, İÜ’deki bölümünün derslerinde yoklama alınmadığı için kendisinin de kimi zamanlar okula gelmediğini söylerken, yoklama uygulamasının olmamasının öğrencilerde sorumluluk duygusunu geliştirdiğini düşünmektedir.

Boğaziçi Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler bir yıl İngilizce hazırlık görmektedirler. Hazırlık öğrencileri, özel durumları olanlar hariç, bu dönemde Kilyos kampüsündeki yurtlarda kalmaktadırlar. İstanbul şehir merkezine 25 km uzaklıkta olan Kilyos'ta kalmak, hazırlık öğrencileri için metropol kentten '*soyutlanmak*' anlamına gelmektedir. Kilyos'tan Boğaziçi Üniversitesi'nin merkez kampüslerine gelmek otobüsle bir saat sürmektedir. Kilyos'un metropol kentten yalıtılmış ortamı, bazı öğrenciler için düş kırıklığı yaratırken bazılarının hoşuna gitmektedir. Mesela Sergen, metropol kenti kargaşa ve kalabalık ile özdeşleştirdiği için ilk yılını Kilyos'ta geçirmekten hoşlandığını söylemektedir. Anne ve babası ayrı yaşayan Sergen'in annesi çalıştığı için oğlunu kayda götürememiştir. Sergen ilk kez geldiği İstanbul'da okul kaydını tek başına yaptırmıştır. Kayıt döneminde birkaç kişiyle tanışmış ama kendini yine de '*yalnız ve tedirgin bir ortamı içinde*' hissetmiştir. Sergen ilerleyen dönem içerisinde okul yurdunda kalmaya başlamıştır. Zamanla arkadaş çevresi genişler, hobilerini gerçekleştirmeye fırsat bulmuştur. Tüm bunlar, Sergen'in okula uyum sağlama sürecini kolaylaştırmaktadır. Aynı üniversitede okuyan Ozan ise hazırlık öğrencilerinin kaldığı Kilyos kampüsüyle ilgili de şunları söylemektedir:

“Orası çok ayrı bir kampüs ve yani böyle tamamen dünyadan bağımsız, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi'nin rahatlığı var, deniz, kumsalı var. Okulun içinde mesela meyhane tarzı bir yeri var. Okulun içerisinde düşünün yani. Liseden çıkmış insanlar çok rahat bir ortama geldim düşüncesiyle böyle çok kendini kaybetmiş bir şekilde davranıyorlar falan. Orası aslında beni biraz tedirgin etti yani. Aşmam çok uzun sürmedi ama ilk başta dedim yani, 'Nasıl bir yer burası ki bu insanlar böyle davranıyorlar?' Asıllarını biliyorum çünkü yani öyle insanlar değil, ortamdaki kaynaklanan bir durum. Ama baktım ki orada aslında yani belki İstanbul şehri olarak değil de, isim sağlıyor sadece. Yani yerde bir sıkıntı yok, insanlarda da bir sıkıntı yok ama o ismin altında yer ve insanlar bir araya geldiği zaman gerçekten öyle farklı bir ortam ortaya çıkıyor. Böyle biraz daha özgürlüklerin sınırsız olduğu ama özgürlük kavramını bilmeyen insanların özgürlüklerinin sınırsız olduğunu düşündüğü bir yer diyeyim yani.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

Boğaziçi Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği'nde okuyan Başak ise, Kilyos günlerini şöyle anlatmaktadır:

İlk geldiğim zaman ben Kilyos'ta kaldım. Köprüyü bile ilk başta göremedim. Yani ilk geldiğim zaman 7/24 deniz ve ağaç gördüm. Bir de kum gördüm. Öyle olunca tabi artık Kilyos'a giderken yeşil kusucam diyordum yani. Bu kadar da yeşil yeter artık yani. Kilyos'ta çok soyuttuk. Kilyos'ta soyutsunuz ya, arkadaşlık daha derin. Özellikle yurt ortamında kaldığım için çok şanslıyım. Çok samimi arkadaşlar edindim, hala da arkadaşız, hala da aynı odadayız. Etkinliklere katılmaya halimiz yoktu çünkü bir saat araba yolculuğu yapıyorsunuz. Bir saat araba yolcuğu demek benim Rize'den Trabzon'a gitmem kadar Kilyos'tan Boğaziçi üniversitesine gitmem gibi bir şey oluyor. Gittiğin zaman alışveriş yapmak istiyorsun, gezmek istiyorsun. Hani etkinliklere katılmaya fırsat olmuyor. Tırmata vardı Kilyos'ta meyhane. İnsanlar genelde hani sosyal hayatını orada devam ettiriyordu. İçme amaçlı gidildiği için, çok insan takılıyordu. Çünkü orada başka sosyal bir yer yok. Ben gitmiyordum. Bizim Tırmata'mız yurttaydı. Biz yurttan Tırmata gibi eğlenirdik yani. Hatta daha iyi eğlenirdik. Gece yarısı böyle koridorlarda falan böyle sohbet, muhabbet giderdi yani. Benim odam boşalmazdı. Her gün bir 5-10 kişi gelirdi yani çay içerdi falan. Bende severim zaten insanları ağırlamayı. Hoşuma gider yani yeter ki samimiyet olsun. Yeni insanlarla tanışayım. Ne kadar çok insan tanırsam benim için o kadar iyi. (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

Başak'ın ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, Kilyos'taki ortam sadece şehre uzaklığından ötürü değil sosyal imkanların azlığı ve hatta tekliği yüzünden de kişilere kendilerini soyutlanmış hissettirmektedir. Bu durumda, öğrenciler kendi sosyalleşme eylemlerini ortaya koyarak –birlikte çay içme, sohbet etme, oda ziyaretleri vs.- sosyalleşme mekanlarını üretmektedirler.

Boğaziçi Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler, kendi okullarını diğer üniversitelerde okuyan öğrencilere göre daha çok benimsemiş durumdadırlar. Mesela Sergen bu konuyla ilgili şunları söylemektedir:

“Başka bir üniversite okusaydım nasıl olurdu bilemem ama Boğaziçi Üniversitesi benim için çok şey ifade ediyor. Sadece aldığımız dersler açısından değil, düzenledikleri etkinliklerle de bireylere gelişim sağlıyorlar. Orada sadece oturmak bile size bi şeyler katıyor, her günü bunu fark ediyorsunuz. Bağlantılarınız artıyor. Zaten Boğaziçi Üniversitesini, Boğaziçi Üniversitesi yapan şey network dedikleri iş bağlantıları. Mesela, mezun olduğunuzda yanınızda oturan arkadaşınız büyük bir bankanın ya da holdingin önemli bir çalışanı olabilir. Mezun olduğunuzda böyle bir ağa sahip oluyorsunuz ve işe alınma sebeplerinizin başı bu durum aslında. Aslında diğer üniversitelerin mühendislik bölümleri de bizim üniversiteninkiler kadar iyi bir eğitim veriyor belki. Ama bizim okulun mezunları en azından bir bankanın falan genel

müdürü olabiliyorlar, bu da bizi mezuniyette bir ağı dahil ediyor.” (Sergen, BÜ, Yönetim-Bilişim Sistemleri, 1)

Sergen, üniversitenin yurdunda kalmaktadır. Hem yurdun, hem bölümlerin kampüs içerisinde yer alması, onun Boğaziçi Üniversitesini bir ev gibi görmesine sebep olmuştur. Başak ise, Boğaziçi Üniversitesi’nde öğrenci olmayı ise şöyle anlatmaktadır:

“Boğaziçi’ni kazanmak, üniversiteyi kazanmaktan daha farklı bir şey bence. Çünkü bölümü söylemiyorsunuz, ilk önce Boğaziçi’ni kazandım diyorsunuz. Birde okulun ayrıca bir manzarası var. Gelen oraya hayran kalıyor. Biz babam ve amcamla gitmiştik ilk ziyarete. O zaman geldikleri zaman buraya sadece arkeoloji okumaya bile gelinir yani, gelip burada yatılır dediler. Ki haklılar bence. Yani okulun havası bile başka.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

Boğaziçi Üniversitesi’nde okumaktan oldukça memnun olan Başak, üniversitenin öğrencilerle ilgili birimlerinin kendisine hiçbir konuda yardımcı olmadığını ifade etmektedir. Boğaziçi Üniversitesi’nin sadece Türkiye çapındaki şöhreti değil aynı zamanda fiziki konumu da öğrencileri cezbetmektedir. Mesela Ozan, Güney Kampüsteki Petek’in Boğaziçi manzarasını, huzurla özdeşleştirmektedir. Petek, BÜ Güney Kampüs ana kapısından fakültelerin bulunduğu bölgeye inilirken, Boğaza hakim bir noktada yere iştirilen birkaç sıra banktan meydana gelen petek şeklindeki bir dinlenme yeridir. Burada öğrenciler genellikle alkollü içki eşliğinde sohbet etmektedirler. Ozan, içki kullanmadığı için bu mekanı kullanım şekli de farklılaşmaktadır:

“Petek’te genelde bira içilir. Tabii kullanım alanına bağlı olarak değişiyor. İstanbul’a ilk geldiğimde oraya giderim. Genelde sabah saatlerinde inmiş oluyorum. Gece binip, sabah saatlerinde iniyorum. Ve Boğaz’a özellikle sonbahar zamanıysa çok güzel bir sis bulutu olur. Oradan da hani köprünün üzerinde şey olur; bulutlar böyle aralıklı gösterir köprüyü. Ve cidden kendimden geçerim yani. O Boğaz müthiş bir şey. İkinci bir şey olarak da Boğaz benim için ders çalışılacak, veya müzik dinlenecek, her şeyin yapılabileceği bir yer ya. Ama genelde Boğaz yalnızken güzel yani, sadece Boğaz ve ben olacağım.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

Ablası ve abisi de İstanbul’da okuyan Cansu, BÜ’de okumanın kendisine kazandırdığı farklılıklar için şunları söylemektedir.

“Ben İslami kesim içinde doğup büyüyen birisiyim. Burda işlediğimiz bir tarih dersinde bile Amerikalılar bu olaya nasıl baktı, İngilizler ne dedi gibi şeyleri görüyoruz. Bu da farklı bakış açılarının hayatımıza katılması manasına geliyor. Mesela Fatih İstanbul’u fethetti ama bunun dünyadaki yansımaları ne oldu? Daha üstten bir bakış kazandırdı yani bana.”(Cansu, BÜ, Psikoloji, 1)

BÜ’nde okuyan Faruk, idealindeki bölümü kazanamadığı için kendisinin değilse de ailesinin BÜ’nde okumasından dolayı gururlandığını ifade etmektedir:

“Hedefim Matematik Öğretmenliği idi, ama Bilgisayar Öğretmenliğini kazandım. O yüzden şu anda burda olmak benim için çok bir anlam ifade etmiyor. Ama ailem Boğaziçi’nde okumamdan gurur duyuyorlar. Babam hep doktor olmamı istemişti. Aslında o da ben de doktorluk yapamayacağımı biliyorduk. Babamı ikinci olarak en fazla mutlu edecek durum Boğaziçi’nde okuyor olmaktır galiba. Annemin ise pek umurunda değil. O benim için o ‘düzgün hayat’ı istiyor. Yani üniversiteyi okusun bir an önce bitirsin, evlensin hemen, aile hayatı kursun, çoluğa çocuğa karışsın, adam olsun, bu esnada beş vakit namazımı kılsın.”(Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

BÜ’den Hebun, Boğaziçi Üniversitesi’nin İstanbul’un genelinden çok farklı olduğunu, özellikle üniversite kampüsünün bulunduğu yer itibarıyla İstanbul’un pek çok mekanından ayrılmak durumunda kaldığını söylemektedir. Hebun, BÜ’de okumaya başladıktan sonra ailesinin kendisine dair değişen davranışlarını da şöyle ifade etmektedir:

“İstanbul’la Boğaziçi Üniversitesi aynı yer değiller. Tarlabası ile Etiler aynı şehir olamazmış gibi geliyor mesela. Çokkültürlü yaşamı güzel buluyorum ama tabiki siyasi görüşlerim dolayısıyla çok yoksul ve çok zenginin bu derece varoluşsal bir fark içinde olmasını çok adil bulmuyorum. Üniversite okumaya gelince bu benim için kafa açmak demek. Babamı zengin olucam diye kandırdım. Memlekette normalde kadınların fikri pek sorulmaz, ama ben burada okumaya başlayınca, etrafımdakiler bana ‘peki sen bu konuda ne düşünüyorsun’ diye sormaya başladılar. Foucault’ya gönderme yapacak olursak, bilginin iktidarı gerçekleşiyor.”(Hebun, BÜ, İngiliz Dili ve Edebiyatı, 2)

Derya, bir kent içi üniversite şeklinde faaliyetlerini icra eden İBÜ ile kentin çeperlerine kurulmuş olan ve metropol kentin geri kalanından kopuk şekilde bir kampüs hayatı olan üniversiteleri ayırt etmektedir. İBÜ'nün kentin yerleşim alanlarının içinde yer alması, Derya'ya göre, daha çok İstanbullu öğrencinin burayı tercih etmesine sebep olmaktadır.

“Oralarda (kentin çeperlerinde kurulan üniversitelerde AÇD), bir hayatınız oluyor ama burada öyle bir şey yok burada herkesin kendi hayatı var, buraya sadece okul gibi geliyor yani. Burası gerçekten üniversite. Oralar bana üniversite gibi gelmiyor çünkü orada yatıyorsunuz orada kalkıyorsunuz aynı zamanda yurdunuz, alışveriş merkeziniz, eviniz orada. Eğitim kasabası gibi. Burası öyle değil burası daha bireysel, aynı zamanda Bilgi Üniversitesi'nde eminim ki özel üniversiteler arasında kültür anlamında en yüksek olan üniversite. Her ne kadar anti tezini kanıtlayacak pek çok insanla tanışmış olsam da, bu böyle. Tanıştığım insanların pek çoğu 20-21 ya da daha küçük olmalarına rağmen kültür ve hayat görgüsü anlamında hayattan nasibini almış insanlar.” (Derya, Adana, İBÜ, Hukuk, 3)

İBÜ'den Müge'nin okuluna dair fikirleri ise şöyledir:

“Bilgi Üniversitesi, genelde zengin çocuklarının diploma edinme merkezi gibi çalışıyor. Zaten babaları ya fabrikatördür ya da büyük bir işadamı ve çocukları da babalarının işini yapacaktır. Lise mezunu olarak büyük işadamı olacak halleri yok, bari Bilgi'ye gidip okuyalım diyorlar. Dikkat edin mesela, Bilgi'de çok fazla ünlü de okumaktadır. Babamız annemiz oku diyor, aman bir diplomamız olsun diye gelen çoktur, bizim üniversiteye.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

BÜ'den Nihalüniversiteyi kazanmış olmasının ailesi için anlamının büyük olduğunu, ailesinin kendisiyle ilgili olarak geleceğini garanti altına almış olduğunu düşündüğünü söylemektedir.

Çaylak miti deneyimi yaşayan öğrencilerin bu deneyimi yaşama sebeplerinden birinin de okuldaki derslerin işleniş şekli ve muhtevası olduğundan ilgili bölümde bahsedilmiştir. Mesela yüksek puan alarak Hukuk bölümüne kaydolan İÜ'den Enes, bölümündeki ders anlatım imkanlarından “Sınıfta bin küsur kişi var, derse katılma olanağın yok, hocayla görüşme imkanın yok” diyerek memnun olmadığını dile getirmektedir.

Öğrenciler, üniversitelere dair genelde pozitif düşüncelere sahip olsalar da, mücadele edilmesinin gerektiğini düşündükleri noktada mücadeleden sakınmamaktadırlar. Öğrenciler, üniversite yönetimlerinde söz sahibi olamadıklarından şikayet etmektedirler.

“Bu fakülteye gelip, altı yıl sadece ders çalışan, çok basit görgü kurallarından habersiz insanlar var yani. Yolda giderken adam çarpıyor geçiyor yani. İki defa üst üste ezdi yani biri beni. İşin kötüsü bu tür adamlar sürekli ders çalışan insanlar. Sürekli ders çalıştıkları için okul birinciliğine aday olan insanlar. Asosyalliklerini böyle kapatıyorlar. Kapattıklarını zannediyorlar. Ki bu okulda prim yapan, dinlenen insanlar onlar. Dinlenen birileri varsa eğer. Onlar dinleniyor genelde. Biz yine dinlenmiyoruz. Bizi temsil eden onlar gibi görünüyor. Yetkili makamlar tarafından dinlenen yani. Yani aslında, aramızdan seçilen örneklem bizi dinlenmesi için, bizi temsil etmeyen bir örneklem durumunda. Ne yazık ki bu örneklem sadece not esasına göre seçiliyor. Bu çok rahatsız edici.” (Dilara, İÜ, Tıp Fakültesi, 4)

Üniversitelerde yer alan öğrenci temsilciği müessesesinin bu noktada daha demokratik ve temsiliyet gücü yüksek bir şekilde düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler, üniversitelerin bünyesinde yer alan ve öğrenciye dönük hizmet vermesi için kurulan birimlerin çalışmalarından genel itibariyle memnun değildirler. Okunan bölümün, olması düşünülen gibi olmaması da –daha statik ve hayattan kopuk bir öğretimin olması- öğrencilerin üniversiteye ilişkin değerlendirmelerini etkilemektedir.

2.1- Üniversitenin Öğrenci İle İlgili Birimleri Kurulan İlişkiler

Üniversitelerin başta öğrenci işleri ve rehberlik- danışmanlık birimleri olmak üzere, öğrencilerin işlerini kolaylaştırma, sorunlarını çözme ve vaktini daha iyi değerlendirmesi için yol göstermeyi amaçlayan pek çok birimi vardır. Fakat yaptığımız çalışma esnasında, öğrencilerin bu birimlerce yeterince desteklenmediği, gerek birimlerin iş yoğunluğundan gerekse burada çalışan memurların ilgisizliğinden dolayı yeterince ilgilenilmediğini düşündükleri yapılan mülakatlarda açığa çıkmıştır.

İÜ’den Hayrettin üniversitedeki birimlerin öğrenciye ilgisizliğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Ya bizim bölüm açısından dersek, hiç girmesek daha iyi olur ama. İstanbul Üniversitesi’nin çok öğrencisinin olmasından mı kaynaklanıyor, yoksa başka bir nedeni mi var? Çok böyle bıkmış, öğrencilerle ilgilenmeyi pek sevmeyen. Ben kendimi geçtim, hani ben sonuçta Türkiye’de yaşıyorum. Ama Türkiye dışından gelenler de var mesela. Rusya’nın özerk cumhuriyetlerinden falan. Bir arkadaş anlatmıştı, ilk geceyi dışarıda geçirmişti yani. Bankta falan yattım dedi yani. Yani ben onları gördükçe ben kendimi düşünemez oldum artık. Yani, onlar bunu yaşıyorsa artık benim bunları yaşamam sorun değil, dedim yani.. Yani ilgilenme konusunda iyi değiller.” (Hayrettin, İÜ, Siyasal Bilgiler ve Uluslararası İlişkiler, 2)

İÜ’den Hale, üniversitenin öğrenciyle ilgili kurumlarını beğenmediğini, işlerini halledemediğini belirtmektedir. Hale, daha önce de geçtiği üzere düzgün bir oryantasyon eğitimi verilmediği için, sınıfları bulmak için bile okula başladığı ilk aylarda sorun yaşamıştır. Oysa BÜ’nde oryantasyon çalışmalarına ve mezunlarla öğrencilerin hatta yeni gelen öğrencilerle eski öğrencilerin kaynaşmasına büyük önem verilmektedir:

“Boğaziçi Üniversitesinde alt dönemlerle üst dönemlerin kaynaşması için mezunlar kulübü oryantasyon partileri düzenliyor. Başvurduğunuz takdirde size “buma” atıyorlar. Buma; Boğaziçi Üniversitesinden mezun olan, üniversiteye alışma sürecinde ya da kariyer planlamanızda size yardımcı olacak kişi. Arkadaşımdan buma’larıyla hala görüşenler var, onlardan tavsiyeler alanlar var. Bu da Boğaziçi Üniversitesinin avantajlı taraflarından biri.” (Sergen, BÜ, Yönetim-Bilişim Sistemleri, 1)

“Oryantasyon, kayıtlar esnasında olur. Tüm kulüpler masa açar. Cıvıl cıvıl olur buralar. Okul bize bir İstanbul hakkında, bir de üniversite hakkında kitapçık veriyor. Buralarda şehre ve üniversiteye uyum sağlamak için pek çok bilgi veriliyor. İlk sene havadan tatillerimiz çok. Kış tatili, bahar tatili gibi. Sırf uyum süreci daha kolay atlatılsın diye bence bunlar.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

İÜ Tıp Fakültesinde okuyan Alpaslan, Tıp Fakültesi öğrencilerinin üniversite öncesi öğretim hayatlarında parmakla gösterilen, ilgilenilmeye alışmış adeta kaymak tabaka olarak ifade edilen öğrenciler olduğunu; fakat üniversite hayatı boyunca üniversite idarecileri ya da hocalarından hiçbir şekilde ilgi görmediklerini

anlatmaktadır. Alpaslan ve arkadaşları, bu ilgisizlik yüzünden kendilerini önemsiz hissettiklerini, okulun öğrencileri takılmadığını düşündüklerini belirtmektedirler. İÜ’den Ayşen ise, fakülte bünyesindeki öğrenci işleri birimiyle ilgili şunları demektedir:

“Öğrenci İşleri hiçbir şey bilmiyor. Soruyoruz, biz daha yeni geldik, üniversite hakkında pek bir şey bilmiyoruz diyorlar. İnsan bir şey soramıyor, öyle bir şey. Vize, sınav tarihleri vs. bu tip şeyleri bilmiyor. Genelde Bölüm Başkanı hocamıza gidip danışıyoruz. O biliyor.” (Ayşen, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

İÜ’den Ragıp, Öğrenci İşleri Biriminin ancak amirlerinin zorlamasıyla iş yaptığını kendi deneyimi çerçevesinde şöyle belirtmektedir:

“Öğrenci işlerine bir defa işimiz düştü. Öğrenci pasaportu almak için belge gerekiyordu. Bizi bayağı uğraştırdılar. En son Dekana çıktık da öyle alabildik. Dekan söylemeseydi, iş yapmıyorlardı, başlarından savıyorlardı.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

İÜ’den Elif, üniversitesinde bulunan ve öğrencilerle ilgilenmesi gereken hiçbir birimin görevini layıkıyla yapmadığını düşünmektedir:

“İÜ’de öğrenciyle ilgili hiçbir birimin görevini layıkıyla yaptığını düşünmüyorum. Çok berbatlar. Önümüze gelen sınav kağıdı bile bazen size ait olmayabiliyor. mesela biz Maliye öğrencileriyiz, önümüze gelen soru kağıdı İngilizce-İktisat bölümünün soru kağıdıydı. Öğrencileri önemsemeyen bir yapı var burda, bu kadar yüksek puanla öğrenci alıp onları böyle rezil edenleri tebrik etmek istiyorum. İnsanlar buraya kaç bin kişiyi geçerek geliyor, kimse alınmasın ama burdaki öğrenciler IQ’sü yüksek öğrenciler, Doğu’da Hukuk okuyabilecek adamlar buraya gelip İktisat okuyorlar, ve bu insanlara gösterilen değer çok az. Hocalarla hiçbir şekilde muhabbetimiz yok. Bize bir şey katamıyorlar, 350 kişilik sınıfta ders görüyoruz, Hoca benim simamı bile hatırlamıyor olabilir, bize bir şey katamıyorlar biz de bir şey alamıyoruz. Aldığımız notları ezberleyip sınava giriyoruz. Bu kadar yani. 12 yıldır yaptığımız ezberi, bir dört yıl daha yapıcaz.” (Elif, İÜ, Maliye, 1)

Elif’in sınıf arkadaşı Cahit İstanbul’u çok sevmesine ve burada geçirdiği bir yılın sonunda artık kendisini İstanbullu olarak görmesine rağmen, okuduğu bölümle alakalı aynı derecede olumlu şeyler söylememektedir:

“Burada yaşamak çocukluk hayalimdi. Bir yıldır buradayım. Memleketime gidince bir gariplik hissediyorum. Artık İstanbullu gibi davranabiliyorum. O rahatlık oluştu bende yani. Bölümde biraz hayal kırıklığına uğradım. Hocaların öğrenciye yaklaşımı, tavrı ilgili değil. Bilgiyi verebilme şekilleri pekiyi değil, sınıf çok kalabalık kendilerine buna göre ayarlayamıyorlar. İkinci dönemin başında ders programı belli olmamıştı, sınıfları öğrenci sayısına değil de rastgele, kafalarına göre vermişler, ayakta ders yapıyorduk yani. Üniversite ortamına gelince sanki fikir paylaşımının yapıldığı bir yer bekliyorsun aksine bunun tam tersini görüyorsun.” (Cahit, İÜ, Maliye, 1)

İÜ’den Yasin, üniversitenin öğrenciyle ilgili birimlerinin kendilerini baştan savmak istediğini, bölümlerindeki danışman hocalarının ise kendileriyle her hafta görüşerek yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm üretmeye çalıştığını ifade etmektedir. İÜ’den Zahit de, danışman hocalarının diğer üniversite çalışanlarının tersine kendileriyle gayet ilgili olduğunu belirtmektedir.

“Bölüm başkanımızla aramız çok iyi. Bize burs bağlamaya çalışıyor –gerçi ben alamadım ama, kitap falan temin ediyor. Öğrenci işlerindeki insanlar görevlerini yapmıyorlar. Öğrenciye, öğrenci nazarıyla yaklaşmıyorlar, sadece kendi rahatlarına bakıyorlar, büroda oturup takılıyorlar.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

İÜ’den Figen, okulun fiziki yapısının kendisi için oluşturduğu sorunları da şöyle anlatmaktadır:

“Okulun mimarisi labirent gibi, hocaların odasını bulmak, hocaları odalarında bulmak gerçekten bir dert. Öğrenci işleri bizde batık, okulu kazandığımda bir konu hakkında bilgi almam gerekiyordu, öğrenci işlerini en az yirmi kere aradım ama kimse telefonu açmadı, ilgilenmiyorlar.” (Figen, İÜ, Çevre Mühendisliği, 1)

İBÜ öğrencileri de öğrenci işleri, rehberlik ve danışmanlık birimlerinden şikayetçi olsalar da üniversiteye ait diğer birimleri nispeten daha yoğun kullanmaktadırlar. Birkaç kez revire gittiğini söyleyen İBÜ’den Derya, okuduğu bölümle ilgili staj yapmak için de üniversitenin hukuk ofisinin insan hakları biriminde çalışmıştır. Bu deneyimin kendisi için ‘son derece yararlı’ olduğunu dile getirmektedir. İÜ’den Meral, okul bünyesinde bulunan Kariyer Geliştirme Merkezi (Kagem)’nde kendisine çok ilgili davranıldığını ve bu birimden faydalandığını aktarmaktadır. Meral’in sınıf

arkadaşı Gökhan ise, Kariyer Geliştirme Merkezi ile ilgili daha farklı şeyler söylemektedir:

“Üniversitede yer alan öğrencilerle ilgili birimlerin çok yetersiz olduğunu düşünüyorum. Büyük bir üniversite olduğu için işleyiş çok yavaş. Mesela Kagem’e gidip onlara hayallerimi anlattığımda beni somut bişeylere yönlendirmelerini beklerdim. Oysa onlar, annemden babamdan da pekala duyabileceğim şekilde, İngilizcenı geliştir, yabancı dil çok önemli gibi klasik laflar söylediler. Arkadaşlarımızla projeler geliştirdiğimizde, bunları destekleyecek birim bulamadım.” (Gökhan, İÜ, İktisat, 1)

İÜ Kimya Mühendisliği’nde okuyan bedensel engelli öğrenci Taner, İÜ Özürlü Öğrenciler Birimi çalışanlarının kendilerine çok destek olduğunu belirtmektedir.

“Üniversitede birkaç hoca ve Engelli Birimi’nden başka kimsenin bir yardımını görmedim. Engelli Birimi de ellerinden geleni yapıyor, boyuna yazı yazıyor gerekli yerlere ama pek dikkate alınmıyor.” (Taner, Kimya Mühendisliği, İÜ, 4)

BÜ’den görme engelli Fatma da kendi üniversitesindeki Engelliler Birimi için şunları söylemektedir.

“BÜ’de Engelliler Birimi, bizim elimiz kolumuz. Gelmeden önce bana telefon ettiler. Neler yapmamız gerektiğini söylediler. GETEM (Görme Engelliler Eğitim ve Teknoloji Merkezi) Birimi var mesela. Merkez statüsü alamayacağı anlaşılınca şu anda laboratuvar olarak faaliyet gösteriyor. Engellilerle ilgili pek çok teknolojik yenilik bizim okulda Türkçeye adapte edilerek Türkiye’ye yayılmış. Yaklaşık yirmi yıldan beri faaliyette burası.” (Fatma, BÜ, Tarih, 1)

BÜ’den Ozan, üniversite birimlerinin öğrencilerle etkileşimlerinin sadece öğrencilerin onlara götürdüğü sorunlara bir çözüm bulma adımının ötesine geçmediğini ifade etmektedir. Bu noktada, okuldaki iki yılı boyunca danışman hocasıyla ders seçiminde yaşadığı sıkıntı sebebiyle mailleşmiş, öğrenci işleri birimiyle ise kulüp etkinliği ve harçsız pasaport başvuruları için iki defa iletişime geçmiştir. Ozan’ın okulda bulunan öğrenciyle ilgili birimlerle başka hiçbir iletişimi ya da etkileşimi olmamıştır.

BÜ’nde hazırlık sınıfını geçemeyen öğrenciler remedial statüsünde değerlendirilmektedir. Bu öğrenciler bazı haklardan mahrum bırakılmaktadır,

remedial statüsünden öğrencilik statüsüne geçişin tek yolu hazırlık sınıfını vermektir. Remedial öğrencilerden biri olan Faruk bu konuda şunları söylemektedir:

“Remedial olduktan sonra Boğaziçi Üniversitesi’nde okumanın bir anlamı yok. Öğrenci kayıt parası, okul harcı vermiyor. Öğrenci belgesi, sigorta olmuyor, yurt imkanı kısıtlı oluyor. Remedial öğrenciler Kilyos’ta kalabiliyor. Bazıları Güney kampüsü yurdunda da kalıyormuş. Öğrenci kimliğimiz var ama öğrenci belgemiz yok. Paso alamıyoruz. Bu yüzden mesela ben, burada okuyan bir ortaokul öğrencisinin pasosunu kullanıyorum.”(Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

İÜ Rehberlik Servisinde yarı zamanlı olarak çalışan örneklem grubumuzdan Salim ve Enes ortak geliştirdikleri bir proje kapsamında, İstanbul’da üniversiteli olmayı bir atölye çalışması halinde on beş kişilik bir öğrenci grubuyla çalışmışlardır. Salim ve Enes atölye çalışmalarından elde ettikleri sonuçlara göre, metropoldışı öğrenciler maddiyat ve yolu en önemli sorunları olarak görmektedirler. Bunların dışındaki her sorun, öğrenciler nazarında daha kolaydır. “İstanbul’da yaşamak maddi olarak bayağı külfetli, eğer paran varsa İstanbul’a bir şekilde erişebiliyorsun” demektedirler. Daha az kira ödemek için okula bir buçuk, iki saatlik yoldan gelen öğrenciler vardır. Atölye çalışmasına katılan on beş kişiden üçü, geçimini sağlayabilmek için bir yerlerde çalışmaktaydı. İstanbul’a gelen öğrenciler, ilk yıllarının buraya alışmakla geçtiğini söylemektedirler. Ancak bir senede *‘ortamlarını yapabilmekte’*dirler. Üniversite bünyesinde yürütülen uyum çalışmaları olmadığı için, öğrenciler kendileri gezerek, keşfederek, dersleri ihmal ederek; İstanbul’u tanımaya, buraya alışmaya çalışmaktadırlar. Bunun sonucunda da, dördüncü yıla geldiklerinde KPSS gibi sorunlarla uğraşmak için donanım sorunu yaşamaktadırlar. Ciddi bir rehberlik müessesesi olmadığı için, eğer öğrenci içe dönük bir karaktere de sahipse kente ve üniversiteye uyum süreci, dört yıla yayılabilmektedir. Bu da mezuniyet sonrası donanım eksikliğinden, iş bulabilme becerilerine kadar pek çok sorunla karşılaşmalarına neden olmaktadır. İletişim fakültesinde okuyan öğrencilerin birbirleriyle ilişkileri diğer fakültelere göre daha iyi durumdadır. Okuldan sonra devamlı olarak beraberce *‘takıldıklarını’* belirtmektedirler. “Biz burada kendi aramızda samimiyeti bulduk ama tabi esnafla aramızda memlekette olduğu gibi sıcak

ilişkiler gelişmiyor” demektedirler. Metropole gelen bir öğrenci, aslında taşradan yani buraya göre oldukça küçük ve insan ilişkilerinin daha sıcak olduğu yerlerden gelmektedir. Buraya gelince buradaki ilişkileri maddiyatçı ve çıkarıcı bulmaktadırlar. Üniversitedeki arkadaşlıkların, İstanbul’da kurulan ilişkilerin temelinde maddiyatın ve çıkarın olduğunu söylemektedirler. Taşralı öğrenciler bu açıdan da bir zorluk yaşamaktadırlar. Salim ve Enes projelerini hazırlamalarındaki ana amacı şöyle açıklamaktadırlar:

“Bu proje kapsamında biz öğrencilerin bakış açılarını öğrenmeye çalıştık. Çünkü üniversiteli bir öğrencinin bakış açısı, onun vazgeçilmezidir. Öğrencilerin üniversiteden akademik birikim, sosyal ortam ve iş imkanı beklediğini gördük.”(Salim, İÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 2; Enes, İÜ, Hukuk, 2)

Bazı öğrenciler ise, okulun öğrencilerle ilgili birimlerinin personel yetersizliğinden ötürü yani yapısal sorunlar nedeniyle çok iyi hizmet veremediğini düşünmektedir.

“Öğrenci işlerindeki adamın her gün dört yüz tane belge imzalatıp hazırladığını da düşünmek lazım. O adamın açısından da bakmak lazım. Daha çok personel alınsa iyi olur ama şu anda eldeki durum bu.”(Mahmut, İÜ, Tarih, 2)

Örneklem içerisinde Öğrenci İşleri Birimi’nden memnun olduğunu söyleyen tek metropoldışı öğrenci, İÜ Veterinerlik bölümünden Halim’dir. Halim, kendi bölümündeki Öğrenci İşleri Birimi’nin bir istisna teşkil ettiğinin farkında olduğunu ifade etmektedir:

“Arkadaşlarımdan kendi öğrenci işleri ile ilgili pek çok şikayet duydum ama bizim öğrenci işleri belki bir istisna. Ben çok memnunum mesela, kim gitse özel olarak ilgilenip, sorunları çözmeye çalışıyorlar. Diğer bölümlerdeki arkadaşlarla konuşunca şaşıyorum ben.” (Halim, İÜ, Veterinerlik, 4)

Sonuç olarak, bazı istisnalar olmakla birlikte başta öğrenci işleri ve rehberlik-danışmanlık birimleri olmak üzere pek çok üniversite biriminin öğrencilere gerektiği kadar özenli davranmadığı ve yararlı olamadığı, öğrencilerle yapılan mülakatlarla ortaya çıkmıştır. Hal böyleyken; sağlık, kariyer, engelli birimleri bazı birimler bu genellenmenin dışında kalmaktadır. Örneklem kapsamındaki üniversitelerden sadece

Boğaziçi Üniversitesi, üniversiteye yeni başlayan öğrenciler için –öğrencilerin ifadelerine göre- yeterli bir oryantasyon programı uygulamaktadır. Yeterli oryantasyon bilgisinin verilmemesi, özellikle metropoldışı öğrencilerin metropol kent ve üniversiteye dair pek çok şeyi, deneme yanılma yöntemiyle öğrenmesine sebep olmakta, bu durum da metropol kent ve üniversiteye uyum sürecini zorlaştırmaktadır.

2.2- Siyasal ve Eylemsel Hareketlilik

Metropol kentin üniversiteleri, pek çok siyasal tavırdan öğrenciye ev sahipliği yapmaktadır. Metropol kentteki üniversite öğrencileri –en azından bir kısmı itibariyle-, apolitik olmak bir yana politik tavır ve duruşlarını hayatlarının merkezi haline getirmişlerdir. Aslında metropoldışı öğrencilerin aileleri, evlatlarını metropol kente uğurlarken çeşitli nasihatler vermektedirler. 12 Eylül 1980 darbesinin ardından olağanlaşan apolitikleşme, o dönemde aktif olan hem solcu hem de sağcı ailelerce çocuklarına aktarılmaya çalışılmıştır. Fakat bu nasihatlerin metropol kent ortamında öğrenciler tarafından pek dinlenilmediği tespit edilmiştir. Mesela, solcu bir geçmişten gelen Ahmet’in ailesi, evladını siyasi olaylara girmemesi konusunda uyarılmış ama Ahmet bu uyarılara pek kulak asmamıştır:

“Babam ilkokul mezunudur ama solcudur. Antakya’da eskiden Acil Hareketi vardı, Acilciler. 80’li yıllarda, bizim oralarda on kişiden dokuzu bu gruba dahilmiş. Ben gözümü dünyaya solcu bir çevre içinde açtım. Grup Yorum, Ferhat Tunç müzikleriyle büyüdüm. Okuduğum kitaplar da böyleydi. Üniversiteye geldiğimde de bu ideolojiden sapmayacaktım, o yüzden bana uyan bir örgütle devam ediyorum. Aslında babam, aktivist birisi olmama aşırı bir şekilde karşı. Bana sadece derslerinle ilgilen, siyasetle ilgilenme diyor. 80 darbesini görmüş bir adam, aşırı baskılara uğramış. Bu yolu ben seçtim yani.” (Ahmet, İÜ, Bilgi-Belge Yönetimi, 2)

Ahmet’in ailesinin tavrına benzer bir eğilimin sağcı gelenekten gelen aileler tarafından da benimsendiği tespit edilmiştir. Muhafazakar bir gelenekten gelen İÜ’den Mahmut’un ailesi de, evlatlarına İstanbul’a gelirken farklı şeyler

söylememiştir. Mahmut, ailesinin kendisine kalabalık yerlerde bulunmamasını, siyasi olaylara karışmamasını, okuluna bakmasını söylediğini belirtmektedir. Fakat hem Ahmet, hem de Mahmut üniversite içerisinde çeşitli eylemlilik düzeylerinde, siyasi oluşumlar içerisinde yer almaktadırlar. İÜ’den Hayrettin de, ailesinden benzer tavsiyeler alarak metropol kente geldiğini ifade etmiştir:

“Hem benim, hem de gelende bütün arkadaşlarımın aileleri –özellikle anneleri- ‘oğlum siyasete bulaşma, oğlum işte siyasetten uzak dur, kendine dikkat et, işte harcatma kendini, okulunu oku sonra ne yaparsanız yapın’ derler mesela. Hani evlenecekseniz de ne bileyim hani kız arkadaş bulma konusunda ve özellikle namaz konusunda çok şey yapardı annem mesela. Hani namazını kıl, okulunu oku, sonra ne yaparsan yap. Hani istediğin kişiyle evlen, istediğin işe girersin önce bir geleceğini kurtar anlamında bir şeyler var. Ama gelecek derken öbür dünyayı da bayağı bir düşünüyorlar yani.” (Hayrettin, İÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 2)

Siyasal grupların örneklem dahilindeki her üç üniversitede de aktif şekilde faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Dini grupların da, bazı eylemsel hareketlilikleri organize ettiği bilgisine araştırma dahilinde ulaşılmıştır. Bu bakımdan, metropoldışı öğrencilerin metropoldeki üniversite ortamında aktif bir eylemlilikle karşılaştığı ve bu eylemliliğin –en azından bir kısmının- parçası olduğu söylenebilir. Mesela BÜ’den Nihal, kendi okulundaki öğrenciler arasında farklı tabakalaşma düzenleri olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Üniversitede siyasi ve ekonomik olmak üzere iki ayrı gruplaşma var. Okulda solcu kesimin bir ağırlığı var. Türk milliyetçisi kesimi pek göremiyoruz. İslamcılar var, PKK sempatanları var. Zengin ve fakir kesim arasında ciddi bir fark var. Superdorm diye bir gerçeklik var bu okulda. Normal yurtların en pahalısı 2500 TL iken, Superdormun beş kişilik odasının yıllık ücreti 8500 TL. Bu tabi zengin ve fakir arasında direkt bir ayrım ortaya çıkarıyor. Fakir kesimden gelen öğrenciler ya solcu ya İslamcı oluyor. Farklı gruplardan insanlar birbirleriyle pek iletişim kurmuyorlar.”(Nihal, BÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 1)

Nihal siyasal gruplaşmaları üst yapı olarak görürken, ekonomik yapı, etnik köken gibi belirli alt yapı dinamiklerinin bu gruplara katılımlarda belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Nihal’e göre farklı gruplardan öğrenciler, birbirleriyle iletişimi asgari

düzeyde tutmaktadırlar. Bu durum, üniversite gençliğinin yarı şeffaf akran kabileler haline gelmesinin bir örneğini teşkil etmektedir.

Metropoldışı üniversite öğrencileri, kendi üniversitelerinde bazı siyasi grupların daha görünür olduğunu ifade etmektedirler. Buna göre BÜ ve İÜ’de sol grupların, İBÜ’de ise liberallerin daha baskın olduğu bilgisine erişilmiştir.

“TKP’liler bizim okulda etkindir. Orta kantindeki bir masa etrafında sene boyunca yirmi, otuz kişi toplanıp konuşurlar. Ben de bir gün merak ettim ne konuşuyorlar diye yanlarına gittim. Başörtüsünün okullarda serbest bırakılması gündemdeydi. Çok fazla kendileriyle çeliştiklerini gördüm. Tamamen bir ihtimal üzerinden, kesinlikle başörtüsünün yasak olmasını düşünüyorlardı. İhtimal de şu; birileri kapanırsa diğerleri de kapanabilir. Bizim üniversitede yıllardır başörtüsü serbestken, böyle bir durum yaşanmadığı halde, her yerin Boğaziçi Üniversitesi olmadığını, diğer üniversitelerde başörtüsünün serbest bırakılması halinde bu ihtimalin gerçekleşeceğini söylüyorlardı. Burayı çok farklı, Türkiye dışında bir yer olarak görüyorlardı. Komünist olduklarını, halkçı olduğunu söyleyip bu kadar elitist olmalarına şaşırdım. Sonra, bunlarda iş yok deyip, ayrıldım yanlarından, bir daha da uğramadım. Zaten, daha önce oryantasyon programı esnasında, ADD ve TKP masaları vardı. Onlar kavga etmişlerdi. Zaten siyaseti sevmezdim, haklı olduğumu bir kez daha gördüm.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

“Ben sol görüşlü bir öğrenciyim. İstanbul üniversitesi gençlik mücadelesinin tarihinin yazıldığı bir yer sonuçta. Deniz Gezmişler buradan çıkmış mesela. Bu anlamda İÜ kendi siyasi tarihini korumakla yükümlü. Buraya gelen üniversite öğrencilerinden en apolitik olanından en dindar olanına kadar herkesin İÜ’ye gelirken nasıl bir üniversiteye geldiklerini biliyor olduklarını düşünüyorum. Her ne okul yönetimi son zamanlarda okuldaki siyasi aktiviteleri bastırmaya çalışsa da bu durum öğrenciler tarafından tepkiyle karşılanıyor. Üniversite yönetimi asılan afişe bile soruşturma açıyor, açılan soruşturma sonucu cezalar çıkarıyor, ceza çıkan arkadaşlar verilen cezayı mahkemeye verip dava açıyorlar, dava sonucu üniversiteye geri dönüyorlar. Aslında hukuki olarak böyle bir yaptırım uygulama hakkı yok. Rektörlük her ne kadar uzaklaştırma verse de, hukuki olmadığı için bu kararlar bir ay sonra geri dönüyor bu arkadaşlar. Yıldırma amaçlı yapıyorlar bunları. mesela konser afişi asmaktan soruşturma açılıyor. İÜ’ye giren sağ görüşlü öğrenciler satırla giriyorlar. Biz burda bilim yapmak için burdayız. Onları ise bilim düşmanları olarak tabir ediyoruz. Üniversite öğrencilerine alternatif bir yaşam tarzı sunmak için buradayız. Ama üniversite yönetimi ve polis bize karşı işbirliği halinde. Mesela bizim için açılan soruşturmanın hepsi polis tarafından açılıyor. Üniversiteye

girerken, kapılarda çantalarımız polis eşliğinde aranıyor. Polisin kim ki bunu yapabiliyor. Bize direkt suçlu muamelesi yapılıyor. Hiç bi şey yokken bu öğrenciler, ‘suçlu olabilirsiniz’ muamelesiyle karşılaşıyor, aranıyorlar. Mesela şu anda üniversitenin içerisinde kaskları, biber gazları, plastik mermili silahlarıyla Çevik Kuvvet ekibi bekliyor. Halbuki burası üniversite, burada bilim üretiliyor, öğrencilerin ders görmesi gerekiyor. Halbuki polis, öğrencilerin alınmadığı bir etkinliği beklemek için burada. Peki İstanbul’da yer mi yok, madem öğrenci alınmayacak o halde neden bir bakan gelir ve üniversitede konuşur. Aynı durum üniversitenin açılış etkinliklerinde de yaşanıyor. Öğrenciler alınmaz, dışardan bakanlar gelir. Polis öğrencileri korkutur, denetler. Öğrenci için açılış etkinliği yaparlar ama bu etkinlik öğrencisiz yapılır. Mesela merkez kampüste Ekonomi Zirvesi yapılıyor ama oraya da iktisat okuyan öğrenciler alınmıyor. Niye o zaman üniversitede yapıyorsunuz, dışarda bir tane kültür merkezinde yapın. Başka binalarda yapın etkinliklerinizi. Aslında bunu reklam için yapıyorlar. İstanbul üniversitesinde falanca etkinlik yapıldı denildiğinde bunun reklamı süper oluyor. Çünkü üniversite bilim üreten bir yer, orada mesela anayasa yapıldıysa iyi bir şey yapılmış demektir. Sanki öğrencilerle beraber akademik bir iş yapılıyor gibi görünüyor. Ama aslında burada İstanbul Üniversitesi’nin adından reklam amacıyla faydalanmak için yapılan bir dayatma var.” (Eda, İÜ, Sosyoloji, 3)

“Liseden çıktığında insanlar, devletin sunduğu ideolojiye daha yakın oluyor. O yaştaki bir ergenin sosyalleşmek için farklılaşmaması elde ettiği grubu kaybetmemek içindir. Farklılaşanlar da aslında başka bir çıkar ağı içinde farklılaşmaktadır. Üniversitede okumaya başlamak, insanın kişisel görüşlerine daha çok önem vermesine sebep oluyor. Sosyal demokrat bir aileden geliyorum. Ama ailem aynı zamanda küçük burjuva olarak nitelenebilecek bir ekonomik gelire sahip. O yüzden işçi sınıfının ruh haline bürünebilmem çok zor. Kaldı ki Sovyet Rusya deneyimi sosyalizmin bile başka tür sömürü biçimleri yaratabileceğini göstermektedir. Üniversitedeki siyasi gruplaşmaların hepsinin içinde de bir hiyerarşi var. Bu bile aslında bir süre sonra ego sömürüsüne temel olabilecek bir zemin. O yüzden ben tüm siyasi gruplarla iletişimde olmayı, ama hiçbirine katılmamayı seçtim. Aklıma yatan programlarına katıldım, bir ara vandalizme bile kaydım. Liberal ekonomi kontrol edilmeli ama üretimin sadece devlet tarafından örgütlenebileceğine inanmıyorum. Bizim okulda da zaten hem hoca hem de öğrenci bazında liberaller daha baskındır.” (Serkan, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, 4)

Yukarıda sözleri verilen öğrencilerden İÜ’den Elif, sosyalist dünya görüşü paralelinde Öğrenci Kolektifleri oluşumu içerisinde yer almaktadır. Elif, kendi okulundaki siyasal faaliyetlerin pek çoğuna aktif şekilde iştirak etmektedir.

Üniversitedeki siyasal gösterilerin çatışma ve şiddet eylemlerine dönüşmesinde okul yönetiminin etkisi olduğunu iddia etmektedir:

“İki günde bir okulda olay çıkıyor. Farklı gruplardaki insanlar birbirleriyle konuşmuyor, hurra birbirleriyle çatışıyorlar. Biraz da okuldan kaynaklanıyor. Geçenlerde de bir olay olmuştu, okul yönetimi olaylar büyüyünce kadar müdahale etmeyip bekledi. Çatışmayı okul da yaratıyor denilebilir. Olayların başlangıcında okulun güvenliği hiçbir şey yapmıyor, olaylar büyüyünce de polis ve ambulansı çağırıyorlar. Ondan sonra İÜ, olayların çok çıktığı bir yer olarak lanse ediliyor.”(Elif, İÜ, Maliye, 1)

Sadece üniversite ortamı değil, özel olarak fakülte çevresi bile siyasi katılım ve hareketliliği ciddi ölçüde etkilemektedir. Mesela, İÜ’den Emin tek bir siyasi yönelimin hakim olduğu İlahiyat Fakültesinde çatışmanın fraksiyonlar arasında ve fiziki olmayan bir şekilde devam ettiğini belirtmektedir:

“İlahiyat fakültesinde solcu yok, ülkücü de birkaç tane var. Hemen herkes bir cemaate mensup ve sağ görüşlü. Çatışma Anadolu Gençlik Vakfı ile Nur cemaati arasında. Daha doğrusu bir öğrenci kapma yarışı var. Geçen yıla kadar bir tane kulüp vardı. Şu anda üç dört tane kulüp aktif halde. Kulüpler genelde birilerini getirip okulda konuşma yaptırıyorlar.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

Bu minvalde BÜ’den Hebun da, üniversite ortamının siyasi katılımın etkinliğini nasıl belirlediğini şöyle ifade etmektedir:

“Benim ailem de politik geçmişi olan bir aile. Seni başkaları tanımıyor aslında, sen onların olmadığı şeysindir. Memlekette de bir eylem olduğunda abimle falan giderdik ama henüz özne değildim, ailemle katılıyordum çünkü. Buraya gelince herhangi bir feodal bağ kalmadı, sadece politik bir bağla aktive oluyorum. BÜ özgürlükçü bir üniversite ya, İÜ de yaptığında radikal olarak kabul edilecek bir eylem, burada yapıldığında ‘A ya, bunlar da yapıyo böyle’ gibi bi tepkiyle karşılaşılabiliyor. Çünkü, herkes kapitalist sistemin tamamen içerisinde o yüzden burda politika yapmak daha zor. Bazen yapmak istemiyorsun. Ben toplumsal bir devinim, bir dönüşüm olucaksa onun topluma içkin olması gerektiğini düşünüyorum. Kendimi sosyalist olarak tanımladığım için, solcular hakkında konuşabilirim. Solcular hizip hizip. Şu anda ben de BDP gibi kültürel çoğulcu bir yaklaşıma sahibim. Mesela, çok fazla eşcinsel arkadaşım var. Ama mesela, Türk milliyetçisi biriyle arkadaşlık yaptığımda olmuyor yani, yürümüyor, o kaldıramıyor. Mesela Yurtseverler adlı sol bir Kürt grubu var, bunlar bana bazen sen nasıl

şunlarla bunlarla çalışırsın derler. Aslında Kürtçesi ülke savunucusu anlamına geliyor. Savunma odaklı bir grup yani.” (Hebun, BÜ, İngiliz Dili ve Edebiyatı, 2)

İÜ’den metropollü öğrenci Dilara, bölümleri gereği aldıkları hümanist eğitimin de etkisiyle daha az siyasi tartışma ve çekişme yaşadıklarını ifade etmektedir.

“Bizde pek siyasi tartışma falan olmuyor. Ben hiç görmedim bu güne kadar bizim okulda bu şekilde siyasi görüşü yüzünden ya da etnik kökeni yüzünden küsüp, çok ciddi tartışıp ayrılan konuşmayan ya da net bir şekilde ben bununla konuşmayacağım diyeni hiç görmedim. Belki de bu biraz şey bilincinden, bize burada genelde öğretilen şu; ne olursa olsun karşıdaki insan din, dil, ırk, hiçbir şey ayırt etmeden, cinsiyet ayırt etmeden bakacaksınız. Bu belki de bir şekilde yerleşti bizlere” (Dilara, İÜ, Tıp, 4)

Siyasal bilinç ve siyasal eylemlilik birbirini desteklemektedir. BÜ’den Aycan, kamuoyunu da meşgul eden bir eylem olan Boğaziçi Üniversitesi Starbucks İşgali’ne katılımını ve sonrasında gelişen ideolojik hareketliliğini şöyle anlatmaktadır:

“Starbucks’ı işgal²⁶⁶ edenlerden biriyim ben de. İşgali SBK yani Sosyal Bilimler Kulübü başlatmıştı. İlk birkaç gün, çok güzeldi, muhteşimdi. Orada değişik sol gruplar ve LGBT bireylerle tanıştım. Günler, haftalar, aylar geçtikçe insanlar ayağını kesmeye başladı, gelmemeye başladılar. Sonra bir de kooperatif düşüncesi çıktı. Kooperatifi bir kısmı istiyor, bir kısmı istemiyordu. Kooperatif, öğrencilerin ucuza yemek yiyip, çay içebileceği bir öğrenci kantini kurulması fikriydi. Kooperatifçiler ilerde dedikleri tarzda bir yer açabilmek için kendilerine Rektörlükçe yer verilmesi için Rektöre iyi görünmek adına işgali bitirmek istediler. Hatta biz daha açılmadan Wonderland’i de işgal etmiştik, orayı mutfak olarak kullanıyorduk. Önce Wonderland’i verdik. Sonra Starbucks işgalini de bitirdik. İkiye ayrılmıştık aslında; kooperatifçiler kooperatif açilsın diye işgali askıya aldılar, işgalciler ise işgali sürdürmek için kooperatifi askıya aldılar. Aslında sıkılanlar da olmuştu. Aslında bu işgal sayesinde ben kendimi bulmuştum. İşgal esnasında, EMEP’in gençlik örgütüne yani Emek Gençliğine gidip geldim. Ama tek bi yere bağlı kalamadım. Halk Cephesi ve TKP’nin toplantılarına da katıldım. Bu grupların kongre ve yürüyüşlerine de katılıyorum. Ailem Cumhuriyet okurudur ama ben Birgün ve Özgür Gündem gibi gazeteleri alıyorum. Şu anda Sinema Kulübü ve Lubunya Kulübünde aktivitelerde bulunuyorum. Kendi cinsel kimliğim hakkında bir karara varmadım

²⁶⁶ Boğaziçi Üniversitesi Starbucks İşgali, 6 Aralık 2011’de başlayarak 80 gün sürmüştür. Daha fazla bilgi için; **Boğaziçi Starbucks’ta Şenlik Var**, (Çevrimiçi), <http://starbucksenligi.blogspot.com/>, 25.08.2012.

ama eşcinsellerin mücadelesini destekliyorum. Açık görüşlü insanlarla arkadaş olmaya gayret ediyorum.”(Aycan, BÜ, İktisat, Hazırlık)

Sosyal demokrat bir aile geleneğinden gelmesine karşın kendini sosyalist ve komünist örgütlenmelere daha yakın hisseden Aycan, kardeşini Kemalist gruplara yönlendirdiği için pişman olduğunu belirtmektedir:

“Kardeşimi siyasal olarak yanlış yönlendirdiğimi düşünüyorum. Bana abla hangi gruba katılmamı tavsiye edersin demişti, ben de ona TGB’ye katılabilirsin demiştim. Ondan ummazdım ama bayağı aktivist Kemalist çıktı çocuk. Arkadaşlarını da örgütlemiş, yol falan kesiyorlarmış. Milli Demokratik Devrim yapacaklarmış. Kardeşimin Kemalist bir grupta yer almasının vebalini taşıyorum yani.” (Aycan, BÜ, İktisat, Hazırlık)

Ailesinin siyasal geleneğine yakın bir siyaset içinde yer alma, İÜ’den Ahmet’in de içinde bulunduğu siyasal konumun sebebidir. Ahmet solcu bir gelenekten gelen ailesinin siyasi duruşuna yakın bir siyasetin içerisinde. Kendini Ateist olarak tanımlayan Ahmet, Müslümanların aynı zamanda sosyalist olma imkanını şüpheyle ama umutla karşılamaktadır:

“Antikapitalist Müslüman gençliğinin namazdan çıkarak 1 Mayıs eylemlerine katılması bizim için sürprizdi. Umarım tutar ama bana tutmaz gibi geldi.” (Ahmet, İÜ, Bilgi-Belge Yönetimi, 2)

İÜ’den Elif’in dikkatini de, Antikapitalist Müslüman Gençlik çekmektedir. Kendisi de sosyalist dünya görüşüne yakın duran ama ibadetlerini de yerine getirmeye çalışan Elif, Müslüman birinin aynı zamanda sosyalist dünya görüşünü benimseme imkanının varlığını şöyle ifade etmektedir:

“Antikapitalist Müslüman Gençlik’i ilk duyduğumda bana komik gelmişti. Sonra düşününce Kur’an’daki bazı ayetlerin de eşitlikten yana olduğunu düşününce sosyalizmin dine çok uzak olmadığını fark ettim.” (Elif, İÜ, Maliye, 1)

İÜ’den Nejla, Antikapitalist Müslüman Gençlik’in içerisinde arkadaşları olduğunu fakat bu tür girişimleri hoş karşılamadığı ifade etmektedir. Ona göre İslam’ın antikapitalist imkanı zaten vardır, bu yüzden Müslümanın ayrıca böyle bir sıfatı almasını hoş karşılamamaktadır:

“Antikapitalist Müslüman Gençler’den arkadaşlarım var. Çoğunluğu zaten büyükşehirlerden gelen arkadaşlar. Komünistlik, dini devre dışı bıraktığı için, onlara göre değil. Üzerine çok düşünmedim ama Müslümanın böyle bir şeye ihtiyacı yok diye düşünüyorum. Çünkü mesela ben Marks’ın birçok düşüncesini takdir ediyorum. Ama zaten onu takdir edene kadar, benim dinimde de Marks’ın takdir ettiğim düşüncelerini paylaşan bir peygamberim var. O yüzden böyle bir oluşuma girmeye ihtiyaç duymadım.” (Nejla, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

BÜ’den Tuğçe, üniversiteye başlamasının kendisine feminist gruplarla ilişkiye geçmesinin yolunu açtığını söylemektedir:

“Ben, çevremde kadınların ezildiğini düşünüyordum ama bunu dillendiremiyordum. Annem de dahil olmak üzere yakın çevremdeki tüm kadınlar eziliyordu. İstanbul’a gelince, kendimi ifade edebileceğim ortamlar buldum. Mesela BÜKAK’a girdim. Artık kendimi, bu noktada da ifade edebiliyorum. Feminist kadın çevresiyle irtibat geçtim.” (Tuğçe, BÜ, Türk Dili ve Edebiyatı, 1)

BÜ’den Zeliha, okulundaki politik atmosferi LGBT siyaseti üzerinden şöyle aktarmaktadır:

“Faşist İslamcılar, LGBT örgütlerinin afişlerini yırttılar. Solcular, onlara sert çıktılar. Bunun üzerine Anti Kapitalist Müslümanlar her iki tarafla konuşarak olayı tatlıya bağladılar.” (Zeliha, BÜ, Felsefe, 1)

Tuğçe lisedeyken bir dönem Süleymancılarda kalırken, üniversitedeyken yaz okuluna kaldığı dönemi Gülen cemaatinde geçirmiştir. Dindar bir kökenden gelmesi ve feminist harekete ilgi duyması onu bazı sorularla yüz yüze bırakmıştır:

“Müslüman duyarlılığımdan dolayı, feminist çevrelerde bana en çok, İslam’ın ataerkil yapısını nasıl kabullendiğim soruldu. Bana İslam, kadına ikinci sınıf muamelesi yapmıyor mu diye sorduklarında, İslam’dan soğumak istemediğim için, çok fazla irdelemeyip bu soruları geçiştiriyorum, erteliyorum. Çünkü düşününce karışıyor. Vardır bir hikmeti deyip, fazla derinlere inmemeye çalışıyorum. Daha önceleri çevremden dolayı daha dindardım, ama şu anda bşeyler değişti. Ama mesela, ibadetlerden ziyade niyetler önemlidir dersek dindar sayılırım. Mevlana’nın fikirlerini kabul edersek, bu böyle.” (Tuğçe, BÜ, Türk Dili ve Edebiyatı, 1)

Tanıdığı tüm Alevilerin solcu ve sosyalist olduğunu söyleyen İÜ'den Figen, bir Alevi olmanın aynı zamanda nasıl politik bir tavrı içerebildiğini şöyle anlatmaktadır:

“Dersim olayları gündeme geldiğinde ben lisedeydim. Ben zaten biliyordum, küçüklüğümünden beri anlatır dururlardı. Anneannem de o olaylardan bikaç şeye şahit olmuş. Bunun ortaya çıkması lazımdı, bundan etkilendim. Bunun gündeme getirilmesini siyasi hesaplarla alakalı görüyorum, acılarımızın oy uğruna ortaya saçıldığını düşünüyorum. Gerçi bir siyasi partinin oy toplamak için icraat yapması normal aslında. Gündeme getirilmek güzel bişey, geçmişte bişeyler yapıldıysa ve hepimiz Türkiye’de yaşıyorsak, herkesin bunları bilmesi gerekiyor. Mesela Atatürk’ü sevip sevmediğim çok soruluyor bana. Ona karşı nefret duygusu yok bende. Hiç kimseyi ne aşırı severim, ne de kimseye kin duyarım. O dönemde neyin doğru neyin yanlış olduğunu bugünden bilemem, tabi bu bir soykırımı haklı çıkaran bir şey asla değildir. Atatürk bu emri verdiyse, bu ortalığın karışması yüzünden de olabilir. Sivas ve Maraş olaylarını düşündükçe kinlenebiliyorum ama. Neden öyle bişeyler yaptılar ki, çok saçma. Bir otelde o kadar insan can çekişirken, dışardakilerin Allahu Ekber diye bağırması ve asla kimsenin yardım etmemesi. Ben idama karşıyım ama o insanlar idam edilmeli bile diye düşünüyorum. Bir insanı öldürmek öyle kolay olmamalı. Türkiye aslında içten içe çöküyor gibi, öyle aykırı gruplar var ki, herkes birbirini yiyecek.” (Figen, İÜ, Çevre Mühendisliği, 1)

İBÜ'deki kantin, kafeterya vs.'de satılan ürünlerin fiyatları, öğrencilerin şikayet ettiği bir konudur. Derya, halk arasında özel üniversite olarak bilinen vakıf üniversitelerinden olan İBÜ'de gerçekleşen ve üniversitenin piyasalaştırılmasına karşı olan bir direniş hikayesini paylaşmaktadır. Derya ve metropollü arkadaşı Mete, bu konuyla ilgili şikayetlerini, eylemlerini ve kabullenişlerini şöyle anlatmaktadır.

“Burası özel bir üniversite, İstanbul Üniversitesi ya da Marmara Üniversitesi gibi değil. Oraya gelen insanlar zaten oranın devlet üniversitesi olduğunu biliyor fakat burayı yazan burslu öğrenciler de buranın zaten bir özel üniversite olduğunun farkındalar. Sonuçta burada konuşlanmış çok kafe görüyorsunuz burada çalışan insanlar bu kafelerin sahipleri de elbette kar etmek durumundalar. Burası her ne kadar okul olsa da görüyoruz ki burası bir ticarethane. Bu adam da burayı (kafe, kantin vs. AÇD) bir şekilde belli bir fiyata kiralyor. Ona göre de fiyatlarını ayarlamak zorunda. Kantinde satılan ürünlerin fiyatlarının yüksek olmasından zarar görenler, bundan mutsuz olanlar yalnızca alt ya da orta kesim diye tabir ettiğimiz insanlar değil. Aylık geliriniz yirmi bin lira olsa bile, ederi iki lira olan bir ürüne beş lira vermek herkes için mantıksızlıktır yani. Buna bir tepki gösterilecekse herkes gösteriyor zaten. Bununla ilgili

insanların sandığından daha fazla protestolarımız oldu. İki hafta sonra yeni bir protestomuz olacak.” (Derya, İBÜ, Hukuk, 3)

Derya’nın sözlerini İstanbullu sınıf arkadaşı Mete şöyle tamamlamaktadır:

“Dolapdere kampüsünde bir değişiklik yapıldı fakat bütün kampüslerde yapılması düşünülüyor. Eylemler dizisi olacak yani. Önümüzde ki haftalarda, Santral kampüsünde insanlar evlerinden yiyecek getirecekler. Aynı zamanda bağış kutusu olacak, bağış kutusuna paralar konulacak, bağış kutusunda toplanan paralarla tekrar yenilecek şeyler alınacak. Yani bir nevi paylaşım aracı olacak.İki yıl önce ben Kuştepe’de Hazırlık okurken böyle bir eylem yapmıştık. Hatta iyi bir örgütlenmede bulunmuştuk. Bir oturma eylemi yapmıştık. Dört yüz, beş yüz kişi vardı, Kuştepe için önemli bir rakam. Hazırlık kampüsüydü. Hazırlıkları bu konuda bilinçlendirmek daha zordur yani nispeten. Bize kantin ve kafe sahipleri, ‘İndirim yapabiliriz ama indirim yaparsak çalışanları işten çıkartmak zorunda kalırız, çalışan sayısını azaltırız’ gibisinden bir şeyler söyledi. Bizde kimse işsiz kalsın istemeyiz yani. Elli kuruş azalacak diye bir yemeğin fiyatı insanlar işsiz kalsın yani.” (Mete, İBÜ, Hukuk, 3)

Derya ve Mete’nin sözleri birlikte değerlendirildiğinde, İBÜ’de kantin ve kafelerde satılan ürünlerin fahiş fiyatını öğrenciler, birkaç mekanizma dahilinde kabullenmek zorunda kalmaktadırlar. Birinci olarak, İBÜ öğrencilerin gözünde sadece bir üniversite değil - aslında resmen bir vakıf üniversitesi olmasına ve kar etme amacının resmi olarak olmamasına rağmen- aynı zamanda bir ticarethanedir, yani piyasalaştırılmış bir üniversitedir. Okulun eklentileri idare tarafından yüksek fiyatlara kiralanmakta olduğundan, mekan sahiplerinin kirayı çıkarmak için yüksek karla ürün satmasına razı olmak durumunda kalmaktadırlar. İkinci olarak, kafe ve kantin gibi eklentileri kiralayanlar öğrencilerden indirim talebi geldiğinde ve hatta bu talep eyleme dönüştüğünde, onlara isteklerini gerçekleştirmeleri durumunda kar marjlarını korumak adına işçi çıkarmak zorunda kalacaklarını söylemektedirler. Öğrenciler, alacakları cüzi bir indirim için birilerinin işten çıkarılmasını istememektedirler. Böylece öğrenciler, kimsenin ekmeğinden olmaması için fahiş fiyatla alışveriş yapmaya devam etmektedirler.

İBÜ’den Müge, yıllardır katıldığı kantin boykotları öğrencileri lehine herhangi bir olumlu sonuç vermediğini düşünmektedir. Müge her yıl yapılan ve artık geleneksel

hale gelen kantin boykotlarına katılmaktadır. Öğrencilerin İBÜ eğitim ücretlerinden daha yüksek ücretle okuduğu Koç ve Sabancı Üniversitelerinde dahi kantinde satılan ürün fiyatlarının daha makul olduğunu, zengin olsalar da kazıklanmaktan hoşlanmadıklarını ama boykotun da bir işe yaramadığını belirtmektedir. Müge, kantin ihalelerini her yıl aynı işletmecilerin aldığını ifade ederek, bu işletmecilerin ‘mafyalanmış durumda’ olduklarını söylemektedir. Öğrencilerin algı dünyasında, okulun vakfının kiraya verdiği kantinlerin mafyayla ilişkilendirilmesi, üniversite ortamının piyasalaştırılmasına karşı pasif bir tepki de içermektedir.

Vakıf üniversitelerinde –halk arasındaki tabirler özel üniversitelerde- okumalarına rağmen, buralarda hakim olan daha fazla kar elde etme mantığına karşı çıkan metropollü öğrencilerden İBÜ’den Merve, fikren özel üniversiteye karşı olmasına rağmen İBÜ’de okumak zorunda kaldığını belirtmektedir. 1997-98 eğitim yılında üniversiteye kaydını yaptıran Merve, o dönemde başörtülü öğrencilerin sadece Boğaziçi, Fatih ve Bilgi Üniversitelerinde sorun yaşamadan okuyabildiğini, Boğaziçi Üniversitesi’ne puanı yetmediğini, Fatih Üniversitesinin de hem oturduğu semt olan Üsküdar’a uzaklığı hem de üniversitenin asıl sahibi olan cemaatle ilişkisi olmadığı için tercih etmediğini söylemektedir. Merve, yüzde elli bursla kazandığı Bilgi Üniversitesinde okumaktan dolayı genel itibarıyla memnun olduğunu söylemektedir. Merve yine de, özel üniversitelerin varlığını kendi sosyal devlet anlayışıyla bağdaştıramadığını, kendisine göre sosyal devletin eğitim, sağlık, kültür gibi hizmetleri bedava veya çok cüzi meblağlarla sunması gerektiğini söylemektedir. Merve aynı zaman da, öğrencilerin öğrenciliklerinin devam ettiği sürece, devlet tarafından desteklenmelerini ve mesela vergiyle yükümlü tutulmamaları gerektiğini de düşünmektedir.

İBÜ’de okuyan kimi öğrenciler ise kantin protestolarında eylem kırıncı olmaktan gayet memnuniyet duymaktadırlar. Kantinlerin fiyat politikasından rahatsız olmayacak bir ekonomik gelire sahip bu öğrenciler, kantinin kendilerini bazı ürünleri tüketmeye zorlamasından rahatsız olsalar da, bu durumu ‘büyük bir tevekkül’le karşılamaktadırlar.

“Kantini protesto ediyorlar mesela, kardeşim burada üç lira da yapsa, on lira da yapsa ben burada yemek zorundayım zaten. O protestoya da katılmadım. Çağırdılar ama katılmadım. Zaten adamın belli bir müşterisi var, senin üç kuruşuna mı muhtaç. Ve ki, değişmedi de yani, kaç kez protesto ettiler bişey değişmedi. Öyle bir protesto olduğunda kameraya çıkmak istemem, bir kavganın içine girmek istemem, çekinirim yani. Rahatsız olduğum şeyler var mesela, benim içtiğim sigarayı satmıyorlar kantinde, o yüzden tadını sevmediğim sigaraları almak zorunda kalıyorum. Neden falanca sigarayı getirmediğiniz dediğimde, bizim onlarla anlaşmamız yok diyorlar, ben de bir şey demiyorum. Mesela bunlar beni rahatsız etmiyor.” (Neriman, İBÜ, Sosyoloji, 3)

Neriman, BÜ’den Nihal’in de üstte dediği gibi kendi sınıfına ait olmadığını düşündüğü akranlarıyla arkadaşlık ilişkisi geliştirmemektedir.

“Mesela bizim kantinde bir yemek yedi-sekiz lira, burslu bir öğrencinin bunu alması çok zor. Benim burslu arkadaşım olmadığı için, ne kadar burs aldıklarını bilmiyorum gerçi.” (Neriman, İBÜ, Sosyoloji, 3)

Neriman’ın okuldaki dördüncü yılına rağmen burslu arkadaşının olmaması, bu çalışmanın metropoldişi öğrencilerin hayat tarzına bağlı olarak yarı şeffaf kabileler halinde yaşadığına dair tezini desteklemektedir. İBÜ’de kantin eylemleri dışında, öğrencilerin katılımıyla siyasi içerikli eylemler de olmaktadır:

“İki tane eyleme katıldım. Birisi kantin fiyatlarına, diğeri AKP’nin özelleştirme politikalarına karşıydı. Özelleştirme benim açımdan da çok büyük sorun değildir aslında ama değerine satılması lazım. Tekel 260 veya 290 milyon dolara satıldı. Beş yıl sonra aynı Tekel, kendisini alan şirket tarafından 3 milyar 300 milyon dolara İngiliz şirketine satıldı. Buna mana veremiyorum. Kaldı ki, bu beş yıl içinde Türkiye’de içki tüketiminin ne kadar arttığı da meçhul. Bu benim için peşkeş çekilmesinin ayan beyan bir örneğidir. Sola yakın bir kulübümüz var, Siyaset Bilimi Kulübü adında. Tekel işçilerini getirmiştik buraya, birkaç akademisyen de katılmıştı. Okulda bununla ilgili sorun yaşamıştık. Sendikalaşma hareketleri çerçevesinde okuldan kovulan bir abimizi, konuşmacı yapmak istedik ama bize müdahale edildi. Okul yönetimiyle sürtüşmemiz oldu. Herkese açık bir toplantıyken, dışarıdan ziyaretçi alımını engelledi okul yönetimi. Dışarıdan gelenleri kendi ziyaretçimiz gibi okula almaya çalıştık, TKP’den arkadaşlar da bu konuda yardımcı olmaya çalıştı bize ama istenilen sayıya ulaşamadık yani.” (Serkan, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, 4)

İBÜ'den Serkan'ın da sözlerinden anlaşıldığı üzere, metropol üniversitelerinde eylemsel hareketlilik genellikle siyasi grupların aktivizmiyle gerçekleşmektedir. Fakat değişik sebeplerle, dini grupların önderliğinde gerçekleştirilen eylemlilikler de metropol üniversitelerinde görülebilmektedir. İBÜ'den Müge –Gülen cemaatine mensup-, okudukları kampüslere mescit açılması için yıllardır mücadele verdiklerini ve kısmen bunu başardıklarını şöyle ifade etmektedirler:

“Bilgi Üniversitenin kampüsleri hep cami yanındadır. Üniversitenin içinde mescit yok. Biz hazırlık sınıfından beri imza topluyorduk, sadece Dolapdere Kampüsüne mescit açtırabildik. Çünkü Dolapdere Camisinde kötü olaylar oldu. Kızların tarafına erkekler falan geçmiş. Rektörlüğe baya yazdık, yalvardık zorla oldu. Malum bizim Rektör, Masonların da başkanı. Bir odayı zor verdiler yani.”(Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

Dini gruplar da kalmak, öğrencilerin siyasi aktivizmini etkilemektedir. İÜ'den Emin, evlerinde kaldığı Gülen cemaatindeki abilerinin kendilerini siyasi eylem olan/olacak semtler konusunda uyararak, oralarda bulunmamalarını istediklerini anlatmaktadır.

Örnekleme dahilindeki her üç üniversitede de siyasal gruplaşmalar bulunmaktadır. Üniversite bünyesinde siyasal gruplaşmalarının kendi ideolojileri dahilindeki eylemleri yanında, kantin ve kafeterya ücretleri üzerinden gerçekleştirilen eylemlilikler de vardır. Bazı eylemlilikler, dini gruplar aracılığıyla da yürütülmektedir. Bazı dini gruplar ise, müntesiplerinin eylemlilik halinden uzak durmasını istemektedir. Çalışma kapsamında metropoldışı öğrencilerin, ebeveynlerinin apolitik olmalarına dair tavsiyelerini pek dinlemedikleri görülmüştür.

3-Metropol Kentte Varolabilme Taktikleri: Kaybolma ve Açılma Kanalları

Metropoldışı öğrenciler, metropol kentte var olabilmek için çeşitli taktikler geliştirmektedir. Öğrenciler metropol kente ve üniversiteye uyum sağlamak için bu alanların içinde oluşmuş bulunan veya kendilerinin oluşturduğu çeşitli ‘*kanal*’ları kullanmaktadırlar. Öğrenciler bu kanalları kullanırken, bu kanallar da öğrencileri belirler, dönüştürür, böler, birleştirir, kısacası, metropolleştirir. Bu kanallar bazen çeşitli cemaatler, ideolojik ve siyasi oluşumlar gibi kurumsallaşmış yapılar, bazen özel veya devlet yurtları, bazen çeşitli hobi kulübü ve sivil toplum kuruluşları, bazen de çeşitli benzerliklerin bir araya getirdiği ve kendiliğinden ortaya çıkan dar bir çevre olarak belirmektedir. Metropol kent, metropoldışı öğrencileri metropolleştirirken hem toplumsallaşma hem de bireyselleşme eğilimlerini güçlendirmektedir. Mesela İBÜ’den Özcan, metropol kentin insanları hem bireyselliğe hem de toplumsallığa yönlendiren ikili sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Biz evcimen bir toplumuz. İnsanlar hep aile ortamında büyütülüyor. Kendi başına nasıl yaşayacağı öğretilmiyor insanlara. Üniversite okumaya gelince de, insanlar tek başlarına ne yapacaklarını bilmedikleri için doğal olarak bir oluşumun içinde bulunmak, yer almak istiyorlar. Bu durum dini ya da ideolojik örgütlenmeleri besliyor. Öbür taraftan ise metropolde birey olarak yaşamak daha kolay. Mesela, metropol kentte eğer bir gettoda yaşamıyorsan gündelik hayat içerisinde karşılaştığın tanıdık sayısı memleketine göre daha az olacağı için sosyal baskı da daha az oluyor. Bu durum da bireyselliği besliyor.” (Özcan, İBÜ, Medya ve İletişim Sistemleri, 4)

Metropoldışı öğrencilerin kurumsallaşmış yapılarla münasebete girdiklerinde maruz kaldıkları iktidar odaklarıyla kendi aralarında belirli direnç noktalarının belirmesi mümkün görünmektedir. Metropoldışı öğrenciler, iktidarın mekan boyutunu da içine katarak ürettiği stratejiye karşı kendi taktiklerini çeşitli biçimlerde işleme koyma, dolaşıma sokma eğilimindedirler.

3.1- Hayat Tarzlarının Ürettiği Yarı Şeffaf Akran Kabileler

Üniversite öğrencilerinin kaldıkları yer, genellikle uyum sağlama kanalları haline gelmektedir. Barınma kanalı sıklıkla ek aktiviteler kanalıyla desteklenmektedir. Kaybolma ve açılma kanalları, üniversite gençlerini yarı şeffaf akran kabilelere dönüştürmektedir. Kabile kavramı, çalışma içerisinde Zygmunt Bauman'ın kullandığı anlamda ele alınmıştır. Bauman, bireyin bir gruba özgü elbiseler giyerek, gruba özgü plakları satın alarak, gruba özgü müziği dinleyerek, gruba özgü televizyon programlarını ve filmleri izleyerek ve tartışarak, odasının duvarlarını gruba özgü süslerle bezeyerek, akşamlarını gruba özgü tarzlarda ve gruba özgü yerlerde geçirerek vb. gibi işaretleri yaparak yani kabileye özgü eşyaları edinerek ve sergileyerek “kabileye katılabileceğini”²⁶⁷ belirtmektedir. Kabileler –ya da Baumann'ın yanlış anlaşılmaktan kaçındığı tabirle yeni kabileler- öz olarak hayat tarzlarıdır. Neredeyse tüketim tarzlarından başka bir şey değildir ve bu kabilelere giriş çıkışları piyasa belirlemektedir.²⁶⁸ Baumann'a göre postmodernizm yeni-kabileciliği yaratmaktadır. Yeni kabileler, estetik cemaatler olarak da görülebilmektedirler. Doğal cemaatlerden daha kolay terkedilebilirler. İçsel özlerden ziyade, görünümünde, yeni sembollerde ortaya çıkarlar. Bir siyasi programa sahip olmayan gençlik kültürleri bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Bir aidiyetin işareti olan semboller, artık toplumsal durumdan daha ziyade önemlidir. Bu durum, semboller aracılığıyla bilinçli olarak toplumsal durumun gizlenmesine kadar gidebilir.²⁶⁹ Richter, her ne kadar örnek olarak siyasi programa sahip olmayan gençlik kültürlerini verse de, siyasi programa sahip olan gençlik kültürlerinin de Baumann'ın değindiği tarzda yeni kabile olarak değerlendirilebileceği çalışma esnasında görülmüştür. Üniversiteli gençliğin böylesi bir kabileleşme eğilimini İÜ'den Halime ve Zahit'in şu sözlerinde tespit etmek mümkündür.

²⁶⁷ Zygmunt Bauman, **Sosyolojik Düşünmek**, çev. Abdullah Yılmaz, 7. bs., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010, s. 228.

²⁶⁸ Bauman, **A.e.**, s.229.

²⁶⁹ Richter, **A.e.**, s. 237.

“Üniversite öğrencilerinin tek ortak noktaları aynı amfide derse girmek, aynı laboratuvarında araştırma yapmak. Birbirinden çok ayrılmış durumdalar. Herkes kendine yakın bulduğu çevrede yer alıyor.” (Halim, İÜ, Veterinerlik, 4)

“İnsan sosyal bir varlıktır. Her insan güven duyacağı bir çevreye girmek ister. Hele üniversitede bu ihtiyaç daha çok beliriyor.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Bourdieu’ya göre, ekonomik sermaye maddi kaynaklardan oluşmakta, kültürel sermayede belirleyici olan aile içinde ve okulda alınan eğitim olmakta, toplumsal sermaye ise insanın kullanabildiği toplumsal ilişkilerinden ibaret olmaktadır. Bu sermayelerin toplum içerisindeki dağılımından farklı hayat tarzları ortaya çıkmaktadır.²⁷⁰ Bu noktada, İBÜ’den Neriman’ın kendi üniversitesinden burslu arkadaşı olmadığını ve bu yüzden onların kantinden alışveriş yapıp yapamadığını bilmediğini söylemesi bir kez daha hatırlanmalıdır.

Hayat tarzlarının toplumsal tabakalaşmanın en yeni örgütlenme biçimi olduğu tespiti, Bauman’ın kabilelerin öz olarak hayat tarzları olduğu saptamasıyla çakışmaktadır. Hayat tarzları; gelir düzeyi, harcama alışkanlıkları, sosyal ve kültürel sermaye, sembolik dile hakimiyet ve hatta kabile diline – mesela ideolojik veya dini söylem biçimlere– aşinalıkla kristalize olmaktadır. Mesela, engelli bireylerin hayatlarını kolaylaştırmak için dernekleşme çabaları, metropol kentte engellilerin ‘kendi içlerine daha çok çekilmesine’ sebep olabilmektedir.

“Engellilerin giderek daha az engelsiz arkadaşı, Kürtlerin daha az Türk arkadaşı, dindarların daha az dindar olmayan arkadaşının olduğunu fark ediyorum. Bunun sebebini söylem ve gündem farklılıkları olduğunu düşünüyorum. Gruplar kendi ilgi ve sorunlarına uygun bir dil oluşturup, atıflar yaratıyorlar. Dışarıdan birisi geldiğinde gruba ait bu atıfları anlamıyor. O grubun bir şeylerden bahsettiğini ama kendisinin bunu anlamadığını düşünüyor. Bu da insanların birbirine olan sabır, tahammül ya da anlamaya çalışma katsayılarının düşmesine sebep oluyor. Kendimden örnek verecek olursam, ben bir görme engelliyim. Bankalar bana imza atacağım zaman iki şahit eşliğinde imza atmayı bir şart dayatıyorlar. Ben her seferinde böyle yasal bir zorunluluk olmadığını anlatmaya çalışıyorum. ‘Sözleşmeyi brail alfabesiyle

²⁷⁰ Richter, A.e., s. 193.

hazırlamak zorsa, bana word ortamında da atamaz mısınız’ diyorum, ‘Sizi korumaya çalışıyoruz’ diyorlar. Ben bu ülkenin kurumlarına, memurlarına ya da elemanlarını sabıka kaydı isteyerek işe yerleştiren bankalarına güvenemeyecek miyim? Ben bunlardan bahsettiğimde, gündeminde böyle bir sorun olmayan diğerleri beni anlamak için çok fazla gayret sarf etmiyor.” (Serdar, İÜ Engelli Birimi, Sosyoloji, Mezun)

“İstanbul’da bir ağ, bir network var. Engelliler birbirlerini tanıyor ve birbirleriyle daha fazla zaman geçiriyorlar. Engellilerin vakit geçirdiği ve kendi kendilerine aktiviteler düzenledikleri dernekleri var. Burada engelliler, kendi içlerine daha çok çekilmiş durumdalar. Ama diğer yönden burada daha rahat, daha özgür bir hayatları var. Başka şehirlerde, sokaklarda daha az engelliye bir şeylere dahil olurken görürsünüz. Lisedeyken hayat benim için çok normaldi, pek bir şeye takılmadan hayatımı sıradan bir şekilde yaşayabiliyordum. Ama buraya geldiğim zaman, farkında olmadan, Engelliler Birimiyle mesela daha fazla vakit geçiriyorsunuz. Mesela toplantıları oluyor, katılıyorsunuz, çevrenizde daha çok engelli insanlar oluyor. Efendime söyliyim, ders yönünden ses kayıtlarını falan paylaştığımız için, daha fazla ortak yöntem kullandığımız için daha çok birbirimiz içine çekiliyoruz.” (Fatma, BÜ, Tarih, 1)

İÜ’den Mahmut ve Ufuk, üniversite ortamında ideolojik ayrımların mekansal olarak da görülebilir olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Hergele’nin²⁷¹ belli kısmında sadece Kürtler toplanıyor. Kolektiflerden arkadaşlar, havuz başında duruyorlar. Diğer görüşten olanlar, kendilerine başka mekanlar edinmişler, orada oluyorlar. Herkes kendi görüşündeki insanlarla muhatap oluyor. Milyonluk şehirde yapayalnız yaşıyoruz.”(Mahmut, İÜ, Tarih, 2)

“Hergele meydanında her çeşit insan var. Giyinişlerinden, tarzlarından anlaşılabilir bu. Saçını kapatan da var, uç renklere boyatan da var. Çok farklı insanlar var ve hepsiyle arkadaş olmak isterdim. Hergele’ye çıkmak, ufkumu genişleten bir şey bu. Cemaatten arkadaşım da var, sosyalist arkadaşım da var. Bu lisede asla görmediğim bir şeydi. Tekirdağ Anadolu lisesinde okudum ben. Lisedeyken okulumuzdaki kız arkadaşlarla görüşmeyi, konuşmayı bahçede bile yasaklamışlardı bize. Yurtta kalan bir öğrenci olarak çok daha fazla baskı gördüm. Çarşamba günü sadece iki saat çarşı iznimiz vardı. Sebepsiz yere bağırırlardı bize ve biz çok korkardık.”(Ufuk, İÜ, Matematik, 1)

²⁷¹İstanbul Üniversitesi’nde Edebiyat Fakültesi ile Fen Fakültesi arasındaki meşhur meydan. İsminin Her Gelen yahut Hergele tabirlerinden geldiği rivayet edilmektedir. 90’lı yıllarda bir müddet kapalı tutulduktan sonra yeniden öğrencilerin kullanımına açılmıştır. Halihazırda Edebiyat ve Fen fakültelerinde okuyan öğrencilerin buluşma ve sosyalleşme mekanı olarak işlev görmektedir.

Her hayat tarzı, metropoldışı öğrencileri metropolleştiren bir kanala dönüşmektedir. Bu kanallardan; dini veya ideolojik kanallar, yurt kanalları ve kabuğuna çekilmek sanatı aşağıda detaylıca incelenecektir.

3.2- Dini Kanallar: Dini Cemaatlerin Üniversite İçi Halleri

Dini cemaatler, metropol kente gelen öğrencilerin güven içinde hayatlarını sürdürme ihtiyacına konforlu ve destekleyici çözümler üretmektedir. Mesela İstanbul Bilgi Üniversitesinde (İBÜ) hazırlık okuyan uluslararası öğrenci Murtaza'nın devletlerarası anlaşmalara göre, Kredi Yurtlar Kurumu'nun (KYK) yurdunda kalması gerekmektedir. Fakat Murtaza kalabalık ve pahalılıktan dolayı İstanbul'u umduğu gibi bulamadığını, seyahat ederken dahi gürültüden kafasının ağrıdığını belirtmektedir. KYK imkanlarının beklentilerinin altında kalması ve okuluna uzaklığından dolayı, dini bir cemaatinin evlerinde kalmaya başlamıştır. Murtaza, cemaat evinde kalma imkanı olmasaydı, memleketine dönmüş olacağını ifade etmektedir.

Dini oluşumların sağladığı konaklama imkanlarından yararlanan öğrenciler bu imkanlardan faydalanmaya devam etmek için “gönüllü olarak” bu oluşumlara hizmet etmek durumunda kalmaktadırlar. Dini cemaatlerde kalan öğrencilerle ilgili bir araştırmada, bu hizmetler; lise ve ilköğretim öğrencilerine ders verilmesi, kurslarda ve dershanelerde gönüllü öğretmenlik yapılması, cemaate ait kitapların ve dergilerin tanıtımları ve dağıtımları, dini konularda sohbetlerin düzenlemesi olarak sıralanmıştır.²⁷² Kent yaşamında bu gruplara dahil olmaya çalışan gençlerin büyük bir kısmının amacı tamamen çıkar ilişkilerine dayanmaktadır.²⁷³ Üniversite öğrencileri, taktik olarak değerlendirilecek bir takım davranışlarla, bu çevrelerden elde edindikleri çıkarlarını korumak amacıyla farklılıklarını törpüleyerek uyum

²⁷² Özlem Avcı, *İstanbul'da Dindar Üniversite Gençliği: İki Dünya Arasında*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s.32.

²⁷³ Avcı, A.e., s.91.

sağlamaya çalışmaktadırlar.²⁷⁴ Mesela İÜ'den Emin, cemaat evlerinde kalma şartı olarak sigara içilmemesine dair olan kesin kuralı çiğnediği için defalarca ev ve bölge²⁷⁵ değiştirdiğini ifade etmektedir. Mülakatın önceki bölümlerinde kişisel özgürlüğü konusunda hassas olduğunu ifade eden Emin, kişisel özgürlüğüyle bu denli çeliştiği halde neden cemaatte kalmaya devam ettiğine dair soruyu, arkadaşlarıyla eve çıkması durumunda '*sefil*' bir hayat yaşamaktan korktuğunu söyleyerek cevaplamaktadır. Emin ayrıca mezuniyet sonrası Kamu Personeli Seçme Sınavı'nı (KPSS) geçememesi halinde, cemaatin kendisine '*iş vereceğini*' ummaktadır. İBÜ Hukuk 3. sınıfta okuyan Müge, dini bir cemaatte kalmakta ve başörtüsü takmamaktadır. Müge'nin anne ve babası da cemaat içerisinde müteveli²⁷⁶ seviyesinde hizmet etmektedir. Müge, İBÜ'de okuyanların kaldığı bir bölgede kalmaktadır. Müge'nin anlattığına göre, cemaat evlerinin genelinde internet yasak olmasına rağmen, İBÜ gibi vakıf üniversitelerinin öğrencilerinin bulunduğu bölgelerde, internet yasağının cep telefonu modemiyle aşılmasına ses çıkarılmamaktadır.

“Biz Beyoğlu'nda kalıyoruz. Özel bir bölgeyiz. İnternete bizde izin veriyorlar. İnterneti ödev için falan kullanmak zorundayız çünkü. Sim kart modemleriyle internete girebiliyoruz, buna izin verdiler.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

Müge, ilerde hakimlik veya savcılık sınavlarına girdiğinde, cemaatin kendisine mülakatlarda yardımcı olacağını düşünmektedir. Ona göre, zaten herkes bu tür sınavlarda bağlı olduğu grubu tarafından kollanmaktadır. Müge, Adalet eski Bakanı Mehmet Moğultay'ın kadrolaşma itiraflarını²⁷⁷ da örnek olarak zikretmektedir. Müge, kaldığı cemaatten beklentisini şöyle dile getirmektedir:

“Cemaatte hukukçular farklı biraz daha. hukukçuların evleri, hukukçulara özel şeyler, hukukçuların adaptasyonu tamamen farklı. Cemaatte zaten kesinlikle, hakimlik-savcılık

²⁷⁴ Avcı, A.e., s.139.

²⁷⁵ Birkaç evden meydana gelen ve başında bir 'bölge abi'si (ağabeyi) bulunan cemaat yapılanması.

²⁷⁶ Cemaate gönüllü olarak maddi bakımdan yardım eden esnaf, memur, ev hanımları vb. kişiler.

²⁷⁷ Adalet eski Bakanı Mehmet Moğultay, selefi Seyfi Oktay zamanında 2000, kendi zamanında da 1000 tane eleman alarak Yargı'da kadrolaştığını itiraf etmiştir. Bkz. **Eski Adalet Bakanı Mehmet Moğultay'ın Kadrolaşma İtirafı**; (Çevrimiçi), <http://www.youtube.com/watch?v=COOxmtyZS5I> , 15.06.2012.

sınavına kesinlikle girin diyorlar. Bu sınavlara hazırlanmak için etüt merkezleri falan ayarlanmış durumda. Cemaatte kalan bir hukukçuysan, hakim-savcı olmak da istiyorsan olursun yani. Mülakatlar da yardım ediyorlar. Bu normal de zaten. Eğer cemaatteyseniz cemaatin adamları size torpil yapacak. Eğer solcuysan, solcular sana yardım edecek. En kötüsü ortada olmak, ortadaysan iyice harcanıyorsun. Yazılı sınavın iyi olsa bile, hiçbir şekilde hiçbir yere gidemiyorsun yani.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda dini gruplara duyulan güven bu gruplarda kalan öğrenciler arasında yaygın durumdadır. Mesela İÜ’den Emin cemaatten umduğu asıl faydayı, mezuniyetten sonra göreceğini düşünmektedir:

“Cemaat içerisinde kimileri var ki, Hocaefendi öl dese ölecek. Nerdeyse bir ilah gibi görüyor onu. Oysa ben cemaati, cemaat beni karşılıklı olarak kullanıyoruz. Birbirimizden istifade ederiz. Cemaatin bende beklediği, dini konuları bilmeyen kardeşlerimize, liselilere falan, bir şeyler öğretebilmek. Ben ise cemaatten evimi, yememi-içmemi sağlamasını bekliyorum. Büyük bir abinin sohbeti olmadıkça ben sohbete falan gitmem. Bu şimdilik olan kısım. Asıl etkileşim lisans hayatından sonra başlıyor.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

İÜ’den Zahit de, Emin gibi düşünerek cemaatin kendinden talep ettiklerini ve kendisine imkan olarak verdiklerini, bir tür alışveriş ilişkisi olarak çözümlemektedir. Zahit, öğrenci bakmaya dair şunları söylemektedir:

“Açıkçasını söylemek gerekirse, kimse kimseye bakmak istemez. Ama birisi orda kalıyorsa, mecbur bişeyin ucundan tutması gerek.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

İÜ’den Nejla, Gülen cemaatinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) bölümündeki etkinliğini şu sözlerle ortaya koymaktadır:

“Bizim okulumuzda sadece Gülen cemaati ve Anadolu Gençlik Derneği var. Başka bir grup yok. Sınıftaki arkadaşların %90’ı Gülen cemaatinde kalıyor. Zaten kızlardan bireysel olarak eve çıkan çok az kişi var, ben mesela ve birkaç da evli arkadaş. Bizim de bir şekilde irtibatımız devam ediyor. Geri kalan %10 da özel ev ya da Anadolu Gençlik’te kalıyor. Bu durum İlahiyatlar da böyle, mesela Ankara İlahiyat’ta da böyle olduğunu biliyorum, öğrencilerin %90’ı Gülen cemaatinde kalıyor. Ama bu oranın üçüncü sınıfta değişebileceğini düşünüyorum, özel eve çıkmak isteyenler var çünkü. İnsanlar eve gelme saati uygulaması, zorunlu görevler veya zorunlu sohbetler yüzünden Cemaatten soğuyarak özel eve çıkmak isteyebiliyorlar. Ben

kendi evimde kalmama rağmen, Gülen cemaatiyle irtibatım hala var. İlk iki ay orada kaldım sonra ayrıldım. Yurttaki kalabalık ve gürültülü ortamda kalamadım. Tamamen özel sebeplerle ayrıldım, yani. Cemaate karşı hala muhabbetim vardır, hala da görüşürüm. Memleketimden bir arkadaşım beni şimdiki ev arkadaşlarımla tanıştırdı. Şu anda kendi evimde kendi odam var.” (Nejla, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Nejla’nın sınıf arkadaşı Zahit, arkadaşının sözlerini şöyle tamamlamaktadır:

“Bizim bölümdeki öğrencilerin çoğu, buraya gelirken yer bulma sorunuyla karşı karşıyalar. Cemaat dini önceleyen bir hayat tarzıyla beraber kalacak yer sorununu çözdüğü için, insanlar genelde burayı tercih ediyor. Ayrıca burs imkanları da var.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Lise yıllarından beri Süleymancılar ya da Süleyman Efendi cemaati olarak bilinen cemaatte kalan İÜ’den Halim de, kendisini mensubu olduğu cemaatle tanımlamaktadır. Halim, cemaatin hayatında kapladığı yer hakkında şunları söylemektedir:

“Benim her şeyim, bütün yaşantım bu cemaat oldu. Cemaat vasıtasıyla Gürcistan’a gittim mesela. Orada yirmi dört tane yurdumuz var, burdaki gibi faaliyetlerine devam ediyorlar. Gidip Gürcülerle, Gürcistan’daki Azerilerle, hatta ordaki Türk Konsolosluğu personeliyle tanıştık. İran Tebriz Üniversitesi Rektörüyle sohbet ettik. Bunlar hep cemaat vasıtasıyla oluyor. Köyüme döndüğümde, namazlarımı camide kılmamın da etkisiyle, yaşlılar beni ayakta karşılar, sohbetimizi insanlar beğenir. İstanbul’da olmak Türkçemi geliştirdi.”(Halim, İÜ, Veterinerlik, 4)

Doğu bölgelerinden gelen bazı öğrencilerin gayriresmi olarak faaliyetlerini sürdüren medreselerden çeşitli şekilde istifade ettiği görülmektedir. Bu geleneksel kurumlar asıl öğrencilerinin –mollalar- yanı sıra, üniversiteye hazırlanan öğrencilere de kendi bünyelerinde kalacak ve ders çalışacak mekanlar sunmaktadırlar. Medreselerden gelen öğrencilerin de, metropol kent ortamında dini cemaatlerde örneklem kapsamında özellikle Gülen cemaatinde kaldığı görülmektedir.

“İlk sene Bayburt’ta girdim sınava kazanamayınca, Doğubeyazıt’a döndüm. Bizim ev dört odalı ve dokuz kardeşiz. Evde ders çalışma imkanım yoktu. Bizim orda medreseler var. Üniversiteye hazırlanan öğrenciler olarak biz de orda yurttaki kalır gibi kalıyorduk. Günde bir

saat bize ders veriyorlardı. Ayrıca medresenin fakih denilen has öğrencileri vardı, onlar İslami ilimler okuyordu.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

İÜ’den Ragıp da lise döneminde medreseye gidip geldiğini belirtmektedir.

“Liseye okurken aynı zamanda medreseye de gidiyordum. Medresedeki eğitimi çok ezberci buldum.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

Örnekleme içerisinde medrese eğitimine bir şekilde katıldığını ifade eden iki metropoldışı öğrenci de, Doğu şehirlerinden gelmekte olup Kürt’tür. Ayrıca bu iki öğrenci de, İmam-Hatip Lisesi mezunu olup, üniversite eğitim için tercihlerini dini eğitimden yana kullanmışlardır. Medreselerin Batı şehirlerinde yaygın olmaması bu öğrencileri, diğer dini gruplarda kalmaya yönlendirmiştir. Hem Zahit hem de Ragıp, Gülen cemaatinde kalmaktadır.

Cemaatte kalırken işler her zaman umulduğu gibi gitmeyebilmektedir. Kişinin kendisinin ve ailesinin cemaate dair bir geçmişi olsa bile, metropolde karşılaşılan yeni kişiler, yeni sorunlar metropoldışı öğrenciyi bir cemaate mensubiyet duysa bile yalnız hissettirebilmektedir. Mesela, İBÜ’den Müge’nin ailesi Gülen cemaatinde müteveli seviyesinde görevler üstlenmişlerdir. Müge, İstanbul’a geldikten sonra Gülen cemaatinin evlerinde kalmaya başlamıştır. Ailesi, Müge cemaatin evinde kalırken sorun yaşamayacağını düşünse de, bu dönem Müge için pek çok sıkıntıyı beraberinde getirmiştir. Müge yaşadıklarını, kültürel şok terimiyle ifade etmeye çalışmaktadır:

“Ailem cemaate çok güveniyordu. Çünkü onlar da üniversite yıllarını cemaatte geçirmişler ve o zamandan beri irtibatları devam ediyor. Şu anda cemaatin içinde merteye olarak büyük yerlerdeler. Cemaatte zorluk çektiğim için babamın ağladığını biliyorum. ‘Yirmi beş yılda bir kez size işim düştü, bunu da yapamayacak mısınız diye ağladı’ babam. Annemin ağladığını biliyorum. Benim annem babam da müteveli, gece bir öğrenci hastalansa babam kalkar hastaneye götürür, annem hemen her gün kek, poğaça, pasta yapar götürür. Ben hastalandım, üç gün boyunca kapımı kimse çalmadı. En sonunda İstanbullu bir arkadaşım babasının arabasıyla geldi de götürdü beni. İstanbul’da cemaatte menfaat için kalan çok. İnsanlık yok ya, ölmüş hani. İlk yıl her ay eve gidiyordum. Kültür çatışması beni mahvetti. Aynı masada yemek yiyorsunuz ama biri Trabzon’dan gelmiş, biri Mersin’den gelmiş. Biri hep aynı tabaktan yemek

yemiş, diğeri farklı tabaklardan yemek yemiş. Birisi masada yemek yemiş, diğeri yerde yemiş. Anlaşamadım yani, geçinemedim bazı yörelerle. Kültür farkı beni felaket bitirdi yani.”(Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

Cemaatte kalmak bazı direnç noktalarını da beraberinde üretmektedir. Metropoldışı öğrenciler, cemaat bünyesinde geliştirilen itaat kavramı çerçevesinde iradelerine ipotek konulduğunu, cemaat imkanlarından faydalanmalarının karşılığı olarak cemaatteki abilerinin kendilerinden çeşitli taleplerde bulunduğunu anlatmaktadırlar. Mesela, İÜ’den Ragıp, bu konuda bazı örnekler vermektedir:

“Cemaatin namaz kılması falan hoşuma gitti de, cemaat içindeki itaat kültürü, emirleri sorgulamama gibi şeyleri anlayamıyorum. Abilerin söylemlerinde de çelişki var. Birisi geliyor ders notlarınızı yüksek tutun diyor, öbürü gelip dersler de önemli diyor. Kardeşim, ben buraya okumaya geldim ama. Görev veriyorlar mesela, öğrenci falan veriyorlar. Sonra cemaatten verdikleri görevle kendi okul derslerimiz çakıştığında, bizden öncelikle cemaatin işini yapmamızı istiyorlar. Yahu benim ilk vazifem öğrencilik, ben bu yüzden buradayım. Hepimizin Türk olduğuna dair söylemleri hoşuma gitmiyor.”(Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

Gülen cemaatinin evlerinde kalan Ragıp, cemaat içindeki itaat kültürü, kendilerine verilen emirlerin sorgulanamaması, cemaat abilerinin sözlerindeki çelişkiler ve dini cemaatin milliyetçi bir söylem geliştirmesine karşı direnç geliştirmektedir. Ragıp’ın sınıf arkadaşı olan ve aynı cemaatin evlerinde Emin de, cemaatte kalmasına rağmen kişisel alışkanlıkları ve İlahiyatçı olması dolayısıyla cemaatin genel kurallarına karşı bazı direnç noktaları geliştirdiğini ifade etmektedir:

“Sigara yüzünden cemaatte ev ev atılıyorum. Ben İlahiyatçı olduğum için eleştiriyordum onları. En çok karşı çıktığım şey, Risale’yi Kur’an’ın önüne geçirmeye çalışmaları, orda bir duracaksın arkadaşım. Sünneti bile Kur’an’ın önüne geçiremezsin ki. Neden Kur’an değil de Risale okuyoruz dediğimde, bana Risale’nin Kur’an meali ve tefsiri olduğunu söylüyorlar. Kur’an’ın tamamını içermiyor dediğimde, bize Kur’an’ın önemli yerlerini veriyor, kıssaları atlıyor diyorlar. Halbuki Risaleler’in hemen tamamı kıssalardan oluşuyor. Sonra hüküm konusunda önemli diyorlar. Bağnazlığa tutulmuşsa ona doğruyu anlatamazsın.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

İÜ’den Emin, yaşadığı bu sorunlara rağmen kendi eleştirilerini dile getirdiğini ama süreç içerisinde cemaat imkanlarından yararlanma karşılığında bu tavrını feda eden bir anlaşma yaptığını anlatmaktadır.

“Kısıtlanmaya gelen bir insan değilim. Emir alırım, emre boyun eğirim ama özgürlüğümü kısıtlayacak emirlere uymam. Mesela bana diyorlar ki ‘Dışarı çıkmayacaksın, hafta sonu veya yılsonu programlarına zorunlu olarak katılacaksın’. ‘Neden zorunlu, ben gelmiyorum’ diyorum. O zaman ‘Atılırsın’ diyorlar. Atarsanız atın diyorum. Beni attıkları zaman, Cemaatin içinde İlahiyat oluşumundan sorumlu abiye söylüyorum bunu. O da bana başka bölgeden ev buluyor. Fatih’ten atıldım, Bayrampaşa’ya gittim, ordan atıldım Esenler’e gittim, ordan atıldım Gaziosmanpaşa’ya geçtim, orda da sigaram problem oldu, ordan da atılınca en son Sultançiftliği’ne gittim. En sonunda bu yılın başında bir anlaşma yaptık. Harabe bir evi verdiler bana, ben burayı aile evine çeviririm ama sigarama karışmayacaksınız dedim. Onlar benim sigarama karışmayacak, ben onları eleştirmeyeceğim, bir yıl böyle idare edeceğiz. Öyle devam ediyoruz.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

İÜ’den Yasin, maddi durumunun yetersizliği ve cemaat içi aktivitelere katılmaya gönülsüzlüğünden ötürü cemaat içerisinde ayrımcılığa uğradığını ve okula uzak bir bölgede kalmaya zorlandığını ifade etmektedir:

“Üniversiteye hazırlanırken Gülen cemaatinin yurtlarında kalmıştım. Aynı zamanda dersanelerine de gidiyordum. Cemaatle öyle tanıştık. Sonra ben üniversiteyi kazanınca, beni aradılar. Sana yardımcı oluruz, zorluk yaşamazsın dediler. Halbuki bunlar ayakmış. Ailem de zaten cemaate gitmemi istiyordu. Bu durumun üç sebebi olabilir, güvendikleri, inandıkları ve cemaatte kalmanın daha ucuza gelmesi yönünden olabilir. Ben zaten inanan bir insanım, cemaatin bana kattığı bişey yok aslında. Şu anda soğumuş durumdayım zaten, çıkmayı bile düşünüyorum. Bölge abisine, çalışmam lazım dedim. Hallederim dedi, sıkıştırmaya başladım. Yardımcı olmadı, durumlar daha kötüye gitti. Parası olanların daha baskın olduğunu gördüm. Ben bi lafi beş defa söylüyorum hesaba alınmıyor, varlıklı olanın lafı ikiletilmiyor bile. Cemaatte kendimi önemsendiğimi hissetmiyorum. Şu anda beraber kaldığım bir arkadaşla ev arıyoruz çıkmak için. Okuldan pek arkadaşım yok, beraber kaldığım kişilerle arkadaşlık ediyorum. Ben kolay arkadaş edinemiyorum. Cemaatte kalmamın bu konuda yardımını görüyorum. Maddi olarak da yardımları oluyor. Ben aylık elli lira veriyorum mesela. Bana öğrenci verdiler, üç gün baktım ve bıktım. Hiç tanımadığım bir ailenin çocuklarına bakıyorsun, en ufak bi sıkıntıda sen sorumlu olacaksın. Cemaatteki abiler öyle şeyler söylediler ki, zorunlu

olduğumu hissettim. Sonra beni okula çok uzak bir yere sürdüler. Beni bayağı kötü bir eve attılar. Sultançiftliği tarafında bi yerde kalıyorum.” (Yasin, İÜ, Coğrafya, 1)

Bazı metropoldışı öğrenciler, kendilerine yeniden metropol kentte üniversiteye başlama şansı verilseydi, daha önce kaldıkları dini cemaatlerde asla kalmayacaklarını ifade etmektedirler. İÜ’den Hayrettin bu konuda, öğrencilere uygulanan burs ve kredi sisteminin de, öğrencileri dini cemaatlerde kalmaya zorladığını; çoğu kişinin eve çıkacak kafa dengi bir çevre oluşturan ve maddi imkana kavuşana kadar buralarda kalmak zorunda kaldığını ifade etmektedir.

“İstanbul’da bir öğrencinin kendi şartlarıyla özel evde kalması falan çok zor. Yani böyle illa ki 4-5 kişi olacaksınız, böyle kıt kanaat geçineceksiniz. Şöyle düşünüyorum yani sistem de biraz insanları cemaatlere yöneltmeye yönelik bir ideal peşinde koşuyor diyebilirim yani.Sonuçta sana 260 lira veriyor. Sen bunun 70 lirasını, 80 lirasını yol parasına veriyorsun. Günlük yemeğini şeyini falan, zaten o parayı zaten sen kendine harcıyorsun zaten. Geriye yaşamak için ya da ekstra bir harcama yapmak için sana yetmiyor zaten. Yani çok insan var yani çevremde gördüğüm kişiler var. Sırf başka bir şey yapamadığı için cemaatte kalanlar var yani.Fırsatını buldukları zaman çıkıyorlar yani. Geçen seneden beri gözlemlediğim kadarıyla, içinde belli bir süre kalıyorlar, sonra fırsatını buldular mı kaçıyorlar yani.” (Hayrettin, İÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 2)

Hayrettin’in cemaatte kalmak ile ilgili söylediklerini İÜ’den Hale de desteklemektedir. Hale, üniversiteye yeniden başlama imkanı olsaydı, daha sosyal bir hayata gireceğini ve mesela cemaatte kalmayacağını ifade etmektedir.

“Çok değişik başlardım Böyle sorular sormayın üzülüyorum sonra.Her şeyi yapmaya çalışırdım. Cemaatte kalmazdım. Maddi olarak tek başıma eve çıkmam mümkün olmadığı için, 2-3 arkadaşım ile çıkardım.Ya mesela en azından kendi alanımla ilgili kendimi geliştirdim başlangıçta. Hani hem kendi alanım hem de genel olarak yapmak istediğim birçok şey vardı aslında o zaman ya. Bütün konserlere gitmeye çalışırdım mesela. Öyle çok konsere de gitmedim ben burada. Sevgilim yüzünden kaçırdığım birçok şey oldu mesela. Hani bazı konserlere falan, bazı programlara izin vermiyordu. 17-18 yaşındaydım galiba. Bana şu an çok çocukça geliyor ama insanın yaşaması lazım işte. Hani okulun festivalleri olur ya katılamadım bile. Festivale gitmektense eve gitmeyi tercih ettim ama şu an pişmanım. Ondan sonra evet biraz daha şey oldum hayata karşı. Niye eve gittim ki ben burada şey yapsaydım mesela

diyorum. Bilmiyorum birçok şey yapardım herhalde. Bunu on sayfalık bir yazı halinde verebilirim.” (Hale, İÜ, Psikoloji, 3)

Hale, metropol kente geldikten sonra kendisini kısıtladığını düşündüğü içinde kaldığı cemaat, memlekette kalan sevgili gibi unsurlardan uzak durmuş olmayı dilemektedir.

Dini cemaatlerde kalan öğrenciler, metropol kentteki barınma sorunlarını güvenli ve konforlu bir çözüme kavuştursalar da, buradaki varlıklarının devamı için bu gruplara “gönüllü olarak” hizmet etmek durumunda kalmaktadırlar. Dini cemaatler içerisinde, bazen aynı kuralın –Gülen cemaatinin evlerindeki internet yasağı gibi- okunan üniversite ve kalınan semt bazında yumuşatıldığı ya da sertleştirildiği görülmektedir. Cemaatin kendilerine sunduğu hayat tarzını yaşamaya pek gönüllü olmayan bazı metropoldışı öğrenciler, kendilerine göre bir fayda-zarar hesabı çerçevesinde farklılıklarını törpülemeye çalışmaktadırlar. Cemaatte kalan öğrencilerin farklılıklarını törpüleyerek buralarda kalma motivlerinden birisi de, mezuniyetten sonra içinde bulundukları dini oluşumların kendilerine profesyonel hayatta doğrudan yardıma bulunacağına dair inançlarıdır. Bazı dini cemaatlerin, kimi bölümlerde –İÜ DKAB bölümü gibi- çok büyük bir çoğunluğu etkisi altına aldığı tespit edilmiştir. Kimi öğrenciler ise, uzun yıllardır içinde bulundukları dini cemaatle kendilerini tanımlamaktadırlar. Nispeten daha küçük ve kapalı olan bu cemaatlerde –mesela Süleymancılar- kalan metropoldışı öğrencilerin daha az rasyonelleştikleri görülmektedir. Ülkemizin Doğu bölgelerinde eğitim faaliyetlerine devam eden medreselerin, üniversite hazırlık öğrencilerine kalacak yer ve ders çalışacak mekan sağladıkları örneklem dahilindeki öğrencilerle yapılan mülakatlarda tespit edilmiştir. Üniversiteye hazırlık safhasını, medreselerde kalarak geçiren öğrenciler, metropol kente geldiklerinde dini cemaatlerde kalmayı tercih etmektedirler. Cemaat içerisinde kalan öğrencilerin, bazı direnç noktaları geliştirdikleri de görülmüştür. Cemaatlerin internet, sigara ve flört yasağı metropoldışı öğrencilerin tepkisini çekerken bu yasakları delmenin çeşitli yollarını bulmakta veya bu yasakları haklılaştırarak uygulamaya çalışmaktadır. Cemaatler

içerisindeki itaat kültürü de, metropoldışı öğrenciler tarafından çoğu zaman mantığa büründürülse de, bu kültüre karşı da bir direnç noktası mülakatlar esnasında tespit edilmiştir. Üniversiteye ilk geldikleri yıllarda dini bir cemaat içerisinde kalan bazı metropoldışı öğrenciler, uygun arkadaş ve maddiyatı elde ettiklerinde buralardan çıkmaktadırlar. Bu öğrencilere göre dini cemaatler kendilerini metropol ortamında kısıtlamaktadır. Ayrıca devletin kredi ve burs stratejisinin de, maddi durumu iyi olmayan öğrencileri dini cemaatlerin evlerinde kalmaya zorunlu hale getirdiğini düşündüklerini söylemektedirler.

3.3- İdeolojik Kanallar: Üniversite İçi Siyasi Örgütlenmeler

Örneklem dahilindeki üniversitelerde, sol eğilimli örgütlenmelerle milliyetçi ve muhafazakar çizgideki siyasi hareketlerin gençlik oluşumlarının temsilcileriyle görüşülmüştür. Metropol Üniversitelerinde Siyasal ve Eylemsel Hareketlilik bölümünde de geçtiği üzere, metropoldışı üniversite öğrencilerinin apolitik olmadığı iddia edilebilir. Aslında siyasi örgütlenmeler de, temelde dini cemaatlerin yaptığına benzer bir şekilde, metropoldışı öğrencilerin başta barınma olmak üzere bazı sorunlarına güvenli ve destekleyici çözümler sunmaktadır. Üniversite içerisindeki siyasi örgütlenmeler buna ek olarak, öğrencilerin siyasi ve eylemsel hareketliliğini de organize etmektedir. Mesela İÜ’den Eda, sol görüşlü bir ailenin çocuğu olarak kendi siyasi görüşlerini de bu yönde oluşturmuştur. Lise yıllarından beri sol örgütlerle irtibatlı olan Eda, İstanbul’a geldikten sonra ekonomik anlamda sıkıntılar çekmiştir. İlk iki yıl devlet yurdunda kalan Eda, içinde yer aldığı siyasi gruptan arkadaşlarıyla eve çıkmıştır. Eda içinde yer aldığı ideolojik grubun kendisinin metropol kente uyum sağlamasında ne denli önemli olduğunu şöyle anlatmaktadır:

“Ailem İstanbul’a gelmemi istemiyordu. Ekonomik olarak yetemeyeceğimizi düşünüyorlardı. İstanbul şehrinin ve İstanbul Üniversitesinin karışık ve karmaşık yapısından korkuyorlardı. İstanbul’a geldiğimde, şehir bana çok pahalı geldi. İlk iki yıl yurttan kaldım. Yurt parasını ve harçları yetiştirmeye çalışmak benim için çok zordu. Ekonomik olarak yetersizlik beni sosyal

anlamda da geri plana itiyordu. İstanbul, kendim gibi düşünen bir arkadaş grubum olana kadar yani ilk sene boyunca benim için “karışık kalmaya” devam etti. Benim gibi düşünen arkadaşlarımla bir araya gelmeye başladıkça bu durumu yavaş yavaş aştım. Lisedeyken de sosyalist düşünceye yakındım. Üniversiteye gelince Öğrenci Kolektifleri ile bağlantı kurdum. İstanbul’da işimi çok kolaylaştırdılar. Yurtta yalnızdım, Kolektiflerden arkadaşlarım oldu, onlar da arkadaşlarıyla tanıştırdılar. Yaşadığım sıkıntılar, kalacak yer konusunda yardımları oldu. Şu anda aynı gruptan arkadaşlarımla evde kalıyorum. Bir tane de sınıf arkadaşım bizimle kalıyor. Dört kişi kalıyoruz. Bir arkadaşımızın ekonomik durumu yetersiz. Kirayı eşit olarak dört parçaya bölmüyoruz. Herkes ödeyebildiği kadar veriyor. İstanbullu olup kendi evinde kalan arkadaşlarımız da bize destek oluyorlar. Parasız kaldığımızda, komün bir şekilde herkes parasını çıkarıp ortaya koyuyor ve yemek yiyoruz. En azından aç kalmıyoruz. Akbilimiz olmadığında akbillerimizi paylaşıyoruz, birbirimizin akbilini dolduruyoruz. İdeolojik olarak ben bireysel hareket edemem. İçinde yer aldığım siyasi grup, İstanbul’da hayatı yaşamak ve öğrenmek açısından, bana yardımcı oldu. Kendimi artık içinde bulunduğum grubumla tanımlıyorum.” (Eda, İÜ, Sosyoloji, 3)

Görüldüğü üzere Eda, kendini tamamiyle içinde yer aldığı grupla tanımlar hale gelmiştir. Komün bir yaşantıyı hayata geçirebilme idealini oluşturdukları ev ortamıyla gerçekleştirmeye çalışan Eda ve arkadaşları için İstanbul böylece ‘karışık halinden’ kurtulmaktadır. Gençliğin siyasete katılımını araştıran bir çalışma, Eda ve arkadaşlarının ütopayı hayata geçirme olarak nitelenebilecek bu davranışının bir başka sosyalist grup olan Demokratik Toplum Partisi (DTP)’li gençlerde de var olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, DTP’li üniversite gençleri kendi aralarında borç kavramının olmadığını, parası olanın olmayana borç olmaksızın para verdiğini, aralarında tam anlamıyla komünal bir yaşam biçiminin hakim olduğunu belirtmektedirler.²⁷⁸ Eda ve arkadaşlarının içinde yer aldığı ideolojik grup, barınmalarından kültür sanat faaliyetine kadar gündelik hayatlarının hemen her noktasında etkindir. Metropoldışı öğrencilerin ekonomik olarak kısıtlı kaldıkları yerlerde, metropollü arkadaşları onlara yardım etmektedir. Metropollülerin metropoldışı öğrencilere mali yardımda bulunması, aslında dini cemaatlerde kurumsallaşan bir yapının daha arkaik bir halidir. Eda, sosyalist dünya görüşünü

²⁷⁸ Yüksel Taşkın, “Siyasi Partilerin Gençlik Kolları: Politikleşme Öyküleri ve İdeolojik Yönelimler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, der. Cemil Boyraz, İstanbul, TÜSES Yayınları, 2009, s. 127.

kendi hayatına uyarlarken en büyük dayanağı içinde yer aldığı Öğrenci Kolektifleri grubu olmaktadır. Bu yüzden *‘bireysel hareket edemeyeceğini’, ‘kendini içerisinde yer aldığı grupla tanımladığını’* ifade etmektedir.

İBÜ’den İrfan, ilk sene Milli Görüş çizgisindeki Anadolu Gençlik Derneği’nin (AGD) yurdunda kaldığını, sonra Milli Görüş çizgisine yakın İlim Yayma Cemiyetinin (İYC) yurduna geçtiğini, daha sonra da Milli Görüş çizgisindeki diğer arkadaşlarıyla evde kaldığını anlatmaktadır. Milli Görüş çizgisinde yetişen ve halen orada kalmaya devam eden İrfan, İstanbul’a gelmeden önce kentin önemli mekanlarından Kız Kulesi ve Ayasofya’yı bildiğini söylemektedir. Sivas’tayken, Ayasofya’nın bir gün yeniden açılacağını/fethedileceğini düşlediğini ifade etmektedir. Ona göre, Ayasofya tekrar camiye çevrildiğinde, fethi tekrar sembolize etmeye başlayacaktır. Ayasofya’nın cami olarak açılması idealini başka dini cemaatlerde kalan diğer metropoldışı öğrenciler de paylaşmaktadır. İznik’teki Küçük Ayasofya Camisinin 90 yıl sonra 2011 yılında ibadete açılması, Gülen cemaatinde kalan İÜ’den Emin’e göre Osmanlı dini protokolünün simgesi olan İstanbul Ayasofya Camisinin de açılması sürecinin bir başlangıcı olabilir. Camiyken müzeye çevrilen Ayasofya, dindar zümreler için hala yeniden açılması (fethedilmesi) gereken bir sembol mekandır.

İrfan, İstanbul’u içinde kaybolacağı kocaman bir yer olarak tahayyül ettiğini ama AGD’nin yurtlarında kalarak kendini *‘koruyabildiğini’* ifade etmektedir. İstanbul’u tanıdığı gezileri de AGD düzenlemiştir. İstanbul’a ilk geldiğinde trafiğin kendisini çok şaşırttığını söyleyen İrfan, okurken bir süre de araba alıp satarak ticaretle uğraştığını anlatmaktadır. AGD’de kalmak ve ticaretle uğraşmak, İrfan’ı burada geçirdiği beş yılın sonunda kendisini İstanbullu hissetmesini sağlayan toplumsal ve ekonomik ortamı hazırlamıştır. AGD çevresinde karşılaşacağı insanların “kendi ailesine benzer insanlar” olacağını bilmek, kendi ifadesiyle ehemmiyeti büyük bir olaydır.

“Abi arkamızda bizim yani bir yurt olduğu için, bir güvencemiz vardı. Bir de buraya gelirken cemaat vasıtasıyla geliyorduk. Ben buraya yurda geliyordum. Hani başka özel bir yurda da

gelmiyorduk. Bir cemaatin, AGD'nin yurduna geliyordum ve orada karşılaşacağım insanlar da aşağı yukarı benim aileme yakın insanlar olur. Dolayısıyla bunun mesela ehemmiyeti çok büyüktür. Hele de bu üniversitede çok büyüktür. Çünkü özel üniversite, çok başka bir dünyadır. Bizim Kasımpaşa, abi, hemen şurası. Şuradan yürüyerek geliyorduk, o zaman hazırlık binası buradaydı. Yahu inanır mısın, Kasımpaşa'dan çıkıyorum Dolapdere 'ye doğru hemen şurada bir köprü var. Balat yolu, Piyalepaşa'dan gelen yol. Oradan sağa doğru dönerken başka bir dünyaya giriyorduk.” (İrfan, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, 4)

Özellikle öğrenim gördüğü üniversiteyi çok farklı bir dünya olarak tasvir eden İrfan, Milli Görüş kanalıyla kendini koruduğunu ve metropol kente böylece tutunduğunu düşünmektedir. İrfan aynı zamanda İstanbul'da yer alan keskin mekansal bölünmeleri ve bu bölünmelerin yan yana duruşunu tasvir etmektedir. Farklı fikirlerden arkadaşlarına karşı kendi doğrularını temellendirmek için Bilim Sanat Vakfı (BSV)'nin seminerlerine devam ettiğini söylemektedir. Cemaat tarzı yapılanmalarda kalan öğrenciler, kaldıkları yapılanmalara bağlı olarak bazı mecburiyetlerle yükümlü tutulmaktadır. Bu yükümlülükler aslında dindar olmakla ilişkilendirildiği için, gençler bu mecburiyetlerden fazla yüksünmemektedirler. Mesela, dini-siyasi bir grup olan AGD'nin evlerinde kalmak için ibadetlerini düzenli olarak yerine getirmek zorundadırlar, mesela namaz kılmayan birisi AGD'nin evlerinde kalamamaktadır. Fakat bu kuralın Gülen cemaatinde daha gevşek olduğunu, oralarda kalan öğrencilerin böyle bir zorunluluğunun olmadığını görüşmeciler ifade etmiştir. İrfan aynı zamanda AGD'nin üniversite başkanıdır ve kamuoyunda Milli Görüş olarak bilinen siyasi geleneğin gençlik kolu olarak görülen AGD'nin siyasi bir kurum olmadığını söylemektedir. İrfan, AGD'nin siyasi görüşlerinin olduğunu ama bir tür cemaat gibi çalıştıkların ve öyle görülmeleri gerektiğini belirtmektedir.

İYC'nin yurtlarında kalan bir diğer metropoldışı öğrenci ise İÜ Tıp Fakültesinde okuyan Alpaslan'dır. İki sene İYC'nin yurtlarından kalan Alpaslan, bu dönemle ilgili şunları söylemektedir: “Açıkçası açılımadım pek fazla böyle insan ilişkilerimi geliştiremedim. Tabii küçük yerde büyüdük bir de. Onun da etkisi var ister istemez.” Alpaslan kaldığı yurtta haftada bir kez yapılan sohbet toplantılarını, kültürel

geliştiriciler olarak tanımlamaktadır. Bu programlara herhangi bir zorlama olmadan, ‘hoşuna giderek’ katıldığını ifade etmektedir.

İBÜ’den Derya, kendisi eşcinsel bir birey olmamasına rağmen lise yıllarından itibaren LGBT aktivisti olarak faaliyet göstermektedir. Derya’nın lise yıllarında LGBT haklarıyla ilgilenmesini ailesi ilk başlarda hoş karşılamamıştır. İBÜ bünyesinde bulunan ve LGBT kulübü olarak bilinen Gökkuşaklı kulübü, üniversitede okuyan öğrencilerin velilerinin şikayet ve baskısıyla kapatılmıştır. Derya, bu kulübün 2012 yılında yeniden açılması faaliyetlerine doğrudan destek vermeye devam etmektedir. İstanbul İnsan Kaynakları adlı bir dernekte bir dönem çalıştığını ifade eden Derya, burada travesti ve transseksüellere hukuki ve psikolojik yardım verdikleri anlatmaktadır. Derya, buradaki görevinden kısa bir süre sonra vakit bulamadığı için ayrılmıştır. Derya’ya göre eşcinsellik bir tercih değil, bir yönelimdir. “Şöyle söyleyeyim size herhangi bir toplumda yalnızca Türk toplumunda değil bu kadar tepki göreceğini bile bile eşcinsel olmayı ya da cinsiyetini değiştirmeyi kimse tercih etmez. Onu bu durumda bırakan da genetik koddan başka hiçbir şey olamaz.” Bu yüzden Derya, eşcinsellerin hor görülmemesi, hakarete uğramaması, şiddet mağduru olmamaları ve öldürülmemeleri için bir şeyler yapmak zorunda hissetmektedir. LGBT örgütler, Derya’nın Hukuk bilgisini gerçek dünyaya taşıdığı bir alan olmuştur. Ayrıca sosyal çevresinin önemli bir kısmını da bu örgütlerden arkadaşları oluşturmaktadır. Dolayısıyla politik bir hareket olan LGBT örgütlenmeleri, Derya’yı metropolleştiren bir işlev görmüştür. Kendisini trans erkek olarak tanımlayan BÜ’den Zeliha da LGBT örgütlerinin, metropol kente tutunmasındaki önemini şöyle belirtmiştir:

“İstanbul LGBT örgütleriyle tanışmamı sağladı. Ben çok çekingen biriyken, bu örgütler sayesinde aktivist birisi haline geldim. İstanbul beni çok açtı, bu anlamda. Spod, Lambda ve Voltrans gibi eşcinsel örgütlenmelerde görev aldım. BÜ’de Lubunya’da etkinim. Beni İstanbul’a bağlayan bu örgütler oldu. Farklı yaşam tarzları olan insanlarla karşılaştım, ufukum açıldı. LGBT dostu sol çevreden arkadaşlarla eve çıktım.” (Zeliha, BÜ, Felsefe, 1)

Metropol kentin üniversitelerinde siyasal oluşumlar içerisinde kalan öğrencilerin hemen hepsi, kendini içinde yer aldığı grupla tanımlamaktadır. Siyasal örgütlenmelerde yer alan metropoldışı öğrenciler, kentin sembolik mekanlarına diğer metropoldışı öğrencilerden daha fazla önem vermektedir. Buralarda kalan metropoldışı öğrenciler çok yoğun bir siyasi bilinçlenme etkinliğine maruz kalmaktadırlar. Kimlikleri yüzünden ayrımcılığa maruz kaldığını düşünen metropoldışı öğrenciler, metropol kente kendi kimliklerini temsil eden kurumlarda görev alarak ve kendi kimliklerine dost olan siyasi çevrelerle ilişki kurarak politikleşmektedirler. Siyasi örgütlenmeler, metropoldışı öğrencilerin metropolleşmesi sürecinde ideolojik bir kanal olarak işlev görmektedir.

Araştırma kapsamında farklı örnekler üzerinden dini ve ideolojik grupların metropoldışı öğrencileri metropolleştiren bir kanala nasıl dönüştüğü gösterilmeye çalışılmıştır. Bu anlatılardaki örnek noktalar olarak; öğrencilerin metropol kentte bir tür sığınak aramaları, öğrencilerin inanç ve ideolojileri doğrultusunda maddi ve manevi olarak kendilerini destekleyecek bir grubun içinde yer almaktan duydukları memnuniyet, öğrencilerin içinde yer aldıkları gruplara aşinalıklarının arttığı nispette gündelik hayatlarının bu gruplarca kontrol edilmesi, bu grupların metropol kentte yaşayabilme sanatının öğrenildiği/aktarıldığı bir düzlem haline gelmesi gibi örüntüler seçilebilmektedir.

3.4- Barınak Kanalları Olarak Yurtlar

Yurtta kalmak, Türkiye üniversitelerinde okuyan pek çok öğrencinin deneyimlediği bir tecrübedir. Yurtlar asıl itibariyle, dini ve ideolojik kanallar arasında sayılabilecek belirli bir dini ya da ideolojik gruba bağlı olanlar, Devlete bağlı Kredi Yurtlar Kurumu (KYK) yurtları, üniversitelerin bünyesindeki yurtlar ve özel girişimcilerin açtığı yurtlar şeklinde dört bölümde incelenebilir. Boğaziçi ve Bilgi Üniversitelerinin yüksek gelir grubundan öğrencilerin kaldığı rezidansları bulunduğu gibi, bu

üniversitelerin bünyesinde fiyatı daha makul yurtlar da vardır. Özel girişimcilerin açtığı yurtlarda kalan metropoldışı öğrencilerin buralarda kayda değer bir farklılaşmaya uğramadıkları gözlemlendiğinden araştırma dışı bırakılmıştır. Dini ve ideolojik gruplara bağlı yurt ve benzeri barınma mekanlarında kalanların durumları bir önceki başlıkta ele alınmıştır.

Bazı metropoldışı öğrenciler kalacak yer ve sosyal destekle ilgili sıkıntılarını şöyle ifade etmektedir:

“Sürekli şartlar değişiyordu. Ne bileyim uzak oluyordu. Maddi açıdan uygun yerler arıyorsunuz falan. Tabii derdinizi de kimseye anlatamıyorsunuz, kendi başınıza bir şeylerle çabalıyorsunuz. İstanbul’da arkanızda bir, iki tane sağlam referansınızın olması lazım. Her yönden rahat edebilmeniz için. Bizim de o eksikliğimiz vardı mesela. Ben hep kendi başınaydım. Bir akrabam falan da yoktu yanına gideyim falan. Böyle saçma sapan işlerle uğraşıyordum.” (Zekeriya, İÜ, Tıp, 4)

Görüldüğü üzere, metropoldışı öğrenciler uygun şartlara sahip barınak bulma noktasında sıkıntı çekmekte ve bu noktada kendilerine referans olacak –torpil yaptırarak, iltimas gösterecek- bir desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedirler. Aşağıda, bu düzlem üzerinden geliştirilen taktik ve çözümler incelenecektir.

3.4.1- Devlet Yurdunda Kalmak

Metropol kentin üniversite öğrencilerinin diğer opsiyonları devlet yurtları ve özel yurtlardır. Devlet yurtları Kredi Yurtlar Kurumu (KYK) bünyesinde yer almaktadır. Bu kurum aynı zamanda devlet tarafından verilen öğrenci burs ve kredilerini de organize etmektedir. Yeni bir yapılanma sürecinde olan KYK, kırtasiye işlemlerini azaltarak daha hızlı ve etkin olmaya çalışmaktadır.²⁷⁹ Bu kapsamda; yurt, burs ve kredi müracaatında bulunan öğrencilerden istenilen belgelerin diğer kuruluşlardan

²⁷⁹ Çalışma ve Hedeflerimiz, (Çevrimiçi), <http://www.istyurtkur.gov.tr/calismaHedefler.php> , 17.06.2012.

elektronik ortamda alınması sağlanarak, burs/kredi ve yurt için istenilen belgeler 12'den 1'e indirilmiştir. Bu sayede 10-15 gün gibi sürelerde tamamlanan yurt kayıt ve burs, kredi işlemlerinin bir gün içerisinde çok kısa bir sürede tamamlanmaktadır. Böylece hem işgücü, zaman ve maliyet açısından bürokrasi ve kırtasiyecilik azaltılarak büyük ölçüde tasarruf elde edilmiş, hem de öğrenci ve vatandaş memnuniyeti sağlanmıştır. İstanbul genelinde²⁸⁰ 18'i Avrupa yakasında, 5'i Anadolu yakasında olmak üzere toplam 23 adet KYK yurdu vardır.

Devlet yurtları, öğrencilerin pek çok düşünce, ideoloji, inanç, kültür farklılıklarının buluşma noktasıdır. Mesela İBÜ'de hazırlık okuyan Diyarbakırlı Musa, devlet yurdunda kaldığı için, sadece hemşehrileriyle değil Samsunlu, Lüleburgazlı pek çok kişiyle arkadaşlık kurabildiğini ifade etmektedir. Musa için metropol kente ve üniversiteye uyum sağlama kanalı devlet yurdunda kurmuş olduğu arkadaşlık bağlantıları olmuş durumdadır. Musa, yerel bağlantılarından daha metropolitan bağlantılara devlet yurdu kanalıyla geçiş sağlamaktadır.

Devlet yurtları, diğer yurtlara da benzer şekilde, öğrencilerin beraber eve çıkacağı arkadaşlarını seçeceği ana kadar ikamet mekanı olarak da işlev görmektedir. İÜ'den Eda, yukarıda aktarıldığı şekliyle, ideolojik arkadaş çevresiyle Devlet yurdunda kalırken daha sıkı bağlantılar geliştirmiştir. Devlet yurdunda iki yıl kalan Eda, ardından kendine daha yakın gördüğü arkadaşlarıyla eve çıkmıştır.

Devlet yurtları kendini herhangi bir gruba ait hissetmeyen, İstanbul'da aşına bir çevreye sahip olmayan öğrenciler için, kendi benzerlerini bulma mekanı olarak işlemektedir. İÜ'den Hasan, yurttaki kalmasının sebebini eve çıkacak kafa dengi arkadaşlar bulamaması olarak açıklamaktadır.

“Evde kalsaydım, evimiz baya sosyal bir ortama dönüşürdü. Kafa dengi arkadaşlar bulmak lazım ama bunun için. Yeniden üniversiteye başlasaydım yurttaki daha az kalırdım, eve çıkmak için arkadaş aramaya daha erken başladım.” (Hasan, İÜ, Maliye, 1)

²⁸⁰ **Müdürlüğümüze Bağlı Yurtlar**, (Çevrimiçi), <http://www.istyurtkur.gov.tr/yurtlarimiz.php> , 17.06.2012.

Yurtdışından gelen uluslararası öğrenciler de genelde devlet yurtlarında kalmaktadır. Bu öğrencilerin memnuniyet derecesi, kaldıkları yurda bağlı olarak değişmektedir:

“İlk geldiğimde Moğollarla takılıyordum, sonra Türklerle de takılmaya başladım. Şu anda hem Moğol hem de Türk yakın arkadaşlarım var. Kaldığım yurttan canımı çok sıktıkları için, Moğolistan’dan arkadaşlarımla Zeytinburnu’nda bir ev tutmuştuk. Moğollar Budist olduğu için dini cemaatlerle ilişkileri yok. O yüzden herhangi bir yerden yardım gelmiyordu bize. Kışın bayağı soğuktu, kombiyi açtığımızda fatura yüksek geliyordu, açmadığımız zaman ise donuyordum. Orda hasta oldum, üç ay kalabildim, yurda geri dönmek için başvurdum. Başka bir yurda verdiler beni. Şu anda Kadırga yurdundayım, rahatım. Oda arkadaşlarımdan hepsi Türk, sıkıntı çıkmıyor, anlaşıyoruz Daha önce kaldığım yurttan kızlar bize sataşıyorlardı; ‘Siz bizim devletimizin parasını alıyorsunuz, neden bizim ülkemizin parasını yiyorsunuz’ deyip küfür falan ediyorlardı. Aslında, bu yüzden eve çıkmayı istemiştim.”(Solongo, İÜ, 2, Moleküler Biyoloji ve Genetik)

İÜ’den Taner de, Solongo gibi devlet yurdundan eve çıkmayı denemiş ama kendi deyimiyle ‘*sekiz ayda borç batağına girince*’, devlet yurduna ‘*sığınmış*’tır.

Yurtta kalmak, kişiyi evde kalmaktan daha az sorumlulukla karşı karşıya bıraktığı için, İstanbul’da ilk yılını geçiren öğrenciler yurtta kalma eğilimindedir. Fakat KYK yurtlarında kalmak isteyen pek çok öğrenci yurtların kontenjanı düşük olduğu için bu fırsattan istifade edememektedir.

“Bir yılını İstanbul’u tanımakla geçti. İlk sene yurtta kalmayı tercih ederdim. Daha İstanbul’u tanımadan, bir de evin sorumluluklarını yüklenmek ağır oldu. KYK yurduna başvurmuştum ama çıkmadı. Çıksaydı, daha iyi olabilirdi. Kendi düşüncelerimi sorguladığımda kendimi bir gruba sokamıyorum, sokmak da istemiyorum açıkçası. Çünkü hangi gruba girersen gir, kendi iradenle karar alamıyorsun, ortak kararlara uymak zorundasın. Ortak bir ruh, ortak bir bilinç beni bozuyor. Bir grup içindeyken illa ki sürükleniyorsun. O yüzden herhangi bir grubun evinde ya da yurdunda kalmak istemedim.” (Cahit, İÜ, Maliye, 1)

Alpaslan, devletin Tıp Fakültesi öğrencisine yurt, burs vs. bakımından hiçbir ‘*kolaylık ya da ayrıcalık sağlamadığı için muzdarip olduğunu*’ ifade etmektedir. Alpaslan ne tür kolaylık ya da ayrıcalık istediği sorusunu şöyle cevaplamaktadır:

“Mesela Tıp Fakültesi bünyesinde öğrenci köyü tarzında apartlar yapılabilir. Odanın içinde banyon olur, çalışma masası olur, doğru değil mi? Sosyal imkanların olur. Tıpçı yani zorlanıyorsa yani bir yer açarsın, herkes orada kalır. 2000 kişilik çok rahat yapılabilir. Okulumuzun nüfusu 2000 ve bir araziye 2000 kişilik hani yeşillik bahçesi olan dörder, beşer katlı, böyle apartlar çok rahat yapılabilir.” (Alpaslan, İÜ, Tıp, 4)

İÜ’den Hasan, öğrenci yurtları yerine apart dairelerin yapılmasını ve akbil gibi uygulamaların tek bir elektronik bilet halinde tüm Türkiye’de yaygınlaştırılmasını istemektedir. İÜ’den Halim, bütün Türkiye’de kullanılabilecek ortak bir elektronik bilet sisteminin geliştirilmesi gerektiğini, başka şehirlere gittiklerinde “resmen kazıklandıklarını” söylemektedir. Metropoldışı öğrenciler, İstanbul’da kullandıkları indirimli elektronik biletlerini memleketlerinde veya Türkiye’nin başka bölgelerinde kullanamamalarından yakınmaktadır.

Devlet yurdunda kalmak, bazı metropoldışı öğrenciler için yaşam tarzlarının bir parçası haline gelmiştir.

“İki yıldır öğrenci yurdunda kalıyorum. Yurtta karışanın yok aileyle kalmaktan daha özgürsün ama senle ilgilenen de yok, hasta olsan, canın bi yemek çekse kendini çok yalnız hissedebilirsin. Devlet yurdu maddi olarak iyi, üç aylık 315 lira veriyorum. Altı kişilik odadayım, üçümüz aynı memlekettiniz. Kendi memleketimden insanlarla kalmak istediğimi söylemiştim, imkanlar dahilinde bu tür şeyleri gözetiyorlar. Memnunum yani hayatımdan.” (Mahmut, İÜ, Tarih, 2)

Devlet yurdu genellikle benzerlerini bularak öğrenci evine çıkmak için arkadaş aramak gibi adımların atıldığı bir mekan olarak işlev görse de, bazen eve çıkmanın ekonomik olarak bir çıkmaz haline bazen de devlet yurdunda kalmanın da bir hayat tarzı haline gelmesi sebebiyle daimi kalınan bir mekana dönüşebilmektedir.

3.4.2- Üniversite Yurdunda Kalmak

Metropol kentteki üniversitelerin bünyesinde okuyan öğrencilerin barınma sorunlarına çözüm olması için açtıkları yurtlar vardır. Buna göre İÜ'ye bağlı öğrenci yurtları, Avcılar ve Cerrahpaşa kampüslerinde bulunmaktadır.²⁸¹ Avcılar Kampüsünde KYK'dan devralınan üç blok ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nce inşa edilen üç blok toplamda altı bina halinde hizmet vermektedir. Cerrahpaşa Kampüsü'nde ise iki adet kız yurdu bulunmaktadır. BÜ'ye bağlı olarak²⁸² İkiisi Güney kampüsünde, dördü Kuzey kampüsünde, ikisi Kilyos'ta ve birisi rezidans hizmeti vermekte olan Superdorm olmak üzere dokuz öğrenci yurdu hizmet vermektedir. İBÜ'ye bağlı olarak²⁸³, bir yurt ve iki rezidans öğrenci yurdu olarak kullanılmaktadır. Üniversite yurtları, Devlet yurtlarından genel itibariyle daha konforludur. Bu yurtlar da, Devlet yurtlarının işlevlerine benzer işlevleri yerine getirmektedir. Mesela, örneklem dışı görüşülen metropollü öğrencilerden Fatih Üniversitesi'nden (FÜ) Esra, metropoldışı öğrencilerin neden üniversite yurdunda kaldıklarına dair gözlemlerini şöyle anlatmaktadır:

“Okuduğum beş senelik zaman zarfında bayan arkadaşların en az iki senede İstanbul'a uyum sağlayabildiklerini gördüm. Sürekli memleketlerine evlerine gitme eğilimindeler. Bunun sebebi sanırım öğrenci evinde kalanlar için yemek yapmaya temizlik yapmaya alışmaya bayan arkadaşlarımız bir anda kendini bir böyle bir yükün içerisinde bulunca aileye özlem artıyor. Tabi dersleri nedeniyle gitmeyip ailesini çağıranda var. Bu olay üniversitenin yurdunda kalanlar için farklılık gösteriyor. Yurt ortamları buna pek mahal vermiyor. İnsan yoğunluğu, boş kalmama, fiziksel uğraş gerektirecek şeylerle uğraşmama, İstanbul'a adapte olmayı biraz daha kolaylaştırıyor. En azından sınıfımda kalan kızların çoğunluğu böyle düşündüğünü biliyorum. İki senenin sonunda sanırım yeterli özgüven sağlanıyor ki arkadaşlarımız yurttan kendi özel evlerine çıkma cesaretini gösterebiliyor. Bu onların İstanbul'a biraz daha alıştığının göstergesi. Evlerde düzenlenen çay partileri, gece yatıya kalmalar, yurttan elde edilemeyen toplu

²⁸¹Yurtlar, (Çevrimiçi),

http://www.istanbul.edu.tr/rehberlik/burs/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=4, 17.06.2012.

²⁸²Yurtlar, (Çevrimiçi), <http://www.yurtlar.boun.edu.tr/yurtlar.aspx>, 17.06.2012.

²⁸³Yurt ve Rezidanslar, (Çevrimiçi), <http://www.bilgi.edu.tr/tr/bilgide-yasam/genel-sekreterlik-koordinasyon-ofisi/yurt-ve-residanslar/>, 17.06.2012.

ders çalışma gibi aktiviteler, zamanla daha da çoğalıyor ve bu durumda aileye olan bağlılık biraz daha azalıyor. Bu nokta da, arkadaş ilişkileri de büyük önem taşıyor. Arkadaşlarla olan samimi ilişkiler de yine ikinci sınıfın başlarına tekabül ediyor.” (Esra, FÜ, Genetik ve Biyomühendislik, 4)

İBÜ’den örneklem dışı olarak görüşülen Burak ise metropoldışı öğrencilerin üniversite yurdunda kalmalarıyla ilgili şunları söylemektedir:

“İstanbulu olmayan öğrencilerin ilk işi yurttan kalmak eve çıkmak isteyen bile hem sosyallik hem de eve çıkacaksa bir arkadaş bulmak için ilkin yurda çıkıp bir çevre yapmak istiyor. Böylece istediği gibi ortamlara akmaya çalışıyorlar. Burası özel üniversite olduğu için buraya gelen insanların maddi açıdan çok dertleri olmadıkları için ortam delisi olmak için uğraşıyor. Bir de ayrı bir rahatlıkları yurda giriş çıkış saatleri yok ve karma yurt haliyle hem kızlar hem erkeklerde bundan çok memnun bu bana aslında normal geliyor. Çünkü karşı cinsin de ortamın içinde olması sürekli küfürlü ağır ortamların olmasını engelliyor hatta daha zevkli hale getiriyor kızlar için de aynısı geçerli. Genelde yurttan bahsediyorum çünkü okulda okuyan İstanbullu olmayan öğrencilerin yarısından çoğu okulun yurdunda ve çok memnun hallerinden. Yurttan yemek vermedikleri ve yurdu aşırı bir konforu olmadığı ve üstüne üstlük fazla para verdikleri halde hallerinden memnundur.” (Burak, İBÜ, Elektrik-Elektronik Mühendisliği, Hazırlık)

BÜ’den Sergen, İstanbul’a ilk geldiğinde üniversite yurdunda kalmaya başlamış, ama ilk kaldığı odadaki arkadaşlarından birinin alkol sorunu yüzünden odasını değiştirmiştir. İkinci odasında kendisiyle benzer zevkleri ve hobileri olan kişilerle karşılaşmasını bir şans olarak nitelendirmektedir. Masa tenisi, tiyatro, fotoğrafçılık, film gösterim ve tartışmaları gibi aktiviteler kendisiyle aynı ilgilere sahip yeni arkadaşlar edinmesini sağlamıştır. Sergen için de üniversite yurdu metropol kentteki arkadaşlık ilişkilerinin filizlendiği bir kanal olmaktadır. Güzel Sanatlar Kulübü ile İşletme Kulübüne üye olan Sergen, üniversite yurdunda kalmadan önce diğer alternatifleri de değerlendirmiştir:

“Boğaziçi Üniversitesini kazanınca evimize bir broşür gönderdiler. Üniversiteye yakın bir yurdumuz var. Bu taraflarda yurt fiyatları 750 lira civarında, onlar 200 lira istiyorlardı, cemaatin yurduymuş. İmkanları falan bayağı güzel. Ama ben böyle bir grup içinde yer almak istemediğimden, onlara üniversitenin bana sağlayacağı imkanlardan faydalanacağım, teşekkür

ederim deyip ayrıldım. Zaten benim yurt bursum var.” (Sergen, BÜ, Yönetim-Bilişim Sistemleri, 1)

Sergen, üniversite yurdu içerisinde de aynı şehirden gelen ve genellikle liseden tanışan arkadaşların şehir merkezli gruplar, İzmirli, Adanalılar, Bursalılar vs., oluşturduğunu söylemektedir. Kilyos’taki yurtlarda her odadan sorumlu bir surveyan (belletmen) bulunmaktadır. Çeşitli etkinliklere ulaşımında yurttan servislerin kaldırılması, öğrenci yurdunun merkezi kanal konumunu güçlendirmektedir. Serbest zamanlarını hobileriyle değerlendiren Sergen, hobidaş bulmak için de yurt kanalını kullanmaktadır. Sergen, küçük şehirden gelen öğrencilerin metropol kente kapılarak dağıtabildiklerini, mesela yurda sarhoş gelebildiklerini söylemektedir. Çeşitli kulüplerin ayarladıkları partilere yurttan servislerle gidip geldiklerini anlatan Sergen, tiyatro ve sinemaya da arkadaşlarıyla beraber gitmektedir. BÜ’den Nihal üniversite yurdu deneyimini şöyle anlatmaktadır:

“Üniversitenin yurdunda kalıyorum. Oda arkadaşlarımla iyi anlaşıyorum. Hepsi farklı illerden ama yeteri kadar düzenli ve disiplinliler. Ortak şeylerden hoşlanıyoruz, gittiğimiz kulüpler aynı. Sürekli birlikteyiz yani, o yüzden de iyi anlaşıyoruz.” (Nihal, BÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 1)

BÜ’nün metropoldışı öğrencileri, daha önce de geçtiği üzere, hazırlık sınıfı yıllarını Kilyos yerleşkesinde kalarak geçirmektedir. BÜ’den Zeliha, Kilyos’ta kalırken yalnızlık çektiğini vurgulamaktadır:

“Kilyos’ta dört kişilik, sıkışık bir odada kalıyorduk. Çok yalnızlık çektim orda, sevimsiz bir ortamdı. Gece üçe kadar gürültüden uyumak mümkün değildi. Uyku sorunu çektim orada. Hazırlık sınıfını devamsızlıktan bıraktım. Remedial oldum. Kilyos’tan ayrılıp eve çıkınca, uyku dengemi oturtabildim. Hazırlık sınıfını kurs alarak geçtim. Yeniden BÜ’ye başlasaydım, Kilyos’a gitmezdim herhalde.”(Zeliha, BÜ, Felsefe, 1)

Diğer bir BÜ öğrencisi Fatma ise, hazırlık sınıfı esnasında Kilyos’ta değil de kampüs yurtlarında kaldığı için ‘*dışlandığını*’ ifade etmektedir:

“Hazırlığa geldiğimde, görme engelli olduğum için, beni Kilyos’a göndermediler. Hazırlık öğrencileriyle kalmadık, bizi buradaki bir yurda yerleştirdiler. Erişim imkanlarımızın daha

fazla olacağını düşünerek bunu yaptılar ama hep üst sınıflar vardı etrafımızda. Ben kendi kendime, bunca zamandır ufak tefek olaylar dışında hiç engelimden dolayı dışlanmamışken, burada dışlandığımı hissettim. Bu beni çok mutsuz etmişti. Ama sonradan writing’i veremediğim için Hazırlıktan insanlarla kalmaya başladık. Baktım ki, çok iyi anlaşıyoruz, çok iyi dostluklar kurduk, kaldığım odadan çok mutluydum. O zaman fark ettim ki, o dışlanmamın engellilikten ziyade başka şeylerle ilişkisi var. Kilyos’ta kalmayan başka bir hazırlık öğrencisi arkadaşımınla bunu konuşmuştum, o da benzeri tecrübelerini aktarmıştı bana. O zaman anladım ki, asıl sorun herkes bölüm okurken, orada hazırlık öğrencisi olmakmış.”(Fatma, BÜ, Tarih, 1)

Üniversite yurtlarında kalmak öğrencilerin, kampüs yaşamına daha iyi adapte olmalarını sağlamaktadır. Bu veri, yurtdışında yapılan çalışmalarda belirtilen bir bilgi olma özelliğine sahiptir. Mesela Alaska Üniversitesi öğrencilerinden kampüs dışında kalanların akademik gereklerle, ilk dönem boyunca, kampüste yaşayanlardan daha iyi başa çıkabilmişlerdir. Kampüsteki yurtlarda kalan katılımcılar, kampüs dışında kalanlara göre kişiler arası ve toplumsal taleplerle daha iyi başa çıkabilmelerine rağmen akademik çalışmalara, üniversitede olmaya daha az motivasyonlu ve daha az eğitsel amaca sahiptir. Kampüs dışında kalan katılımcılar ise, sosyal etkinliklere katılım ve kampüsteki akranları veya diğer kişilerle ilişki kurmakta daha az başarılı ve üniversite çevresinin sosyal yanlarından daha az yararlanmaktadırlar. Dahası kampüs dışı katılımcılar, evlerinden ve hayatlarındaki önemli insanlardan uzak kalmakla baş edebilmekte daha az başarılı ve yeni bir çevre edinmekte daha çok zorluğa sahiplerdir.²⁸⁴ Çünkü üniversite yönetimlerine bağlı yurtlar genelde kampüs içerisinde bulundukları ya da kampüse direkt ulaşım imkanı sağladıkları için öğrencilerin, üniversite ortamında daha çok bulunmalarına, bu ortamdaki sosyal, kültürel, bilimsel faaliyetlere daha fazla katılmalarına sebep olmaktadır.

Üniversite yurdunda kalmak metropoldışı öğrenciler için, her zaman iyi deneyimler üretmemektedir. Metropoldışı üniversite öğrencilerinden bazıları, üniversite yurtlarında beraber kaldıkları arkadaşlarıyla sorun yaşadıklarını da belirtmişlerdir.

²⁸⁴Bruce Robert Schultz, “A Descriptive Study of Freshmen Adjustment to College at The University of Alaska”, La Verne Üniversitesi, California, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008, s.193- 194.

“Kuzey kampüsteki yurttaki arkadaşlarımla aram çok kötü. Odaya girdiğimde hiçbirinin yüzüne bakmak istemiyorum. Hiçbiriyle konuşmak istemiyorum. Çünkü o odaya girdiğimde yalnız olduğumu hissetmek istiyorum. Zaten dışarda insanlarla birlikteyim, odadayken kimseyle muhabbet etmek zorunda hissetmiyorum kendimi. Zaten çoğuyla da kavga ettim, bir sürü sorun çıktı çünkü. Bilgisayarına gömülüp, kimseyle konuşmuyorum. 10-12 saat internette vakit geçirebiliyorum. İlk başlarda böyle değildim ama şimdi böyleyim.”(Çiğdem, BÜ, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 1)

“Üniversite yurdunda kalıyorum. Kaldığım odadan arkadaşım yok ve onlarla anlaşıyorum. Odaya fazla uğramıyorum, iletişimimiz koptu. Odadaki arkadaşlara verdiğim selamı sayarsanız, bazı haftalara bir tane bile denk düşmeyebilir.”(Fatma, BÜ, Tarih, 1)

BÜ’den Erdal’a göre, üniversite yurdunda kalmak için insanın sabır sahibi olması gerekmektedir:

“BÜ eski bir okul olmasına rağmen, öğrenciye hizmeti az. Okulun yurdundan kalmak için sabır sahibi olmak lazım. Yurtta kalmayacaksan, alternatifin Hisarüstü’nde evde kalmaktır, ona da ekonomik güç lazım. Ben memur çocuğuyum, ailemin fedakarlığı had safhada. Orda iki boğazın geçindiğiyle ben burda bir boğaz geçinebiliyorsam, bu durum sistemle alakalı bir şeydir.” (Erdal, BÜ, İktisat, 1)

Bazı metropoldışı üniversite öğrencileri, özellikle BÜ’den öğrenciler, üniversite yurtlarında kalırken çeşitli sorunlarla karşılaşmalarına rağmen maddi açıdan zorunlu oldukları için bu yurtlarda kalmak durumunda kaldıklarını ifade etmektedirler. Genel itibariyle üniversite yurtları, devlet yurtlarından daha konforlu olmasına rağmen, devlet yurtlarınıninkilere benzer işlevler görmektedir. Herhangi dini veya ideolojik bir grupla bağlantısız metropoldışı öğrenciler buralarda benzerlerini bulmaya çalışmaktadırlar. Üniversite yurtlarında benzerlerini bulan öğrenciler ardından öğrenci evine çıkmaktadırlar.

3.5- Bir Kanal Olarak Kabuğuna Çekilmek

Bazı metropoldışı öğrenciler için *kendi kabuğuna çekilmek* ve metropol kent içinde, kendine küçük bir yaşam alanı yaratmak, onların metropolde varolabilme taktiği haline gelebilmektedir. Kendine birden çok yönden benzeyen kişileri bulup onlarla beraber olmak, metropol kentin tekinsiz, hoşgörüsüz, güvensiz ortamında varolma çabalarının en naifi sayılabilir. Bu taktik, bazen lise dönemlerinden itibaren planlamaya başlanarak bir proje haline getirilip üniversite kazanıldığında hayata geçirilmekte, bazen de çeşitli yurtlarda veya grupların içinde kalmalarına rağmen kendini bir türlü “yerinde” hissedemeyen öğrencilerin son çare olarak başvurduğu genel bir uygulama haline gelmektedir. Mesela, İÜ’den Burcu, İstanbul’da kaybolarak varolduğunu ifade etmektedir.

“İstanbul’a geldiğinizde siz tamamen kendiniz olarak kabul edilmiyorsunuz. Yani herkesin anlayabildiği bir kafa yapısı olmuyor. Sadece kendinize ufak bir çevre oluşturunuz kendi kafanızda ve o insanlarla kaybolarak varoluyorsunuz; herkesin, her insan kesiminin yaptığı gibi. Yoksa genel bir görüş, genel bir birbirini anlama, hoşgörü mantalitesi yok yani. Hangi insanlarla beraber kayboluyorum. Öncelikle bu tamamen benim karakterimle alakalı, bir de küçük şehirli olmamla alakalı sanırım. Küçük şehirde çok fazla güven problemi yaşamazsın. Çünkü herkesi şunun kızı, bunun oğlu olarak bilirsin. Burada öncelikle güven olayına çok fazla dikkat ettim ilk geldiğim zamandan beri. Kim zor gününde bana güvenerek bana sırtını yaslayabilir, aynı zamanda ben kime bunu yapabilirim onlara çok dikkat ettim. Bir de özellikle klasik, klişeleri olmayan kafalara çok dikkat ediyorum. Bana çünkü- evet insanın karakter olarak bazı tabuları olmak zorunda ama çok genel tabuları benimsemiş insanlar çok fazla düşünemeyen insanlar gibi geliyor bana.” (Burcu, İÜ, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı, 2)

Burcu, metropol kentte deneyimlediği aşırı güven problemine bir çözüm olarak kendine oluşturduğu çevreyle beraber ‘*kaybolmakta*’dır. Bu kayboluş aslında bir tür varoluş taktiği olarak da okunabilir. Dini ve ideolojik grupları metropol kente uyum sağlama süreçlerinde bir kanal haline getiren öğrencilerin davranışına benzer şekilde, etrafında ufak bir çevre oluşturup sonra bu çevreyle kaybolarak varolmaya çalışan ve aslında herhangi bir grupta bir şekilde yer almayan öğrenciler de metropol kentte kendi benzerlerini bulma eğilimindedirler.

İBÜ’den Çağdaş kaybolarak varolma taktiğini hemşehri temelinde geliştirmektedir. Lise döneminden altı kişiyle beraber kaldıkları evleri, onlar için hem bir sığınak hem de direnme mekanı olmuş. Bu ev içine –adeta- sığınarak metropol kentle iletişimlerini asgaride tutmaktadırlar. İktisatlı davranmak kaygısıyla ev ortamında bataklık, tavla gibi oyunlar oynayarak ve sohbet ederek geçirdikleri serbest zamanları, onları metropol kentin karmaşasına karışmalarını önlemiş ama dar bir çevre içinde kalmalarına da engel olamamış. İstanbul’da dördüncü yıllarını yaşayan Çağdaş ve arkadaşları, kente karşı bu derece soyutlanmış olmaktan pek de memnun değiller. Sadece yaşadıkları kente karşı değil, üniversiteye karşı da bir tepki üreten Çağdaş, “Bilgi Üniversitesi’nden uzağım, çok ilgili değilim. Oradaki tipler falan çok itici geldi. Belki de bu hazır ortamdan dolayı (ev ortamını kastediyor, AÇD) ısınmadım, üniversiteye” demektedir. İÜ’den Ufuk da Çağdaş gibi kabuğuna çekilerek varolmaya çalışmaktadır. İkinci öğretimde okuyan Ufuk, lise arkadaşlarıyla aynı evi paylaşmaktadır.

“İki yıldan beri liseden arkadaşlarımla öğrenci evinde beraber kalıyorum. Yemek ve temizlik çok büyük sıkıntı. Zorlanıyorum bunlarda. Titizlik anlayışım değişti artık mesela. Yaşadığım ortamı istediğim ölçüde temiz tutmayı beceremiyorum. İkinci öğretim olduğum için, eve ancak gidebiliyorum. Yemek yapmaya kalkıştığımda, on ikide ancak hazır oluyor. Normal bir insanın yemek vakti değildir yani bu. Bir de geceleri yıldızlara bakmayı özlüyorum, İstanbul’da.” (Ufuk, İÜ, Matematik, 1)

BÜ’den Faruk, İstanbul’a gelmeden önce şehre karşı taktikler geliştirmeye çalışsa da, samimi arkadaşlarıyla İstanbul’da bir üniversite kazanmaya çalışmak gibi, metropol kente geldiği ilk dönemler itibariyle ailesinin kendisi adına aldığı kararlara uymuştur:

“Memleketimde kurulu bir düzenim vardı. Samimi olduğum bir-iki arkadaşımınla İstanbul’u kazanmayı istiyorduk. Çok fazla örnek vardır yakın arkadaş gruplarında bu tür örnekler. Anadolu Öğretmen Lisesinden mezunum ama o arkadaşlarım benle beraber kazanamadılar. Onlarsız gelmek zor oldu, tamamen yabancı bir ortama girdim. Böyle olmasını beklemiyordum. İlk başta her şey kontrolümün dışında gelişti. Evdekiler –ailem- nasıl isterse öyle olsun istedim. Bu yüzden cemaatte kalmaya başladım. İlk önce yurttan kaldım. Ailem cemaat mensubu olduğum için cemaatin yurdunda kalmamı istedi, tamam dedim ama İstanbul’a

ilk geldiğim günden beri hayal kırıklıkları oldu bana verdikleri sözleri tutmadılar. Beni yüzüstü bıraktılar.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

Faruk, yüzüstü bırakılmasını ve devamını şöyle anlatmaktadır:

“Memleketimize cemaatten bir abi gelmişti, ‘Ahmet’i götüreceğiz kaydını yaptıracağız, kalacağı yeri göstereceğiz, İstanbul’u gezdireceğiz’ demişlerdi. Yurdun çok reklamını yaptılar. Boğaziçi Üniversitesi için özel yurtlar açmışlardı, oralarda kalmam için bir sürü şey söylediler bana. (Gülerek) Ama geldim gördüm ki o söyledikleri şeylerin hiçbirisi gerçek değilmiş. Sırf verdikleri bu sözler yüzünden annem ve babam benle beraber kayda gelmemişlerdi. İşleri yoğundu ve abinin bize verdiği söz yüzünden ben de ısrar etmedim. Neyse kayda geldim, kayıt zaten belirli bir gün ve saatler arasında oluyor. Kağıthane’de bir yurtta kalıyordum. Abi bana öğle gelicem seni kayda götürücüm dedi. Öğlen gelmedi, ben de sora sora Kağıthane’den araya araya Hisarüstü’nü buldum. Telaşlandım, sinirlerim bozuldu. Fakat aileme bunu yansıtmadım. Üzölmelerini istemedim. İki hafta sonra cemaat yurduna geçtim orda da sıkıntılar devam etti.Yurtta kalırken, giriş saati en son yediydi. Seneye düzelir diye düşünüyordum. Seneye arkadaşımın gelecek olması ve okulu çok sevmem direnmemi sağladı. O gelene kadar idare edeyim diyordum. Ama yurtta yarım dönem kalabildim. Yurtta odamızı değiştirdiler. Aslında bizim başımızdaki belletmen abi bizden sadece namaz kılmanızı isterdi, kaldığımız arkadaşlarla iyi kötü uyum sağlamıştık, iyi niyetli çocuklardı. Dönem ortasında bizim odamızı karıştırdılar. Bunu yaparken fikrimizi almadılar. Niyetleri cemaate uyum sağlayamayan –tabiri caizse- serseri ve benim asla anlaşılamayacağım kişilerin arasına bizi koyarak onların kendimize benzetmemizi istediler. Böylece onlar da cemaate uyum sağlayacaklarmış. Ben tabi ki böyle bir durumu kabul etmedim.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

Faruk, bu olaydan sonra Nur cemaatinin başka bir kolu olan Meşveret cemaatinde kalmaya başlamıştır. Bu dönemde kız arkadaşının olması yüzünden burada da fazla barınamamıştır. Yaşadığı sorunlar, hazırlık sınıfını geçememesine, BÜ’ndeki tabirle remedial olmasına, sebep olmuştur. Faruk, maddi olarak güç yetirebileceğine inanmasa da, gözünü karartarak, memleketinden arkadaşlarıyla ev tutmuştur. Faruk, hala ailesine arkadaşlarıyla eve çıktığını söylememektedir.

“Başka bir Nur cemaati olan Meşveret cemaatinin evine çıktım. Bu cemaat Okuyucular olarak da bilinir. Burda da kız arkadaşımın olması sorun oldu. Üç-dört yıldır devam eden bir ilişkim vardı, benden bir sene sonra o da İstanbul’u, Yeditepe Üniversitesini kazandı. Farklı aile

yapılarından geliyoruz onunla. Kız arkadaşım cemaat evinde kalmamın getirdiği sorumluluklar yüzünden, ki mesela Cumartesi akşamı Üsküdar’a gitmemiz gerekiyordu, gece on birde evde olmam gerekiyordu, pek istemiyordu. Kendisi sol bir kökenden geldiği için cemaate karşıydı. Sevgilimden ayrıldım. Beraber çıkacağım arkadaşla sorunlar yaşadım. Remedial oldum. Kaldığımız evde de bazı sıkıntılar vardı, evin abisi bedelli askerlikle ilgili para bulma sıkıntılarını bize yansıtıyordu. Olduk olmadık yerde bize çıkışıyordu. Bu yıl, ikinci dönemin başında evden ayrıldım. Cemaat evinde yapamıyordum, yakın arkadaşlarımla birlikte olmam ve kafayı dağıtmam gerekiyordu. Üçümüz de kendi ailemizden gizledik. Çünkü mesela ben söylesem, beni mahvederler. Eve çıktıktan sonra vaziyetler düzeldi, çulsuz bir hayat yaşıyoruz ve kendimizi dört duvara hapsettik ama psikolojik olarak bayağı bir rahatladım.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

Remedial olmak, sadece remedial olan öğrenciyi değil arkadaşlarını da etkilemektedir.

“Geçen seneki en yakın arkadaşım, remedial oldu. Okula uğramıyor ve aramız da bozuldu. Onunla büyük bir grubumuz vardı, planlarımı onun üzerinden yapmıştım. Ama artık görüşemediğimiz için, kendimi biraz yalnız hissediyorum.” (Tuğçe, BÜ, Türk Dili ve Edebiyatı, 1)

Faruk, arkadaşlarıyla eve çıkmanın maddi olarak kendisini kötü etkilese de, psikolojisinin düzeldiğini ifade etmektedir. Annesinin Gülen cemaati içerisinde mütevellî, ablasının ise Afrika kıtasında aynı cemaate bağlı kolejlerden birinde öğretmenlik yaptığını ifade eden Faruk, ailesinin kendisi cemaatte kalmazsa mesela beş vakit namazı kılmayacağını sandıklarını, kendisinin ise bunu yapabileceğine inandığını ifade etmektedir. Faruk, “Bunu onlara ispat edene kadar aileme cemaatte kalmadığımı söyleyemem. Çünkü çocuklarıym sonuça, benim sözüme inanmamaları güç” demektedir. Mülakatın ilerleyen kısımlarında şunları söyleyen Faruk’un, aslında bir tür ikilem içerisinde kaldığı görülmektedir:

“Cemaatte kaldığım dönemde kafa olarak kalmıyordum aslında. Akşamları bara falan çıkardık. Bu sene para olmadığı için pek gidemiyoruz. Evde bazen oturup sabahlara kadar muhabbet ederiz. Ya da bar ortamını evde yaratırız.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

Faruk, cemaatle yaşadığı temel çatışmanın, itaat istenen durumlarda kişisel farklılıklarının göz ardı edilmesi olduğunu söylemektedir.

“Mesela biz kaldığımız odada iyi bir ekiptik, hop yerimizi değiştirdiler. Bize söyledikleri, sizi cemaate bağlı gördüğümüzden başkalarını düzeltin diye farklı yerlere dağıttık oldu. Ama yerini değiştirdiğin adama bir sor bakiyim, bunu istiyor mu? Belki ben oraya gidince o adamlara uyucam. Daha önce böyle bir uygulama yüzde seksen başarılı oldu, bana sormadan yerimi değiştirmen beni huzursuz eder yani. Belki bir cemaat idare ediyorsan, böyle yapmaya mecbursun belki, ama ben bunu yaşamak zorunda değilim. Aşırı bir nesneleştirme var. Özne olarak kabul edilmiyorsun. Zaytung’da bile esprisi var yani: Cemaatte bu yıl yapılacak espriler, Avcılar 1. Bölge tarafından hazırlanıp diğer bölgelere dağıtıldı, gibi. Cidden böyle bir durum var. Aslında başarılı da oluyorlar. Zaten eğitim sistemi boyunca birileri hep yönlendirmiş, robotlaştırmış. Cemaat de bundan istifade ediyor bence.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

Hemşehrileriyle beraber tuttuğu evde kalan İBÜ Hazırlık öğrencisi Ayşe, böylece en azından aile hasretini bir nebze olsun dindirdiğini ifade etmektedir. Aynı taktiği uygulayan İBÜ Hazırlık öğrencisi Emre ise, kiraladıkları evin Hazırlık sınıflarının bulunduğu Kuştepe kampüsüne değil de, bir sene sonra okumaya başlayacakları bölümlerinin bulunduğu Dolapdere kampüsüne yakın olmasını tercih etmiştir. Böylece Emre, hemşehrileriyle kalarak memleket hasretini minimuma indirirken, üniversite eğitiminin büyük kısmının geçeceği kampüse yakın bir ev tutarak metropol kentin trafik ve kargaşasıyla daha az başetmek zorunda kalacağı ikinci bir taktik geliştirmektedir.

İBÜ’den Derya, İstanbul’u kazanmayı düşünen pek çok metropoldışı gencin geliştirdiği bir taktik çerçevesinde, liseden bir grup arkadaşıyla İstanbul’daki üniversitelere girmişlerdir. Derya altı kişilik bir arkadaş grubuyla geldiği İstanbul’da kendi ifadeleriyle “Altı kişilik bir arkadaş grubuyla buraya geldim diğerleri Boğaziçi’nde ben Bilgi’deyim.Dediğim gibi onlarla birlikteydim. Fakat onlarla şuan konuşmuyorum çünkü hepimiz farklı yaşamlardayız artık ve birbirimizin İstanbul’a uyum sağlayış şekillerinden hoşlanmadık sanıyorum ki. Herkes farklı şekilde kendini adapte etti bu yüzden de şu an görüşemiyoruz” demektedir. Derya bu konuda fazla

konusmak istemediği için, diğer arkadaşlarıyla kendisi arasındaki uyum sağlayış farklılıkları tespit edilememiştir. Derya, İstanbul'a gelirken çevre baskısıyla karşılaşmayı ummadığı halde böyle bir durumla karşılaşmıştır. Ona göre, yanında oturan arkadaşı sırf yanında oturduğu için kendisini onun hayatıyla ilgili söz sahibi sanabilmektedir. Memleketinde bile böyle bir şeyin olmadığını anlatan Derya, kente gelmeden önce daha 'bireysel bir İstanbul' beklediğini söylemektedir. Derya'nın tecrübesi, kaybolarak varolma taktiğinin işlemediği bir örnek olarak önemlidir.

İÜ'den Hayrettin cemaatten beraber ayrıldığı arkadaşıyla ev tutmuştur. Daha sonra bu eve, kendi hemşehrisi iki arkadaşı daha taşınmıştır. Hayrettin kabuğuna çekilerek var olmaya çalışırken, kendi benzerlerini bulma anlamında hemşehri bağlantılarından daha ileriye gitmiştir. Metropol kentte benzer deneyim yaşadığı arkadaşını, kendi benzeri kabul ederek onunla ev tutmuştur. İstanbul'da yeni hobi edinemeyen, herhangi bir gönüllülük ya da kulüp faaliyetine katılmayan Hayrettin, serbest zamanlarını akraba ziyareti ve arkadaşlarıyla gezerek harcamaktadır. Hayrettin herhangi bir ideolojik ya da dini grup içerisinde yer almamasının sebebi olarak, tüm grupların belli oranda radikal bir çizgiye sahip olmasıyla açıklamaya çalışmaktadır.

Bazı metropoldışı gençler, kendilerine kurdukları küçük bir dünya içinde kaybolarak var olmaya çalışabilmektedirler. Bu küçük dünya, genelde liseden edinilen arkadaşlıklar çerçevesinde şekillenmektedir. Kaybolarak varolma taktiği, ya metropol kente gelir gelmez ya da kişilerin gruplaşmalar içerisinde kendilerini rahat hissetmedikleri zaman uygulanmaya konulmaktadır. Kaybolarak varolan metropoldışı gençler için, metropol kent kıyısında yaşanan, içerisine nüfuz edilmesi zarar getirebilecek olan bir mekandır.

4-İstanbul’da Yaşamak; İstanbul’a Erişmek

Metropol kent, erişmek isteyenler için hemen her türlü imkan ve her çeşit mekanı içermektedir. Bu imkan ve mekanlar bazen birbirine paralel bazen de birbirine karşıttırlar. Mesela dini bir hayat görüşüne sahip metropoldışı bir öğrenci İstanbul’a gelmeden önce, İstanbul’u bir evliyalar kenti olarak tahayyül ederken daha dünyevi bir yaşam tarzına sahip bir başkası eğlencenin dibine vuracağı bir İstanbul düşleyebilmektedir. De Certeau’nun ifadeleri içerisinde söylemek gerekirse; kenti ideolojileştiren söylemlerde, okunabilir bir kimliğe sahip olmayan erklerin kurnazlıkları ve kombinasyonları çoğalmaktadır.²⁸⁵ Tabi ki, İstanbul’da yaşamak her zaman İstanbul’a erişebilmek demek değildir. Kişi, bazen –yukarıda da geçtiği üzere– metropol kentin içinde metropole teğet bir hayat yaşayabilmektedir.

“Metropol birbirine karşıt olmasına rağmen aynı anda var olabilen koşulların bir aradalığıdır. Bu zıtlıkların varlığı onu hep canlı kılmaktadır. Kentte sürekli devinim içinde bulunma hali gözlenirken, bu devinimin etkileri ortama ve gruba göre farklı farklı gözlenmektedir. Bazen bir sosyal grubun düzen olarak ortaya koyduğu bir durumu başka bir grup kendi düzenlerine müdahale eden düzensizlik olarak görebilmektedir. Bu sebeplerden dolayı kentte sürekli bir çatışma, direnç, müdahale, uyum ve adaptasyon süreçleri yaşanmaktadır.”²⁸⁶

Metropol, kendini içerdği çatışmalarla var etmektedir. Kişi ve gruplar metropolün karşılırlarına çıkardığı bu çatışmalara karşı çeşitli taktik ve stratejiler geliştirmektedir. Tüm bu taktik ve stratejilerin ana motivisi, metropol kenti deneyimlemektir. Zaten metropol kent, içine aldığı yabancı unsurları eninde sonunda kendileştirmektedir. Metropol kent, metropoldışı öğrencileri hızlı olma ve pratik düşünme, inanç ve ideoloji bakımından keskinleşme, yeni bir çevre edinme noktalarında nesneleştirmektedir.

²⁸⁵ De Certeau, A. e., s.190.

²⁸⁶ Ayşe Yalçın, “Metropolde Gündelik Hayat ve Yeni Kavramlar Üzerinden İstanbul Okuması”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 7.

4.1- Hızlı Olma ve Pratik Düşünme

Metropol kent metropol dışı öğrencileri kendi hızına alıştırmakta ve karşılaşılan sorunlar için pratik çözümler üretme alışkanlığı edinmelerini gerektirmektedir. Metropol kentte hızlı olmak, erişebilir olmakla beraber düşünülmektedir. Metropol kentin karmaşıklığı, metropoldışı gençlerin pratik zekasını da geliştirmektedir. Gençler aynı hedefe giden pek çok alternatif arasında en kestirme ve en hızlısını seçmeye almaktadırlar. Çünkü, İstanbul'da yaşıyor olmak metropoldışı öğrenciler için İstanbul'a ulaşabilmenin yeter şartı değildir. İstanbul'a erişebilmek için daha pek çok niteliğin bir arada olması gerekmektedir. Mesela İÜ'den Alpay'a göre merkezi bir semtte oturmak, yeterli güç ve sabra sahip olmak İstanbul'a erişebilmeyi sağlamaktadır.

“İstanbul'u tam olarak yaşayabiliyorum. Yani her yere gidebiliyorum, Mecidiyeköy her yere yakın, ulaşabiliyorum. İstedğim her şeye ulaşabiliyorum çok kolay bir şekilde. Sonuçta Taksim çok yakınım, her şey orada. Karşı (Anadolu yakası, AÇD) çok yakınım, on dakikada ben karşıya gidiyorum. Metrobüsle ben on dakika içerisinde karşıya gidebiliyorum. Bunun dışında Nişantaşı, Taksim, büyük alışveriş merkezleri, gece hayatı çok yakınım, sonuçta. Dediğim gibi; İstanbul'u tam olarak ben yaşıyorum. İstanbul'da her şeyi hiçbir şekilde zorluk yaşamadan tek başıma yaşayabiliyorum ben.” (Alpay, İÜ, Amerikan Kültür ve Edebiyatı, 2)

Alpay, İstanbul'un hızlı yaşamına alışamayan zayıf kişilerin genellikle ezildiklerini ve İstanbul'dan nefret etmeye başladıklarını söylüyor. Oysaki kendisi, İstanbul'da yaşamaya başladıktan sonra özgürlüğünün ve bilgisinin artmasına paralel olarak gücünün de arttığını ifade etmektedir. Ona göre İstanbul'da yaşamak için güçlü olmak gerekmektedir.

Metropolde güçlü olmak, hedefe ulaşmak için hız potansiyeline ve kestirme bilgisine sahip olma anlamına gelmektedir. İÜ'den Feyza'nın anlattıkları, İstanbul'da otobüse binme şekli bile güç ilişkilerinin bir anda nasıl hak ilişkisini alt edebildiğini göstermektedir. Memleketi Ankara'yı bir memur şehri olarak betimleyen Feyza, oradaki insanlarda daha az hırslı olduğunu düşünmektedir. Orada, insanlar

otobüs gelmeden önce sıraya girer ve otobüs geldiğinde bu sıraya göre otobüse binerler. Oysa İstanbul’da, mesela Bakırköy’de, insanlar otobüs gelmeden sıraya girmiş olsa bile otobüsün gelmesiyle kapıya üşüşmektedir. Oturacak yerin az, gidilecek mesafelerin ise uzun olması yüzünden insanlar hak esastan cayararak güç esasına göre hareket etmektedir. Kim daha hızlı davranıp otobüsün oturağına daha kestirme şekilde oturuyorsa, o kişi metropolde “kazanan”dır. Bir yarışa dönen bu durum içinde Feyza da, bir süre sonra kimseye yer vermemeye başladığını anlatmaktadır. Metropol kentte, hızlı olmak güçlü olmak anlamına gelmiştir ve haklı olmayı alt etmiştir.

Metropolde yaşamak gençlerin diğerk akranlarına göre ‘daha kolay çözüm üretebilme’ potansiyellerini geliştirmektedir. İBÜ’de okuyan Çağdaş, İstanbul’da bir yerden diğerkine gitmek için çok farklı yollar ve araçları kullanabilmenin kendi zekasını, diğerk şehirlerde okuyan lise arkadaşlarına kıyasla daha pratik kullanabilmesine yol açtığını düşünmektedir. Küçük şehirlerde okuyan arkadaşlarının, daha rutin, alternatifsiz bir hayat yaşadıklarını düşünen Çağdaş, kendisinin hemen her işinde sonuca giden alternatif yol ve yöntemler arasında kar-zarar hesabı yapmaya yöneldiğini belirtmektedir.

4.2- Memlekette Hissedilen Metropollülük

Metropol kente belirli ölçüde uyum sağılayan metropoldişi üniversite öğrencileri, memleketlerine döndüklerinde kendilerini hemşehrilerinden farklı hissetmektedirler. Mesela, İÜ’den Hale, İstanbul’a geldikten sonra memleketine tatil için gittiğinde en fazla şaşırdığı şeyin değışen zaman algısı olduğunu ifade etmektedir.

“Ben, İstanbul’da üç ay falan kaldım galiba. Sonra memlekete gidince şey hissetim; hani memleket sanki böyle şey, çok yavaşlamış gibi geldi bana böyle. İstanbul’dan sonra her şey çok yavaş hareket ediyormuş gibi geldi. Çünkü burada şey fark ettiyseniz koştura koştura gidiyoruz bir yerlere. Hatta yavaş yürüyünce çarpıyorlar. Sağdan yürümeyince kızıyorlar,

sinirleniyorlar falan. Oraya gidince çok şaşırdım hani ilk başta çok şey oldum. Allah Allah, insanlar yavaş mı yürüyor, ben mi hızlı yürüyorum falan diye bayağı şaşırdım.” (Hale, İÜ, Psikoloji, 3)

Hale, sadece yeni çevresine bağlanmakla kalmamış, aynı zamanda metropol kentin hızına da uyum sağlamıştır. Hale, metropol kente geldiğinde insanların bir yerden diğerine koştura koştura gidişini şaşkınlıkla karşılamıştır. Ama memleketine döndüğünde, aslında metropol kentin hızına alışmış olduğundan, orada zamanın ve dolayısıyla gündelik hayatın kendisi için yavaşladığını fark etmiştir. İÜ’den Enes ve Salim ise, İstanbul’da okumaya başladıktan sonra arkadaşlarının kendilerine bakışının değiştiğini ifade etmektedirler:

“İstanbul’da okumaya başladıktan sonra, arkadaşlarımın bana karşı saygısı arttı. Memlekete döndüğümde, lise arkadaşlarımla arama bir seviyenin girdiğini, onların bana karşı daha farklı bir saygı duymaya başladığını fark ediyorum. Daha bir saygıdeğer oldum, statüm olumlu yönde değişti. Daha önce öylesine sadece sohbet ettiğim insanlar, telefon numaramı istemeye falan başladılar.”(Enes, İÜ, Hukuk, 2)

“Memlekete gittiğimde, arkadaşlarım benim İstanbul’da okuduğumu özellikle vurguluyorlar. Mesela bir sorunlu karşılaştığımda, bana ‘Sen İstanbul’da okuyorsun, bu da senin için sorun mu’ falan diyorlar. Üniversite okumak güzel bir duygu da, İstanbul’da okumak anlatılmayacak derecede başka bir şey.” (Salim, İÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 2)

Çiğdem, BÜ’de okumaya başladıktan sonra çevresindekileri insanların kendisine bakış açısının nasıl değiştiği şöyle anlatmaktadır:

“Eski arkadaşlarımı gördüğümde, onlara Boğaziçi’nde okuyorum dediğimde beni kendilerinden kat kat yüksek bir yerde görüyorlar. Toplumdaki statün artıyor birdenbire. Oysa ben Marmara Üniversitesi Matematik Öğretmenliğini kazanamadığım için Boğaziçi’nde okuyorum.”(Çiğdem, BÜ, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 1)

İÜ’den Hale İstanbul’da yaşamanın duygusallığına mal olsa da, kendisine seviye kazandırdığını fark etmektedir. Liseden diğer arkadaşlarıyla bir araya geldiğinde sıkılmaya başladığı an bunu fark etmektedir. O anda arkadaşlarıyla konuştuğunu, fakat orada olmak istemediğini hissetmektedir. Arkadaşlarının sohbetini ‘boş ve

anlamsız’ bulmakta, onlarlayken sessizleşmekte, durgunlaşmaktadır. Hale, metropol kentte edindiği arkadaşlıkları, memleketinde olanlara tercih etmektedir.

Metropoldışı öğrenciler, İstanbul’da okumaya başladıktan sonra memleketlerine döndüklerinde hem kendilerini hemşehrilerinden farklı hissetmektedirler, hem de hemşehrileri tarafından artık birer metropollü olarak görülmektedirler.

4.3- İnançsal ve İdeolojik Keskinleşme

Metropol kentin paralellikler kadar –daha önce de bahsedildiği gibi- karşıtları da içermektedir. Metropoldışı gençlerden bazıları, metropol kentte *öteki* ile karşılaştıkça, kendi inanç ve ideolojilerine daha fazla bağlanma eğilimindedirler. Öğrenciler bu durumu ‘*keskinleşme*’ olarak ifade etmektedirler. İBÜ’den İrfan muhafazakar dünya görüşü zaviyesinden, okuduğu üniversiteyi çok farklı bir dünya olarak nitelediğini daha önce belirtilmişti. Okulda farklı hayat tarzlarına sahip arkadaşlar edinen İBÜ’den İrfan’ın şu sözleri metropol kente nasıl uyum sağladığına dair ilginç veriler içermektedir:

“Mesela okula geldiğimizde şey oluyordu işte, içki muhabbeti oluyordu ama hani arkadaşlar çağırıyor, akşam gel falan filan diye. Diyordum ya yok, ben içmiyorum, gelmeyeceğim. Yani ben o tür ortamları da sevmiyorum. Allah Allah içmiyor musun, ne zaman bıraktın? Ya hu bırakmadım oğlum, başlamadım ki bırakayım. İçmedin mi hakikaten? Hiç içmedim. Hiç mi içmedin diyor. İçmedim ulan içmedim. Yani n’apayım gardaş içmedik yahu hani. Ondan sonra hani namaz muhabbeti oluyor. Kılmadın mı? Kılmadım. Hiç mi kılmadın? Hiç kılmadım. Hiç mi kılmadın? Kılmak zorunda mıyım diyor bu sefer. Sanki böyle, içmek zorundayım sanki. Asıl sen kılmak zorundasın hıyar! Yani buraya geldiğimizde hani değer dünyası bambaşka bir şey. Abi beni biraz daha İstanbul’a alıştırın şey bu ikisinin arasında kalmış olmam. Beni uçlara götürmedi, biraz daha mantıklı hani doğrumu ispat etmeye götürdü.” (İrfan, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, Sivas, 4)

İrfan, farklı dünya görüşüne sahip öğrencilerle karşılaşmasını İstanbul’a uyum sağlamasına sebep olan bir durum olduğunu ifade ederken, kendi doğrusunu ispat

etmeye yöneldiğini açıklamıştır. Görüşmenin ilerleyen bölümlerinde bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Hani bu insanların yanına geldiğinizde bir şeyler söyleyerek, söyleyecek bir argümanınızın olması lazım. Retorik yapmamız lazım. Böyle boş boş konuşmaya gerek yok. Somutlaştırıp onu etki altına alman lazım. Bilginin etkisi altına, gerçeğin etkisi altına almak lazım. E bu sefer biz Bilim Sanat’ın seminerlerine gitmeye başladık. Bilim Sanat ‘a gidiyorduk işte. İlim Yayma ‘da kaldık ya abi. Bilim orada, hemen orada dibinde zaten.”(İrfan, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, Sivas, 4)

İrfan, farklı dünya görüşünden arkadaşlarıyla fikri tartışmalar yaparken, eksikliğini hissettiği bilimsel ve felsefi donanımı sağlamak üzere vakıf ve derneklerin etkinliklerine gittiğini ifade etmektedir. Bu etkinlikler onu İbn-i Arabi’den Bertrand Russel’a uzanan fikri ve felsefi bir alanla tanıştırmıştır. Sivas’ta kalsaydı bunları elde edemeyeceğini de ayrıca belirtmektedir. İrfan, Sivas’ta iken, Alevilerin ve Sünnilerin birbirine çok saygılı davrandığını, mesela Ramazan’da Alevilerin oruç tutanlara saygıdan dolayı lokantalarının camlarını gazeteyle kapattıklarını, aralarında çok iyi komşuluk ilişkileri geliştirdiklerini fakat İstanbul’da çeşitli toplumsal gruplar arasındaki, Kürtler-Türkler, Aleviler-Sünniler, ayrışmaların kendisini şaşırttığını belirtmektedir. İrfan İstanbul’da geçen beşinci yılında, artık kendisini bir İstanbullu olarak gördüğünü belirtmektedir.

Üniversite gençliği üzerine yapılan araştırmalar, gençlerin fikirlerinin keskinleşmesine değinilmiştir. Bir örnek olarak Özlem Avcı, dindar üniversite gençliği üzerine yaptığı incelemede,²⁸⁷ dindarlık göstergelerinin öğrenciler tarafından mantıksal bir çerçevede açıklanmaya, arkalarındaki gerçek anlamların sorgulanmaya çalışıldığını belirtmiştir. Bu akılcı yaklaşım, bir yandan rasyonelliğin ilkeleri çerçevesinde yeniden tanımlanarak anlaşılmaya çalışılan bir dindarlığı ifade etmektedir. Çünkü bu akılcı bakış açısı, dini değer ve kurallara müdahale ederek değiştirmemekte, sadece bu kuralları akılcılığın ilkeleri ile anlaşılır hale getirmeye başlamaktadır. Diğer yandan dinin ve dindarlığın göstergesi olan birçok kuralın

²⁸⁷ Avcı, A. e., s. 158- 159.

anlamı, bu bilimsel açıklama ve yorumlamalarla ifade edilmeye çalışılmaktadır. Yani, üniversite öğrencileri metropol kentte kendilerinde zaten var olan fikir ve inançları haklılaştırmak üzere okumalar yapmaktadır. Öğrenciler, fikir ve inançlarını rasyonalite ve bilimselliğin aracılığıyla kendilerine haklılaştırdıkça bu fikir ve inançlarda *'keskinleşmekte'*dirler. Ortaokul yıllarından beri Süleymancı cemaatinin yurtlarında kalan İÜ'den Abdüssamet bu konuda şunları söylemektedir.

“İnsan karşıt biriyle karşılaştığında kendi fikirlerinde keskinleşiyor. Mesela komünist insanları gördükçe üniversitede, İslam'a daha çok bağlanıyorum. Henüz herhangi bir diyaloga girmedim onlarla. Henüz arkadaş çevrem kendi yurdundan ve Nur cemaatinden –Gülen grubundan değil- arkadaşlardan oluşuyor.” (Abdüssamet, İÜ, Makine Mühendisliği, 1)

Metropol kentin metropoldışı öğrencileri öteki ile yani *'farklı olan'*la karşılaştırması onları yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi kendi fikir ve inançlarında daha keskin hale getirmektedir. Bu keskinlik bazen ötekiyle ilişki kurmamaya kadar varmaktadır. İdeolojik keskinliğin bu tür bir durumda ideolojik bağnazlığa dönüştüğü söylenebilir. Mesela İÜ'den Eda, lisedeyken karşıt görüşlü arkadaşlarının var olduğunu, onlarla her ne kadar tartışsa da beraber vakit de geçirebildiklerini hatırlamaktadır. Sosyalist hayat görüşüne sahip olan Eda, metropol kentte üniversite okumaya başladıktan sonra, karşıt görüşlü hiç kimseyle arkadaşlık kurmadığını ifade etmektedir. Eda, ideolojik görüşleri keskinleştikçe farklı yaşam tarzından kişilerle ilişkilerini asgariye indirmiştir. Eda'nın bu tutumu, hayatını tümüyle ideolojisine adanması ya da içinde bulunduğu grupla kendi varlığını tanımlaması noktalarından anlaşılabilir olmaktadır. Aynı üniversitede okuyan Zahit Eda'nın tutumuna benzer bir tutumu, Eda'nın grubuna karşı geliştirmektedir.

“Lisedeyken karşıt görüşlü arkadaşlarla aynı sınıfta okuyorduk. Bir araya gelip gitar çalıp, çay içip bişeyler yapıyorduk Ama sürekli tartışma halindeydik çünkü karşıt görüşlüydük. Ama burda öyle olmuyor. Burda her şeyi uçlarda yaşıyorsunuz. metropolün verdiği bişey var. Beni keskinleştiriyor, benim düşüncelerimi keskinleştiriyor, her şeyi tam anlamıyla daha çok okuyorsunuz, daha çok görüyorsunuz. Yaşam tarzlarınızın bile aslında birbirine çok zır olduğunun farkına varıyorsunuz. Bu anlamda tabi birçok ayrılık yaşıyoruz tabi.” (Eda, İÜ, Sosyoloji, 3)

“Kolektifler falan var mesela okulda. Amaçlarını hiç merak etmedim. Hiç onlarla gidip konuşma ihtiyacı hissetmedim. Eskiden beri bu insanların (solcuların, AÇD) haksız oldukları bilinçaltımda yer etmiş. Artık bu insanların her yaptığına ben yanlış derim. Doğru bi şey de yapsalar, yanlış derim; yanlış bi şey de yapsalar yanlış derim. Bizim BDP bile olsa öyle derim. Onlara katılmadım çünkü solcular ama siyasi olarak kendime yakın görüyorum. Henüz oy kullanmadım ama oy versem BDP’ye vermeyi düşünebilirim.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

BÜ’den Cansu, Gülen cemaatinde kalan bir üniversite öğrencisidir. Dindar bir hayat sürmeye çalışan Cansu, lisedeyken arkadaş çevresinin daha zengin olduğunu, İstanbul’daki arkadaş çevresinin hemen tamamının cemaatten olduğunu ifade etmektedir:

“Lisedeyken görüştüğüm, konuştuğum daha çok solcu arkadaşım vardı. Şu anda o kadar yoklar. Üniversitedeyken etrafım tekdüzeleşti. Derslerden derslere giderken, aralarda oturup farklı dünya görüşünden kişilerle arkadaşlığı ilerletemedim. Cemaatte kalıyorum ve oradan arkadaşlarım daha fazla mesela. Benimle benzer düşünen kişilerle değerlendirdim o araları. Belki de, onlar beni ötekileştirdiler. Mesela solcular bildiri dağıtıyorlar, ben de severim aslında farklı bir şey okumayı. Ama beni görünce kafasını çeviriyor, bana veriyor falan. Otobüste benim yanımda boş mesela, gelsin otursun sonuçta beni yemeyecek. Ama gidip ayakta bekliyor mesela. Geçen gün arkadaşım Kadıköy’de alışverişe gittik. Bir mağazaya girdiğimizde bize soğuk davrandılar, etrafımız birden boşaldı. Hissettik yani, başörtümüzden dolayı uzak duruyorlar. Beşiktaş’ta oturuyorum ve orda böyle bir şey hissetmedim mesela.” (Cansu, BÜ, Psikoloji, 1)

Metropol kentte okumaya başlayan üniversite öğrencisi, öğrenim hayatının bir bölümünde “*iyiden iyiye dağıtsa*” da bu dönem çok defa geçici olmakta ve pişmanlıkla dolayısıyla bir tür “*keskinleşme*” ile sonlanabilmektedir. Mesela, İstanbul’a gelmeden önce daha katı bir muhafazakar anlayışa sahip olduğunu söyleyen Alpaslan, İstanbul’da kaldığı süre içerisinde ‘*esnemeler*’ yaşadığını belirtmektedir. Alpaslan, doktorluğu bile ‘halka hizmet Hakk’a hizmettir’ düsturuna uygun bir meslek olarak gördüğü için seçtiğini belirtmektedir. İstanbul’da yaşadığı esneme noktalarına örnek olarak, ‘dini vecibelerini tam olarak yerine getirememeyi ya da kız arkadaşlarıyla barlara gitmeyi’ veren Alpaslan ama bunlardan pişmanlık da

duyduğunu, kişinin inandığı gibi yaşamadıkça huzura kavuşamadığını söylemektedir. Alpaslan, kendindeki fikişel dönüşümün memlekette tanıştığı İzmit’te okuyan kız arkadaşı sayesinde başladığını ifade etmektedir. Kız arkadaşı sayesinde bar, disko, içki vb. kavramlarıyla tanıştığını, iki yıl kaldığı yurttan ayrıldığını anlatan Alpaslan, geriye dönüp baktığında bu yaşadıklarından pişmanlık duymaktadır. Yani aslında Alpaslan, farklı olanı deneyimleyerek kendi değerlerine –memleketinden getirdiği değerlerine- daha çok bağlanmıştır. Metropol kent, bazı metropoldişi öğrencilerin memleketlerinden getirdikleri değerler konusunda titizlendikleri ve bu değerlerde keskinleştikleri bir mekandır.

4.4- Kafadengi Bir Çevre Edinmek

Metropolde üniversite okumak, metropoldişi gençleri yeni bir çevre edinmeye yöneltmektedir. Metropoldişi gençler “kafa dengi arkadaşlar” bulduklarında, eski arkadaşlık örüntüleriyle irtibatlarını azaltmaktadırlar. Metropoldişi öğrencilerin çoğu genellikle kendi üniversite çevrelerinden arkadaş edinme eğilimine girmektedirler. Mesela, İBÜ’de Hazırlık okuyan Ceren, memleketindeki arkadaşlarıyla iletişimi asgariye indirmiş durumdadır. Ceren, kaldığı yurttaki arkadaşlarıyla daha çok irtibat halindedir. Ceren’in sınıf arkadaşı Murtaza, üniversiteye ve metropol kente alışmak için kişinin kendi kafasına denk bir arkadaş çevresini bulmasının önemli olduğunu belirtmektedir. Yani hemşehrileriyle ilişkileri sıkı tutmak nasıl bir kente uyum sağlama taktiği haline gelmekteyse, kendine olabildiğince yeni bir çevre kurmaya çalışmak da öyle bir uyum sağlama taktiği haline gelebilmektedir.

İÜ’den Gökhan ise, üniversitedeki arkadaş grubunda bulunan diğer kişilerle espri tarzlarının benzer olduğuna, birbirlerini anladıklarına ve benzer konularda benzer düşüncelere sahip olduklarına vurgu yapmaktadır. BÜ’den Ozan, üniversiteye başladığı dönemde arkadaş edinme stratejisini şöyle anlatmaktadır:

“İstanbul’un insana verdiği bir özgüven var kesinlikle ama askeri lisede okuduğun için yine biraz daha kapalıydın, kapalı bir toplumda yaşadığın için o kadar süreç içerisinde biraz daha kapalı bir insan oluyorsun. Gerçekten diğer insanlar ilk başta bana göre çok daha rahattı. O açığı kapatmak için ben biraz açıkçası, mesela şimdi olsa o kadar şey yapmazdım, hani şu anki halime kavuşana kadar bayağı geniş davrandım yani. Geniş davrandım derken de hani şöyle mesela; normalde hiç çekmeyeceğim insanlarla, yani hani kafa yapımına uyuşmayan insanlarla bile arkadaş oldum. Kendi zincirlerimi kırarım amacıyla çok daha geniş bir arkadaş çevresi edindim. Çok daha geniş çerçeveden arkadaşlar edindim. Geniş çerçeveden gene arkadaşlarım var ama insan profilleri farklı. Çok daha rahat arkadaşlıklar kuruyordum ama şimdi o kadar geniş davranmam. Çok daha seçici olurum yani. Bir de boş zamanım da vardı geçen sene Kilyos’tayken. Hazırlıktayken çok fazla bir iş uğraş yoktu yani o yüzden.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

İÜ’den Taner ise, Ozan’ın stratejisinin tersini izleyerek önce dar bir çevre oluşturup ardından geniş bir arkadaş çevresine sahip olabilmıştır.

“Buraya ilk geldiğimde kendime dar bir çevre oluşturdum. O çevre yavaş yavaş genişledi. Bu belki de bir korunma mekanizmasından ileri geliyordu. Önce yurttaki odadaki arkadaşlarla samimi oldum. Sonradan farklı gruplarla arkadaşlarım oldu.”(Taner, Kimya Mühendisliği, İÜ, 4)

BÜ’den Ozan’a göre cinselliğe ve içkiye mesafeli duruşu, arkadaşlarından kendisine doğru bir baskı unsuruna dönüşebilmektedir. Bir anlamda ters bir mahalle baskısı yaşamıştır. Ozan, kendisine uygun bir çevre oluşturmak için, bir zamanlar arkadaşlarıyla mülakat yaptığımız esnada gitmek istemediği yerlere gitmiştir:

“Bir ara baskısını yaşadım. Baskısını da şöyle yaşadım; çok garip kaldım. Şöyle garip; ben mesela dedim ya özellikle Kilyos dediğim o bölgede şöyle bir durum var; herkes içki içiyor bildiğin. Ben içki kullanmıyorum, hiç kullanmadım. Çok rahat herkes, böyle bir ortam. Mesela sınıfça bir şey yapıyor atıyorum oradaki meyhaneye gidiliyor. Biraz önce dedim ya, şimdi olsa gitmezdim ama ilk başta açılmak adına gitmiştim. Gittiğimde mesela içki kullanmadığımı söyleyince veya mesela muhabbet biraz daha derinleştikten sonra evliliğe bakış açısı anlatılınca çok garip karşılanıyor. Yani bu bir baskı, toplumsal bir baskı. O çevrenin arasında o kadar kişinin içiyor olup benim tek başına içmemem ya da insan evlenmeden önce cinsellik yaşamamalıdır dediğimde, bu sözlerim bir toplumsal baskı oluşturuyor. O baskıyı hissettim.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

Bazı metropoldışı üniversite öğrencileri, kendilerine uygun bir çevre oluşturan kadar daha önce geçtiği üzere dini cemaatlerin evlerinde, devlet veya üniversite yurtlarında kalmaktadır. Bu öğrenciler, buralardan beraber eve çıkabilecekleri kafadengi arkadaşlar bulduklarında metropoldeki hayatlarını kendi ayakları üzerinde yaşamaya başlamaktadırlar.

Sonuç olarak metropoldışı öğrenciler, yeni mekanlarında yeni bir çevre oluşturmak için pek çok taktik geliştirmektedir. Metropolde kalınan yıl sayısı ile doğru orantılı olarak, kişilerin çevrelerinden memnuniyet düzeyleri artmaktadır. Kafadengi bir çevre oluşturmak, metropoldışı üniversite öğrencilerini metropolleştiren sürecin bir parçasıdır.

4.5- Anormalitenin Normalleşmesi

Metropol kente uyum sağlamak için geliştirilen taktiklerden birisi de rutin dışına çıkmak olarak gözükmektedir. Böylece metropol kente daha fazla erişmeye çalışan gençler, aslında bu eylemleriyle kendilerini dezavantajlı hissettikleri noktalarda, avantajlı hale getirmeye çalışmaktadırlar. Mülakatlar esnasında metropoldışı öğrenciler, kent ortamında kendilerini avantajlı hale getirebilmek için geliştirdikleri taktikleri anlatırken çekingen davranmışlardır. Bu durumun temel sebebi, ifşa olunma korkusudur. Öğrenciler, burs bulabilmek, istedikleri yurttan kalabilmek vs. için bu tür anormal yolları normalleştirmektedir. Normalleşen bu yollar –taktikler-, De Certeau’nun da dediği gibi bir süre sonra rutin olanın –strateji- yerine dahi geçebilmektedir.

İstanbul’da okumak için ailesinden izin alırken, babasını ‘zengin olacağına dair’ söz vererek ‘kandırdığını’ ifade eden Hebung, burs ve planladığı yurtdışı seyahati için kaynak bulabilmek için aşağıdaki taktikleri geliştirmek zorunda kalmıştır:

“Burs almak için bazı belgeleri düzenlemek zorunda kaldım. Yoksa burs almam imkansızdı. Seneye Londra’ya gidicem, orda da hayat pahalı. Aileme burslarım kesildi dedim, onların gönderdiği parayı da Londra’da harcamak üzere biriktiriyorum.” (Hebun, BÜ, İngiliz Dili ve Edebiyatı, 2)

BÜ’den Aycan, üniversitenin hazırlık sınıfını eğitiminin ağırlığından dolayı ailesine haber vermeden bıraktığını söylemektedir.

“Hazırlık öldürüyor beni, İngilizce yüzünden. Yıllardır öğrenemedim zaten bu dili, burda da öğrenmek zorundayım. Ailemin haberi yok ama hazırlık okulunu bıraktım, radikal bir kararla. Haziran sınavına giremiycem, yaz okuluna kalamıycam. Eylül’de geçebilir miyim, bilmiyorum ama aileme geçicem dedim.” (Aycan, BÜ, İktisat, Hazırlık)

Aycan, doktor olan anne babası sayesinde aldığı bir raporla Kilyos’ta kalmaktan nasıl kurtulduğunu şöyle anlatmaktadır:

“Bizim okulda hazırlık sınıfında İstanbullu değilsen Kilyos’ta kalmak zorundasın. Ama ben, Kilyos kampüsünde kalamadım. Başta Kilyos’taydım ama sağlık sorunlarımı gerekçe göstererek bir rapor aldım. Aslında rapor gerçeği tam yansıtmıyor ama orada kalamıyordum yani.” (Aycan, BÜ, İktisat, Hazırlık)

İÜ’den Emin dinen haram olduğuna inandığı fakat oynamaktan zevk aldığı kahvehane oyunlarını oynamak için çok bilinen bir taktiğe başvurmaktadır.

“Okey ve tavla oynamayı severim. Kahvede, arkadaşın evinde oynarız yani. Ama bir şeye oynayıp, kumara girmiyoruz.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

Dini bir cemaatte kalan Emin’in kahvehane oyunlarına düşkünlüğü tekil bir örnek değildir. Bu konuda İÜ’den Hasan şunları söylemektedir:

“Daha önce cemaatçilerle iletişime geçmemiştim. İyi arkadaşlar olduklarını gördüm. Okulda beraber takılıyoruz, bataklık falan oynuyoruz. Bataklık oynarken namaz dönüşümlü kılıyorlar. İki kişi gidiyor namaz kılmaya, onlar gelince diğer iki kişi gidiyor.” (Hasan, İÜ, Maliye, 1)

İBÜ’den Neriman, bölümünden memnuniyetsizliğinde ötürü kendi bölümünün kapatılmasına karşı yapılan eyleme katılmamıştır. Neriman, bölümü kapatılırsa kendisinin de okulu daha kolay bir şekilde bitireceğini düşünmektedir.

“Okulda sosyoloji bölümü kapatılacağı için eylem vardı. Beni çağırdılar ben gitmedim, çünkü bölümün kapatılmasını istiyorum ben. Bölüm kapatılırsa, beni de mezun etmek zorunda kalırlar, oh ben de kurtulurum o zaman. Hocalar falan da gidecek çünkü, beni mecbur mezun ederler o zaman.”(Neriman, İBÜ, Sosyoloji, 3)

Metropoldışı öğrenciler bazen dezavantajlı bir durumu avantajlı bir hale çevirmek için, bazense kişisel zevkleri ile inanç ve ideolojilerini telif etmek adına bazı taktikler geliştirmektedirler.

4.6- Kalabalık: Metropol Yabancılığı

Metropoldışı gençler, büyük umutlarla geldikleri metropolde yaşayan insanları bir süre sonra, *‘birbirine yabancılaşmış, birbirini umursamaz, birbirinden korkan, birbirine karşı duyarsız’* olarak niteleyebilmektedirler. Metropol insanlarının, metropol kentin gündelik hayhuyu içerisinde birbirlerini çok fazla umursuyor gibi davranmamaları, kente yeni gelen üniversite öğrencilerinde açıkça bir şaşkınlığa neden olmaktadır.

“En rahatsız edici olan olay, Taksim’de biri bıçaklansa kimse dönüp ona bakmazmış gibime geliyor. Çünkü, burada herkes gurbetçi. Metrobüste bir kavgaya şahit oldum, kimse durun yapmayın demiyor.” (Feyza, İBÜ, Medya ve İletişim Sistemleri, Hazırlık)

“İnsanlık diye bir şey yokmuş şehirde. Kimse kimseyi umursamıyor. Soğuk yani böyle. Ben geçen ben bir kavga gördüm. Kimse adamı kaldırıp şey yapmıyor, korkuyor acep nedir? Yani bir adama araba çarptı, kimse yanına bile koşmıyor. En azından bir ambulansı arayabilirler. Onu da yapmıyorlar. Ben aradım ambulansı.” (Emre, İBÜ, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Hazırlık)

Metropolde yaşayan insanların, hayatlarını uygar kayıtsızlık yahut sivil dikkatsizlik (civil inattention) içerisinde sürdürdükleri Erving Goffman tarafından tespit edilmiştir. Metropolde yaşayan metropoldışı öğrenciler de, zamanla bu tutuma uyum sağlamaktadırlar.

“Eskiden daha çok hakkını arayan bir insandım. Artık es geçiyorum, umursamıyorum, takmıyorum. Karakterim değişti yani.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

“Ben buraya gelirken, insanların daha kenetlenmiş olacağını düşünüyordum. Geldim ve gördüm ki, kimsenin kimseden haber yok. İnsanlarla konuşup konuşmamak, tanışıp tanışmamak konusunda çekincelerim oluyor. Yavaş yavaş alışmaya başladım. Aslında sıcakkanlı bir insanım ama buraya gelince soğuk bir insanmışım gibi davranmaya başladım. Yolda giderken biri bir şey söylüyor takmıyorum, biri birşey soruyor takmıyorum bile. Öyle bir insan olma gayretindeyim. Çünkü İstanbullular da böyle davranıyor.” (Yasin, İÜ, Coğrafya, 1)

“İstanbul’da trafik sorunu falan da var burada ama asıl sorun, insanlar samimiyetsiz. Mesela Doğu’da -ben Doğulu olduğum için Doğu’yu örnek veriyorum, kusura bakmayın, yoksa arka planında birşey yok- birisinin işi bir başkasına düşse insanlar hemen koşarlar. Ama burda böyle bir şey yok. Buradaki bireyselleşme insanları birbirine yabancılaştırıyor. İnsanlar arasında etkileşim azalınca, kişiler kendilerini kedi köpek gibi ev hayvanlarıyla veya son model bilgisayar, cep telefonu gibi teknoloji ürünleriyle tatmin etmeye başlıyorlar. İnsanlar çocuk seveceğine, hayvan seviyor. Eskiden şurda bir kavga olsaydı, ben ayırmak için girerdim. Ama burada yaşadıkça, o kavganın arasına girmek gerektiğini anladım.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Goffman’a göre, uygar kayıtsızlık (civil inattention), başkalarıyla göz göze gelen insanların birbirleri için özel bir merak hedefi teşkil etmediğini göstermeleri adına gözlerini birbirlerinden kaçırmalarıdır. Kişi, uygar kayıtsızlıkla başkalarının niyetlerinden şüphe etmek, onlardan korkmak, onlara düşmanlık etmek, onlardan kaçınmayı istemek için herhangi bir nedeni olmadığını göstermektedir.²⁸⁸ Fatma Barbarosoğlu’nun tercih ettiği tercümeyle sivil dikkatsizliğin metropol kentteki karşılığı daha iyi anlaşılabilir:

“Alman hemşireler yüzlerinde o mütebessim maske ile hastalarının her türlü ihtiyacını, bakımını karşılıyor. Beslenme ve temizlenme ihtiyacının bütün teferruatlarını düşünün. Sonra hemşirenin mesai saati bitiyor, yüzündeki o mütebessim maskeyi üniforması ile birlikte çıkarıyor ve karşısına çıkacak herhangi bir muhtaca karşı, "vazifesi olmadığı için" algı alanına

²⁸⁸ Erving Goffman, **Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings**, New York, 1966, The Free Press, s.84.

bile girmesine izin vermeden "sivil dikkatsizlik" konforuyla teçhizatlanmış olarak yoluna devam ediyor.”²⁸⁹

Barbarosoğlu’nun da belirttiği üzere, uygar kayıtsızlık bir süre sonra insanların birbirine karşı insani duyarlılığının yitimine de sebep olabilmektedir. Georg Simmel’in metropolde yaşayan insanların usanmışlık tutumuna yaptığı vurgu bu noktada önem arz etmektedir. Simmel’e göre, usanmışlık tutumu (Blasé Attitude) başlangıçta birbirine karşıt sinirsel uyarıların hızla değişmesinden ve sıkıca bastırılmasından kaynaklanır. Zevkin sınırsızca peşine düşülen bir yaşam, kişiyi usanmış hale getirir; çünkü sinirleri, öyle uzun bir zaman için en güçlü tepkimeyi vermeye tahrik eder ki, sonunda sinirler hiçbir tepki vermez olurlar. Aynı biçimde, çoğu zararsız izlenim, değişikliklerinin hızı ve karşıtlığı dolayısıyla öyle şiddetli yanıtları zorlar ki, sinirler, çok zalimce, güçlerinin son damlasına kadar bir o yana bir bu yana gider gelirler ve kişi aynı çevrede kalırsa, yeni güç toplayacak zamanları da olmaz. Böylece, yeni duyulanımlara uygun enerjiyle tepki verme konusunda bir yetersizlik ortaya çıkar. Metropole özgü usanmışlık tutumunun bu fizyolojik kaynağına eşlik eden ve para ekonomisinden çıkan başka bir kaynak daha vardır. Usanmışlık tutumunun özü, ayrımcılığa duyarsızlıkta saklıdır. Bu, nesnelerin, yarım akıllılarda olduğu gibi algılanmadığı anlamına değil, şeylerin anlamlarının ve değişen değerlerinin, dolayısıyla da şeylerin bizzat kendilerinin hayali olarak yaşandığı anlamına gelir. Şeyler, usanmış kişiye, eşit olarak düz ve gri tonlarda görünürler; hiçbir nesne ötekilerin üstünde bir tercih edilebilirliği hak etmez.²⁹⁰ Metropol hayatında sadece şeyler değil, kişiler de kalabalıklar içerisinde birbirinin üstünde veya tercih edilir durumda değildirler. Bu durum metropollüler için hayatı çekilebilir kılarken, metropoldışı öğrenciler için uyum sağlanması gereken başka bir faktör haline gelmektedir. Mesela, İBÜ’den Çağdaş bu konuda şunları söylemektedir:

²⁸⁹ Fatma Barbarosoğlu, **Berlin’in Bisikletleri ve Sivil Dikkatsizlik**, Yeni Şafak Gazetesi, 11.07.2008.

²⁹⁰ Simmel, A. e., s. 84.

“İnsanlar mesela çok yani suratsız yani. Yani hiçbir gülümseme yok, bir şey yok. Yani bir şey alıyorsun ya da bir şey soruyorsun yani yol tarifi istiyorsun. Yani insanlar böyle döveceklermiş gibi bakıyor falan. Ben anlamadım yani bunu. Belki bizde de o oluştu zamanla. Bize de sirayet etti o. Ama ben bunu mesela yadırgadım. En başlarda çok yadırgadım. İnsanlar hep bir gergin.” (Çağdaş, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, 4)

Simmel’in usanmışlık tutumu, Goffman’ın uygar kayıtsızlık olarak kavramlaştırdığı metropollü davranışı, metropolün gündelik hayatında her an yeniden üretilmektedir. Metropol yabancılığı olarak da adlandırabilecek şekilde, insanların birbirleriyle aynı mekanı paylaşıyorlar bile en az iletişime geçme davranışı, üniversiteyi okumaya gelen gençlerde yadırgatıcı deneyimler geliştirebilmektedir. Fakat metropoldışı üniversite öğrencileri metropol kente ilk geldiklerinde yadırgadıkları bu hali, daha sonraları bir metropol yaşam normu olarak kabullenebilmektedirler. Kendileri de metropolleştikleri oranda, bu davranışı üretir hale gelmektedir.

4.7- Kültürel Yenilikler ve Kültürel Değişimler

İstanbul’da okumaya başlayan bazı metropoldışı öğrenciler, özellikle İÜ ve İBÜ’de okuyanlar, kendileriyle metropollü akranları arasında rahatlık, özgüven ya da atılganlık gibi konularda farklılık görebilmektedirler. İstanbul’da doğup büyüyen öğrencilerle, taşrada doğup büyüyen öğrenciler farklı habituslara sahip olabilmektedirler. Metropol kentin iş ve okul dışında da canlı olan kültürel, sanatsal, bilimsel vs. hayatı, metropollü gençleri taşralı akranlarına göre daha donanımlı hale getirebilmektedir. Örneklem dışı görüşülen öğrencilerden İÜ’den Vahit metropoldışı öğrencilerle İstanbullu akranları arasında gözlemlediği farkları şu şekilde dile getirmektedir:

“Şive problemi ciddi derecede sırtıyor ve arkadaş ortamında falan biraz alay konusu olduklarını söyleyebilirim. Bunun dışında size bu belki komik veya basit gelir ama kültür farkı var. Mesela, İstanbul kültüründen gençler arasında herhangi bi durumun, bi konunun veya bi gafın popüler olması çok hızlı gerçekleşiyor yani buradakiler daha fırlama. En basitinden iki

gruptan sınıf arkadaşı arasında; kurulan cümleler, yapılan espriler falan çok fark var, ayrıca İstanbul dışından gelenler çok fazla olmasa da buradakilere nazaran ders çalışmaya daha meyilliler.” (Vahit, İÜ, İnşaat Mühendisliği, 2)

Vahit, metropollü öğrencilerle metropoldışı akranları arasındaki farklardan şive, kullanılan kelime dağarcığı ve espri kapasitesine vurgu yaparken; bazı metropoldışı öğrencilerin akranlarına göre daha fazla ders çalıştığını gözlediğini belirtmektedir. İÜ’den Yasin ise, metropollü öğrencilerin daha özgüvenli olduğunu ve bunu daha rahat bir ortamda yetiştirilmiş olmalarına bağlamaktadır:

“İstanbul arkadaşlarımın daha özgüvenli olduğunu gördüm. Belki el bebek gül bebek yetiştirildikleri içindir. Bir sorunları olduğunda direkt söyleyebiliyorlar. Ben, ilk geldiğimde biraz daha çekinerek konuşuyordum. Mesela ben ilk sorumluluğumu aldığımda altı buçuk yaşındaydım. Sürekli sorumluluk yüklendi bize, sürekli geri de itildik. Bunun yüzünden sorun da yaşadım. Şu an o duygum biraz hafifledi. Kendime güvenim arttı. Çünkü ailemin desteği olmaksızın, burada tek başıma ayakta duruyorum. Arkadaşıma bazen sohbet esnasında tavsiyeler veriyorum. Böyle şeyleri başardığım için kendime güvenim arttı.” (Yasin, İÜ, Coğrafya, 1)

Yasin’in söylediklerini destekleyen bir başka deneyim ise aynı üniversitede okuyan Hale tarafından dile getirilmektedir:

“İstanbul sınıf arkadaşlarımla aramda, kesinlikle çok farklılık hissettim. Hani ilk sınıf, sınıfa giriyorum, mesela hoca kognitif diyor. Allah’ım, kognitif ne diyorum falan, herkes anlıyor ben anlamıyorum diye düşünüyorum. Bir de mesela film muhabbeti dönüyor. Hani herkes anlıyor ben mi anlamıyorum falanböyle konuşuyorlar, tartışıyorlar. Bu kısma çok şey yaptım. Hani onlar daha mı kültürlü, ben kültürsüz mü oluyorum falan diye düşündüm. Bu konuda sıkıntı çektim. Espri anlayışları konusunda biraz sıkıntı çekiyordum. Normalde biz memleketteki kızlarla yan yana gelince hani konuştuğumuz şeyler aynı olduğu için hani böyle gülüyoruz falan ama burada konuşurken anlamıyorlar neye güldüğümüzü. Birinci sınıfta çok yaşıyordum da ondan sonra espri yapmamaya başladım. Onların hani benden iki, üç adım önde olduğunu sürekli görebiliyordum yani.” (Hale, İÜ, Psikoloji, 3)

Hale metropollü arkadaşlarıyla kendi arasında olduğunu düşündüğü bu kültürel farklılıkları telafi etmek için, metropollü arkadaşlarının ortamlarına daha çok katılmıştır. Metropollü akranlarıyla daha çok vakit geçirmek, Hale’yi İstanbul’a ilk

geldiği zamanlarda şaşırtan kültürel yeniliklere hızlı bir şekilde alışmasına yardımcı olmuştur. Hale'nin İstanbul'a ilk geldiği dönemde kentin içinde hareket edebilmek konusunda yaşadıkları, aynı zamanda metropol kentin fiziki özelliklerine uyum sağlamanın dahi bir oryantasyon programı dahilinde metropoldışı öğrencilere öğretilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

“Bir de bazı şeyleri tek başıma öğrendim hani ne bileyim yol falan konusunda. Hani insanlar direkt geçiyorlar falan, akbili kullanmayı ben bilmiyorum mesela. Hani bildikleri için kullanıyorlar, geçiyorlar. Fındıkzade’de bir anım olmuştı. Tramvay istasyonuna geçeceğim. İşte durağa geçeceğim, yoldan nasıl geçeceğim yol arıyorum falan. Karşıya nasıl geçeceğime bakıyorum, bir de yalnızım. Çapa Tıp’ta Fizyoloji dersimiz vardı bizim. Böyle yalnız gidiyorum.Çıkıyorum tramvay durağına nasıl gideceğim, yol arıyorum. Artık içinden geçtim. Arkadaşlarımı arıyorum hatta gülüyorum. Diyorum ki neler yaptım size anlatırsam bayağı gülersiniz. Hani gelin göstereyim neler yaptığımı burada falan. Öyle dalgasını da geçiyorum. Çok farklıydı.” (Hale, İÜ, Psikoloji, 3)

İstanbul’da yer alan üniversitelerin, metropoldışı öğrencilere kent kültürü ve gündelik yaşamı hakkında zamanında ve yeterli bilgiler içeren oryantasyon programları düzenlemesi, bu öğrencilerin kente daha kolay uyum sağlamasına neden olabilecektir. Nitekim, İÜ’den Alpaslan’ın tecrübeleri, Hale’nin deneyimleriyle benzerlikler sergilemektedir.Alpaslan, şunları söyleyerek İstanbul’da yaşamının kendisini daha sosyal biri haline getirdiğini belirtmektedir:

“İstanbul’da okumak bir kere sosyalleşmek adına büyük şeyler yaptı. İlk geldiğim günü hatırlıyorum kimseye merhaba bile diyemiyordum. Kimseyle iletişime geçemiyordum mesela en basitinden. Ama hani kendimde olan potansiyelin belki bir nevi farkına varmamı sağladı. Farklı insanlar, farklı ortamlar. Genelde nargile ortamlarına takılıp, sohbet ediyoruz.” (Alpaslan, İÜ, Tıp, 4)

İÜ’den Figen de, İstanbullu üniversite öğrencilerinin kitap ve film bilgisinin kendisinden daha ileri olduğunu söylemektedir. İÜ’den Nejla da, İstanbul’da yetişen arkadaşlarının kültürel açıdan daha zengin bir birikime sahip olduğunu düşünmektedir:

“İstanbul’da yetişenler arkadaşlarımız tabi ki, tanıdıkları bir ortamda bulundukları ya da garipsemedikleri durumlarla karşı karşıya oldukları için özgüvenleri daha yüksek, daha atılganlar. Anadolu’dan gelenler, kendilerini ifade etmekte daha çok zorlanıyorlar. Ama aslında Anadolu’dan gelen de, nasıl bir ortama geldiğini teknoloji sayesinde –televizyon, internet, filmler vs.- az çok biliyor. O yüzden alışma süresi en fazla bir, iki ayı buluyor.” (Nejla, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

İÜ’den Bahar, İstanbul’a üniversite okumak için bir kez daha gelme şansı olsaydı daha donanımlı olarak gelmek istediğini söylemektedir. Bahar’ın sınıf arkadaşı Semra ise benzer şekilde, ‘kendisini daha geliştirerek’ gelmek isteyebileceğini ifade etmektedir. İÜ’den Eda üniversiteye yeniden başlama şansı olsaydı, daha çok ‘okuyacağını’ ifade etmektedir:

“Yeniden İstanbul’da üniversiteye başlama şansım olsaydı, daha çok okurdum. Bu dönem takip edemediğim derslerim oldu, onları bırakıyım seneye bu derse en başından girip takip edeyim diyorum. Siyasi faaliyetlerim yüzünden zaman problemi yaşadığım oldu. Bazen aynı zamanı derse mi başka şeye (ideolojik aktivitelere AÇD) mi ayırmalıyım sorusunu kendime sorduğumda başka şeyi tercih edebiliyorum. Derslerimi daha çok takip etmeyi, mesleki anlamda daha donanımlı olmayı isterdim.” (Eda, İÜ, Sosyoloji, 3)

İstanbullu öğrencilerin, metropoldışı öğrencilere göre üniversitenin özellikle ilk yılında daha başarılı olduğunu ifade eden İÜ’den Zahit ve Taner, bu durumu “*ortamın yerlisi*” olmaya bağlayarak jeososyalliği vurgulamaktadırlar.

“Birinci sınıfta, liseyi İstanbul’da okuyanların ders ortalaması bizden yüksekti. Çünkü adamın memleketi burası, trafiğine, kalabalığına her şeyine alışmış. Biz yabancılık çektik tabi.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

“İstanbullu arkadaşlarımla aramda sadece elektronik, bilgisayar vs. alanlarda fark hissettim. Bu alanlarda hepsi benden daha uzmandı. Ben yeni yeni öğrenmeye başlıyordum. İstanbul’da uzun süre yaşamak insanın hayat bakış açısını değiştiriyor, insana bir vizyon kazandırıyor. (Taner, Kimya Mühendisliği, İÜ, 4)”

İstanbul’da üniversite okurken kültürel çatışma yaşayanlardan biri de askeri liseden mezun olan ve BÜ’de okuyan Ozan’dır. Ozan İstanbul’daki çok kültürlü ortamın

kendisini nasıl dönüştürdüğünü, özellikle askeri lisede kendilerine yapılan ‘yüklemeler’den nasıl arındırdığını şöyle anlatmaktadır:

“Gerçekten o çok kültürlü yapı, karşındakine hoşgörü, tolerans ve saygı ortamı yani hep aradığım bir durumdu ve cidden insanlara karşı önyargılarımın birçoğunu atmama sebep oldu. Ki şöyle durup düşündüğüm zaman, lisede birçok bize yüklemeler yapıldığını düşündüğüm zaman, o hani belli kesimlere, belli gruplara karşı ne kadar sert duvarlar çekildiğini düşündüğüm zaman, bunun böyle olduğunu daha iyi anlıyorum. Yani kimse alınmasın veya gücenmesin ama lisedeyken bazı hocalarımız hani Kemalizm’i din gibi anlatıyordu diyebilirim. Bize ne dediler biliyor musun? ‘Aslında Nutuk’ta her şey var’ diyor adam. ‘İnsanlar nasıl okumaz. Öyle bir kenara koyuyorlar, gelişigüzel okuyorlar oysa her şey var bunda. Halbuki baksalar, ne güzel anlatıyor günümüzü Atam’ diyor. Hani camilerde veya cemaat toplantılarında Kur’an ve Allah için söylenen sözlerin aynısını, Nutuk ve Atatürk için söylüyorlardı. Yani artık Kemalizm, tam bir din olarak benimsenmişti.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

Ozan, askeri lisede okuduğu dönemde belirli bir ideolojinin adeta bir din gibi dogmatik bir halde öğrencilere dayatıldığını ifade ederek kendisinin de bu durumun mağdurlarından olduğunu dile getirmektedir.²⁹¹ Ozan, askeri lisede öğrencilere yapıldığını iddia ettiği ‘yüklemeler’i halkın askeriye algısı üzerinden değerlendirmeye devam etmektedir:

“Birinci, ikinci sınıf zamanlarında şu imaj vardı yani; halk gerçekten seviyor. Büyük bir kesim seviyor, belli kesim bizi umursamıyor şeklinde bir imaj vardı. O da şöyle mesela; zenginler çok umursamıyor, genel olarak geri kalan halk bizi seviyor şeklinde bir imaj vardı. Ama ondan sonra fark ettim ki; bize bu imajı özellikle empoze ediyorlar. Yani hani komutanlarımız böyle düşünmemizi sağlıyor. Diyor ki adam, ‘İşte oraya çıkıyorsunuz, herkes size bakıyor, düzgün giyinmeniz gerekiyor’ falan filan. Aslında sonradan baktığımda onların da artık askeriye’nin subaylarının halk tarafından, geniş kitleler tarafından o eski revaçta olmadığını bildiklerini ama bizim öyle hissederek, öyle davranmamızı istedikleri için böyle şeyler yaptıklarını görmeye başladık yani biraz da. Bunu görebilen bir arkadaş grubumuz vardı en azından.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

²⁹¹Kemalizm’in dini bir dogmatizm halinde yeniden üretimine sanat dünyasından bir örnek olarak, tiyatro sanatçısı Gülriz Sururi’nin aşağıda linki verilen röportajında sarf ettiği “Benim için Atatürk’ün Nutuk’u dünyaya inmiş son kitaptır” cümlesi verilebilir. Bkz. **Gülriz Sururi: Tesettürlü Kadınlara Nişantaşı Kafelerinde Oturmaları Emredildi**, (Çevrimiçi) <http://t24.com.tr/haber/gulriz-sururi-tesetturlu-kadinklara-nisantasi-kafelerinde-oturmaları-emredildi/224024> , 20.02.2013.

Ozan ‘*yüklemeler*’ olarak nitelendirdiği ve ideolojik bir kılıfa büründürülerek edinmesi sağlanan kültürel birikimi, metropolün gündelik hayatı içerisinde anlamlı bulamamıştır. Lisedeki öğretmenlerinin kendi düşüncelerini yönlendirmeye çalıştığını fark ettiği andan itibaren, Ozan bu ‘*yüklemeler*’in nesnesi olmamaya karar vermiştir. Bu yüzden Ozan, lise yıllarında kendisine empoze edilen fikriyatın zıddı bir başka fikriyata aidiyet duymaya başlamıştır. Ozan, BÜ’de okumaya başladıktan sonra üniversitede etkin olduğunu ifade ettiği Gülen cemaatinin sohbetlerine katılmaya başlamıştır. Ozan’ın askeriyeden getirdiği bilgilerle bir cemaatinin sohbetlerine devam etmesi kendi içinde bir çatışmaya sebep olmuştur:

“Cemaate karşı açıkçası bir önyargım vardı. Çünkü aşırı bir propaganda vardı askeri lisede. Ben genel olarak kendimi onların empoze ettikleri şeylere karşı korumaya çalıştım ama ne kadar da olsa insanda bir şey oluşuyor yani. Aşırı bir önyargı vardı ama bu önyargıların bir kısmı hala da, önyargıların demeyeyim de o önyargılarda düşündüğüm şeylerin bir kısmı hala da, devam ediyor yani. Ama şunu gördüm ki; dini yaşayış boyutları çok güzel. Ama dini beşeri hayata uygulayış boyutlarında sıkıntı var. Dini değil daha doğrusu, beşeri hayattaki bazı adımlarda sıkıntılar var. Mesela sistemin içine dahil olma noktasında bir problemleri var. Yani şunu diyebiliriz; bir sistemin değişmesi için yanlışlar yapılması gerekir mi sorusunda, yani doğruya yanlış yolla ulaşılır mı noktasında, problem var. Gidilebilir diyorlar o konuda çeliştiğim noktalar var.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

BÜ’den Ozan, farklılıklara hoşgörü gösterilmesinden ziyade İlahiyatçı Hayrettin Karaman’ın formüle ettiği şekilde tahammül²⁹² gösterilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ozan, hoşgörü yerine tahammül kavramını, ‘*farklı olan düşünce ve davranışı yanlış bulduğunu sert biçimde ifade ettiği*’ için seçmektedir. Bir insan kötü bir davranış içerisine girdiğinde, o davranışa karşı neden hoşgörü gösterip saygı duymalıyım diyerek, bu duruma ancak tahammül edebileceğini belirtmektedir. Medyatik akademisyenler bu örnekte de görüldüğü gibi bazı durumlarda, üniversite gençliğinin görüş ve hayat tarzlarını belirleyecek ölçüde önem kazanmaktadırlar.

Mezun olunan lise ve okunan üniversite değişkenleri, metropoldışı öğrencilerin metropollü akranlarıyla kendileri arasında bir tür kültürel farklılaşma hissedip

²⁹² Hayrettin Karaman, **Tahammül mü, Hoş Görmek mi?**, Yeni Şafak Gazetesi, 07 Ağustos 2011.

hissetmemesi noktasında önem kazanabilmektedir. Örneklem dahilinde Anadolu lisesinden mezun olan yahut Boğaziçi Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler, metropollü akranlarıyla aralarında sosyal hayatta atılganlık, genel kültür vs. gibi konularda herhangi bir fark görmediklerini, hatta kendilerinin bu konularda metropollü arkadaşlarından daha avantajlı olduklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bunun bir sebebi, memleketlerinde akademik başarısı yüksek olan gençlerin metropol ortamında kendilerini daha donanımlı olarak görmesi olabilir. Memleketlerindeki en iyi eğitim imkanlarına sahip olan bu gençler, İstanbul'a geldiklerinde kendilerini kültürel açıdan metropollülerden çok da farklı hissetmemektedirler. Bu konuda, Faruk şöyle demektedir:

“Üniversiteyi kazanıp buraya gelirken, kendimi İstanbulluların yanında biraz yetersiz hissedebilirim diye düşünüyordum. Oysa buraya gelince baktım ki, adamların İstanbul'dan haberi yok. Oturmuş ders çalışmış evinde, başka da bişey yapmamış. İstanbul'da doğup büyümesine rağmen, ilk öğrenci akbilini üniversiteye başlarken çıkarken arkadaşım var. Çok zengin olduğu için falan değil, Bahçelievler'den dışarıya çıkmadığı için. Onun için İstanbul yok ki, Bahçelievler var ya da ne biliyim Bakırköy var. Doğma büyüme İstanbullu arkadaşımı metroya bindirdiğimi hatırlıyorum. Gel metroya binelim Taksim'den, Mecidiyeköy'de aktarma yaparsın falan demiştim. Kartaldan buraya gelen arkadaşım var, eve gidişi bazen üç saati buluyor çocuğun.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

İstanbul dışından gelen arkadaşlarla bir anda program yapabilirsiniz, oysa İstanbullu arkadaşlar ailelerinin daha güvensiz olmaları sebebiyle –belki şehre, belki ortama bilemiycem- ani verilen bir karara uyamayabiliyorlar. İstanbullular, İstanbul'u sonradan gelenlerden daha az geziyorlar. Avrupa yakasında oturup hayatında hiç Üsküdar'a gitmeyen arkadaşlar tanıdım ben. (Cansu, BÜ, Psikoloji, 1)

“Ben kendimi İstanbul'da doğup büyüyenlere göre daha atılgan gördüm. Üniversiteye yeni gelmiş olmanın verdiği heyecanla daha çok sosyalleştim. Adamlar İstanbullu ama en fazla benden üç-dört mekan fazla biliyorlar. Ben sosyal bir çevreye girerken bunun eksikliğini hissetmedim.”(Erdal, BÜ, İktisat, 1)

İÜ'de okuyan ve Anadolu lisesinden mezun olan bazı metropoldişi öğrenciler de İstanbul'da büyüyen öğrencilere göre kendilerini daha atik görmektedirler:

“Dışardan gelenler daha atılgan oluyorlar. Zaten yeni bir yeri kazanmış daha cesaretliler, o cesaret özgüvene dönüşüyor. Burdakiler biraz geri planda kalıyorlar. Dışardan gelenler daha atikler.”(Elif, İÜ, Maliye, 1)

“Anadolu lisesi mezunuyum, İstanbul’da okuyanlarla aramda çok bir fark göremedim. İstanbul’da okuyanların çoğu evden okula, okuldan eve geçiyorlar. Etraflarıyla pek bir alakaları yok.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

“Anadolu lisesi mezunuyum, liseyi burda okuyanlardan daha iyi bir eğitim aldığımı fark ettim. Ama İstanbul’da okuyan arkadaşlarımın ailesi burda, arkalarında aile desteği var. Ben yurttan kalıyorum, böyle bir desteğim yok. Kendimi memleketimde olduğu kadar sağlam hissetmiyorum burda yani.”(Mahmut, İÜ, Tarih, 2)

BÜ’den Başak, kendini metropollü akranlarına göre daha atılgan bulmaktadır. Metropollü sınıf arkadaşlarını daha yoğun ve belki de bu yüzden daha pasif olduğunu söylemektedir. Başak aslında tam da Simmel’in vurguladığı üzere, metropolde yetişen gençlerin taşralı akranlarına göre daha çok usanmışlık tavrı geliştirdiğini ifade etmektedir.²⁹³ İÜ’den Hayrettin de, metropollü sınıf arkadaşlarını kendisiyle kıyasladığında “daha pasif” bulmaktadır. Bu durumun bir nedeni, ona göre, metropol kentin metropollülere verdiği “bıkkınlık” olabilir. Üniversite öğrencilerinin atılganlık/pasiflik algısı, genel olarak sosyal ve kültürel aktivitelere katılım üzerinden işlemektedir. Metropollü üniversite öğrencilerinin ailelerinden yanında kalmalarından dolayı aile denetimini metropoldışı akranlarına göre daha sıkı şekilde deneyimlemeleri, metropoldışı öğrencilerin metropol kent ortamında kendilerini daha özgür hissetmelerine neden olmaktadır. Bazı metropollü öğrencilerin, metropol kent ortamındaki farklı mekanları yeterince tanıyamamış olması da, metropoldışı öğrencilerin metropollü akranlarına eleştiri getirmelerine sebep olmaktadır.

²⁹³ Simmel, A. e., s. 84.

4.8- Bir Keşmekeş Olarak Trafik

Trafik sorunu, metropoldışı öğrenciler tarafından İstanbul'a gelmeden önce haberdar olunan ama önemsenmeyen ve nasıl başa çıkılacağı üzerine kafa yorulmayan bir konu olarak görülmektedir. Mesela, İÜ'den Meral İstanbul'daki trafik derdini zaman sorunuyla beraber ele almaktadır. Memleketinde bir yerden diğerine gitmek için on dakika yeterliyken, İstanbul'da bu süre bazen iki saati bulmaktadır. Bu yüzden hep bir koşuşturma içinde olan Meral, katılmak istediği diğer etkinlikleri de hesaba katınca, burada bulunmasının temel sebebi olan öğrenciliği icra edememekten şikayetçidir. Memleketinde çok fazla boş vakti olan Meral, İstanbul'da yirmi dört saat ile yetinememektedir:

“İnsan İstanbul'dayken ders çalışmak istemiyor. Yapacak çok şey var, derse vakit yok. Buraya yirmi dört saat yetmiyor. Yetmiyor, çok kötü oluyor. İskenderun'da o kadar çok boş vaktim oluyor ki. Burada devamlı bir koşuşturmacam oluyor; oradan oraya, oradan oraya. Sabah otobüs çilesi çok kötü. Yola çıkmak çok kötü, trafik çok kötü. Trafiğe alışamadım hala. Sözleştiğim saatte hiçbir yerde olamıyorum, trafiği düşünemiyorum. Ve çok büyük bir yer. Bir yerden bir yere gitmek trafik olmasa bile iki saat sürebiliyor. İskenderun'da öyle bir şey yok. Her yer, her yere on dakika mesafede.” (Meral, İÜ, İktisat, 1)

İÜ'den Ayşen de, İstanbul'daki günlük hayatında trafiğe bağlı sorunların ne denli yer kapladığını şöyle ifade etmektedir:

“Mesela kendi memleketinde bir yerden bir yere çok çabuk gidebiliyorsun. Beş ya da on dakika en fazla. Ama burada bir gününü ayırman gerek. Tamamıyla o gün gidiyor yani. Okulla bir gezmeyi, ya da başka bir yere gitmeyi asala sürdüremezsin. Okul ayrı, ev ayrı, gezme ayrı hepsi bir gün istiyor, zaman istiyor. On beş dakikalık bir yere trafik oluyor bir saatte gidiyorsun mesela.” (Ayşen, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

Özellikle merkezi bölgelerdeki yolların bazı saatlerde çok sıkışık olması, öğrencilerin ulaşım için kullandıkları toplu taşıma araçlarının çok kalabalık olması, metropolde bir yere ulaşmak için mesafelerin uzun vaktin dar olması, metropoldeki

yaya akışının bir tür koşuşturma şeklinde olması, taksiye binen öğrencilerin dışardan geldiği anlaşıldığında kandırılmaya çalışılmaları metropol trafiğini metropoldışı öğrenciler için bir “keşmekeş”e çevirmektedir.

4.9- Para Ekonomisinin Kalbi Olarak Metropol

Metropol kentin para ekonomisinin kalbi olduğunu iddia eden Simmel; modern zihnin giderek daha çok hesap yapar hale geldiğini, bu kadar çok insanın günlerini, tartmayla, hesap yapmayla, sayısal saptamalarla, nitel değerlerin nicel değerlere indirgenmesiyle dolduran şeyin yalnızca para ekonomisi olduğunu söylemiştir.²⁹⁴ Ona göre; “Para alışverişinin asıl yaşama alanı olan büyük kentler, şeylerin satın alınabilirliğini, daha küçük mekanlara oranla çok daha fazla öne çıkartırlar.”²⁹⁵ “Bütün türlü türlü şeylere tek ve aynı biçimde eşdeğer olmakla para, en korkutucu düzey belirleyici haline gelir.”²⁹⁶ Simmel, metropol kenti para ekonomisinin yuvası ilan etmekte ve metropol kentte en korkunç düzey belirleyici olarak parayı görmektedir.

Simmel’in yukarıda anlatılan tespitleri, İstanbul’da okuyan metropoldışı öğrencilerin bazı deneyimleriyle örtüşmektedir. Mesela İBÜ’den Derya’nın metropol kentte parayla kurmak zorunda kaldığı ilişki bu duruma bir örnek olabilir. Derya, metropol kentte insanların para ile kurdukları yoğun ilişkiden ötürü onlara güvenini kaybettiğini söylemektedir. İÜ’den Emin İstanbul’da okumanın kendisine ‘*kazandırdıklarını*’ içtenli bir üslupla şöyle anlatmaktadır:

“İnsanların iç yüzünü görmemi sağladı. Bir işe girerken atılgan olmayı, halk tabiriyle yırtık olmayı öğretti bana. Bir işi başarmak için bir çevre edinmenin gerekli olduğunu öğretti. Üniversite arkadaşlığının, daha çok sınav dönemine dayanan bir arkadaşlık olduğunu biliyorum artık, mesela.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

²⁹⁴ Simmel, A.e., s.83.

²⁹⁵ Simmel, A.e., s.85.

²⁹⁶ Simmel, A.e., s.84.

Simmel'in metropol kent ve para ekonomisi arasında kurduğu denklem, bir yönüyle Marksist şeyleşme kuramına da denk düşmektedir. Şeyleşme, kapitalist ilişkiler içerisinde toplumsal ilişkilerin de metalaşması, bireylerin birbirlerini amaca götürecek bir amaç olarak görmeleri ve beşeri ilişkilerin giderek para ilişkileri haline gelmesidir. Şeyleşmenin hüküm sürdüğü toplumsal bir evrende insanlar, bir şişe süt satın alır gibi, cinsellik, oda temizliği, ruhsal yardım, gözetleme vs. gibi şeyler için başka insanları satın alabilirler.²⁹⁷ Kendi ifadesine göre İBÜ'den Derya, metropol kentin şeyleşen yüzünü paranın neler yaptırabileceğini görerek idrak etmiş ve hayatını, ideolojisini hatta ideallerini para ekonomisine göre yeniden şekillendirmiş, yani şeyleştirmiştir. Derya ile aynı okulda okuyan Neriman'da, metropol kentte paraya biçilen kıymetin her şeyin üzerinde olduğunu ifade etmektedir:

“Bu şehirde paran yoksa yerdeki karınca kadar değer yok. Çevremden gözlemlediğim durum da bu. Akrabalarımın da böyle durumlarla karşılaştım. Önceden parası varken insanların hürmet gösterdiği kişiler, paraları bittiği vakit yüzlerine bakılmayan kişiler haline gelebiliyor. Param yoksa evden kesinlikle çıkmam.”(Neriman, İBÜ, Sosyoloji, 3)

İstanbul'da taksi kullanmak dahi para ile metropollü arasındaki ilişkiyi yakından görmek için bir sebep olabilmektedir. İBÜ'de okuyan Çağdaş'ın bu konudaki hatıraları ilginç bilgiler vermektedir.

“En basitinden taksicilerin yani dalaverelerini biraz çözdük diyeyim. İlk geldiğimiz zaman çok kandırıyorlardı açıkçası. Ya mesela 5 liralık yola gideceğiz, Balıkesir'den geldik, bavullarımız var. Bavullarımızı ya adamlar almıyor. Yani sonuçta gideceğimiz yer 2-3 km.lik bir yer. Sonra bir adam geldi. Vay dedi, niye almamış, gelin ben sizi alırım falan. Neyse bavulları koyduk, adam taksimetreyi açmadı. Biz diyoruz bu adam herhalde hayrına bizi götürecektir. Daha sonra, dedik, abi ne kadar borcumuz falan. Dedi, ya dedi; bavul parası atın yeter dedi. Ne kadar dedik. 10 lira dedi 4 lira yazacak yere. Biz de tabii safız o zamanlar. Tamam abi, sağ ol falan. 10 lirayı verdik. Daha sonra öğreniyoruz ki; böyle bir şey yok.” (Çağdaş, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, 4)

Metropolün daima para ekonomisinin yuvası olması²⁹⁸, metropolde yaşayan insanları bazen *‘ne pahasına olursa olsun daha fazla kazanma’* davranışına itebilmektedir. Bu

²⁹⁷ Richter, A. e. s.90.

²⁹⁸ Simmel, A. e., s. 82.

yüzden metropoldışı öğrenciler, metropolde mal ve hizmetleri ederinin üzeri fiyatlarla almak zorunda kalabilmektedirler. İşin iç yüzünü anlayınca, ‘kazıklandıklarını’ anlayan öğrencilerin metropolde yaşayanlara karşı güven eşiği düşmektedir. Bazı öğrenciler –İBÜ’den Derya gibi- İstanbul’da yaşamının insanlara karşı iyi niyetlerine mal olduğunu belirtmektedirler. İÜ’den Zekeriya bu konuda şunları söylemektedir:

“Anadolu’da iki üniversite okumak, İstanbul’da bir üniversite okumak gibi derler. Buraya gelince bütün arkadaşlıklar çıkar üzerine kurulu oluyor. Onları biz birinci sınıfta falan fark edemiyoruz, sürekli ortamınız değişiyor yani. Böyle şeyler ilk başta söylense, bilsek yani çok iyi olurdu.” (Zekeriya, İÜ, Tıp, 4)

Bu konuda İBÜ’den Özcan da şunları söylemektedir:

“Metropol kentte tek başıma yaşama deneyimim bana çok şey katsa da, bana stres de verdi. Bazı konularda duygusal davranma imkanı vermiyor metropol hayatı, rasyonel düşünmeyi dayatıyor. İnsanların seninle iletişim kurmaya çalışmaları, aslında bir çıkarları yüzünden olabilir. Bu da seni komplo teorilerine itebiliyor. Sosyal ilişkiler söz konusu olduğunda memleketteki gibi saf ve temiz olamıyorum.” (Özcan, İBÜ, Medya ve İletişim Sistemleri, 4)

Metropoldışı öğrenciler, para ekonomisinin geçerli olduğu metropol kentte yaşamının bir yolu olarak burs imkanlarına başvurumaktadırlar.

“Dört yerden burs aldım. Kadıköy’de Konyalılar Derneğine gittim. Adam babası çiftçi olan arkadaşşıma ‘Baban çiftçiye, sen neden üniversite okuyorsun’ dedi, bana ‘Paran yoksa neden İstanbul’u yazdın, buraya niye çıktın geldin’ dedi. Kavga ettim adamla. Sana ne dedik, ağzını bozdu. Yaka paça olduk adamla. Çıktık gittik sonra. Meğer dernek solcu Konyalılarınmış, biz İlahiyatçı olunca bize böyle davranmışlar.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

“Mardinlilerin bir derneği var. Arkadaşım üç senedir burs başvurusunda bulunuyor, bir türlü burs vermiyorlar, garibime. Ben zaten çıkmaz diye hiç başvurmam.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

Metropol kentteki hemşehri dernekleri, öğrencilerin burs almak için başvurduğu yerlerden biridir. Fakat hemşehri dernekleri, kendilerini kuran ve yöneten kişilerin gerek siyasal eğilimi, gerekse çok fazla başvuru almaları dolayısıyla; metropoldışı öğrencilere çok fazla yardımcı olamamaktadırlar.

Metropoldışı öğrencilerinin gözünde İstanbul, tam anlamıyla para ekonomisinin kalbidir. Metropoldışı öğrencilerin ifadelerine göre, burada insani ilişkilerin maddi ilişkiler gözetilerek örgütlenmesi, esnafın daha çok kazanmak için ürün ve hizmetleri daha fazla fiyata satmaya çalışması vs. gibi sebeplerle insanlara olan güvenleri yıkılmıştır. Metropoldışı öğrencilerin, metropol kentte önemli sorunlarından birisi de bu şehirde yaşamak için uygun maddi olanaklara erişebilmektir.

4.10- Memlekette İstanbul'a Taşınan Sevdâ

Metropol kentte üniversite okumak istemenin önemli motivlerinden birisi de, lisedeyken sevdiği kişinin yanına gitmek olarak belirmektedir. Bu durum hem memleketi önce terk edip İstanbul'da okumaya başlayanlar, hem de sınava yeni girecekler için geçerlidir. Mesela, İBÜ'den Hakan, memleketinde bıraktığı kız arkadaşının gelecek yıl İstanbul'da bir üniversite kazanacağını düşünmektedir. Hakan, ailesiyle her gün yarım saat görüşürken; kız arkadaşıyla bir günde üç saat telefonla konuşmakta, yaklaşık beş yüz defa mesajlaşmaktadır.

“Sevgili olmayınca da biraz şehre alışmak da zor oldu. Çünkü ben, iki gün görüşmediğimi hatırlamıyorum. Günde en az altı saat görüşürdük. Bu yüzden biraz İstanbul'a alışmak bu yönden de sorun yarattı.” (Hakan, İBÜ, Sinema-Televizyon, Hazırlık)

Hakan'ın kız arkadaşının gelecek sene İstanbul'da bir üniversite kazanması umudu, ona metropol kentte güç katmaktadır. Kız arkadaşının İstanbul'da bir üniversite kazanmasıyla, ilişkilerindeki mesafe sorununu aşarak daha mutlu olacaklarını umut etmektedir. Hakan'ın bu umudu, yine aynı üniversiteden Gözde'nin yaşadıklarında doğrulanmaktadır.

İBÜ'den Gözde'nin memlekette erkek arkadaşı kendisinden bir yıl önce İstanbul'a üniversite okumaya gelmiştir. Gözde, her ne kadar erkek arkadaşının bazı konularda kendisini kısıtladığını – mesela dans kursuna gitmesine izin vermemiştir- düşünse de, onunla aynı şehirde bulunmak Gözde'ye *'iyi gelmekte'*dir. Lisedeki

ilişkisini İstanbul’da devam ettirmek umudu her zaman mutlu sonla bitmemektedir. Muhafazakar bir çevreden gelen ve BÜ’de remedial duruma gelerek Hazırlık sınıfını yeniden okuyan Ispartalı Faruk, kendi sosyal kökeninden çok farklı bir sosyal kökene sahip sosyalist kız arkadaşının gelmesini sabırla beklemiştir. Fakat kız arkadaşı Anadolu yakasındaki başka bir üniversiteyi kazanınca, o dönemde kuralları nispeten sıkı olan Meşveret cemaatinde kalmasının da etkisiyle, ona gereği kadar zaman ayıramadığı ve kız arkadaşının İstanbul’da kendisini fazla dağıttığını düşündüğü için ondan ayrılmak zorunda kalmıştır. İÜ’den Hayrettin, daha önce kaldığı Gülen cemaatinin özellikle karşı cinsle ilişkiler konusunda ‘*hassas*’ olduğunu, pek çok programın aslında temelde flörte engel olmak için var edildiğini düşünmektedir.

“İşte kız arkadaş konusunda biraz hassaslar. Hani şimdi üniversiteli öğrencinin kız arkadaşı olma biraz artık günümüzde toplumumuzda yaygınlaştığı için ona çok dikkat ediyorlar. Olmasın diyorlar. Zaten hizmetteki o programlar falan da zaten bu tür şeyleri engelleyici yönde zaten. Çünkü hafta sonu sürekli bir programlarda geçiyor. Sürekli seminerler veriyorlar. Yok işte şurada şu toplantı var, şu görüşme var, kamp var falan derken zaten onları yapmana fazla da izin vermiyorlar yani.” (Hayrettin, İÜ, Siyasal Bilgiler ve Uluslararası İlişkiler, 2)

Belirttiği engellemelere rağmen, Hayrettin’in lise yıllarından beri bir kız arkadaşı vardır. Metropol kentte ciddi bir Kürt bilinçlenmesi yaşayan Hayrettin’in kız arkadaşı Denizlili bir Türk’tür. Hayrettin, Sakarya Üniversitesi’nde okuyan kız arkadaşına yakın olmak adına, Doğu bölgelerindeki Hukuk fakültelerine girmeye yetebilecek puanına rağmen İstanbul’u tercih etmiştir. Zikzaklı bir dindarlık yaşayan Hayrettin, ilişkisinin ‘*dinini yaşamaya düşkünlüğü*’nden dolayı kendisine ters geldiğini söylemektedir. Fakat duygularının karşılıklı olması, Hayrettin’in ilişkiye devam etmesini sağlamaktadır. Hayrettin’in durumu, daha önce geçtiği şekliyle Bauman’ın modern hayatın müphemlik ürettiği görüşüyle uyuşmaktadır. Metropolleşmenin biraz da müphemleşmek olduğunu, İÜ’den Ufuk’un şu sözlerinde takip etmek daha mümkündür:

“Memleketime göre hayat burda çok soğuk. Memleketimde daha rahatım, kendi çöplüğüm. Kendimi hala İstanbullu olarak görmüyorum. Ya da İstanbullu olmak böyle bişey de olabilir.

İstanbuluyumdur belki ama bütün İstanbullular kendileri hakkında böyle düşünüyor olabilirler, ya da uyum sürecim hala devam ediyordur, bilemiyorum yani. Burada bir gördüğüm insanı, bir daha göremeyecek olduğumu biliyorum ama bu duyguya alışamıyorum. Mahallemde on sene de kalsam, pek az insan tanıyabileceğim, mesela.” (Ufuk, İÜ, Matematik, 1)

İBÜ’den Derya hem iş anlamında geniş bir pazara sahip olduğu için hem de altı aydır beraber olduğu erkek arkadaşı İstanbul’da yaşadığı için, ömrünün geri kalanını burada geçirmeyi düşünmektedir.

“İstanbul’da yaşamak istemiyorum, zorunluyum biraz. Hem iş anlamında daha geniş bir pazara sahip hem de aile hayatımı kurmayı düşündüğüm insan burada yaşıyor. Beraber geziyoruz, tozuyoruz. Aynı zamanda da beraber bir gelecek düşündüğümüz için beni İstanbul’a bağlıyor. Belki o olmasaydı, Adana’ya dönerdim. Şu an gelecek ne gösterir bilemiyorum ama onunla birlikte devam etmem olduğu için İstanbul’da kalmayı düşünebilirim yani.” (Derya, İBÜ, Hukuk, 3)

Metropol kente taşınan lise aşkları metropoldışı öğrencileri metropolleştiren unsurlar arasındadır. Metropol kent memleketten getirilen sevgi bağlarını yeniden üretmesiyle ya da bu bağları koparmasıyla metropoldışı öğrencileri kendine bağlamaktadır.

4.11- Metropollü Arkadaş ve Metropolden Sevgili Edinme

Üniversite öğrencileri, özellikle İstanbul dışından gelen öğrenciler, üniversiteye başlangıç döneminde, öncelikle üniversite yaşamına uyum sağlamada bir kültür şoku yaşamaktadırlar. Üniversite öğrencileriyle yapılan görüşmelerde, görüşmecilerin üniversiteye başladıkları ilk dönemlerde karşı karşıya kaldıkları ve yadırgadıkları farklı durumlara zamanla alıştıkları görülmüştür.²⁹⁹ Öğrenciler bu durumu “dünya görüşlerinin büyümesi” olarak da ifade etmektedirler. Arkadaş edinme stratejisi olarak ideolojik benzerlikten ziyade, hayat tarzlarının daha baskın olduğu ortaya çıkmaktadır.

²⁹⁹ Avcı, A. e., s.128-129.

“Başkalarını tanıdıkça çok farklı insanların olduğunu anladım. Hani nasıl desem; dünya görüşüm büyüdü. Burada yalnız olmamam, kardeşlerimin burada olması benim için önemli. Hani ev var, rahatım, ortamım aynı değişmedi. Tanıştığım arkadaşlarım da iyiler, kötü değiller. İlk tanıştıklarım biraz ilginç de olsalar iyi insanlar yani. Buraya ilk geldiğimde işte farklı kişileri tanıdığım için önce dikkat etmiyordum. Sonradan dikkat etmeye başladım. Hani daha çok benim gibi; kafa yapıma uyan, ne bileyim gezmeyi seven kişiler. Fazla inekleri sevmiyorum. Sıkıcı oluyorlar. Hani ilk geldiğimde dediğim gibi herkesle konuştum önce bir. Baktım olmuyor çok farklı insanlar var. Sonra bir içime kapanma evrem oldu. Sonra işte hani daha bir dikkatli arkadaş seçince gayet iyi oldu. Benzer hayat tarzı kesinlikle olmalı ama görüş farklılığı benim için önemli değil yani sonuçta fazla konuşmuyoruz zaten. Ne bileyim bölümü sevme/sevmeme olsun, bu da benim için önemli. Aile yapısı da önemli hani aile yapısını da sorguluyorum, sonradan ya samimi oluyorum ya da uzak duruyorum. Bölümümde İskenderunlu iki tane var. Birini görüyorum, konuşuyoruz. Diğerini hiç göremiyorum sanırım derslere gelmiyor. Ama burada hani başka okulu kazanmış, başka bölümü kazanmış arkadaşlarım var. Toplandığımız günler oluyor. Mesela İskenderun dönercisi bulduk oraya gidiyoruz. Kebapçımız da var, künefeci de var. Aslı (İstanbullu arkadaşı, AÇD) bana daha çok navigasyon cihazı gibi yardımcı oluyor. Nerede ne vardır, nerede ne iyidir, her şeyi söylüyor yani. İstanbullu arkadaşlarım hayatımı kolaylaştırdı çünkü dışarıdan gelen birisiyle hani daha samimi olduğum zamanlarda ikimiz de tökezleyebiliyorduk. N’apacağımızı bilmiyorduk. Ama buradaki arkadaşlarım olduğunda işin kolaylaşıyor. Onlarla aramda bazen seviye farkı da hissettiğim oldu. Bunun sebebi, küçük bir yerde yaşamama bağlı. Atıyorum ben hiç buz pateni yapmadım, yapmış arkadaşlarım var. Çünkü İskenderun ‘da hani o kadar çok alışveriş merkezi yok ve küçükler. Buz pateni için alan yok, öyle söyleyeyim.” (Meral, İÜ, İktisat, 1)

Meral’in metropollü arkadaşı için söylediğine benzer sözleri, örneklem dışı olarak görüşülen kişilerden Yeditepe Üniversitesi mezunu Halit de ifade etmektedir. Ona göre, İstanbul’a uyum sağlamanın en kolay yolu arabası olan kafa dengi bir İstanbullu ile arkadaşlık etmektir. Hastalandığında İstanbul’da ailesiyle yaşayan arkadaşlarının yardımıyla hastaneye gittiğini belirten İBÜ’den Müge, bu konuda şunları söylemektedir:

“İstanbul’da uyum sağlamamda en fazla faydası olan arkadaşlarım, İstanbul’da ailesi yaşayanlar oldu. Zaten biz dışardan gelmişiz, bize evlerini falan açtılar. Zor zamanlarımızda yanımızda oldular.”(Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

Halit ve Müge'nin sözlerine çok benzer bir sonuç, kentli bir çevreden taşra üniversitelerine giden öğrencilerin uyum sağlama ve devamlılığını araştıran ve Syracuse Üniversitesi'nde yapılan doktora tezinde de ifade edilmektedir. Buna göre³⁰⁰; pek çok öğrenci uyum sağlamak için stratejiler geliştirmektedir. Örneğin, arabası olan insanlarla arkadaş olarak, sık sık ulaşım imkanına erişebilmekte veya hemşehri öğrencilerden sosyal destek sistemi geliştirebilmektedirler. Yine pek çok öğrenci aynı zamanda spor, öğrenci konseyi gibi kampüs içi aktivitelere dahil olmaktadır. Bu etkinlikler bazı amaçlara hizmet eder. Mesela, insanlarla tanışma, yaşadıkları sıkıntıdan bir çıkış sağlama ve çeşitli eğlence biçimlerine erişebilme bu amaçlardan bir kaçıdır. Genelde, öğrenciler yaşadıkları engellere rağmen bu engelleri aşma yolları bulmak için stratejiler geliştirmektedirler.

Metropollü arkadaş edinmenin kişiye metropolleştirmede önemli bir etken olduğuna dair diğer bir veriyi de İÜ'den Hale sağlamaktadır. Hale İstanbullu arkadaş edinmesinin kendisine olan katkılarını şöyle anlatmaktadır:

“Benim birinci sınıfta öyle çok samimi olduğum insan yoktu hani. Ama konuştuğum insanlar vardı. Hani öyle sık- sık dışarıda görüştüğüm insanlar değil tabii ki de. Zamanla oluştu mesela, şu anki samimi olduğum arkadaşım biz geçen seneden. Hani birbirimizi üç yıldır biliyoruz ama geçen seneden samimi olmaya başladık. İstanbullu kendisi. O da örtülü. Çok katkısı oluyor bana. Hani biraz daha rahat yaşamayı öğrendim mesela. Ne açıdan rahat? Hani özgüven problemi yaşıyorum sık- sık. Ben sınıfta kalkıp sunum anlatacak bir insan değildim yani. Anlattım ve şok oldum. Arkadaşım da şaşırды. Çok kaygılı bir insanım yani. Kalkacağım sınıfta şey anlatacağım, sunum yapacağım falan. Zaten o sınıfta el kaldırıp, cevap hakkı alıp cevapladığım bir soru olmadı yani. Fikrimi hala söylemem yani öyle bir şey var. Onun sayesinde biraz daha rahat olabiliyorum yani.”(Hale, İÜ, Psikoloji, 3)

İBÜ'den Neriman, en yakın arkadaşı olarak nitelediği metropollü arkadaşı Merve'nin kendisine kattıklarını şöyle anlatmaktadır:

“İstanbul'a ilk geldiğimde kendimi bu kadar rahat ifade edemiyordum. Mesela dersin hocası, sunum mu ödev mi istediğimi sorduğunu kesinlikle ödev derdim. Ama artık sunum yapmayı

³⁰⁰ Paula Brown-Weinstock, 'Adjustment and Persistence of Students from an Urban Environment to a Rural Community College', Syracuse Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009, s. 73.

istiyorum. Kendimi bir grubun önünde ifade yeteneğini İstanbul’da edindim. İstanbullu arkadaşlarımın da bunda büyük katkısı var, özellikle Merve’yle nerdeyse ayrı zamanımız geçmiyor.” (Neriman, İBÜ, Sosyoloji, 3)

BÜ’den Zeliha, metropolde yaşayan bir sevgili edinmeyi istediğini şu sözlerle dile getirmektedir:

“Bir ilişkim olsa, İstanbul’a daha rahat uyum sağlayabilirim. Tek başıma bi yerlere gitmek istemiyorum. Arkadaşlarımla her zaman gezemiyorum. Sevgilimle gezmemin keyfine varmak istiyorum.”(Zeliha, BÜ, Felsefe, 1)

İBÜ’den Müge, İstanbul’da yaşayan bir sevgilisinin olmamasını kendisini İstanbul’a uzaklaştıran bir şey olduğunu söylemektedir.

“İstanbul’dan bir sevgilim olsaydı, bu şehre daha çok bağlanabilirdim. Bugün konuştuk mesela arkadaşlarla, ‘okul bitince napıcaz’ diye. Ben ‘memlekete gidicem’ dedim, onlar İstanbul’da kalacaklar. Çünkü hepsinin erkek arkadaşı var ve o erkek arkadaşların hepsi de İstanbul’da. Bana, ‘seni bağlayan bir şey yok burda, tabi gidersin. Biz mecbur kalıcaz.’ dediler.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

Metropollü arkadaş edinmek gibi metropolden sevgili edinmek de metropoldışı öğrencileri metropol kente bağlayan bir işlev görmektedir.

4.12- Memleketten Geriye Kalan Son Şey: Şive

Metropoldışı öğrencilerin metropol ve üniversiteye uyum sürecinde uyum sağlamaları gereken önemli bir başka alan ise İstanbul şivesini³⁰¹ kullanmak olarak karşımıza çıkmaktadır. Pek çok öğrenci bu noktada sıkıntı yaşadığını, metropollü arkadaşları arasında espri konusu edildiğini bildirmiştir. Hatta pek çok metropoldışı öğrenci –bilinçli ya da bilinçsiz olarak- kamusal alanlarıyla özel alanları arasındaki

³⁰¹ Bazı dilbilimciler aynı ülke içinde aynı dilin farklı şivelerinin değil ancak farklı ağızlarının olabileceğini söylemektedirler. Fakat bu söylem, ulus-devlete dair bir koruma refleksi olarak görülebilir. Bu yüzden çalışma boyunca, şive olarak ifade edilen konuşma farklılıkları, bir tür damgalama özelliği içeren, insanların farklı bölge ve etnik kökenden geldiğini bir başkasına ihbar eden aksanlar olarak ele alınacaktır.

ayrımı, şiveli konuşup konuşmamakla belirlemektedirler. Memleketlerinden arkadaşları veya aileleriyle konuşurken şivelerini ortaya çıkaran metropoldışı öğrenciler; üniversitedeki derslerde, metropollü arkadaşlarıyla beraber takılırken veya yeni tanıştıkları birileriyle *‘daha doğru bir konuşma formu’* olarak sunulan İstanbul şivesiyle konuşmaktadırlar.

“Bir psikoloji okuyan arkadaşım var, İstanbul Üniversitesi’nde, bitiriyor bu sene. Dedim ya abi benim hani insanlarla konuşurken, okulda konuşuyorum normal, düzgün. Kendim gibi konuşuyorum yani. Ama n’oluyor bir anda Sivaslı bir insan: ‘Ne diyon gardaş, lan ni diyon erkek, gel bahim’” falan bu ağza kayıyorum dedim yani. Acaba benim psikolojik sorunum mu var, yani bir takıntım mı var, birilerinden mi korkuyorum, bir şey mi hani? Abi dedi, bu zenginliktir, onu öyle düşünme. Yani sen nabza göre şerbet veren bir adamsın, bu kadar. Öyle dedi, rahatladım. Bilmiyorum, belki bizi gazladı da!” (İrfan, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, Sivas, 4)

“İstanbul’a uyum sağlama sürecinde çok fazla değişmedim açıkçası. Zorluk yaşamadım çünkü ben hani kendimi öyle bir şeye sokmadım. Hani değişmeliyim, birilerine uymalıyım, İstanbullulara uymalıyım, İstanbullu gibi olmalıyım, demedim. Ben hiç şivemi değiştirmedim. Ben hala Mersinlice konuştuğumun farkındayım. Arkadaşlarım ‘e’ harfini çok geniş telaffuz ettiğimi söylüyorlardı. Şu anda bile var benim aksanımda farklılık. Ama sonuçta değişiyor.” (Alpay, İÜ, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı, Mersin, 2)

İrfan ve Alpay farklı şehirlerden gelmelerine ve birbirlerinden çok farklı hayat görüşleri ve tarzlarına sahip olmalarına rağmen –İrfan muhafazakar dünya görüşüne göre hayatını düzenleyen birisi, Alpay ise eşcinsel yönelimini açıkça yaşayan birisi- aynı sorundan muzdariptirler. Şivelerinin kendilerine yarattığı alan, genelde bir avantaja dönüşmemektedir. Alpay ve İrfan, ikisi de Türk etnisitesinden gelen öğrencilerdir. Bu minvalde BÜ’den Ozan da, arada bir ağzından kaçan Ankara şivesine ait kullanımların –la, yaptıydım vb.- kendisini daha sevimli hale getirdiğini düşünmektedir.

Şiveli konuşma, özellikle farklı etnik gruplardan öğrenciler için Goffman’cı anlamda bir tür stigma/damga’ya dönüşebilmektedir. Bu yüzden, farklı etnisitelerden gelen öğrenciler, şivelerini kamusal alanda saklamak için daha büyük bir gayret sarf

etmektedirler. Görüşmeler esnasında yerel şivesi bariz olan metropoldişi öğrenciler bile aslında, gündelik hayatlarında İstanbul şivesini kullandıklarını düşündüklerini ifade etmektedirler.

“Ben zaten normalde İstanbul Türkçesi kullanıyorum. Ama arkadaş ortamında biraz daha lehçeli konuşuyorlar, ben de onlarla lehçeli konuşuyorum.” (Emre, İBÜ, Radyoterapi, Hazırlık)

Özellikle bireyin Kürt kökenli olduğunu ortaya koyan bir şive, onu bulunduğu ortamlarda antipatik hale getirebilmektedir. Kürt öğrenciler, şivelerinden Kürt oldukları anlaşıldığında kendilerine şüpheli davranıldığını, olumsuz bakıldığını ifade etmektedirler. Bu yüzden şive düzeltme çalışmaları daha bilinçli ve sistematik bir tarzda icra edilmektedir.

“Lisede iken bir edebiyat hocamız vardı. Bu edebiyat hocası bazen yan yana oturur, işte beni bayağı bir severdi. İşte seninle Türkçe çalışalım falan. Mesela bazen alıştırma falan da yapıyorduk. İşte sana güzel Türkçe öğreteceğim, diksiyonu falan da öğreteceğim, kimse senin konuşmanla dalga geçemeyecek. Yani hoca Sivaslıydı, Kürt müydü falan bilmiyorum ama. Önceden böyle bir sorun falan yaşamış mı yaşamamış mı bunu bilmiyorum. Ama bunu yaşamamam için bayağı bir uğraşmıştı o zaman. İşte oturup bazen konuşuyorduk işte bardak, kapı. İşte bu k’ları falan söylettirmeye çalışıyordu. O zaman Türkçemden bayağı etkileniyorlardı. Sen bayağı düzgün Türkçe, İstanbul Türkçesi konuşuyorsun tarzında falan çok duyumlar aldım yani. Arkadaşlarım falan da çok söylemişlerdi yani.” (Hayrettin, İÜ, Siyasal Uluslararası İlişkiler, 2)

Metropol kentte Kürt şivesinin; Kürtler arasında bir parola, Kürtler dışında ise bir stigma olarak işlev gördüğü söylenebilir. Metropolde okuyan Kürt öğrencilerin İstanbul şivesini konuşmaya çalışmaları ve hemşehrileri dışındakilerle iletişimlerinde yerel şivelerinden mümkün olduğunca kullanmamaları, Kürt şivesinin stigmatik karakterini ele vermektedir. Eski Yunanlıların suçluları toplum içinde ifşa yöntemi olan stigma/damga, Goffman’a göre modern toplumlarda kişi ya da grupları toplum içinde itibarsızlaştıran özniteliklerdir.³⁰² Damgalanmış birey karma bir sosyal duruma girişte vereceği tepki, kendini savunmak için peşinen sinmekten düşmanca

³⁰² Erving Goffman, **Stigma: Notes on The Management of Spoiled Identity**, 3. bs., New York, Penguin Books, 1990, s.12.

kabadayılığa kadar çeşitli olabilir.³⁰³ Toplumun geri kalanı, bilinen ya da hissedilen bir stigmaya sahip bireyle olan toplumsal durumlarında uygun olmayan kategorileri kullanarak hem o kişiye hem de kendilerine tedirginlik yaşatırlar. Damgalanmış kişinin bu durumlarla toplumun geri kalanına göre daha sık karşılaşmış olması muhtemel olduğu için, bu tür durumlara uyum sağlama ve onları yönetmede daha becerikli hale gelebilecektir.³⁰⁴ Goffman'ın dediklerine uygun bir şekilde, Kürt şivesi Türk toplumunda özellikle modern metropol hayatında bir damga haline gelmiştir. Kürt gençleri toplum içinde öncelikli olarak şivelerinden kurtulmaya çalışmakta ama kendi aralarında şivelerini yaşatmaya devam etmektedirler.

³⁰³ Goffman, A. e., s. 27-28.

³⁰⁴ Goffman, A. e., s. 30.

5-Etnik Kimliklerle Kurulan İlişkiler

Metropol kent, metropoldışı üniversite gençlerinin karşı karşıya kaldıkları yalnızlık ve kimsesizlik ölçüsünde kendi kimliğini yeniden düşündüğü, tasarladığı ve kurduğu bir mekana tekabül etmektedir. Özellikle etnik kökenine mensup insanların kitlesel olarak haksızlığa uğradığını düşünen gençler, kendi deneyimleriyle toplumun çoğunluğunun kendi kökenlerine dair algılarını birleştirerek, etnik bir hassasiyet ya da dini bir aldırmaçlık geliştirebilmektedir. Konuyla alakalı yapılan çalışmalarda, mesela Avrupa ülkelerinde kendilerini çoğunluğun üyeleri olarak algılayan ve etnik azınlıklarla komşuluk ilişkisi geliştirmek zorunda kalan kişilerin kendilerini daha az güvende hissettikleri; ağırlıklı olarak kendileriyle aynı kimliğe sahip olanlarla yaşayanların ise, kendilerini daha fazla güvende hissettikleri ortaya konulmuştur. Tehdit teorisine göre bir toplumda göçmenler ya da azınlıklar gibi ana kitlenin dışındaki nüfusun sayısı arttıkça, çoğunluk ve ayrıcalıklı grubun imtiyaz, kaynaklar ve hayat tarzına yönelik tehdit duygusu da yükselmektedir.³⁰⁵ Azınlık gruplara mensup üniversite öğrencileri, metropole iç göç sonucu geldikleri için; kendilerini çoğunluğa dahil görenler tarafından hem göçmen hem de azınlık mensubu olarak çift taraflı bir tehdit unsuru olarak algılanabilirler. Çoğul toplumlarda etnik sınır ve kimliklere yönelik literatür, sosyal ağlara ve bu ağlardan devşirilen sosyal sermayeye odaklanmıştır. Kıt kaynakları etnik cemaatin geniş yelpazesine sağlayan sosyal ağlar, grup içi üyeler için hayli kullanışlıdır. Bir dereceye kadar grup içinde üretilen değerli kaynaklar, bu kaynakları grup içi üyelerin kullanımı hasreden nispeten kapalı etnik sınırlar tarafından korunabilmektedir.³⁰⁶ Sosyal ağlar ve sosyal sınırlar hem azınlık gruplarının çoğunluğa, hem de azınlık grupların birbirlerine karşı geliştirdikleri bir taktik; hem de çoğunluğun azınlık gruplara karşı ürettiği bir strateji olabilmektedir.

³⁰⁵ Moshe Semyonov, Anastasia Gorodzeisky, Anya Glikman, "Neighbourhood Ethnic Composition and Resident Perception of Safety in European Countries", **Social Problems**, c. 59, sayı: 1, s. 130.

³⁰⁶ Jimmy M. Sanders, "Ethnic Boundaries and Identity in Plural Societies", **Annual Review of Sociology**, c. 28, 2002, s. 347.

Örneklem dahilindeki Kürt gençlerinin metropol kentte etnik milliyetçi duygularının güçlenmesi ya da Alevi gençlerin özellikle sosyalist örgütler içerisinde dini bağlarının zayıflaması bu duruma örnek olarak verilebilir. Bazen de, farklı sosyal kökenden gelenler, toplumun çoğunluğunu oluşturduğunu düşündüğü kesimle fikri bir bütünleşme gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bunun için dil ve kültür farklılıkları ikincilleştirilerek folklorik düzeye indirgenmekte, tarihin inşasına dair ulus-devletçi mitler icat edilmekte ve yeniden üretilmektedir. Bu bağlamda Rumdilli Müslüman Karadenizlilerin atalarından tevarüs ettikleri Rumcayı, Hristiyan komşularından öğrendiklerini ya da Lazların yaşadıkları coğrafyaya Kürtlerin giremeyeceğini iddia etmeleri örnek olarak verilebilir.

5.1- Kürt Kimliği

Örneklem dahilindeki Kürt öğrencilerin gelir seviyesi genellikle düşük, kardeş sayısı fazladır. Bu öğrenciler metropol kente ilk geldiklerinde ya dini cemaatlerin ev ya da yurtlarında ya da devlet yurtlarında barınmaktadırlar. Kürt dili ve/veya Türkçe'nin Kürt şivesi kendi aralarında bir parola, kendi dışındakiler için bir stigma özelliği göstermektedir. Araştırma öncesinde, dini cemaatlerde kalan Kürtlerin milliyetçi reflekslerinin daha törpülenmiş olacağı beklentisi araştırma esnasında doğrulanmamıştır. Gerek devlet yurtlarında, gerek dini cemaatlerde kalan Kürt gençleri, metropol kentte üniversite okumaya başladıktan sonra ciddi bir Kürt bilinçlenmesi sürecine girmektedirler. Bu esnada Kürt tarihi ve edebiyatı alanında bilgilenip, Kürt coğrafyasını zihinlerinde yeniden tasarlamaktadırlar. Bu konulara örnek olarak görüşmecilerin, Ahmedé Xani'nin edebiyatçı kimliğinin resmi-dini söylemde inkarını sorgulamaları ya da Doğu Anadolu bölgesini Kuzey Kürdistan olarak nitelemeleri verilebilir. Metropoldışı Kürt öğrenciler, İstanbul'a geldiklerinde daha önce üzerinde düşünmedikleri 'Kürtlükleri' hakkında çeşitli söylemlere ve kurgulara vakıf olduklarını, bu yüzden de kendi kimlikleri hakkında bilgi edinmeye yöneldiklerini anlatmaktadırlar. Çoğu kez bu durum etnik kimliğin, dini kimlik de

dahil olmak üzere, taşınan diğer tüm kimliklerden daha belirleyici olmasına sebep olmaktadır. Mesela İlahiyat fakültesinde okuyan Kürt öğrenci olan İÜ'den Ragıp, bu konuda şunları söylemektedir:

“İstanbul’a gelince baktım ki herkes bana beni tanıtmaya çalışıyor. Oysa ben daha kendimi tanıımıyordum bunun farkına vardım. Bunun üzerine İslamcı bir Kürt olan Altan Tan’ın Kürt Raporu kitabını alıp okumaya başladım. Şu anda BDP’den milletvekili, ben şimdiye kadar hiç oy kullanmadım ama oy kullanacak olsam BDP’ye veririm herhalde. Benim babam İslami kimliğinden ötürü Ak Parti’ye oy vermişti geçen seçimlerde. Ama bence BDP, kendilerini Kürtlerin temsilcileri olarak görüyor. Kürt sorunun çözümünde Müslümanlığı daha çok ön plana çıkarmak lazım diye düşünüyorum.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

İÜ'den Nejla, kendi bölümündeki Kürt arkadaşlarının kimlik hassasiyetini şöyle ifade etmektedir:

“Türk’ün biri diye bir hikaye anlatmaya başladı bir arkadaş, Kürt bir arkadaş daha hikayeyi dinlemeden ben Türk değilim, Ben Türkiyeliyim, dedi. Böyle bir durum var bizim bölümde. Kürtler, Kürtlüklerini ciddi anlamda ön plana çıkarıyorlar. Ama ayrı bir oluşum içinde değiller, çoğunluğu sınıfın çoğunluğu gibi Gülen cemaatinde kalıyor.” (Nejla, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Zaza kimliğini vurgulayan İÜ'den Elif, Kürt öğrencilerin birbirleriyle dolaştığını gözlemlediğini ve bunu ‘kısırlaştırıcı’ bulduğunu belirtmektedir:

“Kürtlerin Kürtlerle beraber gezmelerini kısırlaştırıcı buluyorum. Geldikleri yerde zaten Kürtlerle beraber yaşıyorlar, buraya geldiklerinde de hep beraber vakit geçirdiklerinde sadece mekan değiştirmiş oluyorlar. İstanbul’un kendilerine bir şey katmasına izin vermeleri lazım.” (Elif, İÜ, Maliye, 1)

İÜ'den Ragıp, Kürt sorununun çözümü için teklif ettiği çözüm önerisinin kaldığı Gülen cemaati tarafından uygulanmaya çalışıldığını ifade etmektedir:

“Cemaat Kürtleri kendine bağlamak için dini daha ön plana çıkarıyor. Dünya TV bizim oralarda iyi karşılandı mesela. Kürtçe Mevlit yayınlamaları insanların bayağı hoşuna gitti. Cemaat bana yurtdışına git derse biraz zor olur herhalde. Gerçi Kürdistan olursa giderim. Kürdistan kelimesini her zaman kullanırım ben, alıştırdım çevreyi.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

Hem İlahiyatçı hem de Gülen cemaatinde kalan birisi olarak dini kodlarla haşır neşir bir öğrenci olan Ragıp, Kürdistan kelimesini gündelik konuşmalarında sıkça kullanarak çevresini bu kelimeye ve bu kelimenin anlam dünyasına alıştırmaya çalışmaktadır. İÜ’den Zahit de, Gülen cemaatinin Kürt meselesi konusunda attığı adımları yerinde ama geç bulmaktadır:

“Dünya Tv’nin açılması ya da Hocaefendi’nin kitaplarının Kürtçeye çevrilmesi toplum için çok iyi ve bence çok geç kalınmış gelişmeler. 82’den beri Kürt sorunu var. Çünkü PKK demek eşittir Kürt sorunu.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Ragıp, kendi dilini kullanma noktasında Cemaat içinde sorun yaşadığını anlatmaktadır.

“Cemaatin dersanesinde okudum. Üniversitenin ilk yılında Gülen cemaatinin yurdunda kaldım. Ben bir gün Kürtçe ilahi söylüyordum, birisi yanıma geldi ve bana Kürtçe söyleme dedi. Ben bir mana veremedim, anlayamadım yani neden söylememem gerektiğini. Sonra Serrehber’e çıktım; ‘İngilizce şarkı söylesem kimse bana bişey demez, Kürtçe söyleyince neden uyarılıyorum’ dedim. Serrehber de Hataylıydı, asimile olmuştu galiba. O da bana ‘Hocam hepimiz Türk’üz, ya’ gibi bişeyler dedi. Ben de ona, ‘Hocam teşekkür ederim ben anlayacağımı anladım’ dedim.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

Ragıp’ın sınıf arkadaşı olan ve onunla kaldığı cemaatte kalmaya devam eden Türk kökenli Emin’in söyledikleri, klasik İslami bilginin modern ulus devletin söylemini tahkim etmek için nasıl kullanıldığına dair ilginç bir örnek sunmaktadır:

“Cemaatte bile olsa, bulunduğum bir ortamda anlamadığım bir dilde konuşulmasına izin vermem. İki kişinin fısıldaşmasının uygun olmadığını bildiren hadis de var. Ha kulaktan kulağa Türkçe konuşmuşsun, ha yanımda Kürtçe konuşmuşsun, ne fark eder ki?” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

Ragıp, Kürtçe konuştuğunda dini gerekçelerle yadırganmasını belli ölçüde haklılaştırırsa da, yine de bu duruma sitem etmektedir. Ragıp, belirli bir coğrafyanın çocuğu olduğunu ve bu yüzden, başka coğrafyaların çocuklarından farklı hassasiyetleri olduğunu ifade etmektedir:

“Kürt arkadaşlarımla görüştüğümde Kürtçe konuşuyorum. Ama çevredeki Türk arkadaşlar bizi yadırgıyorlar. Bize şu anda gıybetimizi yapıyor olabilirsiniz diyorlar, belki de haklılar. Ama Azeriler, İngilizler, Ruslar ya da başka farklı bir millettten iki kişi birbirleriyle kendi dilleriyle konuştuğunda bir şey demiyorlar, diyemiyorlar. Hatta gıptayla bakıyorlar. İki Kürt konuştuğu zaman küçümsüyorlar. Benim annem Türkçe bilmiyor, ben annemle telefonda Kürtçe konuşmak zorundayım. Ama bu durum, beraber kaldığım diğer insanların bir bana karşı bir çekince duymalarına sebep oluyor. Bunun sebebi belki de beraberimiz de taşıdığımız geçmişimiz. Ben nasıl bir Kürt camiası için de büyümüşsem, onlar da Kürt camiası içinde büyümüşler. Ben nasıl ki PKK’ya laf atamıyorsam, onları böyle iyi görüyorsam –gerçi şu anda tam iyi görmüyorum, onlar da bayağı bir saptılar- onlar da aynı şekilde askeriye destekliyorlar. Mesela ben burda Pe-Ka-Ka diyorum ama memlekette Pe-Ke-Ke diyorum. Bir PKK’lı öldü mü orada tören düzenliyor, bir asker öldüğünde burada tören düzenleniyor, böylece karşılıklı olarak birbirlerini kötü görüyor insanlar.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

Ragıp’la aynı cemaatte kalan Zahit ise, cemaat içerisinde Kürtçeyi kullanma noktasında daha özgür olduğunu ifade etmektedir:

“Cemaatte kalıyorum, Kürtçe müziğimi açıp dinlerim. Kimseyi rahatsız etmedikçe, kimse bişey demez. Emir altında kalmak biraz zoruma gidiyor, bu da fitratım gereği sanırım. Vaktimi fazla almalarına mahal vermiyorum. Kendimi kaptırsam, vaktimin tamamını alırlar.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

İBÜ’de Hazırlık sınıfında okuyan Emre’ye göre, etrafındaki insanlar kendisini Doğulu olduğu için sempatik bulmakta, ama Kürt olduğu için de ondan çekinmektedirler. Bir keresinde İngilizce dersinde öğretmenin kendisine anlamadığı bir sorudan dolayı, “Sen Türk değil misin” demesine fena bozulduğunu anlatmaktadır. Bu sorunun ‘*zoruna gittiğini*’ söyleyen Emre, “Ben de Kürdüm, ama Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım” dediğini, bunun üzerine hocanın yine “Sen Türk’sün” diye ısrar ettiğini, kendisinin ise “Değilim” diye tartışmayı sonlandırdığını ifade etmektedir. Emre mülakat esnasında “Yani bana kimse kimliğimi inkar ettiremez.” diyerek bu konudaki ısrarını belirtmektedir. Bu tavrın sadece hocalardan mı kaynakladığı sorulduğunda, “Var öyle, öğrencilerden de çok var. Kafatasçı bir zihniyet var” şeklinde cevap vermektedir. Ama Emre genel olarak üniversitesinden memnun olduğunu belirtmeyi ihmal etmemekte, ayı zamanda Fransa’nın Ermeni

Soykırım Yasa Tasarısını³⁰⁷ kabul etmesinden ötürü, Taksim’de arkadaşlarıyla takıldıkları mekanlardan biri olan Fransız Sokağı’na bile gitmeyecek denli ülke milliyetçisi bir duruş da sergilemektedir. Aslında Emre’nin istediği şey, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir Kürt olduğunun kabulü ve bu kabule uygun bir muamele görmektir. Emre Kürt aidiyetine vurgu yaparken, Türkiye’nin genelinin hassasiyetlerine de paydaş olmaya devam etmektedir. Emre’nin söyledikleri ve yaptıkları, üzerinde dikkatle durulduğunda, üniversitelerde farklı aidiyetlere sahip öğrencilerin aşikar olmalarına rağmen yarı şeffaf kabileler halinde bulundukları iddiamızı güçlendirmektedir.

İÜ’den Hayrettin liseyi Batı’daki bir şehirde okuyan bir Doğulu olarak, şivesini düzeltme çabalarına lise yıllarında başlamıştır. Kürtçe konuştuğunda, Kürtçe bilmeyen kişilerin kendilerine bir tür antipati gösterdiğini gözlemlediğini söylemektedir. Kürt dili de aynen Kürtlerin konuştuğu aksanlı Türkçe gibi stigmatik bir hüviyet arz etmektedir. Kürtçenin bu stigmatik özelliğine rağmen Hayrettin ve Kürt arkadaşları, bir araya geldiğinde *‘Kürtçe konuşmaya dikkat etmekte’*dirler. Bu noktada İstanbul Üniversitesi’ndeki hakim ideolojik söylemin sol eğilimli olması Hayrettin’i rahatlatmaktadır. Ona göre Sakarya, Bursa ya da Şanlıurfa’daki üniversitelerde okuyan Kürtler, kendi aralarında Kürtçe konuştuklarında açıkça tepki almaktadırlar. Hayrettin, daha önce kaldığı Gülen cemaatinin söylemlerinde Kürtlüğün adeta üzerinin örtüldüğünü düşündüğü için, siyasi sayılabilecek bir Kürt bilinci geliştirmiştir. Lise yıllarında arkadaşlarının çoğunun Ülkü Ocağı’na gitmesi, kendisinin Kürt kimliğinin farkına varmasında önemli olmuştur. Cemaat içerisindeyken, Kürt arkadaşlarıyla Kürtçe konuşabilse de, ‘diğer arkadaşlarının yanlış anlayabileceği’ yönünde, özellikle Kürt kökenli abilerinden (ağabeyleri) uyarılar almıştır. Milliyetçi bir insan olarak nitelendirdiği ve çok saygı duyduğunu özellikle ifade ettiği Fethullah Gülen’in aldığı ödüllerin hep milliyetçi çevrelerden geldiğini iddia etmektedir. Bu söyleme paralel olarak, Gülen’in Kürtlük ve Kürtçe

³⁰⁷ Fransa Senatosu Genel Kurulu, 23 Ocak 2012 tarihinde 1915 yılındaki Tehcir dolayısıyla Ermeni Soykırımı yapıldığını iddia eden ve bu iddiayı inkarın suç olduğunu kabul eden bir yasa tasarısını, dönemin Fransa Başkanı Nicolas Sarkozy’nin de desteğiyle kabul etti. Aynı yasa, Fransa Anayasa Konseyi tarafından 28 Şubat 2012 tarihinde ifade özgürlüğüne aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edildi.

için açıkladığından daha hoşgörölü bir tutumu olduğunu ama bu tutumu açıklamak için uygun zamanı beklediğini düşünmektedir. Zaman gazetesi abone kampanyası toplantılarında, Kuzey Irak'taki Türk okullarından bahsedildiğini duyduğunda, toplantı yapan kişilere Zaman gazetesinde neden '16 Mart 1988'de olan Halepçe ile ilgili en ufak bir anma haberi' görmediğini sormuştur. Ona göre, 'Çin zulmündeki Uygurlar vurgusu'na benzer bir hassasiyet bu noktada da olmalıdır. Ona göre cemaat içerisinde okutulan kitaplarda, *'İslam dahi hep Türk tarafıyla anlatılmakta'*dır. Mesela, Mevlana Celaleddin Rumi ya da Yunus Emre üzerinde çok durulurken, Melayé Ciziri ya da Ahmedé Xani'den hiç bahsedilmemektedir. Selahaddin Eyyubi'nin cemaatin yayınlarında Türk büyüğü olarak zikredilmesi *'zoruna gitmiştir.'* Cemaat içerisinde Kürtlerin tarih ve dillerinin görülmediğini ifade eden Hayrettin, Kürtlerin bir ölçüde cemaat oluşumu içerisinde asimile edildiğini düşünmektedir.

Hayrettin'in çocukluk kahramanı Fatih Sultan Mehmet iken, üniversite yıllarının idolü Kürt kimliğinden ötürü Selahaddin Eyyubi olmuştur. Hayrettin bu konuda "Mesela bir Türk arkadaş nasıl Fatih onun gönlünde çok büyük bir yer ediniyorsa, Selahattin Eyyübi de benim için çok büyük bir simge, bir ekol yani" demektedir. Hayrettin, Eyyubiler'i bir Kürt devleti olarak tanımlamaktan hoşlandığını ifade etmektedir. Nurcu gruplardan olan ve Said Nursi'nin Kürtlüğünü öne çıkaran Med-Zehra grubu, Bediüzzaman'ın risalelerindeki Kürtlüğe dair vurguların talebelerince tahrif edildiğini dile getirmektedir. Hayrettin bu söylemin de kendisine daha sıcak geldiğini belirtmektedir. Hayrettin'in zihnindeki coğrafi kavramlar da dönüşmüş durumdadır. Şırnak tarafını Botan, Kuzey Irak'ı Güney Kürdistan olarak ifade etmektedir. Bu noktada, akademik Kürtçe dersleri almak üzere İstanbul Kürt Enstitüsü'ne devam etmektedir. Hayrettin, enstitü bünyesinde veya benzer kuruluşlarca düzenlenen konferans veya seminer gibi diğer faaliyetlere katılmadığını ifade etmektedir.

BÜ'den Hebun, Kürt milliyetçiliğini ailesinden miras almıştır. Ona göre, memleketinde doğal bir şekilde Kürt olarak yaşıyor olmasına rağmen, İstanbul'a

gelince Kürt olmak politik bir şey haline gelmektedir, Kürt'ün bu duruma da uyum sağlaması gerekmektedir. Kısacası, İstanbul'da bir Kürt, Kürtlüğüyle yaşamaya alışmalıdır. Hebun hayatının hemen hemen ilk yıllarına kadar giden politik bilinçlenmesine dair şunları söylemektedir:

“Ben sonuçta Mardinliyim, ama eğitimimi burada alıyorum, burdaki şartlara göre yaşamaya alışıyorum, sonuçta memleketimden kopuyorum yani. Kafa yapın buraya dönüyor. Onlarla iletişimim kopuyor. En azından dilsel anlamda asimile oluyorsun. Kürtler gerçi Yahudiler gibi, bir şekilde birbirini buluyorlar ama mesela erkek arkadaşım ya da ev arkadaşlarım Kürtçe bilmiyor ve ben güne ‘Günaydın’ diyerek başlıyorum. Gerçi konuşma Kürtçem azaldı ama yazılı Kürtçe konusunda Unkapanı’nda kurs alıyorum, entelektüel Kürtçem gelişti. Şu anda bizim okulda da Kürtçe dersi veriliyor ama Sosyoloji adı altında, Lazca ise Linguistik dersi adı altında veriliyor.”(Hebun, BÜ, İngiliz Dili ve Edebiyatı, 2)

Hebun, PKK örgütünün kısaltmasını yaygın söylenişle Pe-Ka-Ka değil de, Pe-Ke-Ke olarak telaffuz ederek de dilsel bir duruş sergilemektedir. Ona göre PKK’li olmak sadece Kürt olmayı değil, yoksul olmayı da işaretlemektedir. Buradan hareketle, metropoldeki Kürt kimliğinin yoksulluk üzerinden bir yandan direnç noktası oluşturduğunu, bir direnişi örgütlediğini söylerken, diğer yandan teslimiyetçi bir sürece girdiğini ifade etmektedir. Metropoldeki inşaat işçilerinin çoğunluğunun Kürt olması bu noktada bir tesadüf değil ona göre, ama aynı zamanda hükümetin sadaka kültürüyle yoksullara yardım yapması onları pasifize de etmektedir. Hebun, benzer fikirleri TRT Şeş için de dile getirmektedir:

“TRT Şeş, konformist bir ortam yarattığı, su altından neoliberalist politikaların yürütülmesine izin verdiği için bence Kürtler için kötü bir adım olmuştur. Kürtlerin gözünde, ezilmediklerine dair bir yanılsama oluşturma riski var, böyle şeylerin. Roj TV’nin falan kapanmasını maskeleyen bir süreç olarak da görülebilir. Rojin vardı mesela Kürt sanatçı ve TRT Şeş’te program sunuyordu. Politik birisi olmamasına rağmen o bile dayanamadı yani. Anlatılanlara göre yemek programı sunarken, kanal yönetiminden ona, domates, biber ve limon yan yana gelmeyecek diye bir direktif vermişler.” (Hebun, BÜ, İngiliz Dili ve Edebiyatı, 2)

Hebun’un milliyetçi Kürt hareketini eleştirdiği noktalar da vardır. Ona göre, Kürt milliyetçiliği, Türk milliyetçiliğini taklit etmektedir. Nasıl ki, Atatürk Türk harflerini

latinize etmişse, Celadettin Bedirhan da üşenmemiş ve Kürt harflerini latinize etmiştir. Milliyetçi Türkler, Gök Tanrı dinini sadece kendilerine ait olarak bir din olarak nasıl görmüşlerse, Milliyetçi Kürtler de Zerdüştlüğe sahip çıkmışlardır. Çünkü Avesta'nın yarısı Farsça, yarısı Kürtçe yazılmıştır. Ama ortada Zerdüştlüğe inanan birileri olmadığı için, o zaman da Ezidilere bel bağlanmıştır. Aslında Ezidilik de Alevilik gibidir yani, nasıl ki Alevilik eski Türk dininden pek çok ögeyi barındırıyorsa ve Alevi doğmadan Alevi olunamıyorsa, Ezidilik de Zerdüştlükten pek çok öge barındırmakta ve Ezidi doğmadan Ezidi olunamamaktadır. Ama Kürt Ulusal Hareketi geliştikçe, sadece Kürtlerin belirli sayıda oruç tutmaları karşılığında, Ezidi olabileceklerine dair fetvalar çıkartılmıştır. Buradaki mantık da şudur; Kürtler zaten Ezidi doğdular ama Müslümanlığa döndürüldüler o yüzden eski dinlerine dönebilirler. Hebut, zaten inançsız olduğu için bu sürecin kendisini bağlamadığını da dile getirmektedir. Kürt milliyetçiliğinin Türk milliyetçiliğini taklit ettiği söylemini metropoldışı diğer Kürt öğrenciler de tekrar etmektedir.

“Kürt milliyetçiliği, Türk milliyetçiliğinden doğmuştur. Bizim ordan gelen insanlar bazı şeyleri yaşamışlar. Herkesçe malum bu, içlerinde ister istemez bir acı var.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

İÜ'den Ragıp, Zahit'in Kürtlerin içindeki acısını çocukluk hatıraları ve duyumları eşliğinde dile getirmektedir.

“Bizim okulda okuyan ülkücü bir arkadaşımız var, onla birkaç kez Türklük-Kürtlük konusunda münakaşaya girdik. Bana Devlet Bahçeli'yi savunursan, ben de Abdullah Öcalan'ı savunurum, bana askeriye'yi savunursan ben de PKK'yı savunurum dedim. Çünkü PKK olmasaydı, Türkiye Kürtlere hiçbir hakkını vermezdi. Çünkü 80 darbesi sonrasında hapse girenlerin çoğu hapisten çıktıklarında maruz kaldıkları haksızlıklardan dolayı dağa çıktılar. Bunlar Kürtlük için çıkmamışlardı ki, hakları savunulmadığı için çıkmışlardı. Herkese kendi anadili daha hoş gelir. Babam şofördü benim, Suriye'ye girdiklerinde Kürtçe kaset alırlarmış, dinlerlermiş. Türkiye'ye girerken, Kürtçe kasetleri attıklarını, yerine Türkçe kasetler koyduklarını söylerdi. Ben çok küçükken 90'lı yıllarda, köylerimize baskın yapıp silah ararlardı. Bizi dışarı çıkarırlardı, evi ararlardı. Bizim bir silah vardı, Bizim köye gelenler, kadınları aramazlardı o yüzden silahı anneme verirlerdi. Ama bir arkadaşımın duydum, o kendi gözüyle görmüş. Onların köyüne gelenler, herhalde Ergenekoncu'du, herkese meydana toplayıp bir kızı

çırılçıplak soyup üzerinde sigara söndürürlermiş. Bir insan, bu manzarayı gördükten sonra, bir insan ne yapabilir? Bizim köyün üst tarafında başka bir köy vardı, boşaltılmıştı. Geçenlerde ilk defa o köyde ışık yandığını gördüm. O köye PKK geliyordu, bana destek vereceksin diyordu. Askeriye geliyordu, Sen PKK'ya nasıl destek verirsin diyordu, evlerini ateşe veriyordu. O köyden her zaman ateş yükseldiğini görüyordum küçükken. O köyden taşınan taşınmıştı, taşınmayan da dağa gitmiştir yani. O eziyeti gören adam, elbet bi noktadan sonra bi yerlere kayar yani.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

Hebun'un Kürt siyasi hareketinin başat aktörlerine daha fazla eleştiri getirememesinin temel sebebi, ona göre Kürt siyasetinin devlet tarafından kapana kısıtılmaya çalışılmasıdır:

“BDP içerisinde çok fazla eleştireceğim nokta var, ama zaten o kadar çok şeyler uğraşıyorlar ki, bir de benim eleştiri sunmam gereksiz geliyor. Bazen diyorum, Allahım Kürdistan kurulsaydı da, ben de bunların ağzına istediğim gibi s.çsaydım. Burda bir otosansür meydana geliyor, kimse sizi zorlamıyor ama zaten adamların yarısından fazlası içerde neyin eleştirisini yapacaksın ki. Aslında ben Kürdistan kurulsun taraftarı bir insan değilim ama bu şartlar altında partiye eleştiri yapmak gereksiz geliyor. Yoksa ulus-devletlerin sonunun geldiğine inana bir insanım ben. Ulus-devlete karşıyım ben anarşist bir yapıya sahibim. Çünkü bugün Türkiye’de Türk kadınlar ezilmiyor mu, çoğu eziliyor. Yarın Kürdistan kurulsa, ben orada nasıl bir hükümet kurulacağını bilemem, orda da bir kadın olarak yasa gücüyle ezilebilirim yani. O yüzden ben yerelden örgütlenme, özerlik taraftarıyım.” (Hebun, BÜ, İngiliz Dili ve Edebiyatı, 2)

Metropoldışı Kürt öğrenciler, Devletin bazı birimlerinin kendilerine Kürt oldukları için ayrımcılık yaptığını ifade etmektedirler. İÜ’den Ragıp, bu konuda polis örneğini vermektedir. Ona göre metropol kentteki polisler, Kürtlere önyargılı yaklaşmaktadır.

“İstanbul’da polisler Kürtlere daha önyargılı yaklaşıyor, birisinin Kürt olduğunu anladıkları zaman daha sıkı bir kontrolden geçiriyorlar. Kürtler de polislere karşı tepkili. Polis, Diyarbakır’da taş atan bir Kürt çocuğunun elini çevirip kırmıştı. Bunu kameraya çekmişler, Roj Tv bunu epey yayınlamıştı. Youtube’da bu çok yayınlandı. Halbuki hangimiz küçükken arabalara falan taş atmadık ki? Bunun için çocuğun elini kırmak gerekir? Böyle küçük şeyler, fitneyi körükleyen büyük şeylere dönüşüyor işte.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

Ragıp, metropol kentte Kürtlerin ve ötekilerin birbirlerine olumsuz bakmalarına sebep olan şeyleri fitne olarak değerlendirmektedir. Ragıp, arabaları taşıyan çocukların elini kıran polisin hareketini bu minvalde değerlendirmektedir.

İÜ’den Enes, aslen Ağrılı olmasına karşın Türkiye’nin Batı illerinde büyüdüğü için herhangi bir şive sorunu olmayan bir öğrencidir. Enes, Kürtçe de bilmemektedir. Buna rağmen Enes, İstanbul’da Doğulu olmayı şu sözlerle anlatmaya çalışmaktadır:

“Küçük yaşta Ağrı’dan çıktığım için bende şive yok. Ankara’da Kocaeli’nde büyüdüm. Diyarbakır’daki adama sorsanız, tüm yatırımlar Batıya yapılıyor burada bir şey yok diyecektir. Ben Batıda Ağrılı olduğumu söylediğimde ben Doğuluyum dediğimde, bulunduğum ortamda 1-0 yenik başlıyorum. Ben de Batıda doğup büyüssem her gün Doğudaki terör olaylarını televizyondan izlesem ben de öyle bakarım. O yüzden kimseyi eleştirmiyorum. İnsanların bana bakış açısı, bi değişiyö. Özellikle Karadeniz bölgesinden bir vatandaşın gözünde, ki orda daha keskin bir milliyetçilik var, dezavantajlı oluyorum.” (Enes, İÜ, Hukuk, 2)

Görüldüğü gibi Enes, görüşülen öğrenciler içerisinde Kürt bilinçlenmesine en mesafeli yaklaşan öğrencidir. Fakat kökeninden dolayı şüpheyile karşılanmayı Enes içselleştirerek, normalleştirmiştir.

İÜ Çapa Tıp Fakültesinde okuyan metropollü ve metropoldışı öğrencilerle yapılan odak grup görüşmesinde metropollü bir öğrenci olan Dilara, Kürt arkadaşlarının arasında hemşehri bağlarının daha güçlü olduğunu, sohbet esnasında konu Kürt meselesine geldiğinde sivrildiklerini ifade etmektedir. Dilara, bunu bir tür savunma mekanizması olarak nitelemektedir. Dilara’nın sınıf arkadaşı olan diğer bir metropollü öğrenci Ahmet ise, çok samimi olduğu Batmanlı bir Kürt arkadaşının bir keresinde “Senin için Atatürk neyse Apo da bizim için o” dediğini belirtmiştir. Bunun üzerine Ahmet, “Ya dedim nasıl öyle dersin, o adam terörist falan böyle celallendim. Baktım anlamıyor ben de başka konuya geçelim dedim. Tartışmayayım şimdi. Samimi arkadaşım aramız bozulacak çünkü boş ver dedim” diyerek önce tepki vermiş, sonra ise olayı olmamış gibi kabul etmiştir. Ahmet, bu arkadaş ile hala samimi olduğunu da eklemektedir. İBÜ’den Neriman, Kürt şivesini yadırgamadığını ama Kürtlerin kaba konuştuklarını belirtmektedir. Kürtlerin Neriman’a itici gelen

Türkçeleri hakkındaki sözlerini İÜ'den Meral dedikleri ile beraber değerlendirmek gerekmektedir. Meral, Kürt öğrencilerin Türkçe aksanının ya da direkt olarak Kürtçenin bazı Türk öğrenciler arasında nasıl bir stigma haline geldiğini açıkça anlatmaktadır.

“Denizli kesimi mesela çok komik geliyor bana. Bir arkadaşımız öyle konuşuyor, bayağı bir gülüyoruz yani. Trakyalılar da o şekilde. Kürtler çok şiveli konuşmuyorlar ama yanımda Kürtçe kelimelerle konuşunca itici geliyor. Hani anlamıyorum çünkü. Hakkımda konuştuklarını düşünüyorum.” (Meral, İÜ, İktisat, 1)

Meral'in itici bulduğu ve bir tür paranoya ile karşıladığı Kürt aksanı ya da Kürt dili, aynı zamanda muhtemel bir kötülük öznesinin damgası olmaktadır. Fakat Meral için, Ege ya da Trakya şivesi komik ve eğlencelidir. BÜ'den Başak, Meral'in anlattıklarını bütünlemektedir. Türk çoğunluktaki Kürt dili ya da şivesi paranoyasının nasıl üretildiğini anlatan Meral ise, Başak da bu paranoyanın nasıl toplumsallaştığını ve giderek genel-geçer bir doğru haline nasıl geldiğini anlatmaktadır. Başak'ın zihninde faydalı ve zararlı azınlık kavramları oluşmuştur. Ona göre, çocuklarına Lazca'yı öğretmelerine rağmen, Rize Lazlarının kendilerini Türk saymalarını ve genellikle Rize'de Kürt barındırmayacak ölçüde Türk milliyetçisi olmalarını '*çok güzel bir özellik*' olarak değerlendirmektedir. Başak'ın Kürtler hakkındaki görüşleri ise şöyledir:

“Görebildiğim kadarıyla ya Kürtlerde çok iyi insanlar var. Ama dedim ya cahillik insanı bilmeyeceği şeyleri yapmaya yönlendirebiliyor ve insan kullanılıyor. Yani Kürtlerdeki, Kürt azınlık grubundaki insanlar kullanıldığı için birbirimize düşüyoruz bu kadar. Yani bir, Kürtlerde dağa çıkan çocuk, dağa ne için çıktığını tam olarak bilmiyor. Körü körüne dilim için, özgürlüğüm için çıkıyorum diyor. Çünkü ezberletildi. Acaba biliyor mu özgürlük ne demek ya da dilim için. Yani bu kavram ona tam olarak verilmiş mi? Ona şöyle denmiş; Sen dağa çık biz senin ailene bakacağız. Gereken parayı size sağlayacağız. Devlet de bir dönem Kürtçeyi konuşma ihtiyacını sağlayamadığı için Kürtler böyle bir yola sapma eğiliminde bulundu. Ya Etilerin göbeğinde insanlar, Kürtlerin Türkiye'nin sonunu getireceğini düşünüyor. Çünkü bize gelen haber NTV'de, CNN'de gördüğümüz haber 24 kişiyi ya da 20 kişiyi bir dağda öldürüyor bu insanlar. Bu insanlar öldürüyor yani Kürtler öldürüyor bunu. Hani PKK altında da böyle bir şey var.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

Başak’a göre Kürtler arasında iyi insanlar da bulunmasına rağmen, cehalet nedeniyle kendilerini kullandıran insanlar da bulunmaktadır. Kürtlerin dili ve özgürlüğü için verdiğini ifade ettiği mücadeleyi ezberci söylemlerle gerçekleştirilen körü körüne eylemler olarak niteleyen Başak, dağa çıkan Kürtlerin ailelerine bakılacağına dair vaatlerle kandırıldığını belirtmektedir. Başak’a göre devletin de bazı hataları –mesela Kürtçe’nin yasak bir dil haline getirilmesi gibi- Kürtleri böyle bir yola sevketsen de, son tahlil de bu durum bir sapmadır. Başak, medyadaki haberlerden beslenen bir atmosferde, İstanbul’un gelir seviyesi yüksek semtlerinden Etiler’i örnek vermektedir. Ona göre, Etiler’de oturan insanlar Kürtlere karşı toplu bir önyargı geliştirmektedirler. Başak, toplumun belirli bir kesiminde ayrılıkçı Kürt örgütü PKK’nın eylemlerinin tüm Kürtlere mal edildiğinin ifade etmektedir. BÜ’den Nihal aynı konuda şunları söylemektedir:

“Kürt şivesiyle Türkçe konuşan bir arkadaşımız var sınıfımızda. O konuşmaya başladığında bazı arkadaşlarımız rahatsız oluyorlar. Ama aslında arkadaş Kürt olduğu için değil bu tepkinin aslı, Kürt militarizmini, PKK’yı desteklediği için böyle bir tepki oluşuyor ona. Kürt şivesi de bu desteğini daima hatırlatan birşey haline geliyor. Kürtlere karşı ben de önyargılıydım ama konuşarak bazı duvarları yıkmayı başardım. Ama bu kolay birşey değil, herkes bunu yapamaz. Folklor Kulübünde olmamın bu duruma etkisi oldu. Mesela şu anda bi Kürt’ün PKK’yı neden desteklediğini anlayabiliyorum ama bu desteklediğim birşey değil.” (Nihal, BÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 1)

Metropolde yaşamak, Başak’ı, söylediğine göre, daha hoşgörülü biri haline getirmiştir. Başak’ın memleketindeyken irtibata geçmediği gruplardan arkadaş edinmesi süreci de onu metropolleştirmiştir.

“Önceden bu kadar hoşgörülü değildim. Yani Rize gibi küçük bir yerde farklılıklar insanın dikkatini daha çabuk çekiyor. Ama burada öyle değil. Burada alışıyorsunuz, alışmayı geçtim, hoşgörülü olmayı öğreniyorsunuz. Her ne kadar insanlar size hoşgörülü olmasa da bazı durumlarda. Mesela orada giyim tarzı çok önemli. Hani siz kapalısınız ama orada etek kısalığı çok büyük bir olay. Buradaki gibi değil. Tabi artık bakış açısı yavaş yavaş değişiyor küçük yerlerde de. Mesela onlarla konuşulmazdı çok kötü şeyler söylenirdi arkalarından. Mesela, Rize’de Kürt yok. Kürt barınamaz zaten Rize’de. Kürt arkadaşım ilk defa İstanbul’da oldu. Bu ekstra bir şey hissettirmede bende. Ya da gay biriyle tanışmam ekstra bir şey hissettirmede. Çok

var yani bunlar. Gürcü olan, Alevi olan arkadaşlarım var. Hani ilk söylüyorlar, mesela, hani zaten anlıyorsunuz ya genelde hani böyle. İnsanlar genelde belli ediyor kendini. Çünkü ben mesela şeye dikkat ediyorum; ön yargılı olmamaya dikkat ediyorum. Hani Başak öyle düşünme, kesin olmayabilir diyorum ama sonra gene çıkıyor. Hani yine başa sarıyorum.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

Başak’ın da belirttiği gibi, üniversite gençliği aslında birbirleriyle çeşitli semboller vasıtasıyla iletişim kurmaktadırlar. Birbirlerini tanıma aracı olarak sembolleştirilmiş metalar, hareketler, tarzlar ve konuşma stillerini kullanmaktadırlar. Böylece yekpare bir bütün olarak değil de, yarı şeffaf akran kabileler³⁰⁸ halinde bulunmaktadır. Başak’ın hemşehrisi olan Çiğdem de, Kürtlerle ilk doğrudan etkileşimini metropolde üniversite okurken kurmuştur. Laz etnik kökeninden gelen Çiğdem, Kürtlere ilişkin memleketinde edindiği önyargıları şöyle ifade etmektedir:

“İstanbul’a geldiğimde Kürtlerle ilk kez diyaloga geçtim. Aslında memleketimizdeki mahallede de Kürtler vardı ama annem onları aşağılardı. Ben bir yanlış yaptığımda bana Kürt müsün falan derdi. Onlardan korkardık da. Kürtleri pis ve terbiyesiz insanlar olarak bilirdim. Buraya gelince PKK konusunu onlarla çok konuştum. Bana neden PKK’ya destek verdiklerini anlattılar. Onları anlamaya başladım.” (Çiğdem, BÜ, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 1)

Belirli bir süre metropolde yaşayan Kürt öğrenciler, memleketlerine döndüklerinde, metropoldeki gündelik hayatta memleketlerine göre daha az kullandıkları Kürtçeye yeniden uyum süreci yaşamaktadırlar. İÜ’den Zahit, metropol kentte kaldığı süre içerisinde daha az Kürtçe konuştuğu için, memleketine döndüğünde bir süreliğine Kürtçeye yeniden uyum süreci yaşadığını belirtmektedir:

“Şu an sizinle Kürtçe konuşsam, yüzde yirmi oranında Türkçe kelime kullanırım. Aslında ona değinmek istemiyorum ama eğitimin Türkçe olması bunun asıl sebebi. Memleketime gittiğimde annemle Kürtçe konuşurken bile, bir de bakıyorum Türkçe konuşmaya başlamışım. Bir haftada ancak alışıyorum.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Metropolde yaşamak, çoğunluğa mensup bireylerin farklı etnik gruplara karşı önyargılarını aşmalarında etkili olmaktadır.

³⁰⁸Kabile kavramı, Bauman’ın **Sosyolojik Düşünmek** adlı eserinde kullandığı anlamıyla kullanılmıştır. Bkz: Zygmunt Bauman, **A. c.**, s. 228-229, 236.

“Biz Antalya’da ‘Kürt’e yaklaşma, Kürtler fenadır’ anlayışıyla yetiştirildik. Türkiye’deki ünlü bir oteller zincirinin kızıyla beraber okudum lisedeyken, kız bana Kürt olduğunu bir türlü söyleyemedi. O derece önyargılıydım yani Kürtlere. Buraya geldim, en yakın arkadaşlarım Kürtler oldu, onlarla oturuyorum, kalkıyorum, yiyorum, içiyorum.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

İÜ’den Ufuk, İstanbul’a geldiği ilk zamanlarda etrafında Kürtçe konuşulmasından rahatsız olan ama daha sonra bir yanlış anlama sebebiyle, bu tavrının ne denli otoriter olduğunu fark ettiğini ifade etmektedir.

“Otobüse falan bindiğimde, başlarda Kürtçe konuşanlardan rahatsız oluyordum. Sonra bir gün yine otobüse bindim. Birileri bana Kürtçeyi anımsatan bir dille konuşuyordu. Halbuki konuştukları dil bir Avrupa diliymiş, bunu biraz geç algıladım. Kürtçe olduğunu düşündüğüm için, önce rahatsız olmuştum. Fakat sonra Kürtçe olmadığını anlayınca, ‘Dışardan gelen turist kendi dilini konuşabiliyor, benim memleketimin insanı neden kendi dilini konuşmasın’ dedim. Kürt arkadaşlar da edindim, şu anda her sırrımı paylaştığım en yakın arkadaşlarımdan birisi Kürt. Ama mesela, bunları konuşurken bile rahatsız oluyoruz, mesela şu anda sesim kısıldı biraz. Bunun sebebi, memleketin siyasi durumu olsa gerek. İyi bir şey bile konuşsak, sanki birileri kötü anlayacakmış gibi geliyor. Düşünmeyi unutmuş durumdayız aslında. İki kere ikinin neden dört ettiğini bile düşünmüyoruz. Aslında iki ayrı kümeyi birleştirip dört elemanlı bir küme elde ediyoruz ama hocalar bunu böyle açıklamıyor, iki kere iki dört eder dedirtip ezberletiyorlar. Düşünceyi ifade özgürlüğünden önce, düşünme yetisini elde etmeliyiz.”(Ufuk, İÜ, Matematik, 1)

Metropoldışı öğrenciler için,metropolde yaşamak Kürtlerin Kürtlüklerini yeniden keşfetmelerine ve hayat tarzlarını bu aidiyet üzerinden yeniden kurmalarına sebep olurken, Kürt olmayanların da Kürtlerle daha yakın ilişkiler kurdukları bir ortam oluşturmaktadır. Metropolleşme çoğu zaman Kürt kökenli üniversite gençlerinin etnik bilinçlenmelerine zemin hazırlamaktadır.

5.2-Zaza Kimliği

Esas itibariyle Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşıyan Zazaların, Kürt olup olmadığı öteden beri tartışılan bir husustur. Bizim araştırmamızda gözlemlediğimiz sonuç, Zazaların kendilerini asla Kürt olarak nitelememeleridir. Mesela, Zaza olduğunu söyleyen İÜ'den Hale, Kürtlerin Zaza kimliğine karşı inkarcı bir kampanya yürüttüğünü düşünmektedir. Bu noktada Hale Bingöl halkının yarısının Zaza olduğunu söyleyerek milli kimliğine özellikle vurgu yapmaktadır. Zazalar, Kürtler aksine, kendi aralarında anadillerini daha az sıklıkla kullanmaktadırlar. Mesela Hale, Zaza arkadaşlarıyla bir araya geldiklerinde - Kürtlerden farklı olarak- kendi aralarında Türkçe konuştuklarını ifade etmektedir. Alevi Zazalarla çok iyi ilişkiler geliştiren Hale, onları Dersim Alevileri olarak tanımlayarak, 'çok doğal ve otantik' bulduğu için sevdiğini söylemektedir. Hale Kürt arkadaşlarıyla yaşadığı kimlik gerilimini şu sözlerle açıklamaktadır:

"Kürt olan arkadaşlarımız var işte. Hani ben Kürt değilim diyorum, Zaza'yım diyorum. Yok ya siz de zaten Kürt'sünüz falan. Ne diyorsun sen falan diyen oluyor. Ama ben hiç Kürt'üm demedim yani. Ben hep Zaza'yım dedim. Hani Kürtlerin sayısı Zazalara göre daha çok. Ama hani arkadaşlarımın neden böyle düşündüğünü bilmiyorum hani. Hani Zaza'yım ben Kürt değilim. Ben Kürt'üm hiç demedim." (Hale, İÜ, Psikoloji, 3)

Zazalar da, Kürtler gibi, bazen sistematik ayrımcılığa maruz kaldıklarından şikayet etmektedirler. Mesela Hale, Yozgat'ta üniversite okuyan ağabeyinin Zaza ve Bingöllü olduğu gerekçesiyle dışlandığını, ülkücü gençlerle kavga etmek zorunda kaldığını ama daha sonraları kavga ettikleri de dahil olmak üzere pek çok arkadaşıyla samimi ilişkiler geliştirdiğini söylemektedir. Aynı aile içinden iki ayrı örneğin bize sağladığı bilgi; büyük kentte üniversite okumanın kendi kimliğini ortaya koyma açısından küçük yerlerde okumaktan daha rahat imkanlar sunabilmesidir.

İÜ'den Abdüssamet, Zaza kimliğini kaldığı cemaat -Süleymancılar- içerisinde Zazaki'yi (Zaza dili) konuşarak rahatlıkla gösterebildiğini ama bunu "ara sıra"

yaptığını belirtmektedir. Yurtlarında kaldığı Süleymancılar cemaatinin farklı etnisitelere karşı diğer cemaatlerden daha ılımlı yaklaştığını ifade etmektedir.

“Siverekliyim, Zazayım. İstanbul’da abim falan var, onlarla Zazaca konuşuyoruz. Yurtta da ara sıra kullanıyorum, hiçbir sıkıntı olmuyor. Bizim cemaatte Afrika’daki yurtlarımızdan gelen Zenci kardeşlerimiz de var. Birisinin Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat çizgisinde olması bizim cemaatte olmak için yeterli şarttır. Allah’a çok şükür Amerika’dan Afrika’ya, Orta Asya’dan Arap ülkelerine kadar bizim dünyanın her tarafında yurtlarımız var. Bizim amacımız, Allah-ü Teala’nın dinini yaymak, Türkçülüğü empoze etmek değil. O yüzden bizim hocalar, onların dilini öğreniyor ama genelde eğitim İngilizce veriliyor.” (Abdüssamet, İÜ, Makine Mühendisliği, 1)

Abdüssamet’le aynı yurtta kalan İÜ’den Halim, kaldıkları yurtta Zazaki’yi pek kullanmadıklarını, metropol kentte kaldığı süre içerisinde hep Türkçe konuştuğu için memleketine gittiğinde Zazaki’ye yeniden-uyum süreci yaşadığını söylemektedir. Zazaların Kürt olmadıklarının altını çizen Halim, İÜ’den Zahit’in Kürtçe için yaşadıklarını deneyimlemektedir.

“Ben Zazayım, orijinal Zazayım. Zazalar benim araştırmalarıma göre kesinlikle Kürt değil. Kürtlerin Babillileri ve Sümerlileri Kürt saydığı bir ortamda Zazaları da Kürt saymalarına şaşmamak lazım. Ama hiçbir Zaza, ben Kürt’üm demez. Yurtta üç Zaza arkadaşız, farklı bölgelerden geldiğimiz için bazen birbirimizi denemek için Zazaca konuşuyoruz, onun dışında hiç kullanmıyoruz. Altı ay burada kalıp, köye gittiğimde Zazaca konuşmakta bayağı zorlanıyorum, iki hafta sonra Türkçe konuşmakta zorlanmaya başlıyorum.”(Halim, İÜ, Veterinerlik, 4)

Aslen Diyarbakırlı olup Kars’ta büyüyen ve Tekirdağ’da liseyi okuyan Elif, kendi Zaza kimliğine dair şunları söylemektedir:

“Zazayım. Zaza müziğini severek dinliyorum, arkadaşlarımı da alıştırdım. Onları kendime benzettim yani. Ben birine Diyarbakırlıyım dediğimde ilk tepkileri ‘Hadi canım, inanmıyoruz’ oluyor. Kafalarındaki Diyarbakırlı imajlarına pek uymuyorum. Bizi kara cahil olarak düşünüyorlar. Ülkücülerle arkadaşlık kurmamaya dikkat ediyorum. İdeolojilerimiz birbirine uymuyor. Sosyalist grupları kendime daha yakın buluyorum. Görüşlerini beğeniyorum ama uç eylemlerde bulunmak istemelerini anlamıyorum. Benim bile, bu kadarı olmaz diyebileceğim şeylerin arkasından koşmalarını anlayamıyorum. Her eylemlerini doğru bulmuyorum.

Aralarına girip kaptırırsam öğrenciliği tamamen boşlarmışım gibi geliyor. İçlerine de girmedim, bu yüzden. Ülkücülerleyken hep diken üzerinde olacağımı biliyorum, sürtüşmek istemiyorum. Selam veririm, konuşurum ama samimi olamam.” (Elif, İÜ, Maliye, 1)

Zazaların Türk milliyetçisi olan ülkücülerle olan gerilimli ilişkileri Elif’in anlatımında da ortaya çıkmaktadır. İÜ’den Halim, Zazacanın anadilde eğitim konusunda yeterli olamayacağını düşünmektedir.

“Ben Zazacanın anadilde eğitim verilmesi için yeterli kelime ve ifade zenginliğine sahip olduğuna inanmıyorum. Benim dilimde Türkçeyle verilen eğitimler kesinlikle verilemez. Zazacanın gramer yapısı üzerine kitap yazmaya çalışsanız, yirmi sayfa bile yazamazsınız. Lisedeki eğitimi belki kurtarır ama üniversite eğitimini Zazaca olarak kesinlikle veremezsiniz. Ama haftada iki saatlik Zazaca öğretimi uygulanabilir bir proje bence. Çünkü çok zor bir dil değil zaten. Ama bir talep de yok yani. İstanbul’da doğup büyüyen Zaza asıllı birisi Zazacayı ailesinden öğrenemediyse, Devletin özellikle o adama Zazaca öğretme faaliyetinde bulunmasına gerek yok bence.”(Halim, İÜ, Veterinerlik, 4)

Metropoldışı Zaza öğrencilerin, metropol kentteki üniversite ortamında Kürt olmadıklarını ısrarla ifade ettikleri, Zaza kimliğine bağlı olmalarına rağmen Zazaca konuşmak için özel bir gayret sarf etmedikleri görülmektedir. Hatta bazı Zaza öğrenciler, kendi dillerinin eğitim yapmaya müsait olmadığını düşünmektedir.

5.3-Arap Kimliği

Türkiye’deki Araplar dini yönden Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Antakya bölgesinde yaşayan Sünni Araplar ile yine Antakya, Adana ve Mersin bölgesinde yaşayan Nusayri Araplar (Arap Alevisi) olmak üzere kabaca iki kısma ayrılabilir. Örneklem içerisinde her iki Arap grubuna ilişkin bilgi derlenmiştir. Türkiye’de Arap etnik kökeninden gelen birisi olmak, kişiye bir prestij kazandırabilmektedir. Bu prestijin dini sebepleri İslam Peygamberinin Arap, Kur’an dilinin Arapça olmasıdır. Aynı zamanda, Arap ülkeleri ile turistik ve ticari faaliyetlerin yoğunlaşması da, metropol

kentte Arapça bilen insan ihtiyacını artırmıştır. Bu noktada Arap asıllı metropoldışı öğrenciler, etnik kimliklerini ticari bir faaliyete kanalize edebilmektedirler.

“Üç kişi kalıyoruz evde, ev arkadaşım da Arap olduğu için Arapçamı evde kullanıyorum. Ama çoğu zaman kullanamıyorum yani. Anadilimden hiçbir şekilde utanmam, benliğimden hiçbir şekilde taviz vermem. Arap olmamın avantajları çok oldu. Geçen sene maddi sıkıntılarım vardı. İstanbul’da Arap turistin haddi hesabı yok zaten. Arapçamın olduğunu duyan işyeri sahipleri, bana hemen iş vermek istediler. Bir kafede garson olarak çalıştım. İyiydi, yani güzeldi. Arap olmamdan dolayı gurur duyuyorum, yani. Antakya, Adana, Mersin bölgesindeki Araplar Alevi olduğu için çoğu sola kayıyor, muhalif bir çizgileri var.” (Ahmet, İÜ, Bilgi-Belge Yönetimi, 2)

İÜ’den Ahmet gibi Arap Alevisi olan İBÜ’den Derya, aile içerisinde Arapçanın gündelik hayattaki nadir kullanımından ötürü Arapçayı tam manasıyla öğrenemediğini ama ailesindeki baskın kültürün Arap kültürü olduğunu ifade etmektedir. Ebeveyni Arapçayı bir tür aile içi şifre dili haline getirmiştir.

“Arapça biliyorum. Okuyup yazamam ama konuşurum, konuşmaktan ziyade dinlerim, anlarım pek çok şeyi. Onun da sebebi benim jenerasyonumun bir üstü olanlar, işte dedikodu yapmak için ya da ne bilim işte çocukların duymaması gereken şeyleri konuşmak için Arapça kullanırlardı. Bende çok meraklıyım. Onları öğrenebilmek için bu nedir, şu nedir diye sorarak biraz öğrendim hani, bunu da kullandım. İstanbul’a geldiğimde Arapçayı geliştirmek istedim fakat geliştirmeye pek vaktim yoktu açıkçası. Çok az konuşabiliyorum yani. Yalnızca bir işte, Arapçam olduğu için ufak bir karşılama işinde görev yaptım, tek bana artısı buydu yani. Geçenlerde bir kültür festivali filmine gittim, filmdeki Arapça konuşulanları anladım, hoşuma gitti.” (Derya, İBÜ, Hukuk, 3)

Adanalı bir Arap olarak Derya, kendisinden sonraki kuşağa aktaracak kadar Arapça öğrenememiştir. İstanbul’a geldikten sonra, Arapçayı geliştirmek istemesine rağmen vakit yokluğundan buna fırsat bulamamıştır. Derya’nın Arapçaya olan ilgisinin metropol kente geldikten sonra artması, Hayrettin’in Kürtçeye olan ilgisinin metropole geldikten sonrasına artmasına benzemektedir. Fakat Hayrettin akademik Kürtçeyi öğrenmek için kursa giderken, Derya Arapçayı vakit yokluğundan ilerletebilecek imkanları kullanamamıştır. Metropol kentin karmaşası içerisinde kişilerin kendini yalnız ve endişeli hissetmeleri, onlara etnik kimliklerini hatırlatıcı

bir özelliği olduğu söylenebilir. İÜ’den Taner, Arapçayı metropol kentte fazla kullanamadığını ama şivesinin insanlara sempatik geldiğini ifade etmektedir.

“Arap Alevisiyim ben. Arapçayı burada Arap arkadaşım olmadığı için sadece ailemle konuşurken kullanabiliyorum. Arkadaşlarım Arapça konuştuğumda bayağı ilgili davranıyorlar. Kendilerine de öğretmemi istiyorlar, kelimelerin anlamlarını soruyorlar. İstanbul’da nerede Türkçe konuşsam Hataylı olduğumu anlıyorlar. Şivem insanlara sempatik geliyor.” (Taner, Kimya Mühendisliği, İÜ, 4)

Arap kökenli öğrenciler genel olarak Arap kimliklerini etnik bir mücadele unsuru haline dönüştürmemektedir. Hatta İÜ’den Hayrettin’in verdiği bilgiye göre, Arap öğrencilerin yoğunlukta olduğu Şanlıurfa Harran Üniversitesi aynı zamanda Türk milliyetçisi-Ülkücü geleneğin baskın olduğu bir üniversite olarak öne çıkmaktadır. Hayrettin, koridorlarında rahat bir şekilde Kürtçe konuşulamayacak üniversiteler arasında burayı da saymıştır. Pek çok Arap öğrenci, Arapçayı konuşamayacak kadar az bilmektedir. Örneklemden elde edilen verilere göre Türkiyeli Arapların hem ideolojik hem de dilsel olarak gittikçe Türkleştiği öne sürülebilir.

5.4-Rumdilli Karadenizli Müslüman ve Laz Kimlikleri

Rumdilli Müslüman Karadenizlilerin, kendilerini Türk milliyetçisi olarak gördükleri mülakatlar sırasında örneklem dahilinde tespit edilmiştir. Rumca bu topluluğun çoğunluğu oluşturduğu bölgelerde sahip çıkılan ve yeni kuşaklara aktarılan, çoğunluk olmadığı bölgelerde ise yeni nesle aktarılmayan kültürel bir ögeye dönüşmüş durumdadır.

“Babamın anadili Rumcadır. Ben bilmiyorum. Babam bana ve ablama öğretmek konusunda ilgili değildi. Annem de Egeli olduğu için öğrenemedik. Babam sadece akraba ve ailesiyle Rumca’yı konuştu, ben de çok istekliydim aslında ama sonra boş ver oldu, öğrenemedik. Pratik yapabileceğim fırsatım yoktu. Babam anadilinin Rumca olduğunu söyler insanlara bundan çekinmez, gençliğinde aşırı sol eğilimli olduğundandır belki bu. Rumca müzik dinlemeyi çok sever babam. Memleketimizdeki akraba gençler de aslında Rumca bildiklerini

saklamazlar ve bir dil daha bildiklerini insanlarla anlaşılabildiklerini düşünerek bunu zevkle anlatırlar. Köyümüz turistik, Uzungöl tarafındayız. Yunanlı turistler çok gelir mesela, tercümansız anlaşır bizimkiler onlarla. Benim ailem biraz istisnai ama babamın ailesi Türk milliyetçisidir. Akrabalarım milliyetçilikten, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayı ve bu vatandaşlığa dair değerleri paylaşmayı anlıyorlar. Kendi dilleriyle eğitim yapma taleplerinin Türkiye’de anarşi yaratacağını düşünüyorlar ve onların Rumca eğitim talebi yok. Atalarımızın ne olduğunu irdelemeye gerek yok, an itibarıyla Türk’üz ve mutluyuz. Ben kendimi kökeni farklı bir Türk olarak görüyorum.” (Erdal, BÜ, İktisat, 1)

Rumdilli Müslüman Karadenizliler, Yunanlılarla tercümansız konuşmaktan mutlu olsalar da, kendilerinin anadilde eğitim taleplerinin ülkeyi anarşizme götüreceğini düşünmektedirler ve kendilerinin böyle bir talebi yoktur. Karadenizli diğer bir etnisite olan Lazlar da, kendilerini yakın komşuları Rumdilli Müslüman Karadenizliler ve diğer bir etnik grup olan Araplar gibi Türk milliyetçiliğine yakın görmektedir. Kürt Kimliği konusunda, Rize’de büyüyen BÜ’den Başak’ın verdiği bu tür bilgilere paralel olarak, aslen Laz olan BÜ’den Çiğdem şunları söylemektedir:

“Okulda (BÜ’de, AÇD) Lazca dersi veriliyor, alan arkadaşlarla pratik yapıyorum. Lazca televizyon kanalı olsa iyi olabilirdi ama Lazca eğitim almak falan istemezdim. Gereksiz görüyorum yani, belki bilinçsizliğim ama böyle düşünüyorum. Türkiye’de yaşayabildiğim için kendimi Türk gibi hissediyorum. Bizim oralarda Kürtler rahat yaşayamazlar zaten. İstedğim vakit Lazca şarkı da söyleyebiliyorum, o yüzden de ikinci plana atılmışım gibi hissetmedim. Yani Gençliğe Hitabe’de geçen şekliyle asıl bir kana sahip olduğumuzu falan düşünmesem de, kendimi Türk bayrağına ya da Atatürk’e bağlı hissediyorum. Aslında, Laz derneklerine falan katılmayı isterdim. Belli bir grupla ortak bir fikri yaşamayı isterdim. Fakat böyle bir entelektüel kapasiteye gelmek için azmim yok.”(Çiğdem, BÜ, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 1)

Örnekleme dahilindeki Rumdilli Müslüman Karadenizliler ve Laz etnisitelerinden metropoldışı öğrencilerin Türk kimliği içinde iyiden iyiye asimile olduğu ve kendilerini Türk milliyetçiliğine angaje ettikleri iddia edilebilir.

6-Dinle Kurulan İlişkiler

Metropoldışı üniversite gençliği için din, metropolde kimlik ve destek arayışlarına bir cevap niteliği taşımaktadır. Kişi dini gruplarla ilişki içerisinde kendini tanıyabilmekte/tanımlayabilmektedir. Ayrıca dini yaşayış tarzı, hayat tarzlarının ayrımında en önemli göstergelerden birini oluşturmaktadır. Dini yaşayış şekillerine göre bireysel dindarlık ve cemaat dindarlığı, üniversiteli gençlerin iki farklı dini yaşam tarzı karşımıza çıkmaktadır. Örneklem dahilinde beliren dine karşı ilgisizlikle din ile ilgili başka türlü bir hayat tarzı olduğu için ayrıca incelenecektir.

6.1- Bireysel Dindarlık

Üniversite gençliği arasında bireysel dindarlık ya da bireysel din algısı herhangi bir dini cemaate katılmayan veya bu cemaatlerin içindeyken daha sona çeşitli sebeplerle buralardan çıkan öğrenciler arasında görülmektedir. Üniversite gençleri arasında bireysel dindarlık ya da din algısı ihtiyaç anında yüce bir varlığa dua etme şeklindeki bir dini pratiği kapsayan Deistik bir anlayıştan, halk arasında dini bütün olarak adlandırılan bir dindarlığa kadar geniş bir yelpazede ifade bulmaktadır. Mesela İÜ'den Meral, ibadete müteallik olmayan bazı dinsel ritüelleri yerine getirmeyi orta düzey dindarlık olarak yorumlamaktadır:

“Dini tutum olarak kendimi orta kesimde tanımlayabilirim. Hani çok uç noktada da değilim ama dindar da değilim. Ortasayım yani. Mesela domuz eti yemiyorum ama namaz da kılmıyorum. Öyle yani, orta bence. Yani gündelik hayatımı yaşarken pek de aklıma gelmiyor açıkçası. Bir ezan okunurken müziği kapatırsam kapatıyorum. Ama hani vize döneminde devamlı dua ediyoruz. Çıkarıcı değil de hatırlatıcı bir dindarlığım var diyelim. Mesela çok kapalı kesimler var, çok uçuk kesimler var. İskenderun bana orta geliyordu. Yani alıştığım için belki de. İstanbul'da ben bir kere Çarşamba Pazarı diye bir yer var, oraya gidecektim. Otobüse bir bindim çok korktum. Herkes kapkara giyinmiş, kadınların gözleri yok. Tek saç açık benim ve kötü kötü bakıyorlardı, hoşuma gitmedi yani.” (Meral, İÜ, İktisat, 1)

Meral'in gündelik hayatından dışladığı dinsel ifade biçimlerini, sınav zamanlarında y r rl ge sokması pragmatik bir din anlayışının olduğunu göstermektedir. Meral kendi dindarlık tutumunu İsmailağa cemaatinin din anlayışıyla karşılaştırarak, kendi anlayışını orta düzey olarak değerlendirmektedir. Meral, deistik olarak tanımlanabilecek dini tutumunda yalnız değildir. İ 'den Ufuk da, dine ilgisiz olmadığını ama kendini çoğu zaman deistik görüşe daha yakın hissettiğini ifade etmektedir. Ufuk'taki dini dönüşüm İstanbul'a geldiği döneme denk düşmektedir:

“Dindar değilim ama ilgisiz de değilim. Cuma namazlarına giderim. Üniversiteye geldikten sonra bu konuda daha çok düşünmeye ve bu konuda yargılar üretmeye başladım. Gündelik hayatımı dine göre ayarlamıyorum, hayatımı yaşıyorum ama bu yaptığının yanlış olduğunu da düşünmüyorum. Günümüzde yasalar değişiyor, fiziki kurallar değişiyor, her şey değişiyor. Toplumun yapısı değişiyor, ama insanın vicdanı rahatsa her zaman rahat oluyor. Bir şey yaparken doğru mu yanlış diye bir kitaba bakmak yerine, kendi vicdanına sorarsan eğer dinen de vicdanen de en doğrusunu yapmış olursun diye düşünüyorum. Deistik düşünceye kendimi yakın hissettiğim oluyor, ara sıra. Dinler insana bi şeyler katmak için var ve aslında hepsi aynı şeyi öğretiyor. Öğretilen dinin önemi olmadığını; Cuma günü camiye gitmekle, Pazar günü kiliseye gitmek arasında bir fark olmadığını düşünüyorum ben.” (Ufuk, İ , Matematik, 1)

B 'den iğdem, herhangi bir dini ritüeli yerine getirmediği halde kendisini dindar olarak gördüğünü söylemektedir.

“Dine daha çok bağlandım İstanbul'a geldikten sonra. Kendimi dindar bir insan olarak tanımlıyorum. Günlük yaşamımı dine göre ayarlamıyorum. İçki içiyorum, namaz kılmıyorum, kapanmıyorum. Bunların tersini yapmam gerektiğini biliyorum ama yapmıyorum, pişmanlık da duyuyorum. Gerçi bir düzelme var, bi kaç aydır içki içmiyorum mesela. İş güç sahibi olduktan sonra, evlendiğim kişiye göre de değişecektir bunlar.” (iğdem, B , Fen Bilgisi  ğretmenliği, 1)

B 'den Ozan, kendini Sünni-Müslüman olarak tanımlasa da, gerekli akademik ve ilmi donanımı edinerek sadece Müslüman olarak tanımlanmaya dair bir hissiyat taşımaktadır. Dini tutum konusunda yaşadığı bir kafa karışıklığını şöyle açıklamaktadır:

“Ortalamaya vurduğumuz zaman günde bir vakit namaz kılıyorum. Sözlerimde hareketlerimde çok dikkat etmek istiyorum ama ağızdan kötü, kırıcı laflar çıkabiliyor. Çevremdeki arkadaş seçimimde ne kadar zihinsel olarak şeyi istesem de, ne derler ona hani Müslümanlığı iyi insanla aynı modele koysam da, arkadaşlarımla Müslümanlığında aynı şeyi göremiyorum. Bunu da iki seçenek olabileceğini düşünüyorum burada. Acaba diyorum, benim kafamda oluşturduğum Müslüman profili mi tam doğru değil, yoksa insanların yaşadığı Müslüman profili mi daha tam doğru değil şeklinde bir şey ortaya çıkıyor. Kafamda çizdiğim profile oturan Müslümanlar da yok mu arkadaşım olarak, var tabii ki ama hani yoğunluklu olarak beraber olduğum insanlara baktığım zaman tam olarak onu göremiyorum. O biraz kafa karışıklığına yol açıyor tabii. Çünkü ben, İslamiyet anlayışına göre, inanmak ile iman etmenin farkını bilen insana biraz daha gönül rahatlığıyla Müslüman diyebiliyorum. İman etmek ibadeti de kapsıyor.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

İÜ’den Nejla, hayatının bir bölümü Gülen cemaatinin içinde geçse ve kendini hala Cemaatle irtibatlı olarak tanımlıyor olsa da, dini algılayış şekli oldukça ferdidir:

“Farklı dinlerden olan, farklı ideolojilerden gelen, mesela Komünist olan arkadaşlarım var. Bunlarla İstanbul’da tanıştım. Bu arkadaşlarımla birebir konuşurum, fikir alışverişinde bulunurum. Öyle herkese eşit durucam, tarafsız kalıcam gibi liberal eğilimlerim yok. Taraf olma taraftarıyım. Elhamdülillah Müslümanım. O’nunla aram iyi. Din benim için çok farklı. Zorunda hissettiğim bir şey değil. Hayatımın her alanında var. Cüzi irademi daha çok önemsiyorum. İbadetlerimi yapıyorum. Ahlak kurallarına çok önem veren Hristiyan arkadaşım da var ama inanç noktasında ayırıyoruz.” (Nejla, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

İÜ’den Elif, sosyalist dünya görüşüne kendini yakın hisseden ve mülakatın yapıldığı vakte yakın bir zamanda namaza başlayan bir öğrencidir. Elif, aslında kendi yaşıtı sayılabilecek bir arkadaşının ölümü ve mescidin yurttaki kaldığı odaya yakınlığı gibi sebeplerle namaza başladığını ifade etmektedir:

“Çok aktif birisiyim aslında ama içimden geldiği için bir haftadır namaza başladım. Mescit karşımda ben de başlayayım dedim. Ama başka biri dayatsaydı, bunu kesinlikle yapmayacağımı biliyordum. Aslında yirmi bir yaşında bir arkadaşım vefat etti, belki de ondan etkilendim. O dindar biriydi, yarın ben de ölürsem bu dünya için çok şey yapmış olmama rağmen, öbür dünya için hiçbir şey yapmamış olduğumu fark ettim. İnsanın içinden gelmesi önemli böyle şeylerin. Bazen kaçıyorum ama kazasını kılıyorum. Cemaatlerin ekonomik

kaynaklarla insanları kazanıp, sonra da onlara bir şeyler dayatmasından hoşlanmıyorum.”(Elif, İÜ, Maliye, 1)

BÜ’den Başak ise, başörtüsü takmasına rağmen kendini dindar olarak tanımlamamakta, ibadetlerine yeterince önem vermediğini düşünmemekte ve bunun samimi pişmanlığını yaşadığını ifade etmektedir:

“Dindarlık, çok derin yaram. Dindar olmayı çok isterdim. Yani dinle ilgili bilgili olmayı isterdim. Yeteri kadar bilgiye sahip değilim. Hala çok cahilim. Gündelik ibadetlerimi her zaman yerine getiremiyorum. Çok üzücü ve acı bir şey, ama gündelik hayatımı sürdürürken, ibadetlerim yeterince belirleyici olmuyor, bazen ikinci planda kalıyor. Bu konuda kendi kendime gerçekten çok kızıyorum. Kafamı duvara vurmak istiyorum yani. İstanbul’da yaşamak dini algılayışında farklılıklara sebep oldu. Hani önceden kalıplar, dogmalar vardı. Ama şimdi ‘dinle ilgisi olan her şeyi sorun, öğrenin; çünkü dinde cevapları var, kitapta cevapları var; bunu insanlara sorarak değil ama kendiniz arayarak bulun’ mantığını geliştirdim. Hani önceden böyle değildim. Önceden bu mantık bu kadar gerekli değildi. Çünkü insanlar, özellikle Boğaziçi gibi bir yerdelerse, saçma salak şeyler yemiyorlar. İnsanların duygularıyla o kadar kolay oynayamıyorsunuz. Hani o yüzden dedim ya bu cemaatler o kadar tutmuyor. Önyargıları ancak bilgiyle yıkabilirim. Yani biri bana sorduğu zaman; ‘neden başını kapatıyorsun’ bilgili değilsem; ‘inanıyorum, Müslümanım’ derim sadece. Ama biliyorsam Kur’an-ı Kerim’de erkeklerin dikkatini daha az çekmek için, insanları günaha sürüklememek için ‘Örtünün’ yazılmış. Nefsimi bastırmak için böyle bir yola baş koydum. ‘Peki niye diğerleri kapatmıyor?’ O zaman da derim ki; işte sizde Katolik var, boşanamıyorsunuz; Protestan var, öyle bir şeyi yok. Tercih. Ben kesinlikle insanların tercihlerini kontrol edemem ve eleştirmem. Bir insan bir başkasına, asla ve asla ‘Niye kapanmadın ya da niye bu kadar açık giyiniyorsun’ diyemez. En nefret ettiğim şeydir bu. Bana da o şekilde söyleyen insanlara; ben insanları eleştirmiyorum, insanlar da beni eleştirme hakkına, lüksüne sahip değil diyorum.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

Başak sadece gündelik hayatında dini pratiklere zamanında ve yeterli oranda yer veremediğinden dolayı değil, aynı zamanda dini bilgisinin dini görüşlerini savunacak denli derin olmaması yüzünden de kendini dindar olarak tanımlamamaktadır. İBÜ’den İrfan da, metropol kentin üniversite ortamında inançlarını bilgiyle savunacak ölçüde donanımlı olmaya vurgu yapmaktadır:

“Kendi inancıma yönelik olarak keskinleştım. Hani burası (üniversite ortamı, AÇD) olmasaydı olmazdı. Bu okul olmasaydı yani ben normalde daha muhafazakar insanların arasında olurdum. Ama burada, bu insanların (dindar hayat tarzına sahip olmayanlar, AÇD) yanına geldiğinizde bir şeyler söyleyerek, söyleyecek bir argümanınızın olması lazım. Retorik yapmamız lazım. Böyle boş boş konuşmaya gerek yok. Somutlaştırıp onu etki altına alman lazım. Bilginin etkisi altına, gerçeğin etkisi altına almak lazım. Bu sefer biz Bilim Sanat’a gidiyorduk işte. İlim Yayma’da kaldık ya abi. Bilim orada, hemen orada dibinde zaten. Düşüncelerimi temellendirerek söylediğim zaman işte muhabatım ‘Ha adam boş boş konuşmuyor ya’ diyor.” (İrfan, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, 4)

İrfan da Başak gibi, üniversitede içine geldiği çok-kültürlü ortam dolayısıyla inanç ve görüşlerini temellendirmek ihtiyacı hissetmiştir. BÜ’den Fatma, babası İlahiyatçı olan görme engelli bir öğrencidir. Fatma, ibadetlerini her ne kadar istediği düzende yerine getiremese de, fiziksel engelini yaptığı sorgulamalar sonucunda normalleştirmiştir.

“Dindar mıyım diye kendime soruyorum ben de. İbadetlerimi mümkün oldukça yapmaya çalışıyorum. Yurtta kaldığım arkadaşlarla da sene başında, odada namaz kılacağıma dair anlaştık. Her gün yapamıyorum, mutlaka kesintiye uğruyor. İstanbul’a geldikten sonra, ibadet düzenim vakit sıkışıklığından dolayı daha fazla sekteye uğradı. Tanrım, ben neden böyleyim dediğim oldu ama başıma gelen kötülüklerde Tanrı’yı ya da insanları değil kendimi suçluyorum. Milyonlarca değişkenin çok büyük bir döngü oluşturduğunu düşünün mesela, bunun içinde her türlü imkanın bulunması gerekiyordu. Benim bahtıma da görememek düşmüş. Öyle baktım ve böyle değerlendirdim bu olayı. Bunun bana Tanrı tarafından ne ayrıca sevildiğim ne de ayrıca imtihan edildiğim için verildiğini düşünmüyorum.” (Fatma, BÜ, Tarih, 1)

Endonezya yerel giysilerini, dolama tabir edilen bir başörtüsü ile tamamladığı görülen Şermin gayet şık giyinmektedir. Şermin, herhangi bir dini grupta yer almak istememektedir. Şermin, memleketteyken daha dindar olduğunu, İstanbul’daki arkadaş çevresinin din konusundaki rahatlığının hareket ve fikirlerinde değişikliklere yol açtığını ifade etmektedir.

“Memleketteyken daha dindardım. İstanbul’un hızlı ve yoğun temposu gündelik hayatımı dini kurallara göre yaşamama engel oluyor. Dini yükümlülüklerimi elimden geldiğince yapabiliyorum. Kapanışım falan düzgün ama başka ritüellere dikkat etmiyorum. Allah’ın

niyetlerimize baktığını düşünmeye başladım. Bu da ibadet düzenine etki ediyor. Fazla dindar olan arkadaşlar beni bayıyor. Ben zaten fikirlerimi hayata geçiriyorum, bunların fazla vurgulanmasına gerek yok bence. Ama fazla dindar olan arkadaşlarımız bunu yapıyor maalesef. ”(Şermin, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 3)

Hem Gülen hem de Meşveret cemaatlerinin yurt ve evlerinde kalmış olan Faruk, gündelik hayatını dine göre yaşamak istese bile artık bunu yapamayacağını düşünmektedir. Dini cemaatlerde geçen yıllarından sonra bir dönüşüm yaşayan Faruk’a göre, insanların farklı dinlere inanmaları, uhrevi kurtuluşları adına pek önemli bir mesele teşkil etmemektedir:

“Gündelik hayatımı, dini kurallara göre yaşamak isterdim ama çok şey yaşadım, çok sınırlar aştım. Çocukken bana öğretilen kırmızı çizgiler vardı, onları aştığım zamanlar oldu. Belki o sınırlarda kalsaydım, bu mümkün olabilirdi, ama artık sınırı aştığımı düşünüyorum. Moda’da gün batımını izlerken bile, eğer doğru bir şekilde bakarsan, o tek yaratıcıyı görebilirsin. İstanbul bu konuda da müthiştir yani. Eğer bir insan bunu görebiliyorsa, onun dini, Hristiyan ya da Müslüman olması benim gözümde ehemmiyetsizdir. Ben aslında dediğim şeyi görebilen insanların Cehenneme gideceğini zannetmiyorum.”(Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

Ailesi Gülen cemaatinin aktif birer mensubu olan Faruk, bazen muhafazakar bazen dindar olarak tanımladığı ailesiyle fikren ayrı düşme sürecini 28 Şubat süreciyle bağdaştırmaktadır:

“Babam askerdir. Annem din görevlisi. 1995’e kadar tedbirli davrandılar bir sıkıntı olmadı. 1995’te Babamın doğuya tayini çıktı. Annem İlahiyat’ı kazandı. Annem ablalarım ben Isparta’ya dedemin yanına gittik. 1995 ile 2002 arasında babamı sadece yılda bir ay görebildim. Annem sabahları öğretmenlik yaptığı Kur’an kursuna gidiyordu, akşam da ikinci öğretimi kazandığı için okula gidiyordu. Annemi de uzun süre sadece sabahları ve akşam yatarken hatta çoğu zaman akşamları da göremiyordum, uyumuş oluyordum o eve geldiğinde. Ama o dönem resmi olarak boşanmak zorunda kaldılar. Formalite bir boşanmaydı, aksi takdirde babamı ordudan atacaklardı. Mesela ben tekrar evlendiklerini gördüm annemle babamın. Üç ila on yaş arası anneyi, babayı görmeden yaşadım. Bu durum benim hayata bakışımı aileme göre farklılaştırdı.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

Kendisini dindar bir Müslüman olarak tanımlayan İÜ'den Hayrettin, üniversiteye geldikten beri dini hayatında zikzaklar yaşadığını düşünmektedir. Metropol kentte yaşamının bu zikzaklarda etkili olduğunu düşünen Hayrettin, İslam'ı yaşamaya her niyet ettiğinde, bunu bir zaman sürdürdükten sonra gerek çevresinden gerekse okulundan kaynaklanan sebeplerden ötürü bu hayattan “*kopmakta*”dır. Hayrettin, metropol yaşamında karşısına çıkan olayların dini kaynaklarda okuduğu bilgileri doğruladığını düşündüğü için dine saygısının daha da arttığını ifade etmektedir. Yazılı kaynaklarda okuduğu bilgileri, metropolün gündelik yaşamında işe yarar pratiklere dönüştüren Hayrettin, bunu yaparken dini akıl sürecinden de geçirerek haklılaştırmaktadır. Fakat akıl sürecinden geçirme deneyimi, asla bir reformasyon süreci boyutunda işlememektedir. Daha ziyade geleneğin yeniden üretilmesi şeklinde cereyan etmektedir. Bu meyanda, mesela kendisinin de bağlı olduğu Şafi mezhebinin aslında kırsal bölgelerde yaşanmaya uygun olduğu için “Kürt coğrafyası ya da Afganistan” gibi yaşandığını ifade etmektedir. Fakat Hayrettin, metropolde yaşarken dahi kimliğinin bir parçası olarak gördüğü Şafi mezhebinin kurallarına, mesela karşı cinsten birine eli değdiğinde abdestinin bozulması, metropol kentte uymak çok zor olsa da uymaya devam etmektedir. Hayrettin için dini mezhebi, geldiği topraklarla ve etnisitesiyle bir rabıta işlevi görmektedir.

Başak, dindarlığın metropol mekanlarında yeni görünümüne karşı mesafelidir. Mesela, başörtülü kızların kamusal alanlarda sevgilileri ile görünür olmaları konusunda şunları söylemektedir:

“Babaanne söylemi gibi olacak ama, ilerisi için de bir şey düşünüyorlarsa, bence el ele tutuşmalarının bir sakıncası yok. Ama öpüşmek çok farklı. Hani bu toplumu normalde de rahatsız eden bir şey. Açık olan bir insanın da öpüşmesi, açık olan bir insanı da rahatsız edebiliyor. Kendim için düşünecek olursam, dinim gereği hani evlenmeden önce, bu tarz bir cinsel ilişki hayatı söz konusu değil benim için.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

Dindarlığını görünür halde yaşayan gençlerin metropol kentin mekanlarında flörtlerini serbestçe yaşamaları diğer bazı dindar katılımcılarca da eleştirilmiştir. Mesela, İÜ'den Yasin, çalıştığı kafede sevgilileri ile öpüşen türbanlı ya da çarşafli

kadınları gördükten sonra, çarşaf veya türban gibi dindarlık sembollerine dair daha önce beslediği güveni yitirdiğini ifade etmektedir.

İÜ’den Hale başörtülü bir öğrenci olmasına rağmen, kendisini dindar olarak tanımlamayan diğer bir öğrencidir. Hale, yukarıda söz edilen BÜ’den Başak’tan farklı olarak, arkadaşlarının da kendisini dindar olarak görmediklerini belirtmektedir. Hale, gündelik hayatını ibadetlere göre ayarlamamaktadır. Hale, kendisi için en dindarane eylem biçiminin dua etmek olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda hayatında örnek aldığı kişi, Zaza Alevisi bir arkadaşısıdır.

“Benim Alevi arkadaşım o kadar içten dua eder ki hani.Onun mesela duasına çok şeyim... Ne bileyim hani inanç konusu, dua konusunda hani görmüştüm ben çok iyi dua ettiğini düşünüyorum. Hatta şey olmuştu, Alevi arkadaşım cemaat evine gitmiştik lisedeyken, biz yemeğe hemen başladık falan arkadaşım dua ediyor, çok şaşırdım. Hani ‘Allah’ım olmayanlara ver’ diye ben orada çok şaşırmıştım. Biz yiyoruz falan o bekledi bayağı dua etti. Biz başta ne yaptığını anlamadık, sürekli yaptığı bir şeymiş.” (Hale, İÜ, Psikoloji, 3)

Ailesini komünist olarak tanımlayan İBÜ’den Derya, ailesinin kendine din konusunda hiçbir şey öğretmemesini İstanbul’a geldikten sonra sorgulamaya başlamıştır.

“Ben din konusunda hiçbir şeyden emin olmadığım için hiçbir şey hakkında yorum yapmayı doğru bulmuyorum. Açıkçası şöyle demem gerekirse ben din konusunda kaypak bir insanım. Yani dine ihtiyacım olduğu zaman dine sığınıyorum, ihtiyacım olmadığı zaman din yokmuş gibi davranabiliyorum yani. Ben Arap Alevisiyim aslında. Benim yapmayı en çok sevdiğim ibadet Hıdrellez. Gül ağacının altına dilek gömmek.Çevremizde dini ibadetleri uygulayan pek kimse kalmadı açıkçası. Oruçlar var o oruçları tutuyorlar ama benim dediğim gibi çekirdek ailem dinle tamamen alakasız. Tamamen de bunu bana yasakçı zihniyetle. Neredeyse namaz kılmanın kötü olduğunu dinleyerek büyüdüm ben yani.Ailemin beni uzaklaştırdıkları şeylerin –örneğin din- aslında iyi şeyler olup olamayacağını düşünmeye başladım. Dinle ilgili öğrendiğim hiçbir şeyi ailemden öğrenmedim. Bu yüzden de bunların iyi olup olmayacağına dair fikirlerim gelişmeye başladı.Dini merak etmedim sadece öğrendim. Yani duydum, bildim, kapılarımı kapatmadım tek farkı bu. Yani Adana’dayken daha çok kapılarımı kapatıyordum daha küçüktüm tabii ki, bazı şeylerin farkında değildim yani.” (Derya, İBÜ, Hukuk, 3)

Derya, metropol kente geldikten sonra dini konuları öğrenmeye ilgi duymuştur. Memleketindeyken ailesinin din konusundaki tutumlarını daha çok benimseyen Derya, dini konulara karşı kendisinde aşırı bir merak oluşmasa da, bu konuları öğrenme kanallarını kapatmamıştır. Metropol kent Derya'ya -ailesine rağmen- dini konulara merak duyduğu ve bunları öğrenecek kaynaklar bulduğu bir ortam hazırlamıştır. BÜ'den Nihal, dini görevlerini yerine getirmese de kendini dindar olarak tanımlamaktadır. Nihal muhafazakar kelimesini dindar kelimesiyle eşanlamlı olarak kullanmıştır.

“Çok muhafazakar değilim. Orucumu tutarım. Namaz kılamıyorum ama inşallah en kısa zamanda ona da başlarım. Onun dışında dine bağlıyım, birçok şeyi yerine getirmeye çalışırım.”(Nihal, BÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 1)

Bireysel bir din anlayışı benimseyen üniversite öğrencilerinin en büyük hassasiyetlerinden birisi dini gruplardan uzak durma konusunda ortaya çıkmaktadır. Özellikle dini tutum ve sembollere gündelik hayatlarında daha çok yer veren öğrenciler, bir dini gruba ait olmadıklarının altını çizmek zorunda kaldıklarını anlatmaktadırlar. BÜ'den Başak, başörtülü olmasından dolayı insanların kendisine bir cemaat üyesiymiş gibi davrandığını belirtmektedir. Oysaki Başak'ın hiçbir cemaatle ilişkisi olmadığı gibi, cemaatlerin kendisine yaklaşma çabalarına da uzak durmaktadır. Bu tutumunu, ‘Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer’ diyerek açıklamaya çalışmaktadır. Başak, cemaatlere mesafeli durmasının sebebi olarak şunları anlatmaktadır:

“Anaokuluna, özel bir okulda başlamıştım ben. Okul, Gülen cemaatine bağlıydı. Altıncı sınıfa kadar orada okudum. Sadece benim canımı değil aslında ailemin de canını sıkıyorlardı. Hani bizi kullanarak, hani çocuğu kullanarak, daha doğrusu aileyi rahatsız ediyorlar. Bunu da ben sonradan fark ettim çünkü başta çocuklara çok mantıklı ve çok hoş şeyler geliyor. Ama sonra işin farklı yönlerini, hani maddi çıkar yönlerini fark edince, insanların gerçek amacının ne olduğunu, sadece sizin iyiliğinizin düşünülmediğini anlıyorsunuz. Bu kadar saf olma kısmı bir yere kadar gidiyor. Genelde tek bir amaçları var, finansal olarak destek bulmak ve para kazanmak. Mesela hani öneri geldiği zaman ben anneme yalvarırdım, annem izin vermezdi. Sohbetlere çağırılırdım mesela. Ya da mesela bir dergiye zorla üye olmak zorundasınız ama bizim maddi durumumuz o zaman çok iyi değildi. Hani bu tarz şeyler çok hoş karşılanmıyor.

İnsanlar hani elindeki şeyi kullanmak zorundalar. Sohbet konularının genelde Peygamber efendimizin hayatı üzerinden verilmesine taraftarım. Ben sohbette özellikle Kur'an okunmasını isterim. Hayatıma dinimi nasıl uygulayacağımın ya da Peygamber efendimizin hayatını nasıl hayatımıza aktaracağımın bilgisini almak isterim. Ama bunun dışında kendi liderlerinin kitaplarını okuyup, kendi liderinin üzerinden sadece konuşmalar yapıp, insanları duygulandırmaya çalışıp, çok komik hareketlerde bulunuyorlar. İşte mesela el ele tutuşmak. Dua ederken, salavat çekerken niye el ele tutuşuyoruz? Ben tutmuyorum mesela. Niye böyle bir şey yapma ihtiyacı hissediyorsunuz diyorum yani kendi kendime. Çünkü böyle bir şey yok. Hiçbir yerde yazmıyor böyle bir şeyin yapılmasıyla ilgili. O anın belki galeyanına gelip, insanlar heyecanlanıp böyle bir şey yapmış olabilir tabii. Benden büyük veya küçük olup sohbetlere gidenler ve orada yapılan sohbetleri anlatan arkadaşlarım da var. Hani ben bunu anlattığımda onlar da çok şaşırıyor. Demek ki, sohbetlerinde bile bir kategorileşme var diye düşünüyorum.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

Başak'ın gruplaşmalardan uzak durma isteği sadece dini gruplarla sınırlı değildir. O, BÜ'deki kulüpleri de çok politik bulduğu için onlarla arasına mesafe koymaya çalışmaktadır. Başak'ın her kesimden arkadaşı olsa da, bazı arkadaşlarının kendisine başörtüsü takmasından dolayı, ideolojik nedenlerden ötürü mesafeli davrandığını düşünmektedir:

“Kürtlerden, solculardan, eşcinsellerden her gruptan arkadaşım var. Ama kimisi bana karşı mesafeli. Ben öyle bir insan değilim aslında. Bu tarz şeyleri çünkü insanları eleştirmiyorum, çünkü onların beni eleştirme hakları yok. Mesela yani çok aşırı solcunun huylarından bilinir herhalde bilmiyorum. Ya mesela yolda görüyorum, gülümsüyorum ama tepki olmuyor. Ama bu insanlarla bir kez bir ortamda buluştuk. Özellikle bu hazırlıktan bu kadar karma bir ortam söz konusuydu. Çünkü herkes başka bir bölümden, başka bir şehirden. Orada özellikle bu insanlarla en çok rastladığım zaman oydu. Hani eğlenmeye gittiğimiz zaman gayet güzel benle sohbet, muhabbet ama ertesi sene hani yolda gördüğüm zaman bir süre sonra kimisi -hepsi için değil tabi hala görüştüğüm insanlar var- ya da aynı dersi almamıza rağmen derste hani pek sohbet muhabbet söz konusu almadı.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

Başak'ın anlatımından yola çıkarak üniversite öğrencileri arasında ideolojik farklılıkların birebir ilişkilerde ihmal edilebilen, fakat kamusal alanda daha incelikli olarak takip edilen birer ayırım çizgisi olabileceği söylenebilir.

Bireysel dindarlığa meyleden üniversite öğrencileri tasavvufi anlayışlara da yakın durabilmektedirler. Bu noktada İÜ Tıp öğrencileri siyasi görüşlerinin farklılığına rağmen -hem sağ görüşlü, hem sol görüşlü olanlar- tasavvufa ve onun pratiklerine karşı herhangi bir tarikat oluşumunda yer almaksızın ilgilidirler. Tasavvufa dair okudukları kitaplardan ve İstanbul'daki tasavvufi etkinliklerden –Karagümrük semtindeki Cerrahi zikri ya da Galata'daki Bektaşî ayini gibi- birbirlerini haberdar etmektedirler.

Bireysel olarak kendilerini dindar addeden bazı öğrenciler, bir cemaatte yer almama sebeplerini izah ederken, kendi deneyimlerinden örnekler vermektedirler.

“İstanbul’a gelince, ideolojisi olan herkesi dinleyip fikir edinmeye çalıştım. Cemaatçilerle kısa dönem bir ilişkim oldu. Oda arkadaşım yurttaki ablalarıydı. Her hafta yirmi kişi bizim odada toplanıp Kur’an okuyup, sohbet yaparlardı. Çok yanlış insanlar olduklarını gördüm. İşte diyorlar ki, yetmiş küsur fırka olucak İslamiyet’te, kurtulacak olan sadece biziz falan diyorlar. Sadece onlar Cennet’e gideceklermiş, en üstün onlarmış falan. Zaten böyle insanlara çok iyi davranıyorlarmış gibi ama ikiyüzlüler bence. Birkaç tanesiyle de kavga edince uzaklaştım.” (Çiğdem, BÜ, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 1)

“Yaz okulunda arkadaşlarımla beraber ders çalışabilmek için Gülen cemaatinin evinde kaldım. Benim için kötü bir deneyimdi. Cemaatin içine girince, onlardan biriymiş gibi görününce; o hoşgörölü, güler yüzlü abla imgesini görememeye başladım. Bize sorumluluk aşılama adına, boyuna iş çıkarıyorlardı. Bulaşığı bile bölüp, bir kısmını biriniz diğer kısmını diğeriniz yıkasın diyorlardı. Şu anda yurttan kalıyorum ve gece on ikide bile yurda girebiliyorum. Ama orada kalırken akşam saat dokuzda, bana ‘Burası Hisarüstü, başına bişey gelebilir’ deyip evden markete bile çıkarmıyorlardı. Hiç iyi bir deneyim değildi.” (Tuğçe, BÜ, Türk Dili ve Edebiyatı, 1)

Görüldüğü üzere, bazı metropoldışı öğrenciler dini cemaatlerin kendi mensuplarına ve dışardakilere farklı davrandıkları için onları benimseyemediklerini ifade etmektedirler.

“Yaz okuluna gelince, yurttan kalmak istemedim. Evler de pahalı oluyor ama Cemaat evinin masrafını bir buçuk aylığına karşılayabilirim diye düşündüm ve orda kalmaya karar verdim. Çevremde cemaatten kimse yoktu ama araçlarla cemaatten birilerine ulaştım. Biz sana ev ayarlayacağız dediler. Görüşmeye gittim, biz namaz kılıyoruz dediler ben de tamam zaten o

yüzden geldim dedim. O zaman öyle düşünmüştüm. Sigara kullanmamanızı istiyoruz, eve giriş saatlerine riayet etmenizi istiyoruz dediler. Annem de yanımdaydı, erkek arkadaşın yoktur ama biz gene söyleyelim olmasını istemiyoruz dediler. Ben de, erkek arkadaşımın olduğunu ifade ettim. O zaman, erkek arkadaşınla ev içinde telefonla konuşmanı istemiyoruz dediler. Ben çok sarsıldım yani. Bu işin psikolojik anlamda kötü bir yönü var. Ben kendi aile evimde böyle bir şeyle karşılaşmamışken, kendimi böyle bir yere sokucam, inanılır gibi değil yani. Etrafımda parmaklıklar oluşacak birden bire yani, bu beni çok etkiledi, sarsıldım, korktum. Nereye giriyorum ben napıyorum, kimler olucak burda diye. Çıkarken annemin telefon numarasını aldılar. Ne münasebet yani, ben annemle zaten her şeyimi paylaşıyorum, paylaşmadığım bir şeyin de başkası tarafından bildirilmesini istemem. Bu yaştan sonra benim yerime bir başkasının muhatap alınmasını da istemem. Neyse ben her şeyi kabul ettim. Eve kadar gittik, yani ben başka bir eve girdim, yabancılık çektim çok fazla. Anneme orada kalamayacağımı söyledim. İnternet dahi yok dediler bana. Benle tanıştırdıkları ablaya da, evinizde kalamıycam ama aktiviteniz olursa beni çağırın dedim. Neticede inanan bir insanım ve dini toplantılara katılmaktan zevk alıyorum. Çoğu etkinliklere davet etti abla beni ama ben pek gidemedim.” (Fatma, BÜ, Tarih, 1)

Fatma, görme engelli bir öğrenci olmasına rağmen ailesinden uzakta üniversite okuyacak denli güçlü bir iradeye sahiptir. Bu iradesine güvenilmemesi, kendisine anlam veremediği şartların dayatılması, bu şartlara uymadığı takdirde ailesiyle irtibata geçileceğinin ima edilmesi, Fatma’yı bir dini cemaat içinde kalmaktan uzaklaştırmıştır.

Metropoldışı öğrenciler arasındaki bireysel dindarlık, dini bir hayat tarzı olarak öne çıkarmasa da, bazen kimi dini fenomenlerin varlığıyla beraber –başörtüsü gibi- görülebilmektedir. Herhangi bir dini cemaate bağlı olmayan ama kendilerini dini değerlerden de kayıtsız hissetmeyen bu grubun bazı üyeleri, daha önce dini grupların içerisinde yer almıştır. Dindarlıklarını bireysel olarak yaşayan bazı metropoldışı öğrenciler, dini cemaatlerle irtibata geçtiklerini ama onların bazı hareketlerini uygun bulmadıkları için oralarda kalmadıklarını ifade etmektedirler. Deizmden tasavvufa değin farklı inanç renkleriyle ortaya çıkan bireysel dindar metropoldışı öğrencilerden başörtülü olanları, sık sık bir cemaate bağlı sanıldıklarından şikayetçi olmaktadır.

6.2- Cemaat Dindarlığı

Dini cemaatler metropoldışı öğrencilere ucuz, konforlu, güvenli ve destekleyici barınak imkanları sağlamaktadır. Buralarda barınan metropoldışı öğrenciler, zamanla kaldıkları cemaatin isteğine uygun bir dindarlık anlayışını benimsemektedirler. Bu duruma literatürde “cemaat dindarlığı” da denmektedir.³⁰⁹ Üniversite öğrencileri dini cemaatlerde her ne kadar sadece ucuz barınma imkanları sağlamaları sebebiyle kalmasalar da, maddi durumu iyi olmayan ailelerin çocukları okuma imkanlarını lise dönemlerinden itibaren dini cemaatler içerisinde bulabilmektedirler. Mesela, İÜ’den Hayrettin’in Anadolu lisesini okuyabilmesi, Gülen cemaatinin okuma giderlerini karşılamasıyla mümkün olmuştur. Ailesi bu imkan ortaya çıkmadan önce, onun İstanbul’a gidip çalışarak kendilerine para göndermesini istemiştir. Hayrettin, bir gün boyunca ağlamasına rağmen ailesinin ona kendisini okutamayacağını söylediğini belirtmektedir. Hayrettin’e göre, o dönemde Hizbullah operasyonlarının da etkisiyle dini gruplara katılanlar, bölgede istisnasız olarak ‘*sofik*’ olarak nitelendirmektedir. Bu ibare, *sofi* kelimesinden bozmadır ve aşağılama içermektedir. Hayrettin’in cemaat içinde giderek daha dindar biri haline gelmesi, arkadaşlarınca “*sofik* oldu” şeklinde eleştirilmesine neden olmuştur. Fakat pek çok çalışkan arkadaşının liseyi okumak için cemaat tarafından Batı şehirlerine yönlendirilmesi onu da bu konuda cesaretlendirmiştir. Hayrettin liseyi okuduğu Acıpayam ilçesindeki Kaymakam’ın çalışmalarından etkilenerек, ona öykünmüştür. Kaymakam olmak için şu anda okuduğu bölümü seçmiştir. Hayrettin’in İstanbul’a uyum sağlama sürecini daha iyi anlayabilmek için, Denizli’ye uyum sağlama sürecini ele almak gerekmektedir. Hayrettin bu süreci şöyle anlatmaktadır:

“Ben ne olursa olsun işte okuyayım falan dedim. Ailem de işte Denizli’ye gidince, tabi maddi yönden hiç karışmayınca onların da hoşuna gitti. Karışmadılar ondan sonra. Hatta senede bir falan eve gidiyorum, öyle fazla eve de gitmedim. Böyle ders mers, kitap falan okuyarak geçirdim zamanımı, alıştım yani.” (Hayrettin, İÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 2)

³⁰⁹ Avcı, A.e, s.71.

Görüldüğü üzere, Hayrettin'in ailesi lisedeki tüm maddi yükümlülüklerinin Gülen Cemaati tarafından üstlenilmesinden ötürü, hoşnut olmuşlardır. Bu durum Hayrettin'in eve yılda bir kez gitmesine sebep olarak bir tür pasif başa çıkma davranışı sergilemesine sebep olmuştur. Hayrettin, Gülen cemaatinin 12 Eylül referandumu sırasında kamuoyu oluşturma çabalarından aktif rol aldığını şöyle anlatıyor:

“İstiklal’e ilk şeyde gitmiştik, o referandum döneminde gitmiştik özellikle. O 2010’daki referandum döneminde gitmiştik işte. Broşür falan dağıtıyorduk, işte yetmez ama evet. İşte onları falan dağıtıyoruz, insanlara falan veriyoruz. Ama işte insanların tipine bakarak. Yani bu insan şöyle bir insandır, verelim mi vermeyelim mi mülahazalarına falan da giriyorduk bazen. Zaman gazetesinin ekleri falan vardı referandumla ilgili. Onları İstiklal’de dağıttık. Mitingler falan oldu işte o taksim Meydanında. Sonra eve falan dönmüştük.” (Hayrettin, İÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 2)

Gülen cemaatinin içinden geldiği Nurcu geleneğin siyasete kapalı klasik söyleminin, tam tersi istikametteki bu tavrı Hayrettin’i cemaat-siyaset ilişkisini yeniden düşünmeye sevk etmiş:

“Şöyle düşündüm yani siyasetle ne alakası var falan, hani siyasetle alakamız yok. Hani Üstad Bediüzzaman da ‘Euzübillahi min’eş-şeytani ve’s-siyaset’ (Şeytan’dan ve siyasetten Allah’a sığınırım, AÇD) diyor ya. Ha o yönden yani. Ben diyorum hem siyasetle alakamız yok falan diyor. Ama ben okudukça işin renginin biraz değişik olduğunu. Çünkü İslam sadece hani böyle din devlet işleri birbirinden ayrılır falan noktasında değil de. Sonuçta İslam’ın bir yaşam şekli olduğunu ve her yerde olması gerektiği düşüncesine vardım. Dedim yani gerekiyor yani. Bediüzzaman’ın Menderes’e oy verilmesi ilgili bir konu vardı. İşte ona destek verin falan diyor. Bunu da çok siyasi olarak, ama hani CHP’ye bir dur demek için, önüne bir set çekmek için diyor bunu. Ya o tarz şeyler. Hani Cemaat, yani hizmet diyelim, bu referandumda ya da seçimlerde falan bu tür çalışmaları, böyle siyaset yapmak için değil; İslam’ın geleceğini şey yapmak için yapıyor yani. Yani bunu yaymaya çalışıyorlar. Bu yönden sadece Türkiye’de değil, tüm dünyada böyle bir şey yapmaları gerekli, farz yani bence.” (Hayrettin, İÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 2)

Cemaatle irtibatı sekizinci sınıfta cemaate ait bir dershaneye gitmesiyle başlayan İÜ’den Hale, lise yıllarında yine aynı dershaneye devam etmiştir. Üniversiteye

hazırlandığı sene, başka bir dershaneye gitmiş olmasına rağmen Hale İstanbul’a gelince cemaatte kalmayı tercih etmiştir. Cemaat evinde kurduğu bazı arkadaşlıklar, kendine güven duygusunu sağlamıştır. Söylediğine göre, sonradan cemaatten çıkan bazı arkadaşları Hale’ye, cemaatte kaldıkları dönemde kendinden taviz vermemesini tavsiye etmişlerdir. Hale cemaatte kalmayı şöyle betimlemektedir:

“Orada haftada bir gün şey oluyor ya mesela ben biraz ona karşıydım. İşte haftada bir gün yemek yap falan olayı oluyordu. Ona çok karşıydım. Her gün insan müsait olamayabiliyor yani. Biraz da benim karşılaştığım hani, abla diyoruz ya onunla da ilgili bir şey. Hani birinci sınıf olduğum için beni biraz şey yapmaya çalışıyordu, ezmeye falan çalışıyordu. Bunu çok gördüm. Ne açıdan ezmeye çalışıyordu? Mesela diğer arkadaşlarıma bir şey yaptırmazdı mesela bana yaptırdı falan. Hani işte gel bu programa gideceğiz, gel şuna gideceğiz falan derdi. Ben biraz hani bilmiyorum sıkılıyordum açıkçası ya. Aslında mutluydum bayağı. Yani arkadaşlarımdan dolayı olabilir diye düşünüyorum. Evim değişeceği için çoğundan ayrılacaktım. Bütün arkadaşlarım aynı evde, beni tek şey yapıyorlar, işte farklı bir eve gönderiyorlar. Ondan önce de şu kampları biliyordunuz. Kamplara katılma konusunda şey oldu işte kamplara özel üniversitede okuyan arkadaşlarım katılmadan gitti memleketlerine. Ben de hani kuzenimin düğünü var, oraya gideceğim. Düğün olduğu halde kalıyorum kampta. Bir ablayla konuştuk falan. İşte şey dedi, normalde kamplarda kalmayana biz seneye başka bir yer bul diyoruz falan. Denmiyor işte, zengin olanlar gitti denmiyor. Bunu tabi bizimkilere söyleyince biraz şey oldu. Gurur meselesi oldu, öyle çıktım ben.” (Hale, İÜ, Psikoloji, 3)

Hale cemaat deneyiminin ardından, bir hemşehrisiyle ev tutarak, *metropol kentte kendi memleketini tecrübe etmek* istemiştir. Hale’nin bu davranışı, bir tür “*kabuğuna çekilme tavrı*” olarak değerlendirilebilir.

İÜ İlahiyat Fakültesi’nde okuyan Semra, Nurcu Meşveret grubunda kalırken; Ayşen, Özgür-Der’in eylem ve çalışmalarına aktif olarak katılmaktadır. Bahar ise, Gülen cemaatinde kalmaktadır. Üç öğrencinin de cemaat ve derneklerle irtibatı lise döneminden gelmektedir. Bu öğrenciler liseden yeni gelmiş olmalarına rağmen, ailelerinden ayrı kalmaya alışkın olduklarını ve ailelerinin kendilerine büyük bir güven duyduğunu söylemektedirler. Bu alışkanlık ve güvenin altında, gençlerin lise yıllarındayken cemaat ve dernek faaliyetlerinde aktif olarak yer almış olmaları

muhtemeldir. Mesela, Ayşen ve Semra ailelerinin kendilerine olan güvenini ve tanıdıkları özerk bir alanı şöyle ifade etmektedir:

“Biz çok acayip geleneksel bir aile değiliz, rahat bir aileyiz. Bizim evde her şey danışılır konuşulur. En küçüğüne kadar söz hakkına sahiptir. Ve ben buraya geldim. Kaydımı her şeyimi kendim yaptım. Hiç gelmediler, nerede kaldığımı bile bilmiyorlar.” (Semra, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

“Ben ablamla geldim kaydolmaya yani o pek sorun değil. Bir de hani alıştık böyle başka şeylerde olsun. Annem, ailemiz de alışık yani bizden ayrı kalmaya.” (Ayşen, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

Dershaneye giderken irtibat kurduğu Gülen cemaatinin evinde kalan Bahar, burada geçirdiği zamanı şöyle anlatmaktadır:

“Hafta sonları kitap okuma kampları oluyor. Bunun dışında tavsiye edilen kitaplardan her gün kaç sayfa okunduğu soruluyor. Namazlardan sonra da tesbihatlar yapılıyor. Haftada iki gün oruç tutmamız için teşvik ediyorlar. Ayrıca eve ders çalışmaya gelen ortaokul ve lise öğrencileriyle de ilgilenmek zorundayım. Hemen her gün Hocaefendi’nin vaazlarını dinliyoruz. Haftada bir gün yetiştirme adından bir sohbete katılıyoruz.” (Bahar, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

Bahar, Gülen cemaatinde kalma sebeplerini şöyle açıklamaktadır:

“Son sınıfta zaten içindeydik bu cemaatin de ya düşündüğümüzde İstanbul’da güvenilir nere var diye. Bir KYK’nın yurdu var, orada zaten kalmam. Ortam belli. KYK çok rahatmış giren çıkan falan tipler. Aynı odada kimle denk geleceğin belli değil. Her telden insan var. Ben değişik insan çekemem yani. Ben rahat olmak istedim, uğraşmak istemedim. Bir de cemaatin içindeydik yani. Hani yakınlarım da var bu cemaatin içinde. Biliyorum güvenilir olduğunu. Ailem de zaten biliyor. Seçenek buydu yani. Bir tek internet kısmı biraz sıkıntılı, internet yasak, televizyon yok. Çok büyük detaylar değil bunlar dışarıdan takviye ediyorum ben yani. Zaman Gazetesi, zaten kendi cemaatinin olduğu için adam bunu oku diyor sana ama başka bir gazete alsam da yani sorun değil. Beni şu an cemaatte sıkı bir şey yok, rahatım. Ama mezuniyetten sonra beni yurtdışına göndermek isterlerse, gidemem yani. Zaten benden daha gönüllülerini bulacaklardır.” (Bahar, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

“Cemaatte kalmamın temel sebebi güvenli bir ortam sunmaları. Okul sonrası bana yurtdışına git öğretmenlik yap deseler, gideceğimi sanmıyorum. Ailemi düşünürüm. Benim başka hedeflerim var.” (Cansu, BÜ, Psikoloji, 1)

Bahar'ın sınıf arkadaşı Semra, Özgür-Der isimli derneğin evinde kaldığı için derneğe karşı herhangi bir yükümlülüğünün olmadığını ama konferans, söyleşiler ve eylemlere katıldığını belirtmektedir. Semra, bu çerçevede dindar aktivist kimliğiyle çeşitli protesto eylemlerine katılmak için hemen her hafta sonu İstiklal Caddesine çıktığını belirtmektedir. Bahar ve Semra'nın diğer sınıf arkadaşları Ayşen ise içinde kaldığı cemaat hakkında şunları söylemektedir:

“Bizde de, her gün yarım saat kitap okuma ve sohbet oluyor. Namazdan sonraki tesbihatları herkes birer satır okuyor, öyle bir şey. Biz de ama o kadar şey değil. Hani biraz da abladan kaynaklı, Din Kültürü okuyor. Biraz daha rahat olduğu için, anlayışlı olduğu için, bizi anladığı için yani herkes öyle değildir. Ben o kadar ağır olsa ben yapamam yani gerçekten. Pazartesi-Perşembe oruçlarını isteyen tutuyor. Cumartesi günleri ise sohbet yapılıyor. Meşveret cemaatinde kalıyorum çünkü başka seçenek göremiyorum. Bir de memnunum yani. Bir zaman sonra alışıyorsun ve bizim biraz daha rahat yani bazı yerler var. Yasaklardan dolayı ben yapamam oralarda. Bizim biraz daha rahat olduğu için. Yoksa yani ben yapamam oralarda.” (Ayşen, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

Kaldıkları yerler öğrencilerin ders harici etkinlikler katılım durumunu etkilemektedir. Ayşen, Meşveret cemaatinde kaldığından dolayı herhangi bir kulübe giremediğini şöyle anlatmaktadır:

“Ben yani bir kulübe girmek istemedim çünkü kendime anca yetişiyorum. Bizim orada da mesela bayağı yapılması gereken şeyler var, belli kurallar var. Pek onların dışına da çıkmak istemiyorum. Pek gündemden haberdar olamıyorsun, hatta hiç olamıyorsun. Çünkü gazete yasak bizde. Bir dergi alırsan ama pek kitap hiç aklımda yoktu bile yani. Dergi alıp okumak isterim ama pek okuyamıyorum yani. Mesela bilgisayar alıp bir film seyretmek yasak, haber seyretmek yasak. Mesela bir şey oluyor biz sonradan duyuyoruz. Ne bileyim yani bazen üzülüyorum ama ne yapacağız yani, mecburiyet. Öğrenciyken katlanıyorsun yani. Orda kalmak zorunda mıyım? Yani şu an başka pek bir yer düşünemiyorum oradan hariç. Bulamadığımdan oraya girdim ben.” Semra, cemaatlerde kalmanın önemli bir sebebini şöyle anlatmaktadır: “Burası ucuz biraz. Yani belli başlı rahat yurtlar yok. Olsa da fiyatlar uçuk. Yani maddi anlamda hani çok büyük fiyatlara sahip olan kişiler değiliz. İşte belli bütçeyle hareket etmemiz gerekiyor.”

Semra ise kaldığı Özgür-Der'in eviyle ilgili şunları söylemektedir:

“Bulunduğum yerden memnunum. Tartışmaya açık bir yer çünkü, sığ fikirlere sahip değil. Dedğim gibi işte geniş bir bakış açısına sahip. Herhangi bir yönlendirmesi yok, tavsiyeler üzerine gidiyor. İşte benim istediğim yer de zaten böyle bir yerdi. Maddi olarak benle alakalı, ben ne kadar harcarsam o kadar gidiyor. Çünkü hani dediğim gibi bir cemaat değil orası, sadece bir dernek düşünce üzerine kurulmuş. Her fikre açık, sadece belli bir doğru üzerine gitmiyor. Onun için ben rahatım. Ve ben cemaatlere çok girip çıktım. Alakadarım, haberdarım. Ya çok hoş, muhabbet dolu insanlar. Ama ben bazen bazı yerlerde sorgulanması gerektiğine inanıyorum bazı şeylerin. Hani daha net, daha doğru cevaplar bulmak için. Hani birisi bana bir şey söylüyor, bunun niyesini bilmeden yapacak birisi değilim karakterimle da alakalı.” (Semra, İÜ, İlahiyat, Hazırlık)

Cemaatlerin maddi açıdan cazip imkanlar sunması, öğrencilerin kalmak için burayı tercih etmelerinin önemli sebeplerinden biridir. Mesela Gülen cemaatinde kalan Bahar, evde kalmak için aylık 150 TL verirken; Meşveret cemaatinde kalan Ayşen, aylık 270 TL; Özgür-Der’de kalan Semra ise aylık 320 TL ödemektedir. Üç sınıf arkadaşının aldıkları aynı barınma hizmeti için ödedikleri ücret arasında iki katını aşkın fark bulunmaktadır. Örneklem içerisinde, cemaate barınma ücreti olarak 50 TL ödediğini söyleyen metropoldışı öğrenci de –İÜ’den Yasin- bulunmaktadır. İÜ’den Abdüssamet ortaokul yıllarından beri kaldığı Süleyman Efendi cemaatinde (Süleymancılar, AÇD) kalmasını, içinde büyüdüğü imkansızlıklarla açıklamaktadır:

“Ailem köyde yaşıyor, ilkokulu bitirdiğimde Süleyman Efendi cemaatinin yurtlarında kalmaya başladım. Sekiz yıldır içlerindeyim. Bu cemaat benim okumam için bir vesileydi, çünkü bizim köyde ortaokul olmadığı için servisle (taşımali eğitim, AÇD) ilçeye gidip geliyorlardı. Yollar bozuk, köyle ilçe arası bir saat, ortaokulu bitirip liseye başlayan arkadaşım pek nadir oldu yani. Günde iki saat yol çekiyorlardı. Cemaati bir akrabamız sayesinde tanıştım, altıncı sınıfta yurda girmiştim, iyi ki cemaatle tanışmışım. Hayatımdan çok memnunum. Aile sıcaklığını yaşayabiliyorum cemaatte, ailede bulamayacağım bir çok şeyi bulabiliyorum. Yıllık olarak 800 TL veriyoruz yurttan kalmak için. Çok cüzi bir miktar yani.”(Abdüssamet, İÜ, Makine Mühendisliği, 1)

Abdüssamet, Süleymancıların kendi yurtlarında kalan öğrencilerden neler istediğini de şöyle ifade etmektedir:

“Kot bizde yasak. Yazılı, resimli tişörtler uygun görülmez. Bıyık bırakmayı tavsiye ederler. Televizyon yemekhanededir. Yemek vakti haberleri izleriz, başka bir program izlemeyiz. Kablosuz internet var ama Facebook’a falan giremiyoruz. Kız arkadaş edinmemizi uygun görmezler. Birinci sınıfta yaz tatilinde sıbyan okutmamız gerekiyor. Diğer sınıflarda staj olduğu için, sıbyan okutmayı Allah rızası için birinci sınıfta yapıyoruz. Camilerdeki yaz Kur’an kurslarında cami imamlarına yardım ediyoruz. Bizim yurttta bir program var. Sabah namazına kalkılıyor, namazdan sonra bir uyku oluyor, ardından kahvaltıya iniyoruz. Akşam altıya kadar serbestiz. Akşam 17.45’de ikindi namazını kılıp, 18.00’da bir buçuk saat dini ders görüyoruz. Bu derslerde önce Kur’an cüzünden başlıyoruz ardından emsile, bina, maksud, izhar, avamil, kafiye vb. kitapları (Klasik medrese eğitiminde okutulan kitaplar, AÇD) okuyoruz. 19.30’da akşam yemeği, sonra akşam namazı, saat 22.00’de yatsı namazı kılıp serbest kalıyoruz. Yatmak isteyen yatıyor. İzne gittiğimde kendimi çok boşta hissediyorum.” (Abdüssamet, İÜ, Makine Mühendisliği, 1)

Abdüssamet’le aynı yurttta kalan Halim ise, haftalık ritüellerinin cumartesi sabah okunan Evrad-ı Şerif ve Yasin-i Şerif olduğunu söylemektedir. Metropoldışı öğrenciler, kaldıkları cemaatlerin kendilerine sunduğu maddi imkanları, o cemaatlerin önerdiği bir dindarlığı yaşayarak telafi etmeye çalışmaktadırlar. Öğrenciler için sağlıklı, güvenli, ucuz ve ev ortamı rahatlığında barınma imkanlarının bolca oluşturulmasının kalacak yer seçeneklerinin çoğaltılması bakımından önemi bir kez daha görülmektedir.

Cemaatte kalan metropoldışı öğrenciler, gündelik hayatlarını daha dindar yaşamak arzusunda olmaktadır. Mesela, Gülen cemaatinde kalan Yasin, İstanbul’da günaha girmenin çok kolaydan daha kolay olduğunu ama elinden geldiği kadar kendini korumaya çalıştığını belirtmektedir:

“Dini olarak sıkıntı yaşadım. İstanbulluların mezhepleri geniş yani. Bu noktada sıkıntı yaşadım ama bu zaten beklediğim bir şeydi. Lisedeyken içki falan kullandım ama barlara falan takılmıyorum. Artık namaz vakitlerine karşı daha dikkatliyim. Namazlarımı vaktinde kılmaya çalışıyorum.” (Yasin, İÜ, Coğrafya, 1)

Yasin’le aynı cemaatte kalan Zahit de, İstanbul’a günaha girmenin çok kolay olduğunu ama artık bu duruma alıştığını ifade etmektedir:

“İstanbul’da günaha girmek çok kolay, abi. Bu insanın dini hayatını etkilediği için, sürekli bir vicdan azabı yaşıyorum. Rahatsız oluyorum ama artık alıştım.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Bir cemaat içinde dindarlaştan öğrenciler, bazen dindarlığın en önemli göstergelerinden kendilerini soyutlayabilmektedir:

“Ben lisedeyken kapanmaya karar vermiştim. Ailem istemedi. Kız lisesinden mezunum ve kız yurdunda kalıyordum. Ailem bana, zaten haram görmüyorsun, günah görmüyorsun dediler, beni vazgeçirdiler. Üniversiteye de gelince, zaten hukuk okuyorum, hakim-savcı olsam kapanamam, avukat olsam bile sıkıntılı, adliye kapalı giremem. Ne olacağıma bir karar veriyim de öyle kapanıyım dedim. Bakalım okul sonrasını bekliyorum şimdi. Aynı evde kaldığım arkadaşlarım da, ev ablası dahil, açık. Artık kapalı-açık kavramı kalmadı yani. Ama tabiki kapalı olsan cemaat için daha iyi gibi. İslamiyet’te ilk önce başörtüsü ayeti inmedi sonuçta. Muhafazakar bir insanım, dindarım yani. Aslında gündelik hayatımı dine göre ayarlamam lazım ama derse giriyorsun, bir işin çıkıyor olmuyor yani öyle. Mecburen namazı sıkıştırıyorsun araya bi yerlere. Beş vakit namazımı kılmaya çalışıyorum, umreye gittim geldim. Bunları bir düzgün yapıym de, kapanmak sonraki iş diyorum.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

Müge’nin anlatımlarına göre, bazı cemaatler bünyesinde kalan öğrencilere dini kurallara göre hayatlarını tanzim etmeyi bir ön şart olarak koşmamaktadır. Bu dini gruplar, öğrenciler kendi bünyelerde kaldıkları süre içerisinde kendilerine benzeyeceklerini hesap etmektedirler:

“Cemaatte namaz kılmayanlar da kalabiliyor. Babamın zamanında olmazmış mesela. Kızlar gecenin bir yarısında alkol almış geliyorlar mesela. Ne yaparsan yap, gece hava karardığında eve girersin mesela bu cemaatte bir kuraldır. Bunlara uymuyor insanlar, bir de cemaatte kalıyorlar bu benim zoruma gidiyordu. Ablalarla bunları konuştuğumda bana; ‘Bırakalım da dışarda mı kalsınlar, başka yerde daha kötü olacaklar. Bari bizde dursunlar, bizim içimizde kalsınlar’ diye cevap verdiler. Bu tarz bir düşünceyle herkesi alıyorlar. Sigara, sevgili ve alkol konusunda biraz sertler ama. Ama mesela son sınıfta olan birinin sevgilisi olmasını da yadırgamazlar. Ya mesela katalogdan, CV’den birilerini seçip evlenen çok insan varmış cemaatte. Ben bunu, bu işlerin esprisi yapıldıktan sonra öğrendim.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

Sonuç itibariyle metropoldışı öğrenciler için dini cemaatte kalmanın, metropoldeki barınma ve güvenlik sorunlarına konforlu, ucuz ve destekleyici çözümler sunduğu

söylenilmektedir. Cemaatte kalan öğrenciler, bir süre sonra bu dini cemaati diğerlerinden ayıran dini yorum farklılıklarını, kendi dini görüşleri olarak benimsemektedirler. Dini hayat tarzı olarak da, yorumlarını benimsedikleri cemaatin önerdiği yaşam tarzını “hayatlarına hakim kılan” metropoldışı öğrenciler, bir süre sonra içinde yer aldıkları cemaatlerin dindarlığını yaşamaya başlamaktadırlar.

6.3- Dine Karşı İlgisizlik

Metropol kentte üniversite okumaya başlayan öğrencilerden bazıları, arkadaş gruplarının veya ideolojik bilinçlenmenin etkisiyle dinden uzaklaşmaktadırlar. Kendisini bireysel olarak dindarlığı yaşamaya çalışan birisi olarak gören BÜ’den Çiğdem, bu konuda şunları söylemektedir.

“İstanbul’daki bir üniversite öğrencisinin arkadaşlarıyla yaparken mutluluk duyduğu hemen her şey haram. Bu yüzden de insanlar dinden uzaklaşıyorlar. Üniversiteli gençlerin çoğunluğu dini bu yüzden umursamıyorlar.” (Çiğdem, BÜ, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 1)

İÜ’den Jiyan, inançlı bir kişi olmasına rağmen dine karşı ilgisiz hale gelmesinin sebebi olarak arkadaş ortamını görmekte:

“Aslında inançlı bir insanım. İbadetlerimi yapmak istiyorum ama arkadaşlarla takılırken o gruba uyum sağlamak zorunda kalıyorsun. Namaz kılan bir arkadaş grubun yoksa sen de kılmamaya alışırıyorsun. Mesela alkollü ortamlarda bulunuyorsun. Alkol almasam bile, o ortamlar normalleşiyor.” (Jiyan, İÜ, İşletme, 1)

BÜ’den Sergen, ailesinin ters yöndeki arzusuna rağmen dine karşı ilgisizdir.

“Sünni bir aileden geliyorum ama dindar değilim. İbadet olarak bayram namazları ve aralarda cumaları kılıyorum. Buna çok zaman ayırmıyorum. Ailem bu duruma üzülüyor ama böyleyim. İşini iyi yapmanın da bir ibadet olduğunu düşünüyorum. Üniversitede çok farklı insanlar görüyorum, onlarla iyi vakit de geçiriyorum. Birisi Ateist olabilir, diğeri de dindar. Ama beni kendileri gibi yapmaya çalışmıyorlarsa bana düşen şey onlara karşı hoşgörüdür.” (Sergen, BÜ, Yönetim-Bilişim Sistemleri, 1)

Özellikle kendilerini Alevi kökenli olarak tanımlayan metropoldışı öğrencilerin dine karşı ilgisizliği dikkati çekmektedir. Örneklem içerisinde Alevi kökenden geldiğini söyleyen öğrencilerin büyük bölümü dini olarak da kendini Ateist olarak tanımlamaktadır. Bu durum; hem Arap Alevileri, hem Türkmen Alevileri, hem de Balkan Alevileri için geçerlidir.

“İnançlı bir insan değilim, inanmıyorum. Liseden beri Ateistim. Benim babam da Ateistti. Annem köy kökenlidir. Bu konularda çok bilmez ama solcudur. Biz Alevi kültüründen geliyoruz. Sülalem dine bağlıdır, Cemevine falan giderler, bizi de öyle yetiştirdiler. Mesela köyde burada giyindiğimiz gibi giyinemeyiz. Babam özgür olun der, annem dikkat edin der. Solcuyuz diyenler bile, evlenecekseniz bir tane Alevi bulun derler, bunun geyiklerini yaparlar. Aslında o anlamda da bir gericilik söz konusu. Dedelerin ne dediğiyle ilgilenmiyorum, dindar arkadaşım yok. Taşra daha feodal bağların daha iç içe olduğu için, insanlar dinlerini daha açık yaşıyorlar. Taşrada birisi çok rahat cübbe giyerken, İstanbul’da çok rahat giyeceğini, her yerde giyebileceğini zannetmiyorum. Taşrada her yerde böyle gezebilirsin ama İstanbul’da bu şekilde giyinip gezebileceğin az mekan -semt olarak mesela- vardır.” (Eda, İÜ, Sosyoloji, 3)

İÜ’den Ahmet de mezhepsel kökeni ile Ateizmi kabulü arasında bağ kurmaktadır ve bazı arkadaşlarının kendisiyle arkadaşlık kurarak ateizme yöneldiklerini ifade etmektedir:

“Alevi Arap’ım, daha doğrusu dinsiz Arap. 12-13 yaşından beri Ateistim. Annem, babam Arap Aleviliğini yaşar. Ama kardeşlerim ve ben inançsızız. Üniversitede benle tanıştıktan sonra, ateizme geçen arkadaşlarım oldu.” (Ahmet, İÜ, Bilgi-Belge Yönetimi, 2)

İÜ’den Hasan ailesinin Balkan göçmeni olduğunu, aslen Alevi olmalarına rağmen Bulgaristan’da gördükleri eğitim sonucu Komünist dünya görüşü içerisinde Ateizmi benimsediklerini söylemektedir. Ailesinin cemevine gittiğini hiç görmediğini söyleyen Hasan, gerçek isminin Alevi kökenlerine referansla verildiğini belirtmiştir. Hasan, ailesinden ‘Hasan, Ali, Veli, Hüseyin vs. gibi isimlerin Alevi isimleri’ olduğunu duyduğunu söylemektedir. Hasan, üniversite ortamında ilk kez dindar arkadaş edindiğini ama kendisini hala Ateist olarak tanımladığını anlatmaktadır. Kendisini Dersim Alevisi olarak tanımlayan İÜ’den Figen, ailesinin cemevine

düzenli olarak gittiğini ama kendisi ve kardeşinin cemevine karşı ilgisiz olduğunu belirtmektedir.

“Dersim Alevisiyiz. Dindar bir Alevi gördüğümü hatırlamıyorum. Tanıdığım bütün Aleviler solcu hatta sosyalist. Tunceli’de yetişmek öyle bir şey galiba. Bizim biraz politik davrandığımız kesin. Alevilerin daha ileri görüşlü olduğunu düşünüyorum. Mesela benim memleketimden genelde parti çıkmaz, bağımsız aday çıkar. Gerçi Tunceli’den her daim seçilen bir adam var, o benim bu tezlerimi sarsıyor ama. Bize küçükken namaz niyaz öğretmediler. Dini cemaatleri öteki olarak gördüm hep. Şu anda dini cemaate mensup üç arkadaşla dört kişilik odada beraber kalıyorum. Kendimi aralarında abes gibi hissediyorum. Din Kültürü dersinde ayet ezberleyeceğimize, diğer dinleri ve onların ibadetlerini öğrenmek isterdim. Ben kendimi Zaza olarak tanımlarım. Kürtler daha dindardır, Zazalar daha rahattır. Zaza kimliğimle ilgili bir sıkıntı yaşamadım. Arkadaşlarım çok iyi, İÜ’de hiç böyle bir dışlama yaşamadım ama Ankara-Gazi Üniversitesinde okuyan köylümüz orada çok sıkıntı yaşadığını anlatmıştı. Ne yaptıklarını merak ettiğim için, bir iki kez sohbetlerine katıldım. İman nedir gibi konuları işliyorlardı, sıkıldım. Aslında ben cemevinden de sıkılıyorum. Annem babam cemevine gider mesela, ben bir kez gittim orası da dediğim gibi beni bastı. Kardeşim de gitmiyor. İstanbul’a gelmezden önce tüm başörtülü ve sakallıların Sivas katliamından memnuniyet duyduğunu düşünüyordum, buraya gelince başörtülü arkadaşlarım oldu, hiç de öyle olmadığını gördüm. Bu benim için önemli bir kazanım yani.” (Figen, İÜ, Çevre Mühendisliği, 1)

İBÜ’den Özcan ise kendini Ateist olarak tanımlasa da, bir mabette bulunmanın kendisine huzur verdiğini söylemektedir:

“Herhangi bir dine ya da tanrısal bir varlığa inanmıyorum. Ama Müslüman bir toplumda büyüdüm. Hristiyanlık ve Budizm’den de etkilendim. Yani bir camide yahut kilisede kendimi huzurlu hissediyorum ama dini bir aidiyet hissetmiyorum.” (Özcan, İBÜ, Medya ve İletişim Sistemleri, 4)

Agnostisizm, metropoldışı üniversite öğrencilerinin bir kısmının paylaştığı bir inanış biçimidir. Mesela, İÜ’den Cahit din konusunda kafasının karışık olduğunu, dinin gereklerini yapmadığını hatta çoğu zaman kendini Agnostik olarak tanımlayabildiğini söylemektedir. BÜ’den Zeliha ise Ateizme meyilli bir Agnostik olduğunu belirtmektedir:

Agnostiğim ama ateizme de meyilliyim. Ailem de inançlı değil. Ben mantıklı düşünen birisiyim, bana din kuralları çok ters geliyor. Hayatını bir kurala göre düzenlemek falan, saçma geldiği için dindar olmam ben. İslamofobik değilim ama İslam'ı da eleştiririm. (Zeliha, BÜ, Felsefe, 1)

BÜ'den Hebun, dini savunma niyetiyle dini kaynaklara inip, orada okudukları yüzünden dinden uzaklaştığını iddia etmektedir. Hebun'a göre, dini kaynaklardaki ataerkil Tanrı imajı kendisini Agnostikleştirmiştir.

“Benim annem ateisttir, babam Müslümandır. Ben agnostiğim. Bir tanrı var ama bana karışmıyor gibi, hatta bazen var mı ondan da emin olamıyorum. Lisedeyken namaz falan kılardım, hatta annemi de inandırmaya çalışırdım. Üniversiteye gelince Kuranı alıp okumaya başladım, tercümesinden. Çünkü birileri bana bir şey sorarsa cevap verebilmeliyim diye düşündüm. Kadınlarla ilgili ayetleri okuyunca, kitabı yazan kişinin kesinlikle erkek -ç.kü varmış gibi- olduğunu düşündüm. Bu ayetlerle karşılaşmak beni Agnostik yaptı.” (Hebun, BÜ, İngiliz Dili ve Edebiyatı, 2)

Üniversite öncesi hayatında dini kurallara hürmet gösteren ama üniversite hayatı içerisinde gerek bağlantıya geçtiği sosyalist grupların etkisiyle, gerekse de dini aile baskısıyla özdeşleştirmenin bir sonucu olarak dinden uzaklaşan Aycan, kendini şu anda Agnostik olarak nitelemektedir.

“Agnostiğim. Ailemden uzaklaşınca dinden de uzaklaşmış oldum. Anneannemin yanındayken oruç falan tutardım. Ama onun dini uyarıları genelde korkutma eksenliydi. Belki de bu yüzden o ortamdan uzaklaşınca agnostisizme meylettim.” (Aycan, BÜ, İktisat, Hazırlık)

İBÜ'den Burak, dinlere karşı konumunu şöyle ifade etmektedir:

“Dindar bir insan değilim. Dinlerden ziyade teolojiye ilgiliyim. İbadeti olan bir herhangi bir dine inanmıyorum. Bu anlamda Agnostiğim denebilir. Bir spiritüalliteye inanıyorum ama bunu herhangi bir Tanrıyla bağdaştıramıyorum. Dini görüngülere karşı tepkiliyim. Ezan sesini kişisel olarak sevmiyorum mesela, anlamadığımız bir dilde neden okunduğunu da anlamış değilim. Ama ezan, sonuçta Müslüman kültürün bir parçası buna karşıyım diyemem.” (Burak, İBÜ, Psikoloji, 1)

İBÜ'den Serkan, hazırlık sınıfında başlayan sorgulamaları sonucu dinden uzaklaştığını ve önce Ateist sonra Agnostik olduğunu ifade etmektedir:

“Küçük bir yerde kendine benzeyen insanlarla karşılaşılıyor insan. İstanbul’a gelince Kürt, Ülkücü, dindar, Ateist arkadaşlarla aynı yurttta kalmak ilginç bir deneyimdi benim için. Dinle ekstrem bir muhabbetim yoktu. Agnostik olmama rağmen kültürel Müslüman’ım. Babamın inançsız olduğunu on yedi yaşındayken öğrendim. Hazırlık sınıfına başladığımda dine inanıyordum ben, dini eleştiren biriyle karşılaştığımda dini savunmaya çalışırdım. Hazırlık sınıfının sonlarına doğru dini sorgulamaya başladım. Ateist oldum sonra, Tanrı’nın olmadığını kanıtlamayacağımı anlayınca Agnostik oldum. Benim sorunum dinlerle aslında, felsefi açıdan Tanrı’ya bakışımı semavi dinler karşılamıyor. Kutsal kitaplardaki Tanrılar, fazla insani.” (Serkan, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, 4)

BÜ’den Erdal, din ve ahlakın birbirinden ayrılabilen kavramlar olduğunu ailesinde gördüğünü söylemektedir. Dine inanmadan da ahlaklı bir hayat yaşanabileceğini söyleyen Erdal, babasını bu konuda örnek göstermektedir. Dünya nüfusunun dinlere göre dağılımının kafasını karıştırdığını söyleyen Erdal, kendisini Agnostik olarak tanımlayabileceğini söylemiştir.

“Babamın tarafı aşırı dindar, ama babam onlardan belirli bir yaştan sonra sıyrılmış. Aslında ikisi arasında da ahlakilik bakımından fark yok. Bir insan inanmadan da iyi bir insan olabilirken, diğeri inanıyor ama neler yapıyor? Bu zıt noktaları gördüğüm için, şimdilerde nötr olmaya karar verdim. Nüfus cüzdanımın din hanesinde İslam yazıyor ama yani Müslümanım diyemem. Beş milyar insan başka bişeye inanmış, iki milyar insan bi köşede başka bişeye inanmış. Küçümsenecek rakamlar değil yani, insanlığın %70’ini bi yerlere yolladın o zaman inancına göre. Ama yapabileceklerimiz sınırlı ve aciz kaldığımızda bir güce ihtiyaç duyuyoruz. Körü körüne inanan insanları anlayamıyorum. Felsefi tanımlamaları sınırlandırıcı bulsam da, Agnostik sayılabilirim belki.”(Erdal, BÜ, İktisat, 1)

Erdal, İstanbul’da karşılaştığı bazı insanların davranışlarını çok yobazca bulduğunu ifade etmektedir.

“Şubat tatilinde ev arıyorduk. Hisarüstü’nde ev tutacaktık. Biraz koyu bir İslamcı ev sahibine denk geldik. Ev şartlarını konuştuk, imza aşamasına geldik. Gençler, dedi, iyi çocuklarsınız, tamam ama sizden bir tane isteğim olacak, bu olmazsa olmaz dedi. Buyur amca dedik. Bu eve anneniz ve kız kardeşiniz dışında bir kızın girmesi benim kaldırabileceğim bir iş değildir ve olamaz dedi. Cümle kapısından mahrem bir kişinin geçmesi normal midir, hele ki kalacak, o zaten olmaz dedi. Şok olduk, amca ne diyorsun dedim. Ne demek ne diyorsun dedi, sizin orda gece gelir kalır mı, ailen buna normal mi bakıyor dedi. Normal bakıyor dedim. Benim evimde

benle aynı masada bile oturamaz, nasıl sizin evinizde kalabilir deyince, biz tabi o evi tutmadık.” (Erdal, BÜ, İktisat, 1)

Metropoldışı üniversite gençliği dine ilgisizliği bazen sadece ilgisizlik olarak kalmakta, bazense Ateistik ya da Agnostik ögeler içermektedir. Özellikle Alevi gençlerin dini bağlarının zayıfladığı, çalışma kapsamında tespit edilmiştir. Din adamlarını yetiştirme, ibadet mekanlarının resmi olarak tanınması gibi pek çok sorunla uğraşan Alevi inancı mensuplarının yeni kuşağı, mevcut din adamları kadrosunu kendi entelektüel ve kültürel seviyelerinde görmemektedir. Bu durum da onların, dini inanışlardan toptan yüz çevirmelerine sebep olmaktadır. Ateist ebeveynli ailelerde büyüyen gençlerin ise, Agnostisizme meylettiği çalışma kapsamında görülmektedir.

7-Tüketim Alışkanlıkları

Metropol kentte, tüketim ürünlerinin bol ve çok çeşitli olması, metropol kente yeni gelen insanların yeni tatlar tatmasına, yeni ürünler denemesine ve tüketim alışkanlıklarında değişiklikler yapmasına sebep olmaktadır. Tüketim alışkanlıkları, üniversiteli gençlerin kabileleşmesine sebep olan hayat tarzlarının yerleşik ve görünür olmasını sağlamaktadır. Mülakatlar esnasında, metropoldışı üniversite gençliği metropole geldikten sonra tüketim alışkanlıklarında değişiklikler olduğunu ifade etmektedir. Üniversite öğrencileri arasındaki genel kanı metropol kentte yaşamının, tüketim alışkanlıklarını değiştirdiğidir. Bir örnek olarak İÜ'den Eda'nın sosyalist bakış açısıyla yaptığı şu değerlendirmelere göz atılabilir:

“İstanbul, üniversite gençlerinin tüketim alışkanlıklarını çok değiştiriyor. Her yerde tüketimi deli gibi destekleyen reklamlar var. Mesela daha önce kampüs içerisinde reklam panoları yoktu. Hedef kitlesi üniversite gençliği olan bütün mal ve hizmetlerin reklamını artık üniversitenin içerisinde de bulabiliyorsunuz. Reklamlar üniversitenin her tarafına asılırken konser afişlerinin soruşturma konusu olması büyük bir çelişki. Kapitalizmin bütün kaynaklarını bize olabildiğince dayatmaya çalışıyorlar. Reklam panolarıyla daha çok tüketmemizi, böylece para babalarına daha çok para kazandırmaya çalışmamızı istiyorlar. Böylece daha az düşünmemizi, daha az düşündükçe daha az konsere, tiyatroya gitmemizi, film izlememizi sağlamaya çalışıyorlar. Yani paralarınızı kültürel faaliyetlere değil, alışverişe harcayın diyorlar. Aslında film sektöründe bile dayatılan kapitalist filmler görülüyor. Mesela dersane filmleri, absürd komediler gibi.” (Eda, İÜ, Sosyoloji, 3)

Yaşam biçimleri, maddi kültürün ürünlerini kullanma, anlama ya da değerlendirmekte kullanılan kalıplaşmış araçlardır. Ürünlerin simgesel anlamları, gözle görülebilen kimliklerin üstünde ve ötesinde anlamları temsil etmektedirler.³¹⁰ Mesela moda uyan bireyler, hem metropol kentin izlenimlerindeki, ilişkilerdeki hızlı değişimleriyle bir gruba aidiyetlerini ilan ederken kendi bireyselliklerini de öne

³¹⁰ David Chaney, **Yaşam Tarzları**, çev. İrem Kutluk, Ankara, Dost Kitabevi, 1999, s. 53.

çıkarmaktadır.³¹¹ Tüketim alışkanlıkları, tüketim kültürünün ürettiği ve birbirinden görece farklılaşmış sonuçlardır. Tüketim kültürüne dair üç perspektif zikredilebilir: Birinci perspektife göre, tüketim kültürü; maddi kültürün tüketim malları, alışveriş alanları ve tüketim alanları biçiminde büyük miktarda birikmesine yol açan kapitalist meta üretiminin genişlemesine yaslanmaktadır. Bu duruma karşı iki farklı tepki gelişmiştir. Kimileri (klasik iktisatçılar) bu durumun topluma daha büyük bir eşitlikçilik ve bireysel özgürlük getirdiğini savunurken, başkaları (Frankfurt Okulu) ise toplumun alternatif bir “daha iyi” toplumsal ilişkiler seçeneğinden “baştan çıkartılarak” uzaklaştırılmasına ve ideolojik manipülasyonuna neden olan boş zaman ve tüketim faaliyetlerinin çağdaş Batı toplumlarında giderek öne çıkmasıyla sonuçlandığını savunmuşlardır. İkinci perspektif (Bourdieu, vd.), insanların toplumsal bağlar ya da ayrımlar yaratabilmek amacıyla ürünleri kullanırken izledikleri farklı yollar üzerinde durmaktadır. Üçüncü perspektif (Benjamin, vd.), çeşitli şekillerde dolaysız bedensel tahrik ve estetik tarzlar yaratan, tüketicinin kültürel hayalinde ve tikel tüketim alanlarında coşkuyla karşılanan duygusal hazları, rüyalar ve arzular sorununu ortaya koymaktadır.³¹² Hangi perspektifi bakılırsa bakılsın, tüketim tarzlarının bir tüketim mantığı çerçevesinde ortaya çıktığı açık hale gelmektedir. Bu mantık ise, malların toplumsal ilişkilerde sınır çizgileri çekmek için kullanıldığı toplumsal olarak yapılanmış yolları³¹³, yani tüketim alışkanlıklarını işaret etmektedir. Metropoldışı üniversite öğrencilerinin tüketim alışkanlıklarını, alışveriş alışkanlıkları, iletişim ve bilişim alışkanlıkları ve kültürel tüketim alışkanlıkları bağlamında ele alınacaktır. Metropoldışı öğrencilerin metropolleşme sürecinde tüketim alışkanlıklarının ne derece farklılaştığı, benzeştiği, dönüştüğü ya da sabit kaldığı incelenecektir.

³¹¹ Georg Simmel, **Modern Kültürde Çatışma**, çev. Tanıl Bora vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 47.

³¹² Mike Featherstone, **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**, 2. bs., çev. Mehmet Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005, s. 36- 37.

³¹³ Featherstone, A. e., s. 41.

7.1- Giyim-Kuşam Alışkanlıkları

Metropoldışı üniversite öğrencilerinin İstanbul’da en çok zorlandıkları alanlardan birisi ekonomik etkinliklerdir. Örneklemedeki öğrencilerin bu duruma dair pek çok farklı taktik geliştirmiş olduğu görülmüştür. Bu taktikler, olabildiği kadar az harcama ve olabildiği kadar çok kaynak bulma noktasında yoğunlaşmaktadır. İÜ’den Elif, bir metropoldışı öğrenci olarak para harcama stratejisindeki değişiklikleri şöyle dile getirmektedir:

“İlk zamanlar har vurup harman savurdum. Bu kadar harcayan biri değildim daha önce oysaki. Şu anda ayın sonunu getirmeye dikkat ediyorum. İnsanlarla daha çok iç içe olduğumuzdan ötürü modayı takip etmeye başladım ister istemez. Tamamen aykırı giyinmek istemiyorum. Pek çok arkadaşımın giyim tarzının, İstanbul’da üniversite okumalarına paralel olarak aşırı şekilde değiştiğini gözlemleyebiliyorum.” (Elif, İÜ, Maliye, 1)

Metropoldışı öğrenciler, kampüs içerisinde dolaşıma giren/sokulan giyim-kuşam trendleri öğrenciler arasında hızla yayılabilmektedir. Harçlığının az bir kısmını ailesinden temin eden İÜ’den Hayrettin, devlet ve şahıs burslarıyla geçinebilmektedir. Para harcama taktiği olarak, elinden geldiğince bankamatikten para çekmemeye çalışan Hayrettin, parayı çektikten sonra çok kısa sürede harcadığından yakınmaktadır. Mevsimlik giysiler almayı tercih eden Hayrettin, böylece pahalı ürünler yerine trend ürünleri takip edebilmektedir. Çakma ürünler de satın aldığını belirten Hayrettin’in alışveriş eğilimi ‘görüntü’ üzerinden belirmektedir. Mevsimlik ve çakma ürünleri hoş göründükleri müddetçe pahalı, markalı ve kaliteli ürünlere tercih edebilmektedir. Hayrettin, Mardin- Dargeçit’te yaşayan ailesinin geçinebildiği para miktarıyla İstanbul’da tek başına zor geçindiğini, çoğu zaman bu miktarın yetmediğini belirtmektedir. Bu durum da, metropol kentte üniversite okuyan öğrencilerin burs imkanlarının çoğaltılması ve sosyal imkanlarının yerel ve genel yönetimlerin koordinatörlüğünde artırılmasının zarureti ortaya koymaktadır.

Üniversiteye okumaya başlayan metropoldışı öğrenciler, daha önce pek yapmadıkları bir şeyle, giysi alışverişiyle uğraşmakla karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada, markalı giysi tedarik etmekten ucuz ama kaliteli görünen ürünleri satın almaya değin farklı taktikler geliştirirler. Her bir alışveriş taktiğinin kendi içinde bir mantığı ve kişiyi bu taktiği uygulamaya yöneltten kültürel bir çerçevesi vardır. Mesela İBÜ’ den Serkan, kıyafet konusunda markalı ürünleri seçme sebebini şöyle açıklamaktadır:

“Beş sene önce hiçbir takıntım yoktu kıyafet konusunda. Kıyafet alışverişi ben yapmazdım bile annem yapardı. Ama üniversiteye başladıktan sonra bu değişiyor tabi. Özellikle bir takıntı yapmam ama markalı ürün aldığımda sürpriz yaşamayacağımı bilirim. Önceki deneyimine benzer deneyimler yaşayacağımı bilirim. Markanın standardı var çünkü. Bir sıkıntı olduğunda ürünle ilgili, satıcıların bununla ilgileneceklerini bilirim. Ayrıca genel olarak insanların giyim biçimi bir trend oluşturur ve ben de buna uyarım. Herkes dar kesim gömlek giyerken, ben geniş kesim giyemem yani. Özellikle karşı cins tarafından beğenilmek için bunu yapmalıyım diye düşünürüm. Aslında sürü gibi yaşıyoruz bir yerde.” (Serkan, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, 4)

İÜ’den Hasan da, alışveriş yaparken markalı ürünleri tercih ettiğini belirtmektedir. BÜ’den Tuğçe, arkadaşlarının markalı ürünler tüketmesinin kendisinin de alışveriş alışkanlıklarını değiştirdiğini ifade etmektedir:

“Burs ve ailemden gelen paranın yanı sıra saati elli liraya özel ders de veriyorum. Arkadaşlarım genelde markalı ürünler alıyor, okulda oluşan bir trend hemen herkes tarafından takip ediliyor. Eskiden ben pazardan alışveriş yapardım. Ama artık orta halli markalardan alışverişimi yapıyorum. Bu noktada değiştim, biraz.” (Tuğçe, BÜ, Türk Dili ve Edebiyatı, 1)

BÜ’den Sergen, kıyafet alışverişi yaparken indirimleri kovaladığını, üniversiteye geldikten sonra kıyafetlerini çeşitlendirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca maddi olarak kendi kendisini idare etmeyi öğrendiğini söyleyen Sergen, bu şekilde olgunlaştırdığını düşünmektedir. Mesela, daha önce marketten alışveriş yaparken fiyatlara bakmazken, artık fiyatlara dikkat ettiğini söyleyen Sergen’e göre, evde kalan arkadaşları alışveriş yaparken pazarlık yapmaya başlamışlardır. BÜ’den Faruk, metropolde kendisi ve kız arkadaşında gördüğü tüketim alışkanlıkları değişimlerini şöyle anlatmaktadır:

“İstanbul’un sefası da bol cefası da derler. İstanbul daha yorucu, memleketime göre. Bi yerden bi yere en fazla on beş dakikada gidersin memlekette, burada bir saatte gittiğimizde şükrederiz. Kıramız dokuz yüz lira. Para bi yere gidiyor ama nereye gidiyor bilmiyorum. Para gelince bir gecede harcayabiliyorum, kısmayı sevmiyorum kendimi. Bir ürünü %70 ucuz olduğu için, %30 ise beğendiğim için alıyorum. Memleketteyken de ucuzluğuna pek bakmazdım. Aslında yüz lira param olsa cebimde gidip hepsine kitap alabilirim şu an. Benim kız arkadaşım, sosyalist fikriyata bağlıydı. Memleketteyken de o yüzden onu sevmiştim. Çünkü diğer kızlar gibi aptal aptal süslenip püslenmiyordu. Burada özel üniversiteyi kazanıp geldi. Gelince ister istemez o sistemin parçası oldu. Buluşmalarımızın yüzde sekseni AVM’lerde geçti. Çok saçma ve sinir bozucu yani.”(Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

İÜ’den Meral ve Zahit ise, İstanbul’da değişen kılık kıyafet alışkanlıklarını şöyle anlatmaktadır:

“Alışveriş yaparken ya hani günümüzdeki çoğu genç gibi ünlü markalardan alıyorum. Para biriktirerek alıyorum bazen. Genelde abimle ablam da bana alıyor. Ve hani rahat olmasına bakıyorum. Mesela sezon sonu indirimi diye bir şey var burada. Ama o İskenderun’da yok. İskenderun’da her şey pahalı. Burada indirim girince almaya başladım.”(Meral, İÜ, İktisat, 1)

“Üniversitede genel bir moda var. Gençlerin gittiği, alışverişini yaptığı bazı mağazalar var. Ben de oradan giyiniyorum. Gidip de ben çok uçuk bir şey alıp da giyinirsem tuhaf görünürüm yani.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Meral, metropol kent ve üniversite çevresinde gelişen trendlere uyabilmek adına gerekirse para biriktirmektedir. Mağazaların indirim kampanyalarını değerlendirmektedir. Meral, memleketiyle İstanbul’u ürünlerin fiyatları açısından karşılaştırdığında, İstanbul’da aynı ürünleri –dönemsel olarak- daha ucuza alma imkanına vurgu yapmaktadır. BÜ’den Başak’ın ise hiç bursu yoktur. Babasından gelen parayla idare etmektedir. Başak bu yüzden alışveriş yaparken oldukça ihtiyatlı davranmakta ve bir şey alacağına fiyatını ‘beş- on yere’ sormaktadır. Ailesinin zamanında çektiği maddi zorluklar Başak’a paranın ne demek olduğunu öğretmiştir. Fakat yine de Başak’ın eğlenceye harcadığı para, ‘gözüne gelmemekte’dir. Yeme-içmeden kısmayan Başak, giyim-kuşamdan kısılabilmektedir. Parasını idareli harcamak zorunda olduğu zamanlarda değişik taktikler geliştirmektedir. Mesela film izlemek için sinemaya gitmek yerine internette film yayınlayan siteleri takip

etmektedir. Başak, iki küçük kardeşi olduğu için para biriktirmeyi kendisi adına doğru bulmamaktadır. Burs alma girişimlerinden genellikle reddedilmeden vazgeçmiştir. Başak burs bulmak için itibarlı referans bulmanın zorunlu olduğunu belirtmektedir.

Başak, kıyafet alışkanlıklarının üniversite okumaya başladıktan sonra yüzde yüz değiştiğini belirterek, bu alışkanlıkları hakkında şunları söylemektedir:

“Mesela kıyafette ucuzluğa bakıyorum. Çünkü kıyafet bende hani maksimum altı ay, bir sene. Modasının geçtiğinde atılacak yada küçülecek şeyler. Ama ayakkabıda kaliteye bakarım. Ya fiyatı önemli değil, çünkü ayakkabıyı uzun süre giyiyorum. İşte montta kaliteye bakarım. Çantada da kaliteli olacak. Üniversiteye başladıktan sonra tüketim alışkanlıklarım yüzde yüz değişti. Mesela Rize’de bu kadar çeşitli şeye rastlamıyorum, o kadar yeni gelmiyor. Birde modayı takip ediyorum artık, seviyorum. Hani bu tarz şeylerle ilgilenmeyi. Hani Rize’de öyle bir şeye pek rastlayamıyorsun. Daha küçük bir şehir, mesela bir de Rize’de şu an marka deliliği var. En az İstanbul kadar. Yarışabilir yani eşit o konuda, şeyi yok. Hani yadırgıyor insanlar ama Rize’de de buradan hatta eminim daha çok Adidas’a gidenler vardır. Küçük bir hani Rize boyutunda bir yer için diyorum. Hani orada da böyle bir şey var; marka çılgınlığı.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

BÜ’den Nihal, arkadaşlarının okul çevresindeki kafelere takılmak için para biriktirmek zorunda kalabildiğini belirtmektedir:

“Bizim okulun çevresi pahalı bi semt. Arkadaşlarımın bu civarda takılmak için ihtiyaçlarından kısıtlarını biliyorum.” (Nihal, BÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 1)

İÜ’den Hale, pek çok markayla İstanbul’da tanıştığını belirtmektedir. Ünlü markaların çakmalarını satın almak ve bunları gündelik hayatta kullanmak Hale ve arkadaşları için sıradan bir durum halindedir. Ona göre, kısıtlı imkanlara sahip öğrenciler kaliteli giyim ihtiyacını çakma ürünlerle gidermektedir. Çakma ürünlerin orijinalinden dış görünüş itibarıyla farklı olmaması öğrenciler için bir avantaja dönüşmektedir. Hale, üniversite çevresinde oluşan bir trendin öğrenciler tarafından bir şekilde takip edildiğinden bahsetmektedir. Yani üniversite öğrencileri aslında moda dergilerini takip ederek değil de, kampüs çevresinde etkileşerek giyim kuşam gündeliğini üretmektedirler.

İBÜ’den Neriman ile metropollü arkadaşı Merve arasında geçen olay, gelir düzeyi nispeten yüksek öğrencilerin kendileriyle ötekiler arasına kurdukları ve metalarla görünür hale gelen sınırın ne denli sadık bekçisi olduklarını ortaya koymaktadır. Merve, bir gün Türk markası bir çanta aldığında Neriman’ın çantanın markasını söyleyerek bu ne ya dediğini aktarmaktadır. Pahalı yabancı markaların çanta, ayakkabı, giysi, saat, takı vs. gibi ürünlerini lüks tüketim araçları olarak kullanan ve bu kullanımlarını teşhir eden Neriman ve arkadaşları, böylece kendi gelir seviyesinden insanlarla kendi gelir seviyelerinden olmayan insanlar arasında metaya dayalı bir tür sınır oluşturmaktadırlar. Neriman, aslında Türk markası ürün almak istediğini ama toplumun kendisine dayattığı bazı fikirlerden dolayı –Türk malı kalitesizdir, vs.- bunu gerçekleştiremediğini söylemektedir. Neriman ve arkadaş grubu, İBÜ’deki başı kapalı kızların çoğunluğu gibi başlarını kapatmak için şal kullanmaktadır. Bu durum dini hassasiyete sahip başı açık arkadaşlarından dahi tepki görmelerine sebep olmaktadır. Meral kendi üniversitesindeki kapalı arkadaşlarının çoğunun örtünme biçiminden rahatsız olmaktadır. Meral şalla örtünen arkadaşlarını ‘*türbanlı ikoncanlar*’ olarak tavsif etmektedir. İBÜ’den Müge de, Meral’e paralel düşünmektedir:

“İkimiz onlarla yolda yürüsek ben açık olmama rağmen bize bakmazlar ama onlara bakarlar, kapalı olmanın gereği bu değildir. Nur Suresi 31. Ayette açıkça yazılmış nasıl örtünülmesi gerekli. İki yıldır gelişen bir moda bu, bone takmıyorlar, saçları, gerdanları, kolları falan açıkta. Türbanlı kız yok nerdeyse, bin öğrenciden üç tanesi belki türban takıyor, geri kalan örtülüler de şalla falan örtünüyorlar işte. Madem kapandın, düzgün kapan yani. Yüzlerine karşı da söylüyorum bunları.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

Şalla örtünen Neriman ve arkadaşları, kendilerini yeşil sermayenin kızları olarak niteleyerek tüketim malları üzerinden ekonomik statülerini gösterdiklerinin farkında olduklarını ifade etmektedirler. Neriman, İstanbul’a geldikten sonra değişen yiyecek-içecek ve ulaşım alışkanlıkları ile ilgili de şunları söylemektedir:

“Yemek yapmaktan hoşlanmadığım için hazır yemek yerim. Otobüse binmem, taksiyle gezerim. Giyime, kuşama para harcarım. Bazı markalar var genelde alışverişimi yaparım. Buraya gelmezden önce kıyafet düşkünü değildim. Burada çevreden görüp beğendiğim kıyafet

tarzına uymak için daha çok kıyafet alışverişi yapmam gerekti. İstedğim benim olur yani. Manzarasını beğendiğim bir restorana sırf içki satılıyor diye girmemezlik yapmam, ama sigara alacağım zaman eğer tek el bayisinin yanında bakkal da varsa ve orda içki satılmıyorsa bakkaldan almayı tercih ederim. Çok olmasa da böyle bir hassasiyetim var.”(Neriman, İBÜ, Sosyoloji, 3)

İÜ’den Alpaslan, üniversitede okumaya başladıktan sonra kılık-kıyafet olarak kaliteli ürünleri daha çok tüketmeye başladığını, bu tüketim değişikliğinde aldığı bursların satın alma gücünü yükseltmesinin etkili olduğunu söylemektedir. Alpaslan, Türk milletinin şekle önem veren bir millet olduğunu, kendilerinin de doktor olacağı için de tükettikleri ürünler konusunda daha dikkatli olmaları gerektiğini düşündüğünü belirtmektedir. Alpaslan, gıda konusunda ise genelde okulda yemek yediğini diğer vakitlerde ise ucuza kaçtığını, kaliteye çok bakmadığını ifade etmektedir. Alpaslan sigara kullandığını da ifade etmektedir. Alpaslan tıp okumasına rağmen, vücuduna zararlı olabilecek yiyecek maddelerini ve bağımlılık yapan sigara gibi maddeleri neden kullandığı sorusuna şöyle cevap vermektedir:

“Bence 18-24 yaş arası için ikilemler dönemi bana göre. Her şey bunu da yapsam olur, bunu da yapsam. Bunu yapsam kötü ama iyi yönü de var. Bir onu derim bir bunu derim. Nefis zihin arasında çizgide gidip geliyorsun. Farklı zamanlarda ara veriyorsun bir şey oluyor. Tek başına dışarı çıkıyorsun. Bir çay alayım, bir sigara içeyim oluyor.” (Alpaslan, İÜ, Tıp, 4)

İÜ’den Emin de, İBÜ’den Neriman veya İÜ’den Alpaslan gibi düşünmektedir. Ona göre de, bir ürün pahalıysa kaliteli olduğundandır. Bu yüzden alışveriş yaparken, pahalı ürünleri seçtiğini ifade etmektedir. İÜ’den Bahar, alışveriş yaparken kaliteli ürünleri tercih ettiğini ama bunları alırken indirim günlerini beklediğini söylemektedir. Bahar’ın sınıf arkadaşı Semra ise üniversite okumak için metropol kente gelen bir gencin diğer şehirlerde üniversite okuyan lise arkadaşlarından daha fazla tüketme eğilimine sahip olduğunu ifade etmektedir. BÜ’den Aycan, okulundaki öğrencilerin genelde tikky bir tarza sahip olduklarını, yeni öğrencilerin bu ortama ayak uydurmak zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Yani Aycan’a göre, okuldaki trend öğrencileri nesneleştirmekte ve tüketim alışkanlıklarını belirlemektedir.

Metropoldışı öğrencilerin giyim-kuşam ve yeme-içme alışkanlıklarının metropol kente geldikten sonra değiştiği gözlenmektedir. Bu değişimin ana mihreri, metropol kent ve üniversite çevresinde beliren trenddir. Bu trend televizyon dizileri, reklamlar, hazır giyim mağazalarının yeni ürünleri ile belirlenmekte ve gençler arasında etkileşim yoluyla yayılmaktadır. Üniversiteli gençler, markalı ürünler yanında çakma ürünlere de rağbet göstermektedir. Bankamatikten parayı mümkün olduğu kadar geç çekmek, sinema filmlerini sinema yerine internetten takip etmek, yeni bir ürün alırken fiyatını birden fazla yere sormak veya indirim vaktini beklemek, metropoldışı öğrencilerin alışveriş alışkanlıklarında geliştirdikleri bazı taktiklerdir.

7.2- İletişim-Bilişim Alışkanlıkları

Örneklememiz kapsamındaki üniversite gençlerini *dijital yerli* kavramıyla nitelemek mümkündür. Bilgisayar, video oyunları ve internetin dijital dilini, anadili gibi kullanan bugünün öğrencileri dijital yerli olarak adlandırılmıştır.³¹⁴ Dijital dile hakimiyetin çok fonksiyonlu cep telefonlarını da kapsadığı söylenebilir. Örnekleme yer alan ve metropol kentte yaşayan öğrenciler için internet, cep telefonu vs. gibi elektronik iletişim araçları hayatın bir parçası haline gelmiştir. Öğrenciler için internet sadece sanal bir dünya değil, reel ilişki ve etkileşimlerin de gerçekleştiği büyük bir sosyal ağ haline dönüşmüştür. Öyle ki, öğrenciler, okuldaki derslerin iptal olup olmaması ya da sınavların ne zaman yapılacağı veya hangi konuları kapsadığı gibi bilgileri dahi internet üzerinden edinmektedir. Ayrıca internet üzerinde yer alan sosyal ağlar, öğrencilerin meşreplerine göre birbirinden farklı sosyal etkileşimlere girmeleri için –sevgili edinmekten, protesto eylemlerine katılmaya kadar- bir araç olmaktadır. Cep telefonları için de söylenebilecek ilk söz, artık sadece cepte taşınan bir telefon olmadıklarıdır. İnternette erişimine her daim açık cep telefonları, bazen

³¹⁴ Marc Prensky, “Digital Natives, Digital Immigrants”, **On The Horizon**, c. 9, sayı: 5, s.1; (Çevrimiçi), <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>, 09.07.2012.

bir mp3 çalar, bazen bir fotoğraf makinesi olarak da işlemektedir. Mesela BÜ’den Başak, cep telefonu ve internet kullanma alışkanlıklarını şöyle anlatmaktadır:

“Ben telefonumu normalde müzik dinlemek, esas bir numaralı. İçinde 500 tane şarkı mutlaka oluyordu. Sonra mail bakmak. Çünkü bize durmadan aniden mailler geliyor hocalardan ders iptal yada ödev şu tarihte alındı gibi. Üçüncü olarak her zaman ki gibi telefon konuşması. Ondan sonra işte uygulamalar, canım sıkıldığı zaman derste Facebook bakmalar vesaire vesaire. Ya da mesela şey olarak da kullanıyorum hani verimli olarak. Mesela otobüs gecikti, saatine bakıyorum otobüse göre mesela o tarz gündelik şeylere de çok yardımcı oluyor. İnternet gündelik hayatımın yüzde ellisini işgal ediyor galiba. Sosyal hayatımı çok etkiliyor. hemen hemen gideceğim bütün etkinlikleri, özellikle geçen senenin de ikinci döneminden bu yana Facebook’tan takip ediyorum. Hani her zaman insan birbirini görmüyor ama Facebook’tan öğrenme şansım var. Ya da mesela kim nereye gitmiş, hangi ülkede, şu an ne yapıyor bunları takip ediyorum. Resimler falan koyuluyor. Bu tarz şeyler hoşuma gidiyor mesela. İşin magazinel boyutu da var yani. İnsanlardan haber almak da lazım. Hani çok kopuk yaşıyoruz çünkü. Hani telefonla eskiden aranılıyordu ama artık o kadar değil.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

İnternet kullanımı kalınan yerle doğru orantılı olarak sıklaşmakta ya da seyrekleşmektedir. İÜ’den Hale, cemaatte kalırken internete girme imkanı bulamadığını, internet kafeye gitmenin de kendisine mantıksız geldiğini, bu yüzden o dönemde ‘Facebook hesabının bile’ olmadığını söylemektedir. Hemşehrisiyle eve çıktığında internete her gün erişebilme imkanı elde etmiştir. Devlet yurdunda ise, vakit bulamadığı için bilgisayardan internete haftada bir bağlanan Hale, aslında cep telefonundan sürekli olarak internete bağlanmaktadır. Hale’nin internette en fazla vaktini alan site Facebook adlı sosyal paylaşım sitesidir. Hale ve arkadaşları için, cep telefonu konuşmaktan daha ziyade internet girmek ve mesajlaşmak için kullanılmaktadır.

Cemaatte kalan BÜ’lü ve İBÜ’lü öğrencilerin evlerinde, diğer cemaat evlerinden farklı olarak sim kart modemleriyle internete girilmesine izin verilmektedir. Gündelik hayatını, BÜ’nün özgürlükçü eğitim ortamıyla, cemaatin daha kapalı ev ortamında geçiren Cansu; cemaat evlerindeki internet yasağını eleştirerek başladığı sözlerine, bu yasağı aklileştirerek son vermiştir.

“Bu zamandan sonra pek böyle yasaklar mümkün değil. Hele ki, pekçok üniversite ilanlarını, duyurularını internet vasıtasıyla yaparken. Ama bi yandan da, bu yasak mantıksız gelmiyor. Mesela, internet bana çok lazım, İletişim okuyorum internetsiz yapamam diyen birisinin tüm gününü Facebook’ta geçirdiğini de görebiliyoruz. Sonuç olarak, insanları bir şeylere odaklandırmak için bazı şeyleri kısıtlamak gerekebilir. Bu yasak diye, böyle zamanda yasak mı olur demenin bi anlamı yok yani bence.” (Cansu, BÜ, Psikoloji, 1)

BÜ’den Sergen ise, geçen seneye kadar Facebook hesabının olmadığını ama arkadaşlarının baskıları sonucu bir hesap açtığını söylemektedir. Sınıfın Facebook grubunu takip eden Sergen, sitenin ders takipleri için çok verimli olduğunu belirtmektedir. Sergen, “Gerçekten de açmazsam olmazmış” demektedir. İBÜ’den Müge ise, Facebook da değil ama bir başka sosyal paylaşım sitesi olan Twitter’da aktif olduğunu ifade etmektedir.

“Twitter benim için bir haber kaynağı, bir alıştım bırakamıyorum. Facebook’ta çok aktif değilim. Maillerime falan günlük bakarım. Sosyal etkinlik takibini de twitterdan yapıyorum.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

İÜ’den Ahmet, sabah kalkar kalkmaz ilk işinin internete bakmak olduğunu ifade etmektedir. Ahmet’in internetle kurduğu ilişki neredeyse bir ‘bağımlılık’ ilişkisi haline gelmiş durumdadır:

“Sabah kalktığımda yüzümü yıkamadan interneti açar haberleri okurum. Haberleri, sol eğilimli portallerden okumayı tercih ederim. Tabi internette boşa zaman geçirdiğim de oluyor. Facebook’ta oyun falan oynuyorum.” (Ahmet, İÜ, Bilgi-Belge Yönetimi, 2)

İÜ’den Eda interneti aktif olarak kullansa da, sosyal etkinlikleri hala sanal dünyadan takip etmediğini belirtmektedir.

“İnternet artık olmazsa olmaz bir şey bizim için. Tüm haber kaynaklarımız orada. Facebook’ta falan da varım. Twitter’ım yok. Sosyal medya çok gelişti. Sosyal medyadan haberleşmek işleri kolaylaştırıyor. Telefon da sürekli olarak yanımdan ayırmadığım, iletişim kurmak istediğimde ilk sarıldığım şeydir yani. Sosyal etkinlikleri genelde sanaldan değil de reelden takip ediyorum.” (Eda, İÜ, Sosyoloji, 3)

İÜ'den Ufuk, müzik ve filmleri internet üzerinden 'korsan' olarak izlemektedir. Ufuk, sosyal paylaşım sitelerinden bazılarına üyedir.

"İnternete erişmeme paralel olarak, istediğim film ve müziğe istediğim an ulaşabiliyorum. Memleketteyken rap dinlerdim. Şimdi farklı türlerde de müzikler dinliyorum. Lisedeyken aksiyon filmleri izlerdim. Artık izlerken keyif aldığım ve hayatıma bir şeyler katan filmleri seyretmeye çalışıyorum. Filmleri ve müzikleri genellikle internetten takip ediyorum, korsancıyım ben. Facebook'um var, Twitter'im yok." (Ufuk, İÜ, Matematik, 1)

BÜ'den Ozan, markalı ürünlerin fiyatının pahalı olmasının işlevselliklerinin daha çok olmasından dolayı olduğunu deneyimlediğini ifade etmektedir:

"Alışverişe ben kendime yaptığım yatırım olarak bakıyorum. Mesela bana ne gibi şey kazandıracak, hizmet verecek yani bu yaptığım mesela kıyafet olsun, elektronik olsun, bilmem işte kitap olsun, bana ne gibi bir şey kazandıracak ben ona bakıyorum. Kıyafet almayı seviyorum ama kıyafet almaya çıkmaya ve üstüme uygun bir şey bulmayı pek beceremediğim için kıyafet alışveriş yapmayı sevmiyorum. Ama elektronikte işlevselliğe çok bakıyorum. Kesinlikle markaların zihnimde uyandırdığı belli şeyler vardır, hani arka planda imajlar vardır ama ben işlevselliğin öncelikli olduğunu düşünüyorum yani. Ya mesela şimdi yakın zamanda i-mac aldım. Tam benlik bir bilgisayar ama şeyi çok sorguladım alırken acaba gerçekten ben bunu işime yaradığı için mi alıyorum? Çünkü fiyat olarak biraz daha pahalı diğerlerinden. Yoksa kafamdaki o I-Mac imajı şey mi, hani çok üstte olduğu için mi alıyorum? Ama şu an mesela gördüm ki gerçekten çok doğru bir tercih yapmışım ve mesela benim için, yapmak istediklerimi tam karşılayan ve tercih olarak, fiyat-performans oranı olarak en uygun seçeneği değerlendirmişim yani gerçekten. O söylediğim marka imajı şeyi sadece bir çeldirici olarak kafamdaymış yani. Aslında tam olarak doğru bir imaj değilmiş gibi geliyor." (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

Metropoldışı öğrencilerin metropol kentteyken memleketleriyle kurdukları ilişkinin niteliği ve niceliği de önemli veriler sağlayabilir. Uluslararası bir öğrenci olan İBÜ'den Murtaza haftada iki kere ailesiyle telefonla görüşmektedir. İBÜ'den Hakan ise memleketinde kalan kız arkadaşıyla her gün üç saat telefonla konuştuğunu, günde 400-500 defa mesajlaşmaktadır. Buna karşın Hakan ailesi ile iletişime günlük olarak yarım saat ayırmaktadır. İBÜ'den Musa da, ailesiyle her gün görüşmektedir. Sonuç itibariyle, öğrencilerin memleketlerinde bir gönül ilişkilerinin varlığı metropol kente

uyum sağlamada zorlayıcı bir etken olarak gözükmektedir. Uluslararası bir öğrencinin hazırlık sınıfında okumasına rağmen ailesini haftada iki kez arayabilmesinin asıl sebebinin ekonomik olması muhtemeldir.

Metropoldışı öğrenciler internet üzerinden sosyalleşme imkanları devşirmektedir. İnternete erişim imkanlarının, kalınan yerle ve maddi güçle doğrudan irtibatlı olduğu görülmektedir. Benzer bir durum telefon gibi haberleşme imkanları için de geçerlidir.

7.3- Kültürel Tüketim Alışkanlıkları

Metropoldışı öğrenciler, İstanbul’a geldiklerinde kendi memleketlerinden olmayan kültürel imkanlarla karşılaştıklarını belirtmektedirler. Yeni kültürel ifade tarzları metropoldışı öğrencileri metropolleştiren bir etken olabilmektedir. İstanbul, pek çok kültürel etkinlik ve programla karşılaşılın, bunlara katılıp katılmama seçeneğini de içinde barındıran bir şehirdir.

“Çok boş bir insandım, burada kültürüm arttı. Ben çok saftım, burada gözüm açıldı. Serbest zamanlarımı bowling oynayarak, konserlere giderek veya tiyatroya giderek geçiriyordum. Şimdi mesela, Antalya Film Festivaline gideceğim. İlginç olmadığı için konferans, seminer vb. etkinliklere katılmıyorum.” (Neriman, İBÜ, Sosyoloji, 3)

BÜ’den Sergen ve Çiğdem, İstanbul’daki kültürel aktivitelerin çeşitliliğiyle ilgili şunları söylemektedir:

“İstanbul’un kültürel hayatı baş döndürücü. Diğer şehirlerde okuyan arkadaşlarım beni arayıp, şurada şu sanatçının konseri varmış, gidecek misin diyorlar. Ben genelde takip edemiyordum, onlar bana haber veriyorlar, o derece yani. Memlekette sergiler falan yoktu. Salvador Dali’nin sergisine falan gittik mesela.” (Sergen, BÜ, Yönetim-Bilişim Sistemleri, 1)

“Türk sanat müziğinden caz müziğine kadar konserlere, resim sergilerine gidebiliyorum. Bazı yönetmenleri takip etmeye başladım. Biraz daha ideolojik kitaplar okumaya başladım. Arkadaşlarımın tavsiyesiyle ilk dini ve ilk anarşik kitabımı burda okudum. Anlamadım gerçi ama okumaya çalıştım.”(Çiğdem, BÜ, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 1)

Metropoldışı gençler gönüllülük ve hobi faaliyetlerine katıldıkça, metropol kente daha fazla uyum sağlamaktadırlar. İstanbul, üniversite öğrencilerine sadece eğitim ortamı değil aynı zamanda sanat ve bilime kolay erişim imkanı sağlayan bir şehirdir. Mesela, BÜ'den Başak'a göre memleketindeki gündelik hayat ile İstanbul'daki gündelik hayatın en önemli farkı zamanı kullanım becerisi oluşturmaktadır. Farklı zaman algılarından ve uzam mesafelerinden doğan zaman kullanma becerileri, metropoldışı öğrencileri metropolleştiren bir etken olmaktadır. Uzamın genişliği ve serbest zamanda yapılacak etkinliklerin bolluğu, metropolleşen öğrenci bedenlerinin metropol kentte daha fazla süre ve sıkılmaksızın salınmasını sağlamaktadır. Metropoldışı öğrenciler bu süre zarfında, daha fazla kültürel aktivitelere vakit ayırabilmektedirler.

“İstanbul'daki gündelik hayat ile Rize'deki arasında dağlar kadar fark var. Rize'de hayat altıda bitiyor, burada altıda başlıyor benim için Yani gezme tozma açısından. Bir de mesela şimdi Rize'ye gittiğim zaman sıkılıyorum. Beş dakikamı alıyor Rize'yi gezmek. Burada hani gezmek saatlerinizi alıyor. İstanbul'da en kolay ısındığım şey sanat faaliyetleri oldu, asla alışamayacağım şey ise, taksi şoförlerinin bile alışmadığı- trafiktir herhalde. Ben sanatı çok severim yani her dalını. Mesela Rize'ye önceden tiyatrolar falan gelirdi ki onlar bizim için çok değerli. Yani en ufak bir tiyatro bile, amatör yapım bile olsa çok eğlenceli gelirdi bize. Ki orada hani insanlar aslında önem veriyor ama yeteri kadar ilgi yok. Buna hani yeteri kadar yatırım yok. Fiziksel yatırımlar daha finansal şeylere daha rahat geliyor. Sergiler geziyorum. Dali gelmişti ona gitmiştim en son. İşte konserler oluyor, tiyatrolar oluyor. Bir de ayağımızın dibinde bunların hepsi. Daha da bir güzel oluyor öyle olunca.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

Sanat faaliyetlerine katılım, metropoldışı gençlerin kendilerini metropollü hissetmelerine neden olmaktadır. Başak örneğin de de görüldüğü üzere, uluslararası boyutta meşhur sanatçıların eserlerinin İstanbul'da sergilenmesi, pek çok sanat eseri ve gösterimine kolay ulaşılabilmesi, sanatla ilgili eğitimlerin bol ve ucuz –bazen bedelsiz- olması dolayısıyla, sanatla ilgilenmek metropolleşebilmenin bir şartı haline gelmektedir.

Metropoldışı üniversite öğrencileri, metropol kentte gönüllülük faaliyetlerinde de görev almaktadır. Türkiye’de gençlerin gönüllülük çalışmalarını inceleyen bir araştırmaya göre, Türkiye kentselinde yaşayan 18-35 yaş arası gençlerin sadece %5’i son bir yıl içinde ‘herhangi bir ücret almadan, diğer insanlara yararı dokunacak bir işte çalıştığını’ belirtmiştir. Aynı araştırmaya göre, gönüllük faaliyetine katılanların %3’ü lise %15,3’ü ise üniversite mezunudur.³¹⁵ Emre Erdoğan söz konusu araştırmayı değerlendirdiği makalesinde sivil katılımın yüksek gelirli, beyaz yakalı, iş sahibi ve zaten siyasal katılıma eğilimli bireylere tahsis edilmiş bir alan olduğunu³¹⁶ söylemektedir. Üniversite öğrencilerinin çoğunun yüksek gelir ve beyaz yakalı çalışan namzedi olmaları göz önüne alındığında gönüllülük faaliyetlerinin toplumsal anlamda en yoğun olduğu alanlardan birinin üniversite sahası olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle metropoldışı öğrencileri için gönüllülük ve hobi faaliyetleri, onları içine geldikleri metropol kentte birbirine bağlayan, yeni ilişki ağları kurmalarını sağlayan, bir-işe-yaradığı/bir-şey-becerdigi duygusunu kendilerinde uyandıran ve böylece metropol kente uyum sağlamalarını sağlayan kanallardan biri olarak işlev görmektedir. Genellikle herhangi bir dini ya da ideolojik grupla ilişkili olmayan üniversite öğrencileri, serbest zamanlarını sivil toplum kuruluşu (STK) faaliyetleri ve hobileriyle değerlendirmektedir. Bazen dini ve ideolojik grupların da kendilerini medya üzerinden STK olarak sunma gayretlerine rastlanılmaktadır. Üniversite öğrencilerini hobilerini ya üniversitelerindeki bir kulübe üye olarak, ya kurs alarak ya da amatör olarak arkadaşlarıyla beraber gerçekleştirmektedirler. Metropol kente hobileri ve gönüllülük faaliyetleri ile uyum sağlayan öğrencilerden biri de İÜ’den Meral’dir:

“Bisiklet sürmeyi çok severim. Bisiklet kulübüne kayıt oldum ilk geldiğimde. Sinemaya gitmeyi seviyorum, burada da sık sık gidiyorum. Yeni hobi olarak, Aslı’yla (metropolit arkadaş, AÇD) beraber fotoğraf çekiyoruz. Bana zorla çektiriyor. Hobi edindim. Beni çek, beni çek diyor devamlı. Aslı’yla İngilizce kursuna başladık. Kursu gidiyoruz. Faaliyetlerine

³¹⁵ Güçlü Atılğan, vd., **Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı: Türk Gençlerinde Gönüllük ve Sosyal Sermaye**, İstanbul, İnfakto Research, 2008, s.10- 11.

³¹⁶ Emre Erdoğan, **Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği**, s.10; (Çevrimiçi), http://www.urbanhobbit.net/PDF/Sosyal%20Sermaye_emre%20erdogan.pdf , 10.02.2012.

katıldığımız STK olarak TOG var. Onunla beraber Çapa'ya gidiyoruz. Her cuma Aslı'yla beraber lösemili çocuklarla oyun oynuyoruz. İki haftada bir de huzurevine gidiyoruz. Oradaki işte amcalarla sohbet ediyoruz. Burada hani ilgi duyduğum ve duymadığım her konuda eğitim ve bilgilendirme imkanına yeterince hatta fazlasıyla erişebiliyorum. Okulumuzun da iyi bir yanı var. Hani çok öğrencisi var, çok fazla kulübü var. Her şeye bir kulüp açılmış, o derece. Hani gidip sadece bir şeye yoğunlaşıp öğrenebiliyoruz. Bir enstrüman çalmayı ve iyi yüzebilmeği isterdim. Lisedeyken hani sadece lise okudum ve bitti. Ama üniversite hayatım öyle olmayacak. İstanbul'dayken özellikle. Ben onun için başka şehir istemiyordum. Hani burada kendimi geliştirme imkanım çok fazla. Bunları da hani ilk yıldan kullanmaya çalışıyorum ama bilmiyorum ne kadar yaptığımı.” (Meral, İÜ, İktisat,1)

Meral, bisiklet kulübünden, fotoğrafçılığa, lösemili çocuklarla vakit geçirmekten huzur evi ziyaretlerine kadar geniş bir hobi ve gönüllülük ağıyla serbest zamanlarını örmektedir. Meral bu noktada, metropollü arkadaşı Aslı'yla beraber vakit geçirmektedir. Böylece hem metropollü arkadaşıyla geçirdiği vakitle, hem de metropol kentin çeşitli alanlarında kendini yeniden var ettiği hobi ve gönüllülük eylemleriyle metropolleşmektedir. Süleymancılar cemaatinde kalan İÜ'den Abdüssamet de, hobilerinin yüzmek, fotoğrafçılık ve tenis olduğunu söylemektedir. İÜ'den Gökhan, İstanbul'da hobilerini yapmak için fırsat bulabildiğini fakat kendini geliştirmenin maliyetinin yüksek olduğunu şu sözleriyle anlatmaktadır.

“Masa tenisi ve satranç oynuyorum. Masa tenisi takımının kaptanıyım hatta. Curling oynamaya başlama hazırlıklarımız da var. İstanbul'da kurs bulmakta sıkıntı çekmiyoruz, ama kurs ücretleri 900 liradan başlıyor. Bu kolay vereceğimiz bi rakam değil.” (Gökhan, İÜ, İktisat,1)

BÜ'den Nihal, iki ayrı gönüllülük faaliyetiyle iştigal etmektedir ve ikisinden de gayet memnundur:

“Toplum Gönüllüleri Vakfı ile Young Guru Academy (YGA)'de görev aldım. YGA, biraz zor oldu. Uzun bir süreçten sonra YGA'ya kabul edildim. Benim için çok önemli çünkü YGA'nın Liderlik Okulu var eğer orda ilk ona girebilirim, Harvard Üniversitesine gitme şansım var. Harvard Üniversitesi'nin global partneri olan bir kuruluş. TOG ise bana bir sürü insanı tanımama yardımcı oldu.” (Nihal, BÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 1)

İÜ'den Ufuk, İstanbul'daki kurs imkanlarını değerlendirerek keman çalmaya başlamıştır:

“Bir yıldır keman çalıyorum. Birkaç hafta İSMEK kursuna gittim. Sonra bir şarkıyı denedim, çaldım. Şimdi kendi kendime öğreniyorum. Duyduğum parçayı çalabiliyorum. Keman, vücudumdan bir parçam gibi oldu.” (Ufuk, İÜ, Matematik, 1)

İÜ'den Nejla ise, İstanbul'a geldikten sonra sinema, müzik ve fotoğrafla aktif olarak ilgilenmeye başlamıştır. Nejla bir süreliğine giriştiği gönüllülük faaliyetlerini uzun süre devam ettirmemiştir.

“Sinemayla ilgileniyorum. Mimar Sinan Üniversitesi'nin sinema derslerine ve Üsküdar'da bir grubumuz var sinemayla ilgili o toplantılara katılıyorum. Klasik Türk müziği grubumuz var. Onunla alakalı organizasyonlar yapıyorum. Ney üfledim, şu anda klasik kemençeyle ilgileniyorum. Fotoğrafla uğraşıyorum. Taksimde bir sergimiz oldu. İHH'nın etkinliklerine bir ara katıldım sonradan geri çekildim.”(Nejla, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Hobi ve gönüllülük faaliyetlerinde bir hayli aktif olan Meral, bilimsel aktiviteleri de elinden geldiğince takip etmeye çalışmaktadır. Meral için tüm bu süreçler, kenti keşfetme merhaleleri anlamına gelmektedir.

“İstanbul'da kolay alıştığım şeyler; seminerler, toplantılar ve gezme. İskenderun'da gezilecek yer pek yoktu. Burada o kadar çok yeri geziyorum ki. Gelen arkadaşlarımı da gezdiriyorum, annem babam gelmişti onları da gezdirmiştim. Hani sora sora her yeri buluyorum. Keşfetmek güzel.” (Meral, İÜ, İktisat,1)

İÜ'den Alpay, İstanbul'da yaşamının kendisini kültür ve sanat faaliyetlerine erişebilir kıldığını şöyle ifade etmektedir:

“Sanata da İstanbul'da çok rahat ulaşabiliyorsun ve her çeşit sanata ulaşabiliyorsun. Mersin'de sana sadece belediyenin ya da ticaret odasının verdiği birkaç sanat vardı ama şu an İstanbul'da özel tiyatrolardan, işte özel sanat galerilerinden her şeyden tutun binlerce şey var elimizde. Kütüphaneler çok fazla İstanbul'da, kitaplara ulaşabilme imkanımız çok fazla. Ben sahaflardan bir kitabı, beş liraya burada alabiliyorum ama Mersin'de bunu almam en az bi 50- 60 lira. İstanbul'da dediğim gibi; her şeye ulaşabiliyoruz, o yüzden İstanbul benim hayatımda daha kolay ulaşmayı ve daha çok araştırmayı çağırıyor.”(Alpay, İÜ, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı, Mersin, 2)

Sol ideolojik bir grupta –Öğrenci Kolektifleri- yer alan Ahmet, kampüs uzamında yarattıkları alternatif kültürel programlarıyla alakalı şunları söylemektedir:

“İstanbul Üniversitesi Şiir Topluluğu (İŞİT)’teyim. Ben ve arkadaşlarım yirmi, yirmi beş kişilik bir topluluğuz. Açılışa Ahmet Telli gibi sanatçılar geldi. Sonra Nazım Hikmet etkinliği yaptık. Leman Sam gelmişti bu etkinliğimize. Bin kişilik bir etkinlikti. Bu etkinlikten sonra Danışman hocamız bizim kulübü bıraktı. Dekan bizim kulübü kapatmaya çalıştı.”(Ahmet, İÜ, Bilgi-Belge Yönetimi, 2)

Ahmet’le aynı ideolojik grupta yer alan Eda ise, siyasi aktivizminin sosyal anlamda ilerletici yönüne vurgu yapmaktadır:

“Siyasi olarak aktif olmak beni sosyal anlamda da ilerletti. Hobilerime zaman ayırıyorum. Belki normal bir öğrenci olsaydım yine sinemaya giderdim ama kültürel faaliyetleri tartışan biri haline gelemeyebilirdim. Bugün mesela şehir tiyatroları kapatılmaya çalışılıyor. Sadece tiyatro izlemeye giden birinin belki çok fazla diyeceği yoktur ama benim mesela bu durumla ilgili söyleyecek çok fazla sözüm var. Ben aynı zamanda olayın politik yanına da bakıyorum. Aynı zamanda bizim grubumuzun (Öğrenci Kolektifleri, AÇD) kültürel etkinlikleri oluyor. Uluslararası film festival, kamplar yapıyoruz. Dört yüz liranız varsa gider iki üç günlük tatil yaparsınız ama biz alternatif bişey öneriyoruz. Tiyatro atölyesinde tiyatrocuların, müzik atölyesinde müzisyenlerin ders verdiği, cüzi bir fiyata ortaklaşa komün bi şekilde yaşanılabilir bunun alternatifi çıkabilir diyoruz. Bu yüzden birçok sanatçı, yazar ve şairle bu tarz bir bileşimimiz oluyor yani. Serbest zamanlarımda tiyatroya gitmeye, sinemaya gitmeye çalışıyoruz.”(Eda, İÜ, Sosyoloji, 3)

Eda, bireysel hobilerinden bahsederken bile fiillerinde birinci çoğul şahıs sigasını tercih etmektedir. Bu durumun sebebi olarak; “tek başına bireysel bir hayatı olmadığını, kendini içinde bulunduğu grupla tanımladığını, bireysel hareket etmesinin ideolojik olarak mümkün olmadığını” söylemektedir.

İÜ’den Hale memleketi Bingöl’deki en büyük hobisi voleybolu, İstanbul’da başörtüsünün -onun deyimiyle eşarp- yanı sıra kısa şort giymek zorunda kalacağı endişesiyle gerçekleştirmekten uzak durmaktadır. Uluslararası bir örnek olarak Mısır kadınlar voleybol milli takımı Hale’yi heyecanlandırırsa da, uzun şort ve başörtüyle voleybol oynayabilme imkanını araştırmaktan –muhtemelen reddedilme ihtimalinin

ağırlığı yüzünden- imtina etmektedir. Metropol kente geldikten sonra çeşitli sergilere gitmeye başlayan Hale, tiyatro, gitar ve ebru gibi pek çok ilgi alanına burada sahip olmuştur. Hale'nin çok istemesine rağmen başörtüsüyle okul takımında voleybol oynayıp oynamayacağını sormaması, gençler arasında yaşam tarzları üzerinden gerçekleştirilen ayrımların bazı zamanlarda bizzat devlet eliyle de gerçekleştirilmesi yüzündendir. Hale böyle bir sorunun siyasi bir anlamı olduğunun da farkında olarak, kendisini daha az yükümlülükle baş başa bırakan alanlara eğilmiştir.

İBÜ'den Gözde, İstanbul'da bulunduğu dönem içerisinde memleketine sık sık gidip gelmektedir. En yakın arkadaşlarının daha önce İstanbul'da üniversite kazanmaları, ayrıca erkek arkadaşının da İstanbul'da başka bir üniversitede okuması, onu İstanbul'da okumaya yöneltten motivler olmuştur. İBÜ'de bulunan kulüp etkinliklerinden Latin dansına üye olan Gözde, ailesinin istememesi ve derslerinin yoğunluğu dolayısıyla bu etkinliğe fazla devam edememiştir. İstanbul'a gelmeden önce vaktinin çoğunu kenti 'gezip tozmakla' harcayacağını düşünen Gözde, bunun pek mümkün olmadığını söylemektedir. Memleketi Lüleburgaz küçük bir yer olduğundan orada dedikodu korkusuyla gezemediğini anlatan Gözde, şimdi ise İstanbul'u bilmemesinden dolayı oluşan bir korku sebebiyle tek başına şehirde gezemediğini ifade etmektedir. Kuzenlerinin ve erkek arkadaşının İstanbul'da yaşaması, Gözde'nin şehri keşfetmesinin de önünü açmıştır. Gözde hobilerini gerçekleştirmek için girişimde bulunan ama çevresinin baskısıyla geri adım atan bir öğrencidir. Metropol kenti yeterince tanıyamaması, şehri keşfetmek için onu kendisinden daha kente gelen akrabaları ve erkek arkadaşına muhtaç etmektedir.

De Certeau'nun yürüme eyleminin mekanı telaffuz etmenin bir yolu olduğuna dair fikirleri, çalışmanın 'Keşfedilerek Benimsenen Kent Olarak Metropol' kısmında işlenmiştir. İBÜ'den Derya'nın İstanbul'daki en büyük hobisi yürümektir. İÜ İlahiyat Fakültesinde okuyan Ayşen ve Semra serbest zamanlarını genellikle Sultanahmet civarındaki kafelerde, Üsküdar ve Beşiktaş sahilllerinde özellikle kendilerini rahat hissettikleri Fethi Paşa Korusu'nda geçirdiklerini anlatmaktadırlar. BÜ'den Faruk ise, İstanbul'da serbest zamanlarını şöyle değerlendirdiğini söylemektedir:

“İstanbul’da boş boş dolaşmak çok hoşuma gider. Bebek’ten Beşiktaş’a üç saat yürürüm hiç de yorulmam. Tarihi yerleri gezerken, mesela Mimar Sinan’ın yaptığı bir Selatin camisini gezerken onun hakkında bilgi sahibi olmak çok hoşuma gidiyor.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

İBÜ’den Derya, Hukuk Fakültesi’nde okuduğu için çok fazla serbest zamanı olmadığını ifade etmektedir. Kısıtlı serbest vaktini de erkek arkadaşıyla sinemaya giderek ya da arkadaşlarıyla muhabbet ederek geçirmektedir. Derya, Erasmus programıyla Türkiye’ye gelen İtalyan bir öğrenciyle ilginç bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşmaya göre İtalyan öğrenci Derya’ya İtalyanca, Derya da arkadaşına Türkçe öğretmiştir. Bu etkileşimdeki ortak dil ise İngilizce olmuştur. Derya, bu şekilde İtalyancayı, birinci kuru geçecek kadar öğrenmiştir.

Metropol üniversitelerinde öğrenci kulüplerinin gizil politik fonksiyonları olduğu görülmektedir. Mesela İBÜ’den Derya’ya göre, ideolojik gruplar kulüpleşme eğilimindedir. Milliyetçi Düşünce Kulübü ile Sosyalist Düşünce Kulübü 1980’li yılları hatırlatır biçimde sağ ve sol gruplar olarak üniversite bünyesinde faaliyet göstermektedir. Komünist bir aileden geldiğini ifade eden Derya, artık eskisi kadar siyasi olayları konuşmaktan hoşlanmamaktadır. Derya’nın her iki grupta da kesişen fikirleri ve her iki gruptan arkadaşları mevcuttur. Derya kendisi bir heteroseksüel olmasına rağmen İBÜ’de Gökkuşuğu adlı LGBT kulübünün yeniden açılması için çalışmaktadır. İBÜ’de insanların ideolojiden ziyade özgürlükleri ile ilgilendiğini ifade eden Derya’ya göre, ağırlığını hissettirmek isteyen ideolojik gruplar öğrencilerden yüz bulamamaktadırlar. Metropol kentin geniş imkanları içinde kendini ifade edebileceği pek çok gönüllülük faaliyetinde bulunan ve kendini gerçekleştirdiği pek çok serbest zaman etkinliğine paydaş olan Derya, kendini böylece metropolleştirmektedir.

“Gözlemlediğim kadarıyla ideolojik grupların zaten kulüpleşmiş halleri de var bildiğim kadarıyla Sosyalist Düşünce Kulübü, Milliyetçi Düşünce Kulübü olmak üzere seksenler için deyim yerindeyse sağ ve sol gruplarımız mevcut. Onlarla ideolojik dışında ki arkadaşlıklarım sürdürüyorum. Fikirlerimin keşiştiği yanları var ikisinde de, çok siyasi konuşmaktan hoşlanan biriydim eskiden artık değilim. Gruplar arasında belirli bir çatışma yok fakat ağırlığını

hissettirmek isteyen insanlar var bu anlamda onlarda çok yüz bulamıyorlar açıkçası okuldan çünkü burada insanlar gördüğünüz gibi çok daha özgürler yani.” (Derya, İBÜ, Hukuk, 3)

BÜ’den Başak, kendi okulundaki öğrenci kulüplerinin dikey ve yatay sosyal farklılıklara göre düzenlendiğini düşünmektedir. Kulüpler gençlerin kategorileştiği alanlara dönüşme eğilimindedir. Yani bir üniversiteli gencin hangi kulübe devam ettiğine bakılarak, hangi zihinsel/eylemsel kategoriye ait olduğu söylenebilir. Başak’a göre, İşletme Kulübü elit tabakadan gençlerin – öğrenciler arasındaki tabirle tikilerin- takıldığı bir kulüpken, Folklor Kulübü büyük oranda Kürtlerin etkinlik gösterdiği bir kulüptür. Lubunya Kulübü LGBT bireylere aitken, Sosyalist Fikir Kulübü Türkiye Komünist Partisi’ne yakın gençlerin etkinliklerini yürüttüğü bir kulüptür. Başak’ın bu saptamasına karşın, aynı üniversitede okuyan Faruk, BÜ’ndeki pek çok kulübün eğlence düzenlemeyi amaç edindiğini ifade etmektedir. Bunun sebebi Faruk’a göre, insanların BÜ’nü kazanmak için deli gibi ders çalışmış olmalarıdır. BÜ’lü öğrenciler, eğlenmeye bu yüzden açtırlar. Faruk, bu sözlerine örnek olarak Yön-Eylem-Araştırma kulübünü vermektedir. Ona göre, bu kulübün yaptığı tek şey, mekan kapatıp parti düzenlemektir. BÜ’den Çiğdem de, Halk Bilimleri Kulübüne katılmak istediğini, değişik kültürlerle ilgili araştırmalar yaptıklarını sandığını, oysaki bu kulübün Halk Cephesi’ne bağlı siyasi bir kulüp olduğunu sonradan öğrendiğini söylemektedir.

İÜ Tıp Fakültesinde okuyan Alpaslan kendi okullarında gruplaşmaların çok olduğunu ve her grubun farklı bir kulüp olarak örgütlendiğini belirtmektedir. Kendisinin de etkin olduğu Türk Tarihi ve Sanatları kulübü okulun muhafazakar öğrencilerinin bir araya geldiği bir kulüptür. Etkinliklerinden bazıları ise, Doğu Türkistan Günleri ile Çanakkale gezileridir. Alpaslan bu etkinliklerle, kendi düşünceleri çerçevesinde bir sosyal bilinç uyandırmaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Alpaslan okulda faaliyet icra eden diğer kulüplerin de bağlı oldukları grupların amaçlarına göre etkinlikler düzenlediğini söylemektedir. İÜ Edebiyat Fakültesinde okuyan Mahmut ise gönüllülük aktivitelerini şöyle anlatmaktadır:

“Arkadaşlarımızla Büyük Osmanlı Topluluğu kurduk. Bu topluluk sayesinde biz de konferans gibi etkinlikler düzenliyoruz. Genelde belediyelerinin konferanslarına gidiyoruz. Bir olayı uzmanlarından dinlemek beni geliştiriyor. Burada bulamadığım şeyler de var, mesela memleketimde insanlar arası ilişkiler daha sıcak. Genelde aynı kültüre sahip olduğum, kendi fikrime yakın kişilerle arkadaş oldum. Hemşeri derneklerimizin etkinliklerine katılıyorum. İşin açığı farklı görüşten kimselerle konuşmadım. Bizim fakültede siyasal bir tartışma ortamında çok siyasal bir kavga kültürü var. Bir gruba yakınlaşmak istemiyorum, ben kendim olmak istiyorum. Ama muhafazakar bir insanım, bu çerçevede olan aktivitelere katılıyorum.”(Mahmut, İÜ, Tarih, 2)

İdeolojik bir grupla kendini tanımlayan metropoldışı öğrenciler gibi, dini cemaatlerde kalan metropoldışı üniversiteli gençlerin de kaldıkları yerler bu hobilerini gerçekleştirmede önemli belirleyiciler ya da yönlendiriciler olmaktadır. Mesela, hobilerinden birinin sinemaya gitmek olduğunu söyleyen ve Meşveret cemaatinde kalan İÜ’den Ayşen’in izlemek için sinemaya gittiği son film, kaldığı cemaatin kurucusu Said Nursi’nin hayatını anlatan ‘Allah’ın Sadık Kulu’dur. Süleymancılar cemaatinde kalan İÜ’den Halim ise, kaldığı cemaatin sadece animasyon film izlemelerine izin verdiği, diğer filmleri izleyemediklerini belirtmektedir. Aktivist tavrıyla öne çıkan İÜ’den Semra, tasarruf yapmak ve kapitalizme parayı kaptırmamak adına filmlerini evde ve genellikle online olarak izlemektedir. BÜ’den Faruk’un –üstte geçtiği üzere- yürüme dışındaki diğer serbest zaman etkinlikleri şunlardır:

“Müziğe çok düşkünüm ben. Bizim üniversitede her hafta konser olur mesela, ilk defa klasik müziği burda dinledim. Hoşuma da gitti. Country müzik dinlemeye başladım. Sinema söyleşileri olur, film gösteri merkezinde, onları takip ediyorum. Bu sene okuldan uzağız biraz ama gene de takip etmeye çalışıyorum. Charles Bukowski’yi, pek çok fikrini beğenmesem de, okumak çok hoşuma gidiyor.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

Faruk’la aynı okulda okuyan Başak ise, metropol kente geldikten sonra izlediği sinema türlerinin çeşitlendiğini, özellikle slow sinema denilen ağır yapıtları izleyip üzerinde konuşabilecek bir kıvama geldiğini düşündüğünü söylemektedir. Kitap okuma alışkanlığı –itiraf etmekten nefret etse de- epey azalmıştır. Başak bu durumu,

kitap okumanın hızının şehrin hızına göre daha düşük olmasına bağlamaktadır. Metropol kentte maksimum hızda yaşanan bir hayatta, insanların –en azından kendisinin- kitap okumaya sabrının kalmadığını ifade etmektedir. Metropolleşen bedenler, her şeyin şipşak oluvermesini beklemektedir. Bu durum, bir yönüyle modern toplumun Mcdonaldlaştırıldığını iddia eden tezleri haklı çıkarmaktadır. Buna göre, günümüz toplumları aynen bir McDonald’s restoranında olduğu gibi verimlilik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik ve insansız denetimin hüküm sürdüğü toplumlardır.³¹⁷ Şipşaklaşan etkinlikler, verimli ve hesaplanabilir, öngörülebilir bir gündelik hayata tekabül edebilmektedir. İstanbul’da Başak gibi gençlerin kitap okumaktan ziyade sinemaya gitmeyi tercih etmesinin bir sebebi de bu durum olabilir. Başak, İstanbul’a geldikten sonra değişen müzik kültürüyle ilgili şunları söylemektedir:

“Rize’de yaşarken şehirde yabancı müzik dinleyen bendim herhalde diye düşünüyordum. Hani normalde kimse o tarz müzikler dinlemez, benim dinlediğim tarzda.. Ama buraya gelince o tarzın çok normal olduğunu fark ettim. Başka insanlar için çok şaşırtıcı bir şey bu. Diyorum ya hani çok ilgiliyimdir, bilirim yani. Kim, nerede, ne zaman çıktı hoşuma gider ama farklı daha güzel tarzların da olduğunu. Mesela jazz’ı, blues’u, ne bileyim Julie London’ı Frank Sinatra’yı. Onların da dinlenilebileceğini fark ettim. Hani Rize’ de böyle bir aydınlanmayı yaşama gibi bir şansınız yok. Hani gittiğiniz zaman ya Demet Akalın’dır, ya Serdar Ortaç’tır çalan müzik. Ha bir de Cimilli İbo’su var tabi, o ayrı bir mesele.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

İÜ’den Zahit İstanbul’daki kültürel ortamın entelektüel gelişimindeki yol gösterici etkisini şöyle ifade etmektedir:

“Daha önce ne okuyacağımı bilmediğim için kitap okuma kültürüm gelişmemişti. İstanbul’a gelip üniversite çevresinden farklı insanlarla tanışınca, bu insanlardan bir şeyler kapmaya başladım. Seminerlere, sempozyumlara gidip gelmeye başladım, kitap fuarlarını takip etmeye başladım.” (Zahit, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

³¹⁷ George Ritzer, **Toplunun Mcdonaldlaştırılması**, 2. bs., çev. Şen Süer Kaya, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011, s. 44.

Roman okumaktan uzaklaşmak, üniversiteyi kazanan pek çok metropoldışı öğrencide görülen ortak bir eğilimdir. Bunun yerine metropol kenti gezmek de yine pek çok metropoldışı öğrenciyi metropolleştiren bir yol durumundadır:

“İstanbul’a gelmeden önce bol bol roman okurdum. Romanlar, biraz daha boş gelmeye başladı, artık. Kitap okumayı bırakıp daha çok geziyorum. İstanbul’u keşfediyorum şu anda.” (Elif, İÜ, Maliye, 1)

İÜ’den Eda ve Halim de, artık roman okumadıklarını söylemektedirler. Bu iki gençten Eda sosyalist bir grup olan Öğrenci Kolektifleri’yle, Halim ise dini bir cemaat olan Süleymancılar’la irtibatlıdır.

“İstanbul’da kültürel alışkanlıklarım tabi ki değişti. Siyasi şeyler okumaya başladım. Taşrada herşeyin dergisi yoktur, tüm dergiler her yere gitmez. Gazetelerin eklerini veya istediğiniz kitabı bulamazsınız. Burada ise sahaflarından tutun, yabancı gazetelere kadar herşeye çok rahat bulabileceğiniz ulaşabileceğiniz yerler var. Bunları okumaya başladım. Roman okurdum, artık roman yerine siyasi ağırlıklı şeyler okuyorum. Müzik kültürüm değişti. Lisede pop dinlerken şimdi yabancı müzik, rock, özgün müzik dinliyorum. İstanbul’da caz varmış, caz diye bir şey bilmezdim onu öğrendim.” (Eda, İÜ, Sosyoloji, 3)

“Roman okumayı bıraktım. Daha çok bilimsel eserler okumaya başladım. Bilim ve tarih dergilerini okumaya da İstanbul’da başladım.”(Halim, İÜ, Veterinerlik, 4)

BÜ’den Hebun, feminizmi İstanbul’da tanıdığını, buradaki belirli okumalar, belirli kadın çevrelerine dahil olduktan sonra feminizmi öğrendiğini belirtmektedir. Hebun gibi, feminizmi İstanbul’da tanıyan Aycan da, bireysel kültürel etkinliklerini internetle arasına sınır koyarak gerçekleştirebildiğini ifade etmektedir:

“Çok az kitap okuyordum, yurttan çıkmıyordum. Bunun sebebinin internette fazla vakit geçirmem olduğunu anlayınca, bilgisayarımı arkadaşşıma emanet ettim. Entelektüel yönüm ortaya çıktı, çok daha fazla kitap okuyorum artık, yurda saha az uğrayıp daha çok sosyalleşiyorum. Tarık Zafer Tunaya Kültür merkezinde film bilet ücreti 2 TL, bol bol oraya gidip film izliyorum. Memleketteyken Türk Sanat Musikisi, Klasik Müzik ya da Beattles tarzı müzikler dinlerken, burada türkü dinlemeyi sevdim. Sokakta çalan grupları dinliyorum, yaptıkları müzik hoş bence. Edebiyat kitaplardan ziyade sol düşünceye dair, feminizme dair kitaplar okumaya başladım.” (Aycan, BÜ, İktisat, Hazırlık)

İÜ İlahiyat Fakültesinde okuyan kız öğrencilerin müzik anlayışlarında bir farklılaşma görülmektedir. Semra İstanbul'a geldikten sonra sol görüşlü grupların müziklerini de dinlemeye başlamıştır. Semra, etnik müzikten de hoşlanmaya başladığını belirtmektedir. Bahar ise, Rihanna ve Lady Gaga'yı dinlemekten zevk aldığını, kliplerini ise iğrenç bulduğunu ifade etmektedir. Bahar'ın bu sanatçılara ilgisi de, İstanbul'a geldikten sonra artmıştır. BÜ'den Şermin, katıldığı kültürel faaliyetler dolayısıyla içinde yer aldığı ortam ve edindiği arkadaş grubunun fıkırsel gelişimine de katkıda bulunduğunu şöyle belirtmektedir:

“Folklor kulübünde ud çalıyorum. Mutluyum bundan. Çok yoğun bir kulüp, bütün yıl müzik yaptık. Folklor kulübünün genelde Kürt kulübü olduğu söylenir ama içinde olunca böyle olmadığını anlıyorsunuz. İlk geldiğimde çekinmişim ben, acaba dışlanır mıyım diye düşünmüştüm. Ama Türk veya başörtülü olduğum için hiç tepki göstermedim, ben de onların Kürtlüğü veya solculuğu ile ilgili bir tepki geliştirmedim. İnsanlar birbirilerini kışkırtmadığı sürece uzlaşabilecekleri bir dengeyi yakalıyorlar. Memleketimde Kürt ya da eşcinsel birini görmemişim. O yüzden de, homofobik ve ırkçı bir söylemi içselleştirmişim. BÜ'de okumak homofobi ve ırkçılık gibi şeyleri atmama sebep oldu.” (Şermin, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 3)

Kültür sanat faaliyetlerini takip etmeye çalışan bir öğrenci olan İÜ'den Alpaslan, okulun ve belediyenin etkinliklerine katılmaktadır. Alpaslan, İstanbul'un kültürel faaliyetlerin yoğunluğu açısından da mekânsal olarak ayrıştığını belirtmektedir:

“Sanatsal faaliyetlerim, bulduğum zaman güzel eski İstanbul müzikleri, böyle neyzenlerdir, Türk Sanat Müzikleri falan, sazandeler tarzı İstanbul Büyükşehir Belediyesinin konserleri oluyor. Okulun şenlikleri oluyor. Bu faaliyetleri, kültür merkezlerinde dağıtılan kitapçıklardan öğrenerek takip ediyorum. Bizim yaşadığımız bu bölüm bilimsel ve sanatsal faaliyetleri geliştirmek adına çok iyi bir yer ya. Fatih, Suriçi kesinlikle. Başka hiçbir yerinde yok İstanbul'un.” (Alpaslan, İÜ, Tıp, 4)

BÜ'den Erdal, İstanbul'da yeni edindiği hobi olarak fitnessa gitmeye başladığını söylemektedir. Erdal aynı zamanda Divan edebiyatı ve sinema ile uğraşmaktan da zevk aldığını söylemektedir.

Üniversite öğrencilerinin sadece spor, magazin, müzik vs. gibi '*hafif konular*'la gündemlerini doldurduğunu iddia eden metropoldışı öğrenciler de vardır. Süleymancılar cemaatinde kalan Halim, bu konuda şunları söylemektedir:

“Komünist olmayan veya Nurcu olmayan biriyle konuştuğumda, üniversite öğrencilerinin konuşmaya değer mevzuları konuşmak için çok yetersiz olduğunu gördüm. Gündemlerini spor, magazin ve müzik oluşturuyor. Oysaki benim bunlarla hiç ilişkim olmaz. Ben siyaset, din, tarih gibi konuları konuşmak istiyorum. Popüler kültürden etkilenmeyen çok az insan var. Bu insanların çoğunu da bence bizim yurtlardaki talebeler (Süleymancı cemaatinde kalan öğrenciler, AÇD) oluşturuyor.”(Halim, İÜ, Veterinerlik, 4)

Bazı metropoldışı öğrenciler de, İstanbul'da karşı karşıya çeşitli sebeplerden dolayı lise yıllarındaki hobilerini bile yapamadıklarını anlatmaktadır. İBÜ'den Müge, ders yoğunluğundan dolayı, var olan bazı hobilerinden uzaklaşmış, devam ettirdiği hobilerinden bazılarının içeriğini ise eğlence odaklı hale getirmiştir.

“Tennis oynuyordum, buraya gelince onu bıraktım. Hukuk okumasaydım, daha sosyal olurum. Lisedeyken çok satan romanları okuyordum, artık muhalif yazarları takip ediyorum. Lisedeyken korku filmleri izlerdim, artık filmleri eğlenmek için izliyorum. Romantik komedi filmleri izlemeyi seviyorum.” (Müge, İBÜ, Hukuk, 3)

İÜ'den Zekeriya ise, derslerinin yoğunluğu ve öngörülemezliği sebebiyle hobileriyle ya da gönüllülük faaliyetleriyle meşgul olamadığını ifade etmektedir:

“Dört sene geçti bakın hani nasıl geçti bilemiyorsunuz. Isındınız ettiniz derken dersler falan. Göz açıp kapayıncaya kadar geçiyor. Bu sene başladı mesela bu seneyi bitirdik hala ne oldu, ne bitti. Hata bizde de var. Hani bizim de çok boşa geçirdiğimiz zaman oluyor ama. Bu gerçek hani, sistem bunu gerektiriyor yani. Mecbur gibi bir şeysiniz. Hani bir şeyler ne bileyim. Birde gerçekten bu okula gelen beyinler harcanıyor yani. Ben kesinlikle bunu arkadaşlara da söylerim. Bu hani Türkiye'nin, diğerlerini de aşağılamak, kötülemek tarzında söylemiyorum, en değerli beyinlerinden topluyorsunuz yani. İlk 1500'ün 500'ünü alıyorsun yani. Bu kolay bir şey değil. Hani Türkiye'nin o iki milyonun içinden ilk 1500'ün 500'ünü alıyorsun. Bu beyinleri niye harcıyorsunuz, buraya gelen adam kapanıyor. Mesela, iki ay ders çalışıyoruz, sonra bir ay boş geçirelim diyoruz. Ama mesela bir ay mesela kursa gidiyoruz sonra iki ay daha ders çalışacağız diyoruz, kursa devam edemiyoruz. Belirli bir programımız olsa, ona göre ders çalışsak belki bazı şeyler daha güzel olur.” (Zekeriya, İÜ, Tıp, 4)

İÜ'den Taner, tekerlekli sandalye kullanan ortopedik engelli metropoldışı bir öğrencidir. Taner, metropol kentin mekanlarına erişim ve ulaşım sıkıntısı yüzünden sosyal faaliyetlere katılımını kısıtlamak zorunda kalmaktadır.

“Memleketimde ulaşım bir engelli için zor olduğundan, neredeyse hiçbir sosyal faaliyete katılmıyordum. Merkeze gitmek için taksi tutmam ve her seferinde elli, altmış lira vermem gerekiyordu. Aslında başka bir şehre okumaya gitseydim, hiçbir yere erişemezdim. Kendi memleketimde hiçbir toplu ulaşım aracını kullanamıyorum mesela. Burada ise, arkadaşlarımla satranç oynuyorum, sinemaya ve tiyatroya gidiyorum. Ayda bir Taksim'e gideriz. Aslında ben her akşam İstiklal'e gitmek isterdim ama metrobüse tehlikeli bir yoldan ulaştığım için ancak ayda bir gidebiliyorum. Gitmek istediğim birçok yere ulaşım imkanlarına erişim engelleri yüzünden gidemiyorum. Kampüste şu anda çalışma var, orta kapıdan çıkış rampayı kapatmışlar, beton dökmüşler oraya. Ana kapıdan çıkmam gerekiyor. 1,5 km. fazla yol gitmem lazım kampüsten çıkmak için. Bu kadar olumsuzluk öfke yaratıyor, bazen oturup küfür ediyorum. Ama aynı durum bana güç de veriyor.”(Taner, Kimya Mühendisliği, İÜ, 4)

Metropoldışı öğrenciler, memleketlerinde daha önce bulamadıkları ölçüde bol ve – çoğu zaman- ucuz bu faaliyetlere mümkün olduğunca katılmaya çalışmaktadırlar. Özellikle herhangi bir dini ya da ideolojik grupla ilgili olmayan öğrencilerin, gönüllülük ve hobi faaliyetleri kadar, sanatsal ve bilimsel faaliyetlere de önem verdikleri görülmektedir. Bu durumun temel sebebi, kendilerine ayıracak daha fazla zamana sahip olmalarıdır. Ayrıca bir dini ya da ideolojik gruba üye olanlar da, kendi görüşleri doğrultusunda bir seçmece içerisinde sanatsal ve bilimsel faaliyetleri takip etmekte veya bu tür faaliyetleri bizzat kendileri üretmektedirler. Metropoldışı öğrencilerden bazıları ise, maddi imkansızlık, zaman yokluğu ya da bedensel engellilik gibi sebeplerden ötürü kültürel faaliyetlere katılamamaktadırlar.

7.4- Metropolleşen Taşra

Metropoldışı öğrenciler, metropoldeki tüketim alışkanlıklarıyla taşradakilerin giderek benzeştiğini ifade etmektedirler. Bu durumun bir sebebi üreticilerin reklam ve bayilik yoluyla taşraya inmeleri, diğeryse geleneksel olmayan tüketim

kalıplarının taşraya açılan üniversitelerin öğrencilerinin eliyle yaygınlaşması ve sıradanlaştırılmasıdır. Mesela İÜ'den Hale, memleketi Bingöl'de sokağa çıkarken eşofman giymenin nasıl '*normalleştiğini*' anlatmaktadır. Üç-dört yıl önce şehir çapında konuşulacak bir mevzu haline gelebilecek bu olay, bugün itibariyle çok da ilgi çekmeyecek bir hal almıştır. Hale, son üç yılda Bingöl'de üniversitenin de etkisiyle kıyafet, saç kesimi vs. bakımından '*farklı tipler*' görmeye başlamıştır. BÜ'den Nihal de, Hale ile benzer tespitlerde bulunmaktadır.

“Benim ailem ilçede yaşıyor. Çok küçük bir yer ama oraya açılan üniversite birimleri oradaki sosyal yaşamı bile değiştirdi. Kız ve erkek öğrencilerin el ele dolaşmasından, ilçe gençleri de feyz aldılar. Ama tabi ki, kız erkek ilişkileri açısından yine de çok rahat bir yer değil. Çünkü herkes birbirini tanıyor. Fakat burda kimse kimseyi tanımıyor ve bunun verdiği rahatlıkla insanlar daha rahat davranabiliyorlar.” (Nihal, BÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 1)

Liseye ilk başladığı dönemlerde memleketinin en işlek caddesinde dekolteli kadın görmediğini söyleyen İÜ'den Emin artık bu tür durumları kendi memleketinde bile kanıksadığını ve şehrindeki bu değişimin kendisini üzdüğünü ve kızdırdığını ifade etmektedir. Emin, memleketi Konya'ya devletin ve özel sektörün yeni üniversiteler açmasını, memleketine karşı planlı bir ahlak bozma operasyonu olduğunu düşünmektedir. Emin'e göre mesela özel üniversitelere, elit tabakanın çocuklarının geleceğini ve mesela bunlar mini etek giydiklerinde oluşacak mahalle baskısını takmayacaklarını, özgürlüğü merkeze alan bir tavır geliştireceklerini bu yüzden de yaşadığı şehirdeki dinsel görünümün erozyona uğrayacağını düşünmektedir. Kendi özgürlüğüne düşkünlüğünden dolayı kaldığı dini cemaatten birkaç kez çıkarılan ve kendi ifadesiyle '*bölgeden bölgeye sürülen*' Emin'in başkalarının özgürlükleri söz konusu olduğunda taşradan getirdiği kültürel kodları bu denli öne çıkarması ilginçtir. Taşrada üniversite okumaya gelen öğrencilerin bir tür '*değişim/dönüşüm faili*' gibi çalışmaları, sadece bazı muhafazakar metropoldışı üniversite gençleri arasında değil, kamuoyu önünde de tartışılan bir husus haline gelmektedir. Bu bağlamda, Yeşilay Mardin Şube Başkanı Lütfü Günlüoğlu gazetelere yazılı bir açıklama yaparak, Artuklu Üniversitesi'nde okuyan ve kent dışından gelen öğrencilerin, kente ahlaksızlık getirdiğini ve kentteki manevi çöküntüyü hızlandırdığını savunmuştur.

Mardin’de, gün geçtikçe hızlanan ahlaki çöküntünün ve manevi huzursuzluğun, herkesi derinden etkilemeye başladığını öne süren Günlüoğlu’nun, bir an önce tedbir alınmasını istediği açıklaması gazetelere yansıdığı kadarıyla şöyledir:³¹⁸

"İlimize üniversite kararı çıktığı zaman küçük- büyük hepimiz çok sevindik. Artık çocuklarımız kendi memleketlerinde okuyabileceklerdi, ya da yakın illerden Mardin’e öğrenci gelecek, Mardin her yönden gelişticekti. Gerçekten de böyle oldu. Mardin her geçen gün gelişmeye başladı. Öyle bir gelişti ki, bu gelişme beraberinde birçok ahlaksızlığı da getirdi. Artık kız-erkek gençlerimiz özgürlük ve medeniyet adına el ele, kol kola, sarmaş dolaş, ulu orta gezmeye, gün ortasında herkesin önünde hayasızca sevişmeye başladılar. Büyükşehirler Ankara, İstanbul ve İzmir ’deki gençler arasındaki hayasızlık manzaraları Mardin’de de sık sık görülmeye başlandı. Önce el ele, sonra sarılarak, sonra da dudak dudağa öpüşerek fiili zinaya doğru gidiliyor. Derhal bu ahlaksız davranışların önüne geçilmelidir. Bu kendini bilmez kişiler her yerde uyarılmalıdır."

Görüldüğü üzere taşradaki bir STK temsilcisi, şehirlerine açılan üniversiteye gelen öğrencilerin, metropol kente ait yaşam tarzına dair öğeleri yaşamaya çalıştıkları için –kendine göre hayasızlık manzaralarını- uyarı yapmak ihtiyacı duymuştur. Memleketi Konya olan İÜ’den Emin de yukarda geçtiği üzere, benzer kaygıları dillendirmektedir.

Taşradaki tüketim kalıplarının ne ölçüde metropolleştğini belirlemek için ayrıca çalışmalara ihtiyaç duyulmakla birlikte, örneklem dahilindeki öğrencilerle yapılan mülakatlar sonucu; Türkiye’nin hemen her tarafında tüketim kalıplarının, metalarının ve hayat tarzlarının kamusal alanda kullanımlarının gittikçe farklılaştığı ve metropol kentteki sınırlara doğru genişlediği ileri sürülebilir.

³¹⁸Üniversiteyle Başlayan Gelişme İlimize Ahlaksızlık Getirdi, Radikal Gazetesi, 30.10.2012.

8-Cinsellik Üzerinden Kurulan İlişkiler

Metropol kente üniversiteye okumaya gelen öğrencilerin cinselliğe dair görüşleri de mülakat esnasında araştırılmıştır. Mülakatlar sonucunda elde edilen verilere göre, cinselliğe dair bakıştaki değişimler metropolleşmenin önemli sonuçları arasındadır. Mülakat kapsamında hem kadın-erkek ilişkilerine hem de LGBT bireylere bakış ve bu bakıştaki değişimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Genel itibariyle metropolde okumaya gelen üniversite öğrencilerinin metropolde geçirdikleri yıllara paralel oranda, cinsellik üzerinden kurulan ilişkilere taşrada edindiklerinden “daha geniş” ve “daha anlayışlı” bakmaya başladıkları tespit edilmiştir.

Örneklem içerisinde yer alan gençlerin cinsellik üzerinden gelişen ilişkiler hakkındaki genel tutumu özgürlükçü olarak nitelenebilir. Metropoldışı öğrenciler, cinselliğin özgürce yaşanması gerektiğini ifade etmekle beraber, bu konudaki aleniyetten ise rahatsızlık duymaktadırlar. Özellikle dini sembol taşıyan kadınların cinselliğini aleni bir şekilde yaşaması hoş karşılanmamaktadır. Metropoldışı öğrencilerin görüşlerinin değişime uğradığı diğer bir alan eşcinselliğe bakıştır. Birinci sınıfa başlayan pek çok öğrencinin olumsuz ifadelerle nitelediği eşcinsellik olgusuna, diğer sınıflarda okuyan öğrencilerin yaklaşımı daha hoşgörülüdür. Bu durumun bir sebebi metropol kentte eşcinsellerin kendi örgütlenmeleri ve kurumlarıyla –dernekler, kafeler, barlar vs.- var olmaları ise, diğer sebebi örneklemdeki öğrencilerin okuduğu üniversitelerde eşcinsel örgütlenmelerin yer almasıdır. Metropoldışı gençlerin metropolleşme sürecinde farklı cinsel yönelimlere sahip kişilerle deneyimledikleri mekan kesişimleri bu gençleri daha kapsayıcı bir söyleme sevk etmektedir.

8.1- Kadın-Erkek İlişkilerine Bakıştaki Değişimler

Metropoldışı üniversite gençliğinin metropolleşme sürecinde cinselliğe dair görüşleri büyük oranda değişmekte/dönüşmektedir. Mülakat sonuçlarına göre üniversite okumaya gelen bazı metropoldışı gençlerin akademik olmayan beklentilerinden birinin, üniversite ortamında daha rahat flört edebilmek olduğu söylenilebilir. Mesela İÜ’den Elif, üniversiteye gelen öğrencilerin kendilerine daha önce öğretilenler sebebiyle, üniversite ortamını bir tür “aranma” ortamına çevirdiklerini düşünmektedir:

“İnsanlara cinselliklerini tanıdıkları dönemlerde, onlara ilköğretimde bunu yaşamayın, lisede bunu yaşamayın, üniversitede zaten yaşınızda uygun olucak hem de daha bilinçli insanları bulacaksınız, orda yaşarsınız deniliyor. Öğretmenler, aileler, çevremizdeki insanlar bunu söylüyor. Üniversiteye gelince de insanlar, af edersiniz ipi salınmış köpekler gibi, fıldır fıldır aranıyor.” (Elif, İÜ, Maliye, 1)

Metropol kentte üniversite okuyan bir öğrencinin birileriyle çıkması yakın çevresi tarafından da beklenir olmuştur. BÜ’den Ozan yoğun aktivizmi içerisinde kız arkadaş edinmediğini belirterek, bu durumu ailesine anlatamadığını söylemektedir:

“Ben diyorum ki; benim kız arkadaşım olmadı anne diyorum. Oğlum bak bizi kandırıyorsun falan filan. Çünkü benim arkadaşlarım var burada, onların ailelerinden görüyorlar. Hatta onların aileleri biraz daha müteedeyin, onların çocuklarının yaptıklarını görünce bizimkiler de bizim çocuk da yapabilir yani, o da genç falan filan diyorlar. Ama inandıramıyorum yani, o derece yani.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

Ozan’a göre bu algının nedenlerinden biri flörtün reklam panolarından televizyon dizilerine kadar görülebilir hatta buralarda empoze edilir olmasıdır. Bu nedenle, metropoldışı öğrencilerin başta ailesi olmak üzere yakın çevresi, onun metropol kentte mutlaka bir ilişki edindiğini düşünmekte, öğrenci böyle bir ilişkisi olmadığını söylediğinde ise ona inanmamaktadır.

İÜ’den Hale üniversiteli bir gencin cinselliği yaşaması konusunda özgür olması gerektiğini düşünmektedir. Ama muhafazakar değer yargıları sebebiyle, kendisi bu

konuda daha dikkatli olmaktadır. Taşıdığı başörtüsü, bu noktada kendisine yükümlülükler yüklemektedir. Hale, kampüste öpüşen bir çift gördüğünde kızın başı açıksa rahatsızlık duymayacağını buna karşın başı kapalıysa rahatsız olacağını belirtmektedir. Bu durumunu '*dar kafalılık*' olarak nitelendirse de, kendisi için gerçekliğin böyle olduğunu söylemektedir. Hale, öpüşen çiftin erkeğinin herhangi bir dini sembol taşıması halinde –mesela sünnete uygun biçimde kesilmiş sakalı olması, vb.- herhangi bir rahatsızlık duymayacağını da ayrıca ifade etmektedir. Hale'nin, kişisel tercihinin ona yüklediği sorumluluğu kendine benzer olanlarla paylaşarak ya da paylaşmayı isteyerek azaltma yönünde bir taktik geliştirdiği söylenebilir. Hale'ye göre kadın özellikle de başörtülü kadın daha ahlaklı olmak durumundadır. BÜ'den Ozan da, Hale gibi düşünmektedir. Ona göre, üniversiteli öğrenciye cinselliğe dair dışarıdan herhangi bir kod dayatılmamalı ama öğrencinin kendine dair sınırları da bulunmalıdır.

“Eğer cinselliğe dair bir kural varsa o insanın içinde olmalıdır. Bu vicdan oluyor sanırım. Ölçü olarak ahlak kurallarını kabul etmiyorum bu mevzuda. Eğer kişinin gönlü rahatsa istediğini yapmalı. Cinsellik aynı zamanda bir insanın en zayıf olduğu anıdır. Hiç tanımadığın biriyle ilişkiye girmek çok yanlış karşılıyorum. İnsanın kendini nasıl bu denli açabildiğini merak ediyorum. Aslında bir ilişkide bedeninden daha önemli şeyler paylaşıyorsun, duygularını mesela.” (Ufuk, İÜ, Matematik, 1)

Bazen metropol kente yapılan bir ziyaret dahi insanların daha serbest hareket etmelerine sebep olabilmektedir. Hale'nin kuzeni imam nikahlı nişanlısıyla kendisini ziyarete geldiklerinde, İstanbul'da ele ele tutuşarak gezmişlerdir. Hale, onları kendisinin yanında el ele tutuşarak gezmelerine çok şaşırdığını ifade etmektedir. Metropolde yaşamanın, insanın üzerindeki sosyal baskıları azaltıcı etkisi bu örnekte de görülmektedir. İBÜ'den Derya da, Hale'den çok farklı bir hayat görüşü ve tarzına sahip olmasına rağmen cinsellik konusunda aynı fikirdedirler. Derya da, insanların cinselliğe dair sınırları olmaması gerektiğini düşünmektedir. Fakat diğer bazı metropoldişi öğrenciler nikah öncesi cinselliğe hoş bakmamaktadırlar. BÜ'den Cansu, cinselliğin yaşanmasını evlilik akdine bağlayarak, bazı muhafazakar gençler arasında yapılan aileden habersiz dini nikah uygulamasını eleştirmektedir.

“Helal daire kafidir, keyfe kafidir. Ama aileye söylemeden kıyılan dini nikahı, nikahlanmak olarak görmemek lazım. Ama evlenebilir mi insan evet evlenebilir. Abimin kaldığı yurttta, ‘evlenmek isteyene sponsor oluruz’ demişler mesela.” (Cansu, BÜ, Psikoloji, 1)

Kendisini dindar ve muhafazakar olarak tanımlayan Zahit, dini nikahlı beraberliklere karşı çıkmaktadır:

“İnsan yeryüzüne indirilmiş, iradesi ve beyni olan bir halifedir. Cinsellik olmalı, insan kendini son sınıfa kadar bağlayamaz. Ama bir sistem dahilinde, nikahlı bir beraberlik yaşamalı insan. Dini olarak bile değil, isterse resmi nikah yapsın. Ama bir gün orda, diğer gün burda olmak hayvansallıktır, insanı Haviyelere (Cehennem tabakası, AÇD) götürür. Sadece dini nikahlı beraberlikleri erkeklere güvenmediğim için uygun bulmuyorum. Bir kadını kullanıp, sonra boşayıp gitmeye yol açıyor çünkü bu zamanda sadece dini nikah yapmak.”

İÜ’den Emin, İstanbul’un ortamının kendisini her an günaha sevk edebilecek bir yapıda olduğunu düşünmektedir:

“İstanbul’da her ne kadar bir doygunluğa erişmiş olsak da, sokakta gördüğüm kadınların bazısından çok etkileniyorum. Böyle durumlarda, günah işlediğimi düşünüyorum. Tövbe edip, Allah’tan helalini istiyorum. Nefsimin o düşüklüğü göstermemesini istiyorum. Yani birinden etkilenip de, ona kendimi kaptırmamaya azmediyorum.”(Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

Ragıp, metropoldışı öğrencilerin içlerinde kaldıkları dini cemaatlerin okudukları fakültede nasıl davranmalarına ilişkin dair bazı kuralları koyduğunu belirtmektedir:

“Cemaat İstanbul’a yaşama dair bazı şeyler söylüyor. İstiklal caddesine fazla çıkmayın, eğlence yerlerinde gezmeyin derler. Kız arkadaşlarınızla muhabbet dahi etmeyin derler. Not alışverişine bile olumlu bakmıyorlar. Belki de haklılar, meşguliyet veriyor çünkü. Geçenlerde Hüdayi cemaatinden bir arkadaşla konuşuyordum. Onun kız arkadaşı var, tabi ki kendi cemaatinden gizliyor. Çünkü hiçbir cemaat böyle bi şeye izin vermez. O arkadaşım bana, eskiden haftada iki kitap okurken artık bir kitabı bile bitiremediğini söyledi. Öyleyse telefonla daha az konuşup, daha az mesajlaşmalısın dedim.” (Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

Ragıp’ın söylemlerinde de görüldüğü üzere, metropoldışı öğrenciler kendilerine dayatılan hususlarla başa çıkmanın bir yolu olarak bu hususları mantığa büründürülebilmektedirler. İÜ’nün İlahiyat Fakültesinin tamamı ile Eğitim Fakültesine bağlı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerinde eğitim ve

dinlenmeye ayrılmış kamusal mekanlar -sınıflar, amfiler, kantinler vs.-, cinsiyet bazında ikiye ayrılarak haremlık ve selamlık kullanılmaktadır. Bu duruma istisna teşkil edebilecek De Certeau’cu anlamdaki ‘*kullanım*’lar, üniversite hocaları tarafından direkt olarak ‘*düzeltilmekte*’dir.

“Haremlık selamlık olarak oturuyoruz. Burda kendi içerisinde bir rahatlık sağlıyor. Cemaatte kalan arkadaşlar genelde bizlerle ve diğer arkadaşlarla fazla muhatap olmazlar. Sınıf içerisinde hocaların da, bir erkekle bir kız öğrencinin ortalamanın üstünde samimiyet geliştirmesini gerek bakışlarıyla bazen de sözleriyle tenkit ettiğini anlayabiliyor ve görebiliyoruz. Bu ayrımı hocalar da destekliyor yani. Toplumun da kriterleri var tabi, dinle alakadar olduğunuzda dikkat etmeniz gereken ölçüler oluyor. Başörtüsüz bir arkadaşımız var, hocalar bu konuda da memnuniyetsizliklerini ortaya koyabiliyorlar. Arkadaşlarımız arasında bir sıkıntı oluşturmuyor ama bu durum. Aslında erkek ve kızların bu kadar ayrı olması ne kadar iyi bilmiyorum. Az önce lavaboda bir konuşma geçti. Kızların karşı cinsi tanımamaları kendilerini saçma sapan bir korkuyla örmelerine sebep oluyor. Tanımanın bir ölçüsü olmalı, bunu dindar kesim hep atlıyor. Sonra bir şeyle karşılaştığı zaman kadınlar daha saçma tepkiler veriyor. Karşı cinsi tanımayı bastırıldığı için, tanınması gerektiği zaman da saçmalayabiliyor. Daha uç noktaya gidebiliyor. Anormal durumlar var tabi, bu durum normal değil. Erkek arkadaş ders notu istiyor mesela, kız o durumda bile saçma sapan tepki verebiliyor, böyle durumlar da oldu. Kız hiç konuşmadan sadece notları uzatıyor falan.” (Nejla, İÜ, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, 2)

Nejla, bölümündeki bu uygulamanın ne kadar sağlıklı olduğuna dair fikir jimnastiği yaparken, İÜ’den Emin, kadın- erkek ilişkileri konusunda okuduğu fakültede var olan mekansal ayrımı dahi yeterli görmemektedir; “Kantinde kızların kendilerini erkeklere göstermeye çalışmasını, erkeklerin kızlara yaranmak için artist artist dolaşmalarını görmüşsünüzdür” dediğinde, mülakatçı kendi gözleminin kızların ve erkeklerin birbirinden ayrı masalarda oturmak durumunda kaldığı bir kantin olduğunu söylemiştir. Emin sözlerine şöyle devam etmiştir;

“Öyle baktığınız zaman ikisi de ayrı duruyor değil mi, peki bunların gözleri yok mu? Kız oturmuş orda mal gibi erkeğe bakıyor, erkek oturmuş mal gibi başka bir kıza bakıyor. Kantinde herkes birbirini kesiyor. İlahiyatta bu daha çok, ben insanları izlemeyi severim.” (Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

Emin, kantinde 'kız ve erkeklerin birbirini kesmesi'nin İlahiyat Fakültesi'nde daha çok olduğunu ifade ettikten sonra, üniversitedeki diğer fakültelerde okuyan öğrenciler hakkındaki fikirlerini şu şekilde dillendirmektedir:

“İlahiyat hariç diğer üniversitelerde kızlı erkekli tanışıklıklar okul ortamında eğlencelere dönüşüyor. Dışarda beraber gezmeye başlıyorlar. Daha sonra Taksim'de bara gidiyorlar, hatta daha sonra en çirkef hallerine kadar gidiyor iş. Çirkef hallerden kastım, işin cinsellik boyutu. İstanbul'un bu hallerine kapılmamak lazım. Daha ilerisini söylüyüm, bazı bölümlerde üniversite okuyup da bakire olarak çıkan kız oranı %15-20 arasında. Bunları bize işin içindeki büyüklerimiz anlatıyor, biz de takip edebiliyoruz. Ben Gülen cemaatinin evlerinden geliyorum, daha farklı kişilerle muhatap oluyorum. Üniversite ortamının nasıl olduğunu pek çok kişiye sordum. Geçen sene, bahar şenliğine de gittim. Feridun Düzağaç'ın konseri vardı. Kızlı erkekli herkes bir köşede aşk hayatı yaşıyorlardı, konser bahane, gecenin karanlığı, ağaçlar, yeşillik, zaten kimsenin umurunda değil, herkes sevişmenin derdindeydi. Gençliği bu hale getirdiler. Bu bence çürümüşlüğün ötesinde. Çoğu şehir dışından gelmeydi, biz buraya eğitim için gönderiliyoruz. Sadece İstanbul'a gelip, Taksim'e çıkılmaz mı, bara gidilmez mi, Bebek'te gezilmez mi, Boğaz'da o yapılmaz mı, sahil kenarında sevgilile oturulmaz mı, Yıldız parkında sevgiliyle gezilmez mi diye fanteziler üretiliyor. Millet de hayatı sadece o yönde düşünüyor, oysa buraya geliş amacını, eğitimi bir kenara bırakıyor.”(Emin, İÜ, İlahiyat, 3)

Cinsiyet bazında ayrımcılığın doğal ve dini olduğunu savunan Emin'in verdiği örnek ilginçtir. Memleketi olan Konya'da şehrin ana pazarı işlevini gören Kapu Cami civarının otuz yıl öncesine kadar '*Erkek Mahremi*' sayıldığını, bir kadının buraya asla giremediğini, buradan geçmek isteyen kadınlara kezzap atıldığını söylemiştir. Bu olayı canlı şahitlerinden duyduğunu ifade eden Emin, kadınlara erkeklerin arasına girdiği için kezzap atılmasını takdirle anlatmaktadır. Emin'in şikayet ettiği hususlardan birisi, memleketinde kurulan üniversitenin etrafında gelişen mahallelerin, '*kızların ve erkeklerin cirit attığı, gezip oynadığı birer harabeye dönüştüğünü*' ifade etmektedir.

BÜ'den Erdal, gençlerin cinsel hayatına dair sınırları aşmaları ve insanların cinselliklerini özgürce yaşamaları gerektiğini savunmaktadır. Erdal mülakatın başka bir yerinde ise evleneceği kişinin bekaretinin kendisi için önemli olduğunu

söylemektedir. Özgürlükçü bir ahlak söylemiyle klasik ahlak anlayışının arasında kalan Erdal, bu tutumunun fazla yozlaşmaya bir tepki olduğunu belirtmektedir.

BÜ'den Çiğdem kadının cinselliğe bakışının erkekten farklı olduğunu vurgulayarak, şunları söylemektedir:

“Bir kadın cinselliğini yaşarken sevmeyi, değer verilmeyi ister. Saygı duyulduğunu hissetmeyi ister. Karşısındaki erkeğin sadece bir ihtiyacını giderdiğini değil onla böylesine özel, böylesine güzel ikisine de mutluluk veren bir şeyi yaşıyor olmasının farkında olunmasını istiyor. Bir kadın bunun dışında bir cinsellik yaşıyorsa, bu durumun onun kadınlık duygularına zarar verdiğini düşünüyorum. Kadının doğasına aykırı bir durum bu.” (Çiğdem, BÜ, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 1)

İÜ'den Eda, kadın bedeninin metalaştırılmasına karşı olduğunu belirttikten sonra metropollü bir sevgili edindiğini fakat kendisini bu ilişkiyle tanımladığı için hayatının merkezine sevgilisini koymadığını söylemektedir. Eda'nın kendisini tanımladığı şeyin sosyalist ideoloji olduğu daha önce alıntılanmıştır:

“Üniversitede daha özgürlükçü bir ortam olduğu için, burada yaşayan insanların da cinselliği daha özgür yaşadıklarını düşünüyorum. Bunun özel olduğu durumlar olmalıdır. Kadın bedeninin metalaştırıldığı, basitleştirildiği, alçak edildiği bir ortam olmaması gerekiyor bence. Tam tersine kadınların bu konuda daha bilinçli olmaları gerekiyor. İstanbullu bir sevgilim oldu. Hayatımın merkezine koymadım onu. O hayatıma geldikten sonra ben o ilişkiyi yaşamaya başladım. Hayatımı güzelleştirir, hayatıma renk katar, birbirini sevmek çok güzel duygulardır. Ama kendimi onunla var etmiyorum sonuçta.” (Eda, İÜ, Sosyoloji, 3)

Çiğdem ve Eda'nın sözleri tekrar gözden geçirildiğinde, kadının özgürlükçü ahlak söylemlerinden daha olumsuz etkilenen taraf olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, bir yandan serbest ilişkiyi savunan ama evleneceği zaman bakire bir eş almak istediğini söyleyen Erdal'ın ahlak çelişkisinde de kendine yer bulmaktadır. Metropoldışı öğrenciler her ne kadar cinselliği herkesin istediği gibi yaşaması gerektiğini söylemini dile getirirler de, metropol kente göre daha kapalı bir kültürel yapıyı işaretleyen taşradan tevarüs ettikleri ahlak anlayışını içten içe korumaktadırlar.

Metropol kentte üniversite okumaya başlayan metropoldışı öğrencilerin partner bulma ihtiyacı kültürel olarak belirlenmektedir. Metropolde üniversite okuyan bir gencin sevgilisinin olmaması, başta öğrencilerin ailelerine inandırıcı gelmemektedir. Merkezinde dini eğitimin bulunduğu fakülte ve bölümler de, cinselliğe dayalı keskin bir ayrım sınıfta, kantinde ve hayatın hemen her alanında görülmekte ve bu ayrım üniversite hocaları tarafından desteklenmektedir. Metropoldışı üniversite öğrencileri, üniversite öğrencilerinin flörtlerinde kadın tarafının daha kırılgan olduğunu ve dini nikah gibi bazı uygulamaların özellikle kadını mağdur ettiğini düşünmektedir. Kişilerin bağlı olduğu dini ve ideolojik gruplar, onların kadın-erkek ilişkilerine bakışlarını da şekillendirmektedir. Metropoldışı öğrencilerin serbest kadın-erkek ilişkilerini söylem olarak kabul etseler de, taşradan getirdikleri ahlak anlayışı icabı daha evlilik aşamasında daha geleneksel bir tutum sergileyecekleri öngörülebilmektedir. Bazı metropoldışı öğrenciler, flörtlerini grup bağlılıklarına tercih etmemektedirler.

8.2- LGBT Bireylere Bakıştaki Değişimler

Metropol kent, metropoldışı öğrencilere daha önce karşılaşmadıkları sosyal gruplarla karşılaşma imkanı da vermektedir. Metropoldışı öğrenciler ilk kez karşılaştıkları toplumsal gruplardan bahsederken, en fazla zikrettikleri toplumsal grup LGBT bireyler olmaktadır. Bu karşılaşma kent mekanlarında veya üniversite içerisinde olabilmektedir. Mesela, İÜ'den Yasin, İstanbul'a geldiğinde garipsediği tek grubun travestiler olduğunu söylemektedir. Yasin, onları da bir süre sonra normal karşıladığını, insanın kendini böyle hissedebileceğini düşündüğünü belirtmektedir. BÜ'den Ozan da, pek çok metropoldışı öğrenci gibi, daha önce iletişime geçmediği farklı gruplarla nasıl bir iletişim içerisinde olduğu sorusuna eşcinsel öğrencilerle olan tanışmasını örnek vermektedir. Boğaziçi Toplum Gönüllüleri Kulübü, Sosyal Hizmetler Kulübü ve Lubunya Kulübü'nün ortaklaşa gerçekleştirdiği 'Yaşayan Kütüphane' projesinde görev alan Ozan, LGBT örgütlerinden birinin Taksim'deki

merkezine bu dönemde ziyarette bulunduğunu da anlatmaktadır. Ozan bu deneyimi hakkında şunları söylemektedir:

“Çok farklıydı. Yani şöyle bir baktım, normalde iki kişiyken dalga geçtiğim insanları gördüm. Ama mesela şunu demedim; evet, gördüm onları, çok normal bir şeymiş demedim. Ama onların mesela çok dışarı itilmişliklerinden dolayı, çok yanlış davranışlar edinmeye başladıklarını fark ettim. Hani yanlış davranışları oluşunu gördüm. Ama aslında bir kısmının da yine çok iyi olduğunu gördüm. Yani onların da aslında normal insanlar gibi kötüye gidenlerinin de, iyiye gidenlerinin de olduğunu, sadece bir görüşlerinin farklı olduğunu gördüm. Ve gerçekten de bu durum, benim lezbiyenlik veya gaylik hakkındaki düşüncelerimi değiştirmede ama bu insanlara karşı bakışımı değiştirdi. Genel olarak o konseptte karşı hiçbir değişiklik olmadı bende. İşte normalleştirmedim o durumu. Ama o insanları normalleştirebildim. Yani, gerçekten o insanlarla normal bir şekilde yaşamayı normalleştirebildim yani.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

Örnekleme dahilindeki her üç üniversitede de örgütlenen³¹⁹ LGBT öğrenciler, örneklem üniversitelerinde görünür olma noktasında pek fazla sıkıntı yaşamamaktadırlar. Ozan, eşcinselliğe bakışının BÜ bünyesinde faaliyet gösteren Lubunya kulübüyle kurduğu ilişki sonrası değiştiğini şöyle anlatmaktadır.

“Eşcinsellik konusunu araştırdım. Nasıl, kimler ne demiş falan. Yani hala geçerli bir kaynağa ulaşamadım. Çok farklı görüşler var. Benim gördüğüm şey şu ki: Tam olarak genetik olarak böyle bir hani öyle farklı yönelimlere kayanların hepsi genetik olarak bir şeyleri yok yani öyle bir nasıl diyeyim duruşları yok yani. Çevresel belki farklı sebeplerden ötürü onlara doğru bir yöneliş var birçoğunda. Ama yani bunlar sıkıntı yaratacak bir durum değil yani. O insanla ilişkileri açısından sıkıntı yaratacak bir durum değil, öyle bir düşüncem var. Tabi Lubunya’nın etkisi çok büyük yani bunda. Etkisi gerçekten büyük yani.” (Ozan, BÜ, İktisat, 1)

Üniversite öğrencileri çetrefilli teorik tartışmaların olduğu alanlarda bilgi edinemedikleri durumlarda, hayatın realitesi içerisinden bilgi devşirmeye çalışmaktadırlar. Ozan, bir gün LGBT bireylerin toplantısına giderken, diğer gün cemaatin toplantısına gitmesini İstanbul’da yaşamının bir gereği olarak gördüğünü, bu durumun artık kendisi için normalleştiğini ifade etmektedir. Metropoldışı bireyler,

³¹⁹ İstanbul Üniversitesinde Radar Topluluğu, Boğaziçi Üniversitesinde Lubunya Topluluğu ve İstanbul Bilgi Üniversitesinde Gökkuşluğu Kulübü.

metropolün farklılık ve hatta zıtlıkların yan yana yer almasını normalleştirdiğini, bu normalleşmeye ayak uydurdukları sürece kendilerinin de metropolleştğini düşünmektedirler. Mesela İÜ’den Hasan, eşcinselliğin doğal bir yönelim olduğunu düşündüğünü, insanların cinsel yönelimlerinin henüz çocukken belli olduğuna inandığını ifade etmektedir. İÜ’den Nejla da, eşcinselliğin doğuştan gelen bir yönelim olduğunu, tedavi edilmesi gereken bir hastalık olmadığını düşünmektedir. İBÜ’den Serkan ise yaptığı araştırmalar sonucunda biseksüelliğin insanın doğal hali olduğuna inandığını belirtmektedir.

“İnsanın ilk doğduğunda biseksüel eğilimlere sahip olduğuna inanıyorum. Dini kuralların ya da insanların birbirinden öğrendiği ilişki şekillerinin olmadığı ilk dönemlerde böyle takılmış olabilir insanlar. Bu şu anda benim tercihim değil, ama doğal olan buysa ve doğal olanı yaşasaydık daha mutlu da olabilirdim, bilemiyorum. Ama yani şimdi, estetik algısı da yapay olarak değişen bi şey. Reklamlarda ya da pornografide aklıma yerleştirilen bir kadın figürü var. Kadın bedeni bende heyecan yaratmaya başlıyor, böylece. Ben bu durumdan memnunum, ama memnun olmayanlar da var.” (Serkan, İBÜ, Uluslararası İlişkiler, 4)

İÜ’den Ufuk da insanın doğal halinin biseksüellik olduğunu, eşcinselliğin de bir yönelim olduğunu ifade etmektedir:

“Eşcinsellik konusunu İstanbul’a geldikten sonra düşünmeye başladım. Okuldaki Radar grubuyla tanıştım, eşcinsel arkadaşlarım da oldu. Bence her insanın doğal hali biseksüellik. Kişi daha sonra kadın-erkek cinselliğini ya da eşcinselliği seçiyor. Eşcinselliğin de bu noktada doğal bir yönelim olduğunu düşünüyorum.” (Ufuk, İÜ, Matematik, 1)

Eşcinsellerle ilk kez metropolde karşılaşan ve onlarla arkadaş da olan BÜ’den Başak’ın eşcinselliğe dair görüşleri şöyledir:

“Eşcinselliğin bir hastalık değil de genetik bir şey olduğunu düşünüyorum. Bu insanlar işte ben farklı doğdum, böyle doğdum, diyorlar. Ama şöyle bir şey düşünüyorum, hani bu kendi benim fikrim, bence insanların böyle bir yöne eğilmesinin sebebi birinci olarak aile hayatı. Tanıdığım bütün gayler, lezbiyenler kesinlikle normal bir aile hayatı yaşamamışlar. Araştırmalara göre özellikle anne-baba ayrı ya da baba aldatmış veya çok küçükken tacize maruz kalmış, istismara uğramış çocuklarda böyle bir yönelim söz konusu. Eşcinselliğin bunlarla beraber açığa çıkan bir şey olduğunu düşünüyorum. Bence eşcinsellik doğal bir durum değil. Dinimizde de zaten onun şeyi var. Hani bu konuda öyle çok derine inemiyorum çünkü çok bir bilgim de yok

dediğim gibi. Hani eşcinselliğin temek sebebi ne olabilir, hani bu insanlar nasıl bir duygu içerisinde böyle bir şeye ihtiyaç duyuyorlar, ya da gerçekten eşcinsellik önceden beri de var mıydı bilemiyorum maalesef. Aslında üniversitede eşcinsel bir kulübün bulunması, onlara karşı bakışımı daha hoşgörülü, daha yumuşak hale getirdi. Ama eşcinsel arkadaşlarımla eşcinselliği hiç tartışmadık mesela. Bu tarz şeyleri konuşmadık, hani niye böyle bir duygu içerisinde gibiler. Çünkü böyle şeyler konuştuğum zaman hani eşarbımın da yarattığı bir kalkan sebebiyle artık bir duvar örüyorlar.” (Başak, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 2)

Muhafazakar bir dünya görüşüne sahip olan ve bunu başörtüsü kullanarak görünür hale getiren Başak, eşcinselliğin bir hastalık olduğunu düşünmediğini ama sağlıklı aile hayatı ya da taciz olaylarının bir sonucu olduğunu düşündüğünü belirtmektedir. Eşcinsel arkadaş edinen Başak, okulunda eşcinsel bir örgütlenmenin varlığının kendi düşüncelerinde bir yumuşama yarattığını, artık onlara karşı daha hoşgörülü olduğunu söylemektedir. Fakat yine de, onlarla eşcinsellikle ilgili konuşmaktan imtina etmektedir. Başörtüsünün yarattığı kalkan sebebiyle bu tür konuları konuşurken kendiyle ötekiler arasında duvar örüldüğünü düşünmektedir. İÜ’den Elif ise, eşcinselliğin doğal olduğunu düşünürken, okuduğu çok-satan romanların da etkisiyle bu fikrinden caydığını şöyle anlatmaktadır:

“Lise döneminde eşcinselliğin doğuştan gelen bir yönelim olduğunu, onların tercihlerinin olduğunu, öyle hissettiklerini ve zorlanmamaları gerektiğini savunuyordum. Ama okuduğum bazı polisiye romanların –Jean Christophe Grange, Tess Garretsen’ın kitapları vs.- da etkisiyle, küçüklükte yaşanan bazı sorunların eşcinselliği tetikleyebileceğini, insanların bu yüzden bu tercihi yapmak zorunda kaldıklarını düşünmeye başladım.” (Elif, İÜ, Maliye, 1)

İÜ’den Hayrettin ise, eşcinsellik konusundaki fikirlerini Gülen cemaatinden edindiği kültüre dayandırmaktadır:

“Eşcinsellik hakkında tam bilgim olmamakla beraber Fethullah Gülen’in vaazında dinlemiştim. Böyle yumuşak huylu insanlar, doğuştan gelen böyle bir şey var. Ama sadece doğuştan gelen bir şey değil, sonradan çevreden görme ilgi duymaya başlama bir de potansiyelin varsa tam denk geliyor. Potansiyelle etrafta gördüğün şeyler hani birbirine uyuyorsa, mesela benim içimde vardır misal olarak ama ortam müsait olmadığı için dışarı yansıtamıyorum gibi. Yani kurallardan dolayı ya da aşırı bir mahalle baskısı falan diyorlar. Bu insanlara kızsın bir türlü, kızmasam bir türlü. Yani böyle değişik bir ikilem, o da bir zikzak olabilir benim için. Dinim

buna kesinlikle izin vermiyor yani.Hani onlara kızılması benim zoruma gidiyor. Onlara bir baskı yapılması zoruma gidiyor. Ama o tarz şeylerin olması da beni üzüyor hani dini açıdan. Öyle bir ikilem var yani.” (Hayrettin, İÜ, Siyasal Bilgiler ve Uluslararası İlişkiler, 2)

Hayrettin, İslam dininin eşcinsel eylemleri yasakladığını düşünmekle beraber, eşcinsellere yönelen bir baskının kendisinin ‘*zoruna gittiğini*’ belirtmektedir. Hayrettin, metropol kentin hayat tarzına kattığı pek çok yeni durum gibi bu konuda da zikzaklı görüşler serdetmektedir. Her ikisi de muhafazakar dünya görüşüne sahip olmalarına rağmen, Başak eşcinselliği anormal bir durum olarak nitelerken, uzun yıllar Gülen cemaatinde kalmış olan Hayrettin eşcinselliğin doğuştan gelen bir yönelim olduğunu düşünmektedir. Muhafazakar öğrenciler arasında eşcinselliğe bakışta görülen ayrışma, İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında da görülmektedir. Aktivist bir İslam anlayışına bağlı olan Semra eşcinselliği hastalık olarak nitelerken, Gülen cemaatinde kalan Bahar’a göre ise eşcinsellik bir yönelimdir. Gülen cemaatinde kalan İÜ’den Yasin’e göre de eşcinsellik bir hastalık değil, yönelimdir. Metropol ve üniversite mekanlarında eşcinsellerin görünürlüğünün artması, Yasin’in eşcinselliğe bakışını daha hoşgörülü hale getirmiştir. Yasin bu konuda şöyle demektedir:

“Onları gördükçe, demek ki böyle de olunabilirmiş, demek kolay oldu. Lisedeyken görseydim, işin sonu kavgaya kadar giderdi. Hiçbir şey yapmasaydım yanlarından geçerken onlara bir şeyler söylerdim.” (Yasin, İÜ, Coğrafya, 1)

Yasin’le aynı cemaatte kalan İBÜ’den Meral’e göre de, eşcinsellik doğuştan gelen bir yönelimdir. Üniversiteyi ilk geldiği dönemde Gülen cemaatinde kalan BÜ öğrencisi olan Faruk’a göre de, eşcinsellik bir yönelimdir. Gülen cemaatinde kalan bir diğer öğrenci olan Ragıp da, eşcinselliği yönelim olarak gördüğünü ama geçmiş öğrendiklerinden ötürü onlara kızmaktan kendini alamadığını ifade etmektedir:

“Eşcinsellik hastalık değil, bence yönelim. Ama yolda onları gördüğümde ister istemez kızıyorum. Sanırım, onlardan tiksineyi bir şekilde öğrenmişim.”(Ragıp, İÜ, İlahiyat, 3)

Liseden itibaren Gülen cemaatinin içerisinde olan ve üniversitede de ilk olarak aynı cemaatin yurtlarında kalan BÜ'den Faruk'un diğer metropoldışı öğrencilerden farklı olarak kendisine açılmış eşcinsel bir akrabası bulunmaktadır:

“Okula ilk geldiğimde etkilendim. Oryantasyon programı vardı, ilk masa Lubunya kulübündeydi. Muhabbet ediyorlardı, gülüyorlar, eğleniyorlardı. İlk defa bazı insanların kendilerini bu kadar rahat ifade ettiğini gördüm, etkilendim bundan hoşuma gitti. Çünkü, lisedeyken kuzenim bana eşcinsel olduğunu açıklamıştı. O zaman çok şaşırılmışım. Ne diyeceğimi, nasıl davranacağımı bilememiştim. Yeryüzünde böyle bir konumda insanların var olabileceği aklıma gelmezdi. Birisi gay olabilir ama bu kuzenim olmamalıydı. Onu yalnız bırakamazdım, ona kuru teselli sözleri de söylemezdim. Onu anlamasam da, ki anlayamayacaktım, yardımcı olmaya çalıştım.” (Faruk, BÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Hazırlık)

Faruk'un yaşadığı şaşkınlık ve kabullenme sürecini, kendisi de eşcinsel bir öğrenci olan Burak daha genel olarak şöyle ifade etmektedir:

“Kişisel deneyimlerime dayanarak şunu söyleyebilirim; birçok homofobik insan, yakın arkadaşlarından birinin gay olduğunu öğrendiğinde ikilemde kalıyor. Ya homofobik olmaya devam edip arkadaşıyla ilişkisini bitirmesi gerekiyor, ya da arkadaşıyla ilişkisini sürdürüp homofobisine son vermesi gerekiyor. Bu durumda insanların pek çoğu arkadaşlarını seçiyorlar. Bu anlamda eşcinsellerin görünürlüğü, homofobiyi yenmektedir.”(Burak, İBÜ, Psikoloji, 1)

Kendisini modern-muhafazakar olarak tanımlayan İBÜ'den Neriman, eşcinselliği bir hastalık olarak değil, bir yönelim olarak gördüğünü belirtmektedir. Neriman, “Bana tuhaf gelmiyor yani, aslında eğitimimden dolayı böyle düşünmeye başladım” diyerek, İ. Bilgi Üniversitesi'nde okuduğu Sosyoloji bölümünde gördüğü derslerin bu konudaki fikirlerini değiştirdiğini ifade etmektedir. Diğer bir başörtülü genç olan BÜ'den Şermin de, eğitim aldığı ortamın eşcinsellere bakışını değiştirdiğini ifade etmektedir.

“Artık eşcinselliğin bir yönelim olduğunu düşünüyorum. Eşcinsel insanların dışlanma gerekçeleri gibi kötü olmadığını gördüm. Gayet arkadaş canlısı, hoşsohbet insanlar. Sadece farklı oldukları için ayrımcılığa uğramalarından hiç hazzetmiyorum.”(Şermin, BÜ, Okulöncesi Öğretmenliği, 3)

İÜ Tıp Fakültesinden metropollü ve metropoldışı üniversite öğrencileriyle yapılan odak grup görüşmesinde, kendini muhafazakar hayat tarzına bağlı hissettiğini söyleyen Alpaslan, karşı cinsle ilişkilerin duygusallıktan öte geçmemesi gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir. Şu anda bir sevgilisi olduğunu ve sevgilisiyle ilgili sorunlarını kız arkadaşlarıyla konuşabildiğini söylemektedir. İstanbul’a ilk geldiği dönemlerde kimseye “merhaba” bile diyemediğini daha önce ifade eden Alpaslan, kendisini karşı cinsten arkadaşlarıyla rahatça konuşabilecek kadar metropolleşmiştir. Doktor adayı olan Alpaslan, eşcinselliğin patolojik ve tedavi edilmesi gereken, kabul edilemez bir durum olduğunu söylediğinde, arkadaşları literatürde böyle bir hastalığının bulunmadığını hatırlatmışlardır. Alpaslan fikrinde ısrar edince, Makedonyalı sınıf arkadaşı Alper, “Eşcinsellik bir yönelimdir, homofobi tedavi edilmesi gereken bir hastalıktır” cevabını vermiştir. Görüşme esnasında iki sınıf arkadaşı arasında başlayan tartışma metropoldışı öğrencilerin aynı konuda birbirinden farklı fikirlere sahip olmalarının farklı hayat tarzları ve ideolojik görüşleriyle nasıl uyum içinde olduğunu da göstermiştir. Alpaslan kendisini katı muhafazakarlıktan sosyal muhafazakarlık diye tanımladığı daha ılımlı bir muhafazakarlığa geçen bir genç olarak tanımlarken, Alper kendisini, üniversitesinde ve İstanbul’da LGBT örgütlerine gönüllü katkı veren bir aktivist olarak nitelemektedir. Tartışmaya dahil olan Ahmet, Alper’e eşcinselliği ifade etmek için kullanılan yönelim kelimesinin doğuştan getirilen bir özelliğe atıf olup olmadığını sormuştur. Dilara ise bu dürtüsel bir olay diyerek tartışmaya katılmıştır. Alpaslan, eşcinselliğin toplumun sağlığını bozacak bir şey olduğunu, dolayısıyla tedavi edilmesi gerektiğini tekrar etmiştir. Dilara, ‘Belki homofobikler sağlıksızdır’ diyerek tartışmayı şiddetlendirmiştir. Bunun üzerine Alpaslan, “aslında kendi çıkış noktasının eşcinselliğin günah olduğuna dair algısı olduğunu, Allah’ın insanı bir erkekle bir kadından yarattığını, eşcinsellik normal olacak olsaydı Allah’ın insanı tek bir cinsten olarak yaratacağını ama bunu yapmadığını” söylemiştir. Alper bu sözlerle mukabil olarak şunları söylemiştir:

“Şunu demek isterim ki günah ya da değil o ayrı mesele de. Mesela hani Müslüman olduğu halde alkol için insanlar da var ve biz o insanların alkol içmesine karışmıyoruz. Çünkü o

Allah’la kul arasında bir olay. Ben erkeksem ve bu günahsa ben karşımda ki erkeği seviyorsa bu üçüncü kişiyi ilgilendirmez. Bu benimle Allah’ım arasında bir olaydır yani. Bunun toplum için hani bu yasaktır bu günahdır o yüzden yapamazsın demek doğru değil” (Alper, İÜ, Tıp, 4)

Tayfun, Alper’e “dediğinin doğru olduğunu ama bunun yaygınlaşmasının ve ortalık yerde olmasının topluma zarar vereceğini” söylediğinde, Dilara “eşcinselliğin toplumda zaten yaygın olduğunu” ifade etmiştir. Alpaslan şöyle diyerek kendi adına tartışmayı sonlandırmıştır.

“Ben açıkçası her türlü tasvip etmiyorum ve onaylamıyorum bu tür olayları. Dediğim gibi hem dini inançlarımdan dolayı hem toplumun genel psikolojik ve fiziksel sağlığı açısından. Kesinlikle olmaması gereken bir şey.” (Alpaslan, İÜ, Tıp, 4)

Alper ise Alpaslan’ın sözlerine cevap olarak şunları söylemiştir:

“Tasvip etmemene ve onaylamamana saygı duyarım. Kimse bunu tasvip etmek veya onaylamak zorunda değil. Ne bileyim benim bir kızla, herhangi biriyle ilişkim olur. Dışarıdan insanlar bunu tasvip etmeyebilir. Bu normal bir şey buna kimse bir şey diyemez. Bu senin kendi görüşün düşüncen. Ama hani sen tasvip etmiyorsun diye buna patolojik demek ne kadar doğru”. (Alper, İÜ, Tıp, 4)

Tıp Fakültesi öğrencileri arasında yapılan bu odak grup görüşmesinin çözümlemelerinden de görüleceği üzere, doktor adayı olan öğrenciler dahi eşcinselliğin bir hastalık olup olmadığına dair akademik bir bilgiyle teçhiz edilmemektedir. Bu durum başta Tıp sahası olmak üzere tüm eğitim sistemi için ciddi bir eksikliktir. Çünkü bilginin olmadığı yerde, önkabuller ve önyargılar gençlerin karar mekanizmalarını tetiklemektedir. Gençler, hayat tarzlarına ve ideolojik konumlanışlarına göre fikir sahibi olmakta ve bu fikirleri bir tartışmada kullanırken argümanlarını ortaya koymakta zorlanmaktadırlar. Bu duruma bir başka örnek olarak BÜ’den Çiğdem’in konuyla ilgili görüşleri verilebilir. Çiğdem de, İÜ’den Alpaslan’la aynı paralelde düşünmektedir. Çiğdem mülakatın yapıldığı zamana kadar ki en ciddi ilişkisini biseksüel olduğunu kendisine söyleyen bir erkekle yaşadığını, onun biseksüelliğiyle bir sorunu olmadığını söylemiştir. Fakat Çiğdem bir

süre sonra sevgilisinin gay olduğunu ve kendisini birkaç erkekle aldattığını öğrenmiştir. Bu tecrübesi en yakın arkadaşlarının da gay olduğunu ifade eden Çiğdem’in eşcinselliğe bakışını önemli oranda şekillendirmiştir:

“Eşcinselliği artık kıyamet alameti olarak görüyorum. Kur’an’ın lanetlediği bir şey olduğunu düşünüyorum. En iyi arkadaşlarım eşcinsel ama bunların yaptıklarının lanetlenmiş olduğunun farkında olmaları lazım. Bence ya tedavi yolu bulmalılar ya da cinsel faaliyette bulunmamalılar. Onlarla konuştum aslında ama bana hep Allah bizi böyle yarattı deyip kestirip atıyorlar. Onlara eleştirilerimi şaka falan sanıyorlar, ciddiye almıyorlar beni. Her şeyi geçtim, sürekli cinsel ilişkiye girmeleri bile bence yollarının yanlışlığını gösteriyor. Ama ben kimseyi yargılayamam.” (Çiğdem, BÜ, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 1)

BÜ Psikoloji öğrencisi Seda, eşcinselliğin doğuştan geldiğini ama düzeltilmesi gereken bir şey olduğunu düşünmektedir. Bu esnada yan masada oturan bir arkadaşı başörtülü olmasını kastederek Seda’ya, “Bir zamanlar İstanbul Üniversitesi Rektör Yardımcısı da başörtülülere rehabilite etmek için ikna odaları kurmuştu, senin o kadından baskıcı zihniyet bağlamında farkın ne?” diye sormuştur. Seda bu soruyu, “Başörtüsü yasağını kullar getirdi, o yüzden bir özgürlük ihlalidir; oysa eşcinsellik yasağını Allah getiriyor, kişiyi yaratan onun ne hissettiğini bildiğine göre bu bir imtihandır ve düzeltilmesi gerekir” diye cevaplamıştır. Arkadaşı, “Sen psikoloji okuyorsun, eşcinselliğin psikiyatrik hastalıklar arasından çıkardığını biliyorsun, buna rağmen neden eşcinsellikten bahsederken bir hastalıktan bahseder gibi konuşuyorsun” deyince; Seda, “Bu durumu hangi mantığın hastalık olmaktan çıkardığını biliyoruz, ben onları küçümsemiyorum ve benim önüme de eşcinsel bir birey gelecek iş hayatımda muhtemelen. Onları anlamaya da çalışıyorum, bunun bir imtihan olduğunu ve tedavi edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Benim inancım bu ve bunu değiştiremem, onlara yardım etmem gerekir diye düşünüyorum “diye karşılık vermiştir. Süleymanlı cemaatinin yurtlarında kalan İÜ’den Abdüssamet de, ‘aklı başında bir insanın eşcinselliği tercih etmesi bence akıl almaz bir şey’ diyerek bu konudaki tepkisini dile getirmektedir.

LGBT örgütlerinin anti-kapitalist söylem ve eylemlere katılımları, sosyalist dünya görüşünden insanların onlara dair daha ılımlı fikirler serdetmesine sebep olmaktadır.

Mesela İÜ’den Eda, eşcinselliği bir yönelim olarak gördüğünü ve okuldaki LGBT örgütlenmesinin daha aktif çalışması gerektiğini ifade etmektedir:

“Eşcinsellik bir yönelim tabi ki, ben kesinlikle hastalık olarak görmüyorum, görenlerle de şiddetle tartışıyorum. Hatta kadın tartışmalarına da katılıyorum kadın ve erkek olarak iki tane cins var ama yedi tane yönelim var tartışması var. Eşcinsellik de bir yönelimdir. Bu insanların hayatlarını özgürce yaşayabilmeleri gerekiyor bence. Radar grubundaki insanlarla tanışıyorum. Çok aktif olabilseler güzel bir şey olur. Görünür olmaları, eşcinselliği de insanların gözünde normalleştirir.” (Eda, İÜ, Sosyoloji, 3)

Kendisini politik bir Kürt aktivisti olarak tanımlayan ve bunu simgesel olarak da ifade eden –saçındaki örgü tokasında bile sarı, kırmızı, yeşil renkleri kullanmaktadır- BÜ’den Hebun, taraftarı bulunduğu parti olan BDP’nin eşcinsellerin kimliğini savunan meclisteki tek parti olduğunu ifade etmektedir. Hebun, gerek parti çalışmaları gerekse özel hayatında sık sık LGBT bireylerle birlikte çalıştıklarını ve bundan da gayet memnun olduğunu anlatmaktadır. Hebun, bazı LGBT bireylerin BDP eksenli siyaset tarafından massedilmesini ise şöyle dile getirmektedir:

“Hazırlıktayken en yakın arkadaşım bana aşık olmuştu. O da sosyalist gelenekten geliyordu. Ben ona biraz zaman tanıyalım birbirimize, duygusal bir ilişkiye başladıktan sonra ayrılıp birbirimize düşman olmayalım. Bir süre sonra o arkadaşımız, önce eşcinsel olduğunu sonra transseksüel olduğunu açıkladı. Hala çok iyi arkadaşız. Zaten kendisini sosyalist olarak tanımlardı şimdilerde ise siyasal duruşu yüzünden Kürtçü olarak bilinir. Bu biraz da benim sayemdedir yani.”(Hebun, BÜ, İngiliz Dili ve Edebiyatı, 2)

Sosyalist grup ve partilerin LGBT dostu söylemleri LBGT bireylerle aralarında geçirgen bir sosyal tabaka oluşturmaktadır. Fakat LBGT örgütlerinin bu geçirgen tabakanın etkisiyle yükselttikleri sosyalist söylemleri bazı eşcinsel bireylerin bu örgütlerde örgütlenmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Bunlardan birisi de İBÜ’den Burak’tır. İBÜ, Burak’ın ikinci üniversitesidir. Ortadoğu Teknik Üniversitesi’nde okuduğu Mühendislik bölümünü, kendisini orda mutlu hissetmediği için bırakan Burak, İstanbul’da daha geniş ve kendisine daha çok hitap eden bir arkadaş çevresi edindiğini söylemektedir. Okulundaki LBGT bireylerin kulüpleşme çabalarına fiili olarak destek veren ve eşcinsel bir birey olduğunu ifade eden Burak,

aktivist olmadığının altını özellikle çizmektedir. LGBT örgütlerinin sosyalist örgütlerle savunacakları ortak şeyin ne olduğunu anlayamadığını belirten Burak, kendisini aynı zamanda iyi bir kapitalist olarak tanımlamaktadır. Burak, LGBT bireylerinin özgürlüklerini parayla kazanacaklarını savunmaktadır. Burak, bir eşcinsel olarak İstanbul'un gece hayatına kolay alıştığını, çünkü harcayacak parası olduğunu ifade etmektedir. Burak eğlenebilme üzerinden kurguladığı özgürlük söylemini maddi durumun iyi olmasına bağlamaktadır. Burak'la aynı üniversitede okuyan bir diğer LGBT metropoldışı öğrenci Özcan ise, cinsel kimliğinin kendisini nasıl politize ettiğini şöyle açıklamaktadır:

“İstanbul'da nefes alabileceğim dernekler veya mekanlar var. En azından varoluşumu gizlemediğim, suçluluk psikolojisiyle yaşamadığım bir arkadaş çevrem var. Ama bu alan çok dar aslında, bu alanı deşmek zorunda kalıyorum. Bu da ister istemez beni politik hale getiriyor. Mesela, bir ortamda kız arkadaşın var mı diye bir soru geldiğinde, direkt olarak heteroseksüel olduğun ön kabulüyle yola çıkılıyor. Ben, hayır ben eşcinselim dediğimde, aslında politik bir şey yapmış oluyorum.” (Özcan, İBÜ, Medya ve İletişim Sistemleri, 4)

Özcan, Türkiye'de özellikle siyaset kurumunun eşcinselliği bir hastalık ya da sapkınlık gibi gösteren açıklamalarından ötürü tedirgin olduğunu, kendisini ikinci sınıf bir vatandaş gibi hissettiğini ve bu yüzden ülkeyi terk etmeyi düşündüğünü belirtmektedir:

“Eşcinsellik bir yönelimdir, bu arada bu benim fikrim değil. İyi niyetli olsa bile insanlar sürekli sana soru soruyorlar çünkü seni anlamaya çalışıyorlar ama bu da yorucu bir şey bir yerden sonra. 1973 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği, 1993 yılında da Dünya Sağlık Örgütü eşcinselliği hastalık listesinden çıkardı. Aile Bakanı'nın, dünyanın geldiği noktadan bu kadar bihaber bir şekilde, eşcinsellik hastalıktır diyebilmesi³²⁰ beni çok şaşırtmıştı. Sağlık bakanı arkasından böyle bir hastalık yok³²¹ dedi, mesela ama çok etkili olmadı LGBT bireyler

³²⁰ 07.03.2010 tarihinde Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf eşcinselliğin tedavi edilmesi gereken biyolojik bir bozukluk, bir hastalık olduğuna inandığını söylemiştir. Bakan Kavaf'ın bu sözleri, başta kabine arkadaşı olan Sağlık Bakanı olmak üzere geniş kesimlerden pek çok eleştiri almıştır. Bkz. **Devletin Bakanından Eşcinsellik Yorumu**, <http://blog.milliyet.com.tr/devletin-bakanidan-escinsellik-yorumu/Blog/?BlogNo=232920> , (Çevrimiçi), 26.08.2012.

³²¹ Sağlık eski Bakanı Recep Akdağ, eşcinselliğin yaşananlarca zor bir şey olduğunu söyleyerek toplumu insafli olmaya çağırmıştır. Bkz. **Toplum Sana Söylüyorum, Bakan Kavaf Sen Anla**, Radikal Gazetesi, 09.03.2010.

üzerinde bu. Aliye Kavaf'ın dediklerine nazaran, Sağlık Bakanı'nın sözleri çok zayıf kaldı, daha güçlü bir çıkış yapmalıydı belki. Sanırım bu da parti içinde ayrılık var diye görünmesin diyeydi galiba. Hatta en son Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek bir şey söyledi³²². Bir yandan İçişleri Bakanı, 'Pkk üzerinden içinde eşcinseller de var, ne kadar iğrenç bir yer falan'³²³ dedi. Ama mesela Modacı Cemil İpekçi de açık bir gay ve hükümeti açıkça destekliyor³²⁴ insanlar AK Parti'de eşcinseller var ne kadar kötü bir yer mi demeliler yani bu mantıkla. Eşcinseller her yerde var. Bu lafları duyunca kendimi ikinci sınıf vatandaş gibi hissediyorum. Bu yüzden yurtdışına gitmeyi düşünüyorum. Bir gün eşcinsel olduğum için, suçlu ilan edilip hapslere atılabirim diye düşünüyorum." (Özcan, İBÜ, Medya ve İletişim Sistemleri, 4)

Metropoldışı üniversite öğrencileri, birinci sınıfa geldiklerinde LGBT bireyler hakkında genel itibariyle olumsuz kanaatlere sahiptir. Üniversitelerin bünyesinde yer alan LGBT örgütlenmelerinin yarattığı kamusal görünürlük ve metropol kentin pek çok mekanında karşılaşma gibi sebepler dolayısıyla LGBT olmayan bireylerde, LGBT bireyleri tanıma merakı doğmaktadır. Edinilen arkadaşlıklar, genel itibariyle LGBT bireylerin kendini anlatmalarına fırsat tanımakta ve sonuçta metropoldışı öğrencilerin büyük bir bölümü eşcinselliğin doğal bir yönelim olduğu kanaatine varmaktadır. Muhafazakar hayat görüşüne sahip olan öğrenciler, Gülen cemaatine mensup olanlar hariç, LGBT bireylere karşı hoşgörülü bir söylem geliştirmemektedirler. Gülen cemaatine mensup öğrencilerin çoğu ise, eşcinselliğin doğuştan gelen bir yönelim olduğunu fakat eşcinsellerin eşcinsel aktivitede bulunmasının günah olduğunu düşünmektedir. Genel olarak, LGBT bireylere bakıştaki değişimin metropoldışı öğrencilerin metropolleşmesi sürecinde önemli

³²² 02.04.2012 tarihinde Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek, Sunucu Okan Bayülgen'in kendisine sorduğu soru üzerine, 'Her toplumun kendisine göre ahlaki değerleri vardır. Türk toplumun Avrupa'daki gay kültürüyle bir arada olmamız, bunu tasvip etmemiz mümkün değil. Bizim yetişme, ahlak, anlayış tarzımız biraz değişik. İnşallah Türkiye'de gay olmamalı ve olmayacak' diye yanıtlamıştır. Bkz. **Okan Bayülgen'den Melih Gökçek'e Gay Sorusu**, <http://www.youtube.com/watch?v=PhrojSySwVA> , (Çevrimiçi), 26.08.2012.

³²³ İçişleri eski Bakanı İdris Naim Şahin, PKK'nın ne denli kötü bir ortama sahip olduğunu anlatmaya çalışırken, 'Domuz etinden Zerdüşt'lüğe kadar, bilmem hangi ulustan, kardeşlikten, çok özür dilerim eşcinselliğe kadar, her türlü namussuzluğun, ahlaksızlığın, gayri insani durumun olduğu bir ortam' ifadelerini kullanmıştır. Bkz. **İçişleri Bakanı'ndan Yeni Terör Tarifleri**, Radikal Gazetesi, 26.12.2012.

³²⁴ Cemil İpekçi'nin Başbakan'ı öven sözleri için, bkz. **Cemil İpekçi'den Başbakan'a Övgüler**, Star Gazetesi, 16 Eylül 2008.

göstergelerden birini oluşturduğu söylenebilir. Eşcinselliğin doğal bir yönelim olduğuna dair söylem –psikiyatrik verilerin de bu durumu desteklemesi sayesinde- metropoldışı öğrencilerin metropolleşmesi esnasında katıldıkları ve sindirdikleri bir söylem olmaktadır. Bazı metropoldışı LGBT bireyler, özellikle siyasilerin açıklamaları dolayısıyla ayrımcılığa uğradıklarını düşündüklerini belirtmektedirler.

SONUÇ

Bu çalışma, metropoldışı üniversite gençlerinin, metropol kent ve üniversite çevresinin kendilerine dayattığı stratejiye uyum sağlamak adına ne tür taktikler geliştirdiklerini belirlemeye çalışmıştır. Metropol kente üniversite okumak için gelen öğrenciler, metropoldışı üniversite öğrencileri olarak değerlendirilmiştir. Bu öğrenciler, metropol kentte var olabilmek için çeşitli taktikler geliştirmektedir.

Metropoldışı öğrenciler metropol kente ve üniversiteye uyum sağlamak için kent uzamı içinde oluşmuş bulunan yani hazır buldukları veya kendilerinin oluşturduğu çeşitli ‘*kanal*’ları kullanmaktadırlar. Bu kanallar bazen çeşitli cemaatler, ideolojik ve siyasi oluşumlar gibi kurumsallaşmış yapılar, bazen özel veya devlet yurtları, bazen çeşitli hobi kulübü ve sivil toplum kuruluşları, bazen de çeşitli benzerliklerin bir araya getirdiği ve kendiliğinden ortaya çıkan dar bir çevre olarak belirmektedir. Bu kanallar üniversite gençlerini yarı şeffaf akran kabilelerine dönüştürür. Kabile kavramı, Zygmunt Bauman’ın kullandığı anlamda ele alınmıştır. Bauman, bireyin bir gruba özgü elbiseler giyerek, gruba özgü plakları satın alarak, gruba özgü müziği dinleyerek, gruba özgü televizyon programlarını ve filmleri izleyerek ve tartışarak, odasının duvarlarını gruba özgü süslerler bezeyerek, akşamlarını gruba özgü tarzlarda ve gruba özgü yerlerde geçirerek vb. gibi işaretleri yaparak yani kabileye özgü eşyaları edinerek ve sergileyerek “kabileye katılabileceğini” belirtmektedir. Semboller üzerinden işleyen bu kabileler, doğal cemaatlere göre daha kolay terk edilebilmekte yahut değiştirilebilmektedir. Öğrenciler uyum sağlama kanalları kullanırken, bu kanallar da öğrencileri belirler, dönüştürür, böler, birleştirir, kısacası, metropolleştirir. Metropoldışı öğrenciler, metropol kentin strateji üreten kurumsallaşmış yapılarıyla münasebete girdiklerinde, çeşitli iktidar odaklarına maruz kalmaktadırlar. Metropol kentin uzamında ortaya çıkan bu odaklar stratejilerini

metropoldışı öğrencilere dayatırken, metropoldışı öğrenciler de bu stratejilere karşı belirli uyum yahut direnç noktaları üretmektedirler.

Kabile kavramının üzerine bina edildiği hayat tarzları; ekonomik ve sosyal sermaye düzeyi, tüketim alışkanlıkları, dinsel ve cinsel meselelere bakış, kabilenin sembolik diline hakimiyet ile kristalize olmaktadır. Kabilelerin yarı şeffaf olmasının sebebi, stratejinin göstermeye çalıştığı taraftan bakıldığında tek bir kitle gibi görünebilecek üniversite gençliğinin bölündüğü her bir kabilenin mensuplarının birbirlerini ve diğer kabilelerin üyelerini söylemsel bir iletişime gerek kalmadan tanıyabilmesidir. Kabile üyeleri birbirlerini ve diğer kabilelerin üyelerini, kıyafet düzenleri, beden kullanımları, selamlaşma biçimleri, kullandıkları kelime dağarcıkları, vs. ile tanıyabilmektedir. Üniversite öğrencilerin üye olduğu yarı şeffaf kabileler, her birinin ayrıca üniversite öğrencisi olması hasebiyle akrandırlar da. Kampüs uzamı içerisinde her kabile kendine ait bir mekan oluşturma ve bu mekanı görülebilir hale getirmeye çalışmaktadır. Bu mekanlar bazen kampüsün bir köşesi, bazen de bir öğrenci kulübü olabilmektedir.

Bu araştırmada, araştırma evreni olarak İstanbul'da bulunan devlet ve vakıf üniversitelerinde okuyan sosyal ve fen bilimlerinde alanlarında öğrenim gören lisans öğrencileri seçilmiştir. İstanbul'da bulunan devlet üniversitelerinden İstanbul Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi ile vakıf üniversitelerinden Bilgi Üniversitesi, örneklem evreni olarak seçilmiştir. Bu üniversitelerin temel seçilme nedeni; üç ayrı eğitim teorisine örnek olabilecekleri varsayımdır. Alexander W. Astin'e göre, bu üç ayrı pedagojik ve kültürel eğilim; *ders-konu* teorisi, *kaynak* teorisi ve *bireyselleştirilmiş* teori olarak ele alınabilir. Ders-konu teorisine göre üniversite eğitiminin merkezinde üniversite hocaları vardır. Bu teoriye göre; öğrenciler akademik eğitimlerini derslere girerek, okuma ödevlerini yaparak ve kütüphanede çalışarak edinmektedirler. Bu tarz bir öğretim anlayışının İstanbul Üniversitesi'nde yaygın olduğunu varsaymaktayız. Kaynak teorisi, eğitimin merkezine laboratuvarlar, kütüphaneler vs. gibi fiziki tesisleri, iyi eğitilmiş akademik kadro, danışmanlar ve destek personeli gibi insan kaynaklarını ve maddi yardım, bağışlar, okul dışı

araştırma fonları gibi mali kaynakları koymaktadır. Bu kaynakların bir mekanda bir araya getirilmesinin öğrencinin öğrenim ve gelişimini sağlayacağını öne sürmektedir. Bu yüzden ‘yüksek-kaliteli’ hocalar –kaliteden kasıt, öncelikli olarak akademik olarak üretkenliği ve ulusal çapta görünürlüktür- ve yüksek başarılı öğrenciler kuruma kazandırılmaya çalışılmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi, varsayımımıza göre kaynak teorisinin önemli bir temsilcisidir. Bireyselleştirilmiş teori, müfredatın içeriği ile öğrenci bireyin ihtiyaçlarının en iyi şekilde uyuşan öğretim yöntemlerini tanımlamaya girişmektedir. Seçmeli derslere önem vermekte, öğrenci için danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ile bağımsız çalışmanın önemine vurgu yapmaktadır. Bireyselleştirilmiş eğitim teorisi, ülkemizde özellikle özel üniversitelerin (resmi ifadesiyle vakıf üniversiteleri) açılmasıyla kendine uygulama alanı bulabilmiştir. Bu anlamda İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin bu pedagojik teoriye uygun bir eğitim anlayışı olduğu varsayılmaktadır. Örneklemin yer aldığı üç üniversiteye ait yerleşkelerin metropol kentin merkezi yerlerinde bulunması sayesinde, buralara ulaşım ve erişim imkanları ile yerleşke içi aktivite ve dinlenme mekanlarının varlığı öğrenciler tarafından avantaj olarak görülmektedir.

Metropoldışı öğrencilerin metropol kente gelmeden önce bu kente dair tahayyüllerinin gerçekleşme durumuna göre, üç farklı süreç birbirinden ayrılabilir. Bu süreçler; *çaylak miti*, *çaylak anti-miti* ve *çaylak kehaneti* olarak adlandırılabilir. Çaylak miti, George G. Stern’in ifadesiyle, liseden mezun olan öğrencilerin üniversite hayatına dair gerçekçi olmayan ve hayli olumlu beklentilerini ifade eden bir kavramdır. Çaylak öğrenciler -üniversite birinci sınıfa başlayan öğrenciler- üniversite ortamını bekledikleri gibi bulamamaktadırlar. Çaylak mitine göre çaylak öğrenciler, kentteki deneyimlerinin büyük çoğundan şikayetçi olmaktadır. Bu durumda üniversiteye terk etmeye değin değişik tepkiler geliştirirler. Metropoldışı öğrenciler, memleketlerinde bıraktıkları pek çok şey gibi arkadaşlık ilişkilerinin de özlemektedirler. Metropol kentin kendine özgü arkadaşlık örüntüleri ve samimiyet göstergeleri, metropoldışı gençleri tatmin etmemektedir. Metropoldışı gençler, büyük umutlarla geldikleri metropolde yaşayan insanları bir süre sonra, ‘birbirine yabancılaşmış, birbirini umursamaz, birbirinden korkan, birbirine karşı duyarsız’

olarak niteleyebilmektedirler. Metropol insanlarının, metropol kentin gündelik hayhuyu içerisinde birbirlerini çok fazla umursuyor gibi davranmamaları, kente yeni gelen üniversite öğrencilerinde açıkça bir şaşkınlığa neden olmaktadır. Metropolde yaşayan insanların, uygar kayıtsızlık içerisinde hayatlarını sürdürdükleri Erving Goffman tarafından tespit edilmiştir. Metropolde yaşayan metropoldışı öğrenciler de, zamanla bu tutuma uyum sağlamaktadırlar. Goffman'a göre, *uygar kayıtsızlık*, başkalarıyla göz göze gelen insanların birbirleri için özel bir merak hedefi teşkil etmediğini göstermeleri adına gözlerini birbirlerinden kaçırmalarıdır. Kişi, uygar kayıtsızlıkla başkalarının niyetlerinden şüphe etmek, onlardan korkmak, onlara düşmanlık etmek, onlardan kaçınmayı istemek için herhangi bir nedeni olmadığını göstermektedir. Georg Simmel'in metropolde yaşayan insanların ayırt edici bir tutumu olarak *usanmışlık*'a yaptığı vurgu bu noktada önem arz etmektedir. *Usanmışlık tutumu* Simmel'e göre, başlangıçta birbirine karşıt sinirsel uyarıların hızla değişmesinden ve sıkıca bastırılmasından kaynaklanır. Zevkin sınırsızca peşine düşülen bir yaşam, kişiyi usanmış hale getirir; çünkü sinirleri, öyle uzun bir zaman için en güçlü tepkimeyi vermeye tahrik eder ki, sonunda sinirler hiçbir tepki vermez olurlar. Aynı biçimde, çoğu zararsız izlenim, değişikliklerinin hızı ve karşıtlığı dolayısıyla öyle şiddetli yanıtları zorlar ki, sinirler, çok zalimce, güçlerinin son damlasına kadar bir o yana bir bu yana gider gelirler ve kişi aynı çevrede kalırsa, yeni güç toplayacak zamanları da olmaz. Böylece, yeni duyulanımlara uygun enerjiyle tepki verme konusunda bir yetersizlik ortaya çıkar. Metropole özgü usanmışlık tutumunun bu fizyolojik kaynağına eşlik eden ve para ekonomisinden çıkan başka bir kaynak daha vardır. Usanmışlık tutumunun özü, ayrımcılığa duyarsızlıkta saklıdır. Bu, nesnelerin, yarım akıllılarda olduğu gibi algılanmadığı anlamına değil, şeylerin anlamlarının ve değişen değerlerinin, dolayısıyla da şeylerin bizzat kendilerinin hayali olarak yaşandığı anlamına gelir. Şeyler, usanmış kişiye, eşit olarak düz ve gri tonlarda görünürler; hiçbir nesne ötekilerin üstünde bir tercih edilebilirliği hak etmez.” Yani, Simmel'e göre metropol hayatında sadece şeyler değil, kişiler de kalabalıklar içerisinde birbirinin üstünde veya tercih edilir durumda değildirler. Bu durum metropollüler için hayatı çekilebilir kılarken, metropoldışı

öğrenciler için uyum sağlanması gereken başka bir faktör haline gelmektedir. Simmel'in usanmışlık tutumu, Goffman'ın uygar kayıtsızlık olarak kavramlaştırdığı metropollü davranışı, metropolün gündelik hayatında her an yeniden üretilmektedir. Metropol yabancılığı olarak da adlandırabilecek şekilde, insanların birbirleriyle aynı mekanı paylaşırlar bile en az iletişime geçme davranışı, üniversiteyi okumaya gelen gençlerde yadırgatıcı deneyimler geliştirebilmektedir. Fakat metropoldışı üniversite öğrencileri metropol kente ilk geldiklerinde yadırgadıkları bu hali, daha sonraları bir metropol yaşam normu olarak kabullenebilmektedirler. Kendileri de metropolleştikleri oranda, bu davranışı üretir hale gelmektedir.

Stern'in formüle ettiği çaylak miti, İstanbul şehrinde üniversite okumaya gelen bazı öğrenciler açısından doğru olsa da, bazı öğrenciler için tam tersi bir süreç işlemektedir. İstanbul'a üniversite okumaya gelen pek çok metropoldışı öğrenci aslında, suç oranı yüksek, kalabalık ve trafiği keşmekeş içerisindeki bir şehre geldiğini düşünerek bu kente gelmektedirler. İstanbul'a dair olumsuz imajların kaynağı genelde medyadır. Metropoldışı öğrencilerin bir kısmı, metropol kentte gerçekte olduğundan daha fazla saldırganlık, ahlaksızlık, aldırılmazlık vs. olduğunu ve kendi başlarına bunlarla kolay baş edemeyeceklerini düşünmektedirler. Bu durum, İstanbul'la karşılaşmayı müteakip birkaç ay içerisinde yerini bir tür İstanbul bağımlılığına bırakmaktadır. Pek çok genç, kendine İstanbul'a dair geliştirdiği yüksek oranda olumsuz imajların ötesinde bir İstanbul bulmaktadır. Olumsuz imajlarla geldiği kentte edindiği olumlu izlenimler öğrenciyi kente bağlayan bir sebepler zinciri meydana getirmektedir. Bu duruma Stern'in formülasyonundan mülhem olarak çaylak anti-miti denilebilir. Çaylak anti-miti yaşayan öğrencilerin İstanbul'a uyum sağlama süreci, kendi ifadelerine göre bazen bir ay gibi çok kısa bir sürede gerçekleşmektedir. Çaylak anti-miti deneyimini yaşayan bazı metropoldışı öğrenciler, maddi sebepler yüzünden metropol kenti benimsemeye ilişkin uzun süreli direnç geliştirebilmektedirler. Bu noktada, öğrencilerin ekonomik durumlarının göz önüne alınarak İstanbul'u keşif turlarının yerel yönetimler ya da üniversite birimlerince organize edilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. İstanbul'a

üniversite okumaya gelen metropoldışı öğrencilerin çaylak miti ve çaylak anti-miti dışında farklı bir deneyimleri daha belirlemektedir. Memleketlerinde İstanbul’la ilgili edindikleri beklentilerin tam karşılığını bulduklarını söyleyen metropoldışı öğrenciler de vardır. Bu durum, araştırma içerisinde çaylak kehaneti olarak nitelenmektedir. Çaylak kehaneti, öğrencinin metropol kentteki deneyimlerinde kente dair beklentilerinin kendini gerçekleştiren bir kehanet gibi belirmesidir. Çaylak kehanetinin olumlu ve olumsuz türlerine çalışma esnasında rastlanılmıştır. Aslında çaylak kehaneti, metropol kente değin mite dönüşmemiş beklentileri içermektedir. Bazen bir öğrencinin İstanbul’a dair deneyimi birkaç tutuma ait örnekler içerebilmektedir. Mesela bir öğrenci hem çaylak miti hem de çaylak kehanetini, metropolleşme deneyiminin farklı noktalarında yaşayabilmektedir. Aynı durum çaylak anti-miti ve çaylak kehaneti, hatta birbirine zıt gibi görünen çaylak miti ve çaylak anti-miti çerçevesinde de gerçekleşmektedir.

Çalışma kapsamında İstanbul Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi metropoldışı lisans öğrencilerinden oluşan 65 kişilik bir örneklem grubu esas alınmıştır. Örneklemdeki metropoldışı öğrencilerin 32’si İstanbul Üniversitesi’nde 17’si ise İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde, 16’sı Boğaziçi Üniversitesi’nde okumaktadır. Örneklemen oluşturulması aşamasında, üniversitelerde etkinliğiyle bilinen dini ve ideolojik gruplardan öğrencilere ulaşılmaya çalışıldığı kadar, rastgele ve kartopu yöntemiyle de kampüs içindeki öğrencilerle görüşülmüştür. 65 kişilik metropoldışı öğrenci örneklem grubuyla toplamda, 4660 dakika yani 77 saat 40 dakika mülakat yapılmıştır. Ayrıca bu üniversitelerde okuyan metropollü öğrenciler, metropol kent dahilindeki diğer üniversitelerde okuyan metropollü ve metropoldışı öğrenciler, okulu bırakan öğrenciler, lisansüstü eğitime devam eden öğrenciler ve mezunlardan oluşan 25 kişilik örneklem dışı bir grupta, lisans eğitime devam eden metropollü öğrencilerden metropoldışı akranlarına dair gözlemlerini almak ve metropoldışı olup mezun olan ya da okulu bırakan öğrencilerin de deneyimlerine erişebilmek için mülakat yapılmıştır. Örneklem dışı mülakat grubuyla toplamda, 931 dakika yani 15 saat 31 dakika mülakat yapılmıştır.

Araştırma kapsamında 90 kişiyle yapılan mülakatların toplam süresi, 5591 dakika yani 93 saat 11 dakika olmuştur.

Metropol kent pek çok metropoldışı üniversite öğrencisi için ilk elde hayranlık, korku, imkansızlık, imkan, aileden ve eski arkadaşlardan ayrılık, yeni arkadaşlarla beraber olma vs. duygu ve eylemlerinin bazen birkaçının bazen hepsinin aynı anda bir arada bulunma mekanıdır. Metropoldışı öğrenciler, metropol kente ilk geldiklerinde, *'kabuğuna çekilme'*den *'iyiden iyiye dağıtma'*ya kadar farklı tepkiler geliştirmektedirler. Bu tepkilerin gelişim sürecinde, öğrencilerin sosyal kökeni, irtibatla oldukları ideolojik ya da dini gruplar, metropollü ya da metropolleşmiş arkadaş veya akrabalarının varlığı yahut yokluğu önemli rol oynamaktadır. Metropoldışı öğrenciler, metropol kentte geçirdikleri zaman içerisinde metropollülerin davranış kalıplarını benimsemeye çalışmaktadırlar. Metropoldışı öğrenciler böylece *metropolleşmektedirler*. Konuşurken İstanbul şivesini kullanmak, yürürken sağa sola bakmamak, gündelik ilişkilerde sıcakkanlı davranmamak bu kalıplardan bazılarıdır. Metropoldışı öğrenciler, memleketlerine gittiklerinde hemşehrilerinin kendilerinin İstanbul'dan geldiklerini vücut dillerinden anladıklarını ifade etmektedirler.

Metropolleşmek, metropoldışı öğrencilerin bir süreç dahilinde metropole uyum sağlaması ve hatta bu sürecin öğrencinin kendini metropollü hissetmeye başlamasını içermektedir. Bazı metropoldışı öğrenciler, *'içki, arkadaş ve müzik'* paydasıyla kendilerini metropolleşirken, bazıları *'dini ve ideolojik birliktelikler çerçevesinde'* metropolleşmektedirler. Metropolleşmek metropol kente uyum sağlamak ve artık metropoldışı öğrencinin kendisini metropollü olarak görmesi olarak tarif edilebilir. Metropol kentin iklimi dahi, metropoldışı öğrenciler için zorlayıcı olabilmektedir. Metropol kent, herkesi farklı bir maske ile karşılayan bir mekandır. Metropole ait mekanların çoklu yüzü kişinin önceki bilgileri, buna bağlı beklentileri, tercih ettiği hayat tarzına göre tezahür etmektedir. Metropol kentle karşılaşma süreci, uyum sağlama sürecinin *'yanlışlarını, doğrularını, bırakılan ve takip edilen taktiklerin icra*

edilmesini’ içermektedir. İstanbul’a ilk gelinen dönemlerde aile baskısının hissedilmemesi, tamamen yeni bir arkadaş ortamına girilmesi, eğlence sektörünün çeşitli olması ve sabaha kadar işlemesi gibi nedenlerle öğrencilerin kendilerini ‘dağıttıkları’ bir zaman dilimi de seçilebilmektedir. Fakat bu dönemi, gerek sınav zamanlarının hızla gelmesi, gerekse ‘iyiden iyiye dağıtma’nın maddi ve fizyolojik külfeti sebebiyle bir süre sonra ‘toparlanma dönemi’ takip etmektedir. Metropol kentte maksimum hızda yaşanan bir hayatta, insanların –en azından bazılarının- kitap okumaya sabırlarının kalmadığını görülmektedir. Bazı metropoldışı öğrenciler, İstanbul’da karşı karşıya kaldıkları ders yoğunluğundan dolayı, var olan bazı hobilerinden uzaklaşmışlar, devam ettirdikleri hobilerinden bazılarının içeriğini ise eğlence odaklı hale getirmişlerdir. Metropolleşen bedenler, her şeyin şipşak oluvermesini beklemektedir. Bu durum, bir yönüyle modern toplumun Mcdonaldlaştırıldığını iddia eden tezleri haklı çıkarmaktadır. Bu tezlere göre çabucak yerine icra edilen etkinlikler, verimli ve hesaplanabilir, öngörülebilir bir gündelik hayata tekabül edebilmektedir. Bazı metropoldışı üniversite gençlerinin, kitap okumaktan ziyade sinemaya gitmeyi tercih etmesinin bir sebebi de bu durum olabilir. Metropoldışı öğrenciler, metropol kente geldikten sonra izledikleri sinema türlerinin çeşitlendiğini söylemektedir. Roman okumaktan uzaklaşmak, üniversiteyi kazanan pek çok metropoldışı öğrencide görülen ortak bir eğilimdir. Bunun yerine metropol kenti gezmek de yine pek çok metropoldışı öğrenciyi metropolleştiren bir yol durumundadır. Metropol kentte engelli bir üniversite öğrencisi olmak, araştırma dahilinde metropol kentin mekanlarına erişim ve ulaşım sıkıntısı yüzünden sosyal faaliyetlere katılımını kısıtlayan bir faktör olarak belirlemektedir. Metropoldışı öğrencilerden bazıları maddi imkansızlık, zaman yokluğu ya da bedensel engellilik gibi sebeplerden ötürü kültürel faaliyetlere katılamamaktadırlar.

Metropol kentte yaşamak bazı avantajları ve dezavantajları beraberinde getirmektedir. Metropoldışı üniversite öğrencilerin üniversite eğitimi için İstanbul’u tercih etme sebebi, ailelerinden ayrı yaşamayı istemeleridir. Bu öğrenciler, İstanbul’un metropoldışı öğrenciye özgürlük veren tarafının, çok kültürlülüğe açık

metropol bir kent olmasının yanı sıra gençlerin burada yabancı olarak hissetmeleri olduğunu söylemektedirler. Yani, üniversite öğrencilerinin kendilerini İstanbul’da özgür hissetmelerinin temel sebebi, İstanbul’daki insanların çoğunun başka yerlerden gelmesi ve birbirlerine yabancı olmasıdır. Metropoldışı öğrencilerin İstanbul’u tercih nedenlerinden birinin de Türkiye için bu kentin merkezi özellikleridir. Metropoldışı gençler, İstanbul’un Türkiye için modadan tarihe pek çok noktada merkezi şehri olduğunu düşünmektedirler. Örneklemedeki engelli bireylerle yapılan mülakatlar sonucunda metropol kentin engelliliğin dezavantajlarını azaltıcı etkisi görülmüştür. Engellilik metropol kent ortamında üzerinden daha kolay gelinebilecek bir soruna dönüşmektedir. Yine de, engelli bireylerin aileleri evlatlarının kendilerinden uzak bir şehre gitmesi sebebiyle belli ölçüde bir endişe hali yaşamaktadır. Örneklem kapsamındaki metropoldışı öğrencilerin yarısından fazlasının tütün ürünleri yahut alkollü içkilere bağımlılığı vardır. Gençlerin bu ürünlere bağımlılığı genel itibarıyla lise ve öncesinde başlamışsa da, metropol kent ve üniversiteye uyum sürecinin stresli bir süreç olmasından ötürü bu bağımlılıkları desteklediği ve yeni bağımlılıklara yol açtığı tespit edilmiştir. Sigara, nargile ve içki tüketimi üniversite öğrencilerinin sosyalleşmesini sağlayan bir faktör olarak da işlev görmektedir. Ailesinden, sevgilisinden, arkadaş çevresinden uzakta yaşamak durumunda kalan metropoldışı öğrencilerin, ‘*efkar dağıtmak*’ ve ‘*çevre edinmek*’ amacıyla bu tür maddeler eşliğinde muhabbet ettikleri ve pek çok kez bu maddeleri kullanmayı alışkanlık haline getirdikleri görülmektedir. Metropol kente uyum sağlamak için geliştirilen taktiklerden birisi de rutin dışına çıkmak olarak gözükmektedir. Böylece metropol kente daha fazla erişmeye çalışan gençler, aslında bu eylemleriyle kendilerini dezavantajlı hissettikleri noktalarda, avantajlı hale getirmeye çalışmaktadırlar. Metropoldışı öğrencilerin avantajlı hale gelebilmek için geliştirdikleri taktiklerini anlatırken çekingen davranmaktadırlar. Bu durumun temel sebebi, ifşa olunma korkusudur. Öğrenciler, burs bulabilmek, istedikleri yurttaki kalabilmek vs. için bu tür anormal yolları normalleştirmektedir. Normalleşen bu yollar –taktikler-, De Certeau’nun da dediği gibi bir süre sonra rutin olanın –strateji- yerine dahi geçebilmektedir. Metropoldışı öğrenciler bazen dezavantajlı bir durumu avantajlı bir

hale çevirmek için, bazense kişisel zevkleri ile inanç ve ideolojilerini telif etmek adına bazı taktikler geliştirmektedirler.

Metropol kentin para ekonomisinin kalbi olduğunu iddia eden Simmel; modern zihnin giderek daha çok hesap yapar hale geldiğini, bu kadar çok insanın günlerini, tartmayla, hesap yapmayla, sayısal saptamalarla, nitel değerlerin nicel değerlere indirgenmesiyle dolduran şeyin yalnızca para ekonomisi olduğunu söylemiştir. Simmel'in metropol kenti, para ekonomisinin yuvası ilan etmesi ve metropol kentte en korkunç düzey belirleyici olarak parayı görmesi, bazı metropoldışı öğrencilerin metropol kentte parayla kurmak zorunda kaldığı ilişkiyle örtüşmektedir. Bu öğrenciler, metropol kentte insanların para ile kurdukları yoğun ilişkiden ötürü onlara güvenini kaybettiklerini söylemektedirler. Bazı metropoldışı öğrenciler, metropol kentin şeyleşen yüzünü '*paranın neler yaptırabileceğini*' görerek idrak etmiş, '*hayatını, ideolojisini ve ideallerini*' para ekonomisine göre yeniden şekillendirmiş, yani şeyleştirmiştir. Çünkü onlara göre, metropol kentte paraya biçilen kıymet her şeyin üzerindedir. Metropolün daima para ekonomisinin yuvası olması, metropolde yaşayan insanları bazen "ne pahasına olursa olsun daha fazla kazanma" davranışına itebilmektedir. Bu yüzden metropoldışı öğrenciler, metropolde mal ve hizmetleri ederinin üzeri fiyatlarla almak zorunda kalabilmektedirler. İşin iç yüzünü anlayınca, "kazıklandıklarını" anlayan öğrencilerin metropolde yaşayanlara karşı güven eşiği düşmektedir. Bazı metropoldışı öğrenciler, İstanbul'da yaşamının insanlara karşı iyi niyetlerine mal olduğunu belirtmektedirler. Metropoldışı öğrencilerinin gözünde İstanbul, tam anlamıyla para ekonomisinin kalbidir. Metropoldışı öğrencilerin ifadelerine göre, burada insani ilişkilerin maddi ilişkiler gözetilerek örgütlenmesi, esnafın daha çok kazanmak için ürün ve hizmetleri daha fazla fiyata satmaya çalışması vs. gibi sebeplerle insanlara olan güvenleri yıkılmıştır.

Örnekleme dahil metropoldışı öğrencilerin aileleri, taşra ve genellikle kırsal kökenlidir. Bu ailelerin ebeveynleri 12 Eylül 1980 darbesini yaşamışlardır. Bu darbenin ardından olağanlaşan apolitikleşme, o dönemde aktif siyasete dahil olmuş olsa bile, hem sol hem de sağ siyasete eğilimli ailelerce çocuklarına aktarılmaya

çalışılmıştır. Hem solcu hem de sağcı geleneklerden gelen aileler, evlatlarını siyasi olaylara girmemesi konusunda uyarmaktadır. Fakat bu uyarılar pek etkili olmamakta ve metropoldışı öğrenciler, üniversite içerisinde çeşitli eylemlilik düzeylerinde, siyasi oluşumlar içerisinde yer almaktadırlar. Metropoldışı öğrencilerin aileleri genellikle ebeveynlerin meslekleriyle doğru orantılı olarak orta halli ve ortanın üstü gelir grubundandır. Türkiye şartlarında, özellikle kırsal kökenli ailelerin maddi durumunun sadece eve giren maaş veya gelirle ölçülmesi sağlıklı neticeler vermediği için, nicel anket formunda öğrencilere herhangi bir rakam aralığı belirtilmeden ailelerinin maddi aile durumlarını kendilerinin belirlemesi istenmiştir. Kırsal kökenli aileler, kente yerleşse de taşrayla bağlantılarını değişik dayanışma ağlarıyla sürdürmektedir. Taşradan özellikle tarım ürünleri ve geleneksel yiyecekler, kentte yaşayan kır kökenli ailelerin evine düşük bedelli ya da bedelsiz olarak sıklıkta girmektedir. Metropoldışı öğrencilerin ebeveynlerinin doğum yerleri ile kendilerinin doğum yerleri ve yaşamak istedikleri yerlere bakıldığında iki nesildir süren bir göçle karşı karşıya oldukları görülmektedir. Metropoldışı öğrencilerin zaten göç halinde olan ailelerin çocukları olduğu ve kendilerinin de çoğunluk itibarıyla doğdukları ya da yaşadıkları yerlerden, İstanbul ve yurtdışına göç etmek niyetinde oldukları görülmüştür. Gençler memleketlerinden göç etme niyetlerinin sebebini, göç edecekleri yerlerin “*imkanlar*”ın fazla olmasıyla açıklamaktadırlar.

Metropolde üniversite okumak, metropoldışı gençleri yeni bir çevre edinmeye yöneltmektedir. Metropoldışı gençler “kafa dengi arkadaşlar” bulduklarında, memleketlerinde kalan ya da kendileriyle beraber metropole gelen eski arkadaşlık örüntüleriyle irtibatlarını azaltmaktadırlar. Metropoldışı öğrencilerin çoğu genellikle kendi üniversite çevrelerinden arkadaş edinme eğilimine girmektedirler. Bu durum, İstanbul’da doğup büyüyen öğrencilerle taşrada doğup büyüyen öğrenciler arasındaki farklı habitusları açığa çıkarabilmektedir. Metropol kentin iş ve okul dışında da canlı olan kültürel, sanatsal, bilimsel vs. hayatı, metropollü gençleri taşralı akranlarına göre daha donanımlı hale getirebilmektedir. İstanbul’da yer alan üniversitelerin, metropoldışı öğrencilere kent kültürü ve gündelik yaşamı hakkında zamanında ve

yeterli bilgiler içeren oryantasyon programları düzenlemesi, bu öğrencilerin kente daha kolay uyum sağlamasına neden olabilecektir. Mesela İÜ’de okumaya başlayan bazı metropoldışı öğrenciler, kendileriyle metropollü akranları arasında rahatlık, özgüven ya da atılganlık gibi konularda farklılık görebilmektedirler. Fakat bu durum bir kural olarak karşımıza çıkmamaktadır. Örneğin Anadolu lisesinde mezun olan ve İÜ’de okuyan bazı metropoldışı öğrenciler, İstanbul’da büyüyen öğrencilere göre kendilerini daha atik görmektedirler. Aynı şekilde BÜ’de okuyan pek çok metropoldışı öğrenci, üniversitede okumaya başladıktan sonra metropollü arkadaşlarıyla aralarında herhangi bir atılganlık, genel kültür vs. konularında bir fark görmediklerini, hatta kendilerinin bu konularda metropollü arkadaşlarından daha iyi olduğunu söylemektedirler. Bunun bir sebebi memleketlerinde akademik başarısı yüksek olan gençlerin metropol ortamında kendilerini daha donanımlı olarak görmesi olabilir. Memleketlerindeki en iyi eğitim imkanlarına sahip olan bu gençler, İstanbul’a geldiklerinde kendilerini kültürel açıdan metropollülerden çok da farklı hissetmemektedirler.

Metropol üniversitelerin başta öğrenci işleri ve rehberlik- danışmanlık birimleri olmak üzere, öğrencilerin işlerini kolaylaştırma, sorunlarını çözme ve vaktini daha iyi değerlendirmesi için yol göstermeyi amaçlayan pek çok birimi vardır. Fakat yaptığımız çalışma esnasında, öğrencilerin bu birimlerce yeterince desteklenmediği, özellikle öğrenci işleri birimlerinde gerek iş yoğunluğundan gerekse burada çalışan memurların ilgisizliğinden dolayı yeterli hizmetin verilmediğini düşündükleri yapılan mülakatlarda açığa çıkmıştır. Fakat sağlık, kariyer, engelli birimleri bazı birimler bu genellemenin dışında kalmaktadır. Örneklem kapsamındaki üniversitelerden sadece Boğaziçi Üniversitesi, üniversiteye yeni başlayan öğrenciler için oryantasyon programı uygulamaktadır. Yeterli oryantasyon bilgisinin verilmemesi, özellikle metropoldışı öğrencilerin metropol kent ve üniversiteye dair pek çok şeyi, deneme yanılma yöntemiyle öğrenmesine sebep olmakta, bu durum da metropol kent ve üniversiteye uyum sürecini zorlaştırmaktadır.

Metropoldışı öğrenciler için yurttta kalmak, kişiyi evde kalmaktan daha az sorumlulukla karşı karşıya bıraktığı için, İstanbul’da ilk yılını geçiren öğrenciler yurttta kalma eğilimindedir. Fakat, devlet yurtlarında kalmak isteyen pek çok öğrenci yurtların kontenjanı düşük olduğu için bu fırsattan istifade edememektedir. Devlet yurtları, öğrencilerin çeşitli düşünce, ideoloji, inanç, kültür farklılıklarıyla buluşma noktası olarak da işlev görmektedir. Metropoldışı öğrenciler yerel bağlantılarından daha metropolitan bağlantılara devlet yurdu kanalıyla geçiş sağlamaktadırlar. Devlet yurtları, diğer yurtlara da benzer şekilde, öğrencilerin beraber eve çıkacağı arkadaşlarını seçeceği ana kadar ikamet mekanı olarak da işlev görmektedir. Devlet yurtları kendini herhangi bir gruba ait hissetmeyen, İstanbul’da aşına bir çevreye sahip olmayan öğrenciler için, kendi benzerlerini bulma mekanı olarak işlemektedir. Yurtdışından gelen uluslararası öğrenciler de genelde devlet yurtlarında kalmaktadır. Bu öğrencilerin memnuniyet derecesi, kaldıkları yurda bağlı olarak değişmektedir. Devlet yurdunda kalmak, bazı metropoldışı öğrenciler için yaşam tarzlarının bir parçası haline gelmiştir. Devlet yurdu genellikle benzerlerini bularak öğrenci evine çıkmak için arkadaş aramak gibi adımların atıldığı bir mekan olarak işlev görse de, bazen eve çıkmanın ekonomik olarak bir çıkmaz haline bazen de devlet yurdunda kalmanın da bir hayat tarzı haline gelmesi sebebiyle daimi kalınan bir mekana dönüşebilmektedir. Metropoldışı üniversite öğrencilerinden bazıları, üniversite yurtlarında beraber kaldıkları arkadaşlarıyla sorun yaşadıklarını da belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, üniversite yurtlarında kalırken çeşitli sorunlarla karşılaşmalarına rağmen daha ucuz olduğu için bu yurtlarda kalmak durumunda kaldıklarını ifade etmektedirler. Genel itibariyle üniversite yurtları, devlet yurtlarından daha konforlu olmasına rağmen, devlet yurtlarınıninkilere benzer işlevler görmektedir. Herhangi dini veya ideolojik bir grupla bağlantısız metropoldışı öğrenciler buralarda benzerlerini bulmaya çalışmaktadırlar. Üniversite yurtlarında benzerlerini bulan öğrenciler ardından öğrenci evine çıkmaktadırlar. Bazı metropoldışı öğrenciler için kendi kabuğuna çekilmek ve metropol kent içinde, kendine küçük bir yaşam alanı yaratmak, onların metropolde varolabilme taktiği haline gelebilmektedir. Kendine birden çok yönden benzeyen kişileri bulup onlarla beraber olmak, metropol kentin

tekinsiz, hoşgörüsüz, güvensiz ortamında varolma çabalarının en naifi sayılabilir. Bu taktik, bazen lise dönemlerinden itibaren planlamaya başlanarak bir proje haline getirilip üniversite kazanıldığında hayata geçirilmekte, bazen de çeşitli yurtlarda veya grupların içinde kalmalarına rağmen kendini bir türlü '*yerinde*' hissedemeyen öğrencilerin son çare olarak başvurduğu genel bir uygulama haline gelmektedir. Kaybolarak varolan metropoldışı gençler için, metropol kent kıyısında yaşanan, içerisine nüfuz edilmesi zarar getirebilecek olan bir mekandır.

Trafik sorunu, metropoldışı öğrenciler tarafından İstanbul'a gelmeden önce haberdar olunan ama önemsenmeyen ve nasıl başa çıkılacağı üzerine kafa yorulmayan bir konu olarak görülmektedir. Özellikle merkezi bölgelerdeki yolların bazı saatlerde çok sıkışık olması, öğrencilerin ulaşım için kullandıkları toplu taşıma araçlarının çok kalabalık olması, metropolde bir yere ulaşmak için mesafelerin uzun vaktin dar olması, metropoldeki yaya akışının bir tür koşuşturma şeklinde olması, taksiye binen öğrencilerin dışardan geldiği anlaşıldığında kandırılmaya çalışılmaları metropol trafiğini metropoldışı öğrenciler için bir '*keşmekeş*'e çevirmektedir. Metropoldışı öğrenciler, barınma ve ulaşım sorunlarının çözülmesi için önerilerde bulunmaktadırlar. Buna göre, devletin öğrenci yurtları yerine apart daireler yapmasını ve İstanbul'daki akbil uygulaması gibi elektronik bilet uygulamalarının tek bir elektronik bilet halinde tüm Türkiye'de yaygınlaştırılmasını istemektedirler.

Metropol kent, metropoldışı üniversite gençlerinin karşı karşıya kaldıkları yalnızlık ve kimsesizlik ölçüsünde kendi kimliğini yeniden düşündüğü, tasarladığı ve kurduğu bir mekana tekabül etmektedir. Özellikle kendi etnik kökenine mensup insanların kitlesel olarak haksızlığa uğradığını düşünen gençler, kendi deneyimleriyle toplumun çoğunluğunun kendi kökenlerine dair algılarını birleştirerek, etnik bir hassasiyet ya da dini bir aldırmaçlık geliştirebilmektedir. Metropol kent ortamı metropoldışı öğrencilerin etnik kökenlerine bağlılık konusunda farklı etkiler yaratabilmektedir. Farklı etnik kökenlerden gelen metropoldışı öğrencilerden kimileri kendi etnik kimliklerine metropol kentte daha çok sarılırken, diğerleri toplumun çoğunluğunu oluşturduğunu düşündüğü kesimle fikri bir bütünleşme gerçekleştirmeye

çalışmaktadır. Bunun için dil ve kültür farklılıkları ikincilleştirilerek folklorik düzeye indirgenmekte, tarihin inşasına dair ulus-devletçi mitler yeniden üretilmektedir.

Metropoldışı öğrenciler metropolle karşılaşma süreçlerinde, arkadaş grubundan dini veya ideolojik gruplara değin bir grup desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Metropolde geçen süre içerisinde destek alınan gruplarla ilişkiler sıkılaşabilmekte veya gevşeyebilmektedir. Destek alınan grupla ilişkilerin gevşemesi veya kopması, çoğunlukla kişiyi kendi ihtiyaçları üzerine daha fazla yoğunlaştırmaktadır. Dini ve ideolojik oluşumlar, metropoldışı öğrencilerden üye kazanabilmek için öğrencilerin barınma ihtiyaçlarına konforlu çözümler üretmeye çalışmaktadırlar. Dini ve ideolojik oluşumlara üye olan öğrencilerin tek motivi barınma ihtiyaçlarının giderilmesi olmasa da, bu oluşumların sağladığı konaklama imkanlarından yararlanan öğrenciler bu imkanlardan faydalanmaya devam etmek için görünürde gönüllü olarak bu oluşumlara hizmet etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu oluşumlar, öğrencilerin mezuniyet sonrası planları için de önemli bir dayanak noktasını teşkil etmektedir. Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda özellikle çeşitli dini gruplara duyulan güven bu gruplarda kalan öğrenciler arasında yaygın durumdadır. Bazı metropoldışı öğrenciler kaldıkları cemaatlerin kendinden talep ettiklerini ve kendisine imkan olarak verdiklerini, bir tür alışveriş ilişkisi olarak çözümlemektedir. Kendini siyasi gruplarla tanımlayan öğrenciler ise, bu gruplardan arkadaşlarla ev arkadaşlığı yapmaktadırlar. Dini cemaatler kadar sistematik olmasa da, kendi içlerinde bir yardımlaşma ağı örebilmektedirler. Sol gençlik örgütleri kendi içlerinde bir tür komünal hayat tarzı yaratmaya çalışmaktadır. Hangi oluşum içerisinde yer alırsa alsın, metropoldışı öğrencilerin metropol kentte bir tür sığınak aramaları, öğrencilerin inanç ve ideolojileri doğrultusunda maddi ve manevi olarak kendilerini destekleyecek bir grubun içinde yer almaktan duydukları memnuniyet, öğrencilerin içinde yer aldıkları oluşumlara aşinalıklarının arttığı nispette gündelik hayatlarının bu oluşumlarca kontrol edilmesi, bu oluşumların/yarı şeffaf akran kabilelerin metropol kentte yaşayabilme sanatının öğrenildiği/aktarıldığı bir düzlem haline getirmektedir.

Metropoldışı üniversite gençliğinin bir kısmı için din, metropolde kimlik ve destek arayışlarına bir cevap niteliği taşımaktadır. Kişi dini gruplarla ilişki içerisinde kendini tanıyabilmekte/tanımlayabilmektedir. Ayrıca dini yaşayış tarzı, hayat tarzlarının ayrımında en önemli göstergelerden birini oluşturmaktadır. Dini yaşayış şekillerine göre bireysel dindarlık ve cemaat dindarlığı, üniversiteli gençlerin iki farklı dini yaşam tarzı karşımıza çıkmaktadır. Örnekleme dahilinde beliren dine karşı ilgisizlikle din ile ilgili başka türlü bir hayat tarzı olduğu için ayrıca incelenmiştir. Deizmden tasavvufa değin farklı inanç renkleriyle ortaya çıkan bireysel dindar metropoldışı öğrencilerden başörtülü olanları, sık sık bir cemaate bağlı sanıldıklarından şikayetçi olmaktadır. Dini cemaatlere kalan metropoldışı öğrenciler, gündelik hayatlarını daha dindar yaşamak arzusunda olmaktadır. Buralarda barınan metropoldışı öğrenciler, zamanla kaldıkları cemaatin isteğine uygun bir dindarlık anlayışını benimsemektedirler. Dini hayat tarzı olarak da, yorumlarını benimsedikleri cemaatin önerdiği yaşam tarzını '*hayatlarına hakim kılan*' metropoldışı öğrenciler, bir süre sonra içinde yer aldıkları cemaatlerin dindarlığını yaşamaya başlamaktadırlar. Metropoldışı öğrenciler, cemaat içindeki itaat kültürüne, kendilerine verilen '*emirler*'in sorgulanamamasına, cemaat abilerinin sözlerindeki çelişkilere, dini cemaatlerin milliyetçi bir söylem geliştirmesine, cemaate ait kitapların ön plana çıkarılmasına, sigara ve flört yasaklarına karşı aktif ya da pasif olarak direnç geliştirmektedirler. Metropoldışı üniversite gençliği dine ilgisizliği bazen sadece ilgisizlik olarak kalmakta, bazense Ateistik ya da Agnostik öğeler içermektedir. Çalışma kapsamında özellikle Alevi gençlerin dini bağlarının zayıfladığı tespit edilmiştir. Din adamlarını yetiştirme, ibadet mekanlarının resmi olarak tanınması gibi pek çok sorunla uğraşan Alevi inancı mensuplarının yeni kuşağı, mevcut din adamları kadrosunu kendi entelektüel ve kültürel seviyelerinde görmemektedir. Bu durum da onların, dini inanışlardan toptan yüz çevirmelerine sebep olmaktadır. Ateist ebeveynli ailelerde büyüyen gençlerin ise, Agnostisizme meylettiği çalışma kapsamında görülmektedir.

Metropol kentte, tüketim ürünlerinin bol ve çok çeşitli olması, insanların yeni tatlar tatmasına, yeni ürünler denemesine ve tüketim alışkanlıklarında değişiklikler yapmasına sebep olmaktadır. Tüketim alışkanlıkları, üniversiteli gençlerin kabileleşmesine sebep olan hayat tarzlarının yerleşik ve görünür olmasını sağlamaktadır. Araştırma esnasında, metropoldışı üniversite gençliği metropole geldikten sonra tüketim alışkanlıklarında değişiklikler olduğunu ifade etmektedir. Üniversite öğrencileri arasındaki genel kanı metropol kentte yaşamının, tüketim alışkanlıklarını değiştirdiğidir. Örneklemedeki öğrencilerin bu duruma dair pek çok farklı taktik geliştirmiş olduğu görülmüştür. Bu taktikler, olabildiği kadar az harcama ve olabildiği kadar çok kaynak bulma noktasında yoğunlaşmaktadır. Mesela, metropoldışı öğrenciler arasında kampüs içerisinde dolaşıma giren/sokulan giyim-kuşam trendleri hızla yayılabilmektedir. Üniversiteye okumaya başlayan metropoldışı öğrenciler, daha önce pek yapmadıkları bir şeyle, giysi alışverişiyle uğraşmakla karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada, markalı giysi tedarik etmekten ucuz ama kaliteli görünen ürünleri satın almaya değin farklı taktikler geliştirirler. Her bir alışveriş taktiğinin kendi içinde bir mantığı ve kişiyi bu taktiği uygulamaya yöneltten kültürel bir çerçevesi vardır. Metropoldışı öğrencilerin tüketim alışkanlıklarının metropol kente geldikten sonra değiştiği gözlenmektedir. Bu değişimin ana mihveri, metropol kent ve üniversite çevresinde beliren trenddir. Bu trend televizyon dizileri, reklamlar, hazır giyim mağazalarının yeni ürünleri ile belirlenmekte ve gençler arasında etkileşim yoluyla yayılmaktadır. Üniversiteli gençler, markalı ürünler yanında çakma ürünlere de rağbet göstermektedir. Bankamatikten parayı mümkün olduğu kadar geç çekmek, sinema filmlerini sinema yerine internetten takip etmek, yeni bir ürün alırken fiyatını birden fazla yere sormak veya indirim vaktini beklemek, metropoldışı öğrencilerin alışveriş alışkanlıklarında geliştirdikleri bazı taktiklerdir.

Örneklememiz kapsamındaki üniversite gençlerini dijital yerli kavramıyla nitelemek mümkündür. Bilgisayar, video oyunları, internet ve çok fonksiyonlu cep telefonlarını dijital dilini, anadili gibi kullanmaktadır. Örnekleme yer alan ve

metropol kentte yaşayan öğrenciler için internet, cep telefonu vs. gibi elektronik iletişim araçları hayatın bir parçası haline gelmiştir. Öğrenciler için internet sadece sanal bir dünya değil, reel ilişki ve etkileşimlerin de gerçekleştiği büyük bir sosyal ağ haline dönüşmüştür. Öyle ki, öğrenciler, okuldaki derslerin iptal olup olmaması ya da sınavların ne zaman yapılacağı veya hangi konuları kapsadığı gibi bilgileri dahi internet üzerinden edinmektedir. Ayrıca internet üzerinde yer alan sosyal ağlar öğrencilerin meşreplerine göre birbirinden farklı sosyal etkileşimlere girmeleri için – sevgili edinmekten, protesto eylemlerine katılıma kadar- bir araç olmaktadır. Cep telefonları için de söylenebilecek ilk söz, artık sadece cepte taşınan bir telefon olmadıklarıdır. İnternette erişimine her daim açık cep telefonları, bazen bir mp3 çalar, bazen bir fotoğraf makinesi olarak da işlemektedir. İnternet kullanımı kalınan yerle doğru orantılı olarak sıklaşmakta ya da seyrekleşmektedir. Mesela Gülen cemaatinin evlerinde kalan İÜ’lü öğrenciler kaldıkları evlerde internete asla giremezken, BÜ’lü ve İBÜ’lü öğrencilerin evlerinde sim kart modemleriyle internete girilmesine izin verilmektedir. Metropoldışı öğrenciler internet üzerinden sosyalleşme imkanları devşirmektedir. İnternete erişim imkanlarının, kalınan yerle ve maddi güçle doğrudan irtibatlı olduğu görülmektedir. Benzer bir durum telefon gibi haberleşme imkanları için de geçerlidir.

Metropoldışı öğrenciler, İstanbul’a geldiklerinde kendi memleketlerinden olmayan kültürel imkanlarla karşılaştıklarını belirtmektedirler. Yeni kültürel ifade tarzları metropoldışı öğrencileri metropolleştiren bir etken olabilmektedir. İstanbul, pek çok kültürel etkinlik ve programla karşılaşılın, bunlara katılıp katılmama seçeneğini de içinde barındıran bir şehirdir. Metropoldışı gençler gönüllülük ve hobi faaliyetlerine katıldıkça, metropol kente daha fazla uyum sağlamaktadırlar. İstanbul, üniversite öğrencilerine sadece eğitim ortamı değil aynı zamanda sanat ve bilime kolay erişim imkanı sağlayan bir şehirdir. Bazı metropoldışı öğrencilere göre, memleketindeki gündelik hayat ile İstanbul’daki gündelik hayatın en önemli farkı zamanı kullanım becerisi oluşturmaktadır. Farklı zaman algılarından ve uzam mesafelerinden doğan zaman kullanma becerileri, metropoldışı öğrencileri metropolleştiren bir etken

olmaktadır. Uzamın genişliği ve serbest zamanda yapılacak etkinliklerin bolluğu, metropolleşen öğrenci bedenlerinin metropol kentte daha fazla süre ve sıkılmaksızın salınmasını sağlamaktadır. Metropoldışı öğrenciler bu süre zarfında, daha fazla kültürel aktivitelere vakit ayırabilmektedirler. Sanat faaliyetlerine katılım, metropoldışı gençlerin kendilerini metropollü hissetmelerine neden olmaktadır. Uluslararası boyutta meşhur sanatçıların eserlerinin İstanbul'da sergilenmesi, pek çok sanat eseri ve gösterimine kolay ulaşılabilmesi, sanatla ilgili eğitimlerin bol ve ucuz –bazen bedelsiz- olması dolayısıyla, sanatla ilgilenmek metropolleşebilmenin bir şartı haline gelmektedir. Metropoldışı öğrenciler, memleketlerinde daha önce bulamadıkları ölçüde bol ve –çoğu zaman- ucuz bu faaliyetlere mümkün olduğunca katılmaya çalışmaktadırlar. Özellikle herhangi bir dini ya da ideolojik grupla ilgili olmayan öğrencilerin, gönüllülük ve hobi faaliyetleri kadar, sanatsal ve bilimsel faaliyetlere de önem verdikleri görülmektedir. Bu durumun temel sebebi, kendilerine ayıracak daha fazla zamana sahip olmalarıdır. Ayrıca metropoldışı öğrenciler, metropoldeki tüketim alışkanlıklarıyla taşradakilerin giderek benzeştiğini ifade etmektedirler. Bu durumun bir sebebi üreticilerin reklam ve bayilik yoluyla taşraya inmeleri, diğeri ise geleneksel olmayan tüketim kalıplarının taşraya açılan üniversitelerin öğrencilerinin eliyle yaygınlaşması ve sıradanlaştırılmasıdır. Metropoldışı öğrencilerden bazıları, memleketlerine devletin ve özel sektörün yeni üniversiteler açmasını, memleketlerine karşı planlı bir ahlak bozma operasyonu olduğunu düşünmektedirler. Bu öğrenciler, yeni açılan üniversitelere gelen öğrencilerin memleketlerindeki mahalle baskısını takmayacaklarını, özgürlüğü merkeze alan bir tavır geliştireceklerini bu yüzden de yaşadıkları şehirlerdeki dinsel görünümünün erozyona uğrayacağını düşünmektedirler. Taşrada üniversite okumaya gelen öğrencilerin bir tür '*değişim/dönüşüm faili*' gibi çalışmaları, sadece bazı muhafazakar metropoldışı üniversite gençleri arasında değil, kamuoyu önünde de tartışılan bir husus haline gelmektedir.

Metropoldışı öğrencileri için metropol kentte görev aldıkları gönüllülük ve hobi faaliyetleri, onları içinde bulundukları metropol kente bağlayan, yeni ilişki ağları

kurmalarını sağlayan, bir iŖe yaradığı/bir Ŗey becerdiği duygusunu kendilerinde uyandıran ve böylece metropol kente uyum sağlamalarını sağlayan kanallardan biri olarak iŖlev görmektedir. Genellikle herhangi bir dini ya da ideolojik grupla iliŖkili olmayan niversite öğrencileri, serbest zamanlarını sivil toplum kuruluŖu (STK) faaliyetleri ve hobileriyle değerlendirmektedir. Bazen dini ve ideolojik grupların da kendilerini medya üzerinden STK olarak sunma gayretlerine rastlanılmaktadır. Üniversite öğrencilerini hobilerini ya üniversitelerindeki bir kulübe ye olarak, ya kurs alarak ya da amatör olarak arkadaşlarıyla beraber gerekleŖtirmektedirler. İdeolojik bir grupla kendini tanımlayan metropoldiŖi öğrenciler gibi, dini cemaatlerde kalan metropoldiŖi niversiteli gençlerin de kaldıkları yerler bu hobilerini gerekleŖtirmede önemli belirleyiciler ya da yönlendiriciler olmaktadır. Bu ğrenciler, bireysel hobilerinden bahsederken bile fiillerinde birinci oğul Ŗahıs sigasını tercih etmektedir. Bu durumun sebebi olarak; kendilerini bir grupla tanımladıkları için bireysel hareket etmelerinin mümkün olmadığını söylemektedirler. Bir dini ya da ideolojik gruba ye olanlar da, kendi grŖleri doğrultusunda bir seçmece içerisinde sanatsal ve bilimsel faaliyetleri takip etmekte veya bu tür faaliyetleri bizzat kendileri üretmektedirler. Bu bağlamda, metropol üniversitelerinde ğrenci kulüplerinin gizil politik fonksiyonları olduğu görülmektedir. MetropoldiŖi ğrencilere göre, ideolojik gruplar kulpleŖme eğilimindedir. Okudukları niversitelerdeki ğrenci kulüplerinin dikey ve yatay sosyal farklılıklara göre dizayn edildiğini dŖnmektedirler. Öğrenci kulüpleri, gençlerin kategorileŖtiđi alanlara dnŖme eğilimindedir. Yani bir niversiteli gencin hangi kulübe devam ettiğine bakılarak, hangi zihinsel/eylemsel kategoriye ait olduğu söylenebilmektedir.

MetropoldiŖi niversite gençliğinin metropolleŖme sürecinde cinselliğe dair grŖleri büyük oranda deđiŖmekte/dnŖmektedir. Bu deđiŖim/dnŖmler metropolleŖmenin önemli sonuçları arasındadır. AraŖtırma sonuçlarına göre niversite okumaya gelen bazı metropoldiŖi gençlerin akademik olmayan beklentilerinden birinin, niversite ortamında daha rahat flört edebilmek olduğu söylenilebilir. Metropol kentte

üniversite okuyan bir öğrencinin birileriyle çıkması yakın çevresi tarafından da beklenir olmuştur. Hemen her görüşten pek çok metropoldışı genç, üniversiteli bir gencin cinselliği yaşaması konusunda özgür olması gerektiğini düşünmektedir. Fakat mesela, bu özgürlüğü savunan başörtülü bir üniversite öğrencisi muhafazakar değer yargıları sebebiyle, kendisinin bu konuda daha dikkatli olduğunu ifade ederken; aynı özgürlüğü savunan ve kendisini dinsiz olarak tanımlayan başka bir üniversite öğrencisi evleneceği kadında bekaretin kendisi için önemli olduğunu belirtmektedir. Metropoldışı öğrenciler her ne kadar cinselliği herkesin istediği gibi yaşaması gerektiğini söylemini dile getirirler de, metropol kente göre daha kapalı bir kültürel yapıyı işaretleyen taşradan tevarüs ettikleri ahlak anlayışını içten içe korumaktadırlar. Özgürlükçü ahlak anlayışının kadını bir meta durumuna düşürebileceğini düşünen metropoldışı gençler ise, cinsellik öncesi nikah önemsemekle birlikte, üniversite ortamında aileden gizli olarak yapılan dini nikah uygulamasının erkekte çok kadına zarar verdiğini düşünmektedir. Dini cemaatlerde kalan metropoldışı öğrencilerin, siyasal ve kültürel konulara katılımlarında olduğu gibi, kadın-erkek ilişkilerine dair bazı kuralların da kendilerine cemaatleri tarafından dayatıldığını düşündükleri tespit edilmiştir. Dini cemaatlerde kalan metropoldışı öğrenciler, bu kuralları mantığa bürüyerek hayata geçirmektedir.

Metropol kent üniversitesinde cinselliğe dayalı mekansal ayırım bariz bir şekilde uygulanabilmektedir. Mesela İÜ'nün dini eğitimi odak olarak alan fakülte ve bölümlerinde, kamusal mekanların cinsiyet bazında ikiye ayrılarak kullanıldığı görüşmüştür. Sınıflar, amfiler, kantinler vs. haremlik ve selamlık olarak kullanılmaktadır. Bu duruma istisna teşkil edebilecek De Certeau'cu anlamdaki '*kullanım*'lar, üniversite hocaları tarafından direkt olarak '*düzeltilmekte*'dir. Bu kullanımların ne kadar sağlıklı olduğuna dair bazı eleştiriler kimi kız öğrenciler tarafından getirilirken, cinsiyet bazında ayrımcılığın doğal ve dini olduğunu savunan bazı erkek öğrenciler okudukları fakülte ve bölümlerde var olan cinsiyete dayalı mekansal ayırımı yeterli görmemektedirler.

Metropol kent, metropoldışı öğrencilere daha önce karşılaşmadıkları sosyal gruplarla karşılaşma imkanı da vermektedir. Mülakat kapsamında hem kadın-erkek ilişkilerine hem de LGBT bireylere bakış ve bu bakıştaki değişimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Genel itibariyle metropolde okumaya gelen üniversite öğrencilerinin metropolde geçirdikleri yıllara paralel oranda, cinsellik üzerinden kurulan ilişkilere taşrada edindiklerinden ‘*daha geniş*’ ve ‘*daha anlayışlı*’ bakmaya başladıkları tespit edilmiştir. Metropoldışı öğrenciler ilk kez karşılaştıkları toplumsal gruplardan bahsederken, en fazla zikrettikleri toplumsal grup LGBT bireyler olmaktadır. Bu karşılaşma kent mekanlarında veya üniversite içerisinde olabilmektedir. Örneklem dahilindeki her üç üniversitede de örgütlenen LGBT öğrenciler, örneklem üniversitelerinde görünür olma noktasında pek fazla sıkıntı yaşamamaktadırlar. Metropoldışı LGBT öğrencilerin bir kısmı, Türkiye’de özellikle siyaset kurumunun eşcinselliği bir hastalık ya da sapkınlık gibi gösteren açıklamalarından ötürü tedirgin olduklarını, kendileri ikinci sınıf vatandaş gibi hissettiklerini ve hatta bu yüzden ülkeyi terk etmeyi dahi düşündüklerini belirtmektedirler. Mülakat ve odak grup görüşmelerinde şahit olunduğu üzere, Tıp Fakültesi öğrencilerinin dahi eşcinselliğin hastalık olup olmadığına dair akademik bir bilgiyle teçhiz edilmemeleri ciddi bir eksikliktir. Üniversiteli gençler, hayat tarzlarına ve ideolojik konumlanışlarına göre fikir sahibi olmakta ve bu fikirleri bir tartışmada kullanırken argümanlarını ortaya koymakta zorlanmaktadırlar. Çünkü bilginin olmadığı yerde, ön kabuller ve önyargılar gençlerin karar mekanizmalarını tetiklemektedir. Muhafazakar dünya görüşüne sahip metropoldışı üniversite öğrencilerinin LGBT bireyleri konusundaki kendi aralarında bulunan fikir ayrılıkları barizdir. Bazıları eşcinselliği anormal bir durum olarak nitelerken, diğerleri eşcinselliğin doğuştan gelen bir yönelim olduğunu düşünmektedirler. Muhafazakar hayat görüşüne sahip olan öğrenciler, Gülen cemaatine mensup olanlar ve kendilerini modern-muhafazakar olarak tanımlayanlar hariç, LGBT bireylere karşı hoşgörülü bir söylem geliştirmemektedirler. Gülen cemaatine mensup öğrencilerin çoğu ise, eşcinselliğin doğuştan gelen bir yönelim olduğunu fakat eşcinsellerin eşcinsel aktivitede bulunmasının günah olduğunu düşünmektedir. Aynı kanaati kendilerini modern-muhafazakar olarak tanımlayan

metropoldışı öğrenciler de paylaşmaktadırlar. Genel olarak, LGBT bireylere bakıştaki değişimin metropoldışı öğrencilerin metropolleşmesi sürecinde önemli göstergelerden birini oluşturduğu söylenebilir. Eşcinselliğin doğal bir yönelim olduğuna dair söylem –psikiyatrik verilerin de bu durumu desteklemesi sayesinde- metropoldışı öğrencilerin metropolleşmesi esnasında sindirdikleri ve katıldıkları bir söylem olmaktadır. Metropoldışı öğrenciler, bir gün LGBT bireylerin toplantısına giderken, diğer gün dini bir cemaatin toplantısına gitmelerini İstanbul’da yaşamının bir gereği olarak gördüklerini, bu durumun artık kendileri için normalleştiğini ifade etmektedirler. Metropoldışı bireyler, metropolün farklılık ve hatta zıtlıkların yan yana yer almasını normalleştirdiğini, bu normalleşmeye ayak uydurdukları süreçte kendilerinin de metropolleştiğini düşünmektedirler.

Metropole geldiği andan itibaren metropol kent uzamına uyum sağlama yahut metropolleşme süreciyle karşı karşıya kalan metropoldışı üniversite öğrencileri, kampüs içerisinde yarı şeffaf akran kabileler halinde salınmaktadırlar. Metropoldışı öğrencilerin metropolleşme süreci, daha ziyade kentte varolabilme taktikleri, metropole erişebilme çabaları, etnik ve dini kimlikleri üzerinden, tüketim alışkanlıkları ve cinsellik üzerinden kurdukları ve yeniden kurdukları ilişkiler ile bu ilişkiler boyunca iktidar odaklarının stratejilerine karşı ürettikleri taktikler etrafında şekillenmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Tezler, Makaleler:

Abadan, Nermin: **Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri: Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği Üzerine Bir Araştırma**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1961.

Akan, Vildan: “Gençliğin Değerlendirilmesinde Yeni Sosyolojik Bir Yaklaşım”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, c. 4, sayı: Güz-1, Ankara, Sosyoloji Derneği Yayınları, 2001.

Akbalık, F. Gül: **Bilgilendirme ve Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Üniversiteye Uyumları Üzerine Etkisi**, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1997.

Akhunlar, Miraç Neslihan: **Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Uyum Süreçleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Maltepe Üniversitesi SBE, İstanbul, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Aktay, Yasin: “Pierre Bourdieu ve Bir Maxwell Cini Olarak Okul”, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

Al-Dabbagh, Wisam: **University Expectation and Subsequent Adjustment in Visible Minority Students**, Wilfrid Laurier University, Ontario, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Alpan, Ahmet: **Cumhuriyet Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Öğrencilerinde Çevreye ve Üniversiteye Uyum Sorunları**, Cumhuriyet Üniversitesi SBE, Sivas, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992.

Altunay, Arzu: **Hemşirelik Öğrencilerinin Üniversiteye Uyumunda Problem Çözmeye Dayalı Psikoeğitim Programının Etkinliğinin Değerlendirilmesi**, Hacettepe Üniversitesi SğBE, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010.

Annaberdiyev, Didar: **Türkiye'de Eğitim Gören Türk Cumhuriyetleri ve Türk Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Yardım Arama Tutumları, Psikolojik İhtiyaçları ve Psikolojik Uyumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**, Ege Üniversitesi SBE, İzmir, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Arı, Ramazan: **Üniversite Öğrencilerinin Baskın Ben Durumları ile Bazı Özlük Niteliklerinin, Ben Durumlarına, Atılganlık ve Uyum Düzeylerine Etkisi**, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1989.

Aries, Philippe: **Centuries of Childhood: A Social History of Family Life**, çev. Robert Baldick, New York, Jonathan Cape Lmt., 1962.

Armağan, İbrahim: **Gençlik Gözüyle Gençlik: 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği**, İstanbul, Kırkısraklılar Vakfı Yayını, 2004.

Astin, Alexander W. "Student Involvement: A Developmental Theory for Higher Education", **Journal of College Student Development**, c. 40, sayı: 5, September/October 1999.

Atılgan, Güçlü; vd.: **Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı: Türk Gençlerinde Gönüllük ve Sosyal Sermaye**, İstanbul, İnfakto Research, 2008.

Atiker, Erhan: **Bireyselleşme ve Toplumsal Farklılaşma**, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1995.

Avcı, Özlem: **İstanbul'da Dindar Üniversite Gençliği: İki Dünya Arasında**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.

Aytar, Volkan: **Metropol**, İstanbul, L&M Yayınları, 2005.

Ayhan, Funda: **Ege Üniversitesi Öğrencilerinin Üniversiteye Uyum Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi** Ege Üniversitesi SBE, İzmir, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Azmaz, Sibel: **Orta Asya Cumhuriyetleri'nden Gelen Uludağ Üniversitesi'nde Öğrenim Gören Öğrencilerin Uyum Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler**, Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Batı, Ayşe Hilal: **Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Birinci ve Altıncı Sınıf Öğrencilerinde Sağlık ve Uyum Düzeyi Değerlendirmesi**, Ege Üniversitesi SğBE, İzmir, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2000.

Barbarosoğlu, Fatma: **Berlin'in Bisikletleri ve Sivil Dikkatsizlik**, Yeni Şafak Gazetesi, 11.07.2008.

Bauman, Zygmunt: **Sosyolojik Düşünmek**, çev. Abdullah Yılmaz, 7. bs., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.

Bayhan, Vehbi **Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Becker, Howard S.; Michal M. McCall: **Symbolic Interaction and Cultural Studies**, Chicago, The University of Chicago Press, 1990.

Berman, Marshall: **Katı Olan Herşey Buharlaşıyor**, 12. bs., çev. Bülent Peker; Ümit Altuğ, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

Bilgen, Suzan: **Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Bazı Değişkenlerin Uyum Düzeylerine Etkisi**, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989.

Blackledge, David ve Barry Hunt: **Sociological Interpretation of Education**, Sydney, Croom Helm, 1985.

Blumer, Herbert: **Symbolic Interactionism: Perspective and Method**, California, University of California Press, 1986.

Bourdieu, Pierre: “Vive La Crise!: Sosyal Bilimde Heterodoksi İçin”, çev. Ümit Tatlıcan, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

Bozkurt, Aynur: **Cinsiyetleri, Fakülteleri ve Uyum Düzeyleri Farklı Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri**, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Brown-Weinstock, Paula: **Adjustment and Persistence of Students from an Urban Environment to a Rural Community College**, Syracuse University, New York, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.

Burcu, Esra: “Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma”, **Sosyoloji Araştırmaları Derneği**, c.1, sayı: 1-2, Ankara, 1998.

Calhoun, Craig: “Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları”, çev. Güney Çeğin, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., Der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

Canoğlu, Ayşe: **Talcott Parsons’ın Amerikan Sosyolojisine Katkıları**, İstanbul, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989.

Chaney, David: **Yaşam Tarzları**, çev. İrem Kutluk, Ankara, Dost Kitabevi, 1999.

Ceylan, Umut Sarp; vd.: **Eğitimin ‘Değer’i ve Gençlik: Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Coulon, Alain: **Etnometodoloji**, çev. Ümit Tatlıcan, Küre Yayınları, 2010.

Çakır, Osman: **Üniversite Öğrencilerinde Uyuma Dönük Başaçıkma Davranışları, Depresyon ve Psikolojik Belirtiler**, Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE, Trabzon, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Çiftçi, Seçil: **Sigara İçen ve İçmeyen Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Uyum Düzeyleri**, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997.

De Certeau, Michel: **Gündelik Hayatın Keşfi –I: Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları**, çev. Lale Arslan Özcan, Ankara, Dost Yayınları, 1990.

Deniz, A. Çağlar: “Eğitilmiş Gençliği Anlamada Yeni Bir Tipoloji Önerisi: Cool Gençlik”, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c.V, sayı: 2, 2012.

Doğan, Ali Ekber: “Mekan Üretimi ve Gündelik Hayatın Birikim ve Emek Süreçleriyle İlişkisine Kayseri’den Bakmak”, **Praksis**, c. 16, 2007.

Doğan, İsmail: “Gençlik ve Gençlik Sorunları”, **Türk Aile Ansiklopedisi**, c. 2, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991.

Doğanay, Hayati: **Türkiye Beşeri Coğrafyası**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.

Durkheim, Emile: **Rules of Sociological Methods**, ter. W. D. Halls, New York, The Free Press, 1982.

Durkheim, Emile: **Sociology and Philosophy**, ter. D. F. Pocock, New York, Routledge, 2010.

Durkheim, Emile: **Suicide: A Study in Sociology**, ter. John A. Spaulding ve George Simpson, London, Routledge, 2005.

Düzen, N. Ekrem: **Üniversite Gençliğinin İhtiyaçlarının Araştırılması: 2009**, İstanbul, Toplum Gönüllüleri Vakfı Yayınları, 2009.

- Erdoğan, Emre: **Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği**, 2006, s.10; (Çevrimiçi), http://www.urbanhobbit.net/PDF/Sosyal%20Sermaye_emre%20erdogan.pdf, 10.02.2012.
- Ergeç, Evren; vd.: **Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Raporu** , İstanbul, Toplum Gönüllüleri Vakfı, 2007.
- Erkilet, Alev: **Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları: Sorokin, Parsons, Dahrendorf, Merton**, Ankara, Hece Yayınları, 2007.
- Featherstone, Mike: **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**, 2. bs., çev. Mehmet Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.
- Fiske, Robert: **Understanding Popular Culture**, 2.bs., Londra ve New York, Routledge, 1990.
- Foucault, Michel: “ The Subject and Power”, **Critical Inquiry**, c.8, sayı: 4, Chicago, The University of Chicago Press, 1982.
- Furnham, Adrian ve Barrie Stacey: **Young People’s Understanding of Society**, London, Routledge, 1991.
- Garfinkel, Harold: “Respecification”, **Ethnomethodology and the Human Sciences**, ed. Graham Button, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.
- Garfinkel, Harold: **Studies in Ethnomethodology**, New Jersey, Prentice Hall, 1967.
- Garfinkel, Harold: “Studies of the Routine Grounds od Everyday Activities”, **Studies in Social Interaction**, ed. David Sudnow, New York, The Free Press, 1972.
- Garvey, Diane E.: **Student Adjustment: The Freshman Dilemma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi,Capella University, Minnesota, 2007.
- Gürses, Fulya; Hasan Basri Gürses: **Dünya’da ve Türkiye’de Gençlik**, İstanbul, Der Yayınları, 1979.

Göney, Süha: **Şehir Coğrafyası**, 3. bs., İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1995.

Giddens, Anthony: 'Introduction', **The Constitution of Society**, University of California Press, 1984, çev. Ümit Tatlıcan, Yayınlanmamış Çeviri, t.y.

Goffman, Erving: **Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings**, New York, The Free Press, 1966.

Goffman, Erving: **Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu**, çev. Barış Cezzar, İstanbul, Metis Yayınları, 2009.

Goffman, Erving: **Stigma: Notes on The Management of Spoiled Identity**, 3. bs., New York, Penguin Books, 1990.

Goffman, Erving: **The Presentation of Self in Everyday Life**, Edinburgh, University of Edinburgh Social Science Research Center, 1956.

Güngör, Ayşegül: **Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Destek, Negatif Yaşam Olayları, Öfkenin İfade Edilme Biçimi ile Kendini Suçlamanın Fiziksel Sağlık ve Sosyal Uyumla Olan İlişkilerinin İncelenmesi** Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Harmanşah, Ömür: "Mekansal Hikayeler: Kentin Kalbine Bir Yürüyüş", **Mimarlık Dergisi**, sayı: 274, Ankara, Mimarlar Odası, 1997.

Harootunian, Harry: **Tarihin Huzursuzluğu: Modernlik, Kültürel Pratik ve Gündelik Hayat Sorunu**, çev. Mehmet Evren Dinçer, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2006.

Harvey, David: **Umut Mekanları**, 2. bs., çev. Zeynep Gambetti, İstanbul, Metis Yayınları, 2011.

Heritage, John: **Garfinkel and Ethnomethodology**, Cambridge, Polity Press, 1984.

Hill, Patricia Gale Harrist: **First-Year Students' Adjustment to a University: The Role of E-Mentoring**, Texas A&M University - Corpus Christi, Texas, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2006.

İdemen, Beril: “Sosyal Köken, Habitus ve Eğitim: Pierre Bourdieu’nun Yeniden-Üretim Kavramı”, **Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları**, der: Nurhan Yentürk, vd. , İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Karaman, Hayrettin: **Tahammül mü, Hoş Görmek mi?**, Yeni Şafak Gazetesi, 07 Ağustos 2011.

Katz, Shoshana: **Individual and Environmental Factors Associated with College Adjustment**, Wayne State University, Michigan, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008.

Kaya, Ali: “Pierre Bourdieu’nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı”, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

Kazgan, Gülten: **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Kentel, Ferhat: “Türkiye’de Genç Olmak: Konformizm ya da Siyasetin Yeniden İnşası”, **Birikim Dergisi**, c.196, İstanbul, Birikim Yayıncılık, 2005.

Kentel, Ferhat; vd. : **Algılar ve Zihniyet Yapıları; Milletın Bölünmez Bütünlüğü; Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler)**, İstanbul, TESEV Yayınları, 2007.

Kılıçbay, Mehmet Ali: **Şehirler ve Kentler**, 2. bs., Ankara, İmge Yayınevi, 2000.

Kışlalı, Ahmet Taner: **Öğrenci Ayaklanmaları**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1974.

Kıray, Mübeccel B. : **Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası**, 3. bs., İstanbul, Bağlam Yayınları, 2000.

Kirman, Mehmet Ali: **Din ve Sekülerleşme: Üniversite Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma**, Adana, Karahan Kitabevi, 2005.

Kozanoğlu, Hayri: **Yuppieler ve Bizim Kuşak**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

Kocatürk, Sıdıka: **Halk Oyunlarında Düzenli Katılımın Üniversite Öğrencilerinin Depresyon ve Uyum Düzeylerine Etkisinin Araştırılması**, Muğla Üniversitesi SBE, Muğla, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Köseli, Ferda Gül: **Fırat Üniversitesi Öğrencilerinde Uyum Sorunları**, Fırat Üniversitesi SBE, Elazığ, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Kurtaran, Yörük: “Gençler İçin Bir Sosyal Politika Önerisi: Nasıl Bir Gençlik Çalışması”, **Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Raporu**, İstanbul, Toplum Gönüllüleri Vakfı, 2007.

Layder, Derek: **Sosyal Teoriye Giriş**, çev. Ümit Tatlıcan, 2. bs., İstanbul, Küre Yayınları, 2010.

Lefebvre, Henri: **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, çev. Işın Gürbüz, 2. bs., İstanbul, Metis Yayınları, 2007.

Lefebvre, Henri: **The Production of Space**, çev. Donald Nicholson-Smith, Oxford, Blackwell, 1991.

Lüküslü, Demet: **Türkiye’de Gençlik Miti: 1980 Sonrası Türkiye Gençliği**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

Martin, Krista: **Social Support, Campus Involvement and The Adjustment to University**, Saint Thomas University, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, yy, 1996.

McDonald, Kevin: **Subjectivity and Social Experience: Identity Action and Youth Experience**, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

Murphy, Michael Charles: **The Adjustment of Rural High School Students to a Large, Urban Universities: The Identification of Stressors and Coping Behaviors**, The University of Texas, Austin, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1984.

Oğuz, Nagihan: **Üniversite Öğrencilerinde Bilişsel Çarpıtmalar ve Uyum Sorunları** Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999.

Orbay, Özge: **Resilience/Vulnerability Factors as Predictors of Turkish University Students' Adjustment to College** (Türk Üniversite Öğrencilerinin Uyumlarını Etkileyen Yatkınlıklar ve Koruyucu Faktörler) Ortadoğu Teknik Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.

Otlı, Fatma Nihal: **College Adjustment of International Students: The Role of Gender, Acculturative Stress, Coping Skills, Cultural Distance, and Perceived Social Support** (Uluslararası Öğrencilerin Üniversite Uyumu: Cinsiyet, Kültürleşme Stresi, Başa Çıkma Becerileri, Kültürel Uzaklık ve Algılanan Sosyal Desteğin Rolü), Ortadoğu Teknik Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Öncü, Ayşe: “1990’larda Küresel Tüketim, Cinselliğin Sergilenmesi ve İstanbul’un Yeniden Biçimlenmesi”, **Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat**, 2. bs., haz. Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber, İstanbul, Metis Yayınları, 2005.

Parsons, Talcott: **Essays in Sociological Theory**, Illinois, The Free Press, 1964.

Parsons, Talcott: **The Social System**, London, Routledge, 1991.

Poloma, Margaret M.: **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, çev. Hayriye Erbaş, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1993.

Prensky, Marc: “Digital Natives, Digital Immigrants”, **On The Horizon**, c. 9, sayı:5, 2001, s.1; (Çevrimiçi), <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> , 09.07.2012.

Prus, Robert: **Symbolic Interaction and Ethnografic Research: Intersubjectivity and the Study of Human Lived Experience**, Albany, State University of New York Press, 1996.

Richter, Rudolf: **Sosyolojik Paradigmalar**, çev. Necmeddin Doğan, İstanbul, Küre Yayınları, 2012.

Ritchie, Kerri: **Factors Affecting the Transition to University**, The University of New Brunswick, Yayınlanmamış Doktora Tezi, New Brunswick, 2003.

Ritzer, George: **Toplumun Mcdonaldlaştırılması**, 2. bs., çev. Şen Süer Kaya, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011.

Rock, Paul: **The Making of Symbolic Interactionism**, New Jersey, Rowman and Littlefield, 1979.

Saran, Nephane: **Üniversite Gençliği: Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ile Öğrenci Hareketlerinin Teorik ve Deneysel Seviyede Açıklanması**, İstanbul, İÜ Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1975.

Sabuktay, Ayşegül: “Kızılay’da Gündelik Hayat ve Yönetim”, **Mülkiye Dergisi**, c. 32, sayı: 261, 2008.

Saktanber, Ayşe: “Türkiye’nin İslamcı Gençliği”, **Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat**, 2. bs., haz.: Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber, İstanbul, Metis Yayınları, 2005.

Sanders, Jimmy M.: “Ethnic Boundaries and Identity in Plural Societies”, **Annual Review of Sociology**, c. 28, 2002.

Schultz, Bruce Robert: **A Descriptive Study of Freshmen Adjustment to College at The University of Alaska**, University of La Verne, California, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008.

Semyonov, Moshe; Gorodzeisky, Anastasia; Glikman, Anya: “Neighbourhood Ethnic Composition and Resident Perception of Safety in European Countries”, **Social Problems**, c. 59, sayı: 1, University of California Press, Şubat-2012.

Selişik, Zeynep Eda Sun: **College Adjustment: A Study on English Prep School Students Studying in Northern Cyprus** (Kuzey Kıbrıs’ta Okuyan İngilizce Hazırlık Okulu Öğrencilerinin Üniversiteye Uyumuna Üzerine bir Çalışma), Ortadoğu Teknik Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.

Sevinç, Seda: **Mersin Üniversitesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik, Sosyal, Kişisel ve Kurumsal Uyumlarını Olumsuz Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi**, Mersin Üniversitesi SBE, Mersin, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Simmel, Georg: “Metropol ve Zihinsel Yaşam”, çev. Bahar Öcal Düzgören, **Cogito**, sayı 8, Yaz-1996, 6. bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012.

Simmel, Georg: **Modern Kültürde Çatışma**, çev. Tanıl Bora vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

Skelton, Tracey ve Gill Valentin: **Cool Places: Geographies of Youth Cultures**, London, Routledge, 1998.

Slattery, Martin: **Sosyolojide Temel Fikirler**, haz. Ümit Tatlıcan; Gülhan Demiriz, 2. bs., İstanbul, Sentez Yayıncılık, 2008.

Stern, George G.: “Myth and Reality in the American College”, **American Association of University Professors (AAUP) Bulletin**, c. 52, sayı: 4, Washington, 1966.

Soyer, Makbule Kalı: **Üniversite Öğrencilerinin Sosyal İçedönüklük ve Dışadönüklük Kişilik Özelliğinin Uyum Düzeylerine Etkisi**, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992.

Şahin, Nesrin H., vd.: **I. Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu**, Ankara, 1989.

Tarlak, Hacer; vd.: **Adnan Menderes Üniversitesi Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Profili ve Psiko-Sosyal Sorunları**, Aydın, Deniz Ofset, 2003.

Tathıcan, Ümit; Çeğin, Güney: “Bourdieu ve Giddens: Habitus ve Yapının İkiliği”, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

Taşkın, Yüksel: “Siyasi Partilerin Gençlik Kolları: Politikleşme Öyküleri ve İdeolojik Yönelimler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, der. Cemil Boyraz, İstanbul, TÜSES Yayınları, 2009.

Taylan, Hasan Hüseyin: Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı: 26, Konya, 2011.

Tieu, Thanh-Thanh: **The Effects of a Transition to University Intervention Program on Adjustment and Identity Development**, Wilfrid Laurier University, Ontario, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008.

Torun, Gamze: **Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nden Gelen Üniversiteli Öğrencilerin Uyum Süreçleri Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Araştırma**, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Tuna, Mana Ece: **Cross-Cultural Differences in Coping Strategies as The Predictors of University Adjustment of Turkish and U.S. Students** (Türk ve Amerikan Öğrencilerinin Üniversiteye Uyumlarını Yordayan Başa çıkma

Stratejilerindeki Kùltùrlerasa Farklılıklar), Ortadoğu Teknik Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi,2003.

Tùmertekin, Erol ve Özgüç, Nazmiye: **Beşeri Coğrafya: İnsan, Kùltür, Mekan**, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2002.

Tùrktan, Naci Serhat: **The Effect and Therapeutic Factors Involved in Short-Term Semi-Structured Support Group Intervention for Enhancing Adjustment of Freshman in Transition to University** (Kısa Süreli Yarı Yapılandırılmış Destek Grubunun Üniversiteye Yeni Başlayan Öğrencilerin Üniversiteye Uyumlarını Kolaylaştırıcı Etkisi ve Grup Sürecindeki İyileştirici Etkenler), Boğaziçi Üniversitesi SBE, İstanbul, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003.

Ünal, Ahmet Zeki: “Rahatsız Eden Bir Adamın Bilimi. Sosyoloji”, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

Volpi, Silvia: “İtalyan Gençliği: Bazı Bilgiler”, **Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Raporu**, İstanbul, Toplum Gönüllüleri Vakfı, 2007.

Wacquant, Loic: “Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi”, çev. Ümit Tatlıcan, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 2. bs., der. Güney Çeğin, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

Weber, Max: **Sosyoloji Yazıları**, çev. Taha Parla, 4. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

Yaffe, Marvin: **First-Year University Students’ Adjustment to University Life as a Function of Relationships with Parents**, York University, Ontario, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1997.

Yalçın, Ayşe: **Metropolde Gündelik Hayat ve Yeni Kavramlar Üzerinden İstanbul Okuması**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Yalım, Desen: **First Year College Adjustment: The Role of Coping, Ego-Resiliency, Optimism and Gender**(Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Uyumu: Psikolojik Sağlamlık, Başa Çıkma, İyimserlik ve Cinsiyetin Rolü), Ortadoğu Teknik Üniversitesi SBE, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Yazıcı, Erdinç; vd.: **Üniversite Gençliği 2001 Araştırması**, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları, 2001.

Yazıcı, Erdinç: **Türk Üniversite Gençliği Araştırması: Üniversite Gençliğinin Sosyo-Kültürel Profili**, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları, 2003.

Yılmaz, Nail ve Yücel Bulut, **Kent Yoksulluğu ve Gecekondu**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2009.

Yörükoğlu, Atalay: **Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar**, İstanbul, Özgür Yayınları, 1993.

Yumul, Arus: “Kuştepe Gençliği ve Bilgi Üniversitesi Öğrencileri: Sınıfsal/Bedensel Karşılaştırmalar”, **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004**, der. Gülten Kazgan, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Diğer Kaynaklar:

Boğaziçi Strabucks'ta Şenlik Var, (Çevrimiçi), <http://starbuckssenligi.blogspot.com/>, 25.08.2012.

Büyük Türkçe Sözlük, **Genç Maddesi**, (Çevrimiçi), <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 20.02.2011.

Büyük Türke Sözlük, **Gençlik Maddesi**, (Çevrimiçi), <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 20.02.2011.

Cemil İpekçi'den Başbakan'a Övgüler, Star Gazetesi, 16 Eylül 2008.

Chomsky, Noam vs. Foucault, Michel: **Noam Chomsky vs. Michel Foucault (Eng. Subs.)**, <http://www.youtube.com/watch?v=kawGakdNoT0&feature=share>, Çevrimiçi, 15.11.2011.

Çalışma ve Hedeflerimiz, (Çevrimiçi), <http://www.istyurtkur.gov.tr/calismaHedefler.php>, 17.06.2012.

Devlet Üniversiteleri Öğrenci Sayıları; <http://yogm.meb.gov.tr/devletogrenci.htm>, (Çevrimiçi), 23.06.2011.

Devletin Bakanından Eşcinsellik Yorumu, <http://blog.milliyet.com.tr/devletin-bakanindan-escinsellik-yorumu/Blog/?BlogNo=232920>, (Çevrimiçi), 26.08.2012.

Erdoğan, Emre: **Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği**, 2006, s.10; (Çevrimiçi), http://www.urbanhobbit.net/PDF/Sosyal%20Sermaye_emre%20erdogan.pdf, 10.02.2012.

Eski Adalet Bakanı Mehmet Moğultay'ın Kadrolaşma İtirafı; (Çevrimiçi), <http://www.youtube.com/watch?v=COOxmtYZS5I>, 15.06.2012.

Gülriş Sururi: Tesettürlü Kadınlara Nişantaşı Kafelerinde Oturmaları Emredildi, (Çevrimiçi) <http://t24.com.tr/haber/gulriz-sururi-tesetturlu-kadinlarnisantis-kafelerinde-oturmaları-emredildi/224024>, 20.02.2013.

Hanehalkı İşgücü İstatistikleri-2009, (Çevrimiçi), www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=25, 20.02.2011.

İçişleri Bakanı'ndan Yeni Terör Tarifleri, Radikal Gazetesi, 26.12.2012.

İstanbul'un Tanıtımı: Ekonomi, (Çevrimiçi), <http://www.ibb.gov.tr/sites/ks/tr-TR/0-Istanbul-Tanitim/konum/Pages/Ekonomi.aspx>, 16.11.2011.

İstatistiklerle Türkiye-2010, (Çevrimiçi),
www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=5, 20.02.2011.

Köy Kanunu, (Çevrimiçi), <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/368.html>,
15.09.2011.

Müdürlüğümüze Bağlı Yurtlar, (Çevrimiçi),
<http://www.istryurtkur.gov.tr/yurtlarimiz.php>, 17.06.2012.

Okan Bayülgen'den Melih Gökçek'e Gay Sorusu,
<http://www.youtube.com/watch?v=PhrojSySwVA> , (Çevrimiçi), 26.08.2012.

Rationale for Youth-Related Work, (Çevrimiçi),
<http://www.un.org/esa/socdev/unyin/agenda.htm>, 20.02.2011.

Sayılarla İstanbul, http://www.ibb.gov.tr/sites/ks/tr-TR/0-Istanbul-Tanitim/konum/Pages/Sayilarla_Istanbul.aspx, (Çevrimiçi), 16.11.2011.

Toplum Sana Söylüyorum, Bakan Kavaf Sen Anla, Radikal Gazetesi, 09.03.2010.

Üniversiteyle Başlayan Gelişme İlimize Ahlaksızlık Getirdi, Radikal Gazetesi,
30.10.2012.

Youth In Action Programme, (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/youth/youth-in-action-programme/doc74_en.htm, 21.02.2011.

Yurtlar, (Çevrimiçi),
http://www.istanbul.edu.tr/rehberlik/burs/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=4 , 17.06.2012.

Yurtlar, (Çevrimiçi), <http://www.yurtlar.boun.edu.tr/yurtlar.aspx> , 17.06.2012.

Yurt ve Rezidanslar, (Çevrimiçi), <http://www.bilgi.edu.tr/tr/bilgide-yasam/genel-sekreterlik-koordinasyon-ofisi/yurt-ve-residanslar/> , 17.06.2012.

Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi, (Çevrimiçi), <http://tez2.yok.gov.tr/>, 12.10.2011.

EKLER

Ek-1: Derinlemesine Görüşme Listesi

No	Kod	Kod Adı	Cinsiyet	Yaş	Memleket ³²⁵	Üni.	Alan	Bölüm	Süre (dk.)
1	Bil01	İrfan	Erkek	22	Sivas	İBÜ	S1	Uluslararası İlişkiler- 4	54
2	Bil02	Murtaza	Erkek	17	Türkmenistan	İBÜ	S2	Uluslararası İşletme ve Ticaret - Hazırlık	45
3	İst01	Burçin	Kadın	21	Aydın	İÜ	S3	Amerikan Kültürü ve Edebiyatı - 2	50
4	İst02	Alpay	Erkek	25	Mersin	İÜ	S4	Amerikan Kültürü ve Edebiyatı - 2	53
5	Bog01	Sergen	Erkek	20	Uşak	BÜ	F1	Yönetim Bilişim Sistemleri - 1	90

³²⁵ Memleket ayrımlarında üçlü bir tasnife yer verilmiştir. Yurtdışından gelen öğrencilerin sadece geldikleri ülke ismi verilmiştir. Yurtiçinde memleketleri olarak gördükleri şehirle, liseyi okudukları şehir ayrı olanların bu durumu iki şehrin arasını “-” işareti ile ayırarak belirtilmiştir. İlçe isimlerini memleketleri olarak belirtenlerin ilçelerinin bağlı olduğu il ise aralarına “,” işareti konularak gösterilmiştir.

6	Bil03	Feyza	Kadın	18	Ankara	İBÜ	S5	Medya ve İletişim Sistemleri- Hazırlık	52
7	Bil04	Ayşe	Kadın	19	Kahramanmaraş	İBÜ	F2	Beslenme ve Diyetetik- Hazırlık	58
8	Bil05	Gözde	Kadın	19	Lüleburgaz, Kırklareli	İBÜ	F3	Beslenme ve Diyetetik- Hazırlık	60
9	Bil06	Remzi	Erkek	19	Ceyhan, Adana	İBÜ	F4	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon - Hazırlık	67
10	Bil07	Ceyda	Kadın	18	İzmit, Bursa	İBÜ	S6	Reklamcılık- Hazırlık	66
11	Bil08	Musa	Erkek	20	Diyarbakır	İBÜ	F5	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon- Hazırlık	60
12	Bil09	Hakan	Erkek	20	Antalya	İBÜ	S7	Sinema ve Televizyon - Hazırlık	71
13	Bil10	Emre	Erkek	19	Şanlıurfa	İBÜ	F6	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon- Hazırlık	77
14	İst03	Mahmut	Erkek	21	Taşköprü, Kastamonu	İÜ	S8	Tarih - 2	75
15	İst04	Solongo	Kadın	20	Moğolistan	İÜ	F7	Moleküler Biyoloji ve Genetik - 2	55
16	İst05	Nejla	Kadın	28	Bolu	İÜ	S9	DKAB Öğretmenliği -2	61
17	İst06	Elif	Kadın	19	Diyarbakır- Tekirdağ	İÜ	S10	Maliye- 1	65

18	Bog02	Zeliha	Kadın ³²⁶	20	Bursa	BÜ	S11	Felsefe - 1	67
19	Bog03	Ozan	Erkek	20	Ankara	BÜ	S12	İktisat - 1	110
20	İst07	Hasan	Erkek	20	Sakarya	İÜ	S13	Maliye- 1	55
21	İst08	Halim	Erkek	25	Arıcak, Elazığ	İÜ	F8	Veteriner - 4	75
22	Bog04	Fatma	Kadın	21	Kocaeli	BÜ	S14	Tarih - 1	75
23	İst09	Ahmet	Erkek	22	Antakya	İÜ	S15	Bilgi- Belge Yönetimi - 2	70
24	İst10	Eda	Kadın	22	Tokat	İÜ	S16	Sosyoloji - 3	75
25	İst11	Abdussamet	Erkek	20	Siverek, Şanlıurfa	İÜ	F9	Makine Mühendisliği - 1	62
26	İst12	Jiyan	Erkek	18	Siirt- Antalya	İÜ	S17	İşletme - 1	64
27	İst13	Zahit	Erkek	22	Doğubeyazıt, Ağrı - Bayburt	İÜ	S18	DKAB Öğretmenliği - 2	68
28	Bog05	Faruk	Erkek	20	Isparta	BÜ	F10	Bilgisayar Öğretmenliği - Hazırlık	115

³²⁶ Trans erkek.

29	Bil11	Meral	Kadın	22	Antalya	İBÜ	S19	Hukuk - 3	72
30	Bil12	Neriman	Kadın	22	Samsun	İBÜ	S20	Sosyoloji - 3	110
31	Bil13	Burak	Erkek	22	Ankara	İBÜ	S21	Psikoloji - 1	45
32	Bil14	Özcan	Erkek	22	Eskişehir	İBÜ	S22	Medya ve İletişim Sistemleri - 4	63
33	İst14	Taner	Erkek	30	Samandağı, Hatay	İÜ	F11	Kimya Mühendisliği -4	92
34	İst15	Ufuk	Erkek	21	Şarköy, Tekirdağ	İÜ	F12	Matematik (2. Öğretim) – 1	85
35	İst16	Ragıp	Erkek	23	Kızıltepe, Mardin	İÜ	S23	İlahiyat (2. Öğretim) - 3	72
36	Bil15	Derya	Kadın	21	Adana	İBÜ	S24	Hukuk - 3	56
37	İst17	Emin	Erkek	22	Konya	İÜ	S25	İlahiyat (2. Öğretim) - 3	98
38	İst18	Bahar	Kadın	19	Elazığ	İÜ	S26	İlahiyat (2. Öğretim) -Hazırlık	121
39	İst19	Semra	Kadın	21	Erzurum- Bursa	İÜ	S27	İlahiyat (2. Öğretim) -Hazırlık	89
40	İst20	Ayşen	Kadın	19	Eskişehir-Amasya	İÜ	S28	İlahiyat (2. Öğretim) -Hazırlık	110

41	Bog06	Aycan	Kadın	18	Bursa	BÜ	S29	İktisat- Hazırlık	55
42	Bog07	Çiğdem	Kadın	21	Pazar, Rize	BÜ	F13	Fen Bilgisi Öğretmenliği- 1	67
43	Bog08	Erdal	Erkek	20	Trabzon- Aydın	BÜ	S30	İktisat - 1	75
44	Bog09	Başak	Kadın	20	Giresun- Rize	BÜ	S31	Okulöncesi Öğretmenliği - 2	85
45	İst21	Yasin	Erkek	20	Kilis	İÜ	S32	Coğrafya -1 (Uzaktan Eğitim)	113
46	İst22	Figen	Kadın	18	Tunceli – Muğla, Milas	İÜ	F14	Çevre Mühendisliği - 1	78
47	İst23	Hayrettin	Erkek	23	Mardin, Dargeçit- Denizli, Acıpayam	İÜ	S33	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	95
48	İst24	Hale	Kadın	21	Bingöl	İÜ	S34	Psikoloji - 3	85
49	Bog10	Cansu	Kadın	19	Denizli	BÜ	S35	Psikoloji - 1	56
50	Bog11	Seda	Kadın	20	Mersin	BÜ	S36	Psikoloji - 1	62
51	Bog12	Tuğçe	Kadın	20	Nallıhan, Ankara	BÜ	S37	Türk Dili ve Edebiyatı - 1	55

52	İst25	Gökhan	Erkek	20	Kırklareli	İÜ	S38	İktisat (2. Öğretim) - 1	55
53	Bog13	Şermin	Kadın	21	Çorum	BÜ	S39	Okulöncesi Öğretmenliği - 3	56
54	Bog14	Nihal	Kadın	20	Yenice, Çanakkale	BÜ	S40	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık - 1	75
55	Bog15	Hebun	Kadın	23	Mardin	BÜ	S41	İngiliz Dili ve Edebiyatı - 2	57
56	Bil16	Serkan	Erkek	25	Trabzon- Bolu	İBÜ	S42	Uluslararası İlişkiler - 4	123
57	Bog16	Carmen	Kadın	23	ABD	BÜ	S43	Türk Dili ve Edebiyatı – Bilimsel Hazırlık	40
58	İst26	Meral	Kadın	19	İskenderun, Hatay	İÜ	S44	İktisat (2. Öğretim) - 1	55
59	Bil17	Çağdaş	Erkek	22	Balıkesir	İBÜ	S45	Uluslararası İlişkiler -4	117
60	İst27	Alpaslan	Erkek	23	İlgın- Konya	İÜ	F15	Tıp- 4	85
61	İst28	Alper	Erkek	22	Makedonya	İÜ	F16	Tıp- 4	45
62	İst29	Zekeriya	Erkek	23	Konya	İÜ	F17	Tıp- 4	55
63	İst30	Salim	Erkek	22	Afyon- Aydın	İÜ	S46	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık- 2	50

64	İst31	Enes	Erkek	22	Ağrı- Kocaeli	İÜ	S47	Hukuk - 2	55
65	İst32	Cahit	Erkek	19	Tokat- Ankara	İÜ	S48	Maliye - 1	58

Ek 2: Örneklem Dışı Görüşülen Kişiler

Ek 2.1: Metropollü Öğrenciler

İsmi	Okulu	Bölümü	Sınıfı	Görüşme süresi
1. Özden	İBÜ	Psikoloji	1. sınıf	35 dk.
2. Burak	İBÜ	Elektrik-Elektronik Mühendisliği	Hazırlık	30 dk.
3. Vahit	İÜ	İnşaat Mühendisliği	2. sınıf	45 dk.
4. Özge	İÜ	Maliye	1. sınıf	40 dk.
5. Melike	İÜ	Maliye	1. sınıf	38 dk.
6. Sinan	İBÜ	Uluslararası İlişkiler	4. sınıf	65 dk.
7. Serdar	İÜ	Sosyoloji	Mezun	57 dk.
8. Aslı	İÜ	İktisat	1. sınıf	36 dk.
9. Dilara	İÜ	Tıp	4.sınıf	35 dk.
10. Hasan	İÜ	Tarih	2.sınıf	28 dk.
11. Tayfun	İÜ	Tıp	4. Sınıf	25 dk.
12. Ahmet	İÜ	Tıp	4.sınıf	23 dk.
13. Zehra	Avrupa İslam Üni.	İlahiyat (Uzaktan Eğitim)	2. sınıf	75 dk.
14. Esra	Fatih Üni.	Genetik ve Biyomühendislik	4. sınıf	45 dk.
15. Metin	Yıldız Teknik Üni.	Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği	2. sınıf	35 dk.
16. Mete	İBÜ	Hukuk	3. sınıf	25 dk.
17. Alper	İstanbul Ticaret Üni.	İşletme	2. sınıf	20 dk.

18. Aykan	İstanbul Kültür Üni.	Hukuk	2. sınıf	20 dk.
19. Merve	İBÜ	Medya ve İletişim	3. sınıf	25 dk.
20. Volkan	Arel Üni.	İnşaat Mühendisliği	2. Sınıf	20 dk.

Ek 2.2: Metropoldışı Öğrenciler

İsmi	Memleketi	Okulu	Bölümü	Sınıfı	Süre
21. Ali	Trabzon	İÜ	İletişim	1. sınıf terk	40 dk.
22. James	ABD	BÜ	Tarih	Yüksek Lisans	42 dk.
23. Halit	Uşak	Yeditepe Üni.	Diş Hekimliği	Mezun	35 dk.
24. Mustafa	Balıkesir	İstanbul Teknik Üni.	Matematik Mühendisliği	3. sınıf	45 dk.
25. Safa	Denizli	Marmara Üni.	Radyo- Televizyon ve Sinema	4. sınıf	47 dk.

Ek 3:Nicel Verilere Dair Tablolar

1-Öğrencilere Dair Nicel Veriler

1.1- Cinsiyet

Öğrencilerin Cinsiyeti	Frekans	Yüzde
Erkek	38	58.5
Kadın	27	41.5
Toplam	65	100.0

Tablo 13: Örneklemdaki Öğrencilerin Cinsiyeti

1.2- Yaş

Öğrencilerin Yaşı	Frekans	Yüzde
17 - 20 yaş	34	52.3
21 - 23 yaş	26	40.0
24 - 26 yaş	3	4.6
27 yaş ve üstü	2	3.1
Toplam	65	100.0

Tablo 14: Örneklemdaki Öğrencilerin Yaşı

1.3- Öğrencilerin Doğum Yeri

Öğrencilerin Doğduğu Yer	Frekans	Yüzde
Köy-kasaba	11	16.9
İlçe merkezi	20	30.8
Şehir merkezi	27	41.5
Büyükşehir	7	10.8
Toplam	65	100.0

Tablo 15: Örneklemdeki Öğrencilerin Doğduğu Yer

1.4- Bitirilen Lise Türü

Bitirilen Lise Türü	Frekans	Yüzde
Düz Lise	17	26.2
Anadolu ve Anadolu Öğretmen Lisesi	33	50.8
Fen Lisesi	2	3.1
İmam-Hatip ve Anadolu İmam-Hatip Lisesi	8	12.3
Askeri Lise	2	3.1
Özel Lise (Kolej)	3	4.6
Toplam	65	100.0

Tablo 16: Bitirilen Lise Türü

1.5- Tiryakilik ve Bağımlılık

Tiryakilik ve Bağımlılık	Frekans	Yüzde
Tütün Mamulleri	11	16.9
Alkol	10	15.4
Uyuşturucu	1	1.5
Sigara-İçki	15	23.1
Kullanmıyor	28	43.1
Toplam	65	100.0

Tablo 17: Tiryakilik ve Bağımlılık

2-Ebeveyne ve Aileye Dair Nicel Veriler

2.1- Annenin Doğduğu Yer

Annenin Doğum Yeri	Frekans	Yüzde
Köy- Kasaba	32	49.2
İlçe Merkezi	17	26.2
Şehir Merkezi	11	16.9
Büyükşehir	5	7.7
Toplam	65	100.0

Tablo 18: Annenin Doğduğu Yer

2.2- Annenin Eğitim Durumu

Annenin Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Okumaz-yazmaz	8	12.3
Okur-yazar	5	7.7
İlkokul- Ortaokul	26	40.0
Lise	12	18.5
Üniversite	11	16.9
Lisansüstü	3	4.6
Toplam	65	100.0

Tablo 19: Annenin Eğitim Durumu

2.3- Annenin Mesleği

Annenin Mesleği	Frekans	Yüzde
Ev Hanımı	46	70.8
İşçi	2	3.1
Memur	11	16.9
Emekli	6	9.2
Toplam	65	100.0

Tablo 20: Annenin Mesleği

2.4- Babanın Doğduğu Yer

Babanın Doğum Yeri	Frekans	Yüzde
Köy- Kasaba	34	52.3
İlçe Merkezi	14	21.5
Şehir Merkezi	11	16.9
Büyükşehir	6	9.2
Toplam	65	100.0

Tablo 21: Babanın Doğduğu Yer

2.5- Babanın Eğitim Durumu

Babanın Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Okumaz -yazmaz	3	4.6
Okur-yazar	2	3.1
İlkokul- Ortaokul	24	36.9
Lise	9	13.8
Üniversite	21	32.3
Lisansüstü	6	9.2
Toplam	65	100.0

Tablo 22: Babanın Eğitim Durumu

2.6- Babanın Mesleği

Babanın Mesleği	Frekans	Yüzde
İşçi	5	7.7
Memur	17	26.2
Serbest Meslek - Esnaf	20	30.8
Emekli	14	21.5
Çiftçi	9	13.8
Toplam	65	100.0

Tablo 23: Babanın Mesleği

2.7- Aile Türü

Aile Türü	Frekans	Yüzde
Geniş Aile	12	18.5
Çekirdek Aile	47	72.3
Parçalanmış Aile	5	7.7
Tek Ebeveynli	1	1.5
Toplam	65	100.0

Tablo 24: Aile Türü

2.8- Ailenin Yaşadığı Yer

Ailenin Yaşadığı Yer	Frekans	Yüzde
Köy-Kasaba	9	13.8
İlçe Merkezi	25	38.5
Şehir Merkezi	23	35.4
Büyükşehir	8	12.3
Toplam	65	100.0

Tablo 25: Ailenin Yaşadığı Yer

2.9- Ailenin Maddi Durumu

Ailenin Maddi Durumu	Frekans	Yüzde
Dar Gelirli	5	7.7
Orta Halli	41	63.1
Orta Üstü	18	27.7
Üst Gelir	1	1.5
Toplam	65	100.0

Tablo 26: Ailenin Maddi Durumu

2.10- Kardeş Sayısı

Kardeş Sayısı	Frekans	Yüzde
Kardeşi yok	2	3.1
Bir	20	30.8
İki	17	26.2
Üç	4	6.2
Dört	12	18.5
Beş	1	1.5
Altı	3	4.6
Yedi	1	1.5
Sekiz	2	3.1
Dokuz	2	3.1
On bir	1	1.5
Toplam	65	100.0

Tablo 27: Metropoldışı Öğrencilerin Kardeş Sayısı

3.Eğitim Durumuna Dair Nicel Veriler

3.1- Okunan Üniversite

Üniversite	Frekans	Yüzde
İstanbul Üniversitesi	32	49.2
Boğaziçi Üniversitesi	16	24.6
İ. Bilgi Üniversitesi	17	26.2
Toplam	65	100.0

Tablo 28: Metropoldışı Öğrencilerin Okudukları Üniversiteler

3.2- Okunan Bilim Dalı

Okunan Bilim Dalı	Frekans	Yüzde
Sosyal Bilimler	48	73.8
Fen Bilimleri	17	26.2
Toplam	65	100.0

Tablo 29: Metropoldışı Öğrencilerin Okudukları Bilim Dalları

3.3- Okunan Sınıf

Okunan Sınıf	Frekans	Yüzde
Bir	22	33.8
İki	10	15.4
Üç	9	13.8
Dört	10	15.4
Hazırlık	14	21.5
Toplam	65	100.0

Tablo 30: Metropoldışı Öğrencilerin Okudukları Sınıflar

3.4- Okunan Bölümün Tercih Sırası

Okuduğu Bölümü Tercih Sırası	Frekans	Yüzde
1 - 6	49	75.4
7 - 12	9	13.8
13 - 18	5	7.7
19 - 24	2	3.1
Toplam	65	100.0

Tablo 31: Okunan Bölümlerin Tercih Sırası

3.5- Eğitimden Memnuniyet Düzeyi

Alınan Eğitimden Memnuniyet Düzeyi	Frekans	Yüzde
Hiç	1	1.5
Az Memnun	13	20.0
Memnun	33	50.8
Çok Memnun	18	27.7
Toplam	65	100.0

Tablo 32: Metropoldışı Öğrencilerin Aldıkları Eğitimden Memnuniyet Düzeyleri

3.6- Metropol Kentte Geçinebilme

Aylık Harcanan Miktar	Frekans	Yüzde
0 - 250	4	6.2
251 - 500	20	30.8
501 - 750	13	20.0
751 - 1000	10	15.4
1001- 1500	13	20.0
1501- 2000	2	3.1
2001- 2500	3	4.6
Toplam	65	100.0

Tablo 33: İstanbul’da Aylık Olarak Harcanan Miktar

4. Mezuniyet Sonrasına Dair Nicel Veriler

4.1- Mezuniyet Sonrası Yaşanılması Düşünülen Yer

Yaşanılması Düşünülen Yer	Frekans	Yüzde
Memleket	10	15.4
İstanbul	42	64.6
Yurt Dışı	13	20.0
Toplam	65	100.0

Tablo 34: Mezuniyet Sonrası Yaşanılması Düşünülen Yer

4.2- İş Bulma Umudu

İş Bulma Umudu	Frekans	Yüzde
Evet	62	95.4
Hayır	3	4.6
Toplam	65	100.0

Tablo 35: Mezuniyet Sonrası İş Bulma Umudu

4.3- İş Bulma Güvencesi

İş Bulma Güvencesi	Frekans	Yüzde
Becerisine Güvenenler	20	30.8
Eğitimine Güvenenler	24	36.9
Çevresine Güvenenler	6	9.2
Güvencesiz ama Umutlu	12	18.5
Ara Toplam	62	95.4
Umutsuzlar	3	4.6
Toplam	65	100.0

Tablo 36: Mezuniyet Sonrası için İş Bulma Güvencesi

4.4- Muhtemel İş Bulma Süresi

Muhtemel İş Bulma Süresi	Frekans	Yüzde
Hemen	31	47.7
6 Ay	11	16.9
1 Yıl	14	21.5
1 Yıldan Fazla	6	9.2
Ara Toplam	62	95.4
Umutsuzlar	3	4.6
Toplam	65	100.0

Tablo 37: Muhtemel İş Bulma Süresi

4.5- Lisansüstü Eğitim Arzusu

Lisansüstü Eğitim Arzusu	Frekans	Yüzde
Evet	45	69.2
Hayır	20	30.8
Toplam	65	100.0

Tablo 38: Lisansüstü Eğitime Devam Etmeyi Düşünenler

4.5- Lisansüstü Eğitim İsteme Nedenleri

Lisansüstü Eğitim İsteme Nedenleri	Frekans	Yüzde
Daha Kolay İş Bulmak	6	9.2
Alanımda Uzmanlaşmak	31	47.7
Farklı Alanda Uzmanlaşmak	7	10.8
Askerliği Erteletmek	1	1.5
Ara Toplam	45	69.2
Yapmayı Düşünmeyen	20	30.8
Toplam	65	100.0

Tablo 39: Lisansüstü Eğitim İsteme Nedenleri

Ek 4: Nicel Bilgi Anket Formu

Cinsiyetin

Yaşın

Nerde doğdun? *Köy-Kasaba *İlçe Merkezi *Şehir Merkezi
*Büyükşehir

Annen nerde doğdu? *Köy-Kasaba *İlçe Merkezi *Şehir Merkezi
*Büyükşehir

Annenin eğitim durumu nedir?

*Okumaz-yazmaz *Okur-yazar *İlköğretim *Lise *Üniversite
*Lisansüstü

Annenin mesleği nedir?

Baban nerde doğdu? *Köy-Kasaba *İlçe Merkezi *Şehir Merkezi
*Büyükşehir

Babanın eğitim durumu nedir?

*Okumaz-yazmaz *Okur-yazar *İlköğretim *Lise *Üniversite
*Lisansüstü

Babanın mesleği nedir?

Ailenin durumu hangisine uymaktadır?

*Geniş Aile *Çekirdek *Parçalanmış *Tek ebeveynli

Ailen nerde yaşıyor? *Köy-Kasaba *İlçe Merkezi *Şehir Merkezi
*Büyükşehir

Ailenin maddi durumu nasıldır? *Dar gelirli *Orta halli *Ortanın üstü
*Üst gelirli

Kaç kardeşsiniz?

Üniversiten **Alanın**

Sınıfın **Okuduğun bölüm kaçınıcı tercihindi?**

Aldığın eğitimden ne ölçüde memnunsun? *Hiç *Az memnun *
Memnun *Çok memnun

Burslu musunuz? (Bilgi Üni. İçin)

Evet ise Yüzde kaç?

İstanbul'da ayda ne kadar parayla geçinebiliyorsun?

1: 0-250 TL 2: 251- 500 TL 3: 501- 750 TL 4: 751- 1000 TL
5: 1000- 1500 TL 6: 1501- 2000 TL 7: 2001- 2500 TL

Mezuniyetten sonra hayatını nerde sürdürmek istersin?

*Ailemin yanında *Küçük şehirde *Büyükşehirde *Yurtdışında
*

Mezuniyetten sonra okuduğun bölümle ilgili iş bulabilecek misin? *Evet

*Hayır

Cevabın Evet ise iş bulman konusunda neye güveniyorsun?

*Kendime *Eğitimime * Çevreme *Güvencem yok umudum var

Mezuniyetten sonra okuduğun bölümle alakalı bir iş bulman ne kadar sürer?

*Hemen *6 ay *1 yıl *1 yıldan fazla

Lisansüstü eğitime devam etmek ister misin? *Evet *Hayır

Cevabın Evet ise Lisansüstü eğitim almayı neden önemsiyorsun?

*Daha kolay iş bulmak için *Alanımda uzmanlaşmak için *Farklı bir alanda uzmanlaşmak için *Askerliği ertelemek için

Aşağıdakilerden kullandığın/kullandıkların var mı? Varsa ne sıklıkla?

Sigara İçki Uyuşturucu Sigara+İçki.....

Kullanmıyorum.....

Mezun olduğun okul türü nedir?

1- Düz Lise 2- Meslek Lisesi 3- İmam-Hatip Lisesi - Anadolu İmam-Hatip Lisesi 4- Anadolu Lisesi- Anadolu Öğretmen Lisesi 5- Fen/Sosyal Bilimler Lisesi 6- Askeri Lise 7- Kolej

Günlük ve haftalık yaşamınızdan bahseder misiniz?

Ek 5: Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu

İstanbul’a Gelirken

- 1- İstanbul’a gelmeden önce kafanızda nasıl bir İstanbul imajı vardı? Bu imajı nasıl edindiğinizi düşünüyorsunuz? (Televizyon, reklamlar, sinema, dizi filmler, internet, tanıdıkların anlattıkları, daha önce yapılan bir ziyaret) Şu ana kadarki İstanbul tecrübenizle bu imajın ne kadarının gerçek ne kadarının abartı olduğunu söyleyebilirsiniz?
- 2- Üniversiteye girerken bir kariyer planınız var mıydı?
- 3- Lisedeyken, İstanbul üniversitelerinden mezun öğretmen veya tanıdıklarınız var mıydı? Size metropol kentte üniversite okumaya dair neler anlatırlardı?
- 4- Üniversite okumak sizin için ne anlam ifade ediyor? Üniversite okumanız aileniz için ne anlam ifade ediyor? Okuduğunuz üniversitenin İstanbul’da olmasının size kattıkları/ sizden eksilttikleri nelerdir?

İstanbul’la Karşılaşma

- 5- İstanbul’a ilk geldiğinizde etkilendiğiniz şeyler neydi, neler düşünmüştünüz?
- 6- Üniversitedeki çeşitli birimler- bölüm başkanlığı, öğrenci işleri birimi, danışmanlar ya da rehberlik birimi- üniversiteye uyum sağlamanızda ne derece etkindir?
- 7- İstanbul’daki gündelik hayatın size farklı gelen yönleri nelerdir? Gündelik yaşam öğelerinden hangilerine daha kolay ısınırsınız, hangilerine alışmanız zaman alır, hangilerine asla alışamazsınız?

- 8- Yerel şivenizin size burada kazandırdığı avantaj veya dezavantajlar var mı? Varsa yerel dilinizi, İstanbul'da ne sıklıkla kullanıyorsunuz? (Diksiyon kursuna gitme ihtiyacı hissettiniz mi?)
- 9- Memleketinizdeki aile üyeleriniz onlarla olan sohbetlerinizde size İstanbul'daki yaşam hakkında hangi tavsiyeleri vermektedirler. Bir şekilde irtibatlı olduğunuz topluluklar (hemşehri grupları, ideolojik ve dini gruplar vs.) size İstanbul'daki yaşamla ilgili neleri yapmanızın doğru olacağını söylemekteler?

Arkadaşlık İlişkileri

- 10- Üniversite öncesi hayatı büyükşehirlerde geçen sınıf arkadaşlarınızla aranızda herhangi bir fark hissediyor musunuz? (rahatlık/özgüven/atılganlık açısından)
- 11- İstanbul'un çok kültürlü ortamı tavır ve tutumlarınızda ne gibi değişikliklere yol açtı? Daha önce öteki olarak gördüğünüz kişi ve gruplarla daha iyi diyalog kurabiliyor musunuz?
- 12- Arkadaş seçiminde nelere dikkat edersiniz? Arkadaş çevrenizin İstanbul'a uyum sağlamada arkadaşlarının ne gibi etkileri olmaktadır? İstanbul'a geldiğinde kendine öncelikle olarak dar bir çevre mi yoksa geniş bir çevre mi edinmiştin?
- 13- Nerede kalıyorsunuz? Kaldığınız yerde kurduğunuz arkadaşlıklar metropole uyum sağlamanızda ne derece etkindir?
- 14- Okulunuzda gruplaşmalar var mı? Varsa bu gruplar arasında ne derecede bir çatışma veya uyum var?

15- Mezuniyetten sonra nerede yaşamak istersiniz? Neden? (Memleketimde, İstanbul'da, başka bir ülkede)

16- İstanbul'da yeniden üniversiteye başlasaydınız, şu anki tecrübe ve bilgileriniz sabit kalmak şartıyla, nasıl bir başlangıç yapardınız?

Serbest Zaman Etkinlikleri

17- Ne gibi hobileriniz var? Yeni hobiler (sinema, spor vs.) edindiniz mi?

18- Memleketinizde ne sıklıkla sosyal faaliyetlere katılırdınız? Üniversiteye başladıktan sonra katıldığınız sosyal faaliyetlerin niteliğinde ne gibi değişiklikler oldu?

19- Okulunuzda ne tür kulüpler faaliyetler gösteriyor? Hangi kulüplere ve neden üye oldunuz?

20- Sivil toplum kuruluşları bünyesinde, sosyal sorumluluk faaliyetlere (bilgisayar, İngilizce öğretmek, yüzme vs.) katılıyor musunuz?

21- İdeolojik ya da dini gruplarla iletişim/etkileşim halinde misiniz? Cevabınız evetse, bu iletişim/etkileşime geçmenizin sebepleri neler olabilir? Bu grupların sizi zorladığı noktalar olmakta mıdır?

22- Ne tür kurslar almak istersiniz, ilgi alanlarınıza uygun eğitimler alabiliyor musunuz?

23- Serbest zamanlarınızı arkadaşlarınızla birlikte ne tür etkinliklerle geçirirsiniz?

Tüketim Alışkanlıkları

- 24- Harçlığınızın kaynağı nedir? Para harcarken hangi noktalara dikkat edersiniz? (serbest, kısma, biriktirme)
- 25- Alışverişinizi yaparken nelere dikkat ederseniz? Hangi/ler/si bir malı almanız için etkindir: Pahalı, ucuz, markalı, reklamı yapılan, modaaya uygun vs.
- 26- Sizce metropolde yaşamaya başlamak, üniversiteli gencin tüketim alışkanlıklarında değişikliklere yol açıyor mu? Açıyorsa bu değişikliklere örnek verir misiniz?
- 27- Cep telefonu veya interneti günlük hayatınızda ne tür etkinlikler için daha çok kullanıyorsunuz? (Aileyle iletişim, sevgiliyle iletişim, olaylardan haberdar olma, çeşitli aktiviteleri takip ve katılım, vs.)
- 28- Kültürel tüketiminiz (sanatsal, bilimsel faaliyetler) gündelik hayatınızda ne kadar yer kaplamaktadır? Metropole geldikten sonra dinlediğiniz müzik, izlediğiniz film, okuduğunuz kitap türlerinde bir değişiklik oldu mu?

Dini Hayat

- 29- Dini tutum veya konumunuzu nasıl tanımlarsınız? (Dindar, İlgisiz, Alevi, Sünni, Deist, Ateist, Agnostik vs.)
- 30- Kendinizi bir dine ait hissediyorsanız, gündelik hayatınızı dini kurallara göre mi ayarlarsınız yoksa dini pratiklerinizi gündelik hayatınızın içine mi serpersiniz? Bu tavrınızda metropolde yaşamının bir etkisi oldu mu?

- 31- Metropolde yaşamak dini algılayışında bir fark meydana getirmekte midir? Metropolde geldikten sonra ibadet etme düzeninizde bir değişiklik oldu mu?
- 32- Sizce bir kişinin dindarlığını en çok gösteren davranışı ne olabilir? Neden? Sizce dindarlığın ölçütü/ göstergesi nedir?

Cinsellik

- 33- Üniversiteli bir gencin cinselliğe dair sınırları olmalı mıdır? Bu sınırlar neler olabilir?
- 34- Sevgiliniz var mı? Varsa nerede? Bu ilişkiyi ne kadardır sürdürüyorsunuz? İlişkinizin metropol kente uyum konusundaki etkileri nelerdir?
- 35- İlişkinizi sevgilinizin cinsiyetinden arkadaşlarınızla konuşur musunuz?
- 36- Memleketinizdeki kadın-erkek ilişkileriyle, İstanbul'daki kadın-erkek ilişkilerini karşılaştırdığınızda ne tür bir tabloyla karşılaşıyorsunuz?
- 37- Eşcinsellik sizce bir yönelim midir, hastalık mıdır? Üniversitenizde eşcinsellerin bir kulübünün bulunması eşcinselliğe olan bakış açınızı değiştirdi mi?
- 38- İstanbul'daki cinsel hoşgörü ve özgürlüğün Türkiye'nin diğer bölgelerine göre çok daha fazla olduğu yargısına katılır mısınız? Varsa bu özgürlük ve hoşgörü sizi nasıl etkilemektedir?

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında G. Antep'te doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini aynı şehirde tamamladı. 2002 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Eski Lisans programından mezun oldu. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalında, Türk Modernleşmesini ele alan *M. Şemsettin Günaltay'ın Dini ve Toplumsal Görüşleri* adlı tezi ile yüksek lisans çalışmasını tamamladı. 2010 yılından beri Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.